

GODS TROUW EN GOEDHEID PRIJZEN

© 2010 Guido de Brès-Stichting, Gouda
www.wi.sgp.nl

ISBN 978-90-78323-14-3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, digital, electronic, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Ir. B.J. van der Vlies e.a.

GODS TROUW EN GOEDHEID PRIJZEN

SGP-PARTIJREDES 1987 – 2010

Gehouden op de Algemene Vergaderingen
van de Staatkundig Gereformeerde Partij
door ir. B.J. van der Vlies,
voorzitter van de SGP-fractie in de
Tweede Kamer der Staten-Generaal van 1986 tot 2010

*ingeleid en toegelicht door
drs. J.W. van Berkum, mr. G. Holdijk, dr. C.S.L. Janse
en drs. J.A. Schippers (eindredactie)*

GUIDO DE BRÈS-STICHTING – GOUDA
in samenwerking met de
STAATKUNDIG GEREFORMEERDE PARTIJ

INHOUD

Het 'tijdperk' Van der Vlies	9
Inleidende beschouwing over de periode 1986-2010	9
Kabinet Lubbers-II (1986-1989)	25
1987 - Welgebaande wegen	27
1988 - Zijn Naam en deugden roemen	44
1989 - Gehoorzaamheid ontzegd	58
Kabinet Lubbers-III (1989-1994)	74
1990 - Al wiss'len haar tonelen	76
1991 - Door geen aards vermogen	92
1992 - Ten schild gezet	109
1993 - In 't midden der gevaren	125
1994 - Elk moet Hem eren	140
Kabinet Kok-I (1994-1998)	157
1995 - Veel sterker dan 't geweld der waat'ren	159
1996 - Zijn macht is groot	176
1997 - Het wankelt al, wat zeker is	195
1998 - Op Gods trouw volstandig bouwen	213
Kabinet Kok-II (1998-2002)	231
1999 - Vol recht en wijs beleid	233
2000 - Hij zal eeuw uit eeuw in regeren	254
2001 - Snode ontwerpen gesmeed	273
2002 - Tot Uw dienst	294
Kabinet Balkenende-I (2002-2003)	316
2003 - Een Toevlucht t' allen tijde	318

Kabinetten Balkenende-II en III (2003-2007)	341
2004 - Zijn rechten in het oog	343
2005 - Hun geeft Hij moed en krachten, die hopen op Hem wachten	365
2006 - Vernieuwde kracht	384
Kabinet Balkenende-IV (2007-2010)	407
2007 - Uw gunst, Uw trouw, Uw woord	409
2008 - Trouw, in vreugde of smart	427
2009 - Geen ijdele zorg	445
2010 - Zijn trouw en goedheid prijzen!	464
“Ik heb het Kamerlidmaatschap ervaren als een roeping.”	484
Fragmenten uit interviews met ir. B.J. van der Vlies	484
Curriculum vitae B.J. van der Vlies	493

WOORD VOORAF

De Staatskundig Gereformeerde Partij (SGP) heeft voor de zesde keer afscheid genomen van een politieke leider. Gelet op het feit dat de partij 92 jaar bestaat, betekent dit dat de voorzitters van de SGP-fractie in de Tweede Kamer gemiddeld ruim 15 jaar die functie hebben bekleed. Ir. B.J. van der Vlies, de politieke leider die in 1986 aantrad en in 2010 werd uitgezwaaid, is 24 jaar lang het boegbeeld van de partij geweest. Hij komt daarmee ver boven het gemiddelde uit.

Evenals zijn voorgangers ds. G.H. Kersten, ds. P. Zandt, ir. C.N. van Dis, ds. H.G. Abma en ir. H. van Rossum, hield ir. B.J. van der Vlies jaarlijks een toespraak voor de algemene ledenvergadering van de Staatskundig Gereformeerde Partij. Zijn partijredes zijn te beschouwen als jaarlijkse politieke en maatschappelijke barometers in de periode van 1986 tot 2010. Niet alleen nationale en internationale thema's kwamen ter sprake, ook partij-interne aangelegenheden en kwesties die speelden in de reformato-
rische achterban passeerden de revue.

In deze rede komt Van der Vlies naar voren als een betrokken partijleider. Uit de manier waarop hij bepaalde zaken aan de orde stelde, valt op te maken dat de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen hem ter harte gingen. Daarom zijn de toespraken niet louter te beschouwen als knappe staaltjes van analyse, interpretatie en visionair leiderschap, maar ze geven ook uiting aan persoonlijke betrokkenheid bij het wel en wee van ons land. Vooral het geestelijk welzijn had zijn aandacht. Daarbij was de Bijbel als openbaring van God, uitgangspunt. Die principiële benadering vormde de duidelijk aanwezige rode draad in al zijn politieke activiteiten. De oproep om gehoor te geven aan de heilzame geboden die vanuit de Bijbel tot iedereen komen, was kenmerkend voor zijn werk in woord en geschrift.

Het bestuur van de Guido de Brès-Stichting, het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP, heeft ter gelegenheid van het afscheid van volksvertegenwoordiger Van der Vlies het initiatief genomen om de partijredes die hij in de loop van de jaren heeft uitgespro-

ken, te bundelen. Een commissie, bestaande uit drs. J.W. van Berkum, mr. G. Holdijk, dr. C.S.L. Janse en drs. J.A. Schippers, heeft de redes van annotaties voorzien. Tevens zijn illustratieve kaderteksten opgenomen over de kabinetperiodes en is een summier overzicht van de politieke ontwikkelingen tussen 1986 en 2010 geschreven, zodat de toespraken in hun politieke en historische context gelezen kunnen worden. Tenslotte is een selectie uit diverse interviews met Van der Vlies opgenomen.

Met deze uitgave willen we onze hartelijke waardering uitspreken voor het vele werk dat Bas van der Vlies voor de SGP heeft gedaan. Veel heeft hij voor de partij mogen betekenen. Daarbij was hij er wars van om zichzelf in het middelpunt te plaatsen. In zijn laatste rede bracht hij dat treffend onder woorden: “Zie toch af van de mens, maar op tot God Die in niets van wat Hij zegt in Zijn bedreiging en belofte, achterblijft.”

We besluiten met de slotzin van de genoemde toespraak, waaraan ook de titel voor dit boek is ontleend: “Het is mijn [Van der Vlies’] oprechte wens dat Gods trouw en goedheid om dit alles in al die jaren wordt geprezen.”

Dr. W. Fieret,

Voorzitter van de Guido de Brès-Stichting.

HET 'TIJDPERK' VAN DER VLIES

Inleidende beschouwing over de periode 1986-2010

“Na het Evangelie is er op aarde geen zeldzamer schat, geen groter kostbaarheid, geen rijker aalmoes, geen schoner instelling, geen fijner goud, dan een overheid, die het recht geeft en handhaaft.”

Maarten Luther (1483-1546)¹

In het jaar 1986 toen Van der Vlies als lijsttrekker van de SGP aantrad, zag de Nederlandse samenleving er op een fors aantal punten anders uit dan tegenwoordig. In de loop van bijna vijf en twintig jaren is de ‘werkomgeving’ van een fractievoorzitter danig gewijzigd. Om een indruk daarvan te geven, passeert - bij wijze van inleiding - een aantal fenomenen de revue die anno 2010 niet meer tot de dagelijkse, politieke realiteit behoren.

Veranderingen

Allereerst was in 1986 het verschijnsel van de Koude Oorlog bepalend voor de internationale geopolitieke verhoudingen. Al vrij spoedig na de Tweede Wereldoorlog ontstond een permanent conflict tussen West (Noord-Amerika, West-Europa e.a., met de NAVO² en Europese Gemeenschap) en Oost (Sovjet-Unie, landen in Midden- en Oost-Europa, China e.a., met Warschau-Pact en Comecon³). De Berlijnse Muur, het symbool van de Koude Oorlog, opgericht in 1962, stond in 1986 nog fier overeind. Niemand kon toen vermoeden dat deze drie jaar later omver zou worden gehaald. In Nederland verscheen nog steeds het communistische dagblad *De Waarheid*, al slonk het abonneebestand ervan wel.

1 Uit *Ecclesiastes Salomonis cum Annotationibus* (1526), geciteerd bij W. Aalders, *Luther en de angst van het Westen. Een pleidooi voor de rechtsstaat*, Den Haag 1982, p. 107.

2 Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, opgericht in 1949. Het hoofdkwartier is gevestigd te Brussel.

3 Het Warschau-Pact was een militair bondgenootschap van communistische landen dat in 1955 tot stand kwam, als reactie op de vorming van de NAVO. Het Warschau-Pact werd in 1991 officieel ontbonden.

De Comecon (afkorting van: Raad voor wederzijdse economische hulp) was een initiatief van de Sovjet-Unie in reactie op de Amerikaanse Marshallhulp aan West-Europese landen. De Sovjet-Unie vormde in 1949 dit economisch samenwerkingsverband met de communistische landen in Midden- en Oost-Europa, met Cuba, Mongolië en Vietnam.

Het politieke landschap zag er ook anders uit dan anno 2010. Zo bestonden de politieke partijen CPN, PPR, PSP en EVP⁴ nog, evenals GPV en RPF⁵, de Centrumdemocraten en de net opgerichte Centrumpartij '86.⁶ Zuid-Afrika kende het politieke systeem van de apartheid, wat leidde tot verhitte discussies over de wenselijkheid en het effect van politieke en economische sancties tegen dat land.

Op de werkplek van een Tweede Kamerlid stond apparatuur die vandaag de dag als ouderwets beschouwd zou worden. Brieven, nota's, lezingen, moties en amendementen typten medewerkers uit op de typemachine. Een telefax was een handig hulpmiddel om een brief of geschreven boodschap zo spoedig mogelijk bij een ander te bezorgen. Een persoonlijke elektronische postbus voor elke fractiemedewerker was toen een ongedachte optie. De personal computer, cd-speler en magnetrontechniek stonden nog in de kinderschoenen. Een mobiele telefoon heette in de jaren '80 autotelefoon, het apparaat was zo groot als een bescheiden attachékoffer. En, *last but not least*, de Tweede Kamer vergaderde in de Oude Zaal met de karakteristieke groene bankjes.

Ontwikkelingen

In deze inleidende beschouwing gaat de aandacht vooral uit naar de bredere politieke en maatschappelijke ontwikkelingen in de afgelopen decennia. Het tijdvak overziend kunnen twee gebeurtenissen met verstrekkende gevolgen voor de (inter)nationale politiek worden gemarkeerd: de val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989 (§ 1) en de aanslagen van islamitische terroristen in de Verenigde Staten op 11 september 2001 (§2). Verder is er in Nederland gedurende deze tijdspanne van krap een kwart eeuw één grote maatschappelijke ontwikkeling te duiden die de politieke discussie inkleurt: een radicaliserende doorwerking van seculier gedachtegoed (§3), met name tot uitdrukking komend in individualisme, gelijke behandeling en het verzetten van tot dan toe voor velen vanzelfsprekende morele bakens. Deze tendens die in de jaren '60 en '70 breed zichtbaar werd, kwam tot uitdrukking in wetsvoorstellen waar de SGP zich principieel tegen verzet. Vooral de besluitvorming inzake euthanasie, op-

4 Communistische Partij Nederland (1909-1991), Politieke Partij Radicalen (1968-1991), Pacifistisch Socialistische Partij (1957-1991), en Evangelische Volkspartij (1981-1991). Deze vier partijen kwamen bij de verkiezingen van 1989 uit met een gezamenlijke lijst onder de naam Groen Links. In 1991 fuseerden de vier partijen. Na verloop van tijd werd de partijnaam zonder spatie geschreven.

5 Gereformeerd Politiek Verbond (1948-2003) en Reformatorisch Politieke Federatie (1975-2003). Deze twee partijen zijn in 2000 gefuseerd tot ChristenUnie.

6 De partij Centrumdemocraten (1984-2002) was een afsplitsing van de in 1980 opgerichte Centrum Partij. Laatstgenoemde partij ging in 1986 verder onder de naam CP'86 en werd in 1998 verboden wegens het aanzetten tot vreemdelingenhaat.

heffing bordeelverbod, introductie ‘homohuwelijk’, versoepeling echtscheiding en het stimuleren van de individuele ontplooiing door het bevoordelen van tweeverdienergezinnen met fiscale kortingen en subsidies voor kinderopvang. Met betrekking tot het politieke systeem c.q. de parlementaire democratie valt de tendens op te merken dat steeds meer kiezers zich steeds minder willen binden aan een bepaalde politieke partij of stroming. Politieke partijen zien hun ledental steeds verder afnemen, proberen zich breder - of: minder scherp - te profileren, waardoor vervolgens het aantal zwevende kiezers aanzienlijk toeneemt (§4). Dit leidt vervolgens tot een hogere ‘omloopsnelheid’ van politici waardoor het collectieve geheugen van politieke organen sterk afneemt. Grilligheid, onrust en hyperigheid kenmerken tegenwoordig het politieke debat. Voor inhoudelijk diepgravende reflectieve discussies lijkt steeds minder ruimte te zijn. In het vijfde onderdeel van deze beschouwing (§5) volgt een korte terugblik op veranderingen binnen de SGP die deels een reactie zijn op de genoemde maatschappelijke ontwikkelingen.

1. Einde Koude Oorlog

De eerste grote cesuur in de hier beschreven periode valt in de maand november 1989. Het symbool van de scheiding tussen West- en Oost-Europa, de in 1962 gebouwde Berlijnse Muur, wordt in de nacht van 8 op 9 november door burgers beklommen en met de slopershamer bewerkt. De communistische, vaak dictatoriale regimes in de landen in Midden- en Oost-Europa kwamen als dominostenen een voor een ten val. De invloedssfeer van de Sovjet-Unie slonk zienderogen en uiteindelijk implodeerde de zo machtig gewaande Unie van Socialistische Sovjetrepublieken.

Hoe verrassend de gebeurtenissen aan het einde van het jaar 1989 ook over elkaar heen buitelden, al eerder vertoonde het zogenoemde ‘Oostblok’ scheuren en barsten. In 1980 protesteerden arbeiders op de scheepswerven in de Poolse havenstad Gdansk en richtten de vakbond ‘Solidariteit’ op. Het proces van ‘perestrojka’ (hervorming) en ‘glasnost’ (openheid) dat de Russische president Gorbatsjov in 1985 opstartte, kon de centrumvliedende krachten niet omkeren, laat staan in bedwang houden. De ijzeren greep van Moskou had niet alleen geen vat meer op de diverse satellietstaten zoals Polen, de Baltische staten, Hongarije en Tsjechië, maar ook niet langer op een groot aantal opstandige deelrepublieken, zoals Georgië, Oekraïne en andere deelrepublieken in de Kaukasische regio. Bij gebrek aan macht en kracht bij de oostelijke tegenpartij, kwam ook de Koude Oorlog, het zogeheten conflict tussen West en Oost, ten einde.

De euforie over de ‘overwinning’ van het vrije Westen was groot. Historici voorzagen het einde van de ideologieën. Nu het liberalisme had gezegevierd, brak het ‘einde van

de geschiedenis' aan. De 'grote verhalen' hadden afgedaan. Wat resteerde, was een postmodern mozaïek van het persoonlijke, 'kleine verhaal'. Ook het concept van de nationale staat was passé, omdat de vrije markt voor een wereldwijde verbreiding van welvaart kon zorgdragen.⁷ De mislukking van het socialistische experiment in en ten oosten van Europa, stimuleerde in Westerse landen de gedachte dat de overheid beter een stap terug kon doen ten gunste van het instrument van marktwerking. Het in de jaren '80 in gang gezette proces van deregulering kreeg hierdoor extra rugwind.

In het kader van de Europese Gemeenschap werd gewerkt aan de vorming van een Europese Politieke Unie, die overigens zeer ten dele tot stand kwam. Op economisch en monetair terrein werd wel een duidelijke communautarisering bereikt door de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie (EMU). In feite is de EMU vooral een resultante van ordinaire koehandel tussen de Franse president en de Duitse bondskanselier. De laatste, Kohl, wenste een spoedige eenwording van Oost- en West-Duitsland. De eerste, Mitterrand, eiste in ruil daarvoor een Europese muntunie, om van het 'rentedictaat' van de Deutsche Bundesbank af te geraken.

Het fiasco van het 'reëel bestaand socialisme' toonde hoezeer de communistische idealen in de bestuurlijke praktijk verbasterden tot een systeem zonder maatschappelijke vrijheid en zonder persoonlijke verantwoordelijkheid. De innerlijke leegte ervan deed in Nederland met name politiek 'links' verbleken. Dit maakte ook de vorming van twee 'parse kabinetten' mogelijk. Spreekwoordelijk voor de verwarring en heroriëntatie in de jaren '90 is de uitspraak van de politiek leider van de Partij van de Arbeid dat het 'afschudden van de ideologische veren' een 'bevrijdende ervaring' was.⁸ Het leidde tot een te kritiekloze acceptatie en dominantie van liberaal en neoliberaal denken door sociaaldemocraten en anderen.

De SGP moest in de jaren '80 niets hebben van linkse politiek met haar ideaal van de maakbare samenleving en het veronderstelde sturende vermogen van de overheid. Voor het economisch beleid oriënteerde de SGP zich in hoge mate op de rechterhelft van het politieke spectrum. In de loop van de jaren '90 kwam hier verandering in. Tekenend daarvoor zijn de pleidooien van Van der Vlies om voldoende middelen te reserveren ten behoeve van de zorg voor chronisch zieken, gehandicapten en om mensen die langdurig van een overheidsuitkering afhankelijk zijn. Tot de verbeelding spreekt

7 Hierbij wordt gerefereerd aan de geschriften van o.a. F. Fukuyama en J-M. Guéhenno.

8 Aldus W. Kok in de dr. J.M. den Uyl-lezing, gehouden in december 1995.

nog steeds de oprechte boosheid van de SGP-fractievoorzitter toen hij vernam dat sociaal zwakkeren het met ‘wat minder’ moesten gaan doen, terwijl het kabinet even daarvoor aankondigde om extra geld uit te trekken voor subsidiëring van de topsport. Van der Vlies verloor enigermate zijn uiterlijke zelfbeheersing en sloeg in een vergadering met z'n vuist op tafel. Omdat men dat van hem totaal niet gewend was (en is), maakte zijn pure verontwaardiging juist bijzonder veel indruk. Overigens kreeg hij voor zijn standpunt bijval van andere Kamerfracties en – naar later bleek - vanuit heel het land.

2. '9/11'

De tweede grote wending in de hier beschreven periode valt op de 11^e september van het jaar 2001. Voor het eerst in hun bestaan worden de Verenigde Staten door een derde partij aangevallen op hun eigen grondgebied. De angst en onzekerheid die het tijdperk van de Koude Oorlog kenmerkten, zijn ineens weer terug. Met dit verschil dat ‘de vijand’ nauwelijks precies te lokaliseren is. Islamitische terreurorganisaties benutten de mondialisering en de relatieve openheid van westerse landen op een ongedachte wijze. Een verkeersvliegtuig vol mensen kapen en dat vervolgens als een vliegende bom inzetten, zo iets gaat het voorstellingsvermogen van een normaal mens te buiten.

De gevolgen voor de internationale politiek zijn ingrijpend. Bij de bestrijding van het terrorisme doen allerlei tegenstellingen tussen landen zich gelden. Is er aanvankelijk sprake van een brede coalitie van staten die onder de vlag van een VN-mandaat ingrijpen in Afghanistan, later tonen de Verenigde Naties en de lidstaten van de Europese Unie zich sterk verdeeld over de inval in Irak. De eigenzinnige opstelling van Rusland en China maken de internationale politiek minder voorspelbaar. Er treden grotere interne spanningen op tussen en binnen islamitische landen vanwege bestrijding van radicale groepen. Westerse landen stellen alles in het werk om financiële tegoeden van terroristische groeperingen te blokkeren.

Veiligheid wordt een ‘hot issue’, niet alleen in de internationale, ook in de nationale politiek. Een meer solide beveiliging van vliegverkeer en (internationale) scheepvaart blijkt nodig. Ook overheidsgebouwen, (kern)energiecentrales, scholen en het openbaar vervoer moeten scherper worden bewaakt. Inlichtingendiensten verleggen deels hun activiteiten. De overheid ontkomt er daarbij niet aan een grotere inbreuk te maken op de privacy van burgers. Dat geeft aanleiding tot verhitte debatten en getouwtrek tussen Europa en de Verenigde Staten. Gaandeweg concentreert het politieke en maatschappelijke debat zich in de richting van het vraagstuk van de nationale veiligheid.

Uit onderzoeken en stembusgedrag blijkt dat mensen meer vertrouwen stellen in de nationale overheid dan in internationale organisaties zoals de EU en de VN.

Een andere belangrijke consequentie is dat godsdienst weer terug is op de politieke agenda, waarbij met name de aandacht uitgaat naar de islam. Het thema religie blijkt nu meer relevant dan ooit te zijn voor de politiek. De secularisatiethese bleek onjuist, want de stijgende welvaart leidde niet tot het verdwijnen van godsdiensten uit de samenleving. De toegenomen aandacht voor en presentie van godsdiensten in de samenleving geeft vervolgens wel aanleiding tot een reactie van seculiere c.q. atheïstische zijde. Men toont bevreesd te zijn voor verlies van libertijnse verworvenheden, zoals de gelijkheid van mannen en vrouwen, het ‘homohuwelijk’, etc. Tegelijk wordt de islamitische achtergrond van terroristen impliciet benut om abjecte, irrationele en gevaarlijke aspecten van religie te demonstreren.

De grotere presentie van godsdienst in de samenleving draagt ook bij aan een verscherping van het integratiedebat. Het sluimerende gevoel van onbehagen over de gewijzigde bevolkingssamenstelling, gecombineerd met onzekerheid en ongeduld, vormen een brisante cocktail voor veel maatschappelijke onrust. Seculiere politici bepleiten een beperking van de vrijheidsrechten, met name voor orthodoxe gelovigen. Op grond van misplaatst gelijkheidsdenken wordt daarbij geen onderscheid gemaakt tussen het christelijke en het islamitische geloof.

Toen de staatssecretaris van Onderwijs, mw. Dijkema, in een lezing stelde dat op alle scholen de geestelijke vrijheid moet worden beschermd, daarbij de islamitische en streng christelijke scholen in één adem noemde en suggereerde dat op beide zich problemen kunnen voordoen met het opvoeden tot geïntegreerd burgerschap, sprong Van der Vlies op de ketting. Aan de staatssecretaris vroeg hij: “Waarom meent u orthodox christelijke en islamitische scholen op één hoop te kunnen gooien? Erkent u dat de burgerschapsproblemen die u binnen islamitische scholen probeert aan te pakken niet geassocieerd mogen worden met christelijke scholen die al vanaf het ontstaan van de parlementaire democratie zonder problemen in het onderwijsbestel functioneren?”⁹

3. Secularisering

Op deze ontwikkeling zal wat beknopter worden ingegaan, aangezien deze uitgebreid

9 Kamerstukken II, 2009–2010, Aanhangsel 1894, nr 891, schriftelijke vraag ingediend op 30 november 2009.

aan bod komt in de partijredes. In de samenstelling van de Tweede Kamer komt deze tendens ook tot uitdrukking, want toen Van der Vlies aantrad als fractievoorzitter telde de CDA-fractie 54 leden. Met de vijf zetels van SGP, GPV en RPF kwam ‘het christelijke kamp’ uit op 59 van het totaal van 150 Kamerzetels. Een wijziging van de Grondwet kon derhalve niet tot stand komen zonder de medewerking van christelijke politici. Vanaf 1994 ligt de zetelverdeling anders en komen de christelijke fracties gezamenlijk niet aan de vijftig Kamerzetels. Vanaf 2002 staan CDA, ChristenUnie en SGP gezamenlijk op 49 zetels, maar het is allerm minst zeker dat dit aantal bij de Kamerverkiezingen in 2010 wederom zal worden geëvenaard, laat staan overtroffen.

Met name tijdens het bewind van de twee ‘paarse’ kabinetten komt de wil van de politieke meerderheid tot uitdrukking om welbewust afscheid te nemen van het christendom dat de Nederlandse cultuur en samenleving in belangrijke mate heeft gestempeld. Het christelijk geloof zou niet langer politieke en maatschappelijke relevantie bezitten.

Echter, ook andere ‘grote verhalen’ hebben afgedaan. Politieke partijen vertrouwen en bouwen niet langer op een stelsel van principes dat berust op een hechte ideologie, maar profileren zich op een bepaald aantal issues die veelal tevens hun verpanding aan de (post)moderne seculiere moraal reflecteren. Intussen betekent de miskenning van de christelijke bronnen van westerse politieke en maatschappelijke instituties en gewoonten dat men de tak doorzaagt waar men op zit.

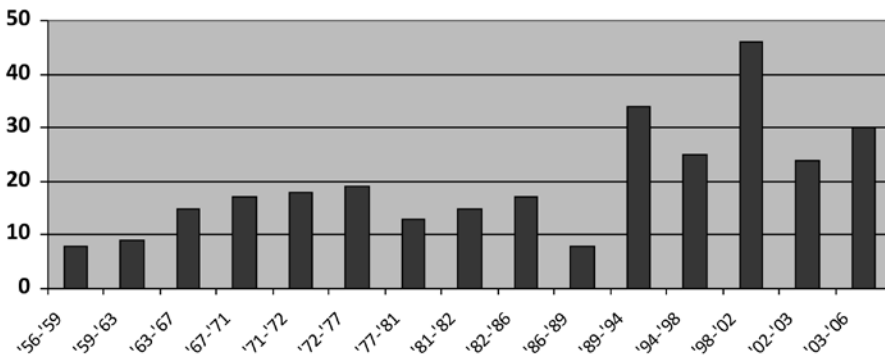
De stilzwijgende vanzelfsprekendheid waarmee nogal wat Kamerleden uitgaan van seculier gedachtegoed, kwam in het volgende voorval treffend naar voren. In de mei-maand van 2005 deed de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw Van der Hoeven, de suggestie om een hoorzitting en debat te organiseren over erkenning van de scheppingsgedachte in de evolutietheorie. Diverse Kamerleden reageerden als door een wesp gestoken. In het vragenuurtje legden zij de bewindsvrouw het vuur na aan de schenen. Van der Vlies stoorde zich aan de blinde ideologische angsthazerij die hij daarin bespeurde en interrumpeerde: “Voorzitter. Ik sta mij hier al enige tijd bijzonder te verbazen. Ik vind het werkelijk onvolwassen en onvoldragen zoals sommige van mijn overigens zeer gewaardeerde collega’s op dit thema reageren. Ik vind het een kwestie van koudwatervrees. De minister zoekt verbinding tussen visies binnen de wetenschap die uiteraard geworteld kunnen zijn in een geloofsovertuiging. Dit is in alle tijden zo geweest; daar hoeven wij niet voor weg te lopen. Het rijke van ons bestel is juist dat dit een plaats heeft binnen ons bestel. Ik weiger mij als creationist in

het dilemma creationist versus evolutionist buiten het speelveld van onderwijs en wetenschap te doen plaatsen. Alsof dat niet te harmoniëren zou zijn! Het zal alleen toch niet zo zijn dat wij in ons land en binnen onze rechtsregels de vrijheid ontnemen aan degenen die behoefte hebben aan het verbinden van een ethisch oordeel aan bepaalde opvattingen? De meest geavanceerde wetenschappers doen dat. Het zijn namelijk geen dichte puzzels. Alle wetenschappers – creationisten of evolutionisten – erkennen dat er losse einden zijn. Daarover gaat de discussie. Het zou werkelijk conservatief zijn als wij die discussie niet ondergingen en voerden. Daarvoor zoekt de minister ruimte. Wij steunen haar daarbij.”¹⁰ Een voltreffer.

4. Vluchtigheid kiezers en Kamer

De beweeglijkheid van de hedendaagse kiezer is niet nieuw. Al vanaf de jaren '60 valt deze tendens waar te nemen. Denk aan de komst van de Boerenpartij en van D66 in de Tweede Kamer. Wat echter vanaf de Kamerverkiezingen in 1994 opvalt, is dat het aantal zetelwisselingen veel groter is dan in de decennia ervoor (zie Tabel 1). Met name bij de Kamerverkiezingen van 1994 en die van 2002 trad een ‘aardverschuiving’ op. In 1994 doordat het CDA twintig zetels verloor en in 2002 doordat de nieuwkomer LPF ineens 26 zetels behaalde.

Tabel 1 – Zetelwisselingen bij opeenvolgende Tweede Kamerverkiezingen (1956-2006)¹¹

Verder zijn in de laatste zittingsperiode de grotere partijen minder groot dan toen Van der Vlies aantrad als fractievoorzitter van de SGP. Het CDA behaalde in 1986 maar

10 Handelingen Tweede Kamer, 83-4972, vragenuur 24 mei 2005

11 Gegevens ontleend aan website www.kiesraad.nl. Er is sprake van een zetelwisseling wanneer één partij één zetel verliest, één andere partij één zetel wint en alle overige partijen in zeteltal gelijk blijven.

liefst 54 zetels, de PvdA 52. Beide partijen werden in 1989 wederom zeer groot, respectievelijk 54 en 49 zetels. In 2006 behaalde het CDA 41 zetels, terwijl de teller voor de PvdA op 33 bleef steken. Kiezers lijken de zogenoemde ‘catch-all’-partijen minder op prijs te stellen en kiezen vaker voor een politieke partij met een geprononceerder profiel.

Naast de toegenomen beweeglijkheid van de kiezers vertonen de politieke partijen een grotere vernieuwingsdrang als het gaat om de samenstelling van de kandidatenlijsten. Sommige partijen hanteren als regel dat een Kamerlid na twaalf jaren Kamerlidmaatschap niet meer wordt gekandideerd. En bij elke volgende verkiezing willen veel partijen dat in de top van de lijst een aantal nieuwe kandidaten een plek verkrijgt. Deze vernieuwingsdrang van partijen, gecombineerd met de toenemende vluchtigheid van kiezers, leidt ertoe dat de gemiddelde anciënniteit van Tweede Kamerleden sterk afneemt. In 1952 kwam het nog voor dat Kamerleden pas na vijf jaar hun maidenspeech hielden. Tegenwoordig behoren Kamerleden met zes jaar Kamerervaring tot de oudgedienden.¹² Hierbij voegt zich het gegeven dat het lidmaatschap van de Tweede Kamer steeds vaker wordt gezien en benut als een springplank naar een andere interessante baan in de publieke sector of elders. Met zijn 29 jaren Kamerlidmaatschap vormt Van der Vlies een positieve uitzondering op deze ontwikkelingen. Hij ervaart het Kamerlidmaatschap ook duidelijk als een ambt waarvoor hij van Godswege geroepen is om dat te dragen.¹³

Niet alleen op het punt van kiezerstrouw, ook qua ledentallen doen politieke partijen het minder goed. Rond 1960 bedroeg het totale ledental van alle politieke partijen ruim 730.000. In 1986 telden de gezamenlijke politieke partijen rond de 388.000 leden, per 1 januari 2010 ligt dit rond de 308.000.¹⁴ Intussen is het aantal kiesgerechtigden toegenomen van 6,4 miljoen in 1960 naar 12,5 miljoen in 2010. Het percentage kiesgerechtigden dat lid is van een politieke partij daalde van 11,4 in 1960, via 3,6 in 1986 naar 2,5 in 2010.¹⁵ De massale terugloop van het ledental bij grotere partijen leidde ertoe dat ervoor gekozen werd om politieke partijen op directe wijze te subsidi-

12 *Vertrouwen en zelfvertrouwen*, rapport inzake Parlementaire zelfreflectie, Tweede Kamer der Staten-Generaal, maart 2009, p. 66.

13 Zie hetgeen hij hierover opmerkt in de partijrede d.d. 15 maart 2010 op p. 482-483.

14 Gegevens volgens het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen. Zie ook G. Voerman, ‘De ledentallen van politieke partijen, 1945-1995’, in: *Jaarboek 1995*, Groningen 1996, pag. 192-206.

15 Berekeningen op basis van hiervoor genoemde gegevens en gegevens ontleend aan de databases van het Centraal Bureau voor de Statistiek (www.statline.cbs.nl) en van de Kiesraad (www.kiesraad.nl).

diëren door de overheid. De publieke middelen mogen vanaf 2006 ook worden aangewend voor campagneactiviteiten en ledenwerving, terwijl voorheen alleen sprake was van indirecte partijfinanciering door het subsidiëren van vormingsactiviteiten, het politiek-wetenschappelijke instituut en de jongerenorganisatie van de partij.

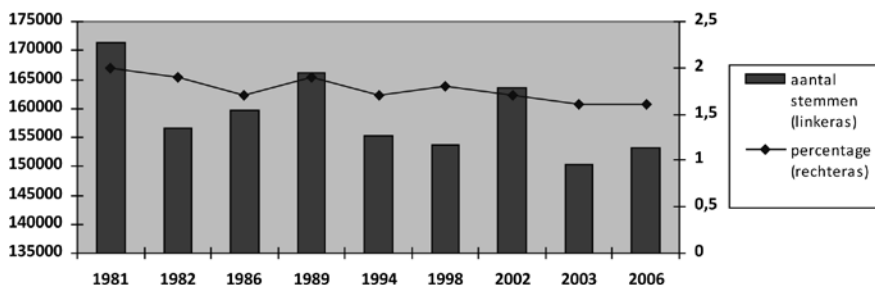
Over het functieverlies van politieke partijen is diverse malen door de Tweede Kamer gedebatteerd. Onder de noemer van staatkundige en bestuurlijke vernieuwingen heeft D66 voorgesteld om vormen van directe democratie te introduceren, zoals het correctief referendum en de gekozen burgemeester. De ervaringen met dit instrument zijn de politieke elites niet bijster goed bevallen. Bijna twee van de drie kiezers verwees op 1 juni 2005 het voorstel voor een Europees grondwettelijk verdrag naar de prullenbak. En bij de burgemeestersreferenda was er in drie van de acht plaatsen, Zoetermeer, Utrecht en Eindhoven, een te lage opkomst. De rijkssubsidie voor dit instrument is om die reden in het voorjaar van 2008 beëindigd.

Hiervoor is geschreven over een toenemende vluchtigheid bij kiezers. Maar ook het parlement zelf lijkt meer en meer op drift te zijn. Bij herhaling heeft Van der Vlies bepleit dat de Tweede Kamer zich grondig zou bezinnen op haar functioneren. Het inspielen op hypes, zoals het ondoordacht snel reageren op actualiteitenprogramma's van televisie of radio, leidt de Kamer af van haar kerntaken. Het te vaak onnodig benutten van parlementaire instrumentaria, zoals de schriftelijke en mondelinge vragen, louter voor enig publicitair succes, draagt niet bij aan een stevige controle van de regering. Een betrekkelijk recent verschijnsel is de overmaat aan spoeddebatten die met veel bombarie worden belegd, terwijl van tevoren de uitkomst reeds vaststaat. Als doorgewinterde en op de inhoud gerichte parlementariër vond Van der Vlies dat de Tweede Kamer hierdoor nog meer aan gezag verloor dan zij daaraan al had ingeboet. Op deze manier verwordt de Tweede Kamer tot een tandenloze papiertijger, een oeverloze praatclub die zich door de regering regelmatig met een kluitje in het riet laat sturen. Geen leeuw, maar lam; met enkel nog wat botte en afgesleten instrumenten. Van der Vlies leed er zichtbaar onder.

5. Ontwikkelingen binnen de SGP

Vanaf 1952 vertoont het aandeel van de stemmen op de SGP bij de Tweede Kamerverkiezingen een licht dalende tendens. Het aantal stemmen fluctueert, met een piek van 177.000 in 1977, maar vertoonde in 1994 en in 2003 een forse daling. In Tabel 2 staat de ontwikkeling van 1981 tot 2006 weergegeven.

Tabel 2 – Aantal op de SGP uitgebrachte stemmen en percentage van het totaal aantal stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen (1981-2006)¹⁶

Begon Van der Vlies met een driemansfractie, in 1994 verloor de SGP een zetel. Deze werd in 1998 herwonnen, maar sinds 2002 vormt Van der Vlies een tandem met Van der Staaij. Van der Vlies heeft de dalende trend in stemmental ongetwijfeld willen keren, maar verder dan een forse plus aan stemmenwinst in 1989 en in 2002 is het niet gekomen. De verliezen overtroffen de winsten. En dat terwijl er sprake is van een natuurlijk geboorteoverschot in de achterban van de SGP.

De daling van het stemmental op de SGP is voor de partij uiteraard onderwerp van onderzoek geweest. Daaruit komt naar voren dat kiezers die gematigder gedachten hebben over traditionele stellingnames van de SGP, zoals het vrouwenstandpunt en het gebruik van media als radio en televisie, zich van lieverlede niet meer zo thuisvoelen bij de SGP en in CDA of ChristenUnie een alternatief hebben. Een factor die hierbij een rol speelt, is dat de SGP in een meer geïsoleerde positie terecht gekomen is doordat de samenwerking van ChristenUnie en SGP niet zo vanzelfsprekend is als indertijd met GPV en RPF. Daarbij komt dat het CDA, en vanaf 2006 ook de ChristenUnie, een grotere aantrekkingskracht op christelijke kiezers hebben vanwege het feit dat deze partijen regeringsverantwoordelijkheid dragen en minder dwars in de hedendaagse cultuur en samenleving staan dan de SGP.

Een anekdote. Uit kiezersonderzoek is bekend dat de SGP bij verkiezingen meer stemmen krijgt van vrouwelijke dan mannelijke kiezers. Bij de parlementaire behandeling ter ratificatie van het VN-vrouwenverdrag door Nederland vroeg GPV'er Schutte hoe het toch kwam dat een partij die vrouwen niet toelaat als lid toch meer stemmen van

16 Gegevens ontleend aan de database van de Kiesraad (www.kiesraad.nl).

vrouwen dan van mannen krijgt. Staatssecretaris mevrouw Ter Veld reageerde daarop dat het grote aantal vrouwelijke kiezers er mogelijk voor zal zorgen dat vrouwen op den duur toch invloed krijgen in de SGP. Maar in eerste instantie had de ongehuwde staatssecretaris een heel seksistisch antwoord willen geven op deze vraag. Toen diverse Kamerleden daar graag het fijne van wilden weten, zei Ter Veld: “Daartoe uitgedaagd, zeg ik het toch maar hardop: Ik kan het me ook wel voorstellen, want die lijsttrekker is een schatje”.¹⁷

Intussen heeft zich bij de SGP wel een aantal ontwikkelingen voorgedaan. Zo is na een aanvankelijk – in de jaren negentig - vastgelopen discussie in 2006 toch het gewone lidmaatschap van de partij opengesteld voor vrouwen. Verder is de afwerende omgang met radio en televisie ingeruild voor een selectieve, positiefkritische benadering. Dit vooral met het oog op een bredere publieke verantwoording van de standpunten die de SGP inneemt. Onbekend maakt immers onbemind. Van der Vlies toonde zich in deze interne partijdiscussies aanvankelijk aarzelend en bescheiden, maar heeft zich, zeker na de – voor de SGP – mislukte kabinetsformatie in de zomer van 2003, steviger en duidelijker in de partijdiscussies gemengd. Daarbij overigens er altijd voor wakend om in de partij te polariseren. Als civiel technicus verstond hij in meer dan een opzicht het vak van bruggenbouwer. Als politicus beseftte en benadrukte hij gaandeweg steeds sterker het grote belang om de SGP-boodschap op een – ook voor buitenstaanders - verstaanbare wijze naar voren te brengen.¹⁸

Wapenfeiten

In de partijredes zal Van der Vlies zichzelf geen veer op de hoed plaatsen voor gerealiseerde wapenfeiten van de Tweede Kamerfractie van de SGP. Daarom is het hier de plaats om er in alle bescheidenheid – en daarom voorbeeldsgewijze - een aantal te noemen. Niemand had bijvoorbeeld gedacht dat, terwijl het paarse kabinet Kok-II aan het bewind was, toch het vertrouwde randschrift ‘God zij met ons’ op het 2-euro muntstuk kwam te staan. Met name Van der Vlies heeft zich hiervoor ingespannen en mede dankzij de goede verstandhouding met de VVD’er G. Zalm, destijds Minister van Financiën, is het gulden-randschrift behouden.¹⁹

17 Het betreffende Kamerdebat vond plaats op 3 juli 1990. Het citaat is ontleend aan het *Reformatorisch Dagblad* d.d. 4 juli 1990.

18 De partijredes laten deze ontwikkeling ook zien: de tekstverwerker markeert in de redes uit latere jaren minder woorden en uitdrukkingen als ‘archaïsch’.

19 Zie de bijdrage ‘Talenten’ van G. Zalm in: M. de Bruyne e.a. (red.), *Van der Vlies 25 jaar Kamerlid. 10 juni 1981-2006*, p. 109-110.

Van der Vlies heeft consequent gehamerd op het belang van de primaire sector voor de Nederlandse samenleving en economie. Het veiligstellen van de voedselvoorziening is van groot strategisch belang, zo betoogde hij, ook al werd en wordt dat na het einde van de Koude Oorlog en in een globaliserende economie niet door iedereen onderkend. Van der Vlies heeft zich bijzonder ingespannen voor de positie van jonge boeren. Drie jaar op rij diende hij bij de behandeling van de landbouwbegroting daartoe een motie of amendement in. De Kamer steunde hem driemaal en uiteindelijk moest de tegenspuiterende minister door de bocht.²⁰ De vasthoudendheid van Van der Vlies bracht toenmalig minister Brinkhorst ertoe alvast een naam te geven aan een dergelijke regeling: de ‘Gulden Vlies-regeling’. De inzet van Van der Vlies heeft ertoe geleid dat minister Veerman in 2005 de bedoelde steunregeling heeft geëffectueerd. Met Europese gelden erbij wordt jaarlijks ongeveer 10 miljoen euro hiervoor gereserveerd. Agrarische ondernemers die jonger zijn dan 40 jaar en pas een bedrijf hebben overgenomen, komen in aanmerking voor een investeringssubsidie van 20 procent. Op aandringen van Van der Vlies is dit in 2009 verhoogd naar 25 procent. De steunregeling is bedoeld om de vergrijzing in de landbouwsector tegen te gaan en investeringen in maatschappelijke waarden, zoals dierenwelzijn en milieu, te stimuleren.

De vele mantelzorgers in ons land kunnen dankzij een door de Kamer aangenomen motie van Van der Vlies²¹ ieder jaar een mantelzorgcompliment van de overheid ontvangen als blijk van dank voor hun inspanningen en betekenisvolle bijdrage aan de samenleving. Het tekent Van der Vlies als menselijk politicus om niet alleen aandacht te hebben voor majeure ontwikkelingen in de gezondheidszorg, maar om ook te letten op zoiets persoonlijks als het verlenen van mantelzorg. Menig politicus zou eraan voorbij hebben gezien. Hij niet. Het is dan ook bepaald geen misplaatst compliment om te stellen dat Van der Vlies de SGP een sociaal gezicht heeft gegeven.

20 Bij de behandeling van de landbouwbegroting in 2000 heeft Van der Vlies een motie (Kamerstukken II, 2000-2001, 27 400 XIV, nr. 39) ingediend waarin de regering wordt verzocht om bedrijfsovernames met Europees geld te stimuleren. De motie werd aangenomen, maar niet uitgevoerd. Daarom werd een jaar later bij de begroting een amendement ingediend. (Kamerstukken II, 2001-2002, 28 000 XIV, nr. 42). Het doel ervan was om vestigingssteun te verlenen aan bedrijfsopvolgers die aan de hand van een deugdelijk bedrijfsplan konden laten zien dat het ging om een landbouwbedrijf met perspectief. Dit amendement is aangenomen, maar van de uitvoering kwam weinig terecht. Daarom diende Van der Vlies bij de begroting van 2002 opnieuw een motie in. (Kamerstukken II, 2002-2003, 28 600 XIV, nr. 66).

21 Kamerstukken II, 2007-2008, 31 200 XVI, nr. 69.

In het kader van de medisch-ethische vraagstukken heeft de geachte afgevaardigde uit Maartensdijk zicht bijzonder ingespannen om te komen tot een betere bescherming van het kwetsbare leven. Zijn pleidooien voor afschaffing van abortus provocatus en het terugdraaien van de geliberaliseerde euthanasiewetgeving vonden helaas onvoldoende weerklank. Wel is bereikt dat meer aandacht en middelen gaan naar palliatieve zorg en hospices voor terminale patiënten, om zo de vraag naar euthanasie effectief te verminderen.

Het onderwijs, met name de vrijheid van onderwijs zoals neergelegd in artikel 23 van onze grondwet, was een ‘voorwerp van aanhoudende zorg’ van de SGP-fractievoorzitter. Zo diende hij bij een als ‘technische wetswijziging’ gepresenteerd wetsvoorstel, met zijn collega’s Stellingwerf en Schutte een amendement in dat luidde: “Het bevoegd gezag van een bijzondere school dient de mogelijkheid te behouden een eigen toelatingsbeleid te voeren en dus van de ouders van leerlingen te kunnen vragen dat zij de grondslag van de school onderschrijven.”²² In vele bijdragen over onderwijsbeleid bracht hij dit punt te berde. Maar ook heel praktische punten, zoals het ophogen van de inkomensgrens van 110 naar 130 procent van het minimumloon in het kader van de bijdrageregeling voor het leerlingenvervoer, zodat meer gezinnen hiervoor in aanmerking kunnen komen.

Naast de school is er het gezin. Op het belang van goed functionerende gezinnen legde Van der Vlies niet minder de nadruk. Het gezin beschouwt de SGP als een hoeksteen van de samenleving. Wanneer het hiermee niet goed gaat, ondervindt de maatschappij daar de negatieve gevolgen van. Omgekeerd is een goed gezin het halve werk.²³ Van der Vlies hekelde de onevenredig grote belastingdruk op eenverdienersgezinnen, maar had ook aandacht voor de preciaire situatie van gebroken gezinnen.

In zijn laatste parlementaire zittingsperiode profileerde Van der Vlies zich als nestor van de Kamer door op gepaste momenten, in het bijzonder wanneer collega-Kamerleden zich kwamen te ontgaan, op een niet mis te verstane wijze, maar nooit uit de hoogte, hen een passender, hoffelijke stijl van debatteren aan te bevelen. Maar niet alleen over de ruwe en onwelvoeglijke manieren van collega-parlementariërs brak Van der Vlies zijn staf. Want deze correspondeert met de toenemende mate van grofheid en onverdraagzaamheid in Nederland. Een teken aan de wand, aldus Van der Vlies: “Ik

22 Kamerstukken II, 1997–1998, 25 409, nr. 19.

23 Openingszin van het SGP-verkiezingsprogramma *Naar eer en geweten*, Den Haag 2006.

noem de schrijnende manier waarop allochtonen in onze maatschappij worden bejegend: een heel volksdeel wordt afgerekend op extremistische islamitische varianten. Dezer dagen is er weer een moskee in brand gestoken. Dat kan toch niet? Ik denk dat we elkaar maar eens in de ogen moeten kijken en een moreel appèl op elkaar moeten doen om een norm van beschaving te handhaven, en die te herstellen waar die er niet of te weinig is. We leven in een pluriforme samenleving, we hebben conflicten gehad rondom de islam - of laten we zeggen het conflict van godsdienst en culturen in de samenleving - en dat vraagt om een beschaafde houding van iedereen, om prudentie en terughoudendheid. Vorige week was ik op een grote vergadering in de Grote Kerk in Den Haag en daar kwam een opperrabijn, een orthodoxe jood, een man van een jaar of zestig, in het zwart, met zo'n zwarte hoed op, vertellen dat hij op straat wordt uitgejouwd. In dit land! Dat is toch iets om je voor te schamen!?"²⁴

Politiek met een belofte

Wat motiveert een SGP'er tot zijn politieke werk? Van der Vlies maakt er geen geheim van dat zijn diepste drijfveer is om als volksvertegenwoordiger aan regering en parlement in allerlei toonaarden over te brengen dat het echte geluk van ieder en het werkelijke welzijn van de hele samenleving ligt in het luisteren naar en gehoorzaam zijn aan het Woord van de levende God. Dat Woord roept mensen op tot terugkeer van zelfgekozen wegen die dood lopen. Wie God verlaat, begeeft zich buiten de lichtkring van de Wet van God en komt in morele mist en duisternis terecht. Ook voor het schip van staat is het dan ondoenlijk om een koers te varen die mens en samenleving goed doen. De rijke belofte van het christelijk getuigenis in de politiek is dat eerbied en ontzag voor de Heere de bron van geluk ontsluit voor mens en maatschappij. Psalm 19 spreekt van een fontein van heil dat nooit vergaat. Iets dat nooit vergaat, omvat tijd en eeuwigheid. Daar kunnen socialisme, liberalisme, communisme, noch andere 'ismen' tegenop. Deze beperkte denkkaders hebben alleen een boodschap voor de tijd en het tijdelijke bestaan.²⁵ Het perspectief van een SGP-politicus reikt verder.

Een van de grote inspirerende voormannen uit de negentiende eeuw heeft dat in zijn tijd op onovertroffen wijze onder woorden gebracht. Het was mr. G. Groen van Prinsterer (1801-1876) die als Evangeliebelijder zijn beslissend ijkpunt samenvatte in de leus 'Er staat geschreven en er is geschied.' Bij het beoordelen van politieke en maatschap-

24 In een interview met *HP De tijd*, november 2005.

25 Vgl. ir. B.J. van der Vlies, 'Politiek met een belofte. Drijfveren Staatkundig Gereformeerde politiek' in: drs. H. Noordegraaf (red.), *Geloof en politieke keuze*, 's Gravenhage 1986, aldaar p. 89.

pelijke ontwikkelingen die soms zelfs de samenleving op drift doen slaan, vertrouwen we allereerst op de vaste beloften van het Woord van God en vervolgens op wat er in de geschiedenis is gebeurd, want de historie voltrekt zich binnen het kader van de voorzienigheid van onze getrouwe hemelse Vader. Groen bestreed het ‘revolutionaire’ ongeloof dat deze betrouwbare bronnen en ankerpunten aan de kant schuift. In plaats daarvan stelt het ongeloof zijn vertrouwen op de geest der eeuw, op de moderne mens die zelf, op gezag van eigen verstand en inzicht, wil beslissen. Als goede leerling van Groen van Prinsterer was Van der Vlies alert op de drijfveren en gevolgen van het ongeloof dat zich in de afgelopen decennia steeds breder en brutaler manifesteerde. In het pleidooi van Van der Vlies voor herstel van waarden, normen en instituties, klinkt duidelijk de stem van zijn voorganger uit de 19e eeuw door:

“... Wanneer ik let op de restauratie, is het mij niet te doen om terugkering tot verouderde vormen, om plotselinge omkering van de maatschappelijke toestand, om miskennis van de rechten van allen, ten behoeve van één partij. Maar door de ervaring en het eeuwig blijvende Woord van de openbaring geleerd en geleid, beweer ik de onveranderlijkheid van waarheden. De verzaking daarvan leidt tot dwaalbegrippen. Hiervan valt het onvermogen en de verderfelijke dagelijks meer in het oog. Een naar de omstandigheden gewijzigde toepassing van het christelijk staatsrecht is de ware behoefte van onze tijd.”²⁶

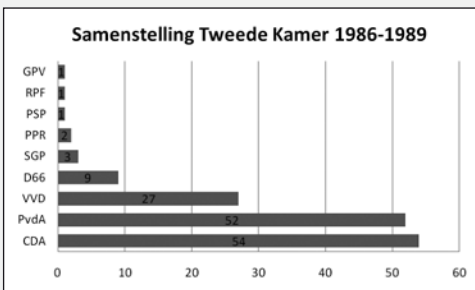
“... De evangelische waarheden, waarvan de onmisbaarheid nooit treffender sprak dan in hun gemis, zijn geen mysteries waarin men door diepzinnigheid of lichtzinnigheid van een menselijke filosofie ingewijd wordt. Het zijn de verborgenheden die de Heer de nederige en zachtmoedige bekend maakt. Het zijn de waarheden welke even stellig als eenvoudig in de Heilige Schrift uitgedrukt zijn: vrede door het bloed van het kruis. Dit is een offer waardoor het rantsoen voor velen betaald is. De verandering van de harten, zichtbaar in de werkzaamheid van de liefde en in het licht van de goede werken. Het is voorwerp van veelsoortige bestrijding, maar waarvan de Zaligmaker zegt: “Ik dank U, Vader! Heer des hemels en der aarde, dat Gij deze dingen voor wijzen en verstandigen verborgen hebt, doch aan kinderen geopenbaard.””²⁷

26 Mr. G. Groen van Prinsterer, *Ongeloof en revolutie* (1847), bewerkt en ingeleid door A. Kuiper en R. Kuiper, [serie Klassiek licht], Barneveld 2008, p. 385.

27 Idem, p. 388. De geciteerde Bijbeltekst staat in Lucas 10,21.

KABINET LUBBERS-II (1986-1989)

Het kabinet Lubbers-II is een voortzetting van het kabinet Lubbers-I. Beide kabinetten bestaan uit de partijen CDA en VVD en hebben samen 81 zetels. Verschil met het eerste kabinet Lubbers is dat het CDA negen zetels wint en de VVD er negen verliest. De verkiezingen van 1986 zijn dus voor het CDA een groot succes. De partij is de verkiezingen ingegaan met de leus: 'laat Lubbers zijn karwei afmaken' en behaalt 54 zetels, het beste resultaat uit de geschiedenis. De VVD moet onder leiding van lijsttrekker Nijpels een verlies van negen zetels incasseren en komt uit op 27 zetels. Binnen de VVD is er veel kritiek op de wijze waarop Nijpels leiding heeft gegeven aan de verkiezingscampagne.

Voorste rij v.l.n.r.: J. de Koning, N. Smit-Kroes, R.F.M. Lubbers, HM Koningin Beatrix, R.W. de Korte, H. van den Broek, C.P. van Dijk;

Achterste rij v.l.n.r.: P. Bukman, E.H.Th.M. Nijpels, W.J. Deetman, F. Korthals Altes, H.O.Ch.R. Ruding, G.J.M. Braks, L.C. Brinkman, W.F. van Eekelen

Daarom wordt hij na de vorming van het kabinet Lubbers-II als fractieleider vervangen door Voorhoeve.

In de jaren tachtig heeft Nederland te maken met een hoge staatschuld, een stagnerende economie en grote werkloosheid. Het kabinet Lubbers-I heeft zich ten doel gesteld de overheidsfinanciën op orde te brengen en de economie te stimuleren. Omvangrijke bezuinigingen worden doorgevoerd en overheidstaken geprivatiseerd. Door dit doortastende optreden wordt dit kabinet ook wel het 'no nonsense kabinet' genoemd. Het kabinet Lubbers-II zet deze ombuigingsoperatie voort. Resultaat is dat het overheidstekort daalt en het economisch herstel doorzet. Belangrijke beslissingen van het kabinet zijn de privatisering van de PTT en de herziening van het stelsel van sociale zekerheid. Ook de Wet op de studiefinanciering komt tijdens deze kabinetsperiode tot stand.

Het milieu is in dit kabinet een belangrijk onderwerp. In een zogeheten Nationaal Milieubeleidsplan worden doelstellingen geformuleerd om de milieuvervuiling tegen te gaan. Diverse maatregelen worden voorgesteld om de financiering van de plannen mogelijk te maken. Over twee daarvan bestaat tussen de regeringspartijen verschil van mening: verhoging van de brandstofaccijns en aftopping van de belastingaftrek voor het woonwerkverkeer boven de tien kilometer (het reiskostenforfait). De VVD heeft veel kritiek op deze plannen die negatief uitpakken voor automobilisten. Onder druk daarvan past het kabinet de voorstellen aan. De VVD-fractie in de Tweede Kamer kan zich uiteindelijk toch niet vinden in het compromis. Gevolg hiervan is dat na drie jaar, in mei 1989 het kabinet Lubbers-II voortijdig valt. Er komen vervroegde verkiezingen in september 1989.

28 februari 1987

WELGEBAADE WEGEN¹

Een weg verbindt de ene met de andere plaats, leidt tot een bestemming. Een welgebaande weg maakt reizen mogelijk zonder hinder of moeite. De weg is vlak, de richting betrouwbaar aangegeven. Als die weg nu maar wordt gevolgd, wordt niet gedwaald. Het woord ‘weg’ kan ook worden gebruikt voor leven en levenswijze, voor levensstrijd en zedelijk gedrag.² Dat is de figuurlijke betekenis, die wij vaak in Gods Woord tegenkomen. In de Bijbel wordt daarmee aangeduid al hetgeen gedaan moet worden, geschikt of uitgericht moet worden, zoals de kanttekening op de Statenvertaling dat bij Spreuken 15 vers 19 zegt.³ Die tekst luidt: “De weg des luiards is als een doorneg; maar het pad der oprechten is welgebaand”. Door de laatsten wordt hun ganse leven, worden hun woorden en werken, hun doen en laten geschikt naar hetgeen goed en Gode aangenaam is. Dat gebeurt overigens met veel vallen en alleen dan met opstaan, als zij van hemelswege weer op de been worden gezet. Van nature geldt voor ieder mens, voor mij en U, dat wij de goede weg kwijt zijn, onze Schepper en Formeerder de rug hebben toegekeerd en eigen wegen gaan. Dat zijn wegen waarvan het einde niet ongewis is, paden des doods.⁴ Het is noodzakelijk om van de brede weg te worden afgebracht en te worden geleid op het smalle pad dat tot het Leven leidt. Het is een wonder als dat geschiedt en het mag beleefd worden door hen die de verschijning van de Heere Jezus Christus liefkrijgen en door Gods Geest worden getrokken tot en geleid op de welgebaande weg. In hun harten zijn de gebaande wegen, dat wil zeggen dat zij de weg der geboden Gods met lust voor ogen hebben. De weg der geboden Gods, het pad Zijner getuigenissen.⁵

Van ons allen wordt geëist dat wij die weg gaan. God heeft daar recht op. Hij heeft recht op gehoorzaamheid door alle mensen. De Prediker zegt het: “Vreest God, houdt Zijne geboden, dat betaamt alle mensen”. De overheid heeft daarover in het openbare leven als dienares van God te waken, binnen het raam van recht en van gerechtigheid.

-
- 1 Ontleend aan Psalm 84 vers 3 berijmd. Wanneer hier naar de berijmde Psalmen wordt verwezen, is de Statenberijming van 1773 bedoeld.
 - 2 De eigenlijke betekenis van het hebreeuwse woord ‘Thora’ duidt daar op. Zie Exodus 18, 20 en Jeremia 7, 23.
 - 3 Kanttekeningen zijn toelichtende en verklarende aantekeningen van de vertalers in de marge bij bijbelteksten in de Statenvertaling (1637).
 - 4 Spreuken 14,12 en 16,25.
 - 5 Zie de kanttekening bij Psalm 84,6.

De overheid heeft ook zelf te gehoorzamen. Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis⁶ geeft onovertroffen aan hoe dat moet en kan.

Onze huidige praktijk is daarvan zeer ver verwijderd. Dat is de ernstige werkelijkheid, die doet vrezen dat het van kwaad tot erger gaat. Die kan de gunst des Heeren niet wegdragen, integendeel. Daarom moet krachtig worden teruggeroepen tot het gaan van de welgebaande wegen, die van het gehoorzamen van Gods geboden. Aan die gehoorzaamheid is zegen verbonden, niet altijd materieel in menselijke zin, maar wezenlijk voor het geestelijke- of denkklimaat waarin wij leven. Dan zou de belijdenis van de soevereiniteit Gods staan in de plaats van die van de soevereiniteit van de mens, dan zou erkend worden dat de overheid, opgebouwd volgens welk rechtmatig politiek systeem ook, van Godswege met gezag is bekleed. Dan zou helder zicht bestaan op de norm waarnaar geregeerd moet worden, het volk ten goede. De voornaamste taak van de SGP is dat terugroepen, principieel en tegelijk constructief in de praktische situaties die zich voordoen.

Gelukwens

Wij mogen het voorrecht hebben dat een lid van het doorluchte Huis van Oranje ons staatshoofd is. Gaarne spreken wij op deze plaats onze gelukwensen uit aan het adres van H.K.H. Prinses Juliana en Z.K.H. Prins Bernhard, die gedenken mochten vijftig jaren in het huwelijk verbonden te zijn geweest.⁷ Van harte wensen wij hun de zegen toe van de Potentaat der Potentaten in hun levensavond.⁸ Voor ieder mens geldt: tenzij

6 Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (1561) luidt: *Van het ambt der overheid*. Wij geloven dat onze goede God, uit oorzaak van de verdorvenheid van het menselijke geslacht, koningen, prins en overheden verordend heeft; willende dat de wereld geregeerd worde door wetten en verordeningen, opdat de ongebondenheid der mensen bedwongen worde en het alles met goede ordinantie onder de mensen toega. Tot dat einde heeft Hij de overheid het zwaard in handen gegeven tot straf der bozen en bescherming der vromen. En hun ambt is, niet alleen acht te nemen en te waken over de politie (d.i. het staatsbestuur), maar ook de hand te houden aan de heilige kerkdienst; om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst, om het rijk van de antichrist te gronde te werpen, en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen, het woord van het Evangelie overal te doen prediken, opdat God door een ieder geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt. Voorts, een ieder, van wat kwaliteit, conditie of staat hij zij, is schuldig zich aan de overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, hun eer en eerbied toe te dragen, en hun gehoorzaam te zijn in alle dingen die niet strijden tegen Gods Woord; voor hen biddende in hun gebeden, opdat hen de Heere zou willen besturen in al hun wegen, en dat wij een gerust en stil leven leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid. En hierin verwerpen wij de wederdopers en andere oproerige mensen, en in het algemeen al degenen die de overheden en magistraten verwerpen en de justitie omstoten willen, invoerende de gemeenschap der goederen, en verwarren de eerbaarheid, die God onder mensen gesteld heeft.

7 Het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard werd gesloten op 7 januari 1937.

8 De aanduiding 'Potentaat der Potentaten' komt voor in een brief van Willem van Oranje van 9 augustus 1573.

iemand wederom geboren is, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien. God in de hemel moge ze gedenken.

Verkiezingen

Wij mochten onze drie zetels in de Tweede en de twee zetels in de Eerste Kamer behouden.⁹ Daarvoor past bovenal dankbaarheid jegens Hem Die dat alles zo heeft bestuurd. In onze gelederen is de uitslag nader onderzocht. Duidelijk is geworden dat met name ook jongere kiezers hun vertrouwen aan de SGP schonken. Dat mag dankbaar worden erkend. Laten wij in afhankelijkheid van Hem Die wijsheid en krachten geven kan, in hartelijke verbondenheid en eensgezindheid verder mogen gaan. Waakzaamheid blijft overigens geboden. Ons procentuele aandeel in het kiezersbestand daalt nog steeds licht.¹⁰ Wij gaan weer verkiezingen tegemoet, nu voor de Provinciale Staten.¹¹ De uitslag daarvan is bovendien bepalend voor de samenstelling van de Eerste Kamer. Over die uitslag wordt al weer volop gespeculeerd. Bidt en werkt. Ik wek iedereen op, jong en oud, zijn plicht in dezen te verstaan.

Kabinet

De verkiezingsuitslag wees duidelijk in de richting van voortzetting van het beleid van het kabinet-Lubbers, gedragen dus door CDA en VVD. Op 30 juli 1986 trad het kabinet aan in de Kamer. De regeringsverklaring, met als onderliggend document het gesloten regeerakkoord, gaf een op zichzelf heldere uiteenzetting van de beleidsvoornemens. De twee hoofddoelstellingen zullen zijn de verlaging van het financieringstekort tot 5¼ procent en de terugdringing van de werkloosheid tot een niveau van maximaal 500.000 in het jaar 1990. Daaraan mag het succes van dit kabinet-Lubbers II worden getoetst.

Nu zijn dat inderdaad belangrijke doelstellingen. De SGP-fractie wil deze op zichzelf gaarne steunen. Ook allerlei andere concrete voornemens werden ons voorgehouden. Wat ons heeft verdriet en verbaasd, was dat eigenlijk met geen woord werd gerept over de principiële uitgangspunten van het kabinet, noch de uitzetting van een koers om het geestelijk verval in onze samenleving naar vermogen te keren.

Opmerkelijk was dat over financiële en sociaaleconomische problemen, de meer materiële zaken, duidelijke lijnen werden getrokken, maar dat ten aanzien van de zoge-

9 De verkiezingen voor de leden van de Eerste Kamer vonden plaats op 20 mei 1986; die voor de leden van de Tweede Kamer op 22 mei 1986. Eerste Kamerleden: H.G. Barendregt en G. Holdijk; Tweede Kamerleden: B.J. van der Vlies, C.N. van Dis en J.T. van den Berg.

10 In 1977 bedroeg het percentage 2,13 van het stemmentotaal; in 1981 1,97 en in 1986 1,80.

11 De Provinciale Statenverkiezingen vonden in 1987 plaats op 18 maart.

naamde immateriële zaken in feite beslissingen op de lange baan werden geschoven. In dat laatste is de zwakte van dit kabinet gelegen, immers over die zaken zijn CDA en VVD het nu juist verre van eens.

Ik noem in dit verband met name het euthanasievraagstuk en de vormgeving van het antidiscriminatiebeginsel, de beoogde Wet gelijke behandeling en haar reikwijdte.¹² Het is duidelijk dat de VVD euthanasie onder voorwaarden wil toestaan en een Wet gelijke behandeling tot stand wil zien gebracht. Het CDA heeft aarzelingen en twijfels. Het is te hopen dat het CDA als grootste partner in de coalitie de rug recht zal weten te houden. Wij dringen daar met klem op aan. Het CDA hoort toch te weten van dé welgebaande weg. Dat is een andere dan het glibberige pad, het hellende vlak van het compromis.

Het moet duidelijk zijn dat er principiële onopgeefbare punten zijn, waarover dus geen compromis is aan te gaan. Daarom tracht de SGP-fractie bij deze ernstige en aangrijpende vraagstukken te getuigen tégen die ontwikkelingen, die helaas worden gedragen door een gesecculariseerd klimaat.

Euthanasie

Wat betreft de totstandbrenging van duidelijkheid over het al dan niet strafbaar blijven van handelingen die levensbeëindiging tot gevolg hebben, kent U de stand van zaken.¹³ Het initiatief van D66 en de proeve van het kabinet-Lubbers I werden ter advisering voorgelegd aan de Raad van State. Dat advies ontraadt beide omdat de erin

12 De eerste stap van regeringswege om te komen tot een dergelijke wet was in 1981 gezet door de publicatie van het Voorontwerp van een Wet gelijke behandeling door de toenmalige staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, J. Kraaijeveld-Wouters (CDA) in het kabinet Lubbers-II (CDA-VVD). In juli 1985 had de Tweede Kamerfractie van de VVD haar 'Standpunten in hoofdlijnen over een tot stand te komen Wet gelijke behandeling' gepubliceerd. In augustus 1987 dienden de Tweede Kamerleden J. van Nieuwenhoven en R.M. Haas-Berger (PvdA) een voorstel van wet in 'houdende regels ter bestrijding van seksediscriminatie' (Bijlagen Handelingen II Kamer 1986-1987, 20 065, nr. 2). Voor een overzicht van de voorgeschiedenis, zie *De Banier* 10 september 1987 (66/19), p. 6 en 5 mei 1988 (67/9), p. 14-15.

13 Op 12 april 1984 had het Tweede Kamerlid E.K. Wessel-Tuinstra (D66) een initiatiefwetsvoorstel ingediend (Bijlagen Handelingen II Kamer 1983-1984, 18331) en werd op 9 februari 1993 verworpen. Op 9 april 1985 was het rapport van de Staatscommissie Euthanasie (commissie-Jeukens) verschenen, bestaande uit een meerderheidsrapport en een minderheidsnota van de leden Klijn en Nieboer. De Staatscommissie adviseerde tot wetwijziging. Op 20 januari 1986 reageerde het kabinet-Lubbers II (CDA-VVD) met een 'Proeve van een voorstel van wet' op het rapport van de Staatscommissie (Bijlage Handelingen II Kamer 1985-1986, 19359). Op 11 december 1987 wordt wetsvoorstel 20383 bij de Tweede Kamer ingediend, dat op 3 februari 1993 door de Tweede Kamer en op 30 november 1993 door de Eerste Kamer met 37 tegen 34 stemmen wordt aangenomen. Dit aangenomen voorstel resulteerde in een wijziging van de Wet op de lijkbezorging, *Staatsblad* 1993, nr. 643. Zie ook *De Banier* 13 maart 1986 (65/6), p. 6-7 en 10-11.

gehanteerde begrippen te subjectief zijn, de tijd er ook niet rijp voor is om knopen door te hakken. Wel zou aandacht moeten worden besteed aan het vervolgingsbeleid en aan het vinden van zorgvuldigheidseisen die, mits inachtgenomen, de Officieren van Justitie zouden kunnen doen afzien van rechtsvervolging. Dan zou duidelijkheid bestaan voor artsen en anderen. Het kabinet heeft onlangs conceptformuleringen voor die zorgvuldigheidseisen voorgelegd aan de Gezondheidsraad, die daarover over ongeveer vier maanden zal adviseren. De bedoeling is deze eisen neer te leggen in de Wet op de uitoefening van de geneeskunst. Een arts die bij het plegen van euthanasie aan die eisen heeft voldaan, kan dan een beroep doen op overmacht. De rechter toetst vervolgens of dat beroep terecht is. Verder zullen situaties van handelen en niet-handelen worden beschreven die niet als euthanasie zullen kunnen of hoeven worden aangemerkt.

Het geheel overziende, moet onze conclusie zijn dat wij met dit alles steeds verder afraken van de welgebaande wegen naar Gods Woord. Natuurlijk, bij al deze zaken zijn vele juridische en wetstechnische vragen te stellen, en dat hoopt de fractie dan ook zo indringend en waardig mogelijk te doen. Maar de wissel is omgezet, eigenlijk al op het moment toen de abortus provocatus wettelijk mogelijk werd,¹⁴ en de praktijk gaat door. De moed wordt helaas niet opgebracht een halt daaraan toe te roepen. Men wringt zich in allerlei bochten om eigen politiek gezicht te redden. Waar zullen wij met deze ontwikkeling nog terecht komen? Het ergste valt te vrezen. En wat is de volgende stap? Vrije wilsbeschikking nu, niet langer dan vijf jaren terug afgegeven. Maar welke rek zal daarin nog weer gaan zitten?

Bij die vraagstelling treden wij dan eigenlijk in een fundamenteel verkeerd spoor. Alsof de mens zelf te beschikken heeft. Dat is niet het bijbels getuigenis, dat God heerst over leven en dood, dat Hij de adem geeft maar op Zijn tijd ook weer neemt, dat het de mens voegt dat ook in Zijn handen te laten. Inderdaad, de praktische vragen rond een aangrijpend ziek- en sterfbed kunnen vele zijn. Datzelfde geldt ook de geestelijke vragen. Maar leeft het besef dat na dit leven een eeuwigheid wacht en dat die voor iemand buiten Christus een eeuwig wee zal inhouden, men zou sidderen bij de gedachte het zelf allemaal maar ter hand te (doen) nemen. Ontmoedigingen en aanvechtingen kunnen vele zijn, ik ontken dat niet. Maar laten wij mogen blijven bij de eenvoudige

14 Het op 15 februari 1979 ingediende wetsontwerp (Bijlagen Handelingen II Kamer 1978-1979, 15475) heeft geleid tot de Wet van 1 april 1981, houdende regelen met betrekking tot het afbreken van zwangerschap (Wet afbreking zwangerschap), *Staatsblad* 1981, nr. 257.

waarheid van Gods Woord, in deze zo helder tot uitdrukking gebracht in Zondag 10 van de Heidelberger Catechismus.¹⁵

In plaats van vastlegging van de huidige vervolgingspraktijk, laat staan versoepeling, bepleiten wij een strakker beleid. Steeds weer worden wij opgeschrikt door gebeurtenissen, dan hier, dan daar, in ziekenhuisafdelingen of klinieken, verpleeghuizen enzovoort. Verhoogde waakzaamheid is voor een ieder geboden. Bovenal gebed dat deze zonden als schandvlekken in onze natie niet verder zouden uitdijen, maar eerder mogen worden verhinderd.

De Wet afbreking zwangerschap, een principiële verwerpelijke wet, is onlangs voor het eerst geëvalueerd. Onomstotelijk is vast komen te staan dat aan de in de wet vastgelegde voorwaarden - wachtdagen, tweede arts raadplegen, en dergelijke - lang niet altijd wordt voldaan. Sommigen erkennen openlijk er een loopje mee te nemen. Die voorwaarden waren indertijd nodig, in de context van het compromis, voor het CDA. Valt hieruit nu geen ernstige les te trekken? Waarom gaan daardoor de ogen niet open?

Onze fractie heeft diverse malen vragen gesteld over uitlatingen en gebeurtenissen in dit verband, het laatst nog over de zogenaamde overtijdbehandeling. Steeds weer blijkt, zelfs na de aanvankelijke aarzeling van minister Brinkman, dat steeds meer omstandigheden en verrichtingen als passend bij deze wet worden beschouwd. Droeve werkelijkheid.

Ons gaat in dit verband nog ter harte de positie van de in de volksgezondheid werkenden, artsen en verpleegkundigen, die principiële bezwaren tegen deze praktijken hebben. Artikel 20 van de wet regelt hun positie in die zin dat niemand kan worden gedwongen tegen zijn geweten in te gaan. Maar hoe gaat dat in de praktijk? Toch wel lastig voor de organisatie, zo heet het dan. Je bent niet altijd en overal inzetbaar. Bij sollicitatieprocedures blijken principiële bezwaren af te vallen. Zo wordt door selectie de randvoorwaarde geschapen om ongehinderd door te kunnen gaan. In geweten

15 Zondag 10 van de Catechismus van Heidelberg (1563) luidt als volgt: *Vraag 27*: Wat verstaat gij door de voorzienigheid Gods? *Antwoord*: De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, gelijk als met Zijn hand nog onderhoudt, en alzo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar van Zijn Vaderlijke hand ons toekomen.

Vraag 28: Waartoe dient ons dat wij weten dat God alles geschapen heeft en nog door Zijn voorzienigheid onderhoudt? *Antwoord*: Dat wij in allen tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar zijn mogen, en in alles dat ons nog toekomen kan, een goed toevorst hebben op onze getrouwe God en Vader, dat ons geen schepsel van Zijn liefde scheiden zal, aangezien alle schepselen alzo in Zijn hand zijn, dat zij tegen Zijn wil zich noch roeren, noch bewegen kunnen.

bezwaarden dreigen zo in een isolement te geraken. Het is dringend gewenst dat de overheid de positie van deze gewetensbezwaarden ondersteunt. Het kabinet heeft deze zaak reeds geruime tijd bij de Stichting van de Arbeid aanhangig doen zijn. Tot nu toe zonder resultaat. Dat is onaanvaardbaar. Mocht ook het geplande overleg van deze maand vruchteloos blijken, dan moet de wetgever zijn verantwoordelijkheid maar nemen. Zo nodig zou een initiatief de SGP niet misstaan.

Een eventuele Wet gelijke behandeling staat in het teken van de verdere verduidelijking van de inhoud van het eerste artikel van onze Grondwet. De vraag is nu of dit eerste artikel in betekenis en verbindende kracht uitstijgt boven de andere artikelen. Grondrechten strijden dan onderling. Hoe moet deze strijd worden beslecht? Minister Kort-hals Altes liet onlangs in de Kamer, toen de nota 'Homoseksualiteit en overheidsbeleid' aan de orde was, blijken helemaal niets te voelen voor uitzonderingsbepalingen.

Het kabinet zoekt ook deze zaak te omzeilen, door eerst maar eens te bezien of betreffende bepalingen in het Wetboek van Strafrecht in aangescherpte vorm, voor de praktijk van alle dag en zich daarin mogelijkerwijs voordoende conflictsituaties niet toereikend zouden zijn. In de loop van dit jaar moet het kabinet met voorstellen komen. Enkele grote fracties, goed voor een Kamermeerderheid, zitten op het vinkentouw. Men wil zich hoe dan ook een weg banen. Maar zal het een welgebaande weg zijn? Niet onbegrijpelijk zien velen in deze ontwikkeling een rechtstreekse bedreiging voor het volksdeel dat zoekt te leven bij de Waarheid van Gods Woord en dat ook in de praktijk wenst te brengen. Kan zonde voluit zonde blijven worden genoemd in het openbaar? Niet alleen tegenover jezelf, maar ook tegen de ander? Om bepaalde gedragingen af te keuren, niet te accepteren ook? Daaraan gevolgtrekkingen te verbinden in bijvoorbeeld een benoemingsbeleid? Het zal mogelijk als onverdraagzaam, intolerant en met name als discriminerend aan de kaak worden gesteld. Wat is trouwens discriminatie? Het maken van óngerechtvaardigd verschil in overigens gelijke situaties.

Is de SGP dan niet tegen discriminatie? Kan daaraan twijfel bestaan als bijvoorbeeld ons verkiezingsprogramma recht toe recht aan zegt dat aantasting van de mens als beelddrager Gods, bijvoorbeeld op grond van geloof, ras of huidskleur, veroordeeld moet worden, waar dit zich ook voor moge doen? Nooit mag op bijbelse gronden onderscheid worden gemaakt tussen mensen en groepen van mensen. Dat neemt niet weg dat er tussen gelijkheid en gelijkwaardigheid een wereld van verschil ligt. Wie dit miskent, doet onrecht aan Gods Woord en de veelvormigheid van de schepping. De overheid mag bijbelse en onbijbelse verhoudingen niet op één lijn stellen, noch in haar wetgeving, noch in haar feitelijk handelen. Wij denken bepaald niet licht over kruisen die mensen in hun leven kunnen hebben te dragen, maar kunnen wat krom is niet recht praten, noch wat verkeerd is goedkeuren. Dat toch de welgebaande wegen

werden gegaan. Het wettige, monogame huwelijk zou niet in verachtering geraken door de onstuitbare opkomst van alternatieve leefvormen. De unieke waarde van het gezin als samenlevingsverband van mensen, jongere en oudere, die in liefde verantwoordelijkheden voor elkaar mogen dragen, zou gewaardeerd blijven worden. Het zijn gezegende instellingen en ordeningen Gods, die niet straffeloos kunnen worden verlaten. Steeds uitdrukkelijker wordt de vraag gesteld, ook buiten onze gelederen, bijvoorbeeld door de Nationale Raad voor de Volksgezondheid, hoe in een geïndividualiseerde samenleving van bewust alleenstaanden, die daar vrijwillig voor kozen, het zorgvermogen van mensen om voor elkaar dingen op te vangen, voor elkaar te zorgen als daaraan behoefte ontstaat, zich zal ontwikkelen. Ondertoon is dat dat vermogen sterk zal verminderen. Vereenzaming en verkilling van verhoudingen zijn dan feiten. Vaker zal dan een beroep moeten worden gedaan op de overheid en dan maait de maatschappij wat zij zelf gezaaid heeft.

Om deze redenen kan de SGP niet meegaan in een ontwikkeling van verdere individualisering, van economische onafhankelijkheid van gehuwde vrouwen etcetera. Dat levert knelpunten voor ons op in de beoordeling van fiscale en sociale wetswijzigingsvoorstellen. Immers, nu was en is er hier en daar nog een situatie dat er in materieel vergelijkbare gevallen een boete staat op het huwelijk en een premie op het alternatieve samenwonen. Dat is onrechtvaardig en mag niet voortbestaan. In dat spanningsveld proberen wij wegen te gaan, kon het zijn welgebaande wegen. Het gaat dan om de positie van de gehuwde alleenverdiener ten opzichte van die van de tweeverdieners. Die positie is ook bij de komende ingrijpende wijziging van de belastingwetgeving conform de voorstellen van de commissie-Oort, in het geding. Het gaat om een rechtvaardige verdeling naar draagkracht van belasting- en premiedruk, waarin mensen in feitelijk dezelfde omstandigheden gelijk behoren te worden behandeld. De heer Van Dis krijgt aan deze hele zaak nog een zware kluif. De fractie zal bij leven en welzijn ook alert blijven op de positie van de principieel niet-verzekerden.

Tsjernobyl en onze energievoorziening

Kort voor de verkiezingen van vorig jaar, werd de wereld opgeschrikt door een ernstig ongeluk met een kerncentrale in Oekraïne.¹⁶ Nadat moeizaam gegevens beschikbaar kwamen, had iedereen er behoefte aan zich te bezinnen op de aanwending van kernenergie. Hoewel het kabinet op het punt stond een voorstel in de Kamer te verdedigen

16 Over de ramp met de kerncentrale van Tsjernobyl, zie *De Banier* 23 mei 1986 (65/11), p. 3-4 en 7-8.

om in Nederland nog twee kerncentrales te gaan bouwen, begreep iedereen dat een pas op de plaats moest worden gemaakt om tijd te vinden voor nader onderzoek. De SGP heeft altijd een terughoudend standpunt ten aanzien van kernenergie gehad. Die terughoudendheid is er nu zeker nóg. Liever leggen wij het accent bij versobering in energiegebruik, bij het intensief zoeken naar rendabele aanwending van milieuvriendelijke energiebronnen in een zogenaamd diversificatiemodel. Wel moeten wij een open oog hebben voor de werkelijkheid in de ons omringende landen, onze concurrentiepositie, energieprijzen, milieubelasting van bijvoorbeeld kolencentrales en de door ons allen meegedragen energiebehoefte. Hebben wij er de inlevering van een stuk luxe en comfort voor over? Het zou ons sieren. Het is vrucht van het mogen gaan op wel gebaande wegen, immers de Galatenbrief spreekt van matigheid als een vrucht van de Geest.¹⁷ Hoe belangrijk economische afwegingen voor ons ook zijn, doorslaggevend mogen ze niet zijn. Het gaat hier en elders om het mogen bouwen en dus gebruiken van de schepping Gods, wij hebben die echter ook te bewaren. Dat laatste moet net zo goed serieus worden genomen als het eerste. Dat is de goede traditie en stijl van de SGP. Als eerste van alle partijen had de SGP een uitdrukkelijk milieupartikel in haar program. Opmerkelijk, maar anderzijds niet verwonderlijk. Het heeft van doen met een voluit wensen te gaan van de welgebaande wegen van de onderhouding van wat de Heere Zelf ons gebiedt. Wat betreft de bestaande kerncentrales moet een zo groot mogelijke veiligheid - en wij hebben het dan over het menselijk mogelijke en voorzienbare - gegarandeerd zijn. Routine mag de waakzaamheid bij de beroepsgroep niet verdringen. Controle op de controle lijkt nuttig, opdat de menselijke factor van fouten te kunnen maken, zoveel mogelijk wordt beheerst. Ook de kernafvalproblematiek is nog altijd niet afdoende opgelost. Zorgvuldige afwegingen blijven nodig. De moeilijkheid bij de vaststelling en beoordeling van stralingsnormen en dergelijke, is de hoge mate van deskundigheid die eigenlijk daarbij nodig is. Je kunt varen op andermans kompas, dat wel, maar in zulke gewichtige zaken heb je toch je eigen verantwoordelijkheid. Waar liggen de grenzen van geoorloofd menselijk handelen? Bij deze vraagstelling valt ook te denken aan medisch- en biotechnologische ontwikkelingen. Met een motie vroegen wij om normering.

Milieu

Nog altijd worden er bodemverontreinigingen bekend. Het kost grote financiële en technische inspanning om daarvoor oplossingen te bewerkstelligen. Extra inspanning

17 Galaten 5,22.

op dit terrein ondervindt van onze zijde steun. Het luistert immers nauw. Denk eens aan de drinkwatervoorziening, voor zover steunend op het grondwater. Denk eens aan de volksgezondheid meer algemeen. De fractie heeft er zich aan geërgerd dat toen de Rijn eenmaal zwaar vergiftigd was door een calamiteit in Zwitserland, er onderweg meer stroomafwaarts maar het een en ander werd bijgekiept. Kwestie van mentaliteit toch!

Vraagstelling van collega Van den Berg bracht dat in de Kamer aan het licht. Achteraf kunnen wij zeggen dat men vroeger te nonchalant met processen en stoffen is omgegaan. Maar op de onwetendheid van toen kan men zich nu niet meer beroepen.

Op het raakvlak van milieu en landbouw is er de meststoffenproblematiek. De discussies over de aanzetten tot de tenuitvoerlegging van de Meststoffenwet zijn gaande. Voor het milieu in delen van ons land helaas nodig (de ammoniakbelasting moet worden teruggedrongen in verband met de verzuring van onze bossen), is deze wet tegelijk een hinderpaal voor de op- en uitbouw van de veehouderijen, met name de intensieve. De mestproductie wordt geregistreerd en naar rato van beschikbaar land het teveel vastgesteld. Op dat laatste wordt geheven. Geen leuke dingen voor onze veehouders. Maar ook hier gaat het om een afweging van in het geding zijnde belangen. De SGP staat in beginsel positief tegenover een extra inspanning bij het zoeken naar andere verwerkingen en transport naar tekortgebieden. Meer algemeen, het milieubeheer moet worden geflankeerd door bronbestrijding en bredere toepassing van hergebruik.

In de landbouw is er verder het grote probleem van de overschotten. Er wordt in feite teveel geproduceerd. Schaalvergroting is jarenlang het door overheidssubsidies ondersteunde recept geweest. Nu is er teveel melk. Ook voor andere producten in de agrarische sector geldt dat. Op Europees niveau wordt gewerkt aan een beheersing van de prijs via interventie en van de productie door quoterings. De superheffing is daarvan het gevolg. Het bewaren alleen al van de overschotten kost miljarden per jaar. Dat kan eigenlijk niet langer zo. Daarom verlaging van capaciteit en productie.

Hetzelfde zie je in de visserijsector. Daar een moderne vloot, die tot veel meer in staat is dan wat aan tonnage per vissoort onbeboet aan land mag worden gezet. Het een en ander geeft de boer en de reder problemen met rentabiliteit van investeringen en bedrijfsvoering. Het is ook tegen de aard van de ondernemer om minder te doen dan waartoe hij in staat is. Toch is er geen andere weg dan die van beperking. Alleen, wie moeten de klappen opvangen? Moeten de kleintjes met de groten, die voor de overproductie verhoudingsgewijze het meest hebben gezorgd, meelijden? Of is toch op de een of andere wijze onderscheid in de maatregelen aan te brengen? Wellicht moet hier een meer op de individuele situatie toegesneden regeling gehanteerd gaan worden. De

SGP-fractie heeft een begin gemaakt met daarvoor te pleiten. Wij hopen dat concreet vol te houden, tegelijk met een beleid dat vrijwillige bedrijfsbeëindiging of omwisseling van sector mogelijk maakt. Op langere termijn zal overigens een meer marktconform beleid moeten worden ontwikkeld, met name ook in en vanuit de sector zelf. In dit verband is ook een vrij handelsverkeer binnen Europa van belang. Nederland is nu eenmaal sterk afhankelijk van de exportmogelijkheden.

Sociaal-economisch beleid

Het is niet doenlijk het sociaaleconomisch beleid geheel aan de orde te stellen. Een enkele opmerking. Een licht economisch herstel tekent zich af. Dat is op zichzelf een voorrecht, maar de daardoor ontstane ruimte mag niet onverstandig worden aangewend. Een voortgaand beleid van matiging en ombuiging is vereist. Meer definitief herstel van de rendementspositie van de bedrijven moet worden nagestreefd. Dan verbetert de investeringsbereidheid en worden nieuwe initiatieven ontwikkeld. Dat zal het krachtigste wapen blijken te zijn in de strijd tegen de nog altijd schrijnend hoge werkloosheid. Daarnaast moeten alle mogelijke middelen worden beproefd om met name jongeren en langdurig werklozen een plaats te geven op de arbeidsmarkt. Vooralsnog staat de SGP achter het zogenaamde jeugdwerkgarantieplan. Werkbare vormen moeten daarvoor nog worden ontwikkeld. Prioriteit moet worden gegeven aan de kostwinners, de schoolverlaters en de langdurig werklozen.

Het instrument van de arbeidstijdverkorting levert tot nu toe weinig op. De herbezetting blijft achter omdat de vrijvallende arbeidstijd wordt benut om overcapaciteit weg te werken. Dat laatste zou nu een feit zijn, zodat de effecten van nieuwe verkortingen wellicht groter zouden worden. De overheid moet zelf ook nieuwe dingen aanpakken, in de sfeer van overheidswerken (vaste oeververbinding Westerschelde bijvoorbeeld). De arbeider is zijn loon waardig. Degene die niet meer aan het arbeidsproces kan deelnemen, heeft ook middelen van bestaan nodig. De fractie stelt dat iedereen moet bijdragen aan de bezuiniging en dus een stap terug moet, maar wel naar draagkracht. Na alle bezuinigingen met effecten in de inkomens- en uitkeringssfeer, is de tijd gekomen niet nog verder te bezuinigen op de minima aan wie koopkrachtbehoud gemeten over de eerstkomende vier jaren is gegarandeerd. In die zin spreekt ook ons verkiezingsprogramma. Naast de echte minima hebben met name de grote gezinnen in de alleenverdienerssituatie het moeilijk. Wij bepleiten meer aandacht daarvoor. Hetzelfde geldt de jonge weduwnaren met kinderen. Ook de bejaarden verdienen speciale aandacht. Het is vanuit ons beginsel een goede zaak dat extra aandacht wordt ontwikkeld om ouderen langer zelfstandig thuis te doen wonen. Daar horen dan wel ondersteunende diensten bij. Daarvoor is veel meer geld nodig dan nu beschikbaar. Wij dienden een

motie in om extra geld te voten voor de gezinszorg, als onderdeel van eerste lijns- en flankerende zorg. Het vraagstuk van de vergrijzing stelt ons voor grote inspanningen. De oplossing van dat vraagstuk dwingt nu reeds tot het stellen van prioriteiten en het concreet doen van keuzes. Daar is moed en visie voor nodig.

Ook de lichamelijk en geestelijk gehandicapte medemens verdient een milde politieke bejegening wat betreft de daarvoor beschikbare en nodige voorzieningen. In feite om die reden stemde de SGP-fractie niet in met de voorgestelde bezuinigingen in de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en het speciaal onderwijs.

Heel actueel is de discussie over de afslanking van het overheidsapparaat. IJkpunten voor de fractie zijn de kwaliteit van de dienstverlening en zo weinig mogelijk gedwongen ontslagen. Een belangrijk en nog te weinig ingezet instrument is de privatisering. De overheid heeft in de achterliggende decennia teveel taken aan zich getrokken, taken die net zo goed en vaak goedkoper door de particuliere sector kunnen worden verricht. Meer algemeen verdienen alle beleidsdaden die verantwoordelijkheden en taken dicht of dicht bij de burger leggen, aandacht. Een en ander moet wel zorgvuldig en planmatig gebeuren en niet onder de schijn van bezuiniging alleen.

De ambtenarensalarissen zijn uit de pas geraakt met die in de marktsector. Dat was voor een deel het gevolg van de noodzaak de collectieve lastendruk te verlichten, maar heeft als vervelend effect dat goedgeschoolden de voorkeur geven aan een baan in het bedrijfsleven. Daarom moet die ontwikkeling worden omgebogen, stapje voor stapje. De fractie steunde in dit licht de verhoging van de vakantiebijdrage van 7½ naar 8 procent. Verdere maatregelen moeten worden ontwikkeld. De ambtenarensalarissen mogen geen sluitpost blijken te zijn op de Rijksbegroting. Voorstel SGP: plus 1 procent per jaar, in de eerstkomende jaren.

Criminaliteit en vandalisme

Regelmatig worden wij opgeschrikt door berichtgeving over zinloos en provocerend vandalisme. Treinen, bushalteshokjes, telefooncellen, winkelruiten, enzovoorts moeten het vaak ontgelden. De zogenaamde kleine criminaliteit neemt grote vormen aan. Winkeliefstallen, straatroof. De krakersbeweging is nog altijd actief. Een harde kern ervan grijpt naar steeds bruter wapens, zoals onlangs in Nijmegen bleek (brandstichting). Dan zijn er ook de zeer ernstige vormen van roofmoorden, aanslagen, gijzelingen, aandradingen. Kortom: een gevoel van onveiligheid en ontredde. Uit dit alles blijkt een normvervaging, een afkalving van wezenlijke normen en waarden. Is het teveel gezegd als wij stellen dat nu de vruchten worden geplukt van de veel te toegeeflijke jaren zestig en zeventig? Een ware revolutie in normen- en waardenpatronen. Vrijheid, blijheid.

Een mens moet zichzelf kunnen zijn en uitleven. Hij maakt zelf wel uit wat goed is en kwaad. Vrij seksueel verkeer, drugs en alcohol, pornografie; het zijn duidingen die veel te denken geven. Principieel en beleidsmatig. Wat een ontredde en vereenzaming komen openbaar. Een wederkeer tot de enige bron van recht en gerechtigheid, Gods Woord, is dringend geboden. Opdat weer welgebaande wegen zullen worden gegaan. Intussen kan de overheid niet volstaan met mooie woorden. Er moet daadkrachtig tegen worden opgetreden. Dat betekent voorkóming en bestrijding. Een goed toegerust politieapparaat, kwalitatief en kwantitatief op sterkte, is nodig. Dat betekent verbeterde motivatie, volwaardige salariering en uitbreiding, maar ook een slagvaardig opsporings- en vervolgingsbeleid kunnen niet worden gemist. Daarom moet worden gezorgd voor een doelmatig werkende rechterlijke macht en opheffing van het cellentekort. De misdadiger mag niet ongemoeid blijven. Waar dat wel gebeurt, wordt geknaagd aan het rechtsgevoel van de welwillende burger die er recht op heeft dat de openbare orde en de veiligheid in onze rechtsstaat worden gehandhaafd. Vaak waren wij een roepende in de woestijn, nu voelt iedereen dat grenzen zijn bereikt, om niet te zeggen overschreden. In de grond der zaak is het zeer ernstig dat ook geperfectioneerde terreur of gewelddadigheid ruim baan zoeken in onze samenleving. Ik denk aan de zogenaamde Makro-branden, die werden gesticht om een groot concern ertoe te dwingen economische belangen terug te trekken uit Zuid-Afrika. Het lijkt dat de overheid niet voldoende bescherming heeft weten te bieden. Het bedrijf heeft zich teruggetrokken en daarmee lijkt terreur in ons land te lonen.¹⁸ Dat is onaanvaardbaar. Tegelijk moeten wij erkennen dat het voor de overheid ook een uiterst moeilijke zaak is er afdoende de vinger achter te krijgen. Hetzelfde blijkt ook steeds weer bij de internationaal vertakte drugshandel. Dat is echter aanleiding te meer om krachtig stelling te nemen en tot actie over te gaan, zich richtend op het ergste, het erge daarbij niet voorbij ziend. Het begint niet zelden klein. Zo ook hier. Eenzelfde benadering behoeft de fraude en het misbruik van voorzieningen, helaas op grote schaal te vermoeden. De overheid moet zelf het goede voorbeeld geven bij de besteding van middelen en in regelgeving.

Buitenland

Oorlogen en geruchten van oorlogen, ze zijn er na de zondeval altijd geweest. Maar

18 Behalve SHV werden ook Shell en Boot Olie getroffen. Zie ook: Paul de Fentener van Vlissingen, *Ondernemers zijn ezels*, Amsterdam 1995. In dit boek betoogt de voormalige president-directeur van SHV dat de Makro-vestigingen in Zuid-Afrika juist een zeer sociaal beleid voerden t.a.v. de meerendeels zwarte werknemers.

naarmate het einde der tijden nadert, nemen ze in aantal toe. Wij moeten dat wel opmerken. Er is haast geen regio ter wereld te noemen zonder spanningen. Het Midden-Oosten, Zuid-Amerika, zuidelijk Afrika en Aziatische regio's. Er is de facto nog weinig toenadering tussen de groten der aarde. Gorbatsjov glimlacht wel, hervormt ook hier en daar - een ontwikkeling die strategisch onze aandacht niet mag ontsnappen, maar ook niet mag doen verslappen - maar wijzigt zijn doctrine niet.

Internationaal is de aandacht intensief gevestigd op twee landen waarmee wij een bijzondere band ervaren. Israël en Zuid-Afrika. Om de positie van Israël temidden van al dan niet potentiële vijanden, konden wij niet instemmen met de afgifte door onze overheid van een exportvergunning voor onderzeeërs aan Saoedi-Arabië. Landen als Libanon en Libië intrigeren op dit ogenblik hevig. De druk op Zuid-Afrika neemt toe. Wij zien niets in economische sancties, mede omdat deze qua effect neerslaan juist bij degenen die of achtergesteld worden, of in een achterstandsituatie verkeren. Wij houden ons hart vast bij de zich welhaast dagelijks voordoende incidenten. Wanneer barst de bom? Veel wijsheid is nodig om enig tempo te leggen in de hervormingen, op zodanige wijze dat machtsdeling op harmonieuze wijze tot stand komt.

Nauw verweven met de buitenlandse politiek is het defensiebeleid. Het kernwapenvraagstuk houdt ons nog altijd bezig. Terecht! Kan de bewapeningsspiraal nog ooit worden doorbroken door tweezijdige stappen? Het is vurig te hopen. Maar kunnen wij het ook echt verwachten? Of leidt het SDI toch tot een nieuwe escalatie?¹⁹

Ons eigen defensieapparaat behoeft continue aandacht. Het is niet anders bij de instandhouding van een volwaardige verdediging van ons land. Een belangrijk besluit was over te doen gaan tot de voorbereiding van plaatsing van kruisraketten te Woensdrecht. Een lange en hevige discussie is daarmee enige tijd beslecht.

Zorgen vervullen ons rond onze oud-Koninkrijksdelen, Suriname en Indonesië. Mensenrechtelijk wordt het er niet zo nauw genomen. In Suriname dreigen een burgeroorlog en chaos. Economisch balanceert het land op de rand van het faillissement.

Allerlei

De fractie heeft zich principieel verzet tegen de komst van de Olympische Spelen naar Nederland in 1992. Ook heeft de fractie zich kritisch ingelaten met een voorgenomen staatsbezoek van ons koninklijk echtpaar aan Japan. Voor velen zou dat oude oorlogswonden hebben opengereten. Het bezoek gaat niet door.

Verontrust is de fractie over bepaalde zaken in het onderwijs. De versnippering, die de

19 SDI: Strategic Defence Initiative; gericht op strategische raketverdediging. Zie *De Banier* 8 oktober 1987 (66/21), p. 8-9.

onderwijsorganisatie onder andere is aangedaan door arbeidstijdverkorting en uitgestelde vervanging bij afwezigheid, werkt negatief uit op de kwaliteit van het onderwijs. Met name kleinere scholen tobben er mee, oplossingen te vinden om de kinderen nog zoveel mogelijk tot hun recht te laten komen in een rustige onderwijs sfeer.

De discussie over de inhoud en structuur van het voortgezet onderwijs heeft door het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid een wending en een nieuwe impuls gegeven. Een en ander spitst zich nu toe op de invoering van de basisvorming tot en met 15 jaar en de invoering van eindtermen in het basisonderwijs. Vele haken en ogen zitten eraan. Zorgvuldig probeert de fractie ook in deze de juiste weg te vinden. Dat er eindelijk duidelijkheid komt voor de komende tien tot twintig jaren is wel gewenst.

De door ons diep betreunde ontwikkelingen rond de naaktrecreatie gaan helaas door en lijken langs verordenende weg steeds moeilijker te keren in een concrete situatie. De meerderheid van ons volk accepteert dat, zo heet het, en de rechterlijke macht laat zich aan dat maatschappelijk gevoelen helaas gelegen liggen, in het spoor van de wetgever. Het is een verkeerde weg. Veel gemeenten worstelen er mee. Zij zien hun eigen beleidsruimte op dergelijk terrein steeds kleiner worden.

De godslastering heeft in onze samenleving - en dat mag ons wel diep verontrusten - een afgeschermd plaats. Het gaat nu om de vrijheid van meningsuiting, het vrij mogen openbaren van gedachten en gevoelens (media, cultuuruitingen, geen vloekverboden in politieverordeningen). Bij gelegenheid van de mediawetgeving heeft de fractie gepoogd een rem op het ongestraft kunnen (doen) uiten van lasterlijke zaken, in de wet ingebouwd te krijgen. De meerderheid van de Kamer wilde anders. Het gaat hier om de zonde die als geen andere zonde God meer vertoornt. Wee het land, waarin dat allemaal maar zo kan geschieden!

Ook de zondagsontheiliging neemt alsmaar toe. Concrete aandacht is op Rijksniveau geboden bij de ontwikkelingen rond de zogenaamde flexibilisering van de bedrijfstijden en de Winkelsluitingswet. In verhouding tot de ons omringende landen, heeft de zondag als de Dag des Heeren tot nu toe nog een zekere afgezonderde plaats, bij alle verdrietige schending van de zondagrust door sport, spel en vermaak. Zal ook het laatste restant in dezen ontnomen gaan worden? Het besef deze dag met eerbied te moeten en mogen afzonderen raakt zo weg.

Nog onlangs kwam een onzer ministers met een voorstel om juist op die dag een goedkoop tarief voor het openbaar vervoer in stad en streek in te gaan voeren, als proef om het gebruik van dat vervoer te bevorderen. De fractie heeft dat openlijk bekritiseerd, en wijziging gevraagd.

Wij moeten beseffen dat wij in ons land nog vele voorrechten hebben. In unieke bekostigingssystemen hebben wij onze instellingen voor onderwijs, gehandicaptenzorg en bejaardenwerk met een eigen identiteit. En dat vind je nergens ter wereld zo geregeld. Wij zijn ook vrij in het openlijk opkomen voor en uitdragen van onze overtuiging. Wij mogen nog opgaan onder de bediening van Gods Woord. In hoevele landen kan dat niet meer of mag dat niet, op straffe van vervolging of strafkampverblijf. Anderzijds, wat is alles ver weg, ver verwijderd van de welgebaande wegen. Zonde is geen zonde meer. Het recht struikelt op de straten. Wij geraken maatschappelijk omhuld door het duister van dwalingen. Ieder heeft wel een weg die hem recht schijnt. Dat geldt overigens ook de meest beginselvaste SGP'er. Wie onzer gaat daar nu echt onder gebukt? Wie heeft daar verdriet van? Wordt het onder ons, door jong en oud, nog beleefd en ingeleefd: wij hebben God op 't hoogst misdaan.²⁰ Wij zijn van het heilspoor afgegaan. Ja wij en onze vaders tevens? Wij kunnen het over welgebaande wegen hebben, en die voorstaan, maar van nature gaan wij allen die brede weg, de verkeerde. Een wederkeer, een wezenlijke bekering is nodig, persoonlijk, ook nationaal. Laat geen verdeeldheid postvatten, maar eensgezindheid, hartelijkheid en liefde tot het beginsel van de SGP. Vele groepen nemen hun toevlucht tot kreten en leuzen die prikkelen en doen opkijken om van hun ernstige verontrusting over de ontwikkeling in onze samenleving te doen blijken. Die verontrusting is ook de onze, die methode niet. De SGP heeft altijd ootmoed, waardigheid en standvastigheid voorgestaan. Dat legt beperking op aan de te kiezen middelen. Maar onze middelen mogen dan ook onder biddend opzien tot God te krachtiger worden gehanteerd.

Er is een volk op aarde, dat onwederstandelijk van het pad van het verderf is afgetrokken en geleid wordt op het smalle pad. Ze weten van de welgebaande wegen, en hebben er maar last van dat zij zo weigerachtig zijn en blijven om die gehoorzaam te gaan. Zij klagen met David als een schaap rond te hebben gedood en maar wat te zwerven.²¹

Tegelijk mag er diep in hun hart de wetenschap zijn, dat God daarvan weet, en hen in het oog houdt, vasthoudt. Alleen daarom komen zij ooit echt thuis. Een wonder en wonderlijk. In Hem, de Heere Jezus Christus, Die van Zichzelf getuigen kon, de Weg, de Waarheid en het Leven te zijn. In Hem, hoewel geheel verbeurd en verzondigd, verzoening met God. "Zo is er dan geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vlees wandelen, maar naar de Geest".²²

20 Psalm 106 vers 4 berijmd.

21 Psalm 119 vers 88 berijmd.

22 Romeinen 8,1.

Zouden wij dat niet iedereen gunnen? Zouden wij dat niet uitzeggen voor land en volk? Dat toch ons land des Heeren Woord zou horen! Dat onze overheid zou beseffen, dat wie God verlaat, smart op smart te vrezin heeft, maar dat wie op Hem vertrouwt op Hem alleen, zich zal omringd zien van Zijn weldadigheên.²³ Hij is een Waarmaker van Zijn Woord. Eenmaal zullen een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zijn, waarop gerechtigheid wonen zal. Dat is het perspectief.

Staatkundig gereformeerde politiek mag in dat teken staan. Het Koninkrijk van Jezus Christus, naar artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, vordert, ondanks tegenkating en onmogelijkheden aan onze kant. God de Heere immers regeert. Laten wij dan schouder aan schouder verder mogen gaan. Elkaar vasthoudend, jong en oud. Naar mijn diepste overtuiging is de tijd er te ernstig voor, om onderling verdeeld te zijn over inderdaad intern gevoelige zaken, die bij onbedachtzaamheid verbrokkeling zouden kunnen geven. De Heere beware ons ervoor. Wij mogen bemoedigd zijn door zovelen die blijik geven vertrouwen te willen schenken.

Natuurlijk, wij maken fouten, er kleeft aan ons optreden gebrek. Daarom mag de bede zich wel vermenigvuldigen: Och, schonkt Gij ons de hulp van Uwe Geest, mocht Die ons op onze paden ten Leidsman strekken. Dan hielden wij Uw wet, dan leefden wij onbevreesd. Dan zou geen schaamte onze aangezichten bedekken. Dan zouden wij opmerken hoe Gods geboden ons tot Zijn liefde wekken.²⁴ Dan worden welgebaande wegen gegaan. Met voorbij- en afzien van eigen kracht, hulp uitsluitend van God verwachtend. Zulk een kiest de welgebaande wegen, voor de dichter van de 84^e Psalm in het opgaan tot de tempel; voor ons, volgens de kanttkening, de welgebaande wegen van de geboden van God, om die met lust voor ogen te hebben.

*Welzalg hij die al zijn kracht
En hulp alleen van U verwacht,
Die kiest de welgebaande wegen,
Steekt hen de hete middagzon
In 't moerbeidal, Gij zijt hun bron,
En stort op hen een milden regen,
Een regen die hen overdekt,
Verkwikt, en hun tot zegen strekt.²⁵*

23 Psalm 32 vers 5 berijmd.

24 Psalm 119 vers 3 berijmd.

25 Psalm 84 vers 3 berijmd.

27 februari 1988

ZIJN NAAM EN DEUGDEN ROEMEN²⁶

In psalm 107 worden vele rampen en tegenspoeden beschreven die mensen ten deel vallen, die in zonde en ongerechtigheid leven. Het zijn evenzovele getuigenissen van Gods toorn daarover. Maar dat is niet het enige. Steeds keren de woorden terug dat als zij in de benauwdheid riepen tot de Heere, Hij hen verlost. Gods deugden van gerechtigheid en barmhartigheid spréken. Na verlossing wordt de oproep gedaan “voor de Heere Zijn goedertierenheid te loven en Zijn wonderwerken voor de kinderen der mensen.” In het 32e vers wordt daaraan toegevoegd “en Hem verhogen in de gemeente des volks, en in het gestoelte der oudsten Hem roemen.” Met dat laatste wordt bedoeld de plaats waar de raadsheren en oversten bijeenzijn voor hun taak. Een beeld van de overheid. In de Psalmberijming komt dat duidelijk uit: en bij ‘s lands Overheên Zijn Naam en deugden roemen.²⁷ In betere tijden leefden onder het volk Israël duidelijk het besef van en de verwondering óver Gods wondere daden, die de geschiedenis schreven. Zijn Naam moest in gedachtenis worden gehouden. In Zijn Namen schitteren Zijn deugden. Hij wordt genoemd de Rechtvaardige, Die de schuldige geenszins onschuldig houdt; ook de Heilige, Die geen gemeenschap kàn hebben met de zonde. Maar ook Zijn goedertierenheid en trouw zijn in het geding. Hij is rechtvaardig en heilig; genadig en groot van goedertierenheid en barmhartigheid. Het is deze Naam, het zijn die deugden, die voor de overheden moeten worden geroemd.

Er staat geschreven, er is geschied

Niet voorbijziend aan het bijzondere karakter van het handelen Gods met het volk Israël - het is immers de geschiedenis van Gods uitverkoren volk en een beeld van de verlossing van en uitleiding uit het Egypteland des doods door de woestijn naar het hemelse Kanaan van Zijn gekenden - er is veel in de historie van Israël, dat van betekenis is voor ons volk. Was het ook niet de vinger Gods die onze nationale geschiedenis schreef, die door Zijn onloochenbare daden bepaalde? Mr. G. Groen van Prinsterer gaf dat in het Woord vooraf aan zijn Handboek der geschiedenis van het vaderland mee. “Ik heb”, zo zegt hij, “met blijkbare belangstelling, doen zien dat, op de belijdenis van het Evangelie, de opkomst en bloei, op de verzaking van het Evangelie, de ondergang

26 Ontleend aan Psalm 107 vers 16 berijmd.

27 Psalm 107 vers 16 berijmd, laatste regels.

van Nederland gevolgd is. De gehele geschiedenis leert mij dat er voor overheid en volk, buiten gemeenschappelijke eerbied voor de hoogste Wetgever, geen cement ter vereniging van vrijheid en gezag is. Zij leert mij dat de leus ‘er is geschreven’ alleen tegen het geweld der dwaalbegrippen een beproefd wapen in de hand geeft.” Kunnen en mogen wij het, een eeuw na hem, anders zien? Mij dunkt: neen.

Ons land is met rijke zegeningen overladen. Bij alle economische en andere problemen blijft waar, dat wij nog vele voorrechten hebben boven tal van andere landen. Het betaamt ons dan ook de Naam des Heeren uit te roepen en voor Hem in het stof te buigen. Maar in plaats daarvan wordt Zijn Naam onteerd, Zijn dag ontheilgd, worden Zijn geboden vertrappt. Allerlei meningen, gedragen door de principiële verwerping van de soevereiniteit Gods over het hele leven, alles en ieder daarin, bepalen de politieke discussie. De enige remedie daartegen is het getuigenis: er staat geschreven, er is geschied. Wanneer dat in ernst en bewogenheid geschiedt, worden Zijn Naam en deugden voor de overheid geroemd. Het is de voornaamste taak van de SGP dat te doen in getrouwheid en toegepast op de concrete situatie. Dat houdt in een getuigen, maar tegelijk een constructief handelen. Beide gebonden aan en ontwikkeld vanuit de zegenrijke Waarheid van het alleen gezaghebbende getuigenis Gods voor het openbare en persoonlijke leven. Dat is moeilijk, daarin zijn wij in alles van Hem afhankelijk, maar daarover mag de gunst en zegen des Heeren afgesmeekt worden. In zulk een weg zorgt de Heere Zelf dat uiteindelijk niet beschaamd wordt uitgekomen.

Ontkerstende samenleving

Dat is ook moeilijk, omdat anderen ons onverdraagzaamheid toedichten, als wij de norm van Gods Woord allen ter gehoorzaamheid voorhouden. In september jongstleden kwam dat duidelijk uit toen twee ministers, een uit de VVD en een uit het CDA, over een SGP-bijdrage heenrolden. “Ik vind”, zo zei minister Korthals Altes, “hoezeer ik het standpunt van de heer Van den Berg ook respecteer, dat hij een heel grote groep van de bevolking die uit andere bronnen put als het om de diepste levensgrond gaat - ik noem bijvoorbeeld de humanisten - onrecht doet wanneer hij zegt dat zij vanuit hun eigen achtergronden niet een zeker normbesef zouden kunnen overbrengen. Ik betwist dat wij daarin tekortschieten. Ik geloof dat het wel degelijk mogelijk moet zijn om in een samenleving, met wortels als de onze, het normbesef over te brengen. Daarop is in ieder geval het beleid gericht. Je moet het dan aan een ieder overlaten om dat normbesef op zijn eigen wijze over te brengen, met een beroep op de bronnen die hij of zij daarvoor zelf wenst aan te voeren.” Minister van Dijk trok in twijfel of het juist is, dat de wijsheid wat betreft een basis voor normen en waarden is voorbehouden aan hen, die zich bekennen tot het joods-christelijk erfgoed. Hij bond de SGP-woordvoerder op

het hart te bedenken dat ook anderen delen in een wijsheid die erkend dient te worden. Een beroep op de Heilige Schrift bij principiële stellingname wordt zo van eenzelfde orde verklaard als die op andere bronnen. Een volgende stap wordt gezet als men een dergelijk beroep als intolerant afwijst en dat gebeurt helaas ook. Dat bemoeilijkt het optreden vanwege staatkundig gereformeerd beginsel in de politiek. Het levert negéring op. Men neemt met burgerlijk respect, of met respect beroepshalve, kennis van een standpunt en de daarbij genoemde motieven, maar gaat er niet echt over in gesprek. De secularisatie heeft onder onze bevolking haar tienduizenden verslagen. De besluitvorming beweegt zich in een richting van ons beginsel àf, om maar niet te zeggen: staat daar haaks op. De werkelijke situatie is dan snel die van de concentratie op ‘te redden wat er te redden valt’; van het afremmen, van het bijsturen ten behoeve van hen die vanwege overtuiging moeite hebben. Is dat defensief, nog slechts defensief? Het zou verwerpelijk zijn als deze positie in de politiek doel werd in zichzelf, als het daarbij ‘goed toeven’ werd, als wij daarmee tevreden zouden zijn. Immers, dan zou de universaliteit van de Wet Gods miskend worden. Dan zou de oproep aan geheel het volk weder te keren tot de gehoorzaamheid van des Heeren geboden, ontkracht zijn. Het gaat om héél het volk en volksleven. Het betaamt immers àlle mensen om de Heere te vrezen en Zijn geboden te houden. Hij heeft daar recht op en niemand heeft het recht zich daaraan te onttrekken. Zo vinden wij dat erkend in het ambt van de overheid, als het goed is. Dan alleen is die er als Dienares Gods, het volk ten goede.²⁸ Dat betekent een offensief in de richting van de overheid, ons land en ons volk. Een offensief dat begint in de binnenkamer, in het gebed; gedragen door enkelingen, gezins- en familieverbanden, kerken en scholen. Of zijn wij vergeten dat “vóór alle dingen, gedaan moeten worden smekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen, voor alle mensen; voor koningen en allen die in hoogheid zijn; opdat wij een gerust en stil leven mogen leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid”?²⁹ Een offensief, dat gestalte krijgt in een waardig en bewogen, tegelijk zakelijk en deskundig optreden in het politieke debat, waarbij geen onduidelijkheid mag en kan blijven bestaan over beginsel, vermaan en perspectief. De zonde moet bij de naam worden genoemd, denkpatronen ontmaskerd, het oordeel Gods bij volharding in het kwaad aangezegd, maar tegelijk moet de goede weg worden gewezen. Dat laatste heel concreet ook, in een taal en op een wijze die wordt verstaan en, kan het zijn, respect afdwingt. Daarvoor is onontbeerlijk een geworteld zijn in Schrift en belijdenis, maar ook kennisneming en invoeling van wat de ander beweegt. Daarbij is vertrouwen nodig, geschonken aan hen die op voorposten

28 Zie artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Zie noot 6.

29 1 Timotheüs 2,1-2.

staan. Zij struikelen in veel, hun plaats is moeilijk. Juist daarom is het een voorrecht als zij zich gedragen mogen weten. Tegelijk moeten wij er oog voor hebben dat veel dat onder ons - en terecht! - besproken wordt, gemakkelijk de schijn op zich kan laden buiten de werkelijkheid van de dag van vandaag te staan en de indruk hier en daar doet postvatten dat niet half genoeg de ernst van de situatie in onze ontkerstende samenleving wordt beseft. De werkelijkheid mag ons nooit van beginsel en ideaal afbrengen. Ons beginsel en ideaal vergen evenwel dat wij ook de werkelijkheid niet al te zeer uit het oog verliezen. Juist die eisen leveren het spanningsveld op waarbinnen voor 's lands overheden Zijn Naam en deugden moeten en mogen worden geroemd.

Medische vraagstukken

Waar en hoe spreekt dat in de politiek? De SGP belijdt dat leven en dood in Gods handen zijn. De mens mag daarover niet zelf beschikken. Daarbij moeten wij blijven, ook als aangrijpend ernstige omstandigheden de mens aan de uitersten van zijn mogelijkheden plaatsen. Kennis en kunde zijn ons van God gegeven tot zegen, maar verkeren in handen van zich soeverein wanende mensen licht in een vloek. Daartegen moet worden getuigd, genuanceerd, maar beslist. Naar het ons voorkomt, gaan de ontwikkelingen wèl door. Wat dan te doen? Defensief en offensief tegelijk. Bij abortus provocatus gaat het dan om de blijvende, principiële afwijzing van de ingreep buiten de vitale indicatie, maar ook, de praktijk dwingt helaas daartoe, om een eisen dat toch tenminste de voorwaarden in de wet (wachtdagen, consultatie tweede arts) nog worden nagekomen; om de reikwijdte van de wet (overtijdbehandeling) én om een krachtig politiek ontwikkelen van alternatieven van opvang van ongehuwde moeders, adoptie van het ongewenste kind en een hulpverlening op maat met als uitgangspunt de beschermwaardigheid van het (ongeboren) leven.

Bij de euthanasie gaat het dan om een waardige, principiële bestrijding van wat in de aan de Tweede Kamer aangeboden euthanasiewetgeving onverenigbaar is met een roemen van de Naam en deugden Gods. Alle aandacht lijkt zich te richten op de vereisten waaraan het medisch handelen moet voldoen om met het predicaat 'zorgvuldig' een beroep op overmacht te kunnen doen in het geval is bewilligd in een bestendig en vrijwillig gedaan verzoek het leven beëindigd te zien. Dan kan euthanasie wel strafbaar blijven, maar wat zal onder deze regeling van hen - die niet zelden de hele ethische discussie of één en ander wel geoorloofd is, als hopeloos ouderwets en achterhaald afdoen - de praktijk gaan zijn? Wij vrezen dat het kwaad eerder wordt gekanaliseerd dan uitgebannen. Naar verwachting nog dit jaar, lijkt deze discussie te worden beslecht en dat plaatst Nederland als eerste in de rij der volkeren, die euthanasie bij wet hebben geregeld. Zelfs buitenlandse wetenschappers van niveau verbazen zich over

één en ander. Te stellen dat helemaal geen wet nodig is op dit punt - de huidige wetgeving immers verbiedt toch -, is slechts juist onder de uitdrukkelijke afspraak dat de huidige wet moet worden nageleefd en de praktijk zich niet tersluiks verder daarvan af ontwikkelt, al dan niet geruggesteund door gerechtelijke uitspraken of juist justitieel aanzien hoe zich bepaalde handelingen verhouden tot de maatschappelijke mening of appreciatie. Zou deze benadering te defensief zijn of lijken, het offensief moet worden ontwikkeld vanuit de veroordeling van het zelfbeschikkingsrecht van de mens, mede ontwikkeld ter wille van gevoelens van bedreiging en onrust onder bejaarden en gehandicapten en gaan in de richting van alternatieven als methoden van pijnbestrijding, fijngevoelige stervensbegeleiding en thuishulp of hulp in speciale voorzieningen dicht bij huis (de laatste is een ontwikkeling die in Engeland de aandacht trekt). Naar het oordeel van de SGP-fractie gebeurt hieraan structureel nog veel te weinig. Hier ligt een taak voor ons, èn in de politiek, èn in onze gezindte meer algemeen. Wij stellen ons voor, daar meer aandacht voor te vragen. Dat zal heel gericht en concreet moeten geschieden. Kansrijke projecten moeten worden aangedragen.

Bij de medisch-technologische ontwikkelingen gaat het om een normering van alles dat kàn - en er kan steeds meer! - in het licht van de vraag of het ook mag. Genetische manipulatie, reageerbuisbevruchting, draagmoederschap, selectieve embryo-doding bij meervoudige zwangerschap, erfelijkheidsonderzoek, prenataal onderzoek op erfelijke afwijkingen in het verlengde waarvan eventueel een abortus kan worden overwogen; deze en dergelijke mogelijk heden roepen om doordenking en principieel-ethische toetsing. De verantwoordelijke ministers hebben als eerste uitwerking van onze motie terzake een verkennende notitie aan de Kamer doen toekomen. Een notitie met meer aankondigingen dan standpunten. Het zal iedereen duidelijk zijn dat het hier gaat om diep in de schepping Gods ingrijpende ontwikkelingen. Moet de mens niet ergens een keer stoppen of moeten wij erkennen dat dit zich autonoom voltrekkende ontwikkelingen zijn? Ontwikkelingen, en dat maakt in de praktijk de moeite voor een deel uit, die zegenrijk kunnen worden toegepast; maar ook buiten de grenzen, van wat de mensen geoorloofd is, kunnen plaatsnemen. Maar hoe moeilijk zijn die grenzen, meer praktisch, te trekken. Veel doordenking is bij het licht van Gods Woord nog vereist. Het is te hopen dat degenen onder onze gezindte, die dit tot hun werkterrein rekenen - theologen, ethici en medici bijvoorbeeld - hun werk in dezen weten te intensiveren. Anders halen wij de ontwikkelingen nooit meer in.

Gewetensbezwaarden

Bij al deze zaken gaat het ook om de positie van hen die werken in of aan de gezondheidszorg en die om des gewetens wil hier of daar halt houden. Steeds luider wordt ge-

sproken van een tweedeling van de gezondheidszorg. Naar mate gewetensbezwaarden bij sollicitaties worden afgewezen, wordt de kans groter dat het ‘klimaat’ in voorzieningen zich verder van ons afkeert. De roep om eigen identiteitsgebonden voorzieningen is begrijpelijk. Tegelijk zullen wij het gehele volk op het oog moeten houden. Het één dus doen en het andere niet nalaten.

Dezer dagen is verder gesproken over een eventuele wettelijke regeling ter bescherming van de gewetensbezwaarde in dienstbetrekking en de bezwaarde sollicitant. Daarvoor heeft de SGP-fractie zich in beginsel sterk gemaakt, gegeven de knelpunten die worden ervaren. Vele vragen doemen op, bijvoorbeeld: tot welke bezwaren moet zulk een wet zich uistrekken? Er zijn zovele overtuigingen met daaraan verbonden praktische gevolgtrekkingen. Moeten die allemaal gelijkelijk worden erkend? Is dat de taak van de overheid? De werkgevers vinden eigenlijk van niet. Zij willen het aan de cao-partners overlaten.

Zondagsarbeid

Maar hoe dat dan weer in te schatten als zelfs de voorzitter van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond pleit voor meer ruimte voor zondagsarbeid? Die ruimte is in zijn ogen veel te klein voor een spontane ontwikkeling van de flexibilisering van arbeids- en bedrijfstijden. Gelukkig wordt er uit de kring van werknemers nog tegen geprotesteerd, niet zelden overigens op grond van het sociale motief. Ons beslissende motief bij niet écht noodzakelijke zondagsarbeid, ligt bij het vierde gebod van de Wet Gods. Dat is voor ons norm en dus eis, daarbij vervolgens ook de meer sociale aspecten meewegend. Welke tendens zal zich rond de zondagsarbeid af gaan tekenen? Wij vrezen dat het onderscheid met vele van de ons omringende landen uit concurrentie-overwegingen wel spoedig kan zijn uitgewist. Een groot goed zou dan voor vele gezinnen verloren zijn, maar wat erger is, een groot kwaad in onze samenleving ingedragen zijn, namelijk de gelijkschakeling van de Dag des Heeren aan de werkdagen van de week. Ik erken, rust op die dag is nog geen heiliging van die dag door een viering van dat wat de Kerk geschonken is. Maar moeten wij ook niet opkomen voor een uiterlijke vorm en betrachting in het maatschappelijke leven? Ik kan dat niet los zien van een roemen van de Naam en de deugden Gods.

Rechtsbestel

De rechtshandhaving en de rechtsbescherming zijn inmiddels tot hoofddoelstellingen van kabinetsbeleid verklaard. Er wordt aan de fundamenteën van ons rechtsbestel geknaagd. Onopgeloste zaken als de ontvoering van de heer Heijn, het vermoede misbruik door porno-industrie van kinderen te Oude Pekela en dergelijke zijn zeer on-

bevredigend voor het rechtsgevoel van de burger. Maar in zulke gevallen kun je nog spreken van een overheid, die wel alle middelen inzet, maar niet bij machte is geperfectioneerde misdaad te ontmaskeren. Dat is de eeuwen door voorgekomen. Anders ligt het bij ook als zeer teleurstellend (of duidelijker: onduldbaar) ervaren zaken als het steeds weer opduikende voetbalvandalisme en geweld, het feit dat zwaar-criminele drugshandelaren na vonnis toch in vrijheid worden gesteld in verband met cellente-kort, straat- en winkelroof, enzovoorts. Hier plukt de overheid de wrange vruchten van een veel te lankmoedig beleid in het verleden. Lange tijd is men veel te tolerant geweest in opvoeding en vorming, ook in bejegening van - alternatief - gedrag. Het is tekenend dat een door de overheid ingestelde commissie 'kleine criminaliteit' spreekt van een teveel weggevallen zijn van sociale verbanden als een oorzaak van toeneming van dit euvel. Het is tekenend dat een hoogleraar jeugd- en kinderpsychi-atricie de vinger legt bij de zere plek van het ontwrichte gezin en bij de ouders die zelf innerlijk overhoop liggen met omtuinende normen en waarden. Het is tekenend voor de situatie dat in betrekkelijk korte tijd een geweldige groei is ontstaan in het deel van onze bevolking dat de doodstraf wil zien heringevoerd. Dat laatste móet toch een signaal zijn van grote onvrede met de rechtshandhaving en de rechtsbescherming, die als volstrekt ontoereikend worden ervaren. Er is een breed draagvlak gaan ontstaan voor een straffer beleid. De SGP-fractie stelt zich daar wel achter, maar met eigen invalshoek. Naar onze overtuiging moet de zaak bij de wortel worden aangepakt. Wij mogen niet blijven steken bij symptoombestrijding. Het gaat om de rechten en instellingen of ordi-nantiën Gods; om niet minder. Het gaat om gezagsverhoudingen, om huwelijk en gezin, om verantwoordelijkheden in zorg en liefde voor elkaar. Wat een verkillung en verzake-lijking, wat een vereenzaming en ontreddering, hebben onze welvaartsjaren, met daarin de cultuur- en zedencrisis van de jaren zestig en zeventig, niet begeleid en veroorzaakt! Men lijkt wel ziende blind, waar toch op de weg van verdergaande verzelfstandiging en individualisering, dogmatisch gedreven, wordt voortgegaan. En deskundigen maar waarschuwen dat daardoor sociale contrôle en zorgvermogen in de samenleving verminderen! Welke gevolgen zal dit voor zieken, bejaarden, hulpbehoevenden in de eerst-komende decennia hebben? Wij willen terugroepen tot de zegenrijke ordening en verbanden die God heeft ingesteld. Woorden wekken, voorbeelden trekken! Dat moeten wij bedenken. Waar klinkt het nog verwonderd: ziet, hoe lief zij elkander hebben? Maar goed, laat onze overheid ervan doordrongen zijn dat "een koning het land staan-de houdt door het recht".³⁰ Laten wij daaraan de overheid steeds weer herinneren.

30 Spreuken 29,4.

Buitenlands beleid

Wat betreft het veiligheids- en buitenlands beleid, trekken de volgende zaken onder andere de aandacht. Er is van een historische gebeurtenis gesproken bij de ondertekening van het verdrag tussen de grootmachten Amerika en Rusland over wederzijdse verwijdering van de middellange afstandswapens in Europa, het zogenaamde INF-verdrag.³¹ Het verdrag zal er waarschijnlijk toe leiden dat geen kruisvluchtwapens hoeven worden opgesteld in Woensdrecht. Daarover is in de loop der jaren het nodige te doen geweest. Kan gesproken worden van enige invloed op de totstandkoming van het akkoord door de Nederlandse voorwaardelijke besluitvorming? Hoe het zij, onze natie heeft een eigen lijn gevolgd, daarbij de grenzen van wat bondgenootschappelijk aanvaardbaar was, aftastend. De SGP heeft altijd aangedrongen op intensief overleg, dat zou moeten leiden tot tweezijdige wapenvermindering. Dit verdrag is onmiskenbaar een stap in deze richting. Dat verblijdt ons. Tegelijk moeten wij met beide benen op de grond blijven staan. De potentiële vernietigende kracht zijn aan beide zijden nog vreselijk groot. En hoe is het met de verhoudingen in de conventionele bewapening gesteld? Is er niet een groot overwicht bij het Oostblok? Daarom zullen juist nú de inspanningen op dit punt niet mogen verslappen.

Sovjetleider Gorbatsjov weet de aandacht op zich gevestigd te houden. Hij bespeelt de publiciteit goed. Hij straalt een beeld uit van vriendelijkheid, verzoening en veranderingsgezindheid. Is dat meer dan strategie? Misschien dat de in het vooruitzicht gestelde terugtrekking van Russische troepen uit Afghanistan een toetssteen zal zijn. Eén ding is zeker, in zijn bestseller *Perestrojka* belijdt hij, bij wijze van spreken, om de andere bladzijde dat niet afgeweken wordt van de oude doctrine.³² Kortom, waakzaamheid van het Westen blijft geboden.

Over één situatie maken wij ons wel heel erg bezorgd. Dat is die van de jonge staat Israël, die immers onophoudelijk bedreigd wordt. Op dit ogenblik spant het weer erg. De Palestijnen provoceren en Israël slaat terug. Niet elk gehanteerd middel heeft onze goedkeuring. Anderzijds blijven wij achter het oude Bondsvolk staan. De heer Van Dis heeft onze sympathie niet onder stoelen of banken gestoken. Een evenwichtige verklaring werd uitgegeven. De grenzen van de staat Israël zullen moeten worden gewaarborgd en vervolgens een vreedzame oplossing voor de regio en haar bevolking, divers samengesteld, langs de weg van het intensief overleg worden gevonden. Wij kunnen

31 INF: Intermediate-Range Nuclear Forces-verdrag; verdrag ter beheersing van het aantal nucleaire wapens tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten van Amerika.

32 Perestrojka: herstructurering van het vastgeroeste Sovjet-systeem door middel van glasnost (openheid).

de situatie niet los zien van de bijzondere daden Gods met dit volk de eeuwen door. Zal het brandpunt van de wereldgeschiedenis toch meer en meer komen te liggen bij Jeruzalem? Dat wij er acht op geven!

Ernstige zorgen geven Suriname en de Koninkrijksdelen in de West. In Suriname lijkt de weg terug naar democratische verhoudingen te zijn ingeslagen. Dat was voorwaarde voor herstel van de betrekkingen, waarvoor nu de eerste contacten worden gelegd. Noodhulpprogramma's zijn overeengekomen in de sfeer van medicamenten. Aruba koos voor onafhankelijkheid op een termijn van tien jaren. Daar zijn er enkele van om. De interne huishouding is echter nog verre van op orde, de financiële positie zwak. Wij vragen ons echt af wat daarvan terecht moet komen. Het zou beter zijn eerst de economie op te vijzelen. Die is erg eenzijdig. Uiteraard beseft de SGP de bijzondere verantwoordelijkheid van ons land voor deze Rijksdelen. Daaraan kunnen consequenties worden verbonden, die overigens consistent en effectief moeten worden verwezenlijkt. Het gaat om een evenwicht tussen wat recht en billijk is.

Burger meer verantwoordelijk

Op diverse fronten zijn processen op gang gebracht om meer verantwoordelijkheid te leggen bij de burger, of althans dichter daarbij. Dit is één van de motieven achter de 'grote operaties': deregulering, decentralisatie, privatisering. Voor de één komt daarvan te weinig terecht, voor de ander gaat dat te snel. Voor allen geldt dat het niet ten koste mag gaan van de kwaliteit van de activiteit die het in concrete gevallen betreft. De SGP staat in beginsel positief tegenover deze ontwikkeling. Het gaat om de grenzen aan de overheidstaak. Tempo en voorwaarden moeten wel per geval bekeken worden. Bij bijvoorbeeld de verzelfstandiging van de PTT en Staatsbosbeheer zijn dat weer andere dan bij de introductie van marktgerichte elementen in de gezondheidszorg. Functionele aspecten moeten worden onderscheiden van financiële motieven van bezuiniging, ingegeven door nodige herschikkingen van lastendruk over algemene middelen en particuliere bijdragen.

Wat betreft de financiering van de volksgezondheid staan wij voor ingrijpende wijzigingen. Hetzelfde geldt de vereenvoudiging van het belastingstelsel. Het is voor ons nog niet zo eenvoudig op deze terreinen beginselpolitiek te bedrijven en tegelijk constructieve lijnen te trekken. Die laatste immers moeten lopen in de door de meerderheid bewerkstelligde werkelijkheid van onderbouwende keuzen, die van origine niet die van de SGP zijn. Ik denk concreet aan de verzekeringsgedachte, aan de maatschappelijke acceptatie van diverse alternatieve leefvormen met vèrgaande financiële consequenties. Het is nog niet zo snel uitgemaakt wat hierin wijsheid is. Weer andere gezichtspunten komen om de hoek kijken bij de voorgenomen verandering in het over-

legstelsel voor het overheids personeelsbeleid en een vergroting van de autonomie voor de onderwijsinstellingen. In het eerste geval blijft het de overheid die de budgettaire ruimte bepaalt, de ambtenarensalarissen niet als sluitpost van de rijksbegroting gebruikend overigens; in het tweede geval blijft juist de overheid eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs. Principieel gezien heeft de overheid ervoor te zorgen dat alle onderwijs zou zijn geënt op de norm van Gods Woord, maar lettend op de praktijk van het overheidshandelen en de verhoudingen binnen ons unieke onderwijssysteem vragen wij ons nu juist bezorgd af of de overheid zich niet teveel met het inhoudelijke van het onderwijs bemoeit. Over een spanningsveld gesproken: vrijheid van richting en inrichting naast eisen van deugdelijkheid. Zo ergens, dan geldt hier de eis van waakzaamheid.

Een belangrijke discussie zal ongetwijfeld worden gevoerd over het wetsvoorstel basisvorming. Het is een gelukkige omstandigheid dat ons studiecentrum na de goede euthanasienota snel een even ferme en evenwichtige nota over de basisvorming het licht deed zien. Zo zijn wij elkaar tot een hand en een voet naar binnen en naar buiten toe. Er is eigenlijk geen onderwijssector die niet in een herschikkings- en fusieproces is gewikkeld. Onze zorg gaat daarbij natuurlijk uit naar de positie van het bijzonder onderwijs, naar de instellingen op levensbeschouwelijke grondslag. De herwaardering van het beroepsonderwijs op de onderscheiden niveaus verdient onze steun, mede in het licht van de afstemming op de behoefte op de arbeidsmarkt. Het bedrijfsleven stelt eisen waaraan blijkbaar niet in alle opzichten wordt voldaan. Dat is slecht voor veel en velen. Een prioriteit dus.

Sociaaleconomische vraagstukken

Het bedrijfsleven moet een beslissende impuls geven aan de werkgelegenheid. De rendementspositie trekt in bepaalde sectoren gelukkig wat aan, zij het dat voor de op het buitenland gerichte bedrijvigheid de koersval van de dollar een forse tegenwind opleverde. Heel gericht moet de overheid het bedrijfsklimaat ondersteunen. Dat betekent lastenverlichting, maar ook investeringsprogramma's van de overheid. In deze context steunt onze fractie een goed bereikbaarheidsplan voor de Randstad; dat voor werkgelegenheid kan zorgen, dat is één, en tegelijk voor een meer open infrastructuur in het hart van ons distributieland, dat is twee. Het gaat bijvoorbeeld om tunnels, wegen, spoorverbindingen en vaarwegen. Het gaat ook om terugdringing van het particuliere autoverkeer en een stimulering van het openbaar vervoer op de werkdagen van de week. Nederland dreigt een achterstand op te lopen ten opzichte van de ons omringende landen bij de ontwikkeling van nieuwe technologieën. Wij kunnen heel wat, zijn op bepaalde terreinen sterk (waterbouw en bodemtechnieken bijvoorbeeld) maar tegen-

woordig wat traag. Een inhaalprogramma is besproken, speerpunten van beleid bepaald. De heer Van Dis heeft met moties gepleit voor een accent op de milieutechnologie. Hij deed dat omwille van een ethisch, bijbels normatief handelen, waartoe de overheid immers geroepen is. Een goed rentmeesterschap vloeit voort uit een roemen van de Naam en deugden Gods. Dat past helemaal in de traditie van onze partij, die als eerste onder de politieke partijen een apart milieuartikel in haar basisdocument, het beginselprogramma, had. Laat hiermee zijn aangetoond dat concrete voorstellen, soms alternatieve, door onze fractie worden ontwikkeld. De Kamer en de regering stellen wij daarbij voor keuzes: 100 mln. extra voor de politie, justitie en het gevangeniswezen; 20 mln. extra voor de gezinszorg, compleet met dekking.³³ Waarvan acte!

Boeren en vissers

Maar ook wij kunnen niet alles ineens oplossen. Hoe graag zouden wij onze vissers en boeren meer perspectief hebben geboden op de kortere termijn. Maatregelen ter terugdringing van overcapaciteit en overproductie, die in belangrijke mate mede door stimulansen van overheidswege zijn ontstaan, druisen in tegen de eisen van rendement op de investeringen in soms eeuwenoude familiebedrijven, waar van geslacht op geslacht naar eer en geweten is gewerkt. Wij bepleiten goede regelingen en ook overgangsregelingen. Wij bepleiten een rechtvaardig en billijk beleid waardoor bedrijfsopvolging en het geleidelijk vinden van nieuwe wegen zonder kleerscheuren mogelijk zijn. Clandestien of illegaal gedrag heeft de sfeer verhard. De maatregelen zijn bedoeld voor perspectief op de middellange termijn voor de héle sectoren, maar het is een hard gelag je door hen die meer dan gemiddeld groeien van de weg gedrukt te voelen. Op Europees niveau kwam besluitvorming tot stand die wel in alle lidstaten evenredig moet uitpakken. Het gaat niet aan de boeren en vissers hier te korten, terwijl elders nationaal extra wordt gesteund. Ook de braaklegregeling moet voldoende, ook financieel, worden gesteund. De weersomstandig heden - gaat daarvan voor ons trouwens nog een sprake Gods uit? - hebben het binnenhalen van de oogst zeer bemoeilijkt en verhinderen vandaag de dag ook een beheersen van de mestproblematiek. Kortom, zorgen te over! Eindelijk worden noodvoorzieningen getroffen. Dat had eerder moeten gebeuren. Wij drongen er sterk op aan.

33 Vermelde bedragen tot en met de partijrede van 2001 luiden in guldens. 1 gulden is 0,4537 euro.

Kabinetsbeleid gehaald?

Het kabinet is haast halverwege de rit van vier jaren. De doelstelling van de werkloosheidsbestrijding, gemiddeld 50.000 werklozen minder per jaar, lijkt niet te worden gehaald. De beurskrach en de koersdaling van de dollar, zorgend voor minder aardgasopbrengsten, gooien roet in het eten van de terugdringing van het financieringsstekort. Moet het regeerakkoord dan maar worden bijgesteld? Dat zou immers onder bepaalde omstandigheden mogen! Wij vinden dat rechtmatige idealen niet te snel moeten worden opgegeven. De werkloosheidsbestrijding heeft bij ons hoge prioriteit. Wij denken aan de langdurig werklozen, de jeugdwerklozen, de helaas slechts gedeeltelijk arbeidsgeschikten, de gehandicapten, de WSW-ers. Maar ook de alleenverdieners en de kostwinners voor grote gezinnen mogen niet worden vergeten. Ook dat is een kwestie van verdelende rechtvaardigheid. Wij hebben in ons beleid gepoogd de wacht met name te betrekken bij degenen die op het minimum zitten, bij de jonge weduwnaren met kinderen ook.

Fundamentele rechten

Een voorname toezegging wil het kabinet nog nakomen, waarbij wij overigens ons hart vasthouden. Het gaat om de in het vooruitzicht gestelde brede Wet gelijke behandeling. Daarin worden grondrechten met elkaar geconfronteerd, maar ook verzoenend (naar het heet) gepreciseerd. Hoe zal dat uitpakken voor onze instellingen, voor onze gezindte? Wij kunnen daarop niet vooruit lopen, het wetsvoorstel ligt bij de Raad van State.

Dat fundamentele rechten kunnen botsen in de ogen van velen, bleek onlangs nog weer duidelijk, toen een mazelenepidemie ons land teisterde. De roep om verplichte inenting, met desnoods tijdelijke ontzetting uit de ouderlijke macht, klonk opnieuw tot in het parlement toe. De SGP verzet zich vanouds tegen dwang in dezen door de overheid eventueel uitgeoefend jegens ouders die onder biddend opzien tot God hun eigen verantwoordelijkheid voor Zijn Aangezicht beleven. In de geloofsbevinding zijn hierbij wel degelijk ook de deugden Gods in het geding. Gods Naam wordt geroemd in een afhankelijk leven.

Evenzo doen botsingen van rechten zich voor bij de actuele vraagstukken van al dan niet verplichte aidstests en welke consequenties aan de uitslagen van die tests moeten worden verbonden en bij de vraag of ernstig verslaafden gedwongen mogen worden af te kicken. De eis van zorgvuldigheid gebiedt behoedzaamheid, maar kan ook leiden tot een krachtige aanpak - en dus dwang- van gevolgen van zondig gedrag. Ook hier gaat het om de juiste verhouding van rechtvaardigheid en barmhartigheid.

SGP: 1918-1988

In de politiek gaat het leven snel. Diverse partijen zijn alweer druk doende lijnen uit te zetten voor de volgende verkiezingen. De PvdA schreef het rapport 'schuivende panelen', het CDA bezint zich op de karakteristieken van een zorgzame samenleving, de VVD ontwikkelt een 'liberaal bestek'. Wat ook wordt gepubliceerd, het ondervindt kritiek van binnenuit en van buitenaf. Dat hoort bij de politiek. De wens van de SGP blijft bij voortduring verwaardigd te mogen worden voor de overheden te roemen van Gods Naam en deugden; vermanend, getuigend en inspirerend, principieel en praktisch. Praktisch, want principieel, voor héél het volk.

Werd het jaar 1987 mede getekend door enkele herdenkingen - 350 jaar de ons zo geliefde Statenvertaling, dr. A. Kuyper, jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman - het jaar 1988 heeft vele jubilea: VVD en GPV veertig jaar, PPR twintig jaar, onze Staatkundig Gereformeerde Partij zeventig jaar. Moge dat jubileum waardig worden gevierd in dankbare erkenning jegens Hem Die ons dat schonk. Moge ook de dit jaar te voeren discussie over enkele wijzigingen in ons program van beginselen samenbinden. Jong en oud. Wij hebben elkaar door de goedheid Gods en wij hebben elkaar nodig!

Toen De Savornin Lohman in de jaren twintig werd geprest om in gedachten op de laatste stelling van christelijke politiek terug te vallen, zag hij die, het trof mij, in de oproep tot land en volk tot bekering. Tenslotte blijft bij wijze van spreken evangelisatie alleen over, zo erkende hij.

Wij begrijpen dat wel, in zeker licht. Tegelijk stelt de SGP dat die oproep, waarbij de taken van kerk en staat wel moeten worden onderscheiden, altijd noodzakelijk en zeker gepast is. De oproep weder te keren tot de dienst van de levende God. Dat ons land en volk des Heeren Woord zou horen! Persoonlijk, dat is toch altijd eerst; maar ook gemeenschappelijk.

Gods Woord spreekt van de gerechtigheden des Heeren en maant ons af van de zielen en verbanden verwoestende zonde. Het dringt tot vernedering onder Zijn krachtige Hand en tot een ootmoedig schuldbelijdend bukken voor en onder Hem. Het noopt ons tot het gedenken van Zijn Naam, daden en deugden. Daarbij en daartoe is ten enenmale onmisbaar de vernieuwing van hart door de Heilige Geest. Die noodzakelijkheid zij ons ingescherpt en die hebben wij elkaar voor te houden. Zeker ook als wij het hebben over het roemen van Zijn Naam en deugden voor de overheid. Hoe zou dat zonder kunnen! Dan wordt de ernst van de zonde in en rondom ons ingeleefd, dan wordt persoonlijke en nationale schuld, schuld. Maar dan mag ook geweten worden dat Hij Zelf instaat voor Zijn eigen werk en dat er eenmaal zullen zijn een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid wonen zal en de grote Levensvorst Jezus Christus alles zal zijn in allen. Degenen, die dan uit de grote verdrukking mo-

gen komen, zullen verwonderd aanschouwen dat hun werken hen navolgen (mogen). Daarmee staat politiek, hoe dan ook, toch in eeuwigheidslicht en kan die ons niet onverschillig zijn. De Heere zegene ons en ons werk, tegen verdienste.

Deze wereld gaat voorbij en al haar begeerlijkheid. Wij hebben dat in de fractie beseft toen onze medewerker Roozmond³⁴ overleed. Maar ook dat Gods Woord blijft tot in de eeuwigheid. Moge het onder ons gevonden blijven worden, dat in waarheid en gunnend, met hart en mond wordt aangeheven in Psalm 96:

*Geeft d' eer aan 't eeuwig Opperwezen;
Zijn Naam wordt nooit genoeg geprezen;
Verheft Zijn deugden, blij te moê;
Brengt in Zijn huis Hem offer toe,
Hem, Die de volken moeten vrezen.*

*Aanbidt Hem needrig al uw leven,
Hem Die, in 't heiligdom verheven,
Een Godd'lijk licht van Zich verspreidt;
Leer, aarde, voor Zijn majesteit,
Leer voor Zijn Aangezichte beven.³⁵*

SGP-fractie van de Tweede Kamer in 1986, v.l.n.r.: C.N. van Dis (jr.), J.T. van den Berg en B.J. van der Vlies

34 D.A. Roozmond, de eerste fractiemedewerker (aangesteld in 1969) is op 14 januari 1988 op 42-jarige leeftijd overleden. Zie een in memoriam van de voorzitter van het partijbestuur ds. D. Slagboom en van Van der Vlies op de pagina's 4 en 6 van *De Banier* 28 januari 1988.

35 Psalm 96 vers 5 en 6 berijmd.

25 februari 1989

GEHOORZAAMHEID ONTZEGB³⁶

1789

Binnenkort wordt de Franse Revolutie herdacht. In 1789, nu tweehonderd jaar geleden, ging een ongekend heftige sociale en politieke strijd naar een climax. Achter die strijd gingen de denkbeelden van de Verlichting schuil, die werden ontwikkeld door mensen als Descartes en Spinoza in de 17^e en Rousseau en Voltaire in de 18^e eeuw. Het absolute koningschap, steunend op adel en geestelijkheid, wordt afgezworen. De burgerklasse verdraagt niet langer haar politieke onmondigheid. Het nieuwe vrijheidsbewustzijn, geworteld in een ontkenning van enig bovennatuurlijk gezag, leidt tot scherpe kritiek op theologische dogma's en zedelijke normen. De leus 'geen God en geen meester' vat trefzeker samen. Ongeloof in Gods geopenbaarde Woord leidt tot een schromelijke veronachtzaming van normen en waarden in dat Woord aan de samenleving tot heil gegeven. Iemand als mr. G. Groen van Prinsterer heeft in de vorige eeuw scherp beseft dat dat ongelooft revolutie is, opstand tegen God en tegen de naaste. Die opstand is begonnen in het paradijs, waar de mens zijn Schepper de rug toekeerde en de zonde toeviel, en wordt ook nu nog voortdurend uit die val gevoed. Dat blijkt de eeuwen door; maar uit zich, aldus Groen, het duidelijkst en het bruutst in de Franse Revolutie van 1789 en volgende jaren, ten onzent in 1795. Als geen andere had deze revolutie een ontbindend karakter. Was de wordingsgeschiedenis van onze natie onlosmakelijk vervlochten met de planting Gods van de kerk der Reformatie in onze lage landen - een omstandigheid die in aanvang een zuiver zicht gaf op het ambt en de roeping van de overheid als dienaar van Gods, in een overheid in protestants-gereformeerde zin die Gods Woord stelde in het centrum van het volksleven - kerk en staat worden nu gescheiden.

De ideeën van menselijke autonomie, volkssoevereiniteit en ongelooft worden leidraden voor de staatsinrichting en verdringen de belijdenis dat God soeverein is en recht heeft op gehoorzaamheid door iedereen. De mens neemt het heft zelf in handen, wil voortaan zelf uitmaken wat goed is en kwaad, stelt zichzelf tot norm en maat der dingen. Gods Woord en Wet worden verwezen naar het privéleven. Verdraagzaamheid wordt het parool, zich niets aantrekkend van de waarschuwing van ds. Th. Watson dat

36 Ontleend aan Psalm 119 vers 68 berijmd.

tolerantie het graf is van de Reformatie.³⁷ Men heeft zich niet geschaamd Gods wetten te verbreken, Hem gehoorzaamheid te ontzeggen. Zijn wij daaronder bedrukt, storten wij daarom gehele tranenbeken? Wie immers zou niet wenen bij de aanblik van de verwoestende gevolgen van deze radicale gebeurtenis in onze historie?

1989

Lag één en ander in de vorige en de eerste helft van deze eeuw nog wat achter de schaduw van een christelijke politiek onder aanvoering van mannen als dr. A. Kuypers, die meer liberale tijden corrigeerde; in onze decennia breken de consequenties van die omwenteling heel scherp door. De linkerhand van de secularisatie en de rechterhand van een bevrijdende maatschappijvernieuwing zijn ineengeslagen. Nog geldende normen en waarden worden omgekeerd, opdat hinderlijke drempels en taboes worden opgeruimd. De waarschijnlijk nog dit jaar te behandelen Algemene wet gelijke behandeling is daarvan het verst strekkende voorbeeld; een voorbeeld van een wet door ons principieel verworpen en zelfs door de Raad van State als onnodig beschouwd. Mensen eisen volledig zelfbeschikkingsrecht op over eigen lichaam en leven, vertonen een ijzige ik-gerichtheid bij de inrichting van eigen bestaan. Een democratiseringsdrift breekt verbanden en verhoudingen open. Mondigheid, vrijheid, blijheid. Met ieders hulp en inzet kunnen wij er best iets goeds van maken; nationaal, internationaal, ja mondiaal.

Maar is het niet de hoogste tijd naar iemand als Groen van Prinsterer te luisteren, die de dwaasheid van de mens ontleedt die meent zonder God en Zijn Woord in eigen kracht een leefbare wereld te kunnen opbouwen? Hij ontmaskert de achtergronden van hen die de trits 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' aanheffen, toont uit de historie aan wat er van die schoonklinkende spreuk verwacht mag worden en wijst op de enige en alléengezaghebbende Waarheid, die waarlijk vrij maakt. Een vrijheid in gebondenheid als liefdedienst!

Hebben velen uit de gelederen van onze ruim 70-jarige SGP niet datzelfde beoogd, met bewogenheid en in ernst? Dat wij toch 'de eis van het altoos heilig recht zouden leren', om van daar uit politiek te bedrijven! Het horizontalisme viert hoogtij in de politiek, of het zich nu bedient van een liberaal of socialistisch kled. Daarom is de oproep

37 Aldus Thomas Watson († 1686), predikant te London, in een preek getiteld 'Christus' lieflijkheid', n.a.v. Hooglied 5, 16: *Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk*. Citaat: 'Wij zullen ons bedroeven wanneer wij de waarheid zien bloeden, de ketterijen zien toenemen. Wij zullen ons bedroeven wanneer wij zien hoe de toelatingen van allerlei dwalingen mast en topzeil bijzet, en de menigte in dit schip ter helle zeilt. Tolerantie is het graf van reformatie.' Th. Watson, *Vijf honingzoete leerredenen*, Middelburg 2002, p. 20.

weder te keren tot de Heere en Zijn dienst meer dan ooit geboden; een wederkeer persoonlijk, maar ook als land en volk.

Een weliswaar door het Evangelie geïnspireerd, maar uitsluitend horizontaal uitgewerkt program schiet ook schromelijk te kort en moet worden getoetst aan de eis 'tot de wet en tot de getuigenis', anders zal het geen dageraad hebben.³⁸ Dan kan het CDA wel pleiten voor een hernieuwd gezinsdenken - en dat klinkt vertrouwd - indien het gezin intussen wordt gedefinieerd als een open gezin waaronder allerlei alternatieve relaties (huwelijkse en niet-huwelijkse; van mensen van verschillend, maar ook van hetzelfde geslacht) vallen, is dat verre van vertrouwd en moeten wij bijzonder waakzaam zijn bij één van de voornaamste instellingen Gods, huwelijk en gezin.

Ernstige tijd

Wij beleven een ernstige tijd. De oordelen Gods hangen laag. Wij zeggen dat vaak en er is aanleiding te over. Toch kan dat oppervlakkig blijven als wij het daarbij kunnen uithouden zonder verootmoediging en concretisering. De kerk is verdeeld en verscheurd, waardoor het kerkelijk spreken tot overheid en volk³⁹ wordt ontkracht. Het 'alzo spreekt de Heere' wordt versnipperd in 'zij denken er zùs en wij zó over'. Gehoorzaamheid is ontzegd.

De overheid zelf miskent haar ambt te moeten regeren, in het registreren van wat er aan wensen leeft in een pluriform, dat wil zeggen aan opvattingen, overtuigingen en culturen divers geschakeerd land. De eis van Gods Wet is opgegaan in de spelregel van een orde waarin iedereen tot zijn recht moet kunnen komen, ongeacht wat hij of zij wil, mits de ander gerespecteerd blijft worden. Uw wetten verbroken, zegt de Psalmist.⁴⁰ Een voorbeeld uit vele is de houding van de overheid tegenover de door haar in gang gezette AIDS-voorlichtingscampagne, waarin de belangrijkste oorzaak van verspreiding van dit levensbedreigende virus niet eerlijk wordt aangewezen als te liggen in seksueel verkeer met wisselende partners, noch wordt opgeroepen tot trouw binnen het huwelijk, maar technische middelen worden aangeprezen om de risico's, van welk gedrag ook, tot een minimum te beperken. De overheid immers wil niet betuttelen; schikt het niet een ethisch oordeel te hebben; laat staan keuzen te doen en aan te bevelen.

De mens eist ruimte om zichzelf uit te leven; ziet zichzelf als biologisch radertje in het ecosysteem en niet als een uniek schepsel Gods in eeuwigheidslicht. Zich aankondi-

38 Jesaja 8,20.

39 Opdracht van de kerk volgens artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Zie noot 6.

40 Psalm 119, 126.

gend leven wordt getoetst aan de mate van welkom-zijn en sociaal perspectief, om bij gebrek daaraan meteen te worden afgebroken. De abortus provocatus wordt nog veelvuldig toegepast en een ontwikkelde abortuspil maakt het straks nog makkelijker.

Zodra de kwaliteit van het persoonlijk bestaan daalt onder wat nog als menswaardig wordt beschouwd, moet dat leven kunnen worden beëindigd. Wij vrezen dat vaker euthanasie wordt gepleegd dan wij weten. De jurisprudentie ontwikkelt zich. Medici en andere hulpverleners worden gebonden aan enkele zorgvuldigheidsvereisten. Daaraan voldaan, kan met succes een beroep worden gedaan op het begrip 'overmacht'. Het moet allemaal netjes en onopvallend gebeuren. De gedachten over deze aangrijpende zaak ontwikkelen zich verder. Niemand minder dan de minister-president deed onlangs stof opwaaien door een openhartige mededeling hoe hij de zaak voor zichzelf geregeld had, respectievelijk wenste te zien. Deze politieke leider bruuskeerde daarmee de aan hem verwante gelederen door de er in opgesloten suggestie dat wij met het euthanasievraagstuk nog volop onderweg zijn en dat het helemaal niet zo is dat nu juist beoogd wordt een dam op te werpen tegen een ver zich uitstrekkende euthanasiepraktijk. Zal de VVD dan toch gelijk krijgen? Zal de praktijk gewoon gaandeweg worden verruimd? Wij vrezen dat stellig. De wet staat nog dit jaar behandeld te worden. Nederland loopt voorop in de rij der naties met een wettelijke regeling als deze. Beschamend! Zullen zieken en bejaarden, zullen patiënten in coma, zich nog geborgen kunnen blijven weten in onze samenleving? Het behoeft geen betoog dat wij deze wetgeving hartgrondig afwijzen, omdat wordt miskend dat God het leven geeft en op Zijn tijd en wijze weer neemt.

De vrees bekruipt ons wel eens dat wij op weg zijn naar een samenleving waarin voor gebrekkigen en hulpbehoevenden nauwelijks plaats is. Erfelijkheids- en prenataal onderzoek sporen vermoedelijke gebreken en risico's op. Een abortus provocatus kan volgen, waarmee een verstandelijk of zwaar lichamelijk gehandicapte vroegtijdig is uitgeselecteerd. Waarom zou je het jezelf en anderen aandoen iemand met zo'n zware handicap door het leven te laten gaan? En wat niet een kosten!

Zijn wij werkelijk op weg naar een maatschappij die een soort supermens ontwikkelt door met de genenhuishouding van mensen te manipuleren? Zal het toekomstbeeld er een zijn waarin iedereen met een identificatiedocument rondloopt, waarop niet alleen de persoonlijke gegevens, net als nu, prijken; maar naast bijvoorbeeld de bloedgroep ook zijn genenkenmerk is?

De mens zal het allemaal kunnen. Dan moet het toch ook mogen? Wie wil daaraan paal en perk stellen? Wie is met beslissend gezag bekleed? De regering lijkt als forum van maatschappelijk geweten, als centrum van macht en recht, hoogstens te willen registreren wat de uitkomsten van maatschappelijke discussies zijn en holt zo achter

de feiten aan. Dat is de praktijk van wetgeving en normering. Een aangrijpende werkelijkheid.

Krom recht

Wij doen niet kleinerend over het ambt van de overheid. Wij achten de regering hoog; als over ons gesteld. Het is een voorrecht dat wij mogen leven in een rechtsstaat als de onze. Wij hebben veel voorrechten. Die mogen wij niet over het hoofd zien. Dat zou van ondankbaarheid getuigen. Wij mogen en moeten ook opkomen voor het goede dat ons daarin is gegeven. Zie maar eens naar andere landen. Wij hebben unieke stelsels voor onderwijs, ouderenwerk en gehandicaptenzorg bijvoorbeeld, waarmee wij dicht kunnen aansluiten op wat voor ons wezenlijk is. Geen kleinigheden. De overheid, dienaar van God,⁴¹ is hoedster van de publieke gerechtigheid. Maar een beslissende vraag is wel of recht en rechtsregels in onze rechtsstaat een getrouwe afschaduwing zijn van de goddelijke gerechtigheid. Dat is helaas lang niet in alles het geval. Deze gehoorzaamheid aan de God van hemel en aarde is helaas meer en meer opgezegd en dat niet zelden in de waan daarop wel degelijk naar behoren aan te sluiten. Men lijkt wel ziende blind. De vermaning uit het Bijbelboek Prediker “vrees God, houd Zijn geboden, want dat betaamt alle mensen”⁴² wordt veronachtzaamd, persoonlijk en landelijk. Dat moet ons wel tot diep in ons hart treffen en verdrieten.

- Wat kwam dat duidelijk naar voren toen het Europese kampioenschap voetbal werd behaald. Een extase van semireligieuze aard doortrok grote delen van ons volk. In regeringskringen worden vliegtuigen besteld om politici naar de tribunes te brengen. Op staatskosten; nu ja, er werden tòch oefenvluchten gehouden. Het was ons in een verborgen hoek tot verwondering dat onze naam terecht kwam in spotliedjes; als van één van wie dat allemaal niet mocht, die de zon blijkbaar niet in het water kon zien schijnen. Maar de Dag des Heeren werd zeer ontheiligd door een volksfeest bij het inhalen van het elftal. Zouden wij dan zwijgen?
- Wat kwam dat duidelijk uit toen een ergerlijk godslasterlijke film in ons land gedraaid zou gaan worden. De overheid beschikte niet (meer) over rechtsmiddelen om de film ‘De laatste verzoeking van Christus’ te weren. De vraag is of zij dat wèl zou willen, zo zij het kon. Op onze open brief aan de minister-president met daarin het klemmende verzoek zich desnoods opnieuw van instrumenten te voorzien om dergelijke schandelijke zonden uit ons volksleven te weren, kregen

41 Romeinen 13, 1-7.

42 Prediker 12,13.

wij slechts indirect en onbevredigend antwoord.⁴³

Een politieke actie van onze fractie, om de zendgemachtigden via de minister van WVC, die het mediabeleid in zijn portefeuille heeft, te bewegen bij ontstentenis van (grond)wettelijke bepalingen in dezen, dan toch tenminste een vrijwillig aangegane gedragscode overeen te komen; kregen wij, nadat de minister ons verzoek had doorgezonden, slechts een arrogante sneer van de zijde van de gezamenlijke omroepen. Er is helaas veel onwil op dit punt. Gehoorzaamheid ontzegd! Niet per ongeluk als bij zeldzaam incident, maar bewust. Niet deze of gene omroep doet dat provocerend, bewust schokkend, maar zelfs bij herhaling - laatstelijk nog weer bij de weergave van de inauguratie van president Bush - de NOS, een stichting waarvan toch een zekere correctheid en objectiviteit zou mogen worden verwacht.

- Wat blijkt dat steeds ook weer door feiten en ontwikkelingen die de rechtshandhaving en de rechtsbescherming onderuit halen. Wij denken nu niet allereerst aan de onderbezetting bij politie en justitie, waardoor noodzakelijke acties moeten worden opgeschort of zelfs helemaal afgelast. Die gaat ons overigens wel degelijk ter harte. Wij denken ook niet alleen aan onze fundamentele kritiek op de tolerantie van laakbaar gedrag in allerlei vorm. Ons land staat elders ter wereld bekend om haar tolerante klimaat. Maar gegeven ons rechtsbestel is het toch soms emotioneel onverteerbaar hoe wordt omgesprongen met verdachten, die weliswaar schuldig werden bevonden aan strafbare feiten, maar tegen wie de bewijsvoering onrechtmatig bleek te zijn verkregen en daarom, in het geval van een RaRa-activist bijvoorbeeld, prompt in vrijheid moeten worden gesteld.⁴⁴ Inderdaad, het ontgaat ons niet, de kwaliteit van een rechtsstaat laat zich afmeten aan de bescherming, die verdachten, vreemdelingen en anderen die daarop vanuit hun motieven een beroep doen, ontvangen. Maar het kan ook wel eens te ver gaan. Er zijn te veel zaken gepasseerd, waardoor de welwillende burger wordt aangesproken in zijn rechtsgevoel.
- Wat blijkt dat ook steeds weer bij de gerechtelijke uitspraken over de toepassing van de individualiseringsgedachte - uitvloeisel van het emancipatiestreven, waarvoor het kostwinnersbeginsel moest wijken in fiscale en sociale wetten - middels welke uitspraken de Staat der Nederlanden in gebreke wordt gesteld. Voorbeelden: de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet en de Algemene Weduwen en

43 Zie *De Banier* 8 september 1988 (67/18), p. 5 en 7.

44 RaRa: Revolutionaire Anti-Racistische Actie. Een Nederlandse pressiegroep waarvan de activiteiten door de Binnenlandse Veiligheidsdienst als gewelddadig activisme werden omschreven. Zie *De Banier* 29 oktober 1987 (66/3), p. 6. Zie ook noot 18.

Wezenwet. Grote financiële gevolgen zijn daaraan verbonden. De prijs voor het emancipatiebeleid loopt nog met het jaar scherp op.

- Dat blijkt ook bij persoons- en familierechtelijke complicaties bij gelijkbetrokken alternatieve leefvormen, kunstmatige bevruchtingstechnieken, donorkwesties en dergelijke. Het afstammingsrecht staat opnieuw te worden geformuleerd. Het zijn wespennesten. Men komt er niet goed uit. Het is ook eigenlijk geen wonder. De welgebaande wegen, door Gods geboden ons gewezen, worden niet straffeloos verlaten. Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezem.⁴⁵ Die waarschuwing is niet abstract, dat wordt heel concreet. Zo kunnen wij doorgaan. Laat het genoeg mogen zijn.

Toekomstvisie

De SGP wordt wel verweten geen uitgewerkte visie op de toekomst te hebben; geen toekomstgericht politiek program, geen totaal-concept voor de meest gewenste inrichting van de samenleving. De theocratische gedachte zou niet of onvoldoende zijn verwoord in en verwerkt tot een te verwerklijken plan dat onze jeugd en anderen aanspreekt, dat wervend is. Wij moeten allereerst de hand in eigen boezem steken. Onduidelijkheid, besluiteloosheid rond interne en externe discussiethema's en vermijdbare verwijten van ongelooftwaardigheid, zo die er al zijn, mogen ons niet aankleven. Inderdaad hebben wij ons voortdurend te bezinnen op de eigenlijke toepassing van het staatkundig gereformeerde beginsel op nieuwe uitdagingen in een snel veranderende wereld, bijvoorbeeld op de contouren en implicaties van de informatiemaatschappij of de vergrijzing. Maar niet alles is vermijdbaar. De SGP is een partij met een heel eigen karakter en stijl, omdat er iets in haar identiteit van vreemdelingschap, van een niet afgestemd (kunnen!) staan op het gedachtegoed en het begrippenapparaat die het overheidshandelen Anno Domini 1989 beheersen en nog steeds meer zullen gaan beheersen. Een confrontatie van het voor ons meest wezenlijke, dat onopgeefbaar en onaanpasbaar is, met de praktijk van vandaag de dag en de daarin werkzame kaders, brengt ons licht bij de discussie over de grenzen van onze participatiemogelijkheden. Maar noch die discussie, noch de praktijk, ontlopen wij; onder biddend opzien tot God om leiding, om vastgehouden te worden ook. Want de verleiding is steeds aanwezig om mee te willen tellen, voor vol te worden aangezien, met als ongeoorloofde prijs een sterk verwaterde wijn als slap aftreksel van ons aloude staatkundig gereformeerde beginsel. Dan zouden ook wij werkelijk ongehoorzaam zijn. Het zal kunnen zijn dat,

45 Psalm 32 vers 5 berijmd.

zodra wij een allesomvattend en pasklaar recept hebben om politiek te bedrijven en de spanning tussen ideaal en werkelijkheid is weggewerkt, wij ver van onze roeping verwijderd raken.

Maar nu geen misverstand. Wij hebben de roeping de beginselen van Gods Woord op staatkundig terrein tot meerdere erkenning te brengen in ons land. Met minder kan het niet. Dat betekent een getuigen van de beginselen, van de zegen bij gehoorzaamheid en het oordeel bij veronachtzaming van die beginselen; maar ook een nauwgezet speuren naar praktische mogelijkheden om de beleden beginselen te handhaven en te doen doorwerken in de besluitvorming. Daarvoor is veel doordinking nodig van de vraagstukken die zich aandienen, alsook het zoeken naar concrete en praktisch toepasbare en houdbare oplossingen; uiteraard in gebondenheid aan Gods heilig Woord. Het is best haalbaar om het getuigenis algemeen te doen klinken. Dat wordt tot hertoe nog wel gedoogd. Men blijft wel bij de orde van de dag. Men is dat zo van de SGP gewend. Anders wordt het bij concrete zaken; als zonden worden aangewezen en lijnen worden uitgezet of alternatieven worden aangereikt. Dat is nu juist de eis van ons beginsel. Het land moet geregeerd worden.

Schreeuwerige en sensationele middelen, waarnaar sommigen grijpen, zijn niet de onze. Hoe diep ook verwant aan principiële bezwaren, wij kunnen niet elk middel aanvaarden dat daaraan uitdrukking geeft. Waardig, beheerst, overtuigd en overtuigend moet de strijd der geesten worden gevoerd. Daar horen een deftige woordkeus, het onderscheiden van personen en zaken, de erkenning van wettelijke kaders, verantwoordelijkheids- en bevoegdheidsverdelingen voluit bij. Wij mogen onszelf niet opwerpen als martelaren van vijandschap tegen de waarheid, die nu eenmaal spot en hoon tot loon hebben. Het moet gaan om de Waarheid zelf en de daarvan rechtstreeks afgeleide beginselen. Die zullen op weerstanden stuiten, maar kunnen niet duidelijk genoeg worden verwoord. Waar dat gebeurt, bij de erkenning van lek en gebrek aan onze kant, zal dat respect afdwingen, ook bij onze jeugd. Dat blijkt gelukkig nog steeds.

Het is onze diepste overtuiging dat God soeverein is op alle terreinen des levens. Op die alle behoort Gods eer te worden beoogd. Dat is als het ware de hoofddoelstelling, niet minder dan een eis. Die moet worden uitgewerkt op praktisch vlak. Het gaat er om dat de overheid een beleid voert dat het mogelijk doet zijn dat wij een stil en gerust leven mogen leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid. Het gaat om alle tien geboden van de Heilige Wet Gods.⁴⁶

46 Zie de kanttekeningen in de Statenvertaling bij 1 Timotheüs 2,2.

Waar dié norm zijn, wordt de lastering van de Naam des Heeren uit het openbare leven geweerd, evenals de ontheiliging van Gods Dag. Heel concreet kan dan worden gedacht aan bijvoorbeeld het mediabeleid, dat commercialisering van de media afwijst als zijnde een mechanisme dat zich op de massa richt en gevaar van verruwing met zich brengt, en wat betreft de zondag aan bijvoorbeeld de winkelsluitingswet, die openstelling op die dag, zondagsmarkten en dergelijke, moet blijven verbieden.

Andere praktische punten

Het wettige monogame huwelijk blijft dan de enige basis voor de duurzame verhouding van een man en een vrouw, die elkaar onder beding van Gods gunst en zegen trouw beloven voor het leven en een zorgplicht voor elkaar aanvaarden. Het harmonische gezin, thuishaven van liefde en geborgenheid, is onzes inziens nog altijd het beste wapen in de strijd tegen verslaving aan alcohol, drugs en het gokken, tegen vandalisme en criminaliteit. Natuurlijk, zij gaan zulke gezinnen ook lang niet altijd voorbij, maar wij stuiten op een groot gebrek aan warmte en beschutting, aan sociale controle van gezin, familie en kerk. Die oude schoenen zijn door velen achteloos weggegooid, zonder dat er nieuwe beschikbaar waren. Dan moet barrevoets worden verder gegaan en dat levert fundamentele ontbering op.

Gezagsverhoudingen moeten binnen onze rechtsstaat bevorderd worden in plaats van ondermijnd. Over de fundamenteën van onze rechtsstaat is onlangs waardig en indringend gedebatteerd bij gelegenheid van de voorgenomen en inmiddels ook verwerkelijkte vrijlating van de twee nog te Breda gevangen gehouden oorlogsmisdadigers.⁴⁷ Wij hebben ons duidelijk op grond van principiële argumenten opgesteld, ons tegen vrijlating kerend. Die duidelijkheid was er ook in onze beoordeling van de regeringsverteenwoordiging bij de begrafenis van de overleden keizer van Japan, Hirohito,⁴⁸ een land waarmee wij in oorlog waren, waaraan velen onder ons volk zeer pijnlijke herinneringen hebben. Daarbij komt nog het feit van de religieuze verering van de keizer, op de een of andere manier verwerkt in de vormgeving van de begrafenis wellicht.

Juist ook in de context van gezag en recht zijn er grenzen aan het terugtreden van de overheid. De overheid heeft inderdaad te veel aan zich getrokken. Daarom kunnen bepaalde taken en verantwoordelijkheden in onze ogen worden teruggelegd op een

47 Het betreft Aus der Fünten en Fischer, die op 27 januari 1989 zijn vrijgelaten.

48 Hirohito (1901-1989) was de 124ste keizer van Japan. Hij heerste van 1926 tot 1989, en was daarmee de langst zittende keizer ooit.

niveau dichterbij de burger. Wel moet goed worden gelet op wezenlijke verhoudingen en taken die behoren tot het authentieke pakket van de overheid, op de publieke verantwoording daarvan en controle daarop. Zoiets speelt bij de voorgenomen wettelijke regeling van de arbeidsvoorziening. Van bepaalde zaken mag de overheid haar handen niet aftrekken. Dat zou een verzaking van haar ambt betekenen. Een solide beleid in solidariteit met de zwakken in de samenleving, opdat in trouw recht gedaan zal blijven worden.

Er zijn enkele bemoedigende tekenen van ontspanning in de wereld. Daarop moet creatief worden gereageerd, zonder de werkelijkheid of achterliggende motieven uit het oog te verliezen. Zo is het een publiek geheim dat Gorbatsjov tot zijn opmerkelijke initiatieven wordt gedreven door de bittere noodzaak de Russische economie eindelijk weer gezond te maken. De gigantische uitgaven aan het defensieapparaat moeten in dat kader worden verminderd. Maar ook de nieuw aangetreden president van Amerika, de heer Bush, heeft dergelijke problemen.⁴⁹ Ook hij wordt geconfronteerd met een te groot financieringstekort en als dan de harde belofte aan de kiezers luidt dat geen belastingverhogingen zullen worden doorgevoerd, komt ook hij snel bij defensie-uitgaven - bij de grootmachten uit de aard der zaak hoog en voor een belangrijk deel gericht op de bescherming van andere landen en continenten - om die te gaan verlagen.

Naar onze mening moet niet tot de fout vervallen worden, in een sfeer van internationale ontspanning, eenzijdig te gaan grijpen naar ontwapening. Op conventioneel gebied is het Oostblok nog vele malen sterker dan de dit jaar veertigjarige NAVO.⁵⁰ Het zou goed zijn als het Westen vanuit een sterke onderhandelingspositie het initiatief wat meer naar zich wist toe te halen. Interne verdeeldheid is dan wel het slechtste. De Europese poot - niet verzelfstandigd, maar binnen de NAVO - zal gaandeweg versterkt moeten worden. Daarom moet de defensie-inspanning ook op peil blijven. Van harte kunnen tweezijdige stappen in wapenvermindering in de nucleaire arsenalen worden toegejuicht. De kruisraketten onzerzijds en de Russische SS-20's zijn of worden verwijderd. Er blijft nog veel over. Toch is het een stap, waarvan de wederzijdse intentie mogelijk belangrijker is dan de daad zelf. Overigens zullen wij in Europa verwikkeld raken in forse discussies over de modernisering van resterende nucleaire wapensystemen.

Wij moeten uitdrukking blijven geven aan onze hartelijke, historische danwel emotionele verbondenheid met onze Koninkrijksdelen, oud-Koninkrijksdelen en landen als Israël en Zuid-Afrika. De relaties met Suriname worden voorzichtig hersteld. Israël

49 Het betreft hier G. Bush sr., president van de Verenigde Staten van Amerika van 1989-1993.

50 Noord-Atlantische Verdragsorganisatie.

ligt, als vanouds, weer onder spervuur in moreel-politieke zin. De PLO wordt meer en meer erkend als gespreks- en onderhandelingspartner. Het gevoelige mensenrechtentpunt wordt nota bene Israël nu ook aangewreven. Toegegeven, niet alles kan door de beugel. Zal Israël bestand zijn tegen toenemende internationale druk om essentiële concessies te doen? In de nood leert men zijn vrienden kennen. Laat Nederland toch onder deze vrienden blijven en zich als zodanig gedragen. Het gaat niet aan om met twee maten te meten. In veel landen worden elementaire mensenrechten vertrapt. Dat lijkt internationaal onopgemerkt te mogen blijven, maar Zuid-Afrika kan niets doen of iedereen rolt er overheen. Ook wij veroordelen apartheid, maar zijn niet blind voor werkelijke ontwikkelingen op weg naar vreedzame verhoudingen. Ook wij zouden zo graag dingen sneller zich zien voltrekken.

Velen vragen aandacht voor drie centrale thema's; te weten vrede, gerechtigheid en de heiligheid van de schepping. Mits voluit bijbels inhoud gegeven, zijn het inderdaad voorname zaken. Vrede en gerechtigheid moeten, waar ook ter wereld, in binnen- en buitenland dus, krachtig worden bevorderd. Daarvoor zijn materiële en morele sterkte en wijsheid nodig, in creatieve en doortastende zin. Want de mens is hardleers en de problemen zijn weerbarstig. Denk maar aan de gigantische problemen van de derdewereldlanden. Directe lijnen, zo mogelijk via kerken en particuliere verbanden, zijn in het algemeen de beste. Het niveau van de ontwikkelingshulp mag niet worden verlaagd, opdat wij van onze overvloed delen met hen die gebrek hebben. Het gaat daarbij overigens niet om leniging van stoffelijke nood alleen. Allereerst moeten de randvoorwaarden worden gecreëerd, waaronder de Boodschap van recht en genade al de volken kan worden bekend gemaakt.

Milieubeheer

Steeds duidelijker wordt het dat wij met het milieubeheer op grote achterstand staan bij wat een werkelijk goed rentmeesterschap vereist. Bodem, oppervlaktewater en lucht zijn veel ernstiger verontreinigd, dan wij dachten of elkaar wensten toe te geven. Moderne industriële processen, onze wegwerpeconomie, onze luxe, de intensieve veehouderij, het veelvuldige autogebruik, allerlei bestrijdingsmiddelen en nog vele dingen meer, zijn daaraan debet. Naar het lijkt onomkeerbare processen zijn in ontwikkeling; genoemd worden slechts de verzuring, het broeikaseffect en de perforatie van de voor het leven op aarde zo belangrijke ozonlaag. Het is duidelijk dat de kwaliteit van het bestaan, menselijk uitgedrukt, wordt bedreigd. Daarom kunnen rigoureuze maatregelen niet uitblijven, op straffe van onherstelbare rooibouw en schade. Misschien is ook onder ons de aandacht van het milieu te lang overgelaten aan actie-

groepen, niet zelden van politiek-linkse signatuur. Maar het gaat echt te ver als een SGP-raadslid zich, ten overstaan van een journalist van een onder ons bekende krant, zo ongeveer moet verontschuldigen dat hij een typisch milieuvriendelijk standpunt had uitgedragen. Juist de SGP hoeft zich ten enenmale niet te generen voor een positieve benadering van de milieubeheerstaak. Er was in onze partij immers van meetaf aandacht voor. Niet verwonderlijk, het gaat om het bouwen en bewaren van de schepping Gods. Die mogen wij gebruiken, maar die hebben wij ook zo ongeschonden mogelijk te bewaren. Er zal in de eerstkomende jaren veel extra geld nodig zijn voor een goed herstelbeleid. Het gaat om miljarden. En dat in een tijd dat elk dubbeltje moet worden omgekeerd. Toch zijn wij bereid aan de milieutaak hoge prioriteit toe te kennen. Een belangrijk deel van de ruimte die de economische groei op nationaal niveau met zich brengt, mag en moet daaraan worden besteed, wat ons betreft de helft van die ruimte, terwijl de andere helft voor de terugdringing van het veel te hoge financieringstekort kan worden ingezet. Wij hebben daarvoor geen uitglijder in de troonrede of een Kerstboodschap van Hare Majesteit nodig, om van die noodzaak overtuigd te raken.⁵¹ Het gaat om onze toekomst, om de toekomst van onze kinderen, in zover de Heere ons en hun het leven op aarde schenken wil.

Bestrijding aan de bron vormt het beste recept. Pijnlijke keuzen kunnen niet langer worden opgeschort. Het particuliere autogebruik moet worden teruggedrongen, het openbaar vervoer op de werkdagen van de week aantrekkelijker gemaakt. In de sfeer van verbruiks- en andere belastingen is het rijden van kilometers door anderen dan het beroepsvervoer te ontmoedigen. Door investeringen in het openbaar vervoer, waardoor het sneller en fijnmaziger diensten verleent; door het aantrekkelijk maken van prijzen van openbaarvervoerscontracten moeten mensen worden aangemoedigd om daarvan gebruik te maken. Strengere eisen moeten worden gesteld aan afval en uitwerp van bedrijvigheid en menselijke consumptie. Wij steunen dan ook in het algemeen de aanscherping van milieunormen. Voorwaarde is wel dat een evenwichtig pakket maatregelen wordt gerealiseerd en dat men zich inspant alternatieven te ontwikkelen. Als voorbeeld mag dienen de mestverwerking. De roep om inkrimping van veestapels - een soort afknippen van de bron in plaats van bestrijding aan de bron - is ons te voorbarig, als niet eerst alle andere mogelijkheden zijn uitgeprobeerd. Veevoedersamenstelling, technische maatregelen ter voorkoming van verspreiding van schadelijke stoffen, milieutechnologische en innovatieve alternatieven.

51 In de kersttoespraak van 1988 had H.M. de Koningin een realistischer betoog gehouden over de milieuvuiling ('langzaam sterft de aarde'). Daarmee corrigeerde zij de optimistische visie van minister-president Lubbers in de troonrede van datzelfde jaar.

Er kan nog zo veel geprobeerd worden voordat de productiemiddelen zelf in de kern worden aangepakt. Het gaat om de mogelijkheden van de renderende bedrijfsvoering, nu en in de toekomst. Niets lijkt slechter voor het milieu ten plattelande dan een kwijnende boerenstand. Als wij zeggen milieu, dan bedoelen wij in dezen ook natuur en landschap. Deze wezenlijke elementen aan onze leefomgeving verdienen evenzo aandacht. Aandacht vertaalt zich politiek telkens weer in geld. De SGP heeft dat er voor over. Maar het is bovenal een kwestie van mentaliteit. Op dat punt valt veel te verbeteren. Ook een kwestie van gehoorzaamheid!

De boeren en vissers hebben het moeilijk. Allerlei productievolumebeperkende maatregelen (quota) snijden diep in. Die maatregelen zijn gesteld in verband met uitgavenverplichtingen in het kader van prijsbescherming, respectievelijk in verband met visbestanden, waarvan biologen vrezen dat die hun potentie verliezen. Van oorsprong klassiek vrije beroepen worden steeds meer aan banden gelegd. Dat steekt, maar blijkbaar gaan veerkracht en ondernemingszin niet ten onder, want in zowel de akkerbouw- als de visserijsector worden in de sector zelf alternatieve beleidsplannen ontwikkeld, op basis waarvan overlegd kan worden met de rijksoverheid. Dat lijkt ons een goede zaak, die wij met grote en positieve belangstelling volgen.

Sociale beweging

De economische groei, die zich gelukkig aftekent, moet overigens niet meteen weer worden omgezet door bestedingen, zeker niet in de consumptieve sfeer. Wij moeten ook nog geen overdreven verwachtingen hebben. De nationale schuld belooft het ongekend hoge niveau van om en nabij de 300 miljard gulden. Er is nog altijd jaarlijks een financieringstekort. Dat plaatst ons voor de blijvende noodzaak te bezuinigen. Loonmatiging blijft vereist. Vormen van winstdelingsregelingen zijn inderdaad wellicht beter dan salarisverhogingen of verkortingen van arbeidstijd. Een automatische koppeling op netto-netto-niveau tussen markt- en collectieve sector, hoe sociaal ook, behoort nog niet tot de betaalbare mogelijkheden. Wel zal de koopkracht op minimumniveau tenminste gehandhaafd moeten worden. De SGP heeft wel eens de schijn tegen zich gehad geen sociaal gezicht te hebben. Ten onrechte. Sociale beweging mag best afstralen van ons optreden. Daarom hechten wij aan de uitspraak dat op minimumniveau niet meer mag worden beknipt; een uitspraak daterend uit 1986, een uitspraak die wij sindsdien gestand hebben gedaan. Van de ruimte die er gelukkig weer wat is, mogen degenen die het laagste inkomen hebben, toch wel mee profiteren? Dat lijkt ons een kwestie van stijl en plicht, een kwestie van rechtvaardigheid ook. Eerder dan te sleutelen aan uitkeringsniveaus in deze tijd, nu weer armoede in ons land

wordt gesignaleerd, moet kritisch worden gekeken naar de volumes per voorziening. Dat wil zeggen dat de bestanden aan uitkeringsgerechtigden, van gaandeweg ingeslopen vervuiling moeten worden ontdaan, juist ter wille van hen die terecht tot zo'n bestand worden gerekend. Hoe gevoelig deze zaken ook liggen - en ook de SGP bepleit grootst mogelijke zorgvuldigheid - bespreekbaar moeten ze toch zijn?

De terugdringing van de werkloosheid blijft een eerste vereiste. Allerlei maatregelen stellen teleur qua effect. Daarom ondersteunt de SGP het zoeken naar en inslaan van onorthodoxe wegen; loonkostensubsidies, arbeidspools en dergelijke. Het is voor ons in deze tijd van werkloosheid een raadsel waarom nog nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt moeten worden gecreëerd door de sollicitatieplicht voor achttienjarigen vanaf 1990 te gaan invoeren. Waarom geen voorrang gegeven aan bijvoorbeeld gedeeltelijk arbeidsongeschikten en gehandicapten, die moeilijk een arbeidsplaats vinden, die voor hen geschikt is? De Wet arbeid gehandicapte werknemers functioneert nog slecht. Overigens hebben wij ook principiële bezwaren tegen dit voornemen van het kabinet. Die richten zich op de achterliggende drijfveer, de economische zelfstandigheid als hefboom voor roldoorbreking.

In de volksgezondheid, het ouderenbeleid en de gehandicaptenzorg moet de beschermwaardigheid van het leven voorop blijven staan. Tegenover moderne opvattingen moeten duidelijke posities worden ingenomen en kleinschalige alternatieven worden ontwikkeld, die zo nauw mogelijk aansluiten op de thuissituatie. Eén en ander wordt gelukkig ook aangepakt; thuiszorg enzovoort. De fractie nam dezer dagen het initiatief om tot een vorm van overleg en afstemming te komen binnen onze gezindte op het terrein van de gehandicaptenzorg in de breedste zin van het woord. Naarmate meer voor rekening van de burger komt, en dat is onze concrete verwachting, moet zorgvuldiger met beschikbare middelen en energie worden omgesprongen en moet versnippering worden voorkomen.

Zeer nauwlettend zullen de ontwikkelingen rond recombinant-DNA-technieken moeten worden gevolgd. Wat in de planten- respectievelijk de dierenwereld reeds allemaal gebeurt, aanvaardbaar of niet, kan te eniger tijd ook bij de mens. Dat is toch griezelig? Waar zal het einde zijn? Wij noemen slechts de experimenten met en op menselijke embryo's. Er zullen duidelijke grenzen moeten worden gesteld. Ziektebestrijding is nog iets anders dan rasverdeling onder plant, dier en mens.

De financiering van de gezondheidszorg wordt meer beheersbaar gemaakt. Naast de inmiddels in grote lijnen voltooide belastinghervorming, een geweldige operatie gesmeerd met ruim 4 miljard belastingverlichting, wacht een herordening van de plan-

ning en financiering van de gezondheidszorg. Meer marktgerichte elementen en een basispakket voor iedere burger. De overheid heeft er voor te zorgen dat niemand wordt geconfronteerd met betaling aan verstrekkingen en verrichtingen die hij om des gewetens wil principieel verwerpt. De pil, abortus provocatus, sterilisatie en zulke zaken meer, zijn daarbij in het geding. Gemoeds- en gewetensbezwaren moeten, als elders trouwens, met name ook in de gezondheidszorg volstrekt worden geëerbiedigd.

Europa

Krachtig is men bezig te bewerkstelligen dat per 1 januari 1993 sprake zal zijn van open grenzen binnen de Europese Gemeenschap. Een onbelemmerd verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Dat alles in het licht van een verdergaande economische samenwerking in de concurrentie met Amerika en Japan. De SGP is nooit tegen die samenwerking geweest, maar wijst een bestuurlijke integratie af. Nederland dient een vrije, soevereine natie te blijven met een eigen identiteit. Bij de campagne voor de verkiezingen van het Europees Parlement zal ongetwijfeld een belangrijk punt zijn, of de bevoegdheden van dat parlement tegenover de Europese commissie, de Ministerraden en de nationale parlementen moeten worden versterkt en uitgebreid. Wij hebben daaraan in het minst geen behoefte; sterker, wijzen dat streven af. Wij moeten er wel rekening mee houden dat het uiteindelijke doel van een Verenigd Europa door velen dichterbij zal gebracht worden. Vooraanstaande CDA'ers noemen Nederland een deelstaat of provincie van Europa. In kringen van het GPV gaan stemmen op om de realiteit van een zich verenigend Europa nuchter onder ogen te zien en zich daartegen niet langer te blijven verzetten. Wij zullen op onze post moeten blijven, opdat 'de stem van Dordt' niet verstilt.

Wij willen nog spreken over het bedrijfsleven, lastenverlichting in ruil voor WIR-premies, nieuwe impulsen ook in de sfeer van overheidsinvesteringen, omdat het onze gedachte stellig is dat van een gezond bedrijfsleven veel afhangt voor het economisch draagvlak en de werkgelegenheid in ons land.

Wij willen nog spreken over de vrijheid van onderwijs, die door een overheid die de scholen weer meer eigen ruimte voor beleid wil geven, maar in ruil daarvoor intensiever gaat toezien op de kwaliteit, de deugdelijkheid van het onderwijs, gemakkelijk kan worden aangetast, als daar bijvoorbeeld eindtermen worden opgelegd in basis- en voortgezet onderwijs die de inhoud en dus de identiteit van scholen raken op een wijze die zich niet verdraagt met de grondwettelijke bevoegdheid. Er is geen ruimte meer voor. Wij moeten afsluiten.

Gehoorzaamheid ontzegd. Gods wetten verbroken.⁵² Dat zien wij rondom ons en dat is erg. Er is alle reden in ernst en beslistheid af te manen van die heilloze wegen en te verwijzen naar de enig juiste koers voor een verantwoord overheidsbeleid, de koers van het ‘altoos heilig recht’. Laat ons in hartelijke verbondenheid, getrouw aan het staatkundig gereformeerde beginsel, politiek bedrijven; meer lettend op wat ons verbindt dan te zien op wat ons onverhoopt scheidt. Dan kan nòch de interne discussie over een nieuwe formulering van ons beginselprogramma ons ontmoedigen, nòch de externe roep van de RPF om inniger samenwerking met hen ons ophouden.

Nog wel één zaak. Bedruktheid, tranenbeken om ontzegging van gehoorzaamheid en de verbreking van Gods wetten; jawel, maar wij zijn daaraan ook schuldig. De wortels van de Franse Revolutie liggen met de onze verstrengeld in Genesis 3. Is ons dat al tot schuld geworden? Alleen dan komt er plaats voor wonderen van verlossing en uitredding. Daarom past ons de hartelijke belijdenis: wij hebben God op het hoogst misdaan; wij zijn van het heilspoor afgegaan.⁵³ Wedergeboorte is nodig, de waarachtige bekering van ons hart. Die dat kennen, door de krachtige werking van Gods Geest, wordt een vriend’lijk oog en een troostrijk liefdeteken vergund in Hem, de Heere Jezus Christus. Zij hebben toekomst. Zij zullen nooit beschaamd worden. Ook niet als zij verwaardigd worden voorbede te doen voor de overheden, vorsten en koningen.⁵⁴ Een stil en gerust leven in alle godzaligheid en eerbaarheid geraakt dan niet steeds verder weg, maar komt als wezenlijk wenkend perspectief dichterbij. Zijn Naam tot eer!

Een gelukkige overheid, die zulke bidders onder haar burgers heeft. Maar haar val is groot, als zij ongehoorzaam blijft. Daarom mogen ons het profetisch getuigenis van de gerechtigheid, een priesterlijke barmhartigheid en bewogenheid en een koninklijke strijdbaarheid wel opgebonden zijn en blijven. De Heere zegene ons land, onze regering, onze partij en ons allen persoonlijk.

*Uw aangezicht vertoon’ aan Uwen knecht
Een vriend’lijk oog, een troostrijk liefdeteken;
Leer mij den eis van ‘t altoos heilig recht.
Ik stort, bedrukt, gehele tranenbeken,
Omdat men U gehoorzaamheid ontzegt,
En zich niet schaamt Uw wetten te verbreken.⁵⁵*

52 Psalm 119 vers 68 berijmd.

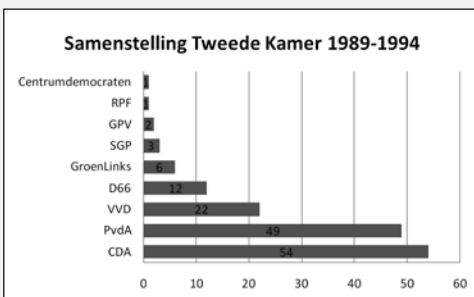
53 Psalm 106.

54 1 Timotheüs 2,1.

55 Psalm 119 vers 68 berijmd.

KABINET LUBBERS-III (1989-1994)

Het kabinet Lubbers-III is het langstzittende kabinet na de Tweede Wereldoorlog. Het CDA weet bij de verkiezingen haar hoogste zetelaantal in de geschiedenis vast te houden en behaalt weer 54 zetels. Door de kabinetscrisis over het reiskostenforfait kiest het CDA er niet voor om met de VVD te regeren, maar vormt de partij een coalitie met de PvdA, die geleid wordt door Wim Kok. Samen hebben de partijen 103 van de 150 kamerzetels. Het kabinet treedt aan in een periode waarin de val van de Berlijnse muur (november 1989) zorgt voor een grote omwenteling in Midden- en Oost-Europa. Aan de overheersing van

Voorste rij v.l.n.r.: C.I. Dales, H. van den Broek, R.F.M. Lubbers, HM Koningin Beatrix, W. Kok, E.M.H. Hirsch Ballin, J.M.M. Ritzen;

Achterste rij v.l.n.r.: G.J.M. Braks, H. d'Ancona, J.R.H. Maij-Weggen, A.L. ter Beek, J.G.M. Alders, J.E. Andriessen, B. de Vries, J.P. Pronk

het communisme komt een eind en er ontstaat ruimte voor democratische hervormingen. In deze kabinetsperiode is Nederland ook betrokken bij de eerste Golfoorlog in 1991. Aanleiding tot deze oorlog is de inval van Irak in Koeweit.

Het kabinetsbeleid is erop gericht het financieringstekort verder terug te dringen en de collectieve lastendruk te stabiliseren. Onderdeel van de grote bezuinigingsoperaties zijn vermindering van overheidssubsidies, tariefsverhogingen in het openbaar vervoer en een verhoging van accijnzen en motorrijtuigenbelasting (kwartje van Kok). Het kabinet neemt ook vergaande ethische beslissingen. Als alternatief voor het wettelijk huwelijk wordt het mogelijk een samenlevingscontract te sluiten. Verder wordt euthanasie onder strikte voorwaarden gedoogd. De totstandkoming van de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) baart de kleine christelijke partijen zorgen. Tijdens het debat over deze wet zegt minister Dales dat één bepaalde gedragsinterpretatie van de Schrift niet meer kan. Dit roept de vraag op in hoeverre identiteitsgebonden instellingen van werknemers nog eenheid van leer en leven mogen eisen.

Om een eind te maken aan het toenemend beroep dat mensen op de WAO doen, wil het kabinet deze wet drastisch herzien. Deze voornemens stuiten op veel maatschappelijk protest, met name bij de PvdA-achterban en de vakbonden. Het leidt tot een 'WAO-crisis' in de PvdA. Uiteindelijk krijgt vice-premier en minister van Financiën Wim Kok tijdens een buitengewoon PvdA-congres officieel steun van zijn partij. Kort voor de verkiezingen in mei 1994 ontstaat er discussie over het Interregionaal Recherche Team (IRT). Dit IRT zou op onoirbare wijze infiltreren in criminele organisaties. De IRT-affaire leidt uiteindelijk tot het aftreden van de ministers van Justitie Hirsch Ballin (CDA) en van Binnenlandse Zaken Van Thijn (PvdA).

24 februari 1990

AL WISS'LEN HAAR TONELEN⁵⁶

Veranderingen

Het jaar 1989 zal ons voorlopig bijblijven als een jaar van grote veranderingen. Veranderingen, vaak onverwachts, soms adembenemend snel. Indrukken en beelden wisselden elkaar in hoog tempo af. Zij trokken diepe sporen in onze beleving van de werkelijkheid waarin wij staan. De tonelen, de sfeer- en beeldbepalende gebeurtenissen, wisselden elkaar snel af op nationaal en internationaal niveau. Velen hebben reeds gemeend dat er geschiedenis is geschreven in de achterliggende maanden. In de politiek: de kabinetscrisis, de nieuwe coalitie, de omwentelingen in de Oostbloklanden, de doorbraak in Zuid-Afrika. Zo is ongetwijfeld meer te noemen. Van nature zijn wij allemaal aan het wikken en wegen, letten wij op déze machthebber en dié internationale conferentie; kijken en redeneren wij te horizontaal, te werelds en te menselijk. Van nature hebben wij geen oog voor het handelen Gods. Er geschiedt echter niets bij geval. Wij belijden dat het Gods vinger is die de geschiedenis schrijft. De Heilige Schrift leert dat en de Psalmen bezingen dat. Wij moeten dat schrift leren lezen. Wij hebben daarbij een Uitlegger nodig.

*Heer, ai, maak mij Uwe wegen,
door Uw Woord en Geest bekend.⁵⁷*

De tonelen wisselen. Veel veranderingen in wat zich op aarde aan ons voordoet, in wat zich aan ons oog voltrekt. Oude fronten, duidelijke scheidslijnen vallen weg of moeten worden bijgesteld. Meningingen en standpunten moeten opnieuw worden bepaald. Dat heeft velen, ook in de politiek, in verwarring en in verlegenheid gebracht. De vraag kan je bekruipen waar ons al deze wijzigingen brengen. Waar komen wij terecht? Onzekerheid alom, zelfs angst hier en daar. Andere houdingen moeten worden bepaald, nieuwe antwoorden gegeven. De SGP staat met haar staatkundig gereformeerde beginsel middenin deze ontwikkelingen en deze tijd. Zij poogt haar houding te bepalen vanuit de vaste, bijbelse kaders van recht en gerechtigheid, van Gods rechten en inzettingen. De Psalm waaraan de titel van deze partijrede is ontleend, spreekt daarvan. Al wisselen

56 Ontleend aan Psalm 119 vers 45 berijmd.

57 Ontleend aan Psalm 25 vers 2 berijmd.

dan de tonelen van deze aarde snel, rijgen de schokkende gebeurtenissen zich aaneen, Gods Woord bestaat in eeuwigheid. Het zijn Gods lankmoedigheid en trouw die ons het leven geven en dat leiden. Dat te beseffen doet rusten in Zijn beleid.

*O HEER, Uw Woord bestaat in eeuwigheid,
Daar 't hemelheir zich schikt naar Uw bevelen;
In Uwe trouw, zo gunstig toegezeid,
Zal elk geslacht, ja 't eind der eeuwen delen;
Deez' aard' is hecht door Uwe hand bereid;
Haar stand blijft vast, al wiss'len haar tonelen.⁵⁸*

De HEERE regeert. Hij toont in alles Zijn almacht. Het ligt alles in Zijn hand. Daarin ligt troost bij alle ongewisheid, in alle omstandigheden. Zijn Woord bestaat in eeuwigheid; Hij is getrouw. Maar Hij is ook rechtvaardig. Hij vermaant ons over zonden en ongerechtigheden. Hij kondigt Zijn oordelen af over een hardnekkig blijven overtreden van Zijn geboden. Hij roept tot bekering, tot wederkeer. Dat geldt land en volk, overheid en vorstenhuis. Dat geldt ons allen persoonlijk.

Kabinetscrisis

Vorig jaar moest op deze plaats onzerzijds nog de vrees worden uitgesproken dat ons land het eerste land zou zijn dat een euthanasiepraktijk, zij het onder voorwaarden, bij wet zou hebben geregeld. Op de dag echter, dat het kabinet dat regeringsvoornemen in de Kamer zou verdedigen, viel het over een verhoudingsgewijs ondergeschikt punt - het reiskostenforfait -in het aan te scherpen milieubeleid en de financiering daarvan.⁵⁹ Er geschiedt niets bij geval. Onder de indruk daarvan, noemden wij het een blijk van Gods lankmoedigheid dat Hij ons als het ware nog tijd voor fundamentele bezinning gaf. De VVD, die de verantwoordelijkheid voor deze crisis nam, moest het bij de daarna uitgeschreven verkiezingen zwaar bezuren.

De verkiezingsuitslag was voor ons verblijdend.⁶⁰ De fractie mocht op sterkte blijven. Zowel in getal als procentueel gaven meer mensen hun stem aan de SGP, die onder de titel 'Bij leven en welzijn, beleid naar Woord en Wet' haar verkiezingsprogramma presenteerde. Het moge ons worden geschonken in afhankelijkheid en getrouwheid,

58 Psalm 119 vers 45 berijmd.

59 Kabinetscrisis 3 mei 1989: de VVD kon zich niet vinden in de afschaffing van het reiskostenforfait.

60 De Tweede Kamerverkiezingen vonden plaats op 6 september 1989. Het stemmenpercentage voor de SGP bedroeg 1,9 procent. De drie Kamerzetels werden behouden.

onder beding van de gunst en zegen des Heeren onze plaats in de Staten-Generaal in te blijven nemen. Ziende op onszelf, moeten wij zeggen dat wij onbekwaam zijn en dat wij in veel tekort schieten. Moge gelden, wat de apostel Paulus in ander verband voor koningen beled: “dan, hulpe van God verkregen hebbende, staan wij tot op deze dag”.⁶¹ Laat het gebed zich onder ons mogen vermenigvuldigen om wijsheid en gezondheid en een onmisbare zegen over ons werk. Wij hopen ook van harte dat het de Heere behagen mag ons te verblijden met een goede uitslag bij de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen. Laat een ieder, jong en oud, zijn plicht in dezen verstaan.

Vernieuwingen

Al wiss’len haar tonelen. Nadat ons land vele jaren een kabinet had van CDA-VVD-signatuur, trad nu als verwacht een coalitie CDA-PvdA aan.⁶² Ongetwijfeld worden nu andere accenten gelegd. De inbreng der liberalen werd ingewisseld tegen deelneming van de sociaal-democraten. D66 hoorde daar, qua politiek profiel tussen CDA en PvdA zittend, eigenlijk ook bij. Maar het CDA vond dat bij elkaar wat te link(s) en hield D66 vakkundig buiten boord. Het kabinet-Lubbers III spant zich al weer maanden in om aan te tonen dat er werkelijk sprake is van een nieuw beleid. Goed beschouwd, valt dat natuurlijk tegen. Maar naarmate deze coalitie langer aan het roer staat, zullen de verschillen meer zichtbaar worden. De SGP-fracties in de Staten-Generaal staan genuanceerd tegenover deze trendbreuk. Wij verwachten een minpunt ten aanzien van het financieel-economische beleid en mogelijk een pluspunt ten aanzien van het sociale beleid en de milieuerstelzaak.

Het cement tussen de coalitieblokken wordt gevormd door het gelanceerde begrip ‘sociale vernieuwing’. Tot nu toe weten zeer weinigen wat daaronder nu precies verstaan wordt. Wij hebben de gebruikte specie daarom schraal genoemd. Het lijkt heel wat, maar het heeft weinig bindmiddel in zich. Kennelijk was iets dergelijks nodig om naar buiten toe te rechtvaardigen dat de PvdA op dit regeerakkoord in zee ging met de jarenlang te vuur en te zwaard bestreden CDA-fractie. Elke minister geeft er weer een andere invulling aan. Een inspirerend motto, zegt de één. Een vlag op een schip zonder lading, aldus de ander. Sociale vernieuwing: een nieuwe visie op de overheidstaak, een zwaarder accent op het particuliere initiatief, het door breken van achterstanden in de samenleving, het stimuleren en uitdagen van eigen initiatief en verantwoordelijkheidsbesef van burgers. Sociale vernieuwing: ook tot over de grenzen bij vredes- en veilig-

61 Handelingen der apostelen 26, 22.

62 Regeringsverklaring kabinet Lubbers-III op 27 november 1989.

heidsvraagstukken, bij de herverdeling van goederen over rijk en arm. Op zichzelf kunnen van dergelijke thema's inspirerende impulsen uitgaan. Het gaat er nu maar om hoe een en ander wordt uitgewerkt en vorm krijgt.

Bij gelegenheid van het debat over de regeringsverklaring sprak de Kamer zich in grote meerderheid uit voor een D66-initiatief om ook te gaan werken aan staatkundige vernieuwingen.⁶³ Een gekozen minister-president, commissaris van de Koningin en burgemeester; een referendum; een nieuwe formulering van de ministeriële verantwoordelijkheid; de positie van de staatssecretaris; een door de Kamer aangewezen formateur; de plaats van de Eerste Kamer binnen ons bestel. En dat allemaal om, zoals dat heet, de kwaliteit van het publieke domein te verbeteren en een directer betrokkenheid van de burger bij de politiek te bewerkstelligen.

Het is inderdaad zo dat de kijk van de doorsnee burger op de politiek niet zo positief is. Maar daarover moet bij de direct betrokkenen in dat politieke bedrijf de hand in eigen boezem. Ongetwijfeld zijn er knelpunten die om doordenking vragen en opgelost moeten worden. Niet alles is voor ons onbespreekbaar, wel dié opgesomde thema's die de volkssoevereiniteit - ingezet in de vorige eeuw - nog meer handen en voeten geven. Daaraan immers, hebben wij geen enkele behoefte. Bovendien is daarbij de positie van de Kroon in het geding. De fundamentele vraag wie de dragers zijn van het gezag binnen onze overheid, kan niet los van de wordingsgeschiedenis van onze natie worden beantwoord. Tenslotte gaat het ten diepste ook om de vraag welke normen en waarden worden voorgestaan.

Sociale vernieuwing, staatkundige vernieuwingen. Jawel, maar waar blijft die broodnodige bijbels ethische vernieuwing? Waar blijft het terugroepen tot de bijbelse normen en waarden voor overheid en onderdaan? Wij bespeuren daarvan tot ons verdriet niets. Dan kunnen tonelen wisselen, het Woord Gods bestaat in eeuwigheid. Dat verandert niet. Dat getuigt van de overheid als dienaar van Gods; dat getuigt van de roeping een land zo te regeren dat een stil en gerust leven kan worden geleid in alle godzaligheid en eerbaarheid. Dat brengt ons bij artikel 36 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis, dat, onverkort gehandhaafd, zo treffend het ambt van de overheid beschrijft. Wee een volk welks overheid die roeping veronachtzaamt. Wee onzer als wij daarover onbewogen zwijgen. Wij schikken ons dan niet naar Zijn bevelen. Dan kan het niet goed gaan, integendeel. Wie God verlaat en blijft verlaten, heeft smart op smart te vrezen.

63 Motie van de Kamerleden H.A.F.M.O. van Mierlo (D66), L.C. Brinkman (CDA), M.A.M. Wöltgens (PvdA), J.J.C. Voorhoeve (VVD) en M.B.C. Beckers-de Bruijn (PPR) over de bestudering van onderwerpen met betrekking tot bestuurlijke en staatsrechtelijke vernieuwing. Motie voorgesteld en aangenomen op 30 november 1990. SGP, RPF en GPV stemden tegen.

Oost-Europa

Wisselende tonelen in de meeste Oostbloklanden, met zeer verstrekkende gevolgen voor de nationale en internationale politiek. De adem wordt als het ware ingehouden. Als dominostenen na elkaar vielen de communistische regimes om in Polen, Hongarije, Bulgarije, de Duitse Democratische Republiek (DDR), Tsjecho-Slowakije en Roemenië. Doorgaans hadden de omwentelingen een opmerkelijk karakter. Alleen in Roemenië namen de gebeurtenissen de vorm van een revolutie aan, waarbij bloed werd vergoten. De Roemeense dictator Ceaucescu werd gefusilleerd. De Oost-Duitse president Honecker verdween in de beklagdenbank. De Tsjechische dissident Havel kwam aan het roer. Wie had dat, zeg een halfjaar geleden, kunnen denken? Minister Van den Broek zei onlangs terecht tot het mensenrechtencomité van de Verenigde Naties dat de gevangenen van vandaag de machthebbers van morgen kunnen zijn. Dat is wel gebelegen. De kolossale betonnen Berlijnse Muur is in korte tijd verpulverd tot souvenirs. Het ijzeren gordijn is opengeschoven en laat een tot armoede vervallen werkelijkheid zien. Het economische systeem van het communisme, met als kenmerken een strakke planeconomie en staats(ruil)handel, is failliet. De eenvoudige burger moet leven bij een enorme schaarste aan consumptiegoederen, terwijl bleek dat vele machthebbers zich baadden in weelde. Dat heeft verzet en ergernis opgeroepen. De machtsmonopolies van de communistische partijen zijn doorbroken en vrije verkiezingen worden voorbereid. De allesbeheersende vragen zijn nu of de krachtsverhoudingen zich meer democratisch georiënteerd zullen weten te stabiliseren en of economische hervormingen spoedig effect zullen hebben tot in de huisgezinnen toe. Als dat laatste niet het geval is, zullen de onlustgevoelens weer kunnen aanwakkeren en zullen links- dan wel rechts-radicalen daarop inspelen. Dat zou een langere periode van onzekerheid en politieke instabiliteit opleveren. Dat is naar de mens gesproken heel gevaarlijk voor de Oost-West-verhoudingen. Daarom voelt het Westen zich ook zo betrokken bij deze ontwikkelingen. Vandaar ook het pleidooi van velen en het streven van de West-Europese landen om de economische hervormingen zo goed mogelijk te ondersteunen. Noodhulp is nuttig, maar uit de aard der zaak tijdelijk. Hetzelfde geldt van de spontaan en hartverwarmend op gang gekomen particuliere voedselhulp. Er zijn structurele oplossingen nodig. Het gaat om massale economische hulp in nieuwe structuren als associatie-overeenkomsten en dergelijke. Er is in elk geval nog een lange weg te gaan, maar een uiterst belangrijke. Bovenal moge de Heere er Zijn zegen aan verbinden, opdat de Oost-Europese landen voor een catastrofe bewaard blijven.

Belangrijker nog dan de gang van zaken in de reeds genoemde landen is hoe het zal aflopen in Rusland zelf. De glasnost en perestrojka van Gorbatsjov hebben veel te

weegebracht, maar nog weinig oplossingen geboden. De explosieve ontwikkeling van de glasnost (openheid) heeft mogelijk de perestrojka (economische herstructurering) getorpedeerd. Hoe dan ook, de Russische economie is afgeleden tot een zeer laag niveau. Het immens grote land - in de loop van deze eeuw samengesteld uit vele ongelijksoortige socialistische staten - staat bol van onderlinge etnische twisten. Helaas lopen de onlusten zo hoog op dat bloedvergieten het resultaat is en dat de angstgevoelens onder de bevolking eerder toe- dan afnemen. Dezer dagen is in beginsel tot hervorming van de Communistische partij van de Sovjet-Unie besloten en tot het opgeven van haar machtsmonopolie. Ook hier dus binnenkort waarschijnlijk een meerpartijenstelsel. Het zijn ingrijpende en verstrekkende ontwikkelingen, waarvan de reikwijdte nog nauwelijks wordt beseft. Tot hiertoe heeft Gorbatsjov, tegen allerlei verwachtingen en speculaties in, zich weten te handhaven. Maar het wordt met de dag spannender. Het van zich afschudden van de communistische regimes en het mogelijk zelfs opgeven van doorslaggevende leerstellingen als uitwerking van de doctrine, hebben wel tot resultaat dat een vacuüm ontstaat. Een werken aan meer democratische verhoudingen, de invoering van een meerpartijenstelsel en het gaan respecteren van elementaire politieke en godsdienstige rechten doen de tonelen weliswaar danig wisselen, maar welke geestelijke gezindheid en houding dragen deze? De eeuwen door zijn er veel omwentelingen geweest uit verzet tegen wat was, maar zonder uitzicht op vormgeving van hoe het wèl moet, zo men al omlijnd weet wát men wil.

Dat bindt ons op onze verantwoordelijkheid, ook politiek gesproken, om al het ons mogelijke eraan te doen dat de mogelijkheden die er nu zijn om de Waarheid van Gods Woord daar te verbreiden, onder biddend opzien tot God met beide handen worden aangegrepen. Kortom, Bijbelverspreiding en zending vanwege de kerken moeten worden bevorderd. Zal dat niet ook tot de taak zijn te rekenen van een overheid die haar ambt als dienaar van Gods overeenkomstig artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis verstaat? Gods Woord bestaat in eeuwigheid, in vermaning en vertroosting. Dat geldt ook mensen in de Baltische staten, op de Balkan en in de Kaukasus. Dat geldt in het Kremlin, dat geldt voor de ondergrondse kerk. Mocht dat meer en meer worden beseft. Dat hebben zij nodig, dat hebben wij nodig. Dan speelt ook niet meer de vaak opgeworpen vraag of deze spectaculaire ontwikkelingen het gelijk van rechts en het faliekante ongelijk van links, dat immers jarenlang koketteerde met bepaalde communistisch geregeerde staten, bewijzen. Dan is veeleer de vraag wat God de Heere met al deze ontwikkelingen voorheeft. Wat is Zijn bedoeling met dit alles? Laten wij toch vooral op Zijn daden letten, vol eerbied en met diep ontzag.

Europa en Duitsland

De beëindiging van de Tweede Wereldoorlog betekende voor het Duitsland van weleer geen heling maar deling. Door de ontwikkelingen in de Oostbloklanden is de discussie over een hereniging van Oost- en West-Duitsland in een stroomversnelling gekomen. Oost-Duitsland is voor de Sovjet-Unie en daarmee voor het Warschaupact strategisch van groot belang als westerse grens in de verdedigingsgordel. West-Duitsland is een van de belangrijkste partners in de Europese Gemeenschap. Daarom is er van weerszijden een grote betrokkenheid bij de in de beide Duitslanden met spoed beoogde hereniging. De gezagsleemte in en de zieltogende economie van de DDR houden een continue stroom grensovergangers richting West-Duitsland in stand. Als eerste actiepunt is er daarom de totstandbrenging van een economische en monetaire unie tussen de beide Duitslanden. Onzerzijds is de vraag opgeworpen of voor een dergelijke unie de economische systemen niet te ver uiteenlopen om al zo snel te uniëren. Aan de andere kant moet beseft worden dat het hard nodig is dat hoopgevende signalen worden afgegeven voor een herstelbeleid in de Oostbloklanden.

Belangrijk voor Europa is natuurlijk de vraag in hoeverre de aandacht van West-Duitsland door dit alles van de Europese Gemeenschap wordt afgeleid. De Europese Gemeenschap heeft de doelstelling van de open grenzen vanaf 31 december 1992 ('Europa 1992') en op termijn zelfs een nauwere verbintenis van de lidstaten. Dat proces, indertijd met vaart ingezet, komt onder druk te staan. Het zogenaamde Schengenakkoord, een proeftuin voor het op weg naar vereniging zijnde Europa, kwam niet op tijd tot stand. Integendeel, naarmate de beslissende datum naderde werden verschillen van inzicht, op onderdelen althans, groter.⁶⁴

Na de verwerkelijking van de interne markt heeft de EMU (Economische en Monetaire Unie) de hoogste prioriteit. Gaat het bij de interne markt nog om verbetering van het verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal tussen de lidstaten, bij de verwerkelijking van de EMU gaan wij een grote stap verder op de weg naar één Verenigd Europa. De doelstelling van die vereniging wijzen wij af in verband met het soevereine karakter en de geschiedenis van onze natie. Samenwerking akkoord, ons land is daar als klein land met (vanouds) speciale toeleg op handel en verkeer, zelfs van afhankelijk. Anders is het met een vrijwillige overdracht van taken aan de Europese organen. Dat verdraagt zich niet met onze opvatting over de tenuitvoerlegging van de authentieke taken van onze overheid. Toch kunnen wij de ogen niet sluiten voor een verdergaande

64 Schengenakkoord van 14 juni 1985: afschaffing van personencontroles aan de gemeenschappelijke grenzen van België, Nederland, Luxemburg, West-Duitsland en Frankrijk. Bijlagen Handelingen II Kamer 1989-1990, 19326.

internationalisering van de politiek. Dat stelt ons als SGP voor gewichtige vragen. Het is goed dat daarop door of vanwege ons studiecentrum wordt gestudeerd.⁶⁵ De vraag of de ontwikkelingen in het Oostblok, respectievelijk in de beide Duitslanden een bespoediging dan wel een rem op de wisseling van deze tonelen betekenen, laat zich beter in een later stadium beantwoorden.

Eén ding staat vast, menselijkerwijs gesproken, wij zullen in de komende jaren veel vanuit internationale kaders beziggehouden worden. Wij zullen daarop in bijzondere mate bedacht moeten zijn, niet in de laatste plaats voor het behoud van onze identiteit en cultuur in zoverre die behoudenswaardig is.

Defensie

De ontwikkelingen in de Oostbloklanden hebben de roep om forse bezuinigingen op de defensie-uitgaven verhevigd. Het is duidelijk, het huidige kabinet dat steunt op een gekunsteld compromis tussen CDA en PvdA over de ombuigingen op defensie, heeft er de wind door mee. Allerwegen wordt geoordeeld dat het onder de huidige omstandigheden verantwoord kan worden geacht wederzijds te bezuinigen. Dat komt zowel Rusland als de Verenigde Staten goed uit. Beide landen hebben de economische noodzaak om financieel de broekriem aan te trekken. Er gaat ontzettend veel geld om in het defensie-apparaat. Waarop kun je dan beter bezuinigen? Troepenvermindering: minder Amerikanen gestationeerd in Europa, minder Russen in Oost-Europa. Het kernwapenpotentieel tweezijdig ingeperkt. Wat had onze minister van defensie van PvdA-huize, zich aan schoners kunnen wensen?⁶⁶ Hij steekt er dan ook gretig op in. Te gretig, naar onze wijze van zien. Juist nu moeten wij wel met beide benen op de grond blijven staan. De praktijk van de laatste jaren immers, heeft geleerd dat onderhandelingen vanuit een krachtige positie nog het meeste effect sorteren. Het Warschaupact kan nu geen vuist maken. Maar zal dat een blijvende constatering zijn? De NAVO ontkomt niet aan een herbezinning op functie, domein en wapenpotentieel. Maar die bezinning behoeft zich niet te gaan voltrekken onder de schaduw van overhaaste besluitvorming en stappen.

Een belangrijke rol kan weggelegd zijn voor de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). Het proces dat door de CVSE sinds Helsinki in de jaren zeventig wordt gedragen, biedt een raamwerk van intensief overleg over uiteenlopende zaken als vrede en veiligheid, economische samenwerking, milieu, humanitaire zaken

65 Zie voor de meest recente studie van de Guido de Brès-Stichting: L. van der Waal e.a., *Boodschap aan Europa*, Den Haag, 2003.

66 Minister van Defensie is dan A.L. ter Beek (PvdA, 1944-2008).

en mensenrechten. Vijfendertig staten - alle Europese landen met uitzondering van Albanië, samen met Canada en de VS - leggen allerlei afspraken vast. Controle erop gebeurt onderling. Wij weten het goed dat ons vertrouwen niet mag zijn gevestigd op dergelijke structuren van overleg en onderhandeling. De koningen Israëls werden bestraft als zij hun kracht zochten in een verbond met Egypte tegen de Syriërs. Gebroken rietstaven, die op hun best vermogen de handpalmen te doorboren.⁶⁷ De kern van het verwijt was dat zij hun betrouwen niet stelden op hunner vaderen God. Dat geldt ook ons. Middellijkerwijs echter, mogen instrumenten worden gebruikt om eerlijke en rechtmatige doelen te dienen. Bidt en werkt, dat geldt ook hier.

Velen onzer kennen de vreesachtige uitspraak uit de begintijd van de Koude Oorlog: de Russen komen. Later kwam er meer oog voor wat is genoemd 'het gele gevaar'. En inderdaad, China is een verhaal apart. Een zekere ondoorzichtigheid en ondoorgrondelijkheid èn zonodig de harde hand en bruut geweld, blijken de lijnen te zijn waarlangs dit verhaal tot nu toe verloopt.⁶⁸ Maar moeten wij nu met name ook niet letten op landen als Iran en Irak; Syrië mogelijk? De islam gedraagt zich expansief, om niet te zeggen agressief. Rome met de pretentie van wereldlijke macht wist en weet daar ook wat van, maar lijkt op dit ogenblik, nu ook in het Rooms-katholicisme de secularisatie toeslaat, nog in de schaduw te worden gesteld door het fundamentalisme van de islam. Enkele mohammedaanse landen bezitten chemische en biologische wapens.

De SGP steunt van harte de pogingen van onze regering om via de ontwapeningsconferentie van de Verenigde Naties tot bindende afspraken te komen over de uitbanning van deze verderfelijke wapensystemen. In de aanwezigheid van kernwapens mogen wij niet berusten, aldus ons program. Dat geldt dan bepaald ook van chemische en biologische wapens, die net als kernwapens de schepping Gods in een klap kunnen vernietigen. Kernwapens en chemische wapens doen dat direct en radicaal, biologische nestelen zich in in het leven van plant, dier en mens; met het gevolg dat dat leven op termijn wordt misvormd of vernietigd. De kennis is er, de mogelijkheden liggen opgeslagen. Maar de mens beheerst ze in feite niet. Een goed en verantwoord rentmeesterschap wordt er door verloochend. Minister Van den Broek mag wat ons betreft het initiatief nemen om als pendant van de Australiëgroep voor de chemische een Nederlandgroep voor de biologische wapens te vormen.

67 2 Koningen 18, 21.

68 Hier wordt onder andere bedoeld op de gebeurtenissen op het Tiananmenplein (Plein van de hemelse vrede) op 4 juni 1989. Er vond een studentenprotest om meer democratie plaats. Tegen de demonstratie werd met tanks opgetreden. Dodental naar schatting tussen 1500 en 3000.

De SGP doet niet mee met hen die in de recente ontwikkelingen voorboden zien van een lange en vreedzame lente. Geen misverstand, wie zou die niet wensen en daarom bidden. Maar het Woord Gods, en dat alleen is waar en verduurt de eeuwen, getuigt van oorlogen en geruchten van oorlogen tot in de laatste dagen, ja juist in die. Dat moet ons veel te zeggen hebben en waakzaam doen blijven.

Zuid-Afrika

Vanouds heeft de SGP sympathie voor ons broedervolk in Zuid-Afrika. Vele blanken daar zijn van Nederlandse afkomst. Dat neemt niet weg dat wij tegelijk afwijzend staan tegenover het apartheidssysteem dat daar verankerd is geraakt in de wetgeving en het verkeer tussen blank en zwart, met alle schakeringen daaronder overigens, bepaalt. Aantasting van de mens als beeldrager Gods, op grond van ras of huidskleur, moet veroordeeld worden, waar dit zich ook moge voordoen. De vraag was steeds hoe men van de apartheid op vreedzame wijze af zou kunnen komen. Steun aan organisaties en bewegingen die geweld als middel niet uitsluiten, kan onze instemming ten enenmale niet hebben. Ook zijn wij steeds tegen economische en culturele boycots geweest, niet in de laatste plaats omdat deze met name die groepen in dat land treffen waarom het nu juist zou gaan. Maar ook in Zuid-Afrika wisselen de tonelen. De nieuwe president De Klerk heeft een moedige en hoopvol stemmende koers ingezet, daarmee vriend en vijand verrassend. Het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) erkend, het symbool van de vrijheidsstrijd der zwarten, Nelson Mandela vrijgelaten alsmede andere politieke gevangenen en de noodtoestand opgeheven. Allerlei maatregelen ten behoeve van de 'kleine apartheid' zijn of worden ingetrokken. Een en ander betekent niet minder dan een doorbraak, waarvoor wij dankbaar kunnen zijn. Natuurlijk, er blijven wensen. De 'grote apartheid' is nog niet verdwenen. De rassenclassificatie bij de bevolkingsregistratie moet op de helling, verdere stappen zijn nodig. Velen zijn ongeduldig en willen drukmiddelen blijven inzetten, eventueel zelfs aanscherpen. Onze vraag is echter of dat het juiste signaal is, of daarmee begeerde ontwikkelingen worden ondersteund of juist gehinderd. Daarom bepleiten wij terzijdestelling van de sanctie- en boycotmaatregelen, gepaard aan herstel van dialoog, culturele betrekkingen en dergelijke. Een instrument daarbij is het visumbeleid dat van restricties zou moeten worden ontdaan. Een beetje een roeien tegen de stroom op, een dergelijke benadering. Maar die heeft ons hier noch ten aanzien van dat andere land, ten opzichte waarvan wij bijzondere gevoelens koesteren, te weten Israël, noch ten aanzien van onze (oud-)Koninkrijksdelen verdrotten in het licht van de erkenning van de historie, en de bijzondere leidingen Gods met landen en volken. Hij volvoert in alles en door alles heen Zijn raad. God de Heere regeert. Beeft dan gij volken en eert Zijn hoog bestel. Ook ten aanzien van Zuid-Afrika geldt

dat ons kabinet de wind die is gaan waaien, mee heeft. Het Zuid-Afrika-beleid is een mogelijk geschilpunt binnen deze coalitie. Confrontatie met dit geschil wordt door de wisseling van het toneel dat Zuid-Afrika biedt, tenminste uitgesteld, en hopelijk komt van dit uitstel afstel.

Vraagstukken van leven en dood

De totstandbrenging van euthanasie-wetgeving wordt vooreerst opgeschort. Het kabinet heeft besloten eerst maar eens een onderzoek te doen instellen naar de feitelijke gang van zaken en de knelpunten in de beroepsbeoefening in dezen, om naar aanleiding daarvan te besluiten of, en zo ja, welke wetgeving er moet komen.⁶⁹ Strafbaarheid zou daarbij uitgangspunt blijven. Is het instellen van dit onderzoek een verlegenheidsoplossing van de politiek die niet bij machte zou zijn tot wetgeving te komen, doordat de partijen van deze coalitie als die in de vorige er onderling geen overeenstemming over kunnen bereiken? Er wordt in elk geval tijdwinst geboekt en het lijkt er op dat dat velen in met name het CDA welkom is. Op enig moment moet toch de knoop worden doorgehakt. Wij hopen vurig dat het 'komt tijd, komt raad'-denken niet zal vermogen te heersen over de vaste koers van het bijbels getuigenis dat de mens niet de beschikking over eigen en andermans leven toekomt. Wij zijn er beducht voor dat de praktijk van medici en rechtspraak zich intussen verder van die vaste norm zal ontwikkelen. In de praktijk insluitende verdere verruiming, zo blijkt, is slechts zeer moeizaam terug te dringen, zo daar al ooit toe zou worden besloten.

Een winstpunt is wel dat nu meer oog is ontstaan voor de noodzaak en mogelijkheden van geavanceerde pijnbestrijding, stervensbegeleiding en terminale thuiszorg. Op deze terreinen liggen nog vele mogelijkheden. Gedacht kan worden aan de initiatieven van thuiszorg, die zijn ontstaan, ook ten onzent. Gedacht kan ook worden aan ons voorstel voor de introductie van een mogelijkheid voor werkenden om, met behoud van positie op de arbeidsmarkt vrijwillig ernstig zieke, zwaar gehandicapte of stervende familieleden in de thuissituatie te verzorgen.

Een kwestie die de gemoederen zeer heeft beziggehouden, is die van comapatiënte mevrouw Stinissen.⁷⁰ Het leven van de vrouw, die reeds ruim vijftien jaar in coma lag,

69 Op 18 januari 1990 vond de instelling van de commissie-Remmelink plaats, welke commissie inzicht moest verschaffen in de medische euthanasiepraktijk. De commissie rapporteerde 1 augustus 1991.

70 De echtgenoot van mevrouw Stinissen had, om rechtsvervolgning te voorkomen, in kort geding onder andere gevorderd dat de president van de Rechtbank Almelo voor recht zou verklaren dat verdere behandeling, na tien jaar coma, gestaakt mocht worden. De rechtbank wees de vordering niet toe. In beroep bij het Gerechtshof Arnhem werd het vonnis van de rechtbank bevestigd (*Nederlandse Jurisprudentie* 1990, nr. 470).

is na een lange juridische en zeg ook maar gerust psychologische strijd, aangespannen door haar echtgenoot, beëindigd door haar vocht en voeding te onthouden. De cruciale vraag is of hier sprake was van nog zinvol of zinloos medisch handelen. Ook wij zijn niet voor het steeds maar vervolgen van zinloos medisch handelen. Maar wanneer is daarvan sprake? Welk criterium wordt daarbij gehanteerd? De vrouw zelf had nimmer haar wil geuit ook, en dat is één van de zwaarste criteria in de huidige jurisprudentie. Mag een ander dan de verantwoordelijkheid maar nemen, anders dan na eenduidige vaststelling van de hersendood? Het zijn aangrijpend ernstige vragen. Wij beseffen heel goed welk kruis op iemands weg is met zulk een langdurig en voor het mensenoog onomkeerbaar coma. Politiek is de vrees natuurlijk dat, nu deze op zichzelf staande gebeurtenis is gepasseerd, andere zullen volgen. Waar wordt dan de grens getrokken? Wat immers is de rechtvaardigingsgrond om in een vergelijkbare situatie van korter duur niet al dezelfde weg in te slaan? Het is een hellend vlak. Waren bij de euthanasiediscussie de wilsonbekwamen tot nu toe uitgezonderd, dat behoort nu tot het verleden, zo moeten wij vrezen. Wij denken aan comateuzen, pasgeborenen, ernstig dementerenden, zwaar verstandelijk gehandicapten.

Het is bedroevend en verontrustend tegelijk, dat vooraanstaande theologen en ethici grensdoorbrekende en grensverleggende beschouwingen houden op dit punt. Een voorbeeld troffen wij aan in een beschouwing van een vooraanstaand CDA-lid, professor Woldring. Door een volstreekte omkering van waarden, waarbij een beroep op de Heilige Schrift niet wordt geschuwd, wordt een redenering opgebouwd die je haast zou laten geloven dat het naastenliefde en christenplicht is om leven van jonge en oude mensen in dergelijke tot aan het uiterste reikende situaties actief te beëindigen. Alsof wij in de plaats kunnen treden van Hem Die ons aller leven geeft en onderhoudt op Zijn wijze. Alsof wij afdoende inzicht hebben in en besef hebben van de zinvolheid van het leven dat onze Schepper en Formeerder (nog) doet zijn. Wij moeten hiertegen krachtig stelling nemen, zonder daarbij voor te geven op alle moeilijke en van diep verdriet en kruis omgeven vragen een pasklaar en trefzeker antwoord te hebben. Eerbied en eerbiedig opmerken, letten op Gods daden, het leven in gebed tot Hem, het stil berusten in Zijn beleid, het zijn zaken die in onze moderne tijden samenleving zo zeer worden gemist. De hand moet daarbij ook in eigen boezem. Wie onzer gaat werkelijk vrij uit? Wij hebben het allemaal in ons, eigen wegen te gaan in eigen wijsheid en eigen waan. Dat moet ons tot inkeer stemmen. Dan wordt het een voortdurend wonder dat, zoals de Psalm waaraan wij onze titel ontleenden het zegt, elk geslacht, ja het eind der eeuwen, nochtans in Gods trouw, zo gunstig toegezegd, mag delen.

Zorg

Er is heel veel te doen in de gezondheidszorg. Teveel om allemaal te noemen. Wij schamen er ons voor dat in een toch altijd nog rijk land als het onze de kwaliteit van de zorgverlening zo onder druk is komen te staan: dat ouders van lichamelijk en verstandelijk gehandicapte kinderen alsmaar aanlopen tegen lange wachtlijsten; dat steeds luider de suggestie klinkt zieken die een dure behandeling behoeven omwille van hun leeftijd maar niet meer te behandelen, omdat dat ten koste zou gaan van anderen die nog een langere levensverwachting hebben, zoals dat heet. Zeker, een gulden kan maar één keer worden uitgegeven. Maar waarom dan zoveel guldens voor activiteiten en zaken die de toets der kritiek van Gods Woord ten enenmale niet kunnen doorstaan en die helemaal in de consumptieve sfeer zitten en slechts ten goede komen aan enkelen en derhalve het algemeen belang niet echt dienen? Ik noem allerlei subsidies aan producties en evenementen in de sfeer van kunst, cultuur, sport, spel en vermaak. Onze regering zou prioriteiten moeten durven stellen en minder achter modegrillen moeten aanlopen.

Erfelijkheidsonderzoek met in het verlengde daarvan eventueel een selectieve abortus in het kader van de prenatale diagnostiek, de genetische manipulatie, kunstmatige bevruchtingstechnieken, de experimenten met embryo's en andere menselijke cellen en organismen, zijn nog nauwelijks genormeerd. De ontwikkelingen gaan snel. De wetgever kan het niet bijhouden. Wij proberen bij een en ander de vinger te leggen. De noodzaak van ingrijpen wordt erkend. Dan volgt studie op de vraag: hoe? en de weg is daarna lang. Te lang. Voorbeeld: de doe-het-zelf-tests. Ons is regelgeving toegezegd. Ander voorbeeld: orgaan-transplantaties en donerschap.

De AIDS-problematiek houdt velen - en terecht! - bezig. Zeer velen hier en elders (Roemenië bijvoorbeeld) zijn of worden er slachtoffer van. In plaats van de koe bij de horens te vatten, worden heel omzichtig de kool en de geit gespaard. Trouw binnen het huwelijk? Dat toneel is toch allang verwisseld! Vrijheid, blijheid, zo klinkt het. Beschaamd voor een land en volk die de zegeningen van een leven waarbij het Woord Gods dat in eeuwigheid blijft, in het centrum van het volksleven lag, hebben gekend; een leven met de ordeningen van huwelijk en gezin. Die ordeningen kunnen niet zonder grote schade worden veronachtzaamd. Die schade tekent zich af en nog is daarvan het einde niet in onze tijd van individualisering, van het 'ik voor mijzelf'. Sollicitatieprocedures en instellingen die zich met de dekking van risico's bezighouden, buigen zich intussen over risicovol gedrag. Seropositieven weren? Neen. Verplichte keuringen? Ja, waar dat zinvol is. Een terrein vol voetangels en klemmen. Wij kunnen zeggen dat een en ander de consequentie kan zijn van zondig gedrag. Toch is zorgvuldigheid nodig. Wanneer bijvoorbeeld, zou zich een dergelijke verplichting ook tegen hen keren die om principiële redenen niet zijn ingeënt?

Levensbeschouwing

De ontkerkelijking slaat toe, de kerkverlating, ook onder jongeren, is groot. Levensbeschouwing als ordenend principe raakt in onze samenleving steeds meer op de achtergrond. Er wordt gesteld dat de overheid goedkoper uit is als algemene voorzieningen, waarbinnen elke gezindheid wordt gerespecteerd, kunnen worden verwerkelijkt. In de planning van zorginstellingen, voor bejaarden en gehandicapten bijvoorbeeld, komt dit steeds sterker naar voren. In bepaalde provincies leidt dat tot herschikkingen over de richtingen ten gunste van neutrale voorzieningen. Om deze ontwikkeling zo goed mogelijk te pareren, groeit onder ons gelukkig de bereidheid tot gemeenschappelijk optreden in de richting van de overheid. Ook op het terrein van het onderwijs speelt deze kwestie, bijvoorbeeld bij de sectorvorming in het middelbaar beroepsonderwijs en de vorming van agrarische onderwijscentra. In de Kamer is onlangs een pittige discussie gevoerd over eindtermen in het mbo. Gelukkig is, mede door ons initiatief, duidelijk bepaald dat schoolbesturen op grond van eigen levensbeschouwelijke identiteit eigen eindtermen kunnen formuleren. De inspectie blijft toezien op de kwaliteit van het onderwijs. De commercialisering van de media, die een hoge vlucht gaat nemen dwingt tot bundeling met verlies van eigenheid van de bestaande media. Het informatietijdperk eist haar tol.

Twee komende wetten zullen de positie van levensbeschouwelijke instellingen nog verder bemoeilijken. De antidiscriminatiewetgeving en de Wet democratisch functioneren zorginstellingen.⁷¹ Beide wetten zullen naar verwachting door het huidige kabinet worden aangescherpt. Dat voorspelt weinig goeds.

Landbouw, natuur en milieu

Het milieuvraagstuk vraagt dringend om een oplossing en een daadkrachtige aanpak. Het is een geweldig groot vraagstuk hoe de landbouw, het natuurbeheer en een milieuherstelbeleid op elkaar afgestemd kunnen worden op zodanige wijze dat een renderende agrarische bedrijfsvoering mogelijk blijft. Er zullen ongetwijfeld zwaardere eisen worden gesteld. Gelukkig is het zo dat het bedrijfsleven enige tijd de kans krijgt om zelf oplossingen te zoeken. Wij vinden dat een goede zaak, omdat daardoor het draagvlak voor gezamenlijke inspanning wordt vergroot. De overheid kan lang niet alles alleen en moet het ook niet alleen willen doen, maar samen met de burgers. De SGP zet vissers noch boeren in de beklagdenbank. Tegelijk moet worden vast-

71 Dit voorstel (20 888), ingediend op 19 oktober 1988, is nooit wet geworden. Wél is uit de voorstellen onder andere de Wet medezeggenschap cliënten zorginstellingen voortgevloeid, waarvoor het voorstel op 8 maart 1993 is ingediend. Zie ook *De Banier* 10 november 1994 (73/22), p. 10.

gesteld dat grenzen van de wet en mazen daarin driftig worden afgetast. Dat leidt hier en daar tot situaties die niet oorbaar zijn. Dat moet ook eerlijk gezegd kunnen worden. Dat moet kunnen lijden. Overcapaciteit en overproductie respectievelijk de mestproblematiek zijn de grootste knelpunten, die meteen ook aan inkomensposities raken. Dat maakt het treffen van maatregelen zo pijnlijk. Wij hopen goed luisterend en voorzichtig onze weg te vinden vanuit ons beginsel.

Ten slotte

Er zijn veel wederwaardigheden en zorgen. De eerbiediging van de Dag des Heeren wordt helaas veronachtzaamd. Verwezen wordt naar reclame op zondag, die toegestaan dreigt te gaan worden; naar de Winkelsluitingswet die nog altijd ter discussie staat op dit punt. De naaktrecreatie heeft ons land overspoeld. Acties daartegen hebben slechts pover resultaat. Misbruik van Gods Naam is, hoe bedroevend toch, aan de orde van de dag. Het geestelijk klimaat waarin wij leven is kil en raakt meer en meer vervreemd van God en Goddelijke zaken die het openbare leven, het publieke terrein behoren te normeren. Recht en gerechtigheid zijn niet zelden zoek, waar wij denken aan vandalisme, kleine en grote criminaliteit. Politie en justitie kunnen er op rekenen dat de SGP blijft pleiten voor betere mogelijkheden, zich vertalend in geld en arbeidsplaatsen, maar ook opleiding en hulpmiddelen. De herinrichting van het politiebestedel moet daaraan ook dienstig zijn.⁷²

Geen misverstand, met meer politie en dergelijke is het probleem niet opgelost. Het gaat om de mentaliteit van mensen, om hun gezindheid. Wij weten het, wij zijn gevallen mensen, geneigd tot alle kwaad. Uit en van onszelf ook onbekwaam tot enig goed. Daarom is waarachtige bekering nodig. Tenzij iemand wederom geboren is, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien. Ten diepste gaat het in de politiek om de vordering van het Koninkrijk van Jezus Christus. In Hem is het leven, in Hem is verlossing van alle kwaad, in en door Hem wordt een volk, in waarheid belijdend ellendig en arm en zondig en schuldig in zichzelf te zijn, nochtans gebracht tot het hoogste goed. Dat heeft Hij Zelf in Zijn Woord beloofd en dat Woord bestaat tot in eeuwigheid, welke tonelen van de aarde hier ook wisselen. Daarin ligt troost en perspectief.

Wij hebben nog vele voorrechten in ons land. Wij hebben ook nog veel voorrechten als partij. Te denken valt aan de groei onder jonge mensen. Tot verbazing van iedereen kreeg de SGP van alle partijen veruit het grootste jongerenbestand. Wij denken ook

72 Het voorstel heeft geleid tot de Politiewet van 19 december 1993, *Staatsblad* 724.

aan de totstandkoming van het herziene beginselprogramma. Hoe gemakkelijk had dat de partij kunnen verscheuren. Wij zijn daar gelukkig voor bewaard gebleven. Mogen wij daar dankbaar voor zijn. Tegelijk moet het ons met elkaar te meer aanzetten tot een betrekken van de wacht bij het staatkundig gereformeerde beginsel, juist ook als de tonelen wisselen, om de tekenen der tijden erin te verstaan.

*Hij (de Heere God) heeft geen lust aan 's mensen krachten,
aan hen, die daaruit heil verwachten.*⁷³

Maar:

*De Heer betoont Zijn welbehagen
aan hen, die nederig naar Hem vragen,
Hem vrezen, Zijne hulp verbeiden,
en door Zijn hand zich laten leiden.*⁷⁴

Mochten wij daartoe verwaardigd worden, door de werking van Gods Geest.

Stemmingen in de oude plenaire vergaderzaal van de Tweede Kamer.

73 Ontleend aan Psalm 147 vers 5 berijmd.

74 Ontleend aan Psalm 147 vers 6 berijmd.

23 februari 1991

DOOR GEEN AARDS VERMOGEN⁷⁵

Hoogmoed komt voor de val. Zelfverheffing en opgeblazenheid trekken diepe sporen in levens van mensen en hun omgeving. Maar op trots volgt dikwijls vernedering. Historische voorbeelden zijn Nebukadnézar, Napoleon en Hitler. Zij hebben ieder op eigen wijze gepocht: “Is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwd heb tot een huis des koninkrijks, door de sterkte mijner macht, en ter ere mijner heerlijkheid!”⁷⁶

Hun koninkrijken zijn met hen vergaan, hoe groot ooit hun aards vermogen ook was. Opgaan, blinken en verzinken. Intussen werd onzegbaar veel leed berokkend. Onrecht, ongerechtigheid, zonden en schuld markeren hun loopbaan en leven.

Het past ons niet om boven de ander te gaan staan, hoe hoog een terechte verontwaardiging ook kan oplopen. Immers, dat pochen zit ons allen in het bloed. Hoogmoed dreef de mens tot het eten van de verboden vrucht in een streven om als God te willen zijn. Na deze val van Adam en Eva⁷⁷ wordt door de hele mensheid buiten het paradijs in hoogmoed verder geleefd. De hand moet in eigen boezem. Wij moeten allen tot inkeer, tot bekering komen en de vermaning van de Spreukendichter ter harte nemen: “Hovaardigheid is vóór de verbreking, en hoogheid des gестes vóór de val.”⁷⁸

Oorlog met Irak

Saddam Hoessein, de president van Irak, ontpopte zich als een moderne Nebukadnézar. Na een slopende, achtjarige oorlog met zijn buurland Iran kwam hij politiek en psychologisch als uiteindelijke winnaar naar voren. Dat deed hem dromen over meer. Zijn ambitie groeide. Maar zijn land zat economisch aan de grond. Voornaamste bron van inkomsten in deze regio is de olie. Op dat terrein moest hij dus zijn invloed uitbreiden om zijn land voldoende kracht te geven om een door hem beoogde leidende rol in de Arabische wereld te kunnen spelen. Koeweit, veel gunstiger gelegen met olie-exporthavens en schatrijk aan olie, hield zich in de afgunstige Iraakse ogen niet voldoende aan de afspraken van de olie-producerende landen. Deze omstandigheid werd motief voor de inlijving van Koeweit op 2 augustus 1990.

75 Ontleend aan Psalm 125 vers 1 berijmd.

76 Daniël 4,30.

77 Genesis 3.

78 Spreuken 16,18.

Deze navrante schending van de internationale rechtsorde bracht de Verenigde Naties in de weer. Resoluties van afkeuring werden aangenomen. Koortsachtig diplomatiek overleg volgde, maar leverde niets op. Er werd een ultimatum gesteld. Vóór 15 januari 1991 zou Koeweit moeten zijn ontruimd. Zo niet, dan zou elk middel, ook wapengeweld, mogen worden gebruikt om Irak tot terugtocht te dwingen. Wij kennen de afloop. Saddam Hoessein weigerde te luisteren en enkele dagen later was de oorlog een feit. Helaas! Hoe beschamend en ontdekkend wat betreft de ontoereikendheid van internationale overlegstructuren en drukmiddelen en wat betreft de wortel van waar uit ook dit kwaad ten diepste voortkomt en van waar uit Kaïn Abel dood sloeg, de wortel van haat en nijd die in ons allen gevonden wordt. Deze oorlog woedt nu al weer wekenlang. Vele slachtoffers zijn gemaakt onder militairen en burgers, veel vernielingen aangericht. Wie zal de rouw, het leed en de spanning, die daaraan zijn verbonden, voldoende kunnen peilen? Mensenwoorden schieten daarbij te kort. Onze deelneming gaat uit naar hen die zijn getroffen door het verlies van geliefde betrekkingen, die gebukt gaan onder verwoesting van 'huis en haard'.

Aan deze oorlog vallen enkele dingen heel erg op. Allereerst dat het zo ongeveer gaat om de hele wereld tegen één land. Een ongekend brede alliantie van staten weert zich tegen de agressie van dat ene Irak. Nooit eerder werd gebruik gemaakt van zulke geperfectioneerde technieken, die enerzijds het voordeel hebben dat de burgerbevolking meer dan vroeger gespaard blijft, maar anderzijds laten zien dat het menselijk vernuft ook wordt geïnvesteerd in vernietigend wapentuig. Nooit eerder werd een oorlog die zo ver af was, van minuut tot minuut zo dicht bij de mensen in de huiskamer gebracht. Het absurde van deze situatie is dat onder het genot van een kopje koffie een verwoestende oorlog wordt meebeleefd, kansen worden gewogen.

Het stuit daarbij tegen de borst dat overwinnaarstaal, over bijvoorbeeld enorme aantallen bombardementsvluchten, de taal van mededogen en vooral van verootmoediging om dit hele gebeuren overstemt. Door geen aards vermogen, zingt Psalm 125, zullen zij die op de Heere vertrouwen, wankelen, net zo min als de berg Sion. Het zou je overigens wel gaan duizelen als je je voor ogen stelt welke immense militaire vermogens tegenover elkaar staan opgesteld. Wat zal het ons nog brengen! Het komt dan toch wel op dat vertrouwen op de Heere aan. Van nature leeft dat bij ons niet. Het is genade die dat leert.

Nederlandse betrokkenheid

De overheid draagt het zwaard niet tevergeefs. Recht en gerechtigheid, vrede en veiligheid moeten worden bevorderd en mogen door de wettige overheid in uiterste instantie door het zwaard worden beschermd. Irak schond de internationale rechtsorde.

Dat feit maar aan te zien, zou tot erger kunnen verleiden. Daarom moest worden ingegrepen. Politiek opgevoerde druk bracht niet tot inkeer, er moest met harde hand worden opgetreden. Dat vergde wel een ingrijpende beslissing, die aan onze Nederlandse regering en ons parlement niet is voorbijgegaan. Wij hebben het gewicht er van beseft. Verantwoordelijkheid nemen voor een actief aandeel in een oorlog, is van zeer verstrekkende betekenis. Na diepgaand beraad hebben onze fracties in de Staten-Generaal gemeend zich daaraan niet te mogen onttrekken. Daarbij legden de economische belangen van het Westen bij de olievelden in het Midden-Oosten niet het grootste gewicht in de schaal, eerder de noodzaak van herstel van rechtvaardige verhoudingen en het terechtwijzen van een dreigende taal sprekende agressor, die het waarschijnlijk niet bij dat ene land zou laten. Doorslaggevend in dit geheel is evenwel de positie van Israël geweest.

De Nederlandse betrokkenheid bij het Golfconflict vloeit mede voort uit het NAVO-lidmaatschap. Er is in allerlei kwesties onzerzijds gehamerd op het staan voor een goed bondgenootschap. Dan mag in tijden van spanning en strijd, als het er op aan komt dus, niet worden afgehaakt. Dat zou van onbetrouwbaarheid getuigen. Enkele van onze oorlogsschepen en wapensystemen zijn metterdaad in het oorlogsgebied ingezet. Het daarbij behorende militaire personeel is beroeps of ging als dienstplichtige vrijwillig mee. Dat was een voorwaarde die ook door de SGP-fractie bij herhaling is gesteld. Een ander discussiepunt wordt gevormd door de vraag of nucleaire, biologische en chemische wapens zouden mogen worden ingezet. De opvatting wordt gelukkig breed gedragen dat de alliantie daarmee zeker niet als eerste zal mogen beginnen. Het zou vreselijk zijn als Saddam Hoessein het toch zover zou laten komen. Het mag ons gebed wel zijn dat God in de hemel dat moge verhoeden. Het is overigens veelzeggend dat Irak zijn wapen- en gifarsenaal vooral uit het Westen betrok, dat daardoor medeschuldig werd aan de opkomst van Irak. Dat dwingt ons tot een scherper toezien op beperkte wapen- en grondstofleveranties, ook vanuit ons land. Daar ligt politiek een opdracht.

Positie Israël

Het behoeft geen betoog dat de plaats en positie van land en volk Israël kwetsbaar zijn. Is het te boud gezegd dat Israël eigenlijk niet wordt geduld? Uit kringen rond Saddam Hoessein werd genoteerd dat hij niet zal rusten voordat hij Allah zal hebben aangebeden op de berg te Jeruzalem. Dan is de diepste drijfveer wel duidelijk. Palestijnen en Arabieren hebben het op de Joden gemunt. Zij doen wanhopige pogingen om Israël te betrekken bij de oorlog. Door de bewonderenswaardige zelfbeheersing van Israël, is dit tot nu toe voorkomen. Er is Irak alles aan gelegen om verdeeldheid te

zaaien onder de volkeren in de regio die zich tegen Irak opstellen. Dan immers, zou de alliantie uiteenvallen en zouden andere fronten ontstaan.

Het gaat hierbij om de oude strijd tussen Ismaël en Israël. Zij hebben elkaar de gehele Oud-Testamentische tijd door benauwd, waarbij het ten diepste ging om de belofte van en aan het geslacht Davids, om de komst van de Messias. De haat zit diep en is in deze eeuw opnieuw uitgebot, niet in de laatste plaats toen kort na de Tweede Wereldoorlog de staat Israël werd gevestigd als een wonderteken! De Irakezen voeren de oorlog als een heilige oorlog. Jeruzalem moet ook voor hen bereikbaar en beschikbaar zijn als religieus centrum. Dat doel drijft hen tot het uiterste.

Onze sympathie voor Israël wordt gevoed door het feit dat het gaat om de nazaten van het oude verbondsvolk, om de beminden om der vaderen wil. Israël heeft recht op veilige en erkende grenzen. Dat recht wordt aanhoudend betwist en dat zal zo blijven ook. Jeruzalem is en blijft een lastige steen voor alle volken. Ook is er, figuurlijk gesproken, de grote en fundamentele tegenstelling tussen Babel en Jeruzalem. In Babel stond de mens centraal en was de mens de norm en maat, werd de mens tot zijn eigen afgod. Te Jeruzalem stond op de berg de tempel waar de God van hemel en aarde, de God van Abraham, Izak en Jacob, werd geëerd en waar het offerbloed ter verzoening stroomde, verzoening van God met de verdorven, afgefallen, zondige mens en van de mens met God in de weg van genade, van vrijspreking van schuld en straf. Grotere tegenpolen dan de kenmerken van Babel en Jeruzalem zijn niet denkbaar, principieel noch historisch. Het is dan ook wel zeer sprekend dat het land van de Eufraat en Tigris, waar eens het paradijs lag, waar Babel lag en Nebukadnézar zijn ijdele dromen droomde, juist heden ten dage weer opstaat tegen Israël met als centrum van de wereldgeschiedenis Jeruzalem. Even buiten Jeruzalem ligt Golgotha!

De Golfoorlog en zijn achtergronden hebben de discussie over de toekomst van Israël een nieuwe impuls gegeven. In de traditie van Reformatie en Nadere Reformatie is over de toekomst van Israël onderscheiden gedacht. De vraag daarbij is of de beloften en voorzeggingen betreffende het volk van het Oude Testament zijn overgegaan op de kerk van het Nieuwe Testament, dan wel dat zij ook nog altijd het volk der Joden en de moderne staat Israël betreffen. Zoveel is zeker, er zijn nog onvervulde beloften en nog niet alle voorzeggingen kregen gestalte. Daarom is er ook voor de toekomst een bijzondere leiding van God met het land en volk Israël. Dat staat vast. Diverse Bijbelgedeelten geven daarvoor grond. Ook enkele Psalmen, waaronder de 125ste. Calvijn becommentarieert deze Psalm als in elk geval betrekking hebbende op het geestelijke Israël, maar toch ook, zij het in voorzichtiger mate, op het 'vleselijke Israël'. Het kan

en zal door diepten heengaan, maar door geen aards vermogen zal Israël zijn weg te slaan.

Oorlogen en geruchten van oorlogen, zij zullen er zijn tot aan het laatste der dagen. Het zijn boden van de naderende eindtijd. De aardse vermogens aan militair geweld, tegenover elkaar opgesteld en gebruikt, luiden apocalyptische dimensies en tijden in. Een grote verdrukking, een grote afval, grootmaking van de mens van het Beest, de antichrist, heerschappij van vuur en zwaard in alles vernietigende potenties; deze en dergelijke voorzegde werkelijkheden binden de kerk aan de dringende oproep 'waakt en bidt'. Om te mogen worden behouden, om de vrede van Jeruzalem. Behoud, persoonlijk; behoud van naasten; behoud van het 'van der jeugd aan benauwde Israël' in een waarachtig belijden dat Jezus Christus is de Messias!

Het behoeft geen betoog dat wij juist nu Israël moeten steunen. Onze jongerenorganisatie riep daartoe terecht op. De geweldige stroom immigranten, vooral vanuit Oostbloklanden, houdt aan en stelt het land voor grote inspanningen. De oorlogsdreiging en de eis van paraat te zijn, vragen economisch en financieel hun tol. Hulp is geboden aan het volk, waarvan een orthodoxe vertegenwoordiger mij onlangs zei dat zijn volk leeft in de wonderen en onder het besef dat God regeert.

Deze hulp zal extra nodig zijn als, wat wij toch vurig hopen, de oorlog ten einde zal zijn. Dan immers, is nog een lange weg te gaan. Het Palestijnse vraagstuk zal zich dan in hevigheid aandienen voor de internationale politieke agenda. De druk op Israël om dan concessies te doen, zal toenemen. Juist dan is betoonde verbondenheid van ons land met Israël geboden. De PLO⁷⁹ kan geen gesprekspartner meer zijn. Deze Organisatie is definitief door de mand gezakt. Wat ons betreft ontbreekt ook de basis voor het houden van kantoor door de PLO in ons land, een politiek tot nu toe zeer gevoelig punt, waar wij van meet af een streep door hadden staan.

Voormalige Oostbloklanden

In de Sovjet-Unie zijn de processen van glasnost en perestrojka vastgelopen. Gorbatsjov heeft in het buitenland nog wel meer aanzien dan in eigen gelederen. Zal hij de terugval op de harde lijn kunnen of willen voorkomen? Een ronduit zorgelijke situatie. Een volstrekt instabiele sfeer is ontstaan, die het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in ontreddering en versnippering doet vrezen. De Unie van Socialistische Sovjetrepublieken (USSR) verkeert in een acute bestaanscrisis. De zich aftekenende en nog verder ophan-

79 Palestijnse Bevrijdingsorganisatie.

den zijnde desintegratie ondermijnt het gigantische Sovjetrijk. Van een functionerende eenheidsstaat is nauwelijks nog sprake. Balten, Armeniërs en Georgiërs gaan meer en meer hun eigen gang, zij eisen onafhankelijkheid: een eigen leger, een eigen bankwezen, een eigen belastingstelsel en een eigen munt. Estland, Letland en Litouwen, ooit hun zelfstandigheid gewelddadig ontnomen, verdienen het recht op uittreding uit de USSR, maar zij moeten dat nu zwaar bevechten. De economische vooruitzichten in het imperium zijn ronduit slecht. Bepaalde streken worden bedreigd door hongersnood. Daardoor geraken sociale tegenstellingen in beeld en worden nationale en regionale conflicten verscherpt. Gorbatsjov zit in een moeilijk parket. Het door hemzelf mogelijk gemaakte proces lijkt onomkeerbaar, maar geeft te weinig positieve resultaten in de huiskamers. Daardoor wordt de ontevredenheid gevoed. Orthodoxe communisten doen weer van zich horen. Zij ruiken hun kans. Waar zal dit alles eindigen?

Ook geestelijk is er een groot vacuüm. De godsdienst, eenmaal voor opium van het volk uitgekreten, staat in Rusland weer op de politieke agenda. Er wordt weer godsdienstles gegeven op de openbare scholen. Een toonaangevend blad gaat verhandelingen weergeven over de Tien Geboden van de heilige Wet Gods, omdat, zo wordt gemeld, blijkt dat de bevolking niet kan zonder kennis en gehoorzaamheid ervan. Bijzondere kentering! De Bijbelverspreiding in de Oostbloklanden heeft ongekende kansen. Wij beleven wat dat betreft opmerkelijke tijden, waarmee de Heere God ongetwijfeld Zijn wijze bedoelingen heeft. Het is nog altijd Zijn vinger, die de geschiedenis schrijft. Dat wij dat schrift dan toch zouden verstaan en peilen, met eerbied en diep ontzag. Wat langs de weg van overleg en overreding niet kon worden bereikt, kwam geheel ongedacht tot stand. Verrassend als immer waar Hij een geopende deur geeft. Moge het in waarheid zijn een geopende deur des geloofs.⁸⁰ Door geen aards vermogen, maar door Zijn hand zal dat geschieden waar Hij het onwederstandelijk werkt!

Zuid-Afrika

President De Klerk heeft vriend en vijand onlangs opnieuw verrast met de aankondiging drie apartheidswetten te gaan opheffen. Aanvaardde hij vorig jaar het ANC als onderhandelingspartij en liet hij Mandela vrij, nu gaat het om voor het apartheidssysteem fundamentele wetten voor bevolkingsregistratie, groepsgebieden en grondbezit. Bij zijn bezoek aan Nederland noemde hij zijn hervormingsproces onomkeerbaar en gaf hij blijk van zijn voornemen om met de hulp des Heeren vastbesloten verder te gaan. Hij heeft woord gehouden. Dat verdient respect en steun. De laatste klippen zijn

80 Handelingen der apostelen 14,27.

nog de gevangenhouding van politieke tegenstanders en de wijziging van de Grondwet.

Wij mogen de wens wel uitspreken dat onder dit proces het christelijk karakter van deze, vanouds ons verwante staat, niet zal afkalven. Een baken in deze zee is de in Zuid-Afrika opgelaaide discussie over artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. De befaamde éénnentwintig woorden spelen daarbij een rol als aan het begin van deze eeuw ten onzent. Uiteraard blijven wij pleiten voor een snelle opheffing van de culturele en economische boycotmaatregelen tegen Zuid-Afrika, die trouwens vooral de zwarte bevolking troffen. De Klerk en de zijnen verdienen positieve signalen uit het Europese. Laat Nederland in dezen niet achteraan komen.

Europa

De weg naar een Verenigd Europa ligt geplaveid met veel goede voornemens. Wij maakten daarvan reeds eerder gewag en wij spraken daarover onze grote zorgen uit. Wij zijn voor samenwerking waar nodig en mogelijk, maar hebben ons altijd gekeerd tegen het eenheidsdenken. Redenen daarvoor liggen in onze geschiedenis, in onze taal en cultuur, in onze soevereiniteit en in de positie van ons koningshuis. Het Golfconflict en het medeverantwoordelijkheid nemen voor gebruikmaking van wapens daarin, hebben een grote verdeeldheid aan het licht gebracht in de Europese gelederen. De zo fel begeerde eenheid lijkt verder weg dan ooit. De drie grootsten, Engeland, Frankrijk en Duitsland volgden elk een eigen koers. Duitsland heeft voorlopig de handen vol aan de hereniging van Oost en West, een hereniging die, hoe gelukkig ook, grote offers van de bevolking vraagt.

In Engeland is de ijzeren dame, mevrouw Thatcher, vervangen door de meer Europees denkende Major, die zich overigens internationaal nog gezag verwerven moet. Mitterrand had op eigen houtje invloed willen blijven uitoefenen in het Midden-Oosten. Kortom, een wat negatieve balans voor hen die een Verenigd Europa nabij waanden. Er zal nog heel wat water door de ernstig vervuilde Rijn en Maas stromen, voordat deze wonden zijn geheeld. Het spoort ons alleen maar aan om met te meer inzet te blijven pleiten voor een model waarin soevereine staten in vrijheid op bepaalde gebieden tot samenwerking besluiten. Een dergelijke benadering zal wel eens van meer werkelijkheidszin kunnen blijken te getuigen dan men ons lang heeft willen doen geloven.

Een probleem dat serieus aandacht verdient in de komende tijd en alles met de komende ontwikkelingen op Europees niveau te maken heeft, is een nodige bijgestelde veiligheidsstructuur van Europa. Het Warschaupact is haast ontbonden. De NAVO moet een belangrijke taak blijven vervullen. Een accent verdient onzes inziens voorts

het CVSE-proces (Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa). De CVSE heeft bewezen een bruikbaar podium te bieden voor overleg tussen vele landen van verschillende signatuur over onder andere vredes- en veiligheidsvraagstukken. Vorig jaar werd door velen na de ontmanteling van het communisme verwacht dat een tijdperk van vrede kon aanbreken. Op defensie kon veel bezuinigd gaan worden. Binnen één jaar zijn wij met de neus op de harde feiten gedrukt. Een nieuwe historische gebeurtenis vond plaats. De Golfoorlog brak uit. De roep 'vrede, vrede, geen gevaar', werd verdrongen door de constatering: er is toch geen vrede. Met andere woorden: wij zullen toch zuinig moeten zijn op onze defensie. Er zijn te veel ongewisheden om al te haastig te gaan krimpen. Temeer, nu de instabiliteit zich in de Sovjet-Unie steeds scherper aftekent. Wij zullen de binnenkort uitkomende Defensienota in dit licht zeer kritisch bezien.

Het is waar, wij mogen op een defensieapparaat ons vertrouwen niet zetten, net zo min als onze voormannen van kort na de Tweede Wereldoorlog dat deden op NAVO en VN.⁸¹ Zij verwezen naar de afkeuring Gods over de toevlucht die Israël tot Egypte nam in de strijd tegen Syrië. De enige uitnemende weg is op de Heere te betrouwen. Degenen die dat doen zullen door geen aards vermogen tot wankelen te brengen zijn. Want zij worden door Hemzelf vastgehouden. Maar nergens lezen wij dat Israël zich niet verantwoord zou moeten wapenen tegen vijanden van buiten. Naar onze overtuiging verdraagt zich dat feit met een internationale afstemming en coördinatie, die nodig zijn geworden door wapenwedloop en modern wapentuig. Aards vermogen als hulpmiddel, niet als enig middel, laat staan als doel.

Zieke samenleving

Het accent viel tot nu toe op de buitenlandse ontwikkelingen. Daarvoor zal wel begrip zijn, gezien de omstandigheden waarin wij internationaal verkeren. Maar nu moet de blik eens op eigen land worden gericht. Zo goed als elders een strijd moet gestreden worden met militaire wapens, moet binnen onze landsgrenzen een geestelijke strijd onder ogen worden gezien. Minister-president Lubbers heeft in een geruchtmakende rede onze samenleving ziek genoemd.⁸² Hij doelde op een tekort aan rechtshandhaving, op een tanend normbesef, op een te weinig betrokken zijn van de burger bij het maatschappelijke gebeuren. Wij vinden dat hij gelijk heeft. Normen zijn vervaagd in

81 Verenigde Naties.

82 In een redevoering die minister-president Lubbers op 3 september 1990 hield op de Katholieke Universiteit Nijmegen gebruikte hij de woorden 'Nederland is ziek', daarmee duidend op de grote stijging van het aantal arbeidsongeschikten.

het burgerlijk verkeer en in de belevingswereld van mensen. Het zich ontworsteld hebben aan normen en waarden die door kerkelijke prediking, catechese, opvoeding en onderwijs waren meegekregen, als het ware van huis uit, heeft een leegte veroorzaakt. Er is een schromelijk gebrek aan nationaal-historisch besef. Subculturen kregen een kans. De jongere generaties grijpen naar nieuwe vormen van pseudo-religies. Deskundigen spreken van een ingrijpende cultuuromslag, die de omkering van normen en waarden van de Franse Revolutie radicaliseert in strekking en gevolg. Een fase van heroriëntatie treedt alom in. De beslissende vraag moet onder ogen komen naar welke maat men streeft. Een appèl op het verondersteld goede in de mens loopt telkens stuk op de weerbarstigheid van het menselijk hart met de neiging naar het kwaad en de daaruit voortgekomen structuren.

Pogingen tot normherstel, tot een hernieuwde en herijkte rechtshandhaving, tot een weer betrekken van burgers bij het dragen van verantwoordelijkheden in de samenleving, zullen, hoe waardevol ook, tot mislukken zijn gedoemd als niet naar de wortel van de kwaal wordt afgestoken. Sociale vernieuwing, staatkundige vernieuwing, het zijn geen wezenlijke antwoorden als deze niet worden gedragen door een terugkeer tot de bijbelse normen en waarden. Dat is het meest fundamentele dat in de staatkundig gereformeerde politiek kan worden gezegd. Tot de Wet en tot de getuigenis. Anders is er geen dageraad. Op ettelijke plaatsen in het Oude Testament komt men zonden en dwaasheden tegen, die weliswaar passeerden, maar waarvan gold: “want alzo doet men niet in Israël”.⁸³ In strijd dus met normen en waarden die golden en waarvan gehoorzaamheid en navolging waren vereist. Precies zo gaan wij in ons land gebukt onder feiten en voorvallen, waarvan zou dienen te gelden dat men alzo niet doet in Nederland. Het is bedroevend te moeten vaststellen dat deze niet of niet voldoende worden bestraft en tegengegaan. En dat is toch de dure roeping van de overheid, die naar ambt en plicht toch Gods dienares is. Wat een schromelijke verzaking! Wat een schuld. Als het werkelijk tot schuld zou zijn of worden, is er wezenlijk hoop, dan is er verwachting.

De oproep tot wederkeer tot Gods Woord en Zijn heilige Wet moet in alle ernst klinken, maar vertaalt zich ook in concrete politieke actie. Langs deze weg is het principiële getuigenis van de SGP constructief en de constructieve bijdrage van de SGP een getuigenis. Dan is na de diagnose van de heer Lubbers, die hij terecht stelde, ook de therapie gefundeerd en gegeven. Dan zijn wij daarbij zelf ingesloten. Dan beginnen wij bij onszelf, waar wij ons land, ja de wereld willen verbeteren. Dan is niet de volks-

83 Zie o.a. Genesis 34,7; Deuteronomium 17,4; Richteren 20,6 en 2 Samuël 13,12.

soevereiniteit het kader dat verder moet worden aangezet, als het bijvoorbeeld gaat om de beoordeling van het rapport van de commissie-Deetman over staatkundige vernieuwing.⁸⁴ Dan geldt allereerst de erkenning van de soevereiniteit Gods over ons aller leven. De erkenning dat Hij recht op ons heeft. Dat het àlle mensen betaamt Hem te vrezen en Zijn geboden te houden, en dat daaraan ongetwijfeld zegen verbonden zal zijn. Dat biedt een rijk perspectief.

Jubilerend CDA

Het is dure roeping om de klomp goud die voor land en volk, overheid en onderdaan, voor de inrichting van de samenleving ligt opgeslagen in de Bijbel, Gods Woord, om te smeden tot de pasmunt van deze tijd. Wij moeten naar vermogen, onder de bede om de zegen en gunst des Heeren, daarmee bezig zijn. In principiële zaken is het haalbare ons verre van genoeg. Bewogenheid en ernst, vasthoudendheid en beslistheid zijn vereist. Helaas worden deze vaak gemist. Zo doet het ons regelmatig pijn dat het jubilerende CDA (tienjarig bestaan) het op gewichtige momenten nogal eens laat afweten. Het CDA was niet bereid ons te steunen bij het dringende verzoek aan de regering om een daad te stellen in het aangrijpende geval van het sterven van mevrouw Stinissen.⁸⁵ Toen de strafrechtelijke discriminatiebepalingen in de Kamer aan de orde waren, deed de woordvoester van het CDA vergaande uitspraken over de erkenning van de homo-seksuele verhouding.⁸⁶ Deze en andere samenlevingsvormen dienen naast het huwelijk publiek te worden erkend. Het gaat dan nog slechts om de wijze waarop.

Een wijziging van de zedelijkheidswetgeving, aanvankelijk gericht op bestrijding van verkrachting binnen het huwelijk (door ons natuurlijk ook verfoeid!) liep uit op een principiële confrontatie.⁸⁷ Daarbij ging het in de kern om de erkenning van de bijzon-

84 W.J. Deetman (voorheen CHU, thans CDA) was begin jaren '80 staatssecretaris en vervolgens minister van Onderwijs en Wetenschappen en vanaf 14 september 1989 tot 3 december 1996 voorzitter van de Tweede Kamer. In die laatste hoedanigheid was hij als voorzitter van het presidium van de Tweede Kamer alsook voorzitter van de commissie inzake staatkundige, bestuurlijke en staatsrechtelijke vernieuwing. Zie Bijlagen Handelingen II Kamer 1989-1990, nr. 21427, in de Tweede Kamer behandeld op 24 januari 1990. Zie ook *De Banier* 4 april 1991 (70/7), p. 8-10 en van 16 december 1993, p. 7.

85 Zie noot 70.

86 Wetsvoorstel Aanvulling van het Wetboek van Strafrecht met enkele bepalingen tot het tegengaan van discriminatie op grond van ras, geslacht of seksuele gerichtheid, ingediend 24 september 1987 (Bijlagen Handelingen II Kamer 1987-1988, 20239), dat geleid heeft tot de Wet van 14 november 1991, *Staatsblad* nr. 623.

87 Wetsvoorstel Wijziging van de artikelen 242, 243, 246, 247 en 248 van het Wetboek van Strafrecht, ingediend op 22 november 1988 (Bijlagen Handelingen II Kamer 1988-1989, nr. 20930), dat geleid heeft tot de Wet van 9 oktober 1991, *Staatsblad* nr. 519. Zie ook *De Banier* 1 november 1990 (69/22), p. 10-11.

dere betekenis van het huwelijk. De discussie mondde uit in het verder vrijgeven van - ook homoseksuele - relaties van en met jeugdigen. Bij onze principiële verwerping van dit wetsvoorstel werden wij door het CDA, en in dit geval zelfs ook door het GPV, in de steek gelaten. Het CDA neemt een te afwachtende houding aan bij de ontwikkelingen rondom de euthanasie, de door de minister van justitie met het KNMG overeengekomen procedureregels voor een onderzoek onder artsen naar de mate waarin en omstandigheden waaronder euthanasie wordt toegepast.⁸⁸

Wij stellen met droefheid vast dat geen dam wordt opgeworpen tegen al deze ontwikkelingen in zwaarwegende ethische kwesties, maar dat met de ontwikkelingen onverantwoord ver wordt meegegaan. Dan kan wel een poging worden gedaan om de 'C' van CDA te ontdoen van het imago 'centrum', en op te poetsen tot de 'C' van 'christelijk', dan kan de rug zijn rechtgehouden bij de dreigende invoering van zondagsreclame in de ether, dan moet toch worden vastgesteld dat is gebogen voor de tijdgeest. Onverantwoorde compromissen zijn en worden aanvaard. Bij dat laatste denken wij niet in de laatste plaats aan de komende Algemene wet gelijke behandeling.⁸⁹ Het CDA heeft zich genesteld in het midden van de politiek, heeft daar macht, ontegenzeggelijk. Maar het CDA zou haar te vage middenkoers moeten verlaten, in het belang van het bijbels getuigenis in de politiek, de herkenbaarheid ervan en de kracht. Kracht, mét de erkenning: door geen aards vermogen, maar in Gods gunst en met Zijn hulp.

Actuele zaken

Een voluit bijbels genormeerde christelijke politiek is meer dan ooit nodig. Daar hebben wij elkaar bij nodig, en hard ook. Moet niet krachtig stelling worden genomen

88 De commissie-Remmelink (ingesteld op 18 januari 1990) moest inzicht verschaffen in de medische euthanasiepraktijk. De commissie rapporteerde 1 augustus 1991. Zij had een derde, de Rotterdamse hoogleraar epidemiologie Van der Maas, opdracht gegeven onderzoek te verrichten dat gericht is op het 'verwerven van inzicht in de medische praktijk van levensbeëindigend optreden (doen of nalaten) en de factoren die daarbij een rol spelen'. Het onderzoek zou niet moeten gaan over meldingsformulieren en euthanasieprotocollen.

89 De eerste stap van regeringswege om te komen tot een dergelijke wet was in 1981 gezet door de publicatie van het Voorontwerp van een Wet gelijke behandeling door de toenmalige staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, Kraaijeveld-Wouters (CDA), Lubbers-II (CDA,VVD). In juli 1985 had de Tweede Kamerfractie van de VVD haar 'Standpunten in hoofdlijnen over een tot stand te komen Wet gelijke behandeling' gepubliceerd. In augustus 1987 diende de Tweede Kamerleden J. van Nieuwenhoven en R.M. Haas-Berger (PvdA) een voorstel van wet in 'houdende regels ter bestrijding van seksediscriminatie' (Bijlagen Handelingen II Kamer 1986-1987, 20065, nr. 2). Voor een overzicht van de voorgeschiedenis zie *De Banier* 10 september 1987 (66/19), p. 6 en 5 mei 1988 (67/9), p. 14-15.

tegen steeds weer opduikende gevallen van opzettelijke levensbeëindiging, zoals bij de Delftse baby?⁹⁰

De gokverslaving breidt zich uit. Wij betreuren dat zeer. De regering zegt nota bene tegen de Kamer: jullie hebben vormen van gokken willen vrijgeven, dan moet je niet zeuren over de consequenties er van. Alsof de regering geen partij zou zijn bij die liberalisering.

Wij zijn voor de bescherming van het leven en dus tegen abortus provocatus, nog altijd bij wet gelegaliseerd. Doordat een ambtelijke notitie uitlekte, kregen wij onverwachts en onbedoeld een doorkijkje in de blijkbaar zeer bedenkelijke uitvoeringspraktijk van de Wet afbreking zwangerschap. Wij herinneren ons de opmerkelijke daad van de Belgische koning Boudewijn, die weigerde om een abortuswet te tekenen. Los van procedures en staatsrechtelijke kanten, waarover nog wel het één en ander te zeggen zou zijn, toch een niet voor tweeërlei uitleg vatbaar signaal. De Wet afbreking zwangerschap moet nog worden geëvalueerd. Wij mogen niet rusten voordat deze wet, een schandvlek in onze natie, zal zijn ingetrokken.

Wij kunnen niet accepteren dat levensbeschouwing als ordenend principe in onze samenleving naar de achtergrond verdwijnt. Als regionalisatie van de gezondheidszorg betekent dat zorgverlening vanuit een christelijke identiteit niet langer ruimte behoudt of krijgt, staat wat ons betreft het licht op rood. De visie van het kabinet is dat algemene voorzieningen beschikbaar zijn of moeten zijn voor alle gezindten. Gedacht wordt aan gehandicaptenwerk als dagopvang en begeleiding, ook aan wat heet de 'geestelijke gezondheidszorg'. Alsof het daar niet om vertrouwensrelaties gaat, die gemakkelijker ontstaan als vanuit dezelfde godsdienstige principes wordt gearbeid.

Wij hebben de wacht te betrekken bij het onderwijs als het gaat om de eindtermen- of kerndoelendiscussie, om de benoemingsvereisten bij scholen die juist meer autonomie zouden krijgen, en om de voornemens ten aanzien van schaalvergroting die in het basisonderwijs veel onrust hebben veroorzaakt. Deze voorstellen worden nu door 'het veld' bestudeerd en komen daarna bij de Kamer. Nu al kan worden gezegd dat scholen met een streekfunctie, en dat zijn onze scholen vaak, een aparte toetsing behoeven.

Wij moeten blijven waarschuwen tegen zondagsonthelving (Winkelsluitings wet bijvoorbeeld) en tegen onzedelijkheid (naaktrecreatie en 06-sekslijnen bijvoorbeeld).

Vanzelfsprekend zijn wij tegelijk bereid om opbouwend-kritisch mee te denken over

90 Het betreft hier één van de gevallen van levensbeëindiging bij pasgeborenen. Tussen 1987 en 1994 vonden drie rechtszaken plaats, waaronder één betreffende het niet behandelen van een darmafsluiting bij een baby met het syndroom van Down. Zie *Nederlandse Jurisprudentie* 1990, 192-203.

het te voeren beleid. Ik noem de financiële problematiek, ten aanzien waarvan de Tussenbalans, met een ombuiging van vele miljarden, in de eerst komende tijd het beeld zal bepalen. Echte keuzen zijn inderdaad onontkoombaar; te lang zijn de problemen vooruitgeschoven. Wij zullen proberen duidelijke lijnen te trekken vanuit ons beginsel en verkiezingsprogram. Om enkele voorbeelden te noemen: De SGP ziet liever een verlaging van subsidies in de consumptieve sfeer dan forse bezuinigingen op technologische vernieuwing. Wij pleiten voor verhoging van eigen bijdragen van deelnemers aan sport en cultuur, en zijn tegen bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking. Op de begroting van Ontwikkelingssamenwerking mag niet worden gekort noch mag deze worden vervuild doordat andere uitgaven die ten goede komen aan mensen uit probleemlanden daarop drukken. Het zou werkelijk beschamend zijn wanneer wij met onze luxe toch niet onverminderd blijven bijdragen aan de leniging van de grote nood in de Derde Wereld.

Wij hielden onze kiezers duidelijke uitspraken voor over de beleidsmatige koppeling van lonen en uitkeringen; over de prioriteit voor het milieu; voor het veel werkgelegenheid scheppende midden- en klein bedrijf; over de landbouwsector die het in toenemende mate moeilijk heeft om de milieu-eisen te verwerken en tegelijk meer marktgeoriënteerd te geraken, en daarom steun verdient. Het goed geleide gezinsbedrijf moet in elk geval perspectief behouden!

Wij dringen al jaren aan op een snelle normering van de biotechnologie en de genetische manipulatie meer algemeen. De moeilijkheid ligt in de snelle ontwikkeling van wetenschap en techniek op dit terrein. Een ontwikkeling die tegelijk levensreddende medicijnen opleveren kan (om in de termen van deze wetenschappers te spreken) èn wegen opent naar toepassingen met het oog op economisch gewin die bedenkelijk zijn dan wel verwerpelijk, dus onaanvaardbaar. Niet alles wat kan, mag. Wij willen niet op weg naar een codificeren èn hanteren van de diepste geheimen van de schepping van plant, dier en mens op zodanige wijze dat risico's en gebreken door selectie worden geamputeerd en 'superrassen' van mens en dier overblijven. Alsof daarmee gezondheid en welzijn zouden zijn gegarandeerd. De nieuwsgierige mens kan zich veel verbeelden, maar de Schepper van alle leven laat Zich door dergelijk aards vermogen niet dicteren. Kweken van menselijke embryo's ten behoeve van onderzoek en het onderzoek daarop zelf, dienen verboden te (blijven) worden.

Wij willen snel duidelijkheid over de op zichzelf positieve politiereorganisatie. Wil zulk een grote operatie op een voor orde en veiligheid onmisbare organisatie verantwoord kunnen verlopen, dan moet toch worden gezorgd voor optimale randvoorwaarden, waaronder de financiële. Daar schort het één en ander aan en dat achten wij riskant.

Ook willen wij een daadkrachtige aanpak van het vluchtelingenprobleem, zeker nu grote stromen uit Oost-Europa worden verwacht. Grenzen niet potdicht, wel heldere en strengere selectiecriteria, lijkt ons het parool.

Over het binnenlands bestuur is weer een nieuwe discussie opgeleaid. Het gaat nu om de agglomeratievorming rond de grotere stedelijke centra. Omliggende kleinere gemeenten zouden hierin moeten opgaan. Dat is voor ons in het algemeen onaanvaardbaar. Het gevaar van toch weer een vierde bestuurslaag lijkt reëel. Ook het aantal provincies staat ter discussie. Zullen wij het meemaken dat naast samenvoeging van gemeenten ook samenvoegingen van provincies verwerkelijk worden? Wij zien er vooreerst geen heil in.

Door geen aards vermogen

De SGP is een kleine partij. Bescheidenheid past ons. Aards politiek vermogen in termen van getal en macht brengen wij zelden op de been, een enkele plaatselijke en provinciale situatie daargelaten. Het gaat vooral om de kracht van het getuigenis. De kwaliteit van het argument en de mate van deskundigheid zijn natuurlijk ook van belang. Wij herinneren ons toch die arme wijze man uit het Bijbelboek Prediker wel?⁹¹

De SGP is ook een stabiele partij. Moge dat bij de aanstaande verkiezingen voor Provinciale Staten weer blijken.⁹² Een getrouwe opkomst en een goed woord in uw omgeving zijn gewenst. Doe wat uw hand vindt om te doen. De Heere geve dat de SGP gesterkt uit de stembusstrijd mag komen. De provincies hebben belangrijke taken. Veel principiële kwesties worden op het provinciaal niveau beslecht. Het is daarom belangrijk dat het SGP-geluid wordt gehoord. Bovendien kiezen de Provinciale Statenleden de leden van de Eerste Kamer. Redenen te over dus om ons in te zetten voor een goed resultaat. Bovenal geldt: Bidt en werkt.

De SGP is een politieke partij. Een partij die het eenvoudige politieke handwerk niet schuwt, daarbij ook vast vuile handen zal maken. Wij leven immers in ernstige en moeilijke tijden. In een no-nonsense-tijdperk, waarin iedereen maar opkomt voor het zijne. Ik voor mijzelf, individualisme, emancipatie. Mijn persoonlijke aandeel in machts- en rolverdeling in de samenleving, daar knok ik voor. Wat een kille, arme stijl. Zeker, als dan ook de gereformeerde gezindte een soort vlucht onderneemt en vaak door de nood

91 Prediker 9,15.

92 De Provinciale Statenverkiezingen in 1991 vonden plaats op 6 maart. Op 27 mei daaropvolgend hebben de nieuwe leden van Provinciale Staten de Eerste Kamer gekozen.

gedreven móet nemen in structuren, in een eigen zuil, dan worden hand- en spandiensten verricht, politiek paden geëffend. Links van het pad het waarschuwend voor beeld van de oude ARP die net zo'n proces doormaakte, maar niet overleefde, en rechts van het pad de bijbelse vermaning het vreemdelingschap toch te beleven ondanks een aards burgerschap. Wee ons als wij met en in onze partij gearriveerd geraken in onze tijd! Dan gaat er geen kracht meer van uit. Dan is het eigene van de SGP weg.

De SGP is een getuigende partij. Een partij die gedragen wordt door mensen, die zich bij ogenblikken wanen aan de oevers van de rivieren te Babel, zoals ons dat in de 137ste Psalm wordt getekend. "Aan de rivieren van Babel, daar zaten wij, ook weeneden wij, als wij gedachten aan Sion". Zij hadden de harpen aan de wilgen gehangen. Zij weigerden een lied te zingen en vreugde te bedrijven. Hoe zouden zij dat doen, een lied des Heeren zingen in een vreemd land. "Indien ik u vergeet, o Jeruzalem, zo vergeet mijn rechterhand zichzelf." Het is een heimwee naar een samenleving waarin Gods Woord in het centrum van het volksleven ligt, waar de Wet des Heeren wordt geproclameerd, waar de koning te voet naar de tempel gaat te midden van zijn volk, waar het bloed van de offerdieren ter verzoening vloeit.

Om eigen schuld in ballingschap. Ver van Jeruzalem in den vreemde. Deze mensen treden bescheidener op dan die triomfantalistische gereformeerden, die het hadden en hebben over de oprichting van een Banier van Christus op alle terreinen van het leven en inhoud geven aan het cultuurmandaat, aan het Calvinisme als cultuurstroming. Tegelijk zijn zij met alle vezels van hun bestaan betrokken op de stelling van mr. G. Groen van Prinsterer, dat "het belijden het uitkomen is voor de waarheid op het punt, waar de verdediging bezwaarlijk is en waar het belijden met lijden vergezeld is."⁹³ Het gaat hun om de eis dat God wordt gediend en geëerd, door iedereen en overal. De vrede des Heeren doet wijken van alle kwaad.

Vrienden, wordt dat onder ons nog gevonden? Doortintelen deze dingen ons bestaan en bezig zijn in de politiek? Dat zou toch moeten, wil het goed zijn. Dan wordt de oproep van bijvoorbeeld de profeet Joël verstaan: "bekeert u tot Mij met uw ganse hart."⁹⁴ Dan wordt zonde zonde en schuld schuld. Dan wordt er een buigen gevonden

93 Zie *Het Nederlandsche Zendelingsgenootschap*, 1848, p. 139-140.

94 Joël 2,12 e.v.

onder de laaghangende oordelen. Dan wordt met alles dat in ons is opgeroepen tot verootmoediging en schuldbelijdenis. Immers, dan alleen is er verwachting. Daar ligt het punt. Dan is er zicht op de goedertierenheid en barmhartigheid Gods. Wie weet, Hij mocht Zich wenden.⁹⁵ Onverdiend, dat wel. Tot verwondering, dat ook. Niet door eigen kracht zal het geschieden, noch door geweld, maar door Gods Geest waar Hij er toe verwaardigt, waar Hij dat werkt. Daar worden geweldigers geboren, die het Koninkrijk der hemelen nemen met geweld, die ondanks alle tegenstand en verdrukking begeren Zijn Naam te dragen voor de heidenen, en de koningen, en de kinderen Israëls.⁹⁶ Zij zoeken de theocratische gedachte uit te dragen, heenbrekend door de dikke korsten van ontoereikende traditie en onterechte karikatuur, in een trachten de Goddelijke normen en waarden, Gods rechten en inzettingen voor land en volk, overheid en onderdaan, weer in hun oorspronkelijke majesteit en heerlijkheid te laten oplichten ten goede en tot behoud, ten zegen. Dat is een genezend antwoord aan alle normvervaging, aan de absolute omslag in de Europese cultuur. Door geen aards vermogen, inderdaad. Maar wel met een besliste visie, als indertijd Groen van Prinsterer die in 1867 op een vergadering van de Evangelische Alliantie de consequenties van het verlichte denken, van de filosofen van de vooruitgang, als volgt treffend, en nog altijd verrassend actueel, blootlegde: “Weet echter wel, wat gij diepzinnige filosofen, knappe politici, weldoeners van het moderne Europa, bereikt zult hebben als gij uw dromen ten volle zult hebben verwerkelijkt. Gij zult dan voor u zien naties, voor zover men dan nog van naties kan spreken, die volkomen ontwricht zijn, verworpen tot een willoze schare, tot massa’s, tot onaanspreekbare menigten, tot samenklontering van geestloze individuen, tot losse atomen, tot stof dat modder is geworden. Gij zult dan te maken hebben met een onregeerbare materie, recruten òf voor de anarchie, òf voor de dictatuur. Recruten, die gij nog slechts kunt weiden op de grazige weiden van genotzucht en criminaliteit...”⁹⁷

95 Joël 2,13-14.

96 Handelingen der apostelen 9,15.

97 Vertaald citaat uit *La nationalité religieuse en rapport avec Hollande et l'Alliance Evangélique*, 1867, p. 11.

Moge door genade ons deel zijn of worden wat Psalm 125 bezingt en wat niemand, jong of ouder, missen kan:

*Hij zal noch wank'len, noch bezwijken,
Die op den HEER vertrouwt,
En op Zijn goedheid bouwt;
Hij zal, als Sions berg, nooit wijken,
Wiens grondslag door geen aards vermogen
Ooit wordt bewogen.*⁹⁸

Van der Vlies achter de interruptiemicrofoon in de oude vergaderzaal van de Tweede Kamer

98 Psalm 125 vers 1 berijmd.

29 februari 1992

TEN SCHILD GEZET⁹⁹

Het geeft aan kinderen een gevoel van geborgenheid en veiligheid, te weten met hun moeilijkheden bij hun ouders terecht te kunnen. Net zo moeten in voorkomende gevallen burgers bij de overheid beschutting kunnen vinden. De overheid immers is tot een schild gezet. Dat is een voluit bijbels beeld. Achter een schild zoekt men bescherming. Het schild behoedt voor verwonding. Zonder schild is men kwetsbaar. Het beeld is ontleend aan de oude oorlogvoering. Achter zo'n schild was men veilig voor de pijlen van de vijand. De figuurlijke betekenis laat zich gemakkelijk raden. Wij kennen deze uit ons volkslied, waarin we de schone belijdenis tegenkomen: "Mijn schild ende betrouwen zijt Gij, o God mijn Heer!" Het is dezelfde taal als die de Kerk des Heeren in het hart en op de lippen heeft:

*O God Die ons ten schilde zijt,
en ons voor alle ramp bevrijdt.¹⁰⁰*

En even verder:

*Want God, de Heer zo goed, zo mild,
is t' allen tijd' een Zon en Schild.¹⁰¹*

Van nature heeft de mens dit geloof niet. De mens zonder en buiten God gaat zijn eigen weg in ongebondenheid en in de zonde. In dat licht heeft het God behaagd, als blijk van Zijn goedheid over een 'verdorven mensengeslacht' overheden te verordenen.¹⁰² De overheden zijn, als Zijn dienaressen, "naar Gods wijze Wet ten schild gezet".¹⁰³ De roeping van de overheid is om een schild voor de zwakken te zijn, in het bijzonder ook een muur rondom Gods gemeente, de kerk.

De wereld moet geregeerd worden door wetten, rechtspraak en rechtshandhaving, opdat de ongebondenheid der mensen worde bedwongen en het alles met goede ordi-

99 Ontleend aan Psalm 84 vers 5 berijmd.

100 Ontleend aan Psalm 84 vers 5 berijmd.

101 Ontleend aan Psalm 84 vers 6 berijmd.

102 Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Zie noot 6.

103 Ontleend aan Psalm 47 vers 5 berijmd.

nantie onder de mensen toega. Deze hoge taakstelling legt een gewichtige norm op aan het overheidshandelen. Met droefheid moeten wij vaststellen dat onze overheid deze toets helaas niet kan doorstaan. Dat is een zeer ernstige constatering.

Het moeilijke jaar 1992

Op Prinsjesdag 1991 werd aangekondigd dat 1992 een moeilijk jaar zou worden. Een terugslag in de economie, een daardoor weer oplopende werkloosheid, een aanhoudende noodzaak te investeren in milieubehoud, het nakomen van internationale verplichtingen. Kortom, pijnlijke keuzen zouden onontkoombaar zijn.

Bepaalde keuzen zijn gemaakt, soms na felle discussie. Andere zaken zijn toch weer vooruitgeschoven. Al snel na de jaarwisseling gingen de mensen de resultaten er van merken in hun loonzakje. Bij velen wordt de belijdenis van solidariteit dan snel verdrongen door gemurmureer. Natuurlijk, wij moeten allemaal wat inleveren, allemaal een stapje terug. Maar is mijn stapje niet wat groter dan dat van mijn buurman? Nu is het inderdaad zo, dat nogal wat tegelijk kwam. Financieel-economische maatregelen, waaronder woonlastenverzwaring, accijnsverhoging, subsidiekortingen, en het plan-Simons leverden een inkomensachteruitgang op van soms behoorlijke omvang.¹⁰⁴ Zeker alleenstaanden, degenen met een middeninkomen en de grote gezinnen weten er van mee te praten. Natuurlijk moet een zo rechtvaardig mogelijke verdeling van de lasten worden bevorderd. Binnen de grenzen van wat redelijk en billijk is, zullen wij daar voortdurend voor pleiten. Het draagkrachtbeginsel moet de overheid iets te zeggen hebben. Zo is de overheid schild voor de zwakken.

Het plan-Simons, dat een bijdrage wil leveren aan de inderdaad noodzakelijke beheersing van de kostenontwikkeling in de gezondheidszorg, staat momenteel een beetje als boosdoener te boek. Het heeft heel wat stof doen opwaaien. Staatssecretaris Simons moest veel concessies doen. Intussen staat de verdere invoering van zijn stelselherziening zelfs ernstig ter discussie. Er zou wel eens weinig van zijn plannen kunnen terechtkomen. Vooral voor de PvdA is één en ander een bittere pil. Hoezeer ook wij overtuigd zijn van de noodzaak dat in de gezondheidszorg moet worden bezuinigd, wij stemden om principiële, technische en financiële redenen tegen deze fase van het plan. Voor ons kwam daar overigens de positie van de gemoedsbezwaarden tegen elke vorm van verzekering nog bij. Voor hen werkt het beleid uiteindelijk lastenverzwarend

104 Het plan-Simons heeft betrekking op het voorstel van de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (PvdA), ingediend op 8 juni 1990, dat strekte tot een herziening van de ziektekostenverzekering, tweede fase (Bijlage Handelingen II Kamer 1990-1991, 21 592).

uit. Dat is niet eerlijk. Wij hebben een voorziening toegezegd gekregen, maar deze is nog niet getroffen.

Bij die ene bittere pil blijft het voor de PvdA niet. Hoeveel moeite heeft die partij niet gehad met die andere brandende kwestie, de beteugeling van een veel te sterke groei van het bestand van arbeidsongeschikten. In de WAO-discussie liepen de golven hoog op. Een kabinetscrisis kwam gevaarlijk dichtbij. Op dit ogenblik wordt er naar verluidt hard aan gewerkt om het beroep op de WAO te verminderen door een strengere selectie, herkeuringen en het aanbieden van aangepast werk. Als dat niet voldoende lukt, zullen onverhoopt hoogte en duur van de uitkeringen worden aangepakt. Dat is ook precies onze volgorde. Meteen al harde ingrepen in de uitkering, zullen de goeden doen lijden onder de kwaden. Allerwegen wordt toegegeven dat ook een oneigenlijk gebruik wordt gemaakt van de WAO, dat velen onterecht profiteren. Dat is onrechtvaardig, juist ook ten opzichte van hen die binnen ons bestel op deze regeling zijn aangewezen, omdat zij werkelijk lichamelijk danwel verstandelijk niet in staat zijn om volledige arbeid te verrichten.

Toen deze zaak in de Kamer aan de orde was, werd ons soms verweten dat wij met onze benadering zelfs de PvdA links hadden gepasseerd. In eigen kring trof ons wel het verwijt dat wij ten strijde trokken voor verzekerden die op deze wet een beroep doen. De vraag was of zich dit verdroeg met de oude SGP-lijn. De SGP heeft altijd elke zaak op eigen inhoud en betekenis beoordeeld. Hoewel onze beginselen ons eerder doen denken aan een heel andere uitwerking van dat 'schild voor de zwakken' (een zorgplicht van gezin en familie, de diaconale taak en roeping van de kerken, en daarna een aanvullende taak voor de overheid), kan niet ontkend worden dat de harde werkelijkheid ons tot een praktisch oordeel dwingt. Als dan daarenboven onrechtvaardigheid in het geding is, is dat toch wel het eerste dat aangepakt moet worden. Zo hebben wij, met behoud van ons beginsel, vooral krachtig willen aandringen op het wegnemen van die onrechtvaardigheid. De overheid heeft hieraan ongetwijfeld een hele kluif. Maar het is haar roeping het schild op te houden.

Nauw aan deze discussie verbonden is de koppeling van de minimuminkomens en de uitkeringen. Deze koppeling is door de PvdA zo ongeveer heilig verklaard. Toch wordt deze onder druk van het CDA, en uiteraard de omstandigheden, terughoudend gehanteerd. Beleidsmatige koppeling heet dat. Geen misverstand, de mensen op het minimumniveau moeten niet in de steek worden gelaten. Ook wij willen hun koopkracht beschermen. Door middel van verschuivingen in de sfeer van de belastingen is daarvoor zo goed mogelijk zorg dragen.

Toch zit het politiek-links niet lekker. Grote delen van de PvdA-achterban kwamen in opstand en wendden zich van hun partij af. Veel wijst er trouwens op dat dit geen incident is, maar een teken van de crisis waarin het socialisme zich overal bevindt. Grote ontredde in die geleerden is het resultaat. Er wordt koortsachtig naar nieuwe strijdpunten gezocht om het vertrouwen te herwinnen. Maar het CDA gunt de coalitiepartner daarvoor weinig ruimte. Zo althans kan de geruchtmakende rede van de CDA-fractie leider op Texel worden opgevat.¹⁰⁵ Hij zegde zijn collega Wöltgens als mede vice-premier Kok in niet mis te verstane woorden de wacht aan. Er is regelmatig spanning in de coalitie. Dan deze, dan gene doet een uitspraak over de kans dat dit kabinet de rit uitzit. Die kans is klein, als niet snel enkele klippen weggenomen worden. Het plan-Simons, de inkomensontwikkeling en de koppeling, het niveau van de belastingdruk, de financiering van het aan te scherpen milieubeleid (al of geen extra energieheffingen), de basisvorming en dergelijke zijn zulke klippen. Voeg daarbij het zwak of ongelukkig optreden van enkele bewindslieden, en alle ingrediënten voor een kabinetscrisis zijn aanwezig. Wij moeten wat dat betreft op alles zijn voorbereid. Een moeilijk jaar, 1992. Jawel, maar niet alleen door een achteruitgang op financieel-economisch gebied, een achteruitgang overigens die in het licht van de honger die in de Derde Wereld wordt geleden, zeer betrekkelijk is.

Er zijn overigens ook binnenslands genoeg kwesties die in onze ogen zeker zo belangrijk zijn. Ik noem u er enkele.

Algemene wet gelijke behandeling¹⁰⁶

Naar verwachting zal dit jaar de Algemene wet gelijke behandeling in de Tweede Kamer aan de orde zijn. Wij zijn er diep van doordrongen dat deze discussie en wetgeving diepe sporen trekken zullen. Steeds meer incidenten over en rondom vermeende discriminatie komen in het nieuws. Wij denken aan de kwestie van een samenwonende onderwijzeres te Woudenberg waartegen het bestuur van de protestants-christelijke school een maatregel trof; aan de man die om zijn levenswijze door het bestuur van een zangkoor te Geldermalsen werd geweigerd als lid; aan de commotie op Walcheren

105 CDA-fractievoorzitter is dan L.C. Brinkman. Hij was Tweede Kamerlid vanaf 3 juni 1986 en met een korte onderbreking tot 1 april 1995.

106 Het voorstel voor deze wet is ingediend op 25 februari 1991 (Bijlagen Handelingen II Kamer 1990-1991, 22014). Het wetsvoorstel geeft uitwerking aan artikel 1 van de Grondwet en is gebaseerd op gedetailleerde afspraken over dit gevoelige onderwerp in het regeerakkoord van einde 1989. De Raad van State heeft zich in zijn advies zeer kritisch over het voorstel betoond en heeft zelfs de noodzaak van het onderhavige wetsvoorstel ter discussie gesteld. Desniettemin heeft het voorstel geresulteerd in de Wet van 2 mei 1994 (*Staatsblad* 230) en is op 1 september 1994 in werking getreden. Zie ook *De Banier* 25 februari 1993 (72/4) p. 7-11.

die ontstond toen in kerkelijke kring om dezelfde reden tegen een nieuw benoemde ziekenhuispastor bezwaar werd gemaakt; aan de kritiek waaraan het Leger des Heils blootstaat omdat een afkeurend standpunt zou bestaan ten aanzien van de homoseksuele relatie: aan de argwaan rond het personeelsbeleid als een schoolbestuur in het kader van een afgedwongen schaalvergroting, overweegt zich aan te sluiten bij de reformatorische onderwijsrichting.

Deze zaken zijn bekend en worden door de politiek in Den Haag nauwlettend gevolgd. Dat dwingt ons tot de grootst mogelijke zorgvuldigheid en waardigheid in woorden en in daden. Opdat wij niet onnodig aanleiding geven tot ergernis. Opdat de Naam des Heeren door ons toedoen niet wordt gelasterd. Toch is er ook een grens: hier staan wij, wij kunnen niet anders.

De klemmende vraag is hoeveel ruimte er in onze samenleving blijft om aan een principieel afwijzend oordeel, waar het bijvoorbeeld gaat om een leefwijze die in het licht van Gods Woord zondig moet worden genoemd, maatschappelijke gevolgen te verbinden, Ik denk maar eens aan een toelatings- en benoemingsbeleid. In hoeverre zal zonde nog eerlijk en bewogen in het openbaar zonde genoemd kunnen worden? Wij zijn daarover zeer verontrust. Het zou tot velen, meer dan nu blijkt, moeten doordringen wat hier ten diepste aan de hand is. Aan de orde is niet minder dan het recht van organisaties om de Bijbel tot norm van beleid en handelen te stellen. Kerken vallen nòg buiten de reikwijdte van de wet. Scholen mógen nog bepaalde voorwaarden stellen, als tenminste de huidige voorliggende wetstekst de eindstreep haalt, en daar kun je wel eens aan twijfelen.

Maar ten aanzien van instellingen die op andere gebieden dan het onderwijs werkzaam zijn, wordt geen uitzondering meer gemaakt. De door deze instellingen aangeboden diensten, die voor het persoonlijk en maatschappelijk functioneren van het individu van wezenlijk belang zijn, dienen, aldus de regering, voor een ieder zonder enig onderscheid toegankelijk te zijn. Bedoelde instellingen zullen binnen de reikwijdte van de wet het verbod van onderscheid tussen man en vrouw, tussen hetero en homo, tussen gehuwd en ongehuwd, moeten respecteren.

De regering acht het niet denkbaar, dat waar internationale verdragsbepalingen verplichten tot uitbanning van discriminatie op grond van ras en geslacht, een instelling op godsdienstige, levensbeschouwelijke of politieke grondslag, een toelaatbaar onderscheid op grond van ras of geslacht zou kunnen maken. Deze uitspraken die ons en onze gezindte (en dat kan de scherpe waarnemer toch niet ontgaan!) zeer nabij komen, vinden wij in de onlangs verschenen Memorie van Antwoord bij het wetsvoorstel.

Als ergens van een ingrijpende omkering van normen en waarden sprake is, dan toch hier. Niet langer zijn de normen en waarden van Gods Woord en Zijn heilige Wet uiteindelijk beslissend, maar de kaders van de mondige mens, die zelfbeschikkingsrecht, ruimte en vrijheid voor zichzelf opeist. Wij beleven dan wel geen gewelddadige, maar bepaald wel een stille revolutie. Dat moet ons aangrijpen. De wortels van dit proces waarin we van nature allen betrokken zijn en dat ook onze gezindte niet voorbijgaat, liggen in de zondeval, waar de mens Zijn Schepper en Formeerder naar de kroon stak. Deze wortels schoten de eeuwen door regelmatig naar de oppervlakte. Ten onzent had deze geestelijke worsteling een brutale climax in de Franse revolutie. De gevolgen worden nu definitief verwerkt in wet- en regelgeving. Er gaat een felle discussie mee gepaard, waarin wij nog slechts lijken aangewezen op steekhoudende, juridische argumenten. Zelfs de Raad van State heeft ernstige kritiek op het wetsvoorstel en betwijfelt of deze wet er wel moet komen. Staatsrecht deskundigen wijzen allerlei dilemma's aan in de confrontatie van het antidiscriminatiebeginsel met onderscheiden grondrechten, als daar bijvoorbeeld zijn de vrijheid van onderwijs, de vrijheid van meningsuiting en het recht van vereniging. Maar de regering zet tóch door. Redenen te over om krachtig front te leveren en een indringend beroep te doen op de regering dit heilloze wetsvoorstel in te trekken. De overheid heeft toch de dure roeping een muur op te trekken rondom de kerken en een schild te zijn voor hen die om des beginsels wil vasthouden aan wat de Heere ons in Zijn Woord ter gehoorzaamheid voorhoudt. Het gaat ons ten diepste om een bijbels verantwoord beleid dat tot heil is voor heel ons land en heel ons volk. De Heere zegene ons in die strijd.

Eenzelfde ontwikkeling zien we op het terrein van het huwelijk.¹⁰⁷ De roep om een gelijkwaardige rechtspositie van allerlei alternatieve samenlevingsvormen in strijd met de ordinantiën Gods, wordt luider en luider. Droevig is het te moeten constateren dat ook (gemeentelijke) overheden hierbij voorop lopen, zelfs in strijd met de huidige rechtsregels. Onlangs is een door de regering ingestelde commissie met het advies gekomen om tot een officiële registratie van andere leefvormen over te gaan, met daaraan verbonden een aantal wettelijke consequenties, vergelijkbaar met die van het huwelijk. Helaas wordt op die manier de positie van het huwelijk als hoeksteen van onze samenleving steeds verder aangetast. Dit doet het ergste vrezen voor ieder mens

107 Hier wordt bedoeld op de commissie-Kortmann, waarvan het rapport bij brief van de minister van Justitie op 16 juli 1992 aan de Tweede Kamer werd aangeboden (22700). De officiële benaming van de commissie luidt: Commissie voor de toetsing van wetgevingsprojecten inzake de problematiek van de behandeling van de verschillende leefvormen in de wetgeving.

afzonderlijk en ook voor de samenleving als geheel. We kunnen tegen deze tendens niet ernstig genoeg protesteren.

Euthanasie

Toen in het begin van de jaren '80 de abortus provocatus wettelijk mogelijk werd, is een wissel omgezet.¹⁰⁸ Men begaf zich op een hellend vlak. Het gaat dan steeds sneller en dat blijkt nu. Vorig najaar kwam de commissie-Remmelink¹⁰⁹ met haar rapport over de euthanasiepraktijk. Conclusies waren ondermeer dat euthanasie niet zo heel vaak wordt toegepast en dat artsen in het algemeen zorgvuldig handelen. De regering formuleerde een standpunt, waarover binnenkort in de Staten-Generaal wordt gesproken. Euthanasie blijft verboden, maar indien aan zorgvuldigheidsvereisten is voldaan (en dat moet blijken uit de melding van toedracht en omstandigheden die in het kader van de Wet op de lijkbezorging nodig is) kan worden afgezien van strafvervolging. Dat is de kern van het voorstel.

Tot nu toe ging het om levensbeëindiging van patiënten die daarover uitdrukkelijk hun wil hebben geuit. De commissie-Remmelink rapporteerde echter ook over euthanasie op zogenaamde wilsonbekwamen, dat zijn mensen die door leeftijd (pasgeborenen), handicap of gesteldheid (ernstig psychisch gestoorden, comapatiënten bijvoorbeeld) hun wil niet in vrijheid en weldoordacht (hebben) kunnen uiten. In de samenleving wordt natuurlijk scherp gevoeld, dat deze constatering een nieuwe fase in de discussie inluidt. Voorstanders van euthanasie beroepen zich op het zelfbeschikkingsrecht van de mens. Vooronderstelling is dus dat men echt zelf beschikt. Dat moet in hun ogen onomstotelijk vaststaan, onomstreden zijn. Bij wilsonbekwamen is dat laatste niet of niet duidelijk het geval.

Wie peilt onze droefheid en tegelijk verontwaardiging, toen dezer dagen bekend werd dat het Openbaar Ministerie definitief afziet van vervolging van een arts die in 1987 het leven van een in coma geraakte patiënt heeft beëindigd. Indertijd werd gesteld dat vanwege het principiële karakter van deze daad wel tot vervolging zou worden overgegaan. Maar nadat de vergadering van procureurs-generaal vier externe deskundigen had geraadpleegd, werd alsnog van vervolging afgezien omdat deze unaniem oordeel-

108 Zie hierover uitgebreid: *De Banier* 16 april 1992 (71/8), p. 6-11 en *De Banier* 11 februari 1993 (72/3), p. 5-11.

109 Op 18 januari 1990 vond de instelling van de commissie-Remmelink plaats, welke commissie inzicht moest verschaffen in de medische euthanasiepraktijk. De commissie rapporteerde 1 augustus 1991.

den dat door de arts buitengewoon zorgvuldig is gehandeld. Aan alle voorwaarden is voldaan, alleen was er geen verzoek van de patiënt. Maar er is naar hun oordeel tot het uiterste gegaan om ‘zo dicht mogelijk bij de wil van de patiënt te komen’. De behandelend arts heeft de familie en andere bekenden, waaronder zijn huisarts, gevraagd hoe naar hun oordeel de patiënt hoogstwaarschijnlijk zou hebben gereageerd als hij zijn wil wel kenbaar had kunnen maken. Geen vervolging dus. Hoe kan onze minister van Justitie, zelf van CDA-huize, hier nu toch mee instemmen¹¹⁰? Bij de aanbieding van het rapport van de commissie-Remmelink¹¹¹ vond hij toch óók, dat euthanasie op wilsonbekwamen niet kon en aan de rechter moest worden voorgelegd?

Het is geen verwijt van zorgvuldigheid aan de behandelend arts op zich, noch gebrek aan piëteit ten opzichte van de nabestaanden, maar het hoogst ernstige karakter van deze doorbraak in de euthanasiekwestie, dat ons als fractie heeft ingegeven krachtig te protesteren. Er zijn Kamervragen gesteld waarin er op wordt aan gedrongen dat vervolging wordt ingesteld en de rechter vervolgens toetst, zich daarbij houdend aan het huidige verbod. Er kan toch geen onduidelijkheid blijven bestaan over wat wel en niet mag, wat wel en niet kan in onze samenleving. Daar ligt het toch allemaal veel te teer voor. Onze overheid, juist in haar ambt als Gods dienaar, moet overtuigd en overtuigend optreden als schild voor al die zwakken die zich in het grensgebied van leven en dood bevinden of daarop worden getrokken. Van doen, maar ook van laten, moet eenmaal rekenschap worden afgelegd voor de Rechter van hemel en aarde. Dat dient iedereen te beseffen. Vreest God, houdt Zijn geboden, zoals dat ons en ieder mens betaamt. Hij heeft recht op ons aller gehoorzaamheid.

Net zulke ernstige ontwikkelingen doen zich voor op het terrein van de medische- en biotechnologie. De wetenschap over en de techniek van de genetische manipulatie van plant, dier en mens rukken op. Grenzen worden weliswaar ethisch getoetst, maar intussen ook verlegd. Door de procureurs-generaal werd onder anderen aan prof. dr. H.M. Kuitert advies gevraagd. Hij is vaker adviseur van de overheid in ethische kwesties. Maar hoe kan goede raad worden verwacht als het oor te luisteren wordt gelegd bij iemand die, zoals onlangs bleek, op schokkende wijze afrekende met de belijdenis van ‘ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof’! Wij zijn gaandeweg in een tijd en geestelijk klimaat terechtgekomen waarin mensen die onverkort begeren vast te houden aan het alleen-gezaghebbende en onfeilbare Woord van God als achterlijk of griezelig worden beschouwd. Het zij zo. Wee het land, welks koning een kind is.

110 Bedoeld is minister E.M.H. Hirsch Ballin.

111 Zie noot 109.

Als raadslieden blind zijn voor de Waarheid en blinden leiden, komen wij allen in de gracht terecht.¹¹² Van nature zijn wij allen ziende blind en horende doof. Dat wij toch ziende zouden mogen zijn of gemaakt worden, opdat wij op goede gronden met de blindgeborene kunnen uitroepen: één ding weet ik, dat ik blind was, en nu zie!

Het (kleiner wordende?) buitenland

Europa-1992, een welhaast magisch begrip. In dit jaar moeten de voorbereidingen van één interne markt voor de lidstaten van de Europese Economische Gemeenschap worden afgerond. Vanaf 1 januari 1993 moet een vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal mogelijk zijn. In het afgelopen najaar is men intensief bezig geweest met de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie (EMU) en de Europese Politieke Unie (EPU). De eerste is het best uit de verf gekomen. Handel en industrie moeten er van profiteren, zo heet het. Het bedrijfsleven ziet er veel in.

In dit verdrag is ook bepaald dat tegen het einde van deze eeuw de ecu als Europese eenheidsmunt de nationale munten zal vervangen. Wij dreigen dan onze gulden met het waardevol getuigende randschrift 'God zij met ons' en op termijn ook de beeltenis van onze geëerbiedigde Vorstin, te verliezen.¹¹³ Dat zal ons historisch besef en de erkenning van de bijzondere leiding Gods in de wordingsgeschiedenis van onze natie, waardoor Nederland en het doorluchte Oranjehuis aan elkaar werden gesmeed, pijn doen.

Het verdrag over de politieke unie stelt de Europeanen onder onze bevolking zeer teleur. De vraag is beslissend of men denkt vanuit het ideaal van één Verenigd Europa of vanuit het naast elkaar voortbestaan van zelfstandige, soevereine staten, die overigens op allerlei terrein tot samenwerking (kunnen) besluiten. Wij verzetten ons, als bekend, tegen overdracht van nationale bevoegdheden, de noodzaak tot samenwerking op bepaalde terreinen onverlet latend. Wij denken bij dat laatste aan bijvoorbeeld het economisch verkeer, de landbouw en het milieu.

Het is overigens opmerkelijk dat in en buiten ons land steeds meer twijfels worden geuit over verdergaande Europese integratie, over het streven naar één Europese federatie met een supranationale structuur. In september vorig jaar werd het federalistisch

112 Zinspeling op Prediker 10,16 en Mattheüs 15,14.

113 Aanvankelijk zou de Europese eenheidsmunt ecu worden genoemd (European Currency Unit), maar vanwege het zwakke imago van de ecu is gekozen voor de naam euro. Mede dankzij Van der Vlies' inspanningen is het randschrift op het 2-euro muntstuk gehandhaafd.

getinte ontwerpverdrag van onze ministers door de andere landen van tafel geveegd.¹¹⁴ Het woord ‘federatie’ is uit de teksten geschrapt. Er wordt nu nog slechts gesproken over een ‘steeds hechter wordende Unie’. Wat zal dit in de praktijk gaan betekenen? Wij vragen om volstrekte duidelijkheid in dezen! Op de achtergrond speelt de strijd tussen het nog altijd op macht beluste ‘Rome’, het vlakke humanisme, de oprukkende islam en ‘de stem van Genève gepaard aan die van Dordt’. Waakzaamheid is geboden. Het gaat om niet minder dan het erfgoed van de Reformatie.

Daar komt nog bij dat enkele andere landen willen toetreden tot de Europese Gemeenschap. Deze wordt daardoor verbreed en dat staat ons meer aan dan een verdieping en bestuurlijke integratie van de Gemeenschap. Verbreding met bijvoorbeeld Oost-Europese landen zal die verdieping ophouden en toch politieke en economische versterking opleveren.

Het is trouwens opmerkelijk dat zo aanhoudend wordt gestreefd naar uniëring van Europese staten, terwijl elders unies uiteenvallen; na een bloedige burgeroorlog Joegoslavië, na allerlei spanningen de oude Sovjet-Unie. De laatste is weg, het ooit zo gevreesde Rode leger bestaat niet meer. Het nieuw gevormde Gemenebest van onafhankelijke staten (GOS) heeft nog lang geen stabiele structuur en heeft onze steun hard nodig. Schaarste aan voedsel en medicamenten. Het is werkelijk te hopen dat de Heere hen en ons bewaart voor uitbarsting van gewapende conflicten in dit immens grote ‘werelddeel’. Dat gevaar is bepaald niet denkbeeldig. Er liggen ongekende mogelijkheden om in deze landen het Woord van God in handen te geven en te verbreiden. Zou dat ten diepste niet het beste wapen tegen geweldsuitbarstingen zijn?

Al met al is een volstrekt nieuwe omgeving voor Europa ontstaan. Het Europese beleid, prikkelend maar onterecht meer en meer binnenlands beleid genoemd, moet op vrede en veiligheid, op stabiliteit zijn gericht. Het is in onze ogen duidelijk dat daarbij noch de NAVO noch de CVSE middelijkerwijs kunnen worden gemist. Zij zullen elkaar kunnen aanvullen en versterken en op termijn is mogelijk een verstrengeling van beide gewenst. Niet om op dat instrument het vertrouwen te stellen, het zou een rietstaf blijken te zijn die slechts de hand doorboort van wie er op steunt, maar om biddend om de bewarende hand Gods toch een schild te vormen tegen agressie.

114 Op maandag 30 september 1991, door pro-federalisten ook wel ‘zwarte maandag’ genoemd. De Nederlandse ontwerpverdragtekst voor de Europese Politieke Unie wordt, tegen de verwachting van premier Lubbers en minister van Buitenlandse Zaken Van den Broek in, door vrijwel alle EG-lidstaten van tafel geveegd.

Het zal duidelijk zijn dat wij geboeid zijn door het proces dat zich onder de moedige en bezielende leiding van president De Klerk¹¹⁵ in Zuid-Afrika voltrekt. Hij verdient voluit onze steun. Het was in dit licht ronduit genant hoe de door ons gewaardeerde poging van onze regering om hem die steun voor het oog van de internationale gemeenschap te geven, onder druk van het ANC van Mandela vooreerst weer te niet ging. Een anti-apartheidsbeweging die geweld tot haar arsenaal rekende, zal toch niet gaan dicteren wat onze overheid doet en mag!

Tenslotte spreken wij de wens uit dat, met volledige erkenning van het recht van Israël op veilige en erkende grenzen, het vredesproces rond dit ‘beloofde land’ zal mogen worden verder geholpen. Veel wijsheid en volharding zijn daarbij nodig, zeker nu zowel Sjamir als Bush moeten dingen naar de gunst van een meerderheid van hun volk.

Orde en gezag

Aan wetten en regels ontbreekt het niet. Maar met de handhaving ervan is het maar somber gesteld. Deze constatering heeft twee kanten. De overheid dient zich bij het stellen van regels kritischer af te vragen welk redelijk doel wordt gediend en of dat doel zodanig leeft en herkend wordt dat het aan de regels een eigen gezag en legitimatie meegeeft. Tegelijk moet vooraf de vraag worden beantwoord of de te stellen regels voldoende handhaafbaar zijn. Regels die, waar nodig, niet effectief kunnen worden afgedwongen of door capaciteitstekorten bij inspecties, politie en justitie niet metterdaad kunnen worden gecontroleerd, hollen het gezag van de overheid en het moraal van de burgers uiteindelijk uit. Dat is een slechte zaak. Maar de burger, en dat is de tweede kant, is zonder meer gehouden de overheid in alle dingen te gehoorzamen die niet strijden tegen Gods Woord. Helaas nemen nogal wat burgers een loopje met regels die de overheid stelt. Zonder er een rampenkroniek van te willen maken: veel oneigenlijk gebruik van en fraude met gemeenschapsgelden, massale overtreding van snelheidslimieten, zwartrijden is haast een sport, winkeldiefstallen zijn een vast gegeven, het (voetbal)vandalisme tiert welig, vrouwen voelen zich niet meer veilig op straat. Het normbesef is voor velen, die zich beschamend gedragen, blijkbaar danig uitgehold.

De hardwerkende en goedwillende burgers vragen zich verstoord af waarom de overheid er niet krachtiger tegen optreedt. Zij zijn het meer dan moe, al die lauwheid en laksheid. En als dan eindelijk een notoire wetsovertreder of brute crimineel voor de rechter staat, is er wel een of andere vormfout gemaakt, waardoor hij vrijuit gaat. Zo iets wordt ten enenmale niet begrepen en een dergelijke reactie is terecht.

115 F.W. de Klerk was president van Zuid-Afrika van 1989 tot 1994 en de aanvoerder van de Nasionale Party van 1989 tot 1997.

Criminaliteit en zelfs terrorisme slaan toe. De pakkans ligt echter laag. Een klein percentage slechts van de daders wordt opgespoord, ondanks, daar zijn wij van overtuigd, de grote inzet van velen. Is het niet de hoogste tijd dat de overheid haar 'schildfunctie' in dezen versterkt, opdat de rechtshandhaving toeneemt? Ja toch! Moet de wal het schip gaan keren? Moeten te na gekomen burgers zichzelf dan maar gaan verdedigen of het recht in eigen hand nemen? Laat dat niet nodig zijn. Het is echt vijf minuten voor twaalf.

Wij hebben een rechtsstaat. Weliswaar staat die onder druk, maar het is toch nog altijd zo dat de rechtsregels objectief, zonder aanzien des persoons worden aangelegd. Subjectiviteit en willekeur zijn uitgesloten. In vergelijking met hoe het in andere landen soms gaat, mag dat een groot goed worden geacht. Dat betekent echter ook dat de overheid de middelen ter hand gesteld moet krijgen om de rechtsorde te handhaven, ook als zich nieuwe situaties voordoen. Ik denk aan enigerlei vorm van legitimatieplicht. Een gevoelig thema in de politiek dat veel weerstanden ondervindt. Uiteraard moet de privacy van de burger worden gewaarborgd. Maar in een samenleving, die steeds complexer wordt en in toenemende mate een multicultureel accent krijgt, zal er ten dezen toch iets moeten gebeuren. Ik denk aan het grote probleem van de velen die illegaal in ons land vertoeven.

In hetzelfde licht staan wij huiverig tegenover het zogenaamde Schengen-akkoord met enkele buurlanden. Grenscontroles zouden tot het verleden gaan behoren. Maar wat betekent dat voor een land dat wijd en zijd bekend staat om zijn gunstige sociale en strafrechtelijke klimaat? Zal het, meer dan verantwoord is en verwerkt kan worden, door die aanzuigende werking een toevluchtsoord worden voor lieden met onoirbare bedoelingen? Dat moet ten enenmale worden voorkomen. De overheid die ten schild is gezet, moet het goede bevorderen, maar het kwaad straffen. Gerechtigheid verhoogt een volk, maar de zonde is een schandvlek onzer natie.

De in ons land wonende etnische minderheden raken ook steeds meer betrokken bij ordeproblemen in de samenleving. De vreemdelingenhaat slaat helaas ook in ons land toe. Dat is beschamend. Was het tot voor kort nog alleen in het buitenland, nu worden ook brandstichtingen en bomaanslagen gemeld binnen onze landsgrenzen. Er zal hard moeten worden gewerkt aan het minderhedenvraagstuk. Men zal verplicht moeten worden zich voor scholing en arbeidsmarkt onze taal voldoende eigen te maken. Wij namen indertijd veel buitenlandse arbeiders te gast en namen daarmee de verantwoordelijkheid van een goed gastheerschap op de schouders. Onze gasten hebben zich ook als goede gasten te gedragen, zeker waar het verblijf zijn tijdelijk karakter verliest.

Culturen botsen snel, als het bijvoorbeeld gaat om polygame gezinshereniging of de besnijdenis van meisjes. Iedereen, ongeacht afkomst of ras of welk ander criterium dan ook, heeft zich te houden aan de in ons land geldende wetten en regels, uiteraard voorzover die niet in strijd zijn met Gods Woord. Het gaat ten diepste om de rechten en inzettingen des Heeren. Het gaat om Zijn eer.

De boeren

De grote onrust die dit jaar onder de boeren is ontstaan, mag vandaag niet onvermeld blijven. Die onrust is bepaald niet nieuw. De laatste jaren nam de overheid maatregel op maatregel. De reacties van de agrarische stand op dit beleid lijken steeds meer naar een climax te gaan. Hoe lang moeten wij het overheidsbeleid nog volgen, zo vragen veel boeren zich af. Een begrijpelijke vraag, maar het grijpen naar niet-wettige middelen om eisen kracht bij te zetten, kunnen wij op bijbelse gronden toch niet goedkeuren.

Dat wil niet zeggen dat wij de problemen in de landbouw negeren. Integendeel, we beseffen dat zij velerlei zijn. Zo is er onzekerheid over het nieuwe gemeenschappelijke landbouwbeleid, door het uitblijven van het wereldhandelsverdrag (de GATT-onderhandelingen) en van een overeenkomst in Brussel.¹¹⁶ Onzekerheid en onrust zijn er ook door de opnieuw aangescherpte milieu-eisen en de voor natuur- en landschapsbeheer opgeëiste gronden. Ik denk bijvoorbeeld aan de Krimpenerwaard, de Veluwe en de Geldersche Vallei.

En hiermee zijn we gekomen bij de kern van het probleem: het conflict tussen milieu en bedrijfseconomie. Vormen deze zaken nu echt en onvermijdelijk een tegenstelling? De SGP meent van niet. Zij houdt vast aan de gedachte dat de boer de meest ervaren rentmeester en natuurbeheerder is. Vrijwillig aangegane beheersovereenkomsten lijken in veel gevallen nog te verkiezen boven 'puur-natuur-gebieden', maar wie zal dat betalen? Om zulke uitgestrekte terreinen duurzaam te kunnen onderhouden is veel geld nodig. Natuurlijk is uit milieu-oogpunt overheidsingrijpen onvermijdelijk. Maar dit ingrijpen mag door onduidelijkheid en wisselvalligheid niet investeringsbelemmerend werken. Dit ingrijpen mag bovendien niet te abrupt zijn, zonder dat wordt voorzien in goede overgangsregelingen. Heel belangrijk is natuurlijk dat de lasten van het milieubeleid niet uitsluitend of in hoofdzaak op de boeren worden afgewenteld. We moeten niet vergeten dat de voedselvoorziening een hoge maatschappelijke prioriteit verdient. In tegenstelling tot de huidige minister gaat de SGP er dan ook niet bij voorbaat van uit

116 GATT: General Agreement on Tariffs and Trade.

dat er minder boeren moeten komen. Wij zullen de wacht betrekken bij de mogelijkheden die er voor de goed geleide agrarische bedrijven in de verschillende spanningsregio's bestaan.

Bezinning nodig

De ons onlangs ontvallen oud-partijvoorzitter ds. H.G. Abma stond in zijn jeugd jaren eens voor een portret van dr. A. Kuiper.¹¹⁷ Met gebalde vuist en het voornemen hem te bestrijden, omdat Kuiper de man was die een scheuring bracht in de Nederlandse Hervormde Kerk en een ongekend activisme aan de dag legde voor een eigen zuil, inclusief een compromissenpolitiek en een coalitie met Rome. Wij zijn nu jaren verder. Ook onze gezindte is georganiseerd in een eigen zuil. Maar is er in plaats van voldaanheid daarover nog de droefheid over de versnippering van kerken en partijen, waardoor het bijbelse getuigenis in de politiek zo wordt ontkracht? Is er het heimwee naar een op Schrift en belijdenis gefundeerde eenheid? Hoe is toch het goud verdonkerd. Koperen schilden vervangen ooit de gouden schilden van koning David. Nu hebben wij, zo vrees ik wel eens, op zijn best nog schilden van blik. Verregaande compromissen in principiële kwesties worden aangegaan.

Een treffend voorbeeld maakten wij in september jongstleden mee toen er in de Kamer werd gestemd over de wijziging van de Winkelsluitingswet. Namens het CDA werd een stemverklaring afgegeven, die stelde dat deze fractie blij was met de zondag als rustpauze in een bij tijd en wijle doldraaiende samenleving en daarom tegen openstelling is van winkels op zondag. Echter, omdat de regering overeenstemming over de wetswijziging had met organisaties van de middenstand, en er vertrouwen moet worden gesteld in de wijsheid waarmee gemeentebesturen zullen omgaan met de hun in ruimere mate geboden mogelijkheid om winkels open te doen zijn op zondag, zou de fractie uiteindelijk toch niet tegen de hele wet stemmen. En dan te bedenken dat de helft van onze winkeliers denkt dat ruimere openstelling en werken op zaterdag en zondag een serieus middel kan zijn om de Nederlandse concurrentiekracht in Europa te versterken! De aanslagen op de zondag, als Dag des Heeren tot Zijn dienst gewijd, nemen onmiskenbaar in kracht en tal toe. In dergelijke principiële zaken moet het compromis worden afgewezen. Maar ook een slappe, toegeeflijke houding deugt niet.

117 Ds. H.G. Abma (1917-1992) is overleden op 2 januari 1992. Zie voor een in memoriam van partijvoorzitter, ds. W.Chr. Hovius, *De Banier* 9 januari 1992 (71/1), p. 3-4; van Van der Vlies over de begrafenis, *De Banier* 23 januari 1992 (71/2); over de herdenking in de Eerste en Tweede Kamer, *De Banier* 6 februari 1992 (71/3). Zie verder de biografie: H.A. van Dolder-de Wit, *Levend in het werk des Heeren*, Ede, 2006.

Maar de blik moet ook naar binnen worden gericht. Indringende vragen komen op onze partij af. Bijvoorbeeld de vraag of wij in staat en bereid zijn de theocratische gedachte opnieuw inhoud te geven in onze moderne samenleving.¹¹⁸ Bijvoorbeeld de vraag of wij maar berusten in een gescheiden optrekken van christenen in de politiek.¹¹⁹ Bijvoorbeeld de vraag wat ons het meest bezighoudt, het intern elkaar de maat van beginselvastheid te nemen of in eensgezindheid en onderling vertrouwen de ernst van de tijd waarin wij leven tegemoet te treden.

De jongere generaties vragen naar ons principiële en uiteindelijke antwoord op de moderne trends van emancipatie en individualisering, die onmiskenbaar ook hun sporen in onze kringen trekken. Bereiken wij de doorsnee burger nog? Is onze presentatie wel de juiste? Welke werfkracht voor ons beginsel gaat er van ons uit? Waar staan wij zelf nog voor, niet alleen met de mond, maar ook vanuit het hart? Wordt de vreze des Heeren nog gekend en in praktijk gebracht, die het beginsel is der wijsheid en der wetenschap en die doet wijken van alle kwaad?

Er is ongetwijfeld veel dat tot verootmoediging strekt, tot een bukken en buigen voor en onder God. Moge dat nog gevonden worden. Dan wordt de zonde beleden. Daar wordt schuld schuld, verloren om eigen schuld. Alles van de mens is dan te kort. Daar moet de Heere een wonder doen. Daar wordt in Christus een weg tot de zaligheid ontsloten. Er zijn ons getuigenissen nagelaten van mensen die persoonlijk leerden buigen, de schuld van land en volk als hun schuldenlast inleefden en onder de breuk van land en volk werden gebracht en bearbeid. Daar werd in de weg van het wonder uitzicht geboren op herstelling op Gods tijd en wijze. Met het geestesoog werd door hen een nieuw Nederland gezien, waar weer recht en gerechtigheid woonden en Gods Woord opnieuw de plaats innam, zoals God dat wil, in staat, kerk en maatschappij. Maar daaraan ging een door Gods Geest gewerkte wederkeer tot God vooraf. Dat nu, is allereerst en allermeeft nodig. Dat er een gebed tot God mag opstijgen om bekering van onszelf, van koningen en van vorsten. Wie denkt dan niet aan onze geëerbiedigde Koningin en haar Huis, inzonderheid ook aan Prins Claus in zijn omstandigheden?

Is zulk een wezenlijke herstelling een utopie? God in de hemel is bij machte het te doen, dat staat vast. Wij moeten beseffen daarop geen recht te hebben, noch die te kunnen verwachten, ziende op zonden en schuld van land en volk. Vele ontwikkelin-

118 Dr. C. Graafland, *Gereformeerden op zoek naar God. Godsverduistering in het licht van de gereformeerde spiritualiteit*, Kampen 1990.

119 Drs. C. Blenk, 'De 'Gereformeerde Gezindte' en de Christelijke organisaties', in de CSFR-lustrumbundel: Mr. W. Aantjes e.a., *Gereformeerden en het gesprek met de cultuur*, Zoetermeer, 1991, aldaar p. 97-120.

gen, nationaal en internationaal, bepalen ons bij de nood en tekenen der tijden die ons wijzen op de eindtijd. Of nog een wederkeer te verwachten is, dan wel dat de wederkomst met rasse schreden naderbij komt, in beide gevallen geldt persoonlijk: haast u om uws levens wil. Gods volk weet zich getroost door het feit dat het Koninkrijk Gods zich een weg baant door alle wereldweeën heen. Dankbaarheid past ons voor alles wat Hij ons nog aan zegeningen geeft en laat. Gebed is nodig om de krachtige doorwerking van het levendmakende werk van Gods Geest. Dan zal er ook verwachting zijn! Dan is er perspectief. Dan zal het in geloof en verwondering op de lippen liggen.

*D'eersten van den staat,
die den onderzaat,
naar Gods wijze Wet,
zijn ten schild gezet,
eren 's Hoogsten macht:
God munt uit in kracht!¹²⁰*

Dan zal er eer in onze landen wonen, ja zich daar op het luisterrijkst vertonen; de ere Gods waarom het ten diepste gaat. Daarin schieten wij allen tekort. Dat mag ons wel in verootmoediging brengen en aan de voeten van Hem van Wie wel inzonderheid geldt dat Hij over die Hem vrezende een Zon en Schild is, de Heere Jezus Christus, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is. Uit vrije goedheid is Hij hun een Vriendelijk Beschermer. Mogen wij daar met onze partij door genade in delen.

120 Psalm 47 vers 5 berijmd.

27 februari 1993

IN 'T MIDDEN DER GEVAREN¹²¹

Zware tijden

“En weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden.”¹²² De apostel Paulus scherpt het Timotheüs en ons in. De Nieuwtestamentische kerk leefde dichterbij de verwachting van de wederkomst van Christus dan wij nú. Op vele plaatsen blijkt dat en wordt geprofeteerd welke tekenen daaraan vooraf gaan. Oorlogen en geruchten van oorlogen, aardbevingen, verkilde liefde, een alleen zoeken van zichzelf, een van kwaad tot erger voortgaan, verleidende en wordende verleid. Een treffend profiel wordt van de mens in de eindtijd gegeven, en dat wordt meer en meer concreet. De eeuwen door zijn er mensen opgestaan, die profeteerden dat het zover was. Echter, God alleen weet dag en uur.

Dat neemt niet weg dat wij moeten letten op de tekenen der tijden. De tijden die wij beleven zijn zware, benauwende tijden. Laten wij echter onder dat alles mogen blijven bij hetgeen wij geleerd hebben, waarvan ons verzekering is gedaan. Timotheüs heeft van kinds af de Heilige Schriften geweten, die wijs kunnen maken tot zaligheid, door het geloof, dat in Christus Jezus is. Door Gods lankmoedigheid en trouw zijn wij tot op dit ogenblik en ook ons is dat Pand toebetrouwd, dat wij te bewaren hebben. Wedergeboorte en bekering zijn nodig, door het krachtige werk van Gods Geest. Laat het gebed daarom zich onder ons mogen vermenigvuldigen. Dan alleen is er verwachting en toekomst.

Zware tijden, inderdaad. Nationaal en internationaal tekenen deze zich af. Wij worden omringd door vele gevaren. Wij zitten er midden in. Beseffen wij dat wel voldoende? En waar brengt ons dat? Koning David denkt, in ‘t midden der gevaren, aan Gods gunst van vroegere jaren. Hij tracht onder dat alles Gods werken na te gaan, de werken van Hem Die niet te evenaren is en Wiens wonderdaden heerlijk zijn.¹²³ Dat is een goede plaats, dat is genade!

Zware tijden, internationaal. De wereld bloedt uit duizend wonden. Er is welhaast geen regio waar geen spanningen zijn. Oorlogen en geruchten van oorlogen. De bur-

121 Ontleend aan Psalm 143 vers 5 berijmd.

122 2 Timotheüs 3,1.

123 Psalm 143 vers 5 berijmd.

geroorlog in Joegoslavië woedt in alle hevigheid voort. Duizenden slachtoffers zijn gemaakt. Een oplossing is, alle inspanningen ten spijt, niet voorhanden. De internationale gemeenschap spant zich in om verzoening te bewerkstelligen. Het knapt tot nu toe als bij de handen af. Zeer onthutsend is het om waar te nemen hoe groot de verdeeldheid tussen mogendheden is, als het gaat om daadkrachtige en overtuigende tegenactie. Ook de internationale verbanden als de Verenigde Naties, de West-Europese Unie en de Europese Unie schieten in de hun toegedachte taken schromelijk te kort. Zij zijn met betrekking tot het vanouds beruchte kruitvat van de Balkan ontoereikend. Onomwonden wordt in de politiek gesproken over een demonstratie van machteloosheid.

Ook in het Midden-Oosten gist het nog steeds. Wij roepen onze overheid op zich als toegewijde vrienden van Israël te blijven gedragen. Moge de God van Abraham, Izaäk en Jacob het natuurlijke zaad van Jacob Zijn gunst van vroeger jaren betonen in het midden van hun gevaren, zodat zij in vrijheid wonen mogen.

Zware tijden worden ook beleefd in een land als Somalië. Er heerst een onbeschrijflijke honger. Daarentegen is er in ons land overproductie; voor sommige oogsten, appelen bijvoorbeeld in het afgelopen najaar, is geen afzetmarkt te vinden. Je vraagt je af of er nu echt geen mogelijkheden te vinden zijn in onze modern geoutilleerde samenleving om elders schrijnende nood er mee te lenigen. Het is een ethische opdracht om creatieve ideeën te ontwikkelen, ook onder ons.

Zware tijden zijn er ook voor de uiteengevallen Oostbloklanden. Het is zeer de vraag welke kant het met die staten op gaat. Jeltsin verliest per dag krediet en conservatieve krachten ruiken hun kans. Het is niet te hopen dat het tot een confrontatie komt. Immense krachten worden dan ontketend. De Heere beware voor dat reële gevaar.

Bij herhaling is door ons aandacht gevraagd voor de uitzonderlijk moeilijke situatie in de republiek Zuid-Afrika. Al met al lijken gestadig kleine stappen te worden gezet in de richting van een hopelijk vreedzaam samenleven van de blanken met de zeer geschakeerde andere bevolkingsgroepen. Ook hier geldt dat onze regering zich haar, door de historische verbondenheid bepaalde verantwoordelijkheid bewust moet zijn. Wij vinden dat dat te weinig blijkt

Zware tijden, nationaal. Om daarmee te beginnen, financieel-economisch zit de wind duidelijk tegen. Tegenvallende economische groei in de wereld, een inzakkende (wereld)handel, onrust op de valutamarkt. Eind vorig jaar werd er op gerekend dat voor 1993 nog 2,75 miljard gulden extra moest worden bezuinigd en voor 1994 zou een 6 miljard extra nodig zijn. Wij zijn nu enkele maanden verder. Het beeld is alleen

maar versomberd. De computers van 's rijks rekenmeesters leverden intussen nieuwe gegevens, waarvan men op de Haagse departementen schrok. De economische groei zal wel een half procent minder of nog lager kunnen zijn dan waarop men tot nu toe rekende. Het aantal banen zal met tienduizenden dalen en de werkloosheid loopt opnieuw met sprongen op. Enkele paradepaardjes van onze nationale industrie, Fokker, Daf, RDM e.a., verkeren in grote moeilijkheden. Hoezeer ook op loonmatiging wordt aangedrongen, door een inflatie van een 2,5 procent zullen de lonen toch met gemiddeld 3 procent stijgen. Desondanks zal er voor de meeste mensen maar net sprake zijn van koopkrachtbehoud.

Kortom, er zal nog meer extra moeten worden omgebogen en dat terwijl bewindslieden en departementale staven bezuinigingsmoe zijn na alles wat in de achterliggende jaren al is gebeurd. Het valt natuurlijk ook niet mee om jaar in jaar uit met moeilijke boodschappen het land in te moeten. Het Centraal Planbureau berekent dat er in het verkiezingsjaar 1994, als het kabinet de rit uitzit tenminste, zeker een 8 à 9 miljard gulden extra moet worden gevonden. Dat is voor de coalitie uiteraard verre van een wenkend perspectief. Er wordt koortsachtig naar oplossingen gezocht. Tot nu toe heeft het kabinet zich gehouden aan de afspraken die over het financieringstekort in 1989 werden gemaakt. Maar minister Kok houdt het meer en meer voor noodzakelijk dat een pas op de plaats wordt gemaakt, mede terwille van de werkgelegenheid. Extra snijden schaadt de economie nog meer. Er ontstaat dan een neerwaartse spiraal. Daarom pleit hij voor een iets langzamere reductie van het financieringstekort, om een wat hij noemt 'verantwoorde maatvoering' te bereiken in het ombuigingsprogramma.

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat op dit terrein de marges smal zijn geworden. Wij hebben de regering tot nu toe gesteund in haar streven de groei van de veel te hoge nationale schuld drastisch te beperken. Immers, die schuld wordt jaarlijks hoger en legt een zware last op komende jaren en generaties, zo het de Heere belooft ons die te schenken. Dat is niet verantwoord. Daarom moet zo lang mogelijk worden vastgehouden aan de taakstelling rond het financieringstekort, ook als de omstandigheden zich wijzigen. Aan de andere kant moeten de ogen niet worden gesloten voor de effecten op het geheel van het financiële en economische klimaat.

De zogeheten consumptieve uitgaven moeten beperkt blijven worden. Investerings in infrastructuur, energie en dergelijke, die de economische structuur in ons land versterken, moeten daarentegen op peil blijven en zo mogelijk zelfs opgevoerd. Hoe het zij, de financiële problematiek, als nu geschetst, zal in de komende tijd alle aandacht in de politiek voor zich opeisen. Het kabinet gaat nog moeilijke tijden tegemoet. Wij zullen blijven hameren op een zuinig financieel beleid, een beleid ook dat geen geld behoort te geven aan activiteiten en voorzieningen die de toets der kritiek van Gods

Wet ten enenmale niet kunnen doorstaan. Er wordt nog altijd veel geld gestoken in zaken die ons volk zondig vermaak verschaffen en van God en Zijn dienst afvoeren. Dat behoort de overheid als Gods dienaar juist tegen te gaan. Die roeping is te sterker naarmate de tijden zwaarder zijn en land en volk meer te midden van allerlei gevaren zich bevinden.

Het geruchtmakende WAO-dossier is, wat betreft de Tweede Kamer, tot een voorlopig einde gebracht. Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Het kabinet is er bijna over gestruikeld, het heeft in deze kabinetsperiode nog nooit zo weinig gescheeld. Naast allerlei maatregelen om mensen die slechts of nog voor een deel kunnen werken of opnieuw kunnen werken, daartoe aan te zetten en mogelijkheden te bieden, zullen de uitkeringen in hoogte en duur voor nieuw zich aandienende gevallen worden beperkt. In bescheidenheid kan worden gezegd dat de SGP-fractie in deze gevoelige kwestie een eigen lijn heeft getrokken.

Geestelijk klimaat

In de achterliggende weken zijn er twee discussies gevoerd, die een uiterst principieel karakter hadden en ons een inzicht verschaffen in het geestelijk klimaat waarin wij zijn terechtgekomen. Ontkerkelijking en secularisatie slaan al jaren toe en steeds duidelijker blijken de gevolgen in de Kamerdiscussies. Het getuigenis van de profeet Jeremia heeft ons in dezen veel te zeggen: “de wijzen zijn beschaamd, verschrikt en gevangen; ziet, zij hebben des Heeren Woord verworpen, wat wijsheid zouden zij dan hebben?”¹²⁴ Wij doelen op de behandeling van de euthanasiekwestie en de Algemene wet gelijke behandeling. Denkwerelden lopen sterk uiteen en meningen staan haaks op elkaar.

De ontwikkelingen in de medische wetenschap en de daarmee samenhangende medisch-technische mogelijkheden leiden er toe dat de grenzen van leven en dood van het menselijk bestaan hoe langer hoe meer worden verlegd, naar menselijke rekening. De drang bestaat om de dood steeds verder weg te schuiven. De redenering is vaak: na dit leven is het uit. De Heilige Schrift spreekt daar fundamenteel anders over. Het is van tweeën één, of een eeuwig wel - door God in Christus - of een eeuwig wee.

Bij euthanasie beoogt men een einde te maken aan ondraaglijke pijn, aan uitzichtloze situaties of aan psychische nood. Dat handelen is met eisen van zorgvuldigheid omgeven, dat wel. Of aan die eisen is voldaan, moet blijken uit de ingestelde meldingsprocedure. Zo een en ander in orde wordt bevonden, zal de betreffende arts niet hoeven te

124 Jeremia 8,9.

vrezen voor strafvervolging. Eén van de pijlers in dit proces dat leidt tot de beëindiging van het leven, is ook dat de betreffende patiënt zijn wil uitdrukkelijk en bij herhaling heeft geuit.

Naast deze wilsbekwamen zijn ook wilsonbekwamen in de discussie betrokken. Daarmee tekent het hellend vlak zich wel heel schril af. Daar zal het in de komende tijd om gaan: hoe om te gaan met hen die in een langdurige en onomkeerbare coma zijn, met zwaar demeterende mensen, met ernstig gehandicapt geboren. Een rendementsdenken, zo in de trant van ‘hoe kan ik het meest met een beschikbaar budget en zo weinig mogelijk verspilling’, slaat toe. Een fundamentele keuze is gemaakt voor de rechtsbescherming van de arts die euthanasie toepast, een keuze die tegelijk afbreuk doet aan de rechtsbescherming van patiënten en anderen die in een afhankelijke situatie zijn terecht gekomen. De barmhartigheden der goddelozen zijn wreed, aldus een hier oplichtend Bijbelwoord.

Wij ontkennen de aangrijpende en complexe vragen rond ziek- en sterfbedden niet. De arts draagt een grote verantwoordelijkheid, in de uitoefening waarvan hem vertrouwen geschonken moet (kunnen blijven) worden. Wij hebben met grote klem gepleit voor de enig juiste normstelling. Ook wij moeten onder ogen zien dat er diepe wegen van beproeving en nood kunnen zijn. Maar het gaat niet aan dat de mens het heft zelf in handen neemt ter bepaling van de grens van zijn of anderer leven. De discussie ging langs het scherp van de snee. Als voorbeeld een interruptiedebatten tussen de woordvoerders van Groen Links en onze SGP-fractie.

Zij (mevr. Beckers-de Bruijn): “Mijn vraag aan u is de volgende, is die hele fase die aan het einde van iemands leven vooraf gaat, dan de wil van God? Vaak volgt de ene operatie op de andere. Het is een eindeloos rekken van het leven en mensen hebben daar nauwelijks iets over te vertellen.” Hij: “De SGP-fractie heeft nimmer bepleit, grenze-loos met de mens bezig te zijn. Dat staat ons niet voor ogen. En tegelijk, als er lijden is, pijn is, die ontluistering die zich objectief menselijk geredeneerd aftekent; is dat dan de wil van God? Ik vind dit de meest indringende vraag die u mij stellen kunt. Ik kan daar niet anders op antwoorden dan op grond van het persoonlijk geloof: ja, dat aanvaard ik, biddend tot God om Zijn hulp.” Het is duidelijk, fundamentele beginselen staan tegenover elkaar, enerzijds het zelfbeschikkingsrecht dat de zich soeverein wanende mens zich meent te kunnen toeëigenen omtrent de grenzen en de ‘kwaliteit’ van zijn leven en anderzijds de belijdenis dat God ons leven geschapen heeft en onderhoudt en op Zijn tijd en wijze weer neemt. In tweede en afsluitende termijn is er door onze woordvoerder nog op teruggekomen.

“Onze belijdenis is dat God deze wereld en dus ook de mens geschapen heeft en dat Hij zag dat het alles zeer goed was. Alleen, er is wel iets tussenbeide gekomen. De mens

heeft God, zijn Schepper, de rug toegekeerd. Waren er geen zonden, dan zijn er ook geen wonden. Ik geef graag toe dat ik niet op alle vragen een antwoord geven kan. Inderdaad, een stuk worsteling, dat is juist. Maar ik verwijs naar Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus.¹²⁵ Daar gaat het over leven en dood, over gezondheid en ziekte, over regen en droogte. Daarin wordt gesproken over de Vaderlijke Hand van God die dat de mens toeschikt. In het licht van de Bijbel kan ik u zeggen dat Hij kracht geeft naar kruis. En dat is wat ik aan het einde van mijn betoog (in eerste termijn) heb willen ‘overhevelen’, althans wat ik aan uw oor heb willen leggen. Mij trof een kop van een artikel in een vandaag verschenen krant, waarbij iemand is afgebeeld die in een uiterste omstandigheid is komen te verkeren. Er wordt als het ware opgemerkt: nou, jij hebt blijkbaar je beste tijd wel gehad. Dan zegt die persoon: gelukkig niet, mijn beste tijd komt nog. Dat is de notie van het oprechte geloof die volgens de SGP-fractie wezenlijk is. Wij zouden willen dat die het probleem dat ons in dit debat bijeenbracht, als het ware zou overkoepelen, zou doorstralen.”

Ook de behandeling van de Algemene wet gelijke behandeling trok diepe sporen.¹²⁶ Volstrekt duidelijk is geworden dat de behandeling van deze wet een keerpunt betekende in onze samenleving. De heer Van den Berg: “De wortels van de Nederlandse staat liggen in de strijd van onze voorouders om de godsdienstvrijheid. Het ging hen en het gaat ons nog steeds om de vrijheid - een vrijheid die tegelijk eis is voor een ieder - om de levende God naar Zijn Woord te dienen. Deze wet treft die vrijheid in het hart, dat is onverhuld zichtbaar geworden. Het geloof wordt teruggedrongen tot de privé-sfeer. Kernpunt van mijn betoog was, dat deze wet geloof en godsdienst als grondslag voor maatschappelijk en politiek leven miskent. Tot de godsdienstvrijheid is tot heden steeds gerekend de vrijheid om dit ook tot uitdrukking te brengen in het maatschappelijk leven, o.a. door zelfgekozen organisatievormen. Dat uitgangspunt lijkt nu tot het verleden te gaan behoren.”

Met privéleven heeft een bestuur van een instelling niets meer te maken, al staat dat haaks op de identiteit van haar instelling. Daarmee komt het gevaar van staatsdwang

125 Zie noot 15.

126 Het voorstel voor deze wet is ingediend op 25 februari 1991 (Bijlagen Handelingen II Kamer 1990-1991, 22014). Het wetsvoorstel geeft uitwerking aan artikel 1 van de Grondwet en is gebaseerd op gedetailleerde afspraken over dit gevoelige onderwerp in het regeerakkoord van einde 1989. De Raad van State heeft zich in zijn advies zeer kritisch over het voorstel betoond en heeft zelfs de noodzaak van het onderhavige wetsvoorstel ter discussie gesteld. Desniettemin heeft het voorstel geresulteerd in de Wet van 2 mei 1994 (*Staatsblad* 230) en is op 1 september 1994 in werking getreden. Zie ook *De Banier* 25 februari 1993 (72/4) p. 7-11.

om de hoek kijken, aldus onze woordvoerder, en dan durven sommigen nog over neutraliteit van de overheid te spreken. “Ik wees al op de grote paradox van dit wetsvoorstel: een wet die gelijkheid beoogt, scheidt ongelijkheid en discrimineert zelf in hoge mate.”

Hij besloot als volgt: “Thans is een dieptepunt bereikt in de afbraak van christelijke normen en waarden in ons land. Dat is voor ons reden tot grote droefheid en bezorgdheid. De ruimte voor een leven overeenkomstig bijbelse normen en waarden wordt hoe dan ook verder ingeperkt. Hoe de ontwikkelingen verder gaan, is ons onbekend. Dat ligt ten diepste gelukkig ook niet in mensenhanden. Een ding wil ik nog wel zeggen. Er is gesproken over zonde (ongehuwd samenwonen, homoseksuele relaties). Een geladen woord. Wel een bijbels woord, dat ons allemaal raakt. Alle mensen zijn zondaren, zonder één uitzondering. Christenen en niet-christenen van welk ras, geslacht, seksuele geardeerdheid of burgerlijke staat ook. Daarom kan ook niemand zich boven een ander plaatsen. Allen hebben dan ook bekering nodig tot de levende God, maar kunnen ook nog bekeerd worden in en door Jezus Christus. Bij God is geen aanneming des persoons, zegt de Heilige Schrift. Die boodschap wordt ook in ons land nog uitgedragen. Maar het is wel bijzonder droevig, wanneer de overheid het uitdragen van en het leven naar deze bijbelse boodschap gaat belemmeren. En dat is wat hier gebeurt. Daarvoor ligt de verantwoordelijkheid bij de overheid. Daarom een laatste klemmende oproep om niet op deze weg voort te gaan. Gerechtigheid verhoogt een volk, maar de zonde is een schandvlek der natiën.”

Daar kwam wat tegenop. De minister van binnenlandse zaken, mevrouw Dales, constateerde dat in zeer veel kerken de inmiddels theologisch aanvaarde opvatting bestaat dat een homofiele relatie niet strijdig hoeft te zijn met Gods Woord. Met grote nadruk stelde zij dat er vele voorbeelden voorhanden zijn dat individuen ernstig leed is toegebracht. De regering wil dat niet meer laten voortgaan. Zij betwistte de kleine christelijke fracties het recht een autoriteit te claimen met betrekking tot de uitleg van de Heilige Schrift. Toen onzerzijds werd aangegeven dat daarmee de regering haar neutraliteit in geloofszaken opgaf en eigenlijk een meerderheidsopvatting terzake van de Schriftuitleg tot norm voor de wetgever verhief, antwoordde zij dat het niet ging om de exegese van de Heilige Schrift, maar om ethische oordelen op grond van een eigen interpretatie van de Bijbel over gedragingen van anderen, in het kader van bijvoorbeeld een arbeidsverhouding.

Wij meenden er goed aan te doen uitvoerig in te gaan op beide, voor onze parlementaire geschiedenis cruciale, debatten. Vele commentatoren stelden na afloop vast dat de orthodoxe christenen te verstaan is gegeven dat zij nu maar eens moeten ophouden

met in het politieke debat en in de maatschappelijke structuren op te komen voor normen en waarden, die aan Gods Woord zijn ontleend, zeker waar een meerderheid in kerk en samenleving die niet als voor hen bindend aanvaarden. We zijn naar de rand van de samenleving verwezen. Wij hebben ons naar zeggen buiten het publieke debat geplaatst, ja zelfs buiten onze nationale rechtsorde. Geen geringe zaken, die ongetwijfeld tot bezinning nopen. Echter, wij kunnen noch mogen van ons Schriftuurlijke beginsel af. Wij bevinden ons intussen wel midden in grote gevaren. Niet om te pronken met onze bijdragen aan debatten - wij zijn er diep van overtuigd dat daaraan vele gebreken kleven - gaven wij de lange citaten weer, maar om onze partijleden en anderen als het ware te doen gevoelen in welke ernstige omstandigheden wij zijn terechtgekomen. Ooit was het Woord van God het plechtanker van onze natie. In deze eeuw werd gaandeweg het christendom gelijkgeschakeld met het humanisme, als één van de geestelijke stromingen die onze moderne westerse natie dragen. Nu lijkt opnieuw een doorbraak te zijn bewerkstelligd. Het Bijbelgetrouwe getuigenis in de politiek is als niet werkelijk meer ter zake doende afgewezen. Inderdaad, het zij met smart gezegd: in 't midden der gevaren!

Maar nu geen misverstand. Het gaat daarbij niet om ons en ons hachje, om onze partij of onze organisaties in zichzelf. Het gaat om de eer en verheerlijking Gods, om de doorwerking van Zijn getuigenissen, rechten en inzettingen. Aan die doorwerking is bruut paal en perk gesteld. Dat moet ons tot in het diepst van onze ziel raken. Een volk krijgt een regering die het verdient. Hetzelfde geldt voor wetten. Daarom moeten wij ook altijd bij onszelf terechtkomen. Wie zijn wij onder dit alles? Wat gaat er van ons en onze gezindte uit? Er is reden te over om ons voor God te verootmoedigen en schuld te belijden. Eerst dan zou er verwachting zijn! Wij belijden toch dat als een volk zich zal schuldig weten voor God, bevindelijk doorleefd in het hart, Hij Zijn genade niet zal achterhouden? Geloven wij dat echt? Leven wij daaruit? Een ieder kere er mee tot zichzelf in.

Europa

Eind vorig jaar werd er in de Kamer nog een belangrijk debat gehouden. Ik doel op het debat over de ratificatie van het Verdrag van Maastricht.¹²⁷ De overgrote meerderheid

127 Dit betreft de goedkeuring van het op 2 februari 1992 te Maastricht tot stand gekomen verdrag, dat onder meer de introductie van de Economische en Monetaire Unie behelst, met daaraan gekoppeld de gemeenschappelijke munt (euro) en de Europese Centrale Bank. Zie bijlagen Handelingen II Kamer 1991-1992, 22647, en *De Banier* 12 november 1992 (71/23), p. 15-16.

van het parlement gaf de regering het groene licht voor ondertekening van het verdrag. De heer Van Dis vatte onze bezwaren als volgt samen: “Daar liggen uiteindelijk onze diepste motieven tegen het proces van Europese eenwording, bezwaren tegen de geestelijke wortels van de Europese Gemeenschap. Zij is voornamelijk een product van een liberaal-humanistisch denken, waarin de mens met zijn zelfontplooiing en autonomie centraal staat. Voor de erkenning van de soevereiniteit van God over het hele leven, ook het politieke leven, is er binnen de Europese Unie (EU) geen plaats, evenmin als voor de erkenning dat de mens gehouden is aan de normen en waarden die God ons via Zijn Woord heeft gegeven. Wij zijn er nog altijd diep van overtuigd dat de boodschap van de Bijbel alleen, met de daarop gegronde gereformeerde belijdenisgeschriften, de Canones van Dordt, verre te verkiezen is, ook als het gaat om overheid en samenleving, boven bijvoorbeeld de uitspraken en anathema’s van het Concilie van Trente.”

Men kan vragen: maar is de situatie in Nederland beter? Helaas in veel opzichten niet. Toch kunnen wij niet meewerken aan de afbraak van wat God in het verleden gegeven heeft. Eerder zou het tegendeel moeten, namelijk wederkeer tot Hem en een vragen naar Zijn wil. Daartoe wil ik ook opwekken. Wat klonken beide coupletten van ons volkslied tijdens het 12½-jarig jubileum van onze Koningin plechtig en hartverwarmend.¹²⁸ Met name de regel ‘Mijn Schild ende Betrouwen, zijt Gij, o God, mijn Heer’ vraagt toch ook om een leven naar Zijn geboden! Dat klinkt wel heel anders dan het lied ‘Alle Menschen werden Brüder’. In dit kader van overwegingen die ons ten diepste hebben geleid tot ons standpunt, mag ook genoemd worden de positie van ons koningshuis, het Huis van Oranje-Nassau en daarnaast het teken van soevereiniteit bij uitstek, onze eigen munt, de gulden.

Uiteraard werd ook stilgestaan bij de positieve kanten op economisch terrein van de Gemeenschap. Maar deze voordelen zijn ook door samenwerking te behalen. Daarop zou de EU zich meer moeten richten, op haar economische kerntaken, en een openstaan voor nieuwe leden. Kandidaatleden staan in de rij. Inmiddels zien wij hoe alle grote EU-lidstaten worstelen met grote economische en politieke problemen. Wij zien ook hoe Oost-Europa steeds meer wegglijdt in wanorde en chaos. Met andere woorden, het is verre van zeker hoe het in de toekomst met alle schone voornemens en idealen zal uitpakken. Het zijn ook de politici niet die de geschiedenis maken, hoewel zij er wel duidelijk een rol in spelen, maar het is God Die het begin en het eind van de

128 De inhuldiging van H.M. Koningin Beatrix vond te Amsterdam plaats op 30 april 1980.

geschiedenis van ons land, de wereld en dus ook Europa omspannt en bepaalt.

De heer Delors, voorzitter van de Europese Commissie, heeft zich dezer dagen pessimistisch getoond over de voortgang van het Europese intergratieproces. “Er is crisis in de economie, crisis in de samenleving en futloosheid in de democratie. Slachtoffers zijn in de eerste plaats de werklozen en armen, maar ook het idee van het verenigd Europa zou wel eens tot de verliezers kunnen behoren.” Ook de gedachte aan één zich verenigend Europa bevindt zich dus in ‘t midden van gevaren. Daar denken wij dan toch wel wat genuanceerd over.

Nieuwe fronten

Onlangs kwam ik in een periodiek de vertwijfelde vraag van een buitenstaander tegen wat de kleine christelijke politieke partijen nu toch aan moeten met de ontstane situatie. De strijdpunten waarmee zij zich in de politiek profileerden tegenover de andere partijen, niet in de laatste plaats tegenover het CDA, zijn hun uit handen gespeeld: abortus provocatus, euthanasie, de anti-discriminatiewetgeving, Europa. Deze kwesties zijn nu immers geregeld. Alsof die constatering het einde van de discussie over deze gewichtige thema's kan betekenen. Wij mogen nimmer berusten in wat principieel strijdt met onze hoge roeping de samenleving met haar structuren en regelgeving in te richten naar wat Gods Woord en Zijn Wet zegenrijk gebiedt. De overheid is Gods dienares en heeft een beleid te ontwikkelen, land en volk ten goede. Zij is gehouden Gods geboden na te leven en te doen naleven. De zonde moet worden tegengestaan, recht en gerechtigheid moeten worden bevorderd. Dat levert nog een heleboel fronten op, nieuwe fronten ook.

Minister-president Lubbers heeft onlangs, op 31 januari 1993 tijdens het World Economic Forum te Davos, vastgesteld dat christendom en humanisme als fundamenteën van het Europese denken in gevaar zijn. Om dat gevaar te keren riep hij op ze te behouden door grote investeringen te doen in de morele structuur van onze samenleving. Regelmatig wordt ook van de zijde van bewindslieden opgeroepen tot hernieuwde aandacht voor normen en waarden. Te vaak worden deze geschoffeerd en geprovoceerd. Van wezenlijk belang is daarbij wel waar deze normen en waarden hun ankerplaats hebben. Als deze ontspruiten aan het menselijk brein en de mondige mens de maat is, zijn ze zo beweeglijk en vergankelijk als een populierenblad in de wind. De oproep onvoorwaardelijk te blijven bij de bijbelse normen en waarden, veroudert nooit. Zij dragen het perspectief van de gunst en zegen des Heeren.

Met de morele structuur van onze samenleving is het inderdaad zeer zorgelijk gesteld. Dat zagen wij nog onlangs bij het gratis doorzenden van het vnzige blad *Playboy* aan onze militairen in Joegoslavië. Men lijkt er in regeringskringen wel blind voor dat voor

zoiets verantwoordelijkheid te nemen, haaks staat op het eigen pleidooi te investeren in de morele structuur van onze samenleving. Wij moeten daarover toch bedroefd zijn! Hetzelfde geldt voor de vele, ten diepste godslasterlijke en God en mens ontterende reclame-uitingen op bushokjes en dergelijke langs de openbare weg. De betrokkenheid van de overheid is hier weliswaar een andere, maar toch. Het tekent het geestelijke klimaat waarin wij leven. De overheid zou geen ledig toeschouwer behoren te zijn!

Strijdpunten en fronten te over. Mag ik er enkele noemen, zonder daarmee de suggestie op te roepen een volledige opsomming te geven. Op het terrein van de genetische manipulatie worden door de medische- en biotechnologie in hoog tempo grenzen verlegd. De mens dringt binnen in de diepste kernen van de schepping Gods. Op allerlei wijzen wordt het geschapen eigene van plant, dier en mens beïnvloed en gestuurd. Ethische vragen zijn volop in het geding. Hoe ver mag de mens eigenlijk gaan? Categorische antwoorden zijn niet in alle opzichten te geven. Het maakt nog wel verschil of een en ander ten dienste staat van het zoeken naar een medicijn voor ziekten, waartegen nog geen middelen beschikbaar zijn, dan wel dat het gaat om een commerciële doelstelling van productieverhoging alleen. Er zal nog veel studie nodig zijn om de juiste lijnen te trekken. Bepaalde grenzen zijn duidelijk: het vermengen van soorten, het ombouwen van hetgeen de Bijbel aanduidt met 'naar zijn aard.'¹²⁹ Wij vinden de regering en in haar kielzog de grote politiek partijen een te volgzame houding innemen. Er moeten duidelijke normen worden gesteld. Daaraan moet met voorrang worden gewerkt.

Een heel ander punt, waarover wij grote zorgen hebben, is dat van de steeds bruter en brutaler om zich heen slaande grote en kleine criminaliteit. De burger waant zich in de meest letterlijke zin van het woord te midden van gevaren, voelt zich niet veilig op straat. Het is werkelijk schokkend te ervaren dat de overheid niet bij machte is, slagvaardig tegen dit kwaad op te treden. Het rechtsgevoel van burgers wordt tot in het hart geraakt. Politie, justitie en het gevangeniswezen verdienen hoge prioriteit. Toegegeven, het is niet alleen een kwestie van geld, ook van moraal, gezag en orde. Maar wat nu telkens weer de krant vult, is toch niet te accepteren! Zacht en halfzacht gedoe moet werkelijk eens worden beëindigd. Een besliste en ondubbelzinnige aanpak moet daar tegenover worden gesteld. Het is een authentieke taak van de overheid om het kwaad te straffen en de burgers aan te zetten tot verantwoord gedrag.

129 Genesis 1,24 e.v.

Een groot spanningsveld tekent zich af bij het verweven van de milieudoelstellingen met andere beleidsterreinen. Denk aan de landbouw. Wij zijn voor een goed milieubeheer. Dat is bijbelse opdracht. Tegelijk moet aan de boeren tijd worden gegund om hun bedrijfsvoering op een financieel verantwoorde wijze aan te passen. Nu rollen de maatregelen over elkaar heen. Dan vraag je om problemen, te meer waar er op de agrariërs nog wel wat meer afkomt vanuit Brussel. Er zal dan ook naar een verantwoorde maatvoering van het beleid moeten worden gezocht. Overdreven uitersten moeten worden vermeden. Die kunnen door de boeren, nog altijd goed voor een beïdend deel van ons nationale inkomen, niet worden meegemaakt.

Over ons defensieapparaat is het nodige te zeggen. Het staat in het brandpunt van de belangstelling. Gelet op de ontspanning in de Oost-West-verhouding zou het allemaal met veel minder kunnen, op termijn zelfs zonder dienstplichtigen. Wat ons betreft, loopt men toch wel te hard van stapel. Alsof wij niet te midden van allerlei latente gevaren verkeren. Wie zegt dat het niet opnieuw - God in de hemel beware ons ervoor! - tot escalatie en uitbarsting komt? Er zijn smeulende vuurtjes te over, ver weg en dichtbij. En wat is tegenwoordig nog ver weg? Via VN, NAVO en WEU zijn wij binnen de kortste keren betrokkenen. Dat is de laatste tijd wel gebleken.

Een belangrijke discussie is op gang gekomen over de geloofwaardigheid en het gezag van de politiek, over de betrokkenheid van burgers bij het openbaar bestuur. De zorgen over een en ander herkennen wij. Wanneer de burger zich afwendt van wat ik nu maar samenvat met 'de politiek', heeft dat ongetwijfeld gevolgen voor de motivatie van de doorsnee burger om zich door de overheid te laten gezeggen. Dat zou tot, de samenleving ontbindende trends kunnen leiden. Men zoekt het o.a. in een herordenen van de bestuurlijke structuren en verhoudingen. Kortere lijnen, minder bureaucratie, minder regels, meer kwaliteit.

Ook moet de band tussen kiezer en gekozene worden aangehaald. Wij worden het land in gestuurd. Welnu, dat kan slechter. Het is inderdaad belangrijk dat een volksvertegenwoordiger weet wat er leeft. De Tweede Kamer ondergaat op dit ogenblik een experiment omtrent het vergaderschema, dat het mogelijk moet maken vaker het land in te trekken om zich op de hoogte te stellen van zich voordoende knelpunten. In bescheidenheid: wij hopen daaraan ook planmatig invulling te geven. Zo wordt er in het Westland in maart aanstaande een ontmoeting met tuinders geregeld, zodat de fractie de in de tuinbouw levende problemen kan verkennen. De maand erop, bij leven en welzijn, gebeurt dat met vertegenwoordigers van alle vissersplaatsen. De fracties hopen zich ontvankelijk voor suggesties op te stellen. Zeker, de volgorde is: bidt en

werkt. Die volgorde moet in het oog gehouden worden. Maar dat betekent in afhankelijkheid van de Heere en onder biddend opzien tot God dan toch ook werken. Zo zijn werkbezoeken gepland in de Friese wouden en omgeving en aan een instelling voor gehandicaptenzorg met als werkgebied de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.

Bezinning

In 't midden van vele gevaren, zeker. Er zijn er enkele geschetst. Maar die hebben niet het laatste woord. Onze partij mag zich opmaken het 75-jarig jubileum te gedenken. Een viering zoals de wereld die kent, staat ons niet voor ogen. Dan is er eerder oorzaak zich te verootmoedigen voor God. Maar een denken aan de gunst des Heeren van vroeger jaren, een dankbaar gedenken van Zijn wonderdaden, mits bijbels getoonzet, mag zeker een plaats hebben. Wij hebben immers nog vele voorrechten. Daaraan voorbij te gaan, zou van schuldige ondankbaarheid getuigen. Wij worden tot dat gedenken opgeroepen.

Toch zijn er ook intern gevaren. Onverhoopte verdeeldheid in eigen huis mag de beeldvorming over onze partij niet gaan bepalen. Daarvan wordt al te vaak door anderen van buiten onze partij, al dan niet tot hun vermeende winst, gewag gemaakt. Daarvoor dragen wij allen, hoofd voor hoofd, verantwoordelijkheid. Wij moeten de andere partijen, tot de in verhouding meest nastaande toe, niet in de kaart spelen, om dat wereldse beeld te gebruiken. Wij gaan nota bene drie verkiezingen tegemoet: gemeenteraden, Tweede Kamer, Europees Parlement. Laten wij zicht zien te houden op de hoofdzaken en op wat ons samenbindt. En dat is toch altijd nog veel meer, dan wat ons aan uiteenlopende inzichten en accenten eventueel scheidt.

De hoofdmomenten in het publieke debat, waarin het steeds meer ontredderd geraakte geestelijke klimaat in ons land zich aftekent, verdragen geen ontkrachting van het staatkundig gereformeerde getuigenis en praktisch politiek handelen van binnenuit. Een huis dat tegen zichzelf verdeeld is, kan niet bestaan. Het gaat er de SGP vanouds om de beginselen van Gods Woord op staatkundig terrein tot meerdere erkenning te brengen in den lande. Wij mogen zelf geen sta-in-de-weg daarbij vormen. Laten wij onszelf en elkaar in liefde en verbondenheid mogen waarschuwen. Het zou toch vreselijk zijn als de Naam van de Heere God door ons toedoen zou gelasterd worden in plaats van geprezen!

Wij komen daarin altijd te kort, dat is waar. Maar het is ook de ondervinding van al onze vertegenwoordigers in Raden, Staten en Staten-Generaal, alsook van onze Europarlementariër, dat zij geknakt worden door een thuisfront, dat met zichzelf op zodanige wijze in beraad is, dat het zo nodige vertrouwen te weinig schittert. Zo dat het geval zou zijn, maakt dat als het ware een stukje lijden uit. Uiteraard komt zoiets

ook de slagvaardigheid niet ten goede. Merken degenen die scherp op ons letten wel voldoende dat wij elkaar dragen en verdragen, dat wij elkaar liefhebben, zoals de Israëlieten elkaar in de ogen van de omringende heidenen liefhadden, waarom zij bekeerden zich bij hen te mogen voegen? Merken zij dat wij vaardiger zijn de handen te vouwen en ineen te slaan dan de vuisten te ballen?

Jong en oud, wij hebben elkaar en de partij heeft ons tezamen zo hard nodig. Straks telt opnieuw elke stem. Het behoeft geen betoog dat bijvoorbeeld onze derde zetel in de Tweede Kamer al geruime tijd in het geding is. Wij weten het: de mens rekent en wikt, maar God beschikt. Toch sluit die belijdenis onze verantwoordelijkheid niet uit. Een klemmend appèl op iedere aanwezige is dan ook op zijn plaats. Laat er een goed gerucht van ons mogen uitgaan. Laat ook iedere SGP'er in zijn eigen woon- en werkomgeving een goede ambassadeur zijn en een wervend woord voor de partij, om wille van haar beginsel, mogen spreken.

Fundamentele vraagstellingen zullen onze politieke weg bebakenen. Er is een nieuwe fase ingetreden. In toenemende mate zullen wij de vraag onder ogen moeten zien hoe wij de grondrechten, waarop wij ons net als anderen moeten beroepen, kunnen harmoniëren met onze principiële visie op de overheid.¹³⁰ Dit dilemma speelt bijvoorbeeld in het onderwijs, in de bejaardenzorg en in het gehandicaptenwerk heel concreet. Waar het op Gods Woord gegronde beginsel in onze moderne tijd steeds meer buiten beeld raakt en naar menselijke rekening meer onbereikbaar wordt, moeten wij dan in de praktische politiek met het meest haalbare genoegen nemen? Welke les ligt wat dat betreft in 'Mozes' scheidbrief'? Zoals we deze vraag onlangs in een periodiek tegenkwamen.

Ook zullen wij ons bij vele komende gelegenheden hebben te verantwoorden over het sociale gezicht van de SGP. Dat de SGP dat heeft, staat na de crisis van de jaren dertig buiten discussie. Maar in deze tijd van verregaande individualisering en verkrumpling van sociale verbanden, moet dat profiel opnieuw gloed krijgen, zodat warmte en beweging worden uitgestraald. Men moet zich bij de SGP veilig weten, tot in de oude stadswijken toe.

In 't midden der gevaren. Zware tijden. Zeker waar. Toch hoeven defaitisme en pessimisme niet toe te slaan. De Heere regeert! Wie Hem nederig te voet valt, zal van Hem Zijn wegen leren. Nederig te voet vallen, dan is het vertrouwen in eigen kracht,

130 Vgl. Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Zie noot 6.

kunnen en kennen, gesneuveld. Dan is zonde zonde geworden en schuld schuld. Dan is de nood waarin wij zitten, werkelijk nood geworden. Dan wordt in beginsel de breuk van eigen hart en eigen bestaan, maar ook van land en volk ingeleefd. Dan wordt er in zichzelf geen bestaan meer gevonden. Dan zijn wij met al het onze overboord geslagen. Maar dan mag ook in de weg van het wonder, ontdekt worden dat Hem die gangen niet onbekend zijn en dat Hij Zijn vriendelijk Aangezicht doet oplichten in het borgwerk van Zijn lieve Zoon, de Heere Jezus Christus. In Hem en om Zijnentwil, wordt er een volk, ellendig en arm in zichzelf, eeuwig zalig. Dat wordt hier in aanvang gekend. Dezulken zijn de beste staatsburgers. Stillen in den lande, kurken waarop het land nog drijft. Mogen wij tot hen op goede gronden gerekend worden? Dan zijn wij tweemensen. Enerzijds meer bezorgd over de afmakingen en beginselverzaking van onszelf dan over die van anderen. Anderzijds een leven - met vallen en opstaan, dat wel - in de vreze des Heeren, die het beginsel is der wijsheid en der wetenschap en die doet wijken van alle kwaad. Dan is bij ogenblikken ook praktisch:

*Ik denk, in 't midden der gevaren,
Nog aan Uw gunst van vroeger jaren;
Ik tracht Uw werken na te gaan;
O God, wie kan U evenaren?
Hoe heerlijk zijn Uw wonderdaan!¹³¹*

Van der Vlies achter de interruptiemicrofoon in de vergaderzaal van de Tweede Kamer

131 Psalm 143 vers 5 berijmd.

26 februari 1994

ELK MOET HEM EREN¹³²

Elk moet Hem eren! Al wat geest en adem heeft. De lelie pronkt met haar schoonheid. Het vogeltje zingt zijn lied. Dat alles ter ere van hun Schepper en Onderhouder. Het ruime hemelrond vertelt, met blijde mond, Gods eer en heerlijkheid. De heldere lucht en het zwerk verkondigen Zijn werk en prijzen Zijn beleid.¹³³ En God zag al wat Hij gemaakt had - plant, dier en mens - en zie, het was zeer goed!¹³⁴ Wij werden allemaal wel eens bekoord door natuur of landschap. Wie is niet eens onder de indruk geweest van een ongerepte sneeuwlaag over het land. Planten, bloemen en dieren kunnen je onder de indruk brengen van het wonder van de schepping. Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis noemt die schepping een schoon boek, dat een duidelijke taal spreekt ter ere Gods. Maar wat plant en dier nog kunnen, heeft de mens verlerd. Het heeft de mens niet goed gedacht God in erkentenis te houden.¹³⁵ Wij hebben onze Schepper de rug toegekeerd en zijn de zonde toegevallen. Van een Hem eren komt van ons uit niets meer terecht, integendeel. De hele schepping zucht daar onder. Rondom de lelie staan doornen en het vogeltje moet voor de kat op de vlucht. Toch blijft er de eis: hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets (anders) doet, doet het al ter ere Gods.¹³⁶

Botsing

Hetzij dat gij iets anders doet, doet het ter ere Gods. Daaronder valt ook ons deel nemen aan het maatschappelijk verkeer, het regeren van een land, het besturen van een gemeente, het deelnemen aan het politieke bedrijf. In de politiek gaat het om keuzen voor de inrichting van de samenleving, om het bepalen en handhaven van wetten en regels, opdat het onder de mensen ordelijk zou toegaan. Wat goed is, moet worden bevorderd, wat kwaad is, moet worden tegengegaan. Wij belijden het absolute gezag van Gods Woord over alle terreinen van het leven, ook dus het staatkundige en maatschappelijke leven. God heeft er recht op geëerd en gediend te worden. Het betaamt alle mensen naar Zijn geboden te leven, Hem ter eer.

132 Ontleend aan Psalm 150 vers 3 berijmd.

133 Psalm 19 vers 1 berijmd.

134 Genesis 1,31.

135 Romeinen 1,28.

136 1 Korinthe 10,31.

Wij staan - in alle gebrek, dat zij eerlijk toegegeven - in de politiek pal voor de staatkundig gereformeerde beginselen, die op de Heilige Schrift zijn gegrond. Deze beginselen botsen in toenemende mate met de heersende meningen, de moderne tijdgeest en maatschappelijke trends. Schrijnend kwam dat vorig jaar aan het licht, toen wij met onze orthodoxe uitleg van de Heilige Schrift, waar het ging om een beoordeling van de homoseksuele praktijk, in het politieke debat over de Algemene wet gelijke behandeling buiten de parlementaire orde werden verklaard. Dat is ook duidelijk geworden aan de zich in binnen- en buitenland voordoende ergernis en opwinding over onze besluitvorming rond de plaats van de vrouw in de politiek en in onze partij. Bepaalde overwegingen, hoe principieel deze voor ons ook kunnen zijn, worden niet langer van gewicht geacht, laat staan als beslissend overgenomen. Wij zeiden vorig jaar dat wij als het ware een nieuw tijdperk zijn ingetreden, omdat een fundamentele wissel is omgezet. Ideaal en werkelijkheid groeien steeds verder van elkaar af. Wij dienen ons dat te realiseren. Wij mogen ontroerd en bewogen zingen van een geslacht dat de Heere vreest en Zijn hulp verwacht, een geslacht dat Gods heil nabij weten mag, “opdat er eer in onze lande woon’ en zich aldaar op het luisterrijkst vertoon’.”¹³⁷ Dit mag voor Gods ware volk doorleefde werkelijkheid zijn, de realiteit in onze samenleving is zo geheel anders. Elk moet Hem eren. Maar o schande, wat komt daar - ook onder ons overigens! - toch bitter weinig van terecht.

bijbels gefundeerde normen en waarden zijn een eind weggesleten. Het recht struikelt op de straten. Zonde wordt met zonde vermenigvuldigd, schuld op schuld gestapeld. Ondanks alle waarschuwingen en roepstemmen géén inkeer, geen wederkeer tot de heilzame geboden, rechten en inzetten des Heeren. Helaas gaat de overheid in dit alles vaak voorop. De Verenigde Naties riepen 1994 uit tot het Jaar van het Gezin. Onze regering sputterde tegen, want ze was bang dat de aandacht wel eens eenzijdig zou kunnen uitgaan naar het traditionele gezin van één vader en één moeder met hun eventuele kinderen. Onlangs presenteerde het ingestelde Nationale Comité zich met een actieprogramma, met daarin een lesbrievpakket voor de basisscholen waarin juist uitdrukkelijk aandacht wordt gevraagd voor homo- en lesbische relaties. Dat alles met subsidie van onze overheid. Het CDA staat er bij en kijkt er slechts naar, samen met de meeste andere partijen. Wij hebben geprotesteerd, niet vanuit de hoogte, maar in bewogenheid. Het verschaft ons bepaald geen genoegen steeds weer opnieuw de vinger te moeten leggen bij ernstige tekortkomingen van onze regering. Het levert ons eerder pijn en verdriet op.

137 Ontleend aan Psalm 85 vers 3 berijmd.

Geloofwaardige overheid

Velen in ons land voelen zich in de steek gelaten door de overheid, door hun eigen bestuurders. De kloof tussen kiezer en gekozene wordt steeds breder. Men wendt zich af van de politiek. Onvrede en onlust slaan toe. Velen nemen een protesthouding in. De Centrum Democraten van de heer Janmaat spinnen er goed garen bij.¹³⁸ Nu moeten wij eerlijk onder ogen zien dat de overheid helaas aanleiding geeft tot deze vreemding. Regelmatig duiken voorbeelden op van frauduleus gedrag van mensen, die blijkbaar hun gang maar kunnen gaan zonder dat de overheid bij machte is daartegen geloofwaardig op te treden.

Maar liefst een derde deel van de huishoudens met een bijstandsuitkering beschikt ook over (verzwegen) inkomen uit arbeid. Dat blijkt uit een recent onderzoeksrapport over armoede in Nederland. Alleen al in Rotterdam, toch bepaald niet de stad met de slechtste traditie op dit punt, werd vorig jaar door ongeveer 3.000 mensen voor tenminste een bedrag van 21 miljoen gefraudeerd; verzwegen inkomsten, verzwegen vermogen, onjuist opgegeven feiten. Ruim 500 mensen streken er wel een uitkering op, terwijl zij niet eens in Rotterdam woonden. Aldus de rapportage van de sociale dienst, die deze situatie inmiddels denkt te hebben verbeterd o.a. door koppeling van gegevensbestanden. Het zal duidelijk zijn dat dergelijke berichtgeving mensen, die de eindjes dag in dag uit met moeite aan elkaar moeten knopen enorm steekt. Ook zijn er de laatste tijd in toenemende mate verdenkingen van corruptie tegen ambtenaren en gezagsdragers. Uiteraard moeten deze tot klaarheid worden gebracht. Voor de beeldvorming over het openbaar bestuur zijn dit uiterst slechte kwesties. Zij strekken tot oneer en ondermijnen de geloofwaardigheid en het gezag van overheid en dus ook de politiek.

Criminaliteit

Maar er zijn nog wel meer oorzaken voor het diep sporende onbehagen onder burgers. Eén ervan is de teleurstellende wijze waarop het recht in ons land wordt gehandhaafd. Zeker, wij zeggen te leven in een rechtsstaat en op zichzelf kunnen wij de vergelijking met de meeste andere landen nog wel doorstaan. Toch wordt aan het rechtsgevoel van veel burgers geknaagd door voorvallen en omstandigheden die zij gewoon niet begrijpen of verdragen. De SGP heeft alle begrip voor dit onbehagen. De criminaliteit wordt heden ten dage als het grootste probleem in onze samenleving ervaren. Nederland is een onveilig land geworden. Velen durven 's avonds de straat niet meer op. Berovingen,

138 J.G.H. Janmaat was vertegenwoordiger van de partij Centrum Democraten van 1982-1986 en van 1989-1998.

aanrandingen, autodiefstallen, inbraken, moorden. Het aantal aangegeven misdrijven is gestegen tot ver boven een miljoen per jaar, het ophelderingspercentage daalt tot onder twintig procent. Het zou zo zijn dat wel een tien procent van onze economie is geïnfecteerd door de criminaliteit: witwassen, criminele vermogens e.d. Het behoeft geen betoog dat de criminaliteitsbestrijding hoog op de politieke agenda moet. De ogen zijn wel erg laat open gegaan bij velen die nu krokodillentranen schreien. Het optimistisch vooruitgangsgeloof uit de jaren zestig en zeventig heeft haar tol geëist en nu moet de wal het schip keren.

Hoe heeft het toch zover kunnen komen? Verval van christelijke normen en waar den; toegeslagen materialisme en individualisme zo in de trant van ik-voor-mijzelf en de ander bekijkt het maar. Diverse vormen van verslaving waar tegenover een te lankmoedig beleid wordt gevoerd: drugs, alcohol, gokken. Open grenzen: cocaïnehandel, maffia, internationale misdaadorganisaties.

Het overheidsbeleid kenmerkte zich in de afgelopen jaren door veel plannen en vooral mooie woorden, maar leidde niet tot een echte kentering. Reeds vele jaren heeft de SGP gewaarschuwd tegen al deze ontwikkelingen. Het commentaar was dat er toch heel wat gebeurde en dat wij het niet te somber moesten inzien. Helaas hebben de feiten ons in het gelijk gesteld. Wij hadden overigens op dit punt maar liever ongelijk gehad. De SGP hamert niet op het thema criminaliteit - een speerpunt in ons verkiezingsprogramma waarin ook extra geld voor dit beleidsterrein wordt uitgetrokken - om op een goedkope, doorzichtige manier in te spelen op onrustgevoelens in de samenleving. Dit thema heeft immers alles te maken met de roeping van de overheid om als dienaar van Gods recht en gerechtigheid te bevorderen. Over kerntaken van de overheid gesproken! De overheid is er van Godswege om de ongebondenheid onder de mensen te beteugelen. Aan die ongebondenheid wordt helaas veel te ruim baan gelaten. De overheid draagt, naar bijbels getuigenis, het zwaard niet tevergeefs!

Reeds jarenlang hamert de SGP op de noodzaak van forse uitbreiding van de politieversterkte in de stad, maar ook op het platteland. Ronduit verontrustend zijn de signalen uit tot nu toe rustige dorpen. Ook daar blijkt meer werk aan de winkel voor de sterke arm van de overheid. In de steden een straffere aanpak, prima, maar de misdaad slaat nu wel toe in de regio. Waterbedeffect wordt dat genoemd: druk op de ene plaats, veroorzaakt een bobbel elders. Onze pleidooien werden laatdunkend afgedaan met de leus: het opentrekken van blikken agenten helpt niet, eerst reorganisatie. Die reorganisatie van de politie is op zichzelf een goede zaak, maar het doel, te weten 'meer blauw op straat', lijkt nog van geen kant te worden gehaald.

Het Nederlandse strafrecht klimaat staat internationaal als zeer mild bekend. Té mild, vinden wij. De notie dat straf ook vergelding is en bovendien een afschrikkende wer-

king moet hebben, is veel te veel uit het oog verloren. Er is een duidelijke mentaliteitsverandering nodig bij de rechterlijke macht. De moderne crimineel met grote vermogens ergens veilig op de bank, lacht om ons strafrecht. Alternatieve straffen en vervroegde invrijheidstelling mogen geen automatismen worden. Een consequent strengere aanpak is echt nodig. Uiteraard binnen de grenzen van recht en billijkheid. Het cellentekort blijft een drama. Wij blijven maar achter de feiten aanhollen. In duizenden gevallen blijven criminelen gewoon vrij rondlopen vanwege gebrek aan celruimte, of wordt de tenuitvoerlegging van straf geruime tijd uitgesteld. Een lik-op-stuk beleid wil nog wel eens indruk maken, de werkelijk corrigerende invloed van uitgestelde straf is gering. Veel inrichtingen blijken overigens zo lek als een mandje. Collega Van den Berg zei in een kamerdebat heel typerend dat het in ons land haast gemakkelijker is om uit de gevangenis te komen dan erin.¹³⁹ Eindelijk ziet ook de regering in dat er het één en ander scheef zit. Er komen nu meer zwaar beveiligde penitentiaire inrichtingen en er wordt aan een drastische uitbreiding van het gevangenispersoneel gewerkt. Het klimaat in het gevangeniswezen dient te veranderen. Niet de privacy van de gevangene is het hoogste doel, maar de beveiliging. Het systeem van proefverloven moet fors worden ingeperkt.

Kortom, ingrijpende veranderingen zijn hard nodig, wil de criminaliteit niet langer zo agressief om zich heen kunnen slaan. Het niveau van rechtshandhaving móet omhoog. Steeds weerkerende ergernissen bij de burgers over wat zij ervaren als slap gedoe, kunnen door een daadkrachtig optredende overheid worden voorkomen. De overheid heeft daartoe de roeping, het kwaad moet worden gestraft, het goede bevorderd. Wee ons land, als die roeping langer wordt verzaakt. Nu zijn er inderdaad tekenen van een kentering. Burgers pikken het niet langer. De roep om herleving van de weggevalen sociale controle klinkt steeds luider op. Ook in overheidskring bepleit men een herstel van normen en waarden. De minister van Justitie profileerde zich er mee: géén geweld meer op de televisie, dat kennelijk vervlakkend inwerkt op de, vaak jeugdige, kijkers; géén vrije verstrekking van soft drugs, minder coffeeshops waar allerlei spul te bekomen is; minder speelautomaten waarmee de gokverslaving wordt gekweekt; een strenger regime in de gevangnissen. Goed dat hij dat doet, het zou nog veel consequenter kunnen en moeten; maar van wie heeft hij die geluiden al veel vaker gehoord? Gekscherend zei ik onlangs: hij heeft blijkbaar het SGP-jubileumboek goed gelezen.¹⁴⁰

139 In het kader van de behandeling van de begroting van Justitie voor 1993 werd op 17 december 1992 onder andere gesproken over het gebrek aan celcapaciteit. Zie bijlagen Handelingen II Kamer 1992-1993, 22800, hoofdstuk IV.

140 Gedoeld wordt op het jubileumboek dat verschenen is ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de SGP: W.Chr. Hovius e.a., *Van Goedertierenheid en Trouw*, 's-Gravenhage, 1993.

Al tientallen jaren hamert de SGP op dit aambeeld. Minister Kok kwam laatst met het voorstel drugverslaafden eerder en vaker dan nu te confronteren met vormen van verplicht afkicken. *De Volkskrant* nota bene, herinnerde hem er fijntjes aan dat al een zes jaar geleden de SGP-fractie daarover een motie indiende, die door de Kamer werd aanvaard. Maar goed, beter ten halve gekeerd, dan ten hele gedwaald. Laten wij overigens de diepste wortels van de problematiek onderkennen. Een doeltreffende therapie begint bij een juiste diagnose. Herstel van normen en waarden, jawel, maar welke? Gods Woord en Zijn heilige Wet zijn verlaten. Wat wijsheid kan er dan zijn? Daarom struikelt het recht op de straten. Beking is derhalve dringend nodig, ook persoonlijk. Wij mogen als SGP'ers nergens boven gaan staan. Alleen in de weg van Gods inzettingen is waarlijk zegen te verwachten. Dat is ons, mag het zijn bewógen, appèl op ons volk. Opdat er weer eer in onze lande woon'!

Alloctonenvraagstuk

Lange tijd is met grote omzichtigheid omgesprongen met de positie van de vreemdelingen in onze samenleving. Niemand wilde het risico lopen voor racist te worden uitgemaakt. Er is op dit moment gelukkig meer openheid. Racisme en vreemdelingenhaat, zoals die zich helaas hier en daar voordoen, zijn uit den boze. De taal en de toon van de Bijbel staan haaks op die van extreemrechts. Wij mogen ons daar met alle herkenning van bepaalde ontevredenheid, niet aan overgeven. Van diverse kanten, ook uit eigen kerkelijke kringen, wordt enerzijds gewezen op het gevaar van opkomend racisme, maar anderzijds ook op de risico's van het wegmoffelen van problemen, die wel degelijk bestaan. Die problemen moeten eerlijk onder ogen worden gezien en bespreekbaar worden gemaakt. Juist ook de puur bijbelse begrippen van barmhartigheid en rechtvaardigheid kunnen in zulk een doordenking tot zegen en verrijking zijn.

Wij hebben in het verleden gastarbeiders naar ons land gehaald om zwaar en vuil werk op te knappen. Wij hadden daaraan toen behoefte. Later zijn hun gezinnen ook hier naar toe gekomen. Gescheiden leven van vaders van hun gezinnen werkte demoraliserend. Daarom hebben wij dat gezinsherenigingsbeleid, mits correct uitgevoerd, zodat niet hele families konden meekomen, in principe gesteund. Meer dan vroeger is daarnaast een stroom van asielzoekers op gang gekomen. Mensen van huis en haard verdreven of gevlucht om lijfsbehoud zochten in ons land een veilige haven. Internationale afspraken binden ons land aan een zekere taakstelling bij de opvang van ontheemden.

Nederland is weliswaar een dichtbevolkt land, ons land heeft ook een begrensde financiële en sociale draagkracht, maar ons land is in absolute zin niet vol, zoals sommigen roepen. Voor hen die aantoonbaar gevaar lopen voor lijf en goed, bijvoorbeeld

om des geloofs wil moeten vluchten, mag de deur zeker niet op slot. Dat zou in het licht van de Heilige Schrift niet verantwoord zijn, dat zou strijden met de traditie van onze natie van haar wordingsgeschiedenis af, dat zou op gespannen voet staan met ons eigen Beginselprogram. Maar er zijn er ook, en helaas niet weinigen, die proberen van de internationale situatie misbruik te maken, die zich hier melden gewoon om er beter van te worden. Welvaartzoekers als het ware, mensen met louter een economisch vluchtmotief. Daarom moet aan de poort van ons land strenger en selectiever worden toegezien, wie wel en wie niet binnen komt. De zuigkracht van ons land met al haar goede en royale voorzieningen, is nu eenmaal groot. Juist terwille van hen tot wie onze hulpvaardigheid, offervaardigheid en mededogen zich terecht uitstrekken, moet degenen die onterecht een beroep op ons doen te verstaan worden gegeven dat zij niet binnen komen. De procedures die daarbij in ons rechtssysteem nodig zijn, moeten snel tot uitsluitel leiden. Korte lijnen, uitwijzingen consequent verwerkelijkt, geen kans om onder te duiken en als illegale in ons land verder te gaan.

De vliegtuigramp in de Bijlmer heeft zichtbaar gemaakt hoevelen zich illegaal in onze samenleving ophouden.¹⁴¹ In een stad als Amsterdam gaat het hoogstwaarschijnlijk om vele tienduizenden. Dat kan natuurlijk niet. Databanken van burgerlijke administraties, sociale diensten, bedrijfsverenigingen en fiscus moeten zijn gekoppeld, opdat fraude en oneigenlijk gebruik van onze spaarzame middelen worden voorkomen. Illegalen staan aan de verleiding bloot om ten behoeve van hun bestaan uit te wijken naar crimineel gedrag, prostitutie e.d. Dat moet uiteraard worden tegengegaan.

Het is duidelijk dat Nederland in toenemende mate een pluriforme natie is. Dat levert ons een grote spanning op met onze visie op onze gezegende historie - Nederland een vanouds christelijke natie - en met onze visie op de overheid, waarvan het ambt zo rijk omschreven staat in artikel 36 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis. Ik denk aan de vele moskeeën die er gekomen zijn, de presentatie van allerlei godsdiensten en culturen, die zich niet verdragen met wat ons in de Heilige Schrift als de enige Weg ten leven wordt voorgehouden. Enerzijds is er onze grondwet (vrijheid van godsdienst, vrijheid van meningsuiting e.d.), anderzijds ons staatkundig gereformeerd beginsel op grond van Gods Woord. Dat de overheid het Koninkrijk van Jezus Christus, op haar plaats en met de haar geëigende middelen, dient te bevorderen en te weren wat zich daartegen keert. Geen SGP-bestuurder of SGP-vertegenwoordiger, of hij heeft deze spanning in zijn werk ondervonden.

141 Het vliegtuigongeluk met een Israëliisch transportvliegtuig vond plaats op 4 oktober 1992.

De bestuurslast van het minderhedenvraagstuk komt in grote mate op de gemeentebesturen terecht. Zij moeten tot het dragen van die last royaal in staat worden gesteld. Zij lopen er tegen aan dat in hun gemeente de weerstand groeit tegen wat ervaren wordt als positieve discriminatie: bij woningtoewijzing, bij het vinden van een plaats voor scholing (politieopleiding bijvoorbeeld) of betaald werk. Het zogenoemde achterstandenbeleid, in het kader van de sociale vernieuwing, is een weerbarstig en gevoelig terrein. Allerlei emoties laten zich gelden: het kan toch niet zo zijn dat onze eigen burgers een pas op de plaats moeten maken bij bijvoorbeeld het vinden van een betaalbare woning, omdat mensen van buiten ons land eerst moeten voorgaan. Ze lijken wel niet wijs zovelen in ons land toe te laten! Dit gevoelige punt, waarop eerst een taboe lag, wordt nu openlijk besproken. Daaraan zit een goede kant en de SGP schuwt die discussie niet. Maar egoïsme noch nationalisme mogen ons leiden in die doordenking. Het gebod God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf, dient gezaghebbende en beslagleggende leidraad te zijn.

Onze naaste als onszelf! Daar zijn wij nog zo maar niet aan toe. Dat vooronderstelt tenminste een zekere mededeelzaamheid en inschikkelijkheid. God lief te hebben boven alles! Waar die genade persoonlijk mag worden gekend en in praktijk gebracht, geeft dat een heilige toom tegen alles wat Hem onteert, geeft dat een onverzettelijkheid tegenover de zonde, ook in het openbare leven en daarom een politieke beginselvastheid als van staal, maar tegelijk ook een mildheid jegens de medemens, opdat hij voor Christus zou worden gewonnen.

Goede integratie begint niet met bevóordeling, maar met goed en verplicht gevolgd onderwijs (Nederlands!) en een baan. Asielzoekers moeten hun tijd niet in ledigheid doorbrengen. Op lokaal niveau moeten er programma's worden ontwikkeld, die nuttig zijn en ondersteunend voor het latere leven. Gemeentebesturen hebben hierbij een taak. De Rijksoverheid dient het geld er voor te verstrekken. Het zijn de twee kanten van de zaak: een goed gastheer zijn en je als gast gedragen naar de regels van het huis. Het laatste woord zal er in de politiek vast nog niet over gesproken zijn.

Boeren, tuinders, telers en kwekers

De agrarische sector staat onder grote druk. Het water is velen tot aan de lippen gestegen. Slechte prijzen, milieumaatregelen, hoge loonkosten; het wordt te veel. Vele bedrijven gaan failliet of verkeren in grote onzekerheid over de toekomst. Vanouds is deze sector onmisbaar voor de voedselvoorziening en goed voor een belangrijk stuk werkgelegenheid. Wij produceren meer dan wij zelf voor ons levensonderhoud nodig hebben en daarom valt een zwaar accent op de export. Die overproductie is lange tijd afgedekt door dure prijsbeschermende maatregelen in Europees verband. Het

gemeenschappelijk gevoerde landbouwbeleid te Brussel beoogt meer marktgericht te gaan werken en de ondernemers in de agrarische sector daaraan te laten wennen. De gevolgen zijn van verstreckende aard. Het Brusselse beleid en het eindelijk tot stand gekomen GATT-akkoord - met zowel uitdagende mogelijkheden als nieuwe beperkingen - maken de marges voor een eigen nationaal beleid smal.¹⁴² De concurrentie vanuit het buitenland neemt toe, nieuwe afzetmarkten worden maar moeizaam aangeboord. Er lijkt niet te ontkomen aan een fundamentele doordenking van de ontstane situatie en de nieuw te ontwikkelen koers. Er staat een Nationaal landbouwdebat gevoerd te worden, op initiatief van wetenschappers, banken en beleidsmakers.

Het is gemakkelijk gezegd: een renderende, concurrerende en duurzame landbouw. De weg er naar toe is vol voetangels en klemmen. Het is dan ook wrang, als je nog maar net het hoofd boven water kunt houden en men je weer lastig valt met op zichzelf nodige, maar dure voorzieningen om aan zekere voorwaarden te voldoen. Een papieren rompslomp, bureaucratie en regelzucht maken de ondernemer horendol.

Toch zullen de meesten niet bij de pakken willen blijven neerzitten. Heel velen hebben ook al grote investeringen ten behoeve van bijvoorbeeld een milieuvriendelijker productiewijze gedaan of zijn daartoe bereid. De wil is er wel, men ziet ook vaak de noodzaak wel in. Maar het moet ook kunnen. De draagkracht van je bedrijf kent nu eenmaal grenzen. Je hebt er ook tijd voor nodig. De overheid moet niet gaan overvragen. Beter iets langer doen over het halen van normen mét zoveel mogelijk bedrijven; dan rigide eisen waarbij bedrijven moeten ophouden te bestaan. Dat laatste immers, is al helemaal slecht voor natuur- en landschappelijke waarden, het milieu, de inrichting van het platteland en de woonomgeving.

De SGP is altijd opgekomen voor het goedgeleide gezinsbedrijf. Wij laten ook nu onze boeren en tuinders, kwekers en telers, niet in de steek. Samen met hen moeten wij door deze moeilijke tijden heen, als de Heere het geeft. Wij hebben elkaar hard nodig bij het vinden van werkbare oplossingen, die, dat zij erkend, nu eenmaal niet voor het oprapen liggen.

Het grootste deel van de vernieuwing zal toch van de sectoren zelf moeten komen. De overheid kan slechts randvoorwaarden scheppen en stimuleren. Als een sector met iets goeds komt, is de politiek kennelijk bereid om vertrouwen te geven. Bekende voorbeelden: Mineraal Centraal en het Convenant gewasbescherming. Onze ondernemers zullen het naar de mens gesproken moeten hebben van kwaliteit en diversiteit. De voor-sprong die wij op deze punten nog hebben ten opzichte van anderen, in landen waar

142 GATT: General Agreement on Tariffs and Trade.

de energiekosten door een warmer klimaat lager zijn en de arbeidskosten ook lager uitpakken, moeten wij zien te behouden. De overheid moet deze doelstelling krachtig ondersteunen. Andere markten, producten en teeltwijzen moeten worden verkend. De bruto arbeidskosten moeten omlaag. Dat is tegelijk goed voor tal van andere bedrijfstakken. Wij prijzen ons door de grote wig - het verschil tussen bruto en netto lonen - op tal van terreinen uit de markt. Ook de seizoens- en gelegenhedenarbeid moet als vanouds goedkoop en praktisch ingericht zijn: scholieren, gezinsleden, familie en buuren. Zo ging het altijd en waarom moet het nu ineens anders met al die sociale lasten? Dergelijke maatregelen stuiten af op onbegrip. En het is niet het enige. De boer moet weer meer eigen verantwoordelijkheid worden gegund, maatwerk voor eigen bedrijf. Opdat niet meer ondernemers dan hard nodig is de wijk namen naar het buitenland. In onderzoeksprogramma's moet de overheid nieuwe mogelijkheden (doen) verkennen. Te denken valt aan het gebied van agrificatie, het op industriële schaal gebruiken van landbouwproducten voor niet-voedsel doeleinden. De SGP onderkent dat hierbij ook een ethische vraagstelling speelt. Mag wat God heeft doen groeien als voedsel voor de mens, ook worden aangewend voor economische groei en expansie? Een vraagstuk, dat ook ten onzent verdere doordenking behoeft.

Een bijbels genormeerd rentmeesterschap over Gods schepping vereist dat de milieu-, mest- en 'groene ruimte'-problematiek daadwerkelijk en geloofwaardig worden aangepakt. Zoals gezegd, moet daarbij wel rekening worden gehouden met wat in het huidige economische klimaat mogelijk is. Dat betekent temporisatie, aansluiting op het normale investeringsritme van het goed geleide bedrijf, met behoud van de uiteindelijk te halen normen. Het afkondigen van maatregelen die op bedrijfsniveau gewoon niet werken of kunnen en dus oprechte verbazing verwekken, moet worden voorkomen. De SGP-fractie heeft het genoeg gemaakt enkele Kameruitspraken te hebben uitgelokt, die mogelijkheden geven aan de agrarische ondernemer bij de mestboekhouding, die er aan komt en één die een deugdelijke kosten-baten-analyse vraagt van het bufferzonebeleid rondom de ecologische hoofdstructuur, waar dat beleid bedrijfsbeëindiging of bedrijfsverplaatsing zou kunnen betekenen.

Wij meenden er goed aan te doen wat uitvoeriger op deze problematiek in te gaan, omdat veel boeren en tuinders zich in de steek gelaten voelen door de overheid. Concrete toezeggingen, als bijvoorbeeld minister-president Lubbers over de gasprijzen voor de tuinders (overigens bleek dat ook een luchtballon te zijn), kunnen wij als kleine fractie niet doen. Maar deze hardwerkende sector kan, waar maar enigszins mogelijk, op onze warme belangstelling en steun rekenen.

Buitenland

In de sector van het buitenlands beleid is heel veel aan de orde. Wie houdt zijn hart niet vast bij de verwickelingen in ex-Joegoslavië? Wie let er niet met grote zorg op de Oostbloklanden? Wie ervaart niet de spanning rond de vredesbesprekingen tussen Israël en de omliggende landen? Wie is niet geboeid door het zogenaamde democratiseringsproces in Zuid-Afrika? Geweld, honger, intriges en agressie trekken diepe sporen en slaan ingrijpende wonden in vele regio's ter wereld. Het gebed mag zich wel vermenigvuldigen dat wij voor verdere rampen en tegenspoeden mogen worden bewaard. De inzet van onze militairen bij vele brandhaarden, waartegenover de internationale gemeenschap vaak machteloos staat, wordt gevraagd, maar is wat ons betreft niet altijd vanzelfsprekend. Wij kunnen en mogen ons niet onttrekken aan onze verantwoordelijkheden bij het herstellen of handhaven van de internationale rechtsorde. Maar waar liggen de grenzen? Welke risico's zijn, menselijk bezien, nog verantwoord en welke niet? Je moet er toch niet aan denken dat er onder onze militairen slachtoffers vallen in situaties die niet rechtstreeks samenhangen met de rechtmatige verdediging van ons eigen (bondgenootschappelijk) grondgebied. De SGP-fracties in de Eerste en Tweede Kamer worstelen met de vragen die zich hier fundamenteel voordoen.

Na de intensief gevoerde discussies over het Verdrag van Maastricht is het even wat rustiger rond de Europese Gemeenschap die nu Europese Unie heet. Die naamsverandering overigens, spreekt boekdelen. De ontwikkelingen gaan door. Daarom moet de wacht betrokken blijven worden bij de soevereiniteit en identiteit van onze natie. Tegelijk kunnen wij er niet omheen dat allerlei vormen van samenwerking nodig en nuttig zijn, bijvoorbeeld op het terrein van het milieu. De wereld wordt ook, om zo te zeggen, kleiner onder invloed van moderne communicatie en informatica. Het zou onwijs zijn de ogen daarvoor de sluiten.

Financieel-economische en sociale problematiek

De economische groei stagneert nog, de werkloosheid loopt weer met sprongen op. Voor de komende kabinetsperiode is opnieuw een drastisch bezuinigingsprogramma voorzien. Ook ons verkiezingsprogramma 'Vast en Zeker' doet daartoe duidelijke voorstellen. Het doet in dat verband wat onwerkelijk aan dat het huidige kabinet nog juist voor de verkiezingen - wie denkt dat het één los staat van het ander, mag het zeggen! - met een niet onplezierig lastenverlichtingspakket van een 5 miljard is gekomen. Een kennelijk structureel geachte meevaller wordt zo direct of indirect aan de burgers terug gegeven. Om de werkgelegenheid te bevorderen, is bijna de helft ingezet in de sfeer van lastenverlichting voor de werkgevers. Een net zo groot deel wordt gebruikt

ter verlaging van de eerste belastingschijf en komt vele burgers ten goede. De rest wordt voor onderscheiden doeleinden beschikbaar gesteld.

Waar de discussie zich op zal toespitsen, zijn de uitkeringen en de AOW voor de ouderen. Wel of geen koppeling? Bevriezing van de uitkeringen en de AOW over de hele volgende kabinetsperiode? De heer Brinkman (CDA) heeft daarvoor gepleit in het licht van de sombere voorspellingen. Deze bevriezing komt vooral aan bij de ouderen zonder enig aanvullend pensioen. Hoezeer ook betwijfeld moet worden of er ruimte is voor de zogeheten koppeling van AOW en sociale uitkeringen aan de loonontwikkelingen in de marktsector en de koopkracht, het ontgaat ons waarom wij niet kunnen afspreken om per jaar de mogelijkheden te bezien, zoals trouwens de laatste jaren te doen gebruikelijk. Als het even kan, moet aan de èchte AOW-ers, die geen aanvullend pensioen hebben, en degenen die op minimum-niveau zitten, uitzicht geboden blijven worden op koopkrachtbehoud. Allemaal een stapje terug, jawel, maar een verdeling van de pijn naar draagkracht. Dat is altijd de lijn van de SGP geweest. Daarom vallen wij het CDA niet bij en trekken wij onze eigen lijn, ook naar onze ouderen toe.

Het is overigens volstrekt terecht dat bij de te treffen maatregelen vooral wordt gelet op werkgelegenheidseffecten. Werk dient nog altijd te gaan boven inkomen. Is er werk, wordt er verdiend, dan wordt het economische draagvlak van onze samenleving versterkt. En anders blijft het op dit gebied kommer en kwel. Wij dringen er bij het kabinet op aan via investeringsprogramma's en dergelijke al het mogelijke te doen om de economische structuur van ons land te versterken en de werkloosheid terug te dringen.

Secularisatie

Dezer dagen verscheen een studie van het Sociaal en Cultureel Planbureau over de ontwikkelingen rond het kerklidmaatschap, de kerkgang en de meningen van kerkleden, dit alles over de laatste vijftientig jaar.¹⁴³ De conclusies zijn onthutsend. In 1958 behoorde driekwart van onze bevolking tot een kerk, in 1991 nog ruim de helft. Men verwacht dat dat in het jaar 2020 nog slechts één kwart zal zijn. Momenteel zegt ongeveer de helft van de Nederlanders gelovig te zijn, dat wil hier zeggen in het bestaan van God te geloven. Maar dat betekent niet dat de kerkgang daar gelijke tred mee houdt. Slechts ongeveer 14 procent van alle Nederlanders neemt tenminste eenmaal

143 J.W. Becker en R. Vink, *Secularisatie in Nederland, 1966-1991*, Rijswijk; SCP, 1994. Meer recente gegevens in: J.W. Becker en H. de Wit, *Secularisatie in de jaren negentig*, Den Haag, SCP, 2000. Zie over verschuivingen in de binding met de kerken en de christelijke traditie: J.W. Becker en J. de Hart, *Godsdienstige veranderingen in Nederland*, SCP, Den Haag, 2006.

per maand aan activiteiten deel die georganiseerd zijn door kerken of religieuze instellingen. Een meerderheid van onze bevolking beschouwt de godsdienst als een privé aangelegenheid. Voor tweederde deel ervan is het persoonlijk geweten de toetssteen voor morele voorschriften. Op Oost-Duitsland na, heeft ons land het laagste cijfer als het gaat om een meting naar het levensbeschouwelijke klimaat. Het gaat daarbij om een vergelijking tussen vijftien landen. Het wordt een blijk van een calvinistische houding genoemd dat wie niet meer gelooft, ook niet bij een kerk wil horen. Waar de naam van Calvijn ook al niet bij te pas kan komen!

Onthutsend, zei ik. Het moet ons ook aanklagen. Wat is er van ons kerkmensen uitgegaan? Hebben wij tot jaloersheid mogen verwekken als de Israëlieten weleer deden, waarvan de heidenen zagen hoe lief zij elkaar hadden en dat de Heere met hen was? Wij moeten vrezen dat alle werfkracht is gedooft door onderlinge twisten en scheuringen. Zeker, Gods Geest moet het doen. Maar dat pleit ons niet vrij. Het behoeft in dit licht ook niet te verwonderen dat wij wetten krijgen die indruisen tegen wat God in Zijn Woord van ons mensen eist. Een volk krijgt de wetten die het verdient.

Wij denken nogmaals aan de euthanasiewetgeving. Een strijd is ontbrand over de vraag of het vervolgingsbeleid rond levensbeëindigend handelen nu wel of niet verscherpt wordt. Een hele ontwikkeling is gaande over de vraag of een arts hulp mag bieden aan mensen die bij herhaling hebben getoond de hand aan eigen leven te willen slaan. Aangrijpende zaken toch! Een welwillende bejegening tekent zich tot bij de Hoge Raad af.¹⁴⁴ Waar komen wij met dit alles nog een keer terecht!

Wij denken ook aan de Algemene wet gelijke behandeling, die juist dezer dagen in de Eerste Kamer aan de orde is.¹⁴⁵ Wat een radicale wending in het denken wordt met die wet zichtbaar. Vorig jaar stonden wij er uitvoering bij stil, wij herhalen dat niet.

Wij denken aan de besluitvorming rond het doen van experimenten met menselijke embryo's, het splitsen en klonen ervan. Medisch-ethische vraagstukken, genetische manipulatie waarmee grenzen in planten- en dierenrijk worden verlegd, zijn aan de orde van de dag. Professor Douma heeft bij gelegenheid van zijn inauguratie aan de VU een serieuze poging gedaan toetsingscriteria onder woorden te brengen voor een

144 Zie uitspraak Hoge Raad 21 juni 1994, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1994, nr. 656.

145 Het wetsvoorstel (22014) werd in de Eerste Kamer op 1 maart 1994 met 62 tegen 6 stemmen aangenomen. De leden van de SGP-, GPV- en RPF-fracties stemden tegen, evenals de leden C.P. van Dijk en A.J. Vermaat (CDA) en A. van Boven (VVD).

bijbelse benadering.¹⁴⁶ Wij zullen in getrouwheid aan onze Schepper deugdelijke en eerlijke antwoorden moeten zien te vinden.

En om nog één voorbeeld te noemen van wetgeving: deze week is in de Kamer de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst afgehandeld.¹⁴⁷ Voor verrichtingen van een arts ter uitvoering van een behandelingsovereenkomst is telkens de toestemming van de patiënt vereist, aldus de wet. Indien de patiënt minderjarig is en de leeftijd van twaalf maar nog niet die van zestien heeft bereikt, is tevens de toestemming vereist van de ouders die de ouderlijke macht over hem uitoefenen of van zijn voogd. De verrichting kan evenwel zonder toestemming van de laatsten worden uitgevoerd, indien zij kennelijk nodig is teneinde ernstig nadeel voor de patiënt te voorkomen, alsmede indien de patiënt ook na weigering van de toestemming, de verrichting weloverwogen blijft wensen. Als voorbeelden dienden in het debat (polio)vaccinatie en abortus provocatus. Minister Hirsch Ballin, een CDA'er, hield weliswaar vol dat ook voor hem het ouderlijk gezag over minderjarige kinderen uitgangspunt bleef, maar verdedigde deze wetsbepaling met overtuiging. Het zelfbeschikkingsrecht kreeg opnieuw ruim baan. Het is duidelijk, voor de overgrote meerderheid van ons volk is het eigen geweten de enige norm. Wij bevinden ons daarom op een hellend vlak. De normen en waarden van de Heilige Schrift die vast en zeker zijn en op Gods eer zijn gericht, worden meer en meer losgelaten. Ons land keert haar eigen geestelijke wortels in de Reformatie en Nadere Reformatie gelegen de rug toe, en loopt in menig opzicht voorop in de rij der volken bij het liberaliseren van gevoelige wetgeving.

Bezinning

Deze ontwikkelingen nopen ons tot indringende bezinning. Wij moeten ons natuurlijk blijven inspannen voor de erkenning van levensbeschouwing als ordenend uitgangspunt in de politiek. Denk maar aan de kwestie van zorgvoorzieningen in Zeeland. Een meerderheid daar, Zeeland nota bene!, wil niet meer bouwen voor christelijke instellingen. Tegelijk moeten wij er ons maar niet echt meer over verwonderen. Wij zullen nog wel voor hetere vuren komen te staan. Ergere ontwikkelingen en feiten zullen zich aandienen. Zijn wij daarop voorbereid?

146 Prof. dr. J. Douma, *Plaats en taak van de medische ethiek in christelijk perspectief*. Rede uitgesproken ter gelegenheid van het aanvaarden van het ambt van bijzonder hoogleraar op de Lindeboomleerstoel voor christelijke medische ethiek bij de faculteit der geneeskunde van de Vrije Universiteit te Amsterdam, op vrijdag 4 februari 1994, Kampen, 1994.

147 Het wetsvoorstel (21561), ingediend 29 mei 1990, behelsde een uitbreiding van Boek 7, Titel 7, Afdeling 5, van het Burgerlijk Wetboek en heeft geleid tot de Wet van 17 november 1994, *Staatsblad* 873 jo. 837 Zie ook *De Banier* 3 maart 1994 (73/4), p. 7.

Elk moet Hem eren. Het lijkt verder weg dan ooit. Dat moet ons smarten. Dat moet ons aangorden om krachtiger van Zijn Naam te getuigen, om voor de ere Gods op te komen. Niet hard, niet afstotend, maar nodigend. In dit licht is het schrijnend dat wij in het achterliggende jaar zo met onszelf moesten bezig zijn.¹⁴⁸ Ook dat was niet steeds tot Zijn eer! Het heeft er zelfs toe geleid dat Zijn Naam in het openbaar oneer is aangedaan. Dat heeft mij, bij alle zorgen die er waren, nog het meest verdriet. Daar kwamen de moeiten rond de kandidatenlijst bij de Europese Verkiezingen nog overheen, die gelukkig inmiddels mochten worden overwonnen.

In diezelfde tijd moest op het alleronverwachtst minister Dales het tijdelijke met het eeuwige verwisselen en openbaarde zich bij twee van onze vrienden en collega's, de heren C.N. van Dis en H.G. Barendregt een zeer ernstige ziekte.¹⁴⁹ Moet het ons niet tot inkeer en zeer ernstige bezinning brengen? Wij wensen onze vrienden de bijblijvende genade van God in Jezus Christus van ganser harte toe, ook vanaf deze plaats.

Wat betreft onze interne discussies, laat het Woord des Heeren toch heerschappij hebben. Het maakt een wezenlijk verschil uit in het isolement gedreven te worden, dan wel willens en wetens het isolement te zoeken. Kerkelijk en maatschappelijk openbaren zich in onze gezindte grote cultuurverschillen. Bij dat alles hebben we de oprechte begeerte bijeen te houden wat bijeen hoort. Over de kern van staatkundig gereformeerde politiek zijn we het immers eens! RPF en GPV schurken steeds duidelijker tegen elkaar aan, zij vinden elkaar in de oude Anti-revolutionaire traditie. Wij hebben een grote verantwoordelijkheid voor God en onze naaste om alle ons ter beschikking staande mogelijkheden te blijven gebruiken om het Woord van God toegepast op actuele politieke vraagstukken anderen voor te houden. Ik aarzel niet te stellen dat wij op een tweesprong staan. Als wij niet oppassen, zal het getuigenis bij een opengeslagen Bijbel in de politiek en de concrete, praktische bijdrage aan de politieke besluitvorming inboeten en versmallen. Zou dat strekken tot Gods eer? Wij dienen ons te concentreren op die zaken die werkelijk en rechtstreeks met ons beginsel van doen hebben. Wij moeten de echte fronten bezetten en die overtuigd verdedigen, onder de bede of God ons krachten geven wil en nabij wil zijn met Zijn onmisbare zegen. Opnieuw

148 Van der Vlies duidt hier op de interne partijdiscussie over het al dan niet toekennen van een (beperkt) lidmaatschap aan vrouwen, o.a. tijdens de huishoudelijke vergadering op 25 september 1993 te Putten.

149 C.I. Dales (1931-1994) (PvdA) was minister van Binnenlandse Zaken vanaf 7 november 1989 tot haar plotseling overlijden op 10 januari 1994. Eerder was ze lid van de Tweede Kamer van 16 september 1982 tot 16 mei 1987 en staatssecretaris Sociale Zaken in kabinet Van Agt-II van 11 september 1981 tot 28 mei 1982.

roep ik de partij op tot eenheid en onderlinge verbondenheid. Ik doe dat in alle liefde en ernst! Maar mogen die eenheid en verbondenheid dan toch ook blijken als wij in de komende maanden opnieuw indringend met elkaar zullen hebben te spreken over de dilemma's die zich aan onze partij in deze geseclariseerde tijd voordoen. Laten wij werkelijk open en eerlijk met elkaar in gesprek zijn en elkaar oprecht vasthouden.

Er staan drie verkiezingen voor de deur.¹⁵⁰ Er is heel wat werk verzet. Mag ik allen oproepen om alles wat onze handen vinden om te doen, ook op te pakken teneinde tot een zo goed mogelijk resultaat te komen, in de erkenning dat wij in alles volstrekt van Hem afhankelijk zijn, Die regeert en alles in Zijn hand heeft? Laat geen stem verloren gaan. Elke stem telt en ieders stem zullen wij hard nodig hebben. Wekt ook anderen op hun vertrouwen aan de SGP te schenken. Elk moet Hem eren.

Het zou groot zijn als de Heere ons wilde verblijden door Zijn daden. Wij hebben het niet verdiend. Wij hebben het ons met alles dat in ons persoonlijk leven aan zonde en schande is alsmede dat in de partij gepasseerd is, ook verre van waardig gemaakt. Moge verootmoediging worden gevonden voor Zijn Aangezicht, in een wenen om de breuk die is geslagen. Een wederkeer, persoonlijk en gezamenlijk, is dringend nodig. Waarachtige bekering tot God, met minder kan het niet. Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, alleen reinigt van alle zonden. Daarin ligt troost, dat geeft hoop. Dat opent perspectief. Hoe ontmoedigd wij dan ook wel eens kunnen zijn, ziende op al de omstandigheden en onszelf, daar vliedt de moedeloosheid weg en krijgen vermoeiden kracht. Daar ligt ook het behoud van land en volk. Deze wereld gaat voorbij en al haar begeerlijkheid, maar het Woord van God blijft in der eeuwigheid. Dat Woord spreekt ervan dat eenmaal de leliën eeuwig met hun schoonheid zullen pronken, de vogelen ongestoord en onbedreigd zullen zingen van Gods lof. De leeuw zal met het lam verkeren. Dan zal geen mens meer hoeven te zeggen: ik ben ziek. God zal dan zijn alles en in allen, die in de weg van het wonder van wedergeboorte en geloof tot Hem werden gebracht. Er worden geen SGP'ers en politici als zodanig zalig, maar alleen arme zondaren. Wij moeten ons daarom wel onderzoeken, het is van tweeën één. Christus, de Koning der Kerk, komt eenmaal weder om te oordelen de levenden en de doden. Aan welke kant zullen wij staan? Alle knie zal zich eenmaal voor Hem buigen. Het zal alles toch uit lopen op Zijn eer.

150 Gemeenteraadsverkiezingen op 2 maart 1994; Tweede Kamerverkiezingen op 3 mei en verkiezingen voor het Europees Parlement op 9 juni.

In het volgende psalmvers stemmen de strijdende en de triomferende Kerk samen:

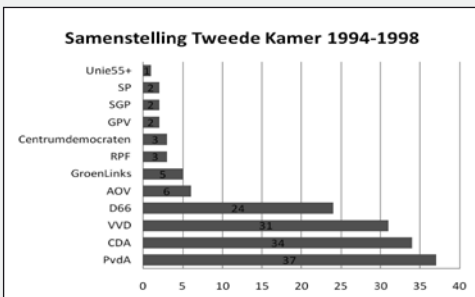
*Looft God, naar Zijn hoog bevel,
met het klinkend cimbelspel;
looft Hem, op het schel metaal
van de vrolijke cimbaal;
looft den Heer; elk moet Hem eren,
al wat geest en adem heeft;
looft den Heer, Die eeuwig leeft
looft verheugd den Heer der heren!¹⁵¹*

151 Psalm 150 vers 3 berijmd.

KABINET KOK-I (1994-1998)

De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen in 1994 zijn voor het CDA desastreus. De partij verliest twintig zetels. Voor het eerst sinds 1918 wordt er een kabinet gevormd waarin geen christelijke partij is vertegenwoordigd. PvdA, VVD en D66 vormen samen het zogeheten eerste paarse kabinet. De drie partijen hebben 92 zetels in de Tweede Kamer. Paars is de mengkleur van rood (de kleur van socialistische partijen) en blauw (de kleur van liberale partijen). De totstandkoming van een paars kabinet was geen vanzelfsprekendheid. Er waren uiteindelijk 111 dagen en maar liefst vijf informateurs voor nodig.

Voorste rij v.l.n.r.: J.M.M. Ritzen, H.A.F.M.O. van Mierlo, W. Kok, HM Koningin Beatrix, H.F. Dijkstal, W. Sorgdrager, G. Zalm;

Achterste rij v.l.n.r.: E. Borst-Eilers, J.J. van Aartsen, A. Jorritsma, J.J.C. Voorhoeve, M. de Boer, G. Wijers, A.P.W. Melkert, J.P. Pronk

Aan de Tweede Kamerverkiezingen ging een spannende campagne vooraf. De opiniepeilingen lieten een nek-aan-nekrace zien tussen de vier grootste partijen. De lijsttrekkers W. Kok (PvdA), F. Bolkestein (VVD), H.A.F.M.O. van Mierlo (D66) en L.C. Brinkman (CDA) sloegen in de laatste weken van de verkiezingscampagne een felle toon aan. Het CDA wierp zelfs minister-president Lubbers in de strijd, omdat er in de media negatieve reacties kwamen op Brinkman. VVD en D66 waren de winnaars van de verkiezingen. De PvdA verloor 12 zetels, maar zag de verkiezingsuitslag ook als een overwinning, omdat ze de grootste partij was geworden.

Bij het aantreden werd het kabinet direct geconfronteerd met de asielzoekersproblematiek. Het asielbeleid was uit de hand gelopen. In 1994 kwamen meer dan 50.000 asielzoekers naar Nederland. Het leidde tot chaotische toestanden en een gebrekkig georganiseerde opvang. Het kabinet kreeg ook te maken met de val van de moslimenclave Srebrenica. Nederlandse militairen moesten deze enclave bewaken, maar slaagden hier niet in waardoor duizenden moslimbewoners zijn vermoord.

Een van de wapenfeiten van het eerste kabinet is de verruiming van de euthanasiewetgeving. Tijdens het kabinet Lubbers-III was het compromis bereikt dat euthanasie strafbaar bleef, maar dat van vervolging zou worden afgezien als de arts zich hield aan bepaalde regels. Minister Borst zorgde voor een wet waarin de strafbaarstelling verviel, mits aan bepaalde voorwaarden werd voldaan.

In 1995 besloot het kabinet tot verzelfstandiging van de Nederlandse Spoorwegen. Het kabinet wilde ook marktwerking op het spoor. In het goederenvervoer lukte het de concurrentie te bevorderen, maar in het personenvervoer mislukte dit. Korte tijd exploiteerde rondvaartmaatschappij Lovers een lijntje van Amsterdam naar IJmuiden, maar dit liep uit op een fiasco.

25 februari 1995

VEEL STERKER DAN 'T GEWELD DER WAAT'REN¹⁵²

Er is sinds onze vorige Algemene Vergadering veel gebeurd dat onze partij diep trof. Op de laatste werkdag van de Tweede Kamer vóór de Kamerverkiezingen moesten wij onze vriend en collega de heer C.N. van Dis ten grave dragen.¹⁵³ De Kamerverkiezingen zelf leverden voor onze partij, voor het eerst na de Tweede Wereldoorlog, zetelverlies op.¹⁵⁴ Dat heeft vanzelfsprekend verregaande consequenties voor ons fractieteam en het geheel van onze partij. Wij hebben ons te verweren in gerechtelijke procedures tegen de beschuldiging van discriminatie van de vrouw.¹⁵⁵ Er trad een kabinet aan dat steunt op uitsluitend niet-confessionele partijen.¹⁵⁶ Er zou meer te noemen zijn.

Onlangs waren enkele honderdduizenden uit het Land van Maas en Waal, de Betuwe, de Bommelerwaard en een beperkt deel van de Alblasserwaard geëvacueerd. Overstromingsgevaar noopte daartoe. In Limburg werd ernstige wateroverlast ervaren. Wij werden op indringende wijze bepaald bij onze nietigheid tegen over de krachten van de natuur. Wat is een mens dan klein en afhankelijk! Psalm 93 gewaagt van rivieren die hun bruisen verheffen. Welnu, dat was praktijk, welk een dreiging ging er van uit. Het bleef in het algemeen bij die dreiging. De Heere bewaarde ons land en volk voor erger! Hij is dan ook geweldiger dan het bruisen van al die wateren, dan de geweldige

152 Ontleend aan Psalm 93 vers 3 berijmd.

153 C.N. van Dis jr. (1923-1994) was Tweede Kamerlid voor de SGP van 11 mei 1971 tot aan zijn overlijden op 9 april 1994. Hij was lid van de gemeenteraad van Rotterdam van september 1958 tot augustus 1972 en van 1970-1982 lid van Provinciale Staten van Zuid-Holland. Voor een in memoriam van de hand van de partijvoorzitter, ds. D.J. Budding, zie *De Banier* 14 april 1994 (73/7), p. 3 en van Van der Vlies p. 4. Een verslag van de rouwdienst en de begrafenis vindt men in *De Banier* 28 april 1994 (73/8), p. 6-7 en 10-11. Een brief van Van Dis, geschreven tijdens zijn ziekte, gericht aan de partij en de Tweede Kamer, treft men aan in *De Banier* 3 februari 1994 (73/2), p. 10-11.

154 De Tweede Kamerverkiezingen van 3 mei 1994 gaven voor de SGP een stemmenpercentage van 1,7 te zien en leverden twee zetels op (Van der Vlies en Van den Berg). Over de uitslag Van der Vlies in *De Banier* 13 mei 1994 (73/9), p. 4-5 en 12-13.

155 Wat betreft bedoelde procedures moet onder andere gedacht worden aan de klacht van mevr. Y. Franssen bij de Commissie gelijke behandeling en een strafklacht door dezelfde mevrouw bij het Openbaar Ministerie van de Rechtbank Roermond, beide betreffende discriminatie van vrouwen.

156 Het 'paarse' kabinet, gevormd door PvdA, VVD en D66, beschikte in de Tweede Kamer over 92 zetels. Het CDA had bij de verkiezingen van 1989 54 zetels en behaalde er bij de verkiezingen van 1994 34. Zie Van der Vlies over dit kabinet *De Banier* 18 augustus 1994 (73/15, 16), p. 7-8 en van 1 september 1994 (73/17), p. 5-6.

baren der zee. Hij is veel sterker dan het geweld der wateren! Het water scheen ons te overstromen. Maar Hij deed ons dat gevaar ontkomen, verkwikkend ons ter goeder uur.¹⁵⁷ Wat een lankmoedigheid!

De Psalmdichter voelde zich om dat alles genoopt tot dankbaarheid. Mag die dankbaarheid nu ook onder ons gevonden worden? Ziende op ons zelf, onze zonden en ongerechtigheden; ziende op land en volk, hoe die het er afbrengen tegenover Hem, Die er recht op heeft door iedereen, ook door de overheid, gediend en gedankt te worden, zou het niet verwonderlijk zijn als de Heere God ons en ons land met Zijn oordelen had bezocht. Nòg houdt Hij deze in, opdat wij tot inkeer zouden komen, ons zouden verootmoedigen voor Zijn Aangezicht. Moge het gebed zich vermenigvuldigen om zulk een wederkeer! De Heere wacht om genadig te zijn.

De kanttekeningen vermelden bij Psalm 93 het derde vers, dat door de bruisende waternvloeden in figuurlijke zin dikwijls wordt verstaan het gewoel en geraas der tirannen en der volken tegen God en Zijn Kerk. Deze gedachte maakt toepassing mogelijk op de strijd der geesten, waarin wij ons - ook politiek - bevinden. Van daaruit heb ik de vrijheid genomen deze partijrede de titel mee te geven: 'Veel sterker dan 't geweld der waat'ren'.

Hoge dunk van eigen kracht en inzicht

Het politieke bedrijf heeft een hoge dunk van eigen kracht en inzicht. Wij kunnen het zelf wel, en nog goed ook. Wij kunnen het zelfs wel zonder God. Dat is de grondslag van ons aller bestaan van nature!

Deze houding doet sterk denken aan die van Lamech en zijn zonen.¹⁵⁸ Zij waren uitvinders, de mannen van ongekend genie - op zichzelf niet kwaad, een gave Gods - die echter hun gaven van hoofd, hart en handen niet stelden in dienst van de Allerhoogste, maar in dienst van zichzelf. Er ontstond een bruisende cultuur; maar de mens en zijn kunnen maakte er de dienst uit. De soeverein zich wanende mens was er zichzelf tot maat. De alleen soevereine God werd er door openlijke zonden getart, Zijn eer werd er gekrenkt. Deze geest van Lamech waart nog altijd rond, niet alleen buiten ons, maar ook in ons. Deze geest doortrekt heel het moderne levensgevoel, dat als oriëntatie dient voor de actuele politiek.

Naast Lamechs machtige familie, was er ook het geslacht van Seth. Seth gaf zijn zoon de naam Enos. Die naam betekent broos, zwak, arm, ellendig. Ellendig staat voor uitlandig, balling, geen thuis hebben. Het Enos-geslacht ging gebukt onder de snoeverij

157 Psalm 66 vers 5 berijmd.

158 Zie hiervoor Genesis 4 en 5.

van Lamech en de zijnen. Maar dat geslacht begon de Naam des Heeren aan te roepen! Men riep in die Godtergende cultuur openlijk tot zijn God, op Wie alle hoop gevestigd was. Dat aanroepen van de Naam des Heeren zal, door de Heilige Geest gewerkt, gepaard zijn gegaan met het geloof en het vertrouwen dat God véél sterker is dan het geweld van alle vloedgolven, die dit geslacht omspoelden en zich keerden tegen God en Zijn Kerk en volk op aarde.

Ook wij zitten in zulke vloedgolven. Beslissende vraag is nu of dat ons behaagt óf benauwt. Als het laatste door genade het geval is, wat een onuitsprekelijke troost is het dan te mogen weten dat God veel sterker is dan het geweld van al die vloedgolven. Als dat niet waar was, wij zouden er nooit uit verlost worden.

Moderne levensgevoel norm

Door ontkerkelijking en secularisatie heeft Nederland opgehouden een christelijke natie te zijn. Menige buur of collega heeft nooit kerkelijk meegeleefd; is niet opgevoed, geschoold en gevormd bij een opengeslagen Bijbel. Ons land lijkt meer en meer in de greep te zijn gekomen van een levensbeschouwelijk vacuüm. Geloven is definitief geprivatiseerd. Wie het waagt de ander dwingende morele voorschriften voor te houden of zijn dogma als waarheid presenteert, wordt al ras het etiket ‘fundamentalisme’ opgeplakt. Zeker, zegt men dan, een soort van levensbeschouwelijk gedoogbeleid is prima, zolang ik verder zelf maar met rust word gelaten. De lijfspreuk van de Middeleeuwen ‘memento mori’ (gedenk te sterven) is al in de Renaissance ingewisseld tegen het ‘carpe diem’ (pluk de dag). Sindsdien is dit devies steeds duidelijker leidraad geworden. Het gaat om het ‘hier en nu’, wat ik er van weet te maken. Het ‘hiernamaals’ heeft afgedaan, is althans buiten beeld.

Hetzelfde geldt voor de geschiedenis, die moet ons niet hinderlijk volgen, dat is maar ballast. Dat gevoel bleek onlangs in het opgelaaide Indië-debat.¹⁵⁹ Het moderne levensgevoel is gericht op het plukken van de dag, is sterk op het heden gericht. Het kortetermijn-denken voert de boventoon. Je kunt de dag alleen plukken als je jong, gezond en sterk bent, lekker in je vel steekt. Het gaat om de kwaliteit van je leven. Als aan deze criteria niet meer wordt voldaan, dan kun je ‘eruit stappen’. Deze autonomiegedachte, het zelfbeschikkingsrecht bepaalt de houding ten opzichte van de grenzen van leven en dood. Euthanasie moet dus kunnen, abortus provocatus ook. Door het wegvallen van een besef van het hiernamaals, van een eenmaal moeten verschijnen voor de Rechter van hemel en aarde om rekenschap af te leggen van alle gedachten, woorden en da-

159 *De Banier* 2 september 1995 (74/3), p. 9.

den, worden zinvragen niet zo veel meer gesteld. Men gaat er van uit dat het leven in zichzelf geen waarde heeft, iedereen moet er voor zichzelf zijn eigen zin aan geven. Het leven is teruggebracht tot een biologisch opgaan, blinken en verzinken.

Natuurlijk, de moderne mens wil best meewerken aan een duurzame, rechtvaardige en leefbare wereld; maar het eigen belang mag toch niet in de verdrukking komen. Bijbelse noties van offervaardigheid en dienstbetoon leggen het ruim af tegen de vragen naar wat het voor mezelf oplevert, of ik er toch zelf niet minder van word. Het is haast 'bon ton' om onbelemmerd je eigen belang na te streven. In zulk een klimaat is het mogelijk dat, hoewel het hele land in rep en roer was over wateroverlast en dreigende overstroming, de stakingen in het streekvervoer werden volgehouden. Niet ten onrechte is dit feit een schandvlek in onze natie genoemd.

Ideologieën lijken te hebben afgedaan, maar schijn bedriegt. Het accent is van de ratio verschoven naar het gevoel. Een geveugelde uitdrukking is: ik voel dat gewoon zo aan, punt uit! Voor zeer velen heeft het duidelijk omlijnd geloof uiteindelijk afgedaan als inspiratiebron voor het leven, voor de politieke beoordeling van zich voordoen-de problemen. Helemaal bevredigen doet dat nu ook weer niet. Vandaar dat allerlei nieuwe, meestal doe-het-zelf religies opkomen. Er wordt wat dat betreft gesproken van een reli-revival. Hoe dat zij, relativisme is dominant en ten diepste toch ook een ideologie.

Het is dit moderne levensgevoel, dat door de hedendaagse politiek tot norm is verheven. De klassieke stromingen hebben er als concepten voor moeten wijken. Deze hebben hun tijd gehad, nieuwe wegen en evenwichten moeten worden gevonden. Herijking is aan de orde van de dag in onze dynamische en turbulente tijd. Dat levert een zoeken en een tasten op met alle onzekerheid van dien. Vaste kaders en normen raken in onbruik. In een veelheid aan voorlopige, steeds in beweging zijnde opvattingen, weet men geen betere oplossing dan maar de grootste gemene deler van wat in de samenleving leeft, tot wet te verheffen.

In dit geheel is er, Gode zij dank, nog een christelijk volksdeel, een minderheid, die wenst vast te houden - met vallen en opstaan, dat zij toegegeven - aan de Heilige Schrift en de voluit authentiek gereformeerde belijdenis. Het is daarmee zo ver gekomen dat de rechter de plaats van deze minderheid in onze samenleving aan het herijken is. Zo althans, interpreteerde een blad als Elsevier het proces dat is aangespannen tegen de Parool-columnist Holman, aan wie opzettelijke belediging van christenen is ten laste

gelegd.¹⁶⁰ Er zijn ook andere voorbeelden te noemen, godslasterlijke reclame-uitingen bijvoorbeeld, die aan rechterlijke instanties zijn voorgelegd. Het klimaat waarin we ademen moeten, is wel eens moedbenemend. Een geweldige vloedgolf rolt op ons af en spoelt om ons heen, het is waar, maar toch... de Heere is veel sterker dan het geweld van al deze kolkende wateren!

Een paars kabinet

De Kamerverkiezingen van vorig jaar hebben een gevoelig verlies opgeleverd voor ‘het christelijke kamp’.¹⁶¹ Dat behoeft niet echt te verwonderen. Ontkerkelijking en secularisatie eisen uiteindelijk ook in de samenstelling van de Staten-Generaal hun tol. Maar daarom is het nog wel sprekend en pijnlijk in ons oorspronkelijk als ‘gedoopte natie’ bekend staande land. Eén en ander mag ons wel tot inkeer en verootmoediging leiden.

Hoezeer ook voor nagenoeg onmogelijk gehouden, een lang gekoesterde droom werd werkelijkheid. Nu kon eindelijk gebeuren waar zo lang naar werd uitgezien. Nadat tientallen jaren, onze generatie weet eigenlijk niet anders, door de confessionelen de dienst is uitgemaakt, is het CDA naar de oppositiebankjes verwezen. Nu kan orde op zaken worden gesteld. Nu kunnen eindelijk ethische kwesties door liberalisering worden beslecht. Nu is er de politieke ruimte om onze samenleving aan te passen aan het moderne levensgevoel en hoeven wij niet langer onder het politieke juk van de christelijke partijen door. En heus, die christenen hoeven van ons niets te vrezen. Een anti-CDA-houding? Dat moet een misverstand zijn. Het kabinet is er voor alle Nederlanders en medelanders. Paars is goed voor het hele land. Dat zal al werkende weg wel blijken. We horen het premier Kok nog zeggen.

Toch houden velen de adem in. Kerken, christenen en christelijke organisaties zijn er niet echt gerust op. Zal niet veel van wat ons heilig is, waaraan wij om principiële en praktische redenen zeer hechten, gaandeweg worden afgebroken? ‘Paars’ kan de samenleving nu doordrenken van zijn identiteit; die kans zal het heus niet voorbij laten gaan.

160 *Elseviers magazine* d.d. 11 februari 1995.

161 De RPF steeg van 1 naar 3 zetels. De SGP daalde van 3 naar 2 zetels en het GPV behield zijn 2 zetels. In totaal daalden de christelijke partijen van 60 naar 41 zetels.

Wat betreft deze identiteit, lopen de politieke leidslieden uit het paarse kamp overigens nog wel wat zenuwachtig rond. Zij twisten over de vraag of het nu een sociaal-liberaal of toch een neo-liberaal kabinet is. De heer Bolkestein beijvert zich de bewijslast te leveren van het liberale karakter van het gevoerde beleid.¹⁶² Het moet gezegd, hij heeft voor dit moment het gelijk aan zijn kant. Het is vooral ‘markt’ wat de klok slaat. Hij wordt bijgevallen door onder anderen FNV-bestuurders, die de PvdA driftig verwijten dat alle verworvenheden van het klassieke socialisme worden verkwanseld. De heer Wallage op zijn beurt, heeft nog niet echt kans gezien dit verwijt te weerleggen.¹⁶³ Van de heer Wolffensperger, de derde in de rij, vernemen wij nog niets.¹⁶⁴ Maar het uur van de waarheid komt steeds dichterbij.

Er zijn nogal wat hete hangijzers naar de nabije toekomst doorgeschoven. Ik noem het niveau van de defensie-inspanning, die wat ons betreft, gelet op de instabiliteit van de internationale verhoudingen, écht niet verder omlaag kan. Ik noem de ontwikkelings samenwerking in Zuidelijke landen en in Oost-Europa. Ik denk aan de toekomstige inrichting van rechtvaardige en betaalbare stelsels voor sociale zekerheid en gezondheidszorg. Ik denk ook aan de besluitvorming rond grote projecten als de hogesnelheidslijn, de uitbreiding van Schiphol en de Betuwelijn. Het laatste project is heroverwogen. Dat was prima, immers ons idee. Echter, ook na het rapport van de commissie-Hermans blijft de vraag naar de rentabiliteit.¹⁶⁵ Wij zullen dit project kritisch blijven volgen, mede in het licht van de mogelijkheden van de binnenscheepvaart. Knopen kunnen en moeten nu snel worden doorgehakt.

Al met al kon het wel eens een spannend jaar worden in de politiek. Vooral de PvdA en de VVD zijn het niet altijd met elkaar eens. De coalitie valt regelmatig uit elkaar. Dat leidt er toe dat de stemmen van de kleine fracties niet zelden de doorslag geven. Dat maakt er hun positie in het huidige debat interessant door. Ook de SGP-stemmen gaven enkele malen metterdaad de doorslag. Dat maakt er overigens onze verantwoordelijkheid bij allerlei afwegingen groter door. Wij zullen immers eenmaal van ons doen en laten verantwoording moeten afleggen tegenover Hem, Die alles ziet en weet en er recht op heeft door iedereen, ook de overheid, te worden gehoorzaamd!

162 F. Bolkestein (VVD) was lid van de Tweede Kamer van 1978 tot 1982 en van 3 juni 1986 tot 24 september 1988, en van 14 september 1989 tot 21 september 1999, en vanaf mei 1990 voorzitter van de Tweede Kamerfractie.

163 J. Wallage (PvdA) was van 1981 tot 1989 en van 1994 tot 1998 Tweede Kamerlid en sedert 30 augustus 1994 voorzitter van de Tweede Kamerfractie.

164 G.J. Wolffensperger was van 1986 tot 1997 lid van de Tweede Kamer voor D66 en sedert 25 augustus 1994 voorzitter van de Tweede Kamerfractie.

165 De commissie-Hermans heeft advies uitgebracht over de Betuweroute.

Zeker, er zit een goede kant aan. Het dualisme herleeft er door. Maar zie ik het goed, dan neemt men uit verlegenheid de toevlucht tot pragmatisme. Men zoekt het in de techniek, bij het volgen van maatschappelijke trends komt men eigenlijk niet verder dan politiek-technische oplossingen. Een eigen, afwijkende visie te hebben, is al gauw pretentieus. Maar intussen gaan de wensen van de meerderheid van het volk de politiek dicteren. Het moderne levensgevoel zet de maat. Dàt gevoel, die levensstijl geldt als motief om de Winkelsluitingswet verregaand te dereguleren.¹⁶⁶ Dàt gevoel levert een geïndividualiseerde kijk op menselijke verhoudingen op, die het vrije-marktdenken een krachtige impuls geeft. Zo weinig mogelijk regeltjes, zo veel mogelijk ruimte voor de eigen verantwoordelijkheid van de mondige mens. De norm van zelfbeschikking over eigen bestaan, over de grenzen van leven en dood, leidt dan tot een fors snoeien in onze wet- en regelgeving. Dan moeten de regels aangepast worden die onze rustdag beschermen. Dan moeten ook de regels versoepeld worden die het menselijk leven beschermen. Maar nu het hoe en waarom. Onze minister van Justitie stond onlangs met lege handen, toen zij gevraagd werd naar de principiële uitgangspunten van het kabinet in dezen.¹⁶⁷ Dit voorval zou wel eens tekenend kunnen zijn voor de innerlijke bagage en kracht van ‘paars’, als smeltkroes van de late vruchten van de Franse Revolutie. Bedenklijke maatschappelijke trends zijn niet te keren met een technologisch-economisch doeldenken alleen. Dan volg je ze in feite alleen maar.

Een voorbeeld: winkelsluitingswet

Er wordt heftig gediscussieerd over een sterk geliberaliseerde Winkelsluitingswet en dat tegen het licht van een oprukkende 24-uurseconomie. Ons bezwaar geldt niet zozeer een eventuele verruiming van de winkelopenstelling op werkdagen van de week, als die na onderzoek al nodig zou zijn. Ons voornaamste bezwaar tegen openstelling op zondag, de Dag des Heeren, is geworteld in het vierde gebod van Gods Wet, dat niet echt noodzakelijke arbeid op die Dag verbiedt. Die Dag moet immers afgezonderd zijn tot Zijn dienst. Daarnaast zijn er ook sociale overwegingen, die ons dit kabinetsvoorstel ernstig doen bestrijden. De zondag als ‘een haven van rust’ in deze woelige, jachtige tijd dreigt te worden opgeofferd. Gezinsleden kunnen niet met elkaar optrekken, zodra men een winkel bezit of erin werkt. Concurrentieverhoudingen worden verstoord; tussen groot- en kleinbedrijf, tussen winkelstanden in de ene en in de andere gemeente. Ook moet rekening worden gehouden met een verhoogd criminaliteitsri-

166 Over de liberalisering van de Winkelsluitingswet – later Winkeltijdenwet – zie *De Banier* 24 november 1994 (73/23), p. 12-13 en van 14 december 1995 (74/23), p. 6-8.

167 Minister van Justitie is W. Sorgdrager (D66).

sico. Dat risico wordt groter naarmate de winkel later sluit. Immers, overvallers slaan het liefst hun slag bij een volle kassa en in het donker.

Een recente studie van het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM) toont aan dat een zeventig procent van de consumenten tevreden is over de huidige openstellingsregeling. Onder jongere consumenten echter, aldus deze studie, groeit het aantal voorstanders van ruimere openingstijden. Welnu, met dat doeldenken van zojuist alleen, pas je de wet maar aan en neem je nadelige effecten voor lief. Een besluitvorming op grond van duidelijke beginselen en normen zou juist andersom uitvallen. Het is duidelijk dat deze voornemens door ons principieel moeten worden bestreden. De zondagsrust komt steeds meer in de verdrukking. Wat zulk een grote zegen betekent, wordt opgeofferd, als de Heere het niet verhoedt, op het altaar van de moderne tijdgeest, van flexibilisering van arbeids- en rusttijden, van individualisering en emancipatie.

Naar onze gedachte staat deze discussie model voor wat het paarse kabinet nogal arrogant uitstraalt: een modern ingerichte samenleving, waarin het eigentijdse levensgevoel voluit aan zijn trekken komt.

Veiligheid en geborgenheid

De burger moet zich veilig en geborgen kunnen weten in de samenleving waarvan hij deel uitmaakt. Het tegendeel is nogal eens het geval. De ver doorgevoerde individualisering, de opgevoerde bedrijvigheid en het daarbij horende tempo, hebben in sociaal opzicht vereenzaming en versplintering veroorzaakt. De grootschaligheid van veel voorzieningen, door de overheid niet zelden bevorderd, leidt bij velen tot vreemding. Wat moeten we toch met die mammoetstructuren, en waar blijft de menselijke maat? Het is geen wonder dat de roep om kleinschaligheid weer klinkt. Door zich daarbij aan te sluiten, heeft de kersverse CDA-voorzitter zelfs gepoogd zich te profileren.¹⁶⁸ Het komt mij voor dat hij heeft herhaald wat wij reeds tijden geleden daarover zeiden.

De vraag moet indringend worden gesteld welke samenleving de politieke leiders van tegenwoordig voor ogen staat, welke prioriteiten nu echt worden gesteld. Nu grote delen van ons land bedreigd werden met overstroming, waardoor mensen zich zeer onveilig en na evacuatie ook ontheemd voelden, grijpt de politiek eindelijk in. Eindelijk zal men, als door onze fractie bij herhaling bepleit, tot snelle verbetering van diverse dijkvakken overgaan. Allerlei wettelijke procedures rond de dijkverzwaren en

168 Partijvoorzitter van het CDA is dan J.J.M. Helgers, de opvolger van de op 7 maart 1994 afgetreden voorzitter W.G. van Velzen.

de landschappelijke inpassing, hebben naast financiële prioriteitstelling gezorgd voor jaren durend oponthoud. Maar nu mensen werkelijk onveilig waren in hun woningen en dorpen, is het besef doorgebroken dat er niet langer kan worden getalmd. Met dit voorbeeld voor ogen: hoe groot is nu de daadkracht om allerlei andere bedreigingen het hoofd te bieden die de veiligheid en geborgenheid van burgers raken?

Drugs en misdaad

Over veiligheid en geborgenheid gesproken. De toegenomen criminaliteit wordt door de burgers als hét probleem ervaren. Eén op de zeven burgers durft 's avonds of 's nachts de deur niet te openen, wanneer iemand aanbelt. Eén op de acht mensen mijdt consequent bepaalde plekken in zijn woonplaats, omdat men er zich gewoon angstig voelt. Eén op de vijf medeburgers heeft een verdedigingsmiddel onder handbereik, variërend van een kachelpook tot een vuurwapen. Aldus een recent rapport van het Ministerie van Justitie. De kans dat boeven worden gepakt, is te klein. Ook de opgelegde straffen worden als te coulant ervaren. Ons land, en Amsterdam in het bijzonder, hebben een slechte naam als drugsparadijs en crimineel centrum. Natuurlijk, allereerst is een mentaliteitsverandering nodig, zeg maar gerust een bekering van onze bevolking. Maar tegelijk is waar dat wij toch niet in dit alles mogen berusten? Daarom eisen wij van de overheid veel meer aandacht voor de bestrijding van criminaliteit. De problematiek hoopt zich natuurlijk vooral in de grote steden op, maar er zou in elk geval op het platteland ook veel meer politie beschikbaar moeten zijn. Dat is er nu vaak zelfs van verstoken.

Veel vormen van criminaliteit hangen samen met de drugshandel. Globaal de helft van de celcapaciteit in onze gevangenissen wordt in deze sfeer gebruikt. De overlast, die in het openbare leven wordt veroorzaakt door drugsverslaafden en drugscriminelen, is ontoelaatbaar groot. In bepaalde stadswijken pikken de burgers dat niet langer. Dat levert een groot bestuurlijk knelpunt op. Zeker, het lichaam en ziel verwoestende drugsgebruik zou niet mogen voorkomen, maar het is er. Wij hebben altijd een strafere aanpak bepleit. Het gedoogbeleid rond de coffeeshops terzake van softdrugs is ons een doorn in het oog. Het huidige kabinet doet onderzoek naar het vrijgeven van softdrugs en naar het gecontroleerd verstrekken van harddrugs aan zwaarverslaafden, voor wie reguliere behandeling geen oplossing meer zou bieden.

Wij hebben ons onlangs als fractie over de drugsproblematiek laten voorlichten. Wij hebben enkele projecten bezocht en gesproken met hulpverleners en verslaafden zelf. We raakten ervan overtuigd dat een genuanceerd oordeel nodig is over allerlei lopende en voorgenumen experimenten om het drugsbeleid én de drugsoverlast in te dammen. Een op elkaar afgestemde aanpak van hulpverleners, artsen en politie gezamenlijk,

blijkt voor verslaafden verhoudingsgewijs goed te werken. Te ondernemen experimenten kunnen dus niet àlle op voorhand worden afgeschoten, maar van vrije verstrekking van drugs kan natuurlijk niets komen. Heilloos gedrag van verslaafden mag nooit worden beloond en een neerwaartse spiraal moet worden omgeboogen.

Conflicten en brandhaarden

Een gevoel van veiligheid en geborgenheid. Wie denkt dan ook niet aan de vele internationale brandhaarden? Het onvermogen van de internationale gemeenschap om conflicten op te (helpen) lossen, is zo langzamerhand welhaast spreekwoordelijk. Massamoorden in Ruanda, burgeroorlog in Tsjetsjenië, de nog altijd voortdurende ellende in voormalig Joegoslavië. Instabiele situaties in het immens grote grondgebied dat eenmaal de Sovjet-Unie vormde, steeds weer oplaaierende spanningen in het Midden-Oosten rond Israël, labiele momenten in het voortbestaan van de gemengde regering in Zuid-Afrika.

Het zijn allemaal omstandigheden en dreigingen, die ons niet met de armen over elkaar mogen doen zitten. Met andere woorden, wij hebben waar mogelijk ook onze bijdrage te leveren. Uiteraard zal die in het grote geheel altijd bescheiden van omvang zijn. Menselijkerwijs gesproken zal zo'n inspanning ook de veiligheid en geborgenheid van onze eigen burgers dienen. De aandacht daarvoor immers mag helemaal nooit verslappen. Dat moeten de ministers Van Mierlo (Buitenlandse Zaken), Voorhoeve (Defensie) en Pronk (Ontwikkelingssamenwerking) maar in hun oren knopen.¹⁶⁹

Er waait de laatste tijd een andere wind door Europa. De opbouw van de Europese superstaat stokt. De SGP is blij met deze ontwikkeling. Wij verzetten ons tegen de bedilzucht van Brussel. Wij zijn voor een open Europese samenwerking op alle terreinen waar dat echt nodig is, maar dan wel zodanig dat onze nationale zelfstandigheid behouden blijft. De Europese Unie moet zich beperken tot haar kerntaken. Onlangs werd de Unie breder doordat Oostenrijk, Finland en Zweden verwelkomd konden worden. Wat ons betreft moeten ook Oost-Europese landen kunnen toetreden. Onze nationale contributie is te hoog en moet dus naar beneden. En dat moet zeker kunnen als de fraude eens stevig wordt aangepakt. Voor ons dus geen ecu, maar slechts klinkende munt.

Er is natuurlijk een duidelijk verband tussen de internationale wanorde en het vluchtelingenvraagstuk. De draagkracht van ons land om allochtonen op te nemen is beperkt,

169 H.A.F.M.O. Van Mierlo (D66), J.J.C. Voorhoeve (VVD) en J. Pronk (PvdA).

nog niet eens zozeer om het aspect van ruimte alleen (wanneer is een land echt vol?), maar vooral omdat schaarse mogelijkheden moeten worden verdeeld: werk, inkomen, huisvesting, gezondheidszorg. De gastvrijheid van ons land voor echte noodgevallen moet buiten twijfel blijven; maar verder is het nodig dat scherp wordt toegezien op de gronden waarop men ons land wil binnen komen. Het zal niemand zijn ontgaan dat onze SGP-stemmen de doorslag gaven bij de aanvaarding van wetsvoorstellen, die het mogelijk maken strenger op te treden aan de poorten van ons land.¹⁷⁰ De aantallen asielzoekers lijken er voorshands inderdaad door af te nemen. Het zou dom zijn van de overheid, als zij geen antenne zou hebben voor de gevoeligheden die er rondom de vele vreemdelingen binnen onze landsgrenzen blijken te bestaan. Die gevoeligheden hebben óók te maken met het gevoel van veiligheid en geborgenheid, dat mensen graag hebben.

Rentmeesterschap

Een groot spanningsveld wordt gevormd door de begrippen economie en ecologie. Er moet nu eenmaal geld worden verdiend om de zaak draaiende te houden. Dat weten wij allemaal. Dat geldt particulier, dat geldt in het groot. Een forse lastenverlichting voor het bedrijfsleven, door het kabinet beoogd, moet er voor zorgen dat de concurrentiekracht van onze sectoren ten opzichte van die in het buitenland toeneemt, maar ook dat er banen ontstaan. Werk, werk, werk en nog eens werk. Dat is de eerste doelstelling van het kabinet. Wij begrijpen dat. Het is dan ook onverstandig om aan die lastenverlichting te gaan knabbelen, zoals de heer Wallage lijkt te willen. Bevordering van het financieel-economisch draagvlak en daarmee van de werkgelegenheid; stimulering van enige economische groei en daarmee reduceren van het altijd nog veel te grote financieringstekort van de overheid; jawel, maar wij moeten bij dat alles wel goede rentmeesters blijven over natuur, milieu en landschap! Wie zal het ontkennen, die de bijbelse opdracht serieus neemt de Schepping tegelijk te gebruiken én te bewaren? Maar nu de individuele ondernemer op bedrijfsniveau. De boer die kreunt onder een vloedgolf aan milieuregels, onder een last van bureaucratie. De tuinder, de teler of kweker, die een bepaald gewasbeschermingsmiddel niet meer mag gebruiken, terwijl er geen goede vervanger is en de concurrent net over de grens het wel kan blijven gebruiken. Of de visser, die zich netjes aan zijn contingent houdt, maar anderen brutaal

170 Van der Vlies doelt hier waarschijnlijk op wetsvoorstel 23 807, waarover de Tweede Kamer stemde op 1 december 1994. Bij de hoofdelijke stemming over een voor het wetsvoorstel wezenlijk amendement was de uitslag 75 voor en 70 tegen, waaronder twee voorstemmen van de SGP, RPF en GPV waren hier onder de tegenstemmers.

internationaal overeengekomen regels ziet overtreden. En zo kunnen wij nog wel even doorgaan. Redelijkheid en billijkheid moeten worden in acht genomen. Niet alles kan tegelijk, wil je een gezond renderende bedrijfsvoering niet hinderen. Een beleid op maat, temporisering desnoods! Ook de kleine ondernemers, in agrarische sectoren en uiteraard ook andere, moeten zich veilig en geborgen kunnen weten bij het overheidsbeleid.

Datzelfde geldt voor allerlei andere bevolkingsgroepen. Ik noem de ouderen, de gehandicapten, arbeidsongeschikten en (langdurig) werklozen. De emotioneel geladen - en deels, dat zij toegegeven, onontkoombare - discussies over de WAO en de AOW, brengen velen in verlegenheid en soms zelfs in psychische nood. Dat verdienen degenen die werkelijk op deze voorzieningen zijn aangewezen niet! bijbels ethische normen - de overheid als schild voor de zwakken en de daartoe op te brengen solidariteit onder burgers -, moeten naar draagkracht opgebracht blijven worden. Basisvoorzieningen in dezen mogen niet worden aangetast. Dan moeten eerst maar eens allerlei consumptieve uitgaven in de sfeer van sport, spel en vermaak onder de loep worden genomen. Op dit terrein zijn nog wel wat heilige koeien te slachten!

In het kader van de nieuwe ontwikkelingen rondom het wonen van en zorgen voor ouderen heeft de SGP een eigen idee gelanceerd dat kleinschalige woon-/zorgvoorzieningen aanbeveelt. Het idee kreeg de titel 'Tussen thuis en tehuis' mee. Wij hopen dat het idee wordt opgepikt.

In het huidige politieke klimaat heeft het bijzonder onderwijs zich te verdedigen tegen allerlei ontwikkelingen. Ik noem slechts de decentralisatie van de onderwijsverzorging (schoolbegeleidingsdiensten) en van de huisvesting van het voortgezet onderwijs naar de gemeenten. Ook de subsidiëring van levensbeschouwelijke organisaties staat op de tocht. Zij ontvangen voortaan nog alleen projectsubsidies voor zover deze projecten passen in het algemene overheidsbeleid. Het provinciaal bestuur van Zeeland was nog onlangs in het nieuws door een dergelijk besluit. Het kan toch niet zo zijn dat christelijke scholen en dito organisaties zich onveilig moeten gaan voelen in ons land en 'opgejaagd' worden van het ene naar het andere begrotingsjaar? Een zekere geborgenheid moet geboden blijven worden.

Over veiligheid en geborgenheid naar de toekomst toe gesproken, tenslotte. Het vervolgingsbeleid inzake euthanasie wordt herijkt naar aanleiding van het arrest van de

Hoge Raad in het geval Chabot.¹⁷¹ Het hellende vlak, waarover wij in het verleden spraken, tekent zich af. Wilsonbekwamen, psychiatrische patiënten, hulp bij zelfmoord; het zijn de nieuwe fronten in de discussie. Ook moet een indringende discussie gevoerd worden over de bruikbaarheid en wenselijkheid - ja of neen, en zo ja, hoever - van genetische manipulatie van plant, dier en mens. Fundamentele normen en waarden zijn hierbij in het geding. Dat moet men willen zien. Als we er de ogen voor gesloten houden, zullen we voor grote dilemma's komen te staan. Wij prijzen ons gelukkig met de onlangs verschenen positiebepaling van onze partij in een nota van ons Studiecentrum.¹⁷²

Troost

Wij staan midden in deze ontwikkelingen. Zij kunnen wel eens benauwen. De bange vraag rijst dan of en hoe deze ontwikkelingen nog zijn te keren of te beïnvloeden. Heeft onze politieke opstelling, gedragen door onze diepste overtuiging, nog corrigerende of sturende invloed? De plaats van het gezin, het huwelijk, de betekenis van de zondag - en zo méér dat ons na aan het hart ligt - worden uitgehoud, staan ter discussie met een negatief perspectief. Het lijkt een niet te stuiten vloedgolf. Maar dan toch te mogen weten niet voor je eigen zaak te staan, te mogen weten dat Hij veel sterker is dan het geweld van deze wateren! Dat is een troost. Dat geeft toch steeds weer moed en kracht!

Hand in eigen boezem

Maar dan moet de hand ook in eigen boezem. Werpen wij met elkaar niet te veel belemmeringen op voor de doorwerking van ons beginsel in de samenleving, die bloedt uit duizend wonden door het verlaten van God, van Zijn Woord en van Zijn wet? Wij kunnen zelf die doorwerking zo in de weg staan met onze eigen wijsheden en inzichten. Wij hebben het vaak over de nood van de tijd waarin wij leven. Die is er! Daarover ernstig te spreken, er is helaas alle aanleiding toe. Maar wij kunnen zelf niet buiten schot blijven. Onze partij bevindt zich in een ontegenzeggelijk moeilijke periode: zetelverlies; verlies van wervingskracht. In de partij lijken wij elkaar gevangen te houden in, soms zelfs uitzichtloze, interne discussies. De buitenwereld krijgt daardoor een beeld van verdeeldheid en besluiteloosheid. In een moedeloze bui - wie betrappt zich

171 Arrest Hoge Raad van 21 juni 1994, *Nederlandse Jurisprudentie* 1994, nr. 656. Chabot werd voor het beëindigen van het leven van een 50-jarige vrouw, die niet in de stervensfase verkeerde, schuldig maar niet strafbaar gesteld.

172 Zie H.F. Massink e.a., *Genen in het geding. SGP-visie op genetische manipulatie*, (nota nr. 17), Houten 1994.

er niet eens op - komt je dan de neerwaartse spiraal voor ogen van verdere afkalving en verbrokkeling; van een zelf veroorzaakt, onvruchtbaar isolement; van het risico dat elke volgende vergadering een nieuwe afknapper betekent in plaats van dat je bemoedigd en opgeladen naar huis mag; van heilloze polarisatie rond thema's die binnen de bandbreedte van en getrouwheid aan onze authentieke beginselen toch tot een bevredigende oplossing moesten zijn gebracht. Vrienden, zo ver mag het ten enenmale niet komen.

Er wordt in breder verband wel gesproken van de identiteitscrisis, waarin de gereformeerde gezindte verkeert. Wat daar dan van waar mag zijn, wij mogen de ogen niet sluiten voor de werkelijkheid. Wij zijn geen struisvogels! De secularisatie gaat ook aan onze kringen niet voorbij. Vanzelfsprekendheden, ook om op de SGP te stemmen, vallen weg. Je kunt dat betreuren, en daar is ook wel reden toe, de feiten tekenen zich af. Een heroriëntatie, een herijking, is dan onvermijdelijk. Die voltrekt zich gewoon. En dan komt het. De één verwijt de ander beginselverzaking, slapheid, wereldgelijkvormigheid. Maar omgekeerd radicalisering en verstarring. Zeg eens eerlijk vrienden, worden daardoor niet vele gesprekken en ontwikkelingen getekend in onze gezinnen, kerken, scholen en onze partij, die wij liefhebben om des beginsels wil?

Heus, ik zie daarbij de vele zegeningen en goede dingen niet over het hoofd. Wij moeten en mogen daar dankbaar voor zijn. Maar weten wij elkaar echt vast te houden, met elkaar, omwille van het goede beginsel en zijn toepassing in de praktijk, in eerlijk gesprek te blijven? Voor de één gaat welke verandering dan ook niet ver genoeg. Van de ander mag er geen komma worden verplaatst. En intussen komen wij geen steek verder. Vervreemding - 'daar trek ik mijn schoenen niet meer voor aan', 'ik geef nu een ander, een andere partij eventueel ook, het voordeel van de twijfel maar eens' -, gedoofd enthousiasme en tanend vertrouwen over en weer zijn het gevolg.

Maar wat het ergste is, onze roeping een boodschap te hebben voor heel het land en heel het volk, komt in het gedrang. De doorwerking van ons beginsel stagneert, ons appèl op overheid en onderdaan om naar de inzettingen en rechten des Heeren te leven en te regeren, raakt ontkracht. Wij zijn dan veel te veel en te lang met onszelf bezig en niet met de problemen waar het in onze dagen bij het licht van Gods Woord écht om gaat. Hier ligt een taak voor allen die de beginselen van de SGP van harte liefhebben. Juist in onze dagen, van afval en verval, is het dringend nodig om zij aan zij - onder gebed om de gunst en zegen des Heeren - te strijden voor de doorwerking van Gods geboden in onze samenleving. Die theocratische gedachte verdraagt geen zelfveroorzaakt isolement. Verstaan wij die roeping nog?

Waar strijden wij voor? Voor ons eigen gelijk of voor Gods eer? Men mag wel weten, deze vraagstelling maakt voor mij een stuk van de nood uit, waarin wij ons bevinden.

En dan gaat het daarbij niet alleen om het uiterlijke opkomen voor onze beginselen, om daarmee de mensen en de overheid zo goed mogelijk te bereiken en er voor in te winnen; maar ook en allereerst om de persoonlijke doorleving van diezelfde beginselen. Ligt daar niet een nood in de nood in onze kringen? Ook heel persoonlijk toegepast overigens?

Statenverkiezingen

Wij staan aan de vooravond van de Statenverkiezingen.¹⁷³ Provinciale Staten: een bestuursorgaan dat veel te zeggen heeft over de inrichting van het platteland, wat onze boeren en tuinders rechtstreeks raakt; veel milieutaken uitvoert en daar hebben wij toch allemaal belang bij; een belangrijke vinger in de pap heeft van de zorgsector en dat gaat vooral ouderen, zieken en gehandicapten aan. Hoe belangrijk is het niet dat ook op dat overheidsniveau krachtig wordt teruggeroepen tot God en Zijn onfeilbare Woord. Daar komt nog bij dat de leden van Provinciale Staten de samenstelling van de Eerste Kamer bepalen en die speelt in ons staatsbestel ook een belangrijke rol. Redenen te over dus, om te gaan stemmen en nu deze verkiezingen (helaas) op bid-dag worden gehouden, zal het gebed om een gunstige uitslag toch, hoop ik, zeker niet ontbreken!

Het CDA zit ook in een identiteitscrisis. Ten diepste gaat het daar opnieuw om de betekenis van de 'C': centrum - dáár veronderstellen velen in het CDA kiezers te kunnen terugwinnen - òf christelijk. Maar de 'c' van compromis zal deze partij blijven achtervolgen. Dichter bij huis bevinden zich het GPV en de RPF. Hun partijorganen schetsen het perspectief van een nauwer met elkaar optrekken, waarbij de SGP steeds openlijker buiten haakjes wordt geplaatst. Onbegrijpelijk, als wij letten op de over en weer onderkende en naar verwachting toenemende noodzaak tot samenwerking ten behoeve van een duidelijk christelijk geluid in de politiek. Ik heb het dan over samenwerking. Zij toch uiteindelijk over samengáán? Dat zou meer zijn dan alleen maar tegen elkaar aanschurken. Ik houd het in de toekomst voor denkbaar. En dat zou wat betreft het eigene van de SGP met ons moeilijker zijn, inderdaad.

Dat eigene is terug te vinden in wat wij nu maar noemen het 'geestelijke klimaat', in de betekenis van artikel 36 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis. Men moet de nota

173 De Provinciale Statenverkiezingen vonden plaats op 8 maart 1995. De VVD werd de grote winnaar; CDA, PvdA en D66 de grote verliezers.

over theocratie van ons Studiecentrum maar eens goed lezen!¹⁷⁴ Dat wij als SGP'ers geen visie op de theocratie zouden hebben, kan nu nooit meer worden beweerd.

Onze partij staat voor belangrijke discussies. Er zijn aanbevelingen in overweging gegeven om het stemmenverlies, dat wij opliepen, te keren.¹⁷⁵ Het Hoofdbestuur komt daar binnenkort mee. Er moeten voorstellen komen die een substantiële betrokkenheid van de vrouw bij de politiek en onze partij regelen. Wij hebben die voorstellen in het vooruitzicht gesteld, toen onze partij zich in de grootste turbulentie van haar geschiedenis bevond. Wij moeten daarvoor nu ook staan. Wij moeten er ook niet te lang over doen, met behoud van zorgvuldigheid uiteraard. Over het regeerambt zijn wij het eens, over deelneming aan bezinning en dergelijke in partijverband moeten wij toch ook geloofwaardige lijnen kunnen trekken? Bezinning in partijverband staat ook niet los van allerlei vergelijkbare bezinning in andere verbanden binnen onze gezindte.

Er moet ook krachtig worden gewerkt aan 'verjonging' in de partij. Dat moet met een zo groot, actief en betrokken jongerenverband niet moeilijk zijn. Onderlinge verschillen van inzicht zullen er blijven, die zijn er ook altijd geweest. Wie kan dat na kennisneming van ons gewaardeerde jubileumboek nog ontkennen?¹⁷⁶ Het was de lijn en het moet de lijn blijven, dat iedereen, die waar ook kerkelijk en maatschappelijk staat en het van harte eens is met het hart van het SGP-beginsel, midden in de partij kan staan en daarin kan functioneren. Elkaar dragen, elkaar verdragen, elkaar opdragen in onderling vertrouwen. Zo krijgt onze roeping, onze dure plicht, opnieuw glans. Zo kunnen wij, onder beding van de gunst en zegen des Heeren, de grote uitdaging van deze tijd tegemoet, te staan met het getuigenis vanwege Gods Woord in het openbare leven, middenin het moderne levensgevoel, onder het gebed of wij onszelf daarvan onbesmet mogen bewaren.

Het SGP-optreden heeft twee pijlers: principe en praktijk, getuigen en praktisch bezig zijn. Naarmate Nederland minder behoefte zegt te hebben aan Gods Woord, moeten wij dat Woord met nog meer overtuigingskracht doorgeven en voorhouden. Dat Woord mag niet ondersneeuwen onder de praktische politiek. Er zijn mensen die vallen over sommige aspecten van het SGP-optreden. Toch moet men eens op ons beginsel letten. Daarover mogen we nooit pessimistisch zijn. Integendeel, tegen ons beginsel

174 H.F. Massink e.a., *Theocratische politiek. Principes, geschiedenis en praktijk*, (nota nr. 18), Houten 1994.

175 Zie voor het rapport van de benoemde commissie *De Banier* 21 september 1994 (74/17), p. 8-12.

176 Gedoeld wordt op het jubileumboek dat verschenen is ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de SGP; W.Chr. Hovius e.a., *Van Goedertierenheid en Trouw*, 's-Gravenhage, 1993.

moet eigenlijk iedereen ‘ja’ zeggen. En wat is dat beginsel, wat is de kern van onze boodschap aan land en volk, overheid en onderdaan: dat zij, of ze het erkennen of niet, boodschap hebben aan de Boodschap met een grote ‘B’. Kijk, daar kan geen enkele andere partij aan tippen. Als geen andere partij benadrukken wij vanuit de Heilige Schrift en onze belijdenis dat het geestelijk wel en wee van ons volk geen enkele regering koud kan laten.

Dat licht stellen we op de korenmaat. Daarin ligt onze kracht, zo God het geeft. En als het dan toch weer eens moeilijk wordt, persoonlijk en met elkaar want wie zijn wij en wat is onze partij, alsof wij de kracht zouden hebben in onszelf om de Heere zo te dienen; als wij dreigen kopje onder te gaan in alle vloedgolven die ons omspoelen; dan is het toch waar dat God in de hemel veel sterker is dan al het geweld van die wateren. Ik weet het, er blijft alleen schuld over. Daarom past verootmoediging voor God. Hij stapt niet over de breuk heen, maar - o wonder! - is ook een God Wiens macht groot is, Wiens trouw in het Aangezicht van Zijn Zoon Jezus Christus nooit zal vergaan!¹⁷⁷ Ik zou het een wonder vinden als wij allen daarin door genade mochten delen.

Bij die wens betrek ik ook van harte anderen in en buiten onze partij. Zeker ook nu wij de nationale herdenking vijftig jaar bevrijd te zijn van de gesel van het nationaal-socialisme tegemoet mogen gaan. Moge die herdenking waardig geschieden. Bij het uitspreken van die wens denk ik niet in de laatste plaats aan ons geliefde Vorstenhuis, waarin ook zoveel moeite passeerde door de ziekte van Prins Bernhard. Dat ook door de leden van dat doorluchte Huis de sterkte en kracht Gods mag worden ervaren. Hoe hoog de golven dan ook slaan, zij worden er niet door aangeraakt. Dan is er toekomst voor dat Oranjehuis, voor ons land en volk, voor onze partij -jazeker! - en voor onszelf. In de weg van waarachtige wedergeboorte en bekering. De heer Van Dis mocht dat in het uur van zijn sterven op de lippen hebben,

*U zullen, als op Mozes beê
wanneer uw pad loopt door de zee,
geen golven overstromen.*¹⁷⁸

177 Parafraze op Psalm 93 vers 4 berijmd.

178 Psalm 68 vers 11 berijmd.

24 februari 1996

ZIJN MACHT IS GROOT¹⁷⁹

De uitleg van de droom van Nebukadnézar had tweeërlei uitwerking.¹⁸⁰ Wat voor de één ontsteldheid teweeg bracht, was voor de ander aanleiding tot diepe verwondering. Een prachtig beeld: het hoofd was van goud, zijn borst en zijn armen van zilver, zijn buik en zijn dijen van koper, zijn schenkelen van ijzer, zijn voeten voor een deel van ijzer en voor een deel van leem. Evenzovele koninkrijken werden er door uitgebeeld; het volgende echter steeds minder in heerlijkheid en kracht dan het er aan voorafgaande. De toekomst van het grote Babel, dat Nebudaknézar had gebouwd, was blijkbaar somber. Dat zal op zichzelf al tot nadenken hebben gestemd; maar het meest ontstellende was nog dat al deze koninkrijken zouden worden vermalen door een steen, uit de berg zonder handen uitgehouwen. Geen perspectief, geen duurzaamheid, aardse koninkrijken zullen eenmaal vergaan. Voor Nebukadnézar een bittere pil, een oordeel; voor Daniël, vanwege de uiteindelijke toekomst, een reden tot innerlijke, geestelijke vreugde.

Daniël is in ballingschap in een vreemd land, door een bijzondere leiding van God in zijn leven tot grote verantwoordelijkheid geroepen voor de regering van een wereldrijk, maar aan een goddeloos hof verbonden. Hij kon het er alleen uithouden door een nauwe omgang met de Heere in Zijn vreze, zich driemaal per dag afzonderende in het gebed. Dat was hem een ademtocht, daardoor hield hij het uit. Maar anders, hij zou bezwijken. En nu hoefde dat niet altijd zo te blijven. Wat een blijdschap, als hij dit te zien krijgt. “Toen loofde Daniël de God des hemels”, zo lezen wij. Hij breekt uit in een jubel: “De Naam Gods zij geloofd van eeuwigheid tot in eeuwigheid, want Zijn is de wijsheid en de kracht. Want Hij verandert de tijden en stonden; Hij zet de koningen af, en Hij bevestigt de koningen; Hij geeft de wijzen wijsheid, en wetenschap degenen, die verstand hebben; Hij openbaart diepe en verborgen dingen; Hij weet, wat in het duister is, want het licht woont bij Hem.”¹⁸¹ Door het geloof mocht hij in die van de berg afrollende steen en in wat die steen aanrichtte, zien dat de God des hemels een Koninkrijk zou verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoord worden; en dat Koninkrijk zal aan geen ander volk overgelaten worden; het zal al die koninkrijken

179 Ontleend aan Psalm 62 vers 4 berijmd.

180 Daniël 1.

181 Daniël 2.

vermalen, en te niet doen, maar zelf zal het in alle eeuwigheid bestaan. Zijn macht is groot, oneindig groot; Zijn macht is eeuwig en eeuwig dezelfde! Het is toch wat om in de politiek zó geroepen en bevestigd te worden! Door en in het geloof! Daniël had het van zichzelf ook niet, het werd hem geschonken. Mogen ook wij het hele politieke bedrijf wel eens in dit licht zien? Dat hebben wij zo nodig!

Principiële bezinning nodig

Het gepech 'zie toch eens het grote Babel dat ik gebouwd heb' is ook in de politiek heden ten dage niet van de lucht. Maar hoogmoed komt voor de val. In de jaren zestig en zeventig dacht men de zaak redelijk op orde te hebben. Een uitgebreid stelsel van sociale zekerheid, een progressieve inkomensontwikkeling, economische groei, internationale organisaties die garant zouden staan voor evenwichtige verhoudingen, ruime subsidiestromen voor welzijns- en culturele activiteiten van uiteenlopende signatuur. Ieder kon zo aan zijn trekken komen.

Zo ongeveer alles was geregeld, maar het hield geen stand. Nationaal niet, internationaal niet. De burgers vroegen en kregen ruimte. Waarom zou je die immers aan mondige burgers onthouden! Maar de burgers konden die ruimte lang niet aan. Allerlei subculturen drongen zich aan de samenleving op, met onder meer als gevolg: een vrije seksuele moraal, drugsgebruik. Het bijzondere, soms zelfs het bizarre, moest maar gewoon gevonden worden. Men wilde je haast doen geloven dat het gewone zo langzamerhand bijzonder is. Ik denk aan gewone kleding, aan gewone gezinsverhoudingen, aan gewone arbeidspatronen, aan gewoon de zondag besteden aan kerkgang en bezinning in huiselijk verband.

De overheid heeft zich vertild. De prijs van een en ander is niet meer op te brengen. Veel te veel is veel te lang gedoogd. Wrange vruchten van eigen tolerant beleid moeten worden geplukt. Oude concepten van liberalisme, maar vooral van socialisme, voldoen niet meer. De herijkingsnota's en heroriëntaties buitelen in Den Haag over elkaar heen. Nagenoeg alle politieke partijen ondergaan een proces van verandering, om zoals dat heet, klaar te zijn voor de uitdagingen van de snel naderende volgende eeuw.

Wat daarin echter opvalt is dat de discussie toch te zeer blijft steken in oppervlakkige thema's. Uren worden gevuld met gedachtewisselingen over prognoses van economische, financiële en sociale randvoorwaarden en natuurlijk, zij zijn niet onbelangrijk. Maar waar blijft nu eenzelfde aandacht voor een doordenken van de grondslagen van onze samenleving, de fundamentele beginselen voor de inrichting van staat en maatschappij? Ik merk daar veel te weinig van. Het heet dan al gauw dat wij nu eenmaal in een pluriforme gemeenschap delen. Zoveel hoofden, zoveel zinnen; overeenstemming over diepere drijfveren is toch niet gemakkelijk te bereiken. De remedie is dan maar

gewoon aan het werk te gaan en al werkende weg maar te zien waar wij uit komen. Maar is het niet vooral ook een blijk van innerlijke onzekerheid en leegte? Het moderne levensgevoel wordt van nature gehinderd door kaders, zeker door strakke kaders. Het is immers juist losgeraakt van normen en waarden, die in kerk, opvoeding en gezin waren meegegeven. Die secularisatie werd beleefd als bevrijding, die verworven vrijheid - alles moet mogen, alles moet kunnen - verwerd echter tot moderne slavernij.

Iemand als mr. G. Groen van Prinsterer heeft dat al in de vorige eeuw scherp doorzien en voorzien. Zijn *Ongeloof en revolutie* is daarover niet mis te verstaan. Ik durf de stelling aan dat deze moderne slavernij, die velen in haar greep houdt, dé grote worsteling tussen gebondenheid en vrijheid voor 'paars' inhoudt. Mensen hebben rechten, wee degene die daaraan tornt. Mensen kiezen hun eigen leefpatronen in tijdsbesteding en intieme relaties, wee degene die daarin toch meent te moeten ordenen van buiten af. Mensen beschikken over hun eigen leven, wee de overheid die daarbij toch normeert. Mensen bepalen voor zichzelf wel wat goed is en wat kwaad. Persoonlijke morele intuïtie leest het kompas voor verantwoord handelen, denken en doen, ook in de politiek. De mens is zichzelf tot maat en norm. Natuurlijk, hier en daar is er best wel de kracht van het ijzer, maar ook is er het onvaste leem. IJzer en leem hechten aan elkaar noch aan een onwrikbaar fundament.

Als dan die Steen komt aanrollen van die berg, die Steen zonder handen afgehouden, wordt het alles vermalen, dan houdt het geen stand, dan wordt het tot niets! Dat wij toch gewaarschuwd zouden zijn, wij die in dat ijzer en leem onze kracht veronderstellen! Die kracht is vermeend, niets en ijdelheid tegenover Zijn kracht. Zijn macht immers, is groot! Daarom, wie de Bron van alle wijsheid veronachtzaamt, wie God verlaat én daarin volhardt, heeft smart op smart te vrezen. Zij hebben Mij verlaten, wat wijsheid zouden zij dan hebben!, zo wordt de profeet van de oude dag door zijn Zender op de lippen gelegd. Daarom blijft als meest wezenlijke remedie over 'tegen de revolutie, het Evangelie!'. Dat is de opdracht van de SGP anno Domini 1996, een opdracht die heel concreet moet worden uitgewerkt in de praktische politiek. Daarop hebben wij ons principieel te bezinnen, de hand moet immers allereerst in eigen boezem. Ook meer in het algemeen is die bezinning nodig, Kamerbreed om zo te zeggen. Ik roep daartoe op.

CDA, GPV, RPF en SGP

Nu beweer ik niet dat er op dit terrein niets gebeurt. Het CDA heeft onlangs een richtinggevend rapport het licht doen zien: 'Nieuwe wegen, vaste waarden'. De overheid wordt er in getekend als kader en 'sluitsteen' van de samenleving, nodig om die

samenleving bijeen te houden en conflicten te beslechten, om de samenleving als gemeenschap van verantwoordelijke mensen te laten functioneren. De staat wordt niet beschouwd als een instrument om mensen beter te maken en hun leven van overheidswege te formeren. Het doel van de staat is mensen bijeen te houden, mensen die heel verschillende dingen willen. Dat laatste noopt tot ordening en dat betekent uitoefening van macht en controle van machthebbers. In de politiek moet je niet de waarheid, het goede trachten te verwerkelijken, maar bezig zijn met de juiste, dat is voor alle partijen verdraaglijke machtsuitoefening. De overheid is Gods dienaars, niet omdat zij de opdracht heeft een zo volmaakt mogelijke maatschappij tot stand te brengen, maar omdat haar functie is het leven in stand te houden, te bewaren.

Iemand die het CDA-rapport in een periodiek besprak,¹⁸² stelde dat het geen direct christelijk getuigenis is, maar een schets van hoe conventionele moraliteit, die verankerd ligt in onze samenleving, betrokken kan worden op nijpende problematiek, waarbij gehoopt wordt dat impulsen van het christelijk geloof in die betrekking herkend worden, zonder dat ze voortdurend uitdrukkelijk genoemd worden. In deze schets volgt dan de oproep om de politieke blik niet te fixeren op allerlei economische noodzakelijkheden en om vooral gezin en familie te beschermen en te ondersteunen. In het kielzog daarvan volgen de behoefte aan veiligheid, arbeid, arbeidsparticipatie en milieubescherming.

In al deze verbanden spreekt het rapport van 'waarden'. Het woord 'waarde', een moreel woord, wordt in dit verband gebruikt als bemiddeling tussen eigen ethische overtuiging en wat breed geacht wordt te leven in de samenleving op grond van de gemeenschappelijke rechtstraditie. Waarden en saamhorigheid komen uit de samenleving zelf voort, aldus het rapport. Terecht is inmiddels van enkele zijden de vraag gesteld welk criterium er dan eigenlijk is om de zich in de samenleving voordoende waardenontwikkelingen te toetsen. De uit de samenleving voortkomende waarden zijn immers sterk aan verandering onderhevig. Er moet dan toch een ethisch oordeel mogelijk zijn, zo nodig een veroordeling? Er zijn toch vaste waarden, die nastrevenswaardig zijn, ook voor de overheid? De overheid is niet neutraal.

Waar deze benadering in de praktijk toe leidt, wil ik verduidelijken met twee voorbeelden. Het CDA heeft het gezinsbeleid weer op de politieke agenda gebracht. Daarin staat de SGP aan zijn zijde, sterker, de SGP heeft daar de jaren door altijd voor gepleit. Maar de door het CDA gehanteerde definitie van het gezin is een open begrip, waaron-

182 Prof. dr. G.G. de Kruijf, o.m. hoogleraar christelijke ethiek, apostolaat en kerkrecht aan de Universiteit Leiden.

der allerlei alternatieve leefvormen zijn begrepen. Leefvormen, gevormd door mensen van verschillend òf hetzelfde geslacht. Het is duidelijk dat over een dergelijke benadering, die inderdaad aansluit op wat zich helaas in de samenleving aan leefvormen aandient, vanuit de Heilige Schrift een volstrekt kritisch licht moet vallen.

Een tweede voorbeeld kan ik ontleen aan een recente discussie in de Kamer over de krasloterij. De CDA-woordvoerder stelde dat er nu eenmaal een maatschappelijke behoefte aan kansspelen is en dat de overheid die niet moet verbieden, maar kanaliseren. Dat betekent strengere controle op de naleving van de voorwaarden waaronder de vergunning voor de krasloterij opnieuw wordt afgegeven. Alsof niet steeds is gebleken dat die controle tekortschiet. Alsof het niet een feit is dat een kleine vierduizend mensen, waaronder vele jongeren, grote problemen ondervinden door dit kansspel. Om van hun familieleden nu maar te zwijgen. Een voorbeeld, mij dunkt, van het zogeheten dweilen met de kraan open. Meer dweilen, betere dweilen; maar de kraan blijft inmiddels gewoon open staan. Een wat uitzichtloze bezigheid derhalve. Dat krijg je er van als verlangens, die zich in de samenleving aandienen, uiteindelijk worden geaccepteerd, zoals de samenleving dat in meerderheid ook doet. Zoiets maakt je krachteloos. Hoezeer wij ook het CDA in de huidige omstandigheden onder ‘paars’ naast ons nodig hebben, bijvoorbeeld om nog iets te bereiken op het terrein van het onderwijs of van identiteitsgebonden zorginstellingen, duidelijk is het principiële verschil in benadering van de overheidstaak.

Ook GPV en RPF hebben onlangs belangrijke discussienota's uitgebracht, respectievelijk ‘Krachtige belijning’ en ‘Reformatorische partijvisie’ geheten. Eerstgenoemd rapport concentreert zich op de betekenis van de belijdenis voor de praktische politiek, de nota van de RPF spreekt uitvoerig over de verhouding tussen kerk en politieke partij en over de belijdenis in de grondslag van de partij. Duidelijk is dat de in deze nota's getrokken lijnen veel dichter bij de SGP-visie staan dan wat wij in de CDA-publikatie aantreffen, hoewel ook daarin natuurlijk wel dingen worden gezegd die ons aanspreken of tot nadenken stemmen. Het GPV en de RPF staan dicht bij ons. Tegelijk moet worden vastgesteld dat er ook betekenisvolle verschillen zijn.

Dr. R. Kuiper, directeur van het wetenschappelijk bureau van de RPF, constateert dat, “waar het gaat om de grote cruciale vragen van de christelijke politiek - de waardering van de geestelijke vrijheden, de onderscheiding tussen kerk en staat en de afwijzing van de ‘neutrale staat’ - GPV en RPF op eenzelfde fundament staan”. Hij bepleit dan ook een indringend gesprek tussen beide partijen, dat moet leiden tot nauwe samenwerking. Hij staat in dat pleidooi niet alleen. Ik heb overigens de indruk dat door diverse vooraanstaanden uit beide partijen de druk zo wordt opgevoerd dat je vrez

moet dat vooral aan het GPV te weinig tijd wordt gegeven voor dit proces. Het zou overigens een onomkeerbaar proces zijn, dat tot programmatische samenwerking (één lijst, één fractie) leidt. De discussie tussen GPV en RPF wordt soms heftig gevoerd, lijkt zelfs een eigen dynamiek te hebben.

In die discussie wordt regelmatig vastgesteld dat ‘de SGP een verhaal apart is’. Dat zal waar zijn! Ik beschouw deze aanduiding als een compliment. Het is ook zo dat tussen de Antirevolutionaire traditie en de Staatkundig Gereformeerde richting in de politiek principiële verschillen bestaan. Wat dat betreft, zou de duidelijkheid gediend zijn met een op termijn samengaan van GPV en RPF, waarmee ik mij geen oordeel aanmatig over de haalbaarheid daarvan. Ik weet dat er zowel in het GPV als in de RPF verschillend tegenaan wordt gekeken, maar die discussie moet vooral dáár worden gevoerd. De SGP staat overigens natuurlijk niet ongeïnteresseerd langs de kant van de weg toe te kijken. Er zijn immers allerlei vormen van samenwerking die wij in de toekomst nodig houden op de onderscheiden niveaus van openbaar bestuur en volksvertegenwoordiging. Een samenwerking, met behoud van eigen beginselen, met respect voor elkaars standpunten, terwille van de doorwerking van christelijke normen en waarden. GPV en RPF doen er goed aan nauwkeurig kennis te nemen van de fundamentele nota’s die de SGP over de overheidstaak, over artikel 36 van de Nederlandse geloofsbelijdenis en bestuurlijke verantwoordelijkheid het licht heeft doen zien. Dat juist op deze partijdag de toelichting op ons beginselprogramma wordt gepresenteerd, mag duidelijk maken dat ook de SGP zich intensief in de discussie mengt. Werd in het verleden nog wel eens het verwijt gemaakt, als zou onduidelijkheid bestaan over het eigene van de SGP, dat kan nu absoluut niet langer met recht worden volgehouden. Waarvan akte!

De burger vraagt aan de politieke partijen om duidelijkheid. Ook de SGP is geroepen die te geven. Wij moeten te allen tijde bereid zijn ons over onze beginselen te verantwoorden. Getrouwheid aan die beginselen én standvastigheid waar het gaat om de ‘rechten en inzettingen des Heeren’ zijn onontbeerlijk. Wij mogen noch kunnen daarbij steunen op eigen kracht en inzichten. Wij zijn volstrekt afhankelijk van God, Die machtig is én gewillig om wijsheid te schenken aan hen die daar oprecht bij Hem verlegen zijn. De samenleving wordt steeds complexer en de tijden donkerder. Het is te wensen dat deze constatering ons te meer bindt aan Zijn genadetroon. Velen rondom ons mogen melding maken van wagens en anderen van paarden, maar wij zullen daartegenover de Naam vermelden van de Heere onze God. Het betaamt àlle mensen Hem te vrezen en Zijn geboden te houden!

Spanningen in 'paars'

Het paarse kabinet trekt diepe sporen in onze samenleving. Bij het aantreden werd kalmerend gezegd dat het kabinet er zou zijn voor alle Nederlanders en medelanders. Christenen hoefden niet bang te zijn voor rigoureuze beleidsdaden. Maar van lieverlede wordt de identiteit van deze ministersploeg wel degelijk duidelijk. Een verruimd vervolgingsbeleid terzake van euthanasie; een discussie over liberalisering van het drugsbeleid; een notitie leefvormen, waarin de registratie van het zogenaamde 'homohuwelijk' en adoptie van kinderen in alternatieve leefvormen is opgenomen; de decentralisatie van belangrijke onderdelen van het onderwijsbeleid naar de lokale overheid; de Arbeidstijdenwet en de Winkeltijdenwet, waarin de plaats van de zondag als afgezonderde Dag des Heeren duidelijk in het geding is.¹⁸³ Ik noem verder nog slechts enkele staatsrechtelijke vernieuwingen, het correctief referendum en de voorgenomen wijziging van de Kieswet, die beoogt een deel van de Tweede Kamer districts-gewijze te doen verkiezen, een wijziging die voor de SGP wellicht grote consequenties zal hebben.

Niemand zal ontkennen dat het in deze opsomming om wezenlijke dingen gaat. Natuurlijk, er passeren ook positieve zaken. Genoemd kan dan bijvoorbeeld worden de terugdringing van het financieringstekort. Die is hard nodig en het is dus goed dat daarmee ernst wordt gemaakt.

Wij hebben al vele spannende debatten achter de rug, waarbij verdeeldheid bleek in de coalitie. Bij belangrijke besluiten, bijvoorbeeld over de aanleg van de snelweg A73 in Limburg, over de aanleg van de Betuwelijn, over de uitbreiding van Schiphol, over het nog enige jaren openhouden van de kerncentrale Borssele, was men afhankelijk van de steun van kleine fracties. Het meest recente voorbeeld is de stemming over de stadsprovincie Rotterdam.¹⁸⁴ Bij andere debatten en stemmingen is er dan wel een ruime meerderheid, maar is ook van tenminste één coalitiepartij bekend dat de steun wordt gegeven met zeer gemengde gevoelens. Ik denk hierbij aan de kleinverbruikersheffing op het energiegebruik (de zgn. Eco-tax), aan de nieuwe Nabestaandenwet en aan de onlangs geprivatiseerde Ziektewet.

183 Over de liberalisering van de Winkelsluitingswet – later Winkeltijdenwet – zie *De Banier* 24 november 1994 (73/23), p. 12-13 en van 14 december 1995 (74/23), p. 6-8. Arbeidstijdenwet: zie *De Banier* 18 mei 1995 (74/10), p. 12-13.

184 Zie Bijlage Handelingen II Kamer 1994-1995, wetsvoorstel 24087 en 24088, ingediend op 20 februari 1995. Bij referendum werd het voorstel om de huidige gemeente Rotterdam op te delen in tien gemeenten door 86 procent van de deelnemers afgewezen. Het voorstel werd daarom voorlopig afgeblazen. Zie *De Banier* 7 maart 1996 (75/5), p. 13-15.

Regelmatig was het kantje boord of alle coalitiepartners wel in het gareel van het regeerakkoord zouden blijven en in de Eerste Kamer moest niet zelden van de zijde van het kabinet ferme taal worden gesproken. Door een en ander zijn er telkens weer spanningen in en rond het paarse kabinet. De liberale leider de heer Bolkestein voelt zich gedrongen het kabinet en zijn coalitiegenoten telkens de wacht aan te zeggen en te manen tot een consequent uitvoeren van het regeerakkoord. Hij sprak onlangs over door hem waargenomen metaalmoetheid bij het kabinet. Omgekeerd pareert de minister-president zijn kritiek met de aanduiding tekentafelprecisie, een overdreven vorm van bezorgdheid. De heren Wallage (PvdA) en Wolffensperger (D66) mengen zich met regelmaat in deze gedachtewisseling. Al met al een blijk van het feit dat het lang niet altijd echt botert tussen de coalitiepartners.

In de loop van dit jaar moeten nog enkele knopen worden doorgehakt. De discussie over een correctief wetgevingsreferendum is dezer dagen een stap verder gebracht.¹⁸⁵ Er zal grondwetswijziging worden voorbereid om dit instrument in ons land onder zekere voorwaarden mogelijk te maken. Op deze wijze moeten burgers wetgeving of andere besluitvorming die door de Staten-Generaal aanvaard is, alsnog kunnen corrigeren dan wel in voorkomende gevallen te niet kunnen doen. Wij zijn tégen dit stokpaard van D66, het is immers een uitwerking van de volkssoevereiniteit tegenover wettige besluitvorming van de wetgevende macht (regering en parlement), die het gezag van deze aantast. Ook de VVD ziet dat referendum eigenlijk helemaal niet zitten en is bezig de voorwaarden waaraan het referendum moet voldoen zo hoog op te schroeven dat andere fracties er niets in zien. Kortom, een bron van toekomstige spanning, zodra deze knoop moet worden doorgehakt.

Een tweede nog lang niet opgeloste zaak is gelegen in de politieke wens van het kabinet om op tijd te voldoen aan de criteria die in de Economische en Monetaire Unie (EMU) zijn vervat, zodat mee gedaan kan worden aan de invoering van de ene Europese munt, de euro. Om aan die voorwaarden te voldoen, moet het financieringstekort nog sterk omlaag. Daarom zijn opnieuw forse ombuigingen nodig. De VVD en D66 zijn daar sterk voor. De PvdA aarzelt erg vanwege de daaraan verbonden gevolgen voor de burgers, waar het gaat om inkomens, uitkeringen en koopkracht. Ik moet

185 Brief van de regering aan de Tweede Kamer 24 oktober 1995 (21427, nr. 113) waarin de voornemens met betrekking tot het correctief referendum plus een voorontwerp van wet tot herziening van de Grondwet bekend is gemaakt. Het op 4 december 1996 ingediende wetsvoorstel tot verandering van de Grondwet werd op 27 juni 1997 door de Tweede Kamer aangenomen.

nog zien hoe ze daar uit komen, zeker nu de economische groei wat stagneert. De SGP heeft zeer gemengde gevoelens bij de invoering van de Europese munt. Volgens deskundigen zijn er economisch voordelen mee te behalen, hoewel anderen daar de laatste tijd steeds meer kanttekeningen bij plaatsen. Er blijken ook nadelen te zijn. Hoe dat zij, het betekent in ieder geval het inleveren van een symbool van nationale identiteit, de gulden. Ook in andere landen neemt de scepsis om die reden toe, zeker nu de economische omstandigheden tegenslagen te zien geven. Gelukkig is aan ons adres toegezegd dat zal worden bezien op welke wijze nationale herkenningstekens op de nieuwe munt zullen worden aangebracht. Daarbij denken wij uiteraard aan ons Koninklijk Huis, maar niet in de laatste plaats aan het randschrift op onze munt, de publieke belijdenis van onze afhankelijkheid van God, de erkenning dat aan Zijn zegen alles gelegen is. Ik hoop werkelijk dat minister Zalm deze concrete toezegging gestand zal weten te doen.

Een derde knoop wordt gevormd door de toegezegde herijking van het stelsel van sociale zekerheid en de beheersing van de uitgaven in de gezondheidszorg. Een uiterst gevoelige materie, ten opzichte waarvan iedereen kan vaststellen dat de drie coalitiepartijen zeker niet op een lijn zitten. Vooral de PvdA en de VVD, die tot nu toe aan het langste eind heeft getrokken, denken uiteindelijk zeer verschillend over de meest gewenste stappen op deze terreinen. De PvdA ligt onder vuur van felle verwijten dat het socialisme is verloochend en dat men zich terwille van de macht heeft uitgeleverd aan de voogdij van de markt. Werk, werk, werk en nog eens werk - het speerpunt van het kabinetsbeleid - is veel te veel verworden tot markt, markt, markt en nog eens markt. En op de markt heerst het recht van de sterkste. De zwakkere in de samenleving delft het onderspit.

Men leest dit o.m. af aan de verwachte effecten van de privatisering van de Ziektewet. Chronisch zieken, gedeeltelijk arbeidsongeschikten en mensen met een 'ziekteverleden' - mensen waar 'een vlekje' aan is, zoals dat is gaan heten - zouden bij sollicitaties buiten de poort gehouden worden. De werkgevers, die vrij eenzijdig met de risico's van de gewijzigde Ziektewet worden geconfronteerd, zullen er al het mogelijke aan doen om die risico's tot een minimum te beperken. Het schrikbeeld doemt op dat, als het kabinet de voornemens ten aanzien van de eveneens gedeeltelijk te privatiseren Wet op de arbeidsongeschiktheid (de WAO) ook nog doorzet, het met het sociale profiel van dit kabinet helemaal is gebeurd. Voor vele socialisten is dat onverteerbaar. Vandaar dat de PvdA en haar politieke leider het regelmatig zwaar hebben te verduren.

De VVD maakt daar tot nu toe het listigst gebruik van. Zij staat namelijk wél allerlei veranderingen voor in de sociale wetgeving en staat sterk omdat er een en ander over

in het regeerakkoord staat. Deze partij vecht ook voor het invoeren van eigen bijdragen in de gezondheidszorg. D66 lijkt de VVD op deze punten te gaan steunen en dat wordt dus moeilijk voor de PvdA. Ik ben benieuwd hoe dit allemaal zal aflopen. Maar dat het paarse kabinet er nog in het geheel niet is, is wel duidelijk. De spanningen kunnen gemakkelijk toenemen in de komende tijd. Zodra een van de coalitiepartijen een alternatief ziet voor een nieuwe coalitie waar men zelf sterker in kan terugkomen, wordt de huidige samenwerking maar zo opgegeven!

Ook het paarse kabinet is niet op voorhand verzekerd van een lang en succesvol bestaan. Het kan enige tijd schitteren, maar ook die glans zal vergaan. Ten tijde van koning Nebukadnézar en daarna volgden de koninkrijken elkaar op, maar wie had nu toch erg in die Steen Die van de berg kwam afrollen? Koning Bélsazar zat nog te feesten en te spotten met wat heilig was, terwijl de stad belegerd werd en hij in de eerstvolgende nacht zou worden gedood. Ook kabinetten en coalities volgen elkaar in wisselende samenstelling op. Wie heeft er erg in dat eenmaal het gericht van God over dat alles gaan zal? De Prediker dringt er de eeuwen door op aan toch te beseffen dat wij om alle dingen van ons leven eenmaal komen zullen voor het Aangezicht van God om rekenschap af te leggen. Welk mens zal dan in zichzelf voor Hem kunnen bestaan? Alleen in Christus Jezus kan dat. Dat toch die Schuilplaats worde gekend of gezocht!

IRT-affaire¹⁸⁶

De Prediker roept het ons toe: “Wee u, land, welks koning een kind is.”¹⁸⁷ Een koning moet krachtig zijn en wijs overkomen. Dan heeft hij gezag. Een kind daarentegen is nog zwak en moet nog veel leren. Aan een kind kent men maar zo geen gezag toe. Zo is het met een overheid ook. Het gezag van een wettige overheid is allereerst gelegen in het feit dat het God is die de overheid over ons heeft gesteld. Tegelijk is het zo dat het gezag van de overheid in de ogen van de doorsnee burger staat of valt met het beeld dat de overheid van zichzelf geeft. De overheid moet betrouwbaar overkomen, mag niet van binnenuit aangetast worden door frauderen en ‘sjoemelen’ met rechtsregels. Het gezag van zulk een overheid wordt door eigen toedoen ondermijnd.

Het gezag van de overheid staat helaas regelmatig ter discussie in de belevingswereld van burgers. De affaire rond het Interregionaal rechteam (IRT) heeft daaraan

186 De Parlementaire Enquêtecommissie (commissie-Van Traa) presenteerde haar eindrapport op 1 februari 1996, getiteld ‘Inzake opsporing’. Zie ook Bijlage Handelingen II Kamer 1994-1995, 23945 en 24072, alsmede *De Banier* 17 mei 1996 (75/10), p. 6-9.

187 Prediker 10,16.

bijgedragen door de ongeloofwaardige wijze waarop met drugstransporten is omgesprongen. Het spreekwoord zegt dat een spierinkje wordt uitgeworpen om een kabeljauw te vangen. Dat wil zeggen iets kleins op te offeren om iets groots te bemachtigen. Zo kun je je voorstellen dat iets ogenschijnlijk en tijdelijk wordt toegelaten en een drugstransport wordt doorgelaten, om de bende goed op het spoor te komen en op een juist gekozen moment effectief te kunnen toeslaan. Maar van dat laatste moet het dan ook overtuigend komen! Zo niet of niet voldoende, dan verliest een dergelijke actie geloofwaardigheid en gezag. Kennelijk hebben politiek en justitie deze methode niet weten te beheersen. Er is te veel fout gegaan. Dat heeft het gezag van het opsporingsapparaat ernstig aangetast en daarmee is ook de geloofwaardigheid van de overheid in het algemeen in het geding. Zo wordt deze affaire door de burger beleefd en dat is een volstrekt ernstige zaak. De zware criminelen lachten in hun vuistje!

De Kamer heeft een parlementaire enquête ingesteld naar deze affaire. Het eindrapport van de commissie-Van Traa is op diverse onderdelen onthutsend. De georganiseerde misdaad blijkt in sommige sectoren en groepen van de samenleving diep verankerd te zijn. Bestrijding van de criminaliteit behoort tot de meest wezenlijke taken van de overheid. Het rapport legt ontegenzeggelijk bloot dat deze kerntaak van de overheid volstrekt onvoldoende tot uitdrukking is gebracht. Daardoor staat onze rechtsstaat onder grote druk. Dat is een ernstig probleem dat krachtig moet worden bestreden. Daarvoor heeft de SGP de jaren door altijd gepleit. Helaas werd voor dat pleidooi te weinig gehoor gevonden. Het zal er dan ook op aan komen, of men lering wil trekken uit het rapport. Opsporing kon blijkbaar ontaarden in ontsporing. Daarvoor treft, ik haast het mij te zeggen, uiteraard niet het hele politieapparaat blaam. Wij mogen noch kunnen er de agent in de straat op aanzien. Er is grote inzet bij politie en justitie, die waardering verdient. Er gebeuren veel goede dingen. Daarvan gewaagt de nieuwsberichterij. Er wordt gelukkig ook slag geleverd, maar het lijkt zo nu en dan vechten tegen de bierkaai. De internationaal perfect georganiseerde criminaliteit, voorzien van de meest geavanceerde middelen, vormt een te sterke partij voor een overheid die de problemen te lang heeft onderschat.

Bij dat laatste moet ook de hand in eigen boezem bij parlement en kabinet. De problemen zijn blijkbaar niet onderkend, althans ernstig onderschat. Herstel van gezag en vertrouwen moet nu het parool zijn. Dat zal nog moeite genoeg geven. Het rapport moet in ieder geval aanleiding vormen voor een diepgaande ethische bezinning op wat mag en niet mag in onze rechtsstaat als het erom gaat criminelen op te sporen en op te pakken. Duidelijkheid hierover is een eerste vereiste. De overheid mag niet verstrikt raken in de criminaliteit. Evenmin mag zij een, als strategisch bedoelde, betrokkenheid

gedogen. Aan de andere kant moet aan het opsporingsapparaat een zekere flexibiliteit en wendbaarheid gegund worden bij de uitoefening van zijn verantwoordelijke en moeilijke taak. Vooralsnog denk ik dat het onmisbaar zal blijven dat een spierinkje kan worden uitgeworpen. Maar het moet dan wel vaststaan dat de kabeljauw ook echt wordt gevangen! Op dit punt lijkt zich de discussie te concentreren. Het zojuist gestelde moet als half woord voor goede verstaanders voldoende zijn om te begrijpen tussen welke beide polen zich onze stellingname zal voltrekken.

De georganiseerde criminaliteit manifesteert zich blijkens het rapport met name in de drugswereld. Nederland is 'een belangrijke schakel in de internationale drugseconomie'. Dat is een beschamende constatering. Hiermee ondersteunt de commissie de kritiek die voortdurend vanuit het buitenland op ons land wordt uitgeoefend. Frankrijk loopt met die kritiek voorop. Onze regering redt het natuurlijk niet met alleen te zeggen dat ze maar eens naar zichzelf moeten kijken; en inderdaad, ook in Frankrijk schijnt de drugsproblematiek ontzettend toe te slaan; ook niet door te zeggen dat in het buitenland (waaronder Duitsland) de bijval aan het Nederlandse beleid toe neemt. Gedogen van softdrugs, liberalisering van de kleinhandel er in, methadonverstrekking, coffeeshops (zij het minder in getal), experimenten met het beschikbaar stellen van harddrugs aan ernstig verslaafden in het medische circuit.

Wij zien niets in deze ontwikkeling in het beleid. Het is dan te toegeeflijk, te zachtvaardig. Het beleid moet veel straffer zijn. Het failliet van ons gedoogbeleid moet maar eens worden erkend. Een krachtdadige terugdringing van de handel en de criminaliteit die daarmee gepaard gaat, is prioriteit nummer één. Terugdringing van verslavingsverschijnselen, met verplichtende elementen in afkickprogramma's, is nummer twee. De gewone burgers hebben er recht op te worden verlost van de om zich heen grijpende overlast, die drugsverslaafden veroorzaken. Het drukkende gevoel van onveiligheid en bedreiging moet vertrouwenwekkend worden weggenomen. Gemeentebesturen moeten de volstreckte vrijheid behouden om een drugsschoon beleid te voeren; geen coffeeshops en dergelijke binnen eigen territorium.

Een extra aspect is nog de verontrustende constatering van de commissie-Van Traa dat nogal wat allochtone groepen verstrikt zitten in het web van de drugshandel en de criminelen die zich daarmee bezig houden. De aanwezigheid van de vele allochtonen in onze samenleving roept vele spanningen op voor onze overheid en laten wij eerlijk zijn, effectieve oplossingen zijn lang niet altijd voorhanden. Ik denk aan het onderwijs, aan de gezondheidszorg en de arbeidsmarkt. Hoe minder deze voorzieningen nuttig gebruikt (kunnen) worden door allochtonen, hoe meer zij bloot staan aan allerlei ver-

leidingen en desintegrerende activiteiten. Het een hangt met het ander samen. Goede scholing en het hebben van werk zijn onmiskenbaar van groot belang. Dat blijkt in de praktijk. De Wet echter, die de arbeidsparticipatie bedoelde te bevorderen van allochtonen en van de werkgevers vergt dat allochtone werknemers in aantallen worden geregistreerd, blijkt contraproductief te zijn en kan daarom maar beter worden ingetrokken. Overigens kunnen wij ons niet goedkoop aftrekken van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het minderhedenvraagstuk in nationaal en internationaal verband.

Landbouw

De agrarische sector beleeft moeilijke tijden. De internationale concurrentie neemt toe. Het zal voor onze bedrijven menselijkerwijze gesproken aankomen op het leveren van kwaliteit en diversiteit, op een zo milieuvriendelijk mogelijke produktiewijze. De consument wordt steeds kritischer op wat hij voor zijn geld krijgt. Wanneer wij terugblikken op het heftig gevoerde mestdebat, kan wat ons betreft worden vastgesteld dat het een slag anders had gemogen. Mestnormen, jawel, maar die moeten wel haalbaar en betaalbaar zijn op bedrijfsniveau. Het uitrijverbod van mest in september was te strak. Wij stelden er daarom schriftelijke vragen over. Enige verruiming was het resultaat. Nog te weinig overigens. Sommige moties, ingediend tijdens het mestdebat, haalden het wel, andere niet. Tot de eerste behoorde een voorstel om de mestproductiecijfers te mogen middelen over enkele jaren, vooraleer er een boete wordt opgelegd. Tot de laatste behoorde een voorstel om de mestnormen niet nu al definitief voor de eerstkomende tien jaar vast te leggen, maar het tempo waarin deze steeds strakker gaan gelden afhankelijk te maken van de zich voordoende reële ontwikkelingen. Het mestprobleem is wèl een probléem.

Het plan van aanpak is intussen door de Tweede Kamer bij meerderheid aanvaard. Hoezeer wij ook begrip hebben voor de zeer gemengde gevoelens erover onder boeren, een boycot van de mineralenboekhouding kan echt niet! De reformator Johannes Calvijn was in zijn tijd al duidelijk over het 'recht van opstand', over burgerlijke ongehoorzaamheid, dat is er alleen als de overheid zou verplichten regelrecht tegen Gods gebod in te gaan. Het is zaak dat er vanuit en met de agrarische sector constructief wordt meegedacht en -gewerkt.

Dat is nodig om de moeilijke omstandigheden op nationaal niveau onder beding van de gunst en zegen des Heeren zo veel mogelijk het hoofd te bieden, dat is ook nodig om zich goed voor te bereiden op de gevolgen van de beleidswijzigingen die vanuit 'Brussel' op ons af komen. Er worden uiteindelijk forse prijsdalingen verwacht op voor Nederland belangrijke producten: zuivel, granen, rundvlees, suiker (een derde van de

totale productiewaarde van onze nationale land en tuinbouw). Onze minister denkt in die situatie aan tijdelijke inkomenscompensatie, met als voorwaarde tegenprestaties op het gebied van natuur en milieu. De SGP vindt dat er een zekere prijscompensatie moet komen, maar dat die niet direct gekoppeld moet worden aan het aantal hectaren van een boer. Dat immers zou nadelig uitpakken voor Nederland. Voorwaarde zou ook dienen te zijn dat harmonisatie van allerlei regels over alle lidstaten van de Europese Unie, bijvoorbeeld over milieu en dierenwelzijn, eindelijk wordt gerealiseerd. Er blijven op dit terrein bepaalde landen achter en dat leidt tot ongunstige concurrentieverhoudingen, zeg maar gerust concurrentievervalsing. Dat moet afgelopen zijn. Een dergelijk situatie doet zich op Europees niveau voor ten aanzien van de visserijsector. De controle op de aanlanding van gequoteerde vissoorten verschilt veel te veel van land tot land. Dat is onverteerbaar voor onze vissersmannen, die door de ons land toegekende, krapper geworden visrechten een flinke pas op de plaats moeten maken. Zowel te land als ter zee is een goed ondernemerschap vereist om in het 'oude' vak te blijven. Met Gods onmisbare hulp. Hij is machtig te helpen in voor- en tegenspoed. Uiteraard kunnen land- en tuinbouw op de steun van de SGP blijven rekenen in deze moeilijke tijden.

Armoede

Jarenlang hebben wij ons bezig gehouden met en bekommerd over armoede elders in de wereld. En inderdaad, nog altijd komen schrijnende armoede en knagende honger in bepaalde gebieden ter wereld voor. Wij hebben altijd een royale houding bepleit. Het is toch onze roeping noden te lenigen en medemensen te laten delen in onze rijkdom en welvaart? Wie kent niet de foto's van uitgemergelde kinderen in dorre streken? Wie heeft niet de beelden voor ogen van mensen die van voedsel, warmte, kleding en medicijnen zijn verstoken door bijvoorbeeld kommervolle oorlogsomstandigheden? Wij kunnen er bewogen onder raken. Terecht is dan de mededeelzaamheid via allerlei bekende organisaties groot. Vanzelfsprekend ligt er naast een persoonlijke verantwoordelijkheid om naar vermogen te doen wat onze hand vindt om te doen, ook een politieke verantwoordelijkheid. Ontwikkelingssamenwerking, waar niet op beknipt moet worden; een zekere bijdrage aan militaire interventies om de vrede te herstellen en te bewaren, om rechtsbeginselen te doen naleven.

Terzijde moet hier even worden opgemerkt dat de SGP-fractie wel alle door de regering in verband hiermee ondernomen acties op eigen aanvaardbaarheid en merites wil blijven beoordelen. Er zijn nu eenmaal grenzen aan onze mogelijkheden. Wij zijn en blijven een klein land en wij kunnen niet alle zorgen ter wereld naar ons toe trekken.

Terug naar het armoedevraagstuk. Het blijkt zich namelijk ook binnen onze landsgrenzen voor te doen. Lang is dat een beetje weggedrukt. Maar recente onderzoeken wijzen uit dat onvolledige gezinnen, grote gezinnen met één inkomen, gezinnen met enkele studerende kinderen het echt moeilijk kunnen hebben. Dat doet zich uiteraard vooral voor als men langdurig moet rondkomen met een inkomen of een uitkering op minimumniveau. Uiteraard blijven wij helemaal in de SGP-traditie, door allereerst mensen op hun eigen verantwoordelijkheid aan te spreken, gezinnen en families te betrekken bij moeilijke omstandigheden, te verwijzen naar de diaconale taak van de kerken, het particuliere initiatief zo veel mogelijk in te zetten. Maar waar dat alles tekortschiet heeft ook de overheid een taak. De overheid heeft de bijbelse roeping een schild der zwakken te zijn. Zo zag ds. G.H. Kersten dat in de crisisjaren, zo ziet de SGP dat nog.¹⁸⁸ Principiële overwegingen en bezwaren bij de verzekeringsgedachte hebben zich altijd gericht op het gekozen middel, maar geen donker doek geworpen over de doelstelling om noden te lenigen, daarin in gemeenschappelijke verantwoordelijkheid te voorzien.

Niet omdat de Verenigde Naties het jaar 1996 hebben uitgeroepen tot het jaar waarin de armoede centraal staat, maar omdat de werkelijke problematiek ons niet onberoerd kan laten, is het goed dat onze partij - mede door de jongeren geïnitieerd - in de komende maanden aandacht aan het armoedevraagstuk zal besteden. Een notitie daarover wordt momenteel voorbereid, een congres wordt gehouden en een nota van het studiecentrum zal hierover, en meer algemeen over de sociale zekerheid, eind dit jaar verschijnen.

Het is voor ons de vraag of het zogeheten sociale minimum niet te laag ligt voor enkele daarop aangewezen categorieën. Het sociale minimum is te lang achtergebleven bij de loonontwikkeling. Uitkeringsgerechtigden moeten meer dan nu gebeurt, delen in de welvaartsontwikkeling. Als voorstel brengen wij in om, naarmate langer van een uitkering op bijstandsniveau moet worden rondgekomen en redelijkerwijs geen verbetering van de omstandigheden bewerkstelligd kon worden noch op kortere termijn te verwachten is, die uitkering substantieel te verhogen. Dat moet toch technisch uitvoerbaar zijn en eenvoudig kunnen worden gecontroleerd, zodat oneigenlijk gebruik en misbruik zijn uitgesloten. Immers, mensen die (nog) werken kunnen, moeten voldoende prikkels behouden om zich beschikbaar te stellen voor de arbeidsmarkt.

188 Ds. G.H. Kersten (1882-1948), onderwijzer, toonaangevend predikant van de Gereformeerde Gemeenten en (eerste) lid van de Tweede Kamer voor de SGP, tevens fractievoorzitter van 1922-1945. Zie nader: M. Golverdingen, *Ds. G.H. Kersten. Facetten van zijn leven en werk*, 3^e druk, Houten, 1993.

Wij zullen bij leven en welzijn dat voorstel, concreet uitgewerkt, inbrengen in het Kamerdebat dat over de armoedeproblematiek in maart aanstaande wordt gevoerd. Bij het doen van dit voorstel zien we uiteraard de Bijzondere Bijstand niet over het hoofd, maar deze is nu eenmaal incidenteel.

De privatisering van de Ziektewet had voor ons, althans zoals dat nu vormgegeven is en gelet op het tempo van invoering, bezwaarlijke kanten. Enerzijds was er de positieve kant van terugdringen van het niet gemotiveerde ziekteverzuim, de positieve kant ook van afschaffing van de verzekeringsplicht en het wijzen van betrokkenen op hun eigen verantwoordelijkheid; anderzijds komt het er voor kleine ondernemers die niet willen verzekeren wel op aan. Daarnaast is er het onderkende probleem van de chronisch zieken en gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Dat noemde ik al eerder. Zou ook de WAO geprivatiseerd gaan worden, dan komen deze bezwaren nog sterker terug. Het gaat dan ook om veel grotere bedragen (kost per jaar vijf keer zoveel) en de lasten en risico's voor een (kleine) werkgever worden ook nog veel groter. Als gezegd, het zal erom spannen of de coalitie deze spanning verdraagt. Het zal duidelijk zijn dat onze fractie een en ander kritisch tegemoet zal treden.

Normherstel

Naast het ons aantrekken van de armoede in onze samenleving, mogen wij ons inzonderheid de zich aftekenende geestelijke armoede wel aantrekken. Deze is ten hemel schreiend. De overheid doet daaraan veel te weinig. Ontstellend is het hoe de leegte wordt gevuld. Ontstellend is het hoe velen spotten met wat heilig is. Ik denk aan reclamecampagnes van bepaalde kledingzaken en van levensmiddelenbedrijven.¹⁸⁹ Ik denk aan een in de reclame gehanteerde persiflage op het volmaakte gebed, het Onze Vader. Vergoelijkend wordt tegengeworpen dat juist wordt ingespeeld op latent in de mens aanwezige religieuze gevoelens, met de bedoeling die aan te wakkeren. Maar Gods Naam wordt ontheiligd en Zijn eer gekrenkt. Wij mogen wel beven! De zonde zal noch kan ongestraft blijven.

Kinderporno en racisme op bijvoorbeeld Internet zijn nog in het nieuws, zo in de trant van: daartegen zou toch iets moeten ondernomen worden. In Duitsland heeft men dat geprobeerd, tot nu toe zonder succes overigens. In Amerika is een bepaling van kracht geworden die beoogt 'onfatsoenlijk materiaal' uit de multimedia te weren. In ons land ligt dat helaas tot nu toe heel gevoelig. Beschamend voor een land dat indertijd met recht een christelijke natie werd genoemd. Wat is alles ver van zijn plaats.

189 Onder andere van het kledingconcern WE.

Wij moeten met dit alles ook tot onszelf inkeren. Ligt er ook niet een grote schuld op ons en de gereformeerde gezindte meer in het algemeen? Zijn wij getrouwe getuigen geweest tegen de zonde en tegen de ongerechtigheid? Zijn wij zoutend zout geweest in onze omgeving, in ons land en onder ons volk? Heeft men aan ons de blijdschap en de vreugde kunnen merken van een leven, door genade, in de vreze des Heeren, die doet wijken van alle kwaad? Wij kunnen nog meer dergelijke vragen stellen, maar wij moeten maar beschaamd het hoofd buigen. Wat past ons verootmoediging voor het Aangezicht des Heeren. Niet alleen anderen staan in ons land schuldig aan allerlei stuitende en hemeltergende kwesties, maar ook wij. Moge dat meer en meer worden ingeleefd. Dan gaan wij het vierde vers van Psalm 106 “Wij hebben God op het hoogst misdaan,…” anders zingen.

Wie wind zaait, zal storm oogsten, dat is en wordt bewaarheid in ons vaderland. Er is nog veel wind gezaaid, waarvan de storm tot hiertoe wordt ingehouden door Hem Die lankmoedig is en taai van geduld. Normherstel is nodig. Een terugkeren tot een leven dat gehoorzaamt aan Gods heilige Wet, dat Gods Woord tot een lamp heeft voor de voet en tot een licht op het pad. Van ons mensen uit gezien, is dat onmogelijk en valt dat niet te verwachten. Maar Zijn macht is groot. Hij hoeft maar te spreken en het is er. Hij doet wonderen, Hij alleen!

Hoop in donkere tijden

De tijden zijn donker. Er zijn diepe zorgen in de politiek. Er zijn diepe zorgen in de kerken. Er zijn diepe zorgen in vele gezinnen. Wij weten er allemaal van. Er zijn ook regelmatig zorgen in en om onze partij. Ook na de besluitvorming over het buitengewone lidmaatschap voor mannen en vrouwen, hebben wij elkaar zo hard nodig, voor- en tegenstanders van dat besluit. Laten wij elkaar toch in liefde en onderling respect, omwille van ons aloude staatkundig gereformeerde beginsel, vasthouden. Opdat wij niet nog meer oorzaak geven voor verdeeldheid en versnippering, bovenal geen oorzaak geven dat de Naam des Heeren om onzentwil zou gelasterd worden. Laat anderen toch zien hoe lief wij elkaar hebben, zoals de heidenen dat van het volk Israël zagen. Waar liefde woont, gebiedt de Heere Zijn zegen!

Je kunt wel eens ontmoedigd worden door al die zorgen en zonden in kerk en staat, in eigen leven en omgeving. Die zorgen heeft Daniël vast ook gekend. Anders had hij zijn gebed uit Daniël 9 niet zo verootmoedigd en ontdekt, zo eerbiedig en vertrouwend kunnen bidden. Hoe ontzagwekkend leken die achtereenvolgende koninkrijken ook niet, met machtige heersers die zonder God en Zijn gebod leefden, er niet tegenop

zagen om te spotten met God en Goddelijke zaken. Maar Daniël's hart sprong op van vreugde, toen hij die Steen mocht ontwaren, zonder handen afgehouden uit de bergen. Die Steen vermaalde al die koninkrijken en maakte die tot niets. Wat een troost zal daarin voor hem zijn ontstaan. God regeert. Hij zal Zijn almacht tonen. Alle knie zal zich eenmaal voor Hem buigen. Weg wereld, weg schatten, gij kunt echt niet bevatten, hoe rijk ik in het zaligmakend geloof mag zijn in mijn God in Christus. Weg goddeloze wetten, weg wereldse systemen en stelsels, weg zorgen en zonden. Die Steen wordt tot een onvergankelijk Koninkrijk. Die Steen ziet op Jezus Christus, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is. Die Steen ziet op Zijn komst en Zijn Koninkrijk. Wat zal Daniël zijn hart hebben uitgestort voor de Heere in zijn gebed driemaal per dag voor dat geopende venster tegen Jeruzalem aan. Jeruzalem ligt er nog! Binnenkort al 3000 jaren. Een lastige steen onder de volkeren, vele stormen zijn er overheen gegaan. Een teken van Gods trouw en macht. Hoe donker ooit Gods weg mag wezen, Hij ziet in gunst op die Hem vrezen.

Dat geeft hoop in donkere tijden. Wet- en regelgeving, die tegen Gods Woord is (abortus provocatus, euthanasie enz.). Allerlei ontwikkelingen die ons land en volk verder afbrengen van een leven naar Gods Woord, in het publieke leven ook. Maar alles zal eenmaal een einde nemen. Die Steen komt aanrollen! De allesbeslissende vraag voor onszelf is dan natuurlijk wel aan welke kant wij staan!

Waren, om zo te zeggen, de tijden ooit zo donker als toen Zedekia koning was?¹⁹⁰ De profeet Jeremia, de mond des Heeren tot koning en volk, moest het zwijgen worden opgelegd. Hij was maar lastig, hij maakte je maar onrustig. De kuil in, vol modder, de verstikkingsdood. De valse profeten leken te gaan zegevieren. Maar er was een Moorman, een kanselier aan het hof van heidense afkomst. Hij nam het voor de profeet op, met gevaar voor eigen leven. Hij bevrijdde de profeet uit zijn hachelijke situatie. Hij deed dat vol liefde en zorg. De stem des Heeren mocht niet zwijgen. Het profetisch geluid moest blijven klinken. De prediking des Woords, Wet en Evangelie, zou voortgang vinden. De rollen keerden om. Alle valse profeten werden gedood of in ballingschap afgevoerd. Ebed-Melech, de Moorman, mocht zijn ziel als een buit wegdragen. Hij had op God vertrouwd. Jeremia moest het hem speciaal gaan vertellen, van Godswege! Een overheidsdienaar, die verwaardigd werd op zeer bijzondere wijze God en Zijn zaak te dienen. Een Moorman, evenals wij allen zwart van dienstbaarheid. Die het inleeft door de ontdekkende kracht van Gods Geest, verstaat dat! Mag hij ons in de

190 Zie 1 en 2 Koningen, 1 en 2 Kronieken en Jeremia.

politiek tot voorbeeld zijn! Laten de omstandigheden ons niet tot vertwijfeling brengen. Zijn macht is groot, het ga dan zo het wil!

*Doch gij, mijn ziel, het ga zo 't wil,
Stel u gerust, zwijg Gode stil;
Ik wacht op Hem; Zijn hulp zal blijken.
Hij is mijn Rots, mijn Heil in nood,
Mijn Hoog Vertrek; Zijn macht is groot;
Ik zal noch wank'len, noch bezwijken.¹⁹¹*

De Tweede Kamerfractie van de SGP in de periode 1994-1998: Van der Vlies en Van den Berg

191 Psalm 62 vers 4 berijmd.

22 februari 1997

HET WANKELT AL, WAT ZEKER IS¹⁹²

Allerlei ontwikkelingen knagen aan de zekerheden die wij mensen hebben. Iedereen wil houvast in het leven. Wij hebben er allemaal een hekel aan als daaraan wordt getornd. Toch gebeurt dat veelvuldig, tientallen jaren eigenlijk al. Het is een voortgaand proces, dat zich steeds sneller voltrekt. Wat is er bijvoorbeeld alleen al ná de Tweede Wereldoorlog niet veranderd, nationaal en internationaal! Hoe ouder een mens is, hoe meer dat opvalt en moeite geeft.

Natuurlijk, niet alles kan bij het oude blijven. Dat hoeft ook niet. Diverse ontwikkelingen hebben een verbetering gegeven in arbeidsomstandigheden, gezondheidszorg en inkomenspositie, om maar eens enkele dingen te noemen, waar wij allemaal mee te maken hebben. Op zichzelf mogen wij daar dankbaar voor zijn.

Maar daarmee is niet alles gezegd. Het leven is jachtiger geworden. Als een minister een nieuw woord invoert, te weten ‘onthaasting’, dan is dat voor iedereen eigenlijk meteen een herkenbaar begrip.¹⁹³ Het leven is ook complexer geworden. Alles hangt met alles samen. Niemand heeft nog een totaaloverzicht. Ook de overheid niet en dat maakt onrustig. Een duidelijk voorbeeld vinden wij in de ontwikkelingen op het terrein van de nieuwe media. De elektronische snelweg wordt aangelegd. Om een beetje mee te komen, moet je toch ook interactief gaan. Anders mis je de boot. Zo jagen wij elkaar op!

Tegelijk en in samenhang met dit alles, heeft zich een aangrijpend verval van normen en waarden afgetekend. Velen ervaren een vacuüm, waarmee men in feite geen raad weet, waarover men zich vervolgens ook maar niet bekommert. Christelijke normen en waarden zijn geslachtofferd aan het opkomende, veel vrijheid belovende, moderne levensgevoel. Secularisatie en ontkerkelijking trekken diepe sporen. De gevolgen zijn niet uitgebleven. De confrontatie met die gevolgen is hard. De grenzen van wat in en voor een samenleving bij het licht van Gods Woord betamelijk is, zijn méér dan bereikt. De roep om herstel van normen en waarden klinkt breed en aanhoudend.

Maar om welke normen en waarden gaat het dan? Als wordt volhard in het afwijken van God en een verlaten van Zijn geboden, dan zal “uw leven tegenover u hangen, dan

192 Ontleend aan Psalm 82 vers 3 berijmd.

193 Deze term heet afkomstig te zijn van mevrouw M. de Boer (PvdA), minister van VROM in kabinet-Kok I (PvdA, VVD, D66).

zult gij dag en nacht schrikken, en zult gij uws levens niet zeker zijn.”¹⁹⁴ Kortom, een herstel van normen en waarden, zeker, maar dan die van Woord en Wet. Niet minder dan een persoonlijke en nationale bekering is nodig, gewerkt door Gods Geest. In Psalm 82 klinkt het, ontdekkend en vermanend: “Zij weten niets en verstaan niets, zij wandelen steeds in duisternis; dies wankelen alle fondamenten der aarde”. De kanttekenaren lezen dat zo: “Alsof de psalmdichter zeide: omdat het zo staat met koningen, vorsten en overheden, daarom gaat het in de wereld zeer kwalijk, en daaruit spruiten al de beroerten en zwaarigheden in landen en steden”. Dáárom wankelt al, wat zeker is! Het gaat daarbij uiteraard niet alleen over anderen, aan wie dat te verwijten zou zijn, maar de hand moet ook in eigen boezem.

Wij kijken zo gemakkelijk naar achtereenvolgende kabinetten, naar de grotere kerkelijke en geestelijke richtingen, naar ‘paars’ - en zeker dragen die een zware verantwoordelijkheid voor de situatie waarin wij zijn terechtgekomen! - maar dat betekent nog lang niet dat daarop alle schuld is af te wentelen. Trouwens, hoe zouden wij dat doende oprecht kunnen zingen: “Wij hebben God op het hoogst misdaan, wij zijn van het heilspoor afgegaan”?¹⁹⁵

‘Paars’

Onlangs kopte het *Reformatorisch Dagblad*: “Paars’ geeft innerlijke slijtage bij christenen.”¹⁹⁶ Het betrof het verslag van een conferentie van de hervormd-gereformeerde Bond voor inwendige zending (IZB) over het thema ‘Omgaan met Paars’. Vastgesteld werd dat in levensbeschouwelijk opzicht ‘paars’ een vrijwel afgeronde deconfessionalisering van het publieke leven betekent. Godsdienst is geheel privé-zaak geworden. Deze constatering heeft verre gaande gevolgen. Christenen krijgen vanuit de samenleving, georganiseerd in de overheid, geen ondersteuning meer. De ‘rugdekking’ van weleer is kerken en christenen ontvallen. In sociaal-economisch opzicht staat het hele leven in het teken van de emancipatie en het individualisme, van de plicht om alles zelf te regelen en van de allesbepalende waarden van markt en geld. Het maatschappelijk middenveld - waaronder de christelijke organisaties - heeft zijn tijd gehad. De overheid trekt zichzelf terug. Leven onder ‘paars’ is consumeren, met de nadruk op ‘meer’ en op individuele ontplooiing. Aldus een weergegeven lector¹⁹⁷ die niet wilde omzien in heimwee, omdat dat de mens onnodig verlamt, maar wel waarschuwde

194 Deuteronomium 28,66, met daarbij de kanttekening van de Statenvertaling.

195 Psalm 106 vers 4 berijmd.

196 *Reformatorisch Dagblad*, 27 januari 1997.

197 Dr. H. de Leede, rector van het theologisch seminarium van de Nederlandse Hervormde Kerk.

tegen een meegaandheid als blijk van een innerlijke slijtage, waardoor de principiële overtuiging onderuit wordt gehaald.

Over onze principiële overtuiging gesproken! Met een citaat uit *Ongeloof en revolutie* van mr. G. Groen van Prinsterer, nu precies 150 jaar geleden verschenen: “dat, ook op politiek terrein, men niet maaijen kan dan wat men gezaaid heeft; dat geen verscheidenheid van grond in de eigenaardigheid der kiem, en geen wisseling van omstandigheden in het revolutionair gewas verandering brengt; dat veeleer de onvermijdelijkheid der mislukking uit den aard zelven der proefneming ontspruit; en dat, vermits de verloochening van den levendigen God met verwarring, onregt en slavernij in verband is, vereeniging van vrijheid met regt en orde, buiten onderwerping aan den hoogsten Wetgever en Koning, als een Steen der wijzen vruchteloos gezocht wordt”. Wij stemmen van harte in met zijn verklaring “dat ik, tegen alle wijsheid der menschen, bij het gevoel van eigen zwakheid, twee woorden, als onderpand der zege, ten leus heb: er staat geschreven! en er is geschied! een fundament tegen elk schutgevaarte, een wortel tegen iederen wervelwind van filozofisch ongeloof bestand. De Historie, die ook het vlamvend schrift van den heiligen God is; de Heilige Schrift die, in de onafscheidelijkheid van gebeurtenis en leer, ook de historische schrift is”.¹⁹⁸

Laat dan de theocratische gedachte dat God, Die regeert, recht heeft op ieders gehoorzaamheid en dat het ieder mens betaamt Zijn geboden te houden en Hem te vrezen, scherper in conflict zijn met de tijdgeest dan ooit tevoren, daarom zijn wij deze niet kwijt als belijdenis noch geven wij die op als diep verlangen. Zelfs niet en juist niet onder ‘paars’.

Het gevoel (of is het gelatenheid?) dat het paarse kabinet toch wel geaccepteerd kan worden, omdat het, vooral economisch, best goed gaat en dat het wat betreft allerlei inhoudelijke kwesties toch ook zo’n vaart niet loopt, moet worden getuchtigd. Zeker, economisch heeft het kabinet de wind in de zeilen. Er is weer wat ruimte om leuke dingen voor de mensen te doen. Men zal dat, met het zicht op de komende verkiezingen, vast en zeker niet laten. De voorboden zijn er en laten wij eerlijk zijn, de kans groeit met de dag, dat de burgers dit kabinet een tweede periode gunnen. Was het bij het aantreden van het kabinet Kok-I nog zo, dat men dacht dat dit kabinet wel niet lang zou standhouden - ook ik heb dat verondersteld -, nu moeten wij er rekening mee houden dat het ook nog een tweede rit maakt. In die omstandigheid dringt de vraag of het nu echt wel meevalt met die inhoudelijke kwesties!

198 Uit het Woord vooraf van zijn *Ongeloof en Revolutie*, Amsterdam 1940, p. VII en XIII.

Balans

Wij moeten eerlijk en zorgvuldig zijn. Er wordt vakmanschap getoond, waar het gaat om het financiële beleid. Het financieringstekort gaat omlaag en dat is een goede zaak. De economische groei wordt daadkrachtig ondersteund, de werkloosheid daalt. Vanzelfsprekend kan het kabinet voortborduren op wat de kabinetten-Lubbers in gang hebben gezet. Van deze erfenis kan het huidige kabinet nu de vruchten plukken. Dat dat nu ook mag gebeuren, waarin de lankmoedigheid Gods op te merken valt, levert een positief financieel-economisch beeld op. Dit beeld maakt velen in de ons omringende landen jaloers. Zij komen kijken hoe wij dat hier doen. Wel moet de discussie over de juiste prioriteiten worden gevoerd. Als het dan zo goed gaat, is het beschamend dat er nog zulke lange wachtlijsten zijn in de gehandicaptenzorg, in de gezondheidszorg, dat er op de grens van het sociale minimum zovelen maar moeten zien rond te komen, de armoedeproblematiek. In die discussies heeft de SGP zich overtuigd gemengd en dat is niet onopgemerkt gebleven. Tegelijk moet worden vastgesteld dat er principiële thema's zijn, waar 'paars' duidelijk zijn stempel zet. En juist daarnaar wordt in het buitenland met gefronste wenkbrouwen gekeken. Juist bij die principiële thema's moet ons protest klinken; waardig, bewogen, beginselvast en constructief. Genoemd moeten onder andere worden de plaats van de zondag, de erkenning van alternatieve leefvormen naast het huwelijk, de zedelijkheidswetgeving (kinderporno bijvoorbeeld), de liberalisering van softdrugs, de discussies over abortus provocatus en euthanasie. Wanneer wij op dit terrein de balans opmaken, valt deze negatief uit.

De zondag

Wij herinneren ons nog levendig de discussies in het parlement en in de samenleving over de Arbeidstijdenwet en de Winkeltijdenwet.¹⁹⁹ Het karakter van de zondag als apart gezette dag, als Dag des Heeren, werd er door aangetast. Helaas is dat ook overigens aan de orde. Verwezen kan daarbij worden naar het toenemend gebruik om de zondag in te schakelen bij wegwerkzaamheden; een gebruik, of beter misbruik, waartegen tot nu toe, van de zijde van onze fractie, helaas vergeefs ten strijde werd getrokken. Nog scherper kwam de zondag aan de orde in een Kamerdebat met minister Dijkstal over de nevenschikking van de begrippen levensovertuiging en godsdienst in onze Grondwet. Gelet op het pluriforme karakter van onze samenleving, waarin diverse overtuigingen naast elkaar bestaan, is het niet langer vanzelfsprekend dat het primaat van het christendom wordt gehandhaafd, aldus de minister. De Grondwet

199 De Winkeltijdenwet is de Wet van 21 maart 1996, *Staatsblad* 182 en 208. Over de zondag zie *De Banier* 12 december 1996 (75/23), p. 9.

kent immers uitdrukkelijk geen rangschikking van welke godsdienst dan ook. De Zondagswet toont nog zulk een rangschikking vanuit het verleden. Hij voorspelde onzekere tijden voor allen die wel denken achterover te kunnen leunen. Partijen die de ene godsdienst boven de andere stellen, handelen tegen de Grondwet. Als christenen hun beschermde zondag hebben, waarom de moslims dan niet hun vrijdag en de joden niet hun zaterdag? Daarmee staat de Zondagswet op de politieke agenda, met een intentie die ons zorgen baart.

Gelukkig kwam er een storm van protest los. In strijd met het Woord van God, in strijd met het vierde gebod van de Wet des Heeren, in strijd met de geschiedenis van ons eigen volk, in strijd met de breed levende wens een gelegenheid of plek van saamhorigheid voor het gezin te hebben, in strijd met de behoefte aan een vaste dag - voor iedereen tegelijk - van rust in deze jachtige tijd. Ook uit de kringen van joden en moslims werd gezegd geen behoefte te hebben aan wijziging op dit punt. De zondag als rustdag wordt blijkbaar in brede kring als een groot goed ervaren, ook als die dag niet in het teken staat van kerkgang en dergelijke. Wij dienen dan ook pal te staan voor herstel en handhaving van de zondagsrust in onze samenleving. Het is er immers al droevig genoeg mee gesteld! Geen misverstand, onze motivering ligt bij de Wet des Heeren, de eis die van daaruit tot ons allen komt die dag te heiligen, maar daarnaast mogen wij opkomen voor de 'haven van rust', die de zondag ook in sociaal opzicht betekent. Deze aanduiding lenen wij met graagte van onze minister-president. Hij had op zijn minst voor een deel gelijk, toen hij die woorden sprak in de aanloop tot de discussie over de Winkeltijdenwet. Het zal hem sieren als hij op dezelfde grond zijn eerste plaatsvervanger, vice-minister-president Dijkstal, radicaal en definitief de pas afsnijdt in deze discussie.

Wie zal ontkennen dat er allerlei verschuivingen optreden onder onze bevolking in godsdienstige danwel religieuze oriëntaties? Een democratische overheid vindt haar norm in wat de meerderheid van het volk wil, zo heet het. Maar wij kunnen voldoende voorbeelden vinden waarbij dat bepaald geen wijsheid is. Dan moet er tegenin worden gegaan. Daartoe heeft de overheid het mandaat en wat meer is, de Goddelijke roeping als dienaar van God. Neutraliteit bestaat niet en kan dan ook niet. Wij behoeven onze regering echt niet alleen te herinneren aan het oorspronkelijk christelijke karakter van onze natie, de paarse coalitie laat zich daar waarschijnlijk (en helaas!) ook niet meer door overtuigen. Wij mogen overtuigd en doorleefd verwijzen naar het grote goed dat ons in Gods wijsheid in die Dag is gegeven. Men weet niet wat men mist als deze dag in het persoonlijke en maatschappelijke leven wordt gelijkgeschakeld aan de andere dagen van de week. Men weet niet wat men mist, maar men zal het werkelijk en wezen-

lijk gaan missen. Wij hoeven ons niet als profeten op te werpen, om deze voorspelling bij het licht van het Woord van God in alle ernst te doen. God in de hemel verhoede dat het karakter van deze dag in onze samenleving nog verder wordt uitgehouden. Aan ons allen de plicht, aan onze kerken en gezinnen, om de unieke waarde en vreugde van die dag te doen zien en opmerken. Opdat niet zou wankelen, wat zeker is!

Huwelijk en gezin

Sinds jaar en dag komt de SGP op voor de lang erkende en rijke plaats van huwelijk en gezin. Naast de paradijsbloem van de zondag, staat echter ook de paradijsbloem van het huwelijk sterk ter discussie. Onlangs werd in de Kamer geregeld dat naast het wettige monogame huwelijk tussen één man en één vrouw, ook andere samenlevingsvormen door de burgerlijke overheid kunnen worden geregistreerd.²⁰⁰ Toen de eindstemming passeerde, was er in een deel van de Kamer ‘tromgeroffel’. Door woordvoerders, alsmede namens de regering, werd uitdrukkelijk gemarkeerd dat een soort van tussenstation was bereikt, maar dat het einddoel verder weg ligt. Als deze voortekenen niet bedriegen, hebben wij op dit terrein dus nog veel te verwachten.

Op zichzelf is het winst dat er een hernieuwde aandacht in de politiek bestaat voor het gezin. Onlangs besprak de Tweede Kamer een betreffende notitie.²⁰¹ Onmiskenbaar staan daarin waardevolle opmerkingen. Tegelijk moeten wij er fundamentele kritiek op hebben. Immers, welke definitie van gezin wordt gehanteerd? En wordt er in het spanningsveld, dat zich voor velen voordoet tussen arbeidsmarktparticipatie en het zorgen voor kinderen, wel consequent gekozen voor de kinderen? Twee kernvragen, die onbevredigend worden beantwoord. De definitie van het gezin is de volgende: een leefverband van een of meer volwassenen die verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van een of meer kinderen. Over deze definitie zijn de aldermeeste partijen het eens. Ook het CDA kiest hier bewust voor. Ik kan niet begrijpen dat tegen die keuze als uitgangspunt, binnen het CDA niet meer protest klinkt. Waar zijn dan toch al die CDA-stemmers, die deel uitmaken van orthodoxe kerkelijke gemeenten? Hoe kunnen zij daar nu toch mee instemmen! Dat is toch geen bagatel, zeker niet als wij belijden dat de Heere God juist man en vrouw als aan Zijn hand bijeenbrengt. Het gaat om Zijn ordening! Het gaat om Zijn rechten en inzettingen. Het gaat om het zevende gebod van de Wet des Heeren. Dan kan toch moeilijk worden

200 Zie Bijlage Handelingen II Kamer 1993-1994, 23 761 (wetsvoorstel) en de Wet van 5 juli 1997, *Staatsblad* 324, in werking getreden op 1 januari 1998.

201 Zie Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 16 september 1996 aan de Tweede Kamer, Bijlage Handelingen II Kamer 195-1996, 24 887.

volgehouden dat elke keuze van mensen van verschillend en gelijk geslacht in dat licht van gelijke waarde is.

De tweede kwestie, het kiezen voor, het hebben en houden van een betaalde baan als tegelijk ook kinderen te verzorgen zijn, speelt steeds uitdrukkelijker. De Emancipatieraad, onlangs opgeheven, constateerde in het rapport ‘Het late ouderschap’ dat veel Nederlandse vrouwen het krijgen van kinderen steeds langer uitstellen, omdat ouderschap en betaald werk nog steeds moeilijk zijn te combineren. Aan dat uitstel kleven allerlei medische en demografische problemen. Minister Melkert maakte daar dezer dagen een punt van in de Kamer.²⁰² Er worden te weinig kinderen geboren, gelet op de toekomstige eisen van de arbeidsmarkt. Het moet makkelijker worden gemaakt om voor kinderen te kiezen, aldus de minister, en hij zet zich verder in voor regelingen voor het ouderschapsverlof, deeltijdbanen en loopbaanonderbreking.

Het kostwinnersmodel verdwijnt uit ons bestel van fiscale en sociale regels. Daarvoor in de plaats komt het model van twee partners met beiden een deeltijdbaan. Mensen die blijven kiezen voor het traditionele gezinsmodel, moeten dat zelf weten, en moeten dan desnoods maar een toeslag krijgen als zij door het minimum-inkomen heen zakken. Het CDA bepleit in deze context een zorgloon voor de verzorgende partner en heeft daarmee de lof geogst een moderne gezinsvisie te hebben. Achtergrond van dat voorstel is dat mannen en vrouwen in het gezin tegelijk zowel partner, als ouder en individu moeten kunnen zijn. Betaald werk mag voor geen van beide ouders een excuus zijn om zich aan de zorg voor de kinderen te onttrekken. Maar ook het omgekeerde moet zich niet hoeven voordoen, namelijk dat de zorgplicht voor kinderen de keuze voor betaald werk in de weg staat, aldus de CDA-visie.

Kwam je nu maar niet van die krantenkoppen tegen in bijvoorbeeld het *Utrechts Nieuwsblad*. Binnen zegge en schrijven anderhalve week: ‘kinderen carrièreouders ontsporen’, ‘schuldcomplex bedrukt werkende vrouw’ en ‘leraren moeten de kinderen opvoeden.’²⁰³ De eerste kop staat boven een verslag van een studiedag over ‘is mijn kind veilig op school?’ Een kinderrechtster legt er een verband met de carrière van vader en moeder, het gebrek aan toezicht en controle, de individualisering en met de ontwijking door ouders van conflicten. Carrière makende ouders, die beiden full-time werken, komen tijd tekort voor de opvoeding van hun kinderen. Dat gebrek aan aan-

202 A.P.W. Melkert (PvdA), minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 22 augustus 1994 tot 3 augustus 1998. Lid van de Tweede Kamer van 3 juni 1986 tot 22 augustus 1994 en van 19 mei 1998 tot 17 oktober 2002.

203 *Utrechts Nieuwsblad*, vanaf 27 januari 1997 tot en met de eerste week van februari 1997.

dacht en controle leidt steeds vaker tot crimineel gedrag. Landelijk moeten er reeds een 17.000 kinderen onder toezicht worden gesteld en dat groeiende aantal geeft zorg. Uit de kring van de Algemene onderwijsbond is een visie op de school op weg naar de 21ste eeuw gepresenteerd. De school van de toekomst zou zich niet uitsluitend bezighouden met het geven van onderwijs. Zij zal zich, en dat geldt in het bijzonder voor basisscholen, intensief moeten bemoeien met de opvoeding van de leerlingen. Op die manier kan de school helpen bij het herstel van de sociale banden in onze samenleving. Vanzelfsprekend laat het rapport de onvervreembare verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van hun kinderen niet onvermeld. Maar toch, de nood zal hier en daar in de praktijk van de schoolomgeving tot betrokkenheid van de school nopen. Wat een somber perspectief wordt hier in feite geschetst! Zou het niet de hoogste tijd zijn en veel voortreffelijker ook, om (weer) onomwonden te kiezen voor de opvoeding van kinderen, als wij die krijgen van God, ons aller Schepper en Formeerder? Daar ligt de eerste roeping van ouders. Man en vrouw hebben beiden, in samenspraak met elkaar, een voorname taak. Die taak is voornamelijk voor het Aangezicht van God, Die één of meer kinderen toevertrouwd en die kinderen wil doen opvoeden in de vreze des Heeren. Die taak is ook van groot belang voor de burgerlijke samenleving als geheel. Daar moet en mag men wat voor over hebben, ook als dat een individueel ambitieniveau al dan niet tijdelijk reduceert.

Nu worden er met allerlei plak- en knipwerk knelpunten weggenomen in rechtsposities, inkomensposities en dergelijke. Maar het probleem wordt niet bij de wortel aangepakt. Overigens zij toegegeven, dat de overheid niet mag binnendringen in privélevens om keuzen af te dwingen in zaken waar de overheid geen rechtmatige bevoegdheid heeft. Beter dan al die regelingen steeds weer bij te stellen, zou gekeken moeten worden naar een benadering vanuit het fiscale stelsel, dat aanslaat naar draagkracht als saldo van inkomsten en eventueel vermogen enerzijds en geldelijke lasten en verplichtingen anderzijds. Om daaraan vorm te geven heeft ons studiecentrum onlangs een eerste aanzet gepubliceerd van de hand van fractiemedewerker mr. J.W. van der Ham.²⁰⁴ Deze studie hoeft hier niet onvermeld te blijven, als antwoord op onze waarneming dat tweeverdieners zo langzamerhand zijn bevoordeeld boven alleenverdieners. En dat kan bij het licht van ons beginsel niet zo zijn! De kern van ons voorstel is een geactualiseerde of gemoderniseerde vorm van het zogeheten splitsingsstelsel, waarin het geheel aan inkomsten gelijkelijk over beide echtelieden wordt verdeeld,

204 *Naar vermogen. Over gezin en inkomstenbelasting*, Commentaar nr. 19, uitgave van de Guido de Bres-Stichting.

waarna op het daaruit resulterende niveau belasting wordt geheven afhankelijk van de overige omstandigheden. De sleutel is dan niet langer het individu los van de ander, maar de twee-eenheid. Minister Melkert heeft het voorstel in handen.

Abortus en euthanasie

De maatschappelijke en politieke discussie is weer opgelaaid over de Wet afbreking zwangerschap (abortus provocatus) en over de euthanasiekwestie. Op de eerste vergaderdag van 1997, waren beide onderwerpen in de Kamer aan de orde, zij het op onderscheiden wijze. Wat was het geval? Toen de abortuskwestie in de beginjaren tachtig werd geregeld bij wet, was de conclusie dat aan een noodtoestand van een zwangere vrouw kon worden tegemoet gekomen door afbreking van de zwangerschap, mits aan bepaalde voorwaarden zou zijn voldaan: consultatie tweede arts, vijf wachtdagen. Later kwam daar de afspraak bij dat ook uitdrukkelijk de mogelijke alternatieven (VBOK e.d.) voor ogen zouden zijn gesteld en in de afweging zouden zijn betrokken. Al snel deden de eerste signalen zich voor dat hier en daar een loopje werd genomen met het naleven van deze voorwaarden. Het CDA, indertijd voor de wet, werd in verlegenheid gebracht. Van de kant van de kleine christelijke fracties werd bij herhaling aangedrongen op onderzoek. Het kwam er niet. Integendeel, een uitgelekte ambtelijke notitie gaf glashelder aan dat een evaluatie van naleving van de wet slecht zou uitkomen en de principiële tegenstanders van de wet in de kaart zou spelen. Recent hebben uitgezonden beelden onomstotelijk doen zien dat de vermoedens helaas maar al te zeer op feiten berusten. Nu heeft de minister een onderzoek gelast. In maart aanstaande komt zij met haar bevindingen. Daarop vooruitlopend, gevraagd naar afbreking van zwangerschappen op grond van het enkele feit dat het zou gaan om een meisje, veronderstelde zij dat van een noodsituatie sprake zou kunnen zijn. Derhalve zou ingegrepen kunnen worden in het geval het binnen een bepaalde cultuur niet meer geaccepteerd zou worden dat er nog een meisje geboren wordt, terwijl wordt uitgezien naar een jongen. Zij zou het overigens absurd vinden.

Wij zijn principiële tegenstanders van abortus provocatus buiten de strikt medische indicatie om. Het behoeft geen betoog dat wij ontsteld zijn door de blootgelegde feiten en ook geschokt zijn door de minister, die, zo kwam het velen voor, dan toch maar de deur op een kier zette voor selectie op geslacht in de abortuspraktijk. Het wankelt al, zelfs wat in een door ons afgewezen praktijk dan toch nog zeker was. Inmiddels zien wij wat het gevolg kan zijn als het zelfbeschikkingsrecht in zaken van leven en dood als beslissend, als het laatste woord wordt gekozen. Dan heb je ten principale geen enkel verweer meer tegen door jou afgewezen, maar door anderen gewenste en bepleite ingrepen. Dat moet toch aan het denken zetten! Zelfs als dat zou leiden tot een funda-

mentele confrontatie van culturen. Hoogste en uitsluitend gezaghebbende norm dient te zijn de beschermwaardigheid van alle door God geschapen en onderhouden, ook het ongeboren leven! De wet mag dus niet opgerekt, maar moet ingetrokken worden!

In januari jongstleden kwam het kabinet naar buiten met een regeringsstandpunt bij het evaluatierapport over (de meldingsregeling) van de euthanasiepraktijk.²⁰⁵ Over die praktijk is heel veel te zeggen. Wij erkennen op zichzelf de indringende dilemma's die zich, gegeven de stand van de medische en medisch-technologische praktijk, bij een ziekbed in de terminale fase kunnen voordoen. Deze erkenning vraagt om een uiterst zorgvuldig oordeel. Vele artsen en verpleegkundigen gaan er zeer consciëntieus mee om. Dat neemt niet weg dat de praktijk een beeld te zien geeft, dat ten enenmale onze instemming niet kan hebben. Vele levens worden door actief ingrijpen beëindigd. Het gaat daarbij om wilsbekwame, maar ook om wilsonbekwame patiënten. Elk geval is er ons een te veel. Vele gevallen worden niet eens aan de rechter voorgelegd. Er is intussen wel jurisprudentie ontstaan. Ook lang niet alle gevallen worden gemeld, omdat artsen, zo heet het, angst hebben betrokken te raken in gerechtelijke procedures.

Teneinde nu die angst weg te nemen, komt de regering met het voorstel om via regionale toetsingscommissies het Openbaar Ministerie op grotere afstand te plaatsen. Die commissies dienen uit verschillende deskundigen te bestaan. Alleen die gevallen die door die commissies niet worden geaccepteerd, zouden in het vervolg aan de rechter moeten worden voorgelegd. Artsen die aan alle zorgvuldigheidsvereisten hebben voldaan bij euthanaserend handelen, zouden nu al geen vervolging te vrezen hebben, maar dat zou al helemaal niet meer het geval behoeven te zijn als de bevindingen van de regionale toetsingscommissies rugdekking geven. Wij daarentegen, hebben altijd vervolging van elk geval bepleit. Euthanasie immers, is bij wet verboden en deze norm is zo voornaam, dat elk geval gerechtelijk moet worden getoetst. Begrepen zal derhalve worden, dat wij zeer bedenkelijk tegen de nieuwe voorstellen aankijken.

De vraag die ons in politieke zin nu bezighoudt is, of door vroegtijdige inbreng van het pro-life-uitgangspunt in de voorgestelde begeleidings- en beoordelingsstructuur, een bijdrage geleverd kan worden aan het voorkómen van euthanasie. Dat laatste is onze inzet! Verwezen kan worden naar goede palliatieve zorg, adequate pijnbestrijding en stervensbegeleiding. Het is op zichzelf winst dat er meer aandacht komt voor deze

205 De ministers Sorgdrager (D66, Justitie) en Borst-Eilers (D66, Volksgezondheid, Welzijn en Sport) lieten per brief van 21 januari 1997 (23877, nr. 13) weten de meldingsprocedure te willen aanpassen om artsen te bewegen tot een grotere deelneming aan de meldingsprocedure. Dit standpunt was mede bepaald op grond van een door de hoogleraren Van der Maas en Van der Wal (Euthanasie en andere medische beslissingen rond het levenseinde) waarvan het rapport in het najaar van 1996 was aangeboden.

palliatieve zorg. Wij steunen vanzelfsprekend dit accent in de huidige discussie en vragen daar voortdurend meer deskundigheidsbevordering en bijbehorende geldelijke middelen voor.

Het valt heel erg op dat de zorg van de bewindslieden kennelijk vooral uitgaat naar euthanaserende artsen die vanwege een zekere vrees voor narigheid, de wettelijke plicht tot melden niet correct nakomen. De angst, die veel patiënten en cliënten in de zorgsector hebben naar aanleiding van wat om hen heen blijkbaar tot de mogelijkheden is gaan behoren, zou ons veel meer te zeggen moeten hebben. Wij bevinden ons metterdaad met dat alles op een hellend vlak. Dat zou nu, ziende op de actuele discussies terzake van abortus en euthanasie, eindelijk eens moeten worden erkend. Eerst dan komt er oog voor het gevaar, dat er in de kern van de zaak geen verweer meer is tegen een definitieve uitholling van de moraal op dit vlak.

De mens heeft niet het laatste woord als het gaat om de 'kwaliteit' van het leven, om het menselijk lijden, menselijke handicaps enzovoort. Hoe moeilijk dat in een concrete situatie ook kan zijn, dat zij toegegeven, daarover doen wij bepaald ook niet lichtvaardig. Het is zo'n voorrecht, ja grote genade, met al zulke beproevingen bij Hem te schuilen, Die het heeft gezegd dat alle bekommernis op Hem mag worden gewenteld en in Wiens hand onze tijden zijn. Zo dat in beginsel niet wordt erkend en beleefd, zal er nog veel meer wankelen van wat nu in de ogen van ons mensen zeker is. Te vrezen valt dan dat de heilige God geen ledig Toeschouwer zal blijven.

Gelijk hebben en gelijk krijgen

Gelijk hebben en gelijk krijgen, zijn in de politiek verschillende zaken. Nu gaat het niet om ons gelijk. In bepaalde kwesties zouden wij liever ongelijk hebben, want dat zou dan betekenen dat wij het te somber hebben ingezien. Wij lijden ook liever ongelijk dan koste wat kost voor ons gelijk te strijden.

Maar hoe vaak heeft de SGP al niet gewaarschuwd tegen de opkomende criminaliteit, gevraagd om een straffere aanpak met uiteraard daaraan verbonden consequenties voor politie en justitie. Gelukkig dringt het nu tot velen door dat de criminaliteitscijfers niet te dulden zijn. De IRT-affaire heeft wat dat betreft heel wat in gang gezet. Gelukkig maar. Nu de kleinere criminaliteit nog, zodat je je auto weer rustig kunt parkeren op straat, ouderen daar ook 's avonds weer durven komen en je je huis niet hoeft om te bouwen tot een soort bunker, die goed beveiligd is tegen inbraak. Niet alleen in de stad, maar ook op het platteland, moet het blauw van de politie weer eens meer worden gezien.

Hoe vaak heeft de SGP al niet getoornd tegen geweldsuitingen in tv-programma's, op videobanden en in films? Het stellen van grenzen en gedragscodes zou wel aan betrokkenen zelf kunnen worden overgelaten, zo heette het. Tot de maat ook hier vol raakte bij het zien van herkenbare gedragsreacties op vertoond geweld bij vooral jongeren. Heus, wij moeten maar niet te grote hypotheek leggen op het veronderstelde 'goede' in de mens, waarin onze minister van VWS nog onlangs zei rotsvast te geloven. De wal zal het schip op enig moment keren, wil niet alles wankelen wat zeker is.

Hoe vaak heeft de SGP de vinger niet gelegd bij de halfslachtigheid in het drugsbeleid! De handel, het bezit en het gebruik van harddrugs fors aanpakken, zeker. De handel in softdrugs ook aanpakken, de verkoop ervan rantsoeneren, het bezit ervan maximaliseren en het gebruik gedogen. Coffeeshops en paddowinkels 'sieren' op menige plek het straatbeeld. Als nu de overlast voor de ander maar ingetoomd wordt. Ik besef het, het is nu niet allemaal in een handomdraai uit te bannen, maar het had gewoon nooit zover moeten kunnen komen. Als je tot dweilen wordt geroepen, zet je wel eerst - zo enigszins mogelijk - de kraan dicht! De gemeentebesturen die daarvoor staan (geen coffeeshops bijvoorbeeld), moeten daarvoor alle ruimte krijgen.

Nog zo'n punt. Het produceren en verhandelen van kinderporno is, en terecht!, strafbaar, het bezit ervan niet.²⁰⁶ Dat laatste wordt aan de vrijheid van de mondige burger overgelaten. De overheid immers, is geen zedenmeester, mag niet gaan betuttelen, aldus het verhaal. Maar ben ik nu te naïef als ik heel eenvoudig zeg: de vraag creëert toch aanbod? De overheid moet noch mag hinken op twee gedachten in dezen. Het was ruiterlijk van het CDA-kamerlid Van de Camp, toen hij in een debat in de Kamer op een interruptie van onze collega Van den Berg voluit erkende dat zijn fractie veel boter op het hoofd heeft in deze kwestie.²⁰⁷ Was maar geluisterd naar de SGP-woordvoerder indertijd. Dan had het mogelijk niet zover gekomen.

Tenslotte, om niet meer voorbeelden te noemen. Er is veel discussie over de toepassing van de nieuwe Algemene bijstandswet, de hoogte van het minimumloon en dergelijke. De armoedebestrijding staat op de Kameragenda. Maar wat nu te denken van het door de coalitie eind 1996 wegstemmen van een SGP-motie²⁰⁸ die vroeg om een extra

206 Wet tot wijziging van artikel 240b Wetboek van Strafrecht, gebaseerd op wetsvoorstel 23682, van 13 november 1995, *Staatsblad* 575, in werking getreden 1 januari 1996.

207 W.G.J.M. van de Camp (CDA), lid van de Tweede Kamer sinds 3 juni 1986 tot 14 juli 2009.

208 Kamerstukken II, 1995-1996, 24515, nr. 21

bedrag voor hen, die gedurende bijvoorbeeld drie of vijf jaar op het bijstandsniveau zijn aangewezen, terwijl het grootste deel van diezelfde coalitie nu, een goede maand later, met precies zo'n voorstel komt? Wij hopen door te gaan met onze principiële en praktische voorstellen, hoe deze dan ook vallen. Het is onze roeping. Wij pogen die na te komen onder beding van de gunst en zegen des Heeren. Wij zijn in alles volstrekt van Hem afhankelijk. Wij hebben de wijsheid niet in pacht. Het is wél wijsheid naar Zijn geboden te leven, en er naar te staan Zijn Woord te hebben tot een lamp voor onze voet en tot een licht op ons pad. Land en volk zouden er zo onuitsprekelijk goed mee zijn!

De euro

Het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie eist gedurende de eerste helft van dit jaar alle aandacht op. De opdracht is zwaar, in juni aanstaande moet eigenlijk het Verdrag van Maastricht worden herijkt en uitgebreid tot een Verdrag van Amsterdam. Onze houding ten aanzien van een verdere integratie van Europa mag bekend worden verondersteld. Wij kiezen voor samenwerking waar nodig, en niet voor een samengaan waarbij soevereiniteit wordt ingeleverd. Aan deze lijn is nu reeds 12½ jaar deskundig stem gegeven door onze onlangs jubilerende Europarlementariër, de heer ir. L. van der Waal. De Europese Unie staat aan de vooravond van uitbreiding met enkele Midden- en Oost-Europese landen. In de gegeven verhoudingen en ontwikkelingen kiezen wij eerder voor deze verbreding dan voor de zogeheten verdieping, vorm gegeven in opvulling van het democratisch tekort in de Europese besluitvorming. Op beide fronten gaan de ontwikkelingen echter wel door, zoals het er nu naar uitziet. Wij moeten er ernstig rekening mee houden dat de Europese besluitvorming steeds meer de nationale besluitvorming bepaalt.

Een belangrijk punt wordt gevormd door de derde en laatste fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU). Begin volgend jaar wordt beslist of en met wie de ene munt, de euro, wordt ingevoerd. Toetredende landen moeten voldoen aan zware criteria. Nederland lijkt zich ruimschoots te kwalificeren. Dat zou betekenen dat wij met een jaar of wat afscheid nemen van onze vertrouwde munt, de gulden. Wij kregen onlangs in de Kamer een stappenplan voorgelegd met behulp waarvan de invoering van de nieuwe munt effectief zal zijn. Wij hebben aandacht gevraagd voor de principiële en emotionele kanten daarvan. Wij denken dat de introductie van de euro, zakelijk bezien straks wellicht onafwendbaar, een stil en verhoudingsgewijs onopgemerkt proces van politieke integratie in gang zal zetten, een proces dat ons in een situatie brengt die wij niet willen of niet zien zitten.

Soms komen geluiden tot ons, niet in het minst ook uit de ons omringende landen, dat het proces een langere aanlooptijd nodig heeft, omdat bijvoorbeeld Duitsland en Frankrijk meer tijd nodig hebben. Maar er zijn ook geluiden dat het eigenlijk juist sneller moet en dat de criteria van toetreding dan maar wat soepeler moeten worden toegepast. Dat laatste overigens zou voor ons al helemaal ontoelaatbaar zijn. Een en ander immers, is van groot belang voor de kwaliteit en stabiliteit van onze munt. De gulden is nu hard, waardevast, en dat is een belangrijk gegeven voor onze koopkracht en economie. Die mogen wij niet zo maar op het spel zetten.

Kleine zelfstandigen

Boeren en tuinders, telers en kwekers, vissermannen en winkeliers, maken om onderscheiden redenen moeilijke tijden door. Zij hebben altijd op de sympathie en dus steun van de SGP kunnen rekenen. De overheid wil meer ruimte geven aan marktmechanismen. Er is het spanningsveld tussen economie en ecologie, waarom aan steeds zwaardere eisen moet worden voldaan. De concurrentie in binnen- en buitenland neemt toe. Er moet dus hard worden gewerkt om nog een belegde boterham te (kunnen blijven) verdienen. Velen moeten stoppen omdat het niet langer vol te houden is. Van een koude sanering echter mag geen sprake zijn. De overheid moet er al het mogelijke aan doen zoveel mogelijk (ook kleine) zelfstandige ondernemers in de benen te houden.

Wat betreft de mestproblematiek heeft de SGP-fractie haar nek ver uitgestoken, in de hoop daarmee een bijdrage te leveren aan het creëren van een draagvlak voor gezamenlijk te voeren beleid en om de boycotacties die zich richten tegen door de overheid uitgevaardigde verplichtingen, te voorkomen. Burgerlijke ongehoorzaamheid is door de SGP altijd afgewezen. Hoezeer wij ook bepaalde gevoelens kunnen begrijpen, het gaat niet aan rechtmatig tot stand gekomen regels geheel naast zich neer te leggen en obstructie te plegen. De overheid op haar beurt doet er goed aan, goed te luisteren naar wat in de sector leeft.

Ons meeleven gaat overigens ook uit naar de ondernemers die getroffen zijn door de uitgebroken varkenspest. Hoe kwetsbaar en afhankelijk zijn wij toch. Alle risico's uitbannen, iets dat men wel eens voor ogen heeft, kan toch blijkbaar niet. De les, die daarin ligt, moeten wij ter harte nemen. Dat sluit uiteraard onze verantwoordelijkheid in onze bedrijfsvoering niet uit. De samenleving moet ook niet overvragen, waar het bijvoorbeeld gaat om milieueisen, als in alle redelijkheid en billijkheid grenzen van haalbaarheid en betaalbaarheid zijn bereikt.

Een probleemveld dat steeds omvattender wordt, wordt gevormd door toepassingen van genetisch gemodificeerde organismen in onze voedselketen. Welke gevolgen zal een en ander hebben? Niet alles wat blijkbaar kan, mag ook maar zonder meer. Pas-

klare antwoorden zijn evenwel niet voorhanden. Voorzichtigheid is derhalve geboden, juist ook vanuit ons beginsel.

Verkiezingen

De voorbereidingen voor de volgende verkiezingen worden al weer getroffen.²⁰⁹ Ik spreek de wens uit dat het ons mag gegeven worden om in eensgezindheid en met ingespannen krachten, onder de bede of de Heere ons wil zegenen, op te trekken en het ons mogelijke er aan te doen om een gunstige uitslag te bereiken. Wij mogen toch ons best doen om de derde zetel te herwinnen? Laten wij alles in het werk stellen weg te houden wat de uitslag negatief kan beïnvloeden.

Het CDA zit in de oppositie en komt nog altijd niet goed uit de verf. Deze partij is druk met het vinden van een aansprekende politieke leider. Zij spant zich in om op voor christenen principieel te achten thema's een standvastig geluid te laten horen. Degenen die zich daarin herkennen of zich daaraan nu optrekken, doen er wel goed aan zich te herinneren hoe het in het verleden ging, toen diezelfde thema's aan de orde waren en het CDA mede aan de macht was. Zij moeten óók doorzien hoe de zaken nu worden gedefinieerd en uitgedragen, bijvoorbeeld als het gaat om het open, moderne gezin. Er is een principieel alternatief, er kan gestemd worden op de SGP.

GPV en RPF hebben onlangs nog beklemtoond vooral belangstelling te hebben voor elkaar. Ik doel op het werkje *Gelukkig is het land* waarin de auteurs, onder verantwoordelijkheid van de wetenschappelijke instituten van genoemde partijen, het gedachtegoed van die partijen op wat zij noemen vruchtbare wijze integreren.²¹⁰ Ik wil op generlei wijze tekort doen aan de aanvaarde uitdaging om een bijdrage te leveren aan het debat over de publieke moraal en de constitutie van de publieke samenleving. Daarvan heb ik met belangstelling kennis genomen, maar het boekwerkje is voor mij vooral van gewicht door de er ook in opgenomen kritiek van de hand van dr.ir. J. van der Graaf. Naast waardering stelt hij hun werkstuk terecht onder de kritiek van wat ik nu maar samenvat met de woorden 'theocratische notie', mede in historisch perspectief. De samenwerking tussen RPF en GPV enerzijds en de SGP anderzijds, staat steeds weer onder druk door de verschillende visies op de deelneming van vrouwen aan het politieke bedrijf. Is het van hen nu echt te veel gevraagd om eens ruimhartig te erkennen, dat wat zij tot nu toe ter wille van de samenwerking van ons accepteerden,

209 Gedoeld wordt op de gemeenteraadsverkiezingen van 4 maart 1998 en de Tweede Kamerverkiezingen van 6 mei 1998.

210 R. Kuiper en A.J. Verbrugh, *Gelukkig is het land. Naar een gemotiveerde samenleving*, Amsterdam/Barneveld, 1996.

voortaan niet meer wensen te accepteren? Het is toch niet vol te houden dat de SGP ineens andere lijnen is gaan trekken. Ik had nu juist van deze partijen meer christelijk-historisch besef verwacht! Dat besef zou tot duurzaam respect moeten leiden. De Antirevolutionaire richting in de politiek (nu gedragen door RPF en GPV) enerzijds en anderzijds de Staatkundig gereformeerde richting, hebben de jaren door veel principiële discussies over onderlinge verschillen met elkaar gehad, maar hebben ook wat mét elkaar als wordt gelet op de nood van de tijd waarin wij leven en de politieke krachtsverhoudingen die zich heden ten dage aftekenen. We mogen ons, daar waar wij elkaar nodig hebben, zeker niet uit elkaar laten drijven! Die weelde kunnen wij ons niet meer veroorloven, op straffe van medeplichtigheid aan het nog verder wankelen van wat tot nu toe dan nog zeker is.

Wat mij met het zicht op de komende verkiezingen ook nog sterk bezighoudt, is wat ik ook steeds vaker aan worsteling in kerkelijke kringen tegen kom, namelijk de prangende vraag hoe wij toch onze boodschap verstaanbaar overbrengen aan de modern georiënteerde medemens. Welke werfkracht gaat er nog van de prediking van het Woord in de kerk uit? Hoe bereiken wij als politieke partij de moderne mens? Weten wij er nog te winnen voor ons beginsel? Dat mag ons toch wel een brandende vraag zijn. Mede in het licht van de doelstelling van onze partij, namelijk om de beginselen van Gods Woord op staatkundig terrein tot meerdere erkenning te brengen in den lande. Om die doelstelling ook maar enigszins naderbij te brengen, zullen wij toch middelijkerwijs moeten overtuigen en moeten inwinnen voor die beginselen! Wee ons, als wij daarbij onnodig een sta-in-de-weg vormen. Een en ander dwingt ons tot ootmoed, tot bescheidenheid, maar tegelijk ook tot bewogenheid en beslistheid. Dan gaat het niet om restauratie van wat ons uit het verleden is nagelaten en bijgebleven. Dan is het oog gericht op de toekomst, dat daarin Gods Woord wordt aanvaard als norm voor het politieke en maatschappelijke leven. Wij hebben ons op deze vraagstelling permanent te bezinnen. Een aanzet vormt de artikelenserie van de directeur van ons studiecentrum over deze problematiek in *De Banier*.²¹¹ Ons SGP-geluid moet onvervalst klinken en daarover mag best zorg zijn. Maar ons SGP-geluid moet ook én onvervalst én verstaanbaar klinken en dat mag ons ook best een zorg zijn.

Mr. G. Groen van Prinsterer sloot zijn *Ongeloof en revolutie* af met woorden die wij ons ook nu nog ter harte moeten nemen. “Maar door de ervaring en het eeuwigblijvend Woord der Openbaring geleerd en geleid, beweer ik de onveranderlijkheid van waarheden, wier verzaking tot dwaalbegrippen gevoerd heeft, waarvan het onvermo-

211 Zie de artikelen van drs. J. Mulder, *De band tussen SGP en klant* (1-7), *De Banier* 3 oktober 1996 (75/18) tot en met 24 december 1996 (75/24).

gen en de verderfelijkheid dagelijks meer in het oog valt. Eene, naar de omstandigheden gewijzigde, toepassing van het christelijk staatsregt is de ware behoefte van onzen tijd.” En even verder: “Wij klagen allereerst en heftigst over Thorbecke, en dan over de Tweede Kamer, en dan over de vrijzinnigen, en dan over de Roomschen, en dan over wat niet al, en wij vergeten te klagen over onszelf, over eigen lijdelijkheid, lauwheid en lafheid.” Hij stelt tegenover de revolutie(geest) het Evangelie, de evangelische waarheden, wier onmisbaarheid nooit treffender dan in hun gemis bleek; tegenover het besef van kleine kracht en het gevoel van machteloosheid menigmaal, het geloof dat de wereld overwint. Maar “om de wereld te overwinnen, is het nodig vooraf in ons eigen gemoed de overleggingen ter neder te werpen, en alle hoogte die zich verheft tegen de kennis Gods, en alle gedachten gevangen te leiden tot de gehoorzaamheid van Christus. Laat ons in het oog houden dat, aan de kreet ‘kom mijne ongeloovigheid te hulp!’ het ‘ik geloove, Heer!’ voorafgaat. Laat ons nooit vergeten dat geenerlei werkzaamheid in den schatting van den Kenner der harten waardij heeft, indien ze niet geheiligd wordt door de tweërlei bede ‘wees mij zondaar genadig!’ en ‘mijne ziel kleeft aan het stof; maak mij levend naar Uw Woord’.”²¹² Dat bidden wij u allen, alle SGP’ers, overheid en Vorstenhuis, van harte toe, zoals wij dat ook zelf zo nodig hebben. Alles lijkt wel te wankelen, wat zeker is. Ook wij hebben daaraan schuld. Zonden en ongerechtigheden zijn diep in onze samenleving geworteld. Ook wij hebben daaraan schuld. De oordelen Gods hangen laag. Hoe vaak wordt ons dat niet voorgehouden? En we zouden het niet durven tegenspreken. Maar buigen wij daaronder schuld bewust? Er is een volk dat dat door de krachtige werking van Gods Geest leert. Dan wordt ook geleerd te zien op de Heere Jezus Christus, Die die schuld heeft weggedragen tot op het kruis van Golgotha. In Hém is het leven! Buiten Hem is de dood. Daarom is er voor Zijn gekenden uitzonderlijke hoop en perspectief, zelfs als wankelt, al wat in dit leven zeker was. Zij zullen wankelen noch bezwijken. Immers, al treft hun het felst verdriet, hun Wachter zal er zijn, Die hun voet voor wankelen behoedt. Hij, Israëls Wachter, sluimert niet, geen kwaad zal hun genaken. De Heere zal hen bewaken.²¹³

212 G. Groen van Prinsterer, *Ongeloof en revolutie. Een reeks historische voorlezingen*, opnieuw bewerkt door H. Smitskamp, Franeker 1976, p. 322-327.

213 Ontleend aan Psalm 121 vers 2 berijmd.

*Maar ach, hier is het recht vergeten,
men heeft noch kennis, noch geweten,
men wandelt in de duisternis.
Het wankelt al, wat zeker is,
dies ziet men 's aardrijks grondvest beven.
'k Heb wel voorheen u d'eer gegeven,
dat Ik u goden heb genoemd
en als Gods kinderen geroemd.²¹⁴*

214 Psalm 82 vers 3 berijmd.

21 februari 1998

OP GODS TROUW VOLSTANDIG BOUWEN²¹⁵

Fundament

Het maakt nogal wat uit op welk fundament je bouwt. Als het fundament niet goed is, kun je het hele gebouw niet vertrouwen. Wij kennen de gelijkenis van de wijze en dwaze bouwer.²¹⁶ Een steenrots of zand; de eerste houdt, het tweede niet. Half op een steenrots en half op het zand; dat gaat ook niet. Het is het één of het ander. Er moet volstandig -dat is standvastig, onveranderlijk- worden gebouwd op een goed en degelijk fundament. Over dat volstandig bouwen spreekt ook de 37ste Psalm.

Wij moeten onze welvaart volstandig bouwen op Gods trouw. Dat moeten wij leren, aldus deze Psalm. Inderdaad, dat moet geleerd worden en dat betekent ook veel afleren. Waar komt onze welvaart vandaan? Laten wij eerlijk zijn. Denken wij dan niet allereerst aan het economische verkeer, economische groei, winstcijfers, florerende handelsbetrekkingen en bedrijvigheid? En dan de tweede vraag: 'wat is welvaart?' Denken wij dan niet allereerst aan een riant inkomen, een geriefelijke woning, goede voorzieningen ten behoeve van scholing en gezondheidszorg? Natuurlijk, wie zal beweren dat dat onbelangrijke dingen zijn! Dingen die nagestreefd en behartigd moeten worden. Het gaat er echter nu maar om waarop wij ons vertrouwen stellen. Is dat op eigen inzichten en kundigheden alleen? Wij zouden een dwaze bouwer zijn. Stel op de Heere in alles -let wel: in alles!- uw betrouwen. Daar gaat het om, dat is de wijsheid van de wijze bouwer.

Vertaalt zich dat bouwen en dat betrouwen dan altijd meteen in materiële welvaart? Wij weten anders. De psalmdichter wekt op om de trotse mens die zijn eigen weg gaat, maar niet te benijden. Immers, aan zijn weelde en voorspoed is een grens gesteld. Een en ander zal met hem vergaan. Zijn onrecht en geweld blijven niet ongestraft. Het mindere aan aards goed in de vreze des Heeren is veel meer dan het meerdere zonder die vreze. En dat niet omwille van de mens die op God vertrouwt, maar vanwege de trouw van God Zelf. Dat is het enige hechte fundament, dat maatschappelijke stormen en slagregens verduurt.

In één adem daarbij: betracht uw plicht; bewoon het aardrijk. Alsof de psalmdichter zeggen wil: aan het werk, doen wat je hand vindt om te doen. Maar, laat wat het

215 Ontleend aan Psalm 37 vers 2 berijmd.

216 Mattheus 7,24 e.v.

zwaarst is ook het zwaarst wegen: op Gods trouw volstandig bouwen. Wij hebben onze eigenwijsheid en ontrouw in dezen oprecht te belijden. Afleren en leren, samen-gevat: bekering! Die is nodig voor onszelf, voor land en volk, overheid en onderdaan. Anders kunnen wij lang en kort spreken, maar is het fundament niet goed.

Welvaart, maar toch!

Wij beleven tijden van betrekkelijke welvaart. De economische groei is groter dan werd verwacht, de werkloosheid daalt, er zijn belastingmeevallers. Er is weer wat uit te delen aan de mensen. Jarenlange bezuinigingen en ombuigingen werpen hun vruchten nu af. Het paarse kabinet oogst wat door eerdere kabinetten is gezaaid. Het zit het CDA goed tegen wat dat betreft. De mensen merken het in hun portemonnee en zijn door de bank genomen best tevreden. Van velen mag 'paars' wel blijven. Ongetwijfeld zal het huidige kabinet er vlak voor de verkiezingen nog een schepje bovenop doen, nog wat leuke dingen doen voor de mensen. En zeker, ook de SGP vindt dat de burgers mogen delen in de welvaart, in de hoop dat de burgers, waaronder uiteraard ook onze jongeren, verantwoord met die welvaart omspringen. Wie zou het iemand misgunnen het wat ruimer te krijgen? Toch zeker niemand, als in het recente verleden vaak wat moest worden ingeleverd, er stapjes terug moesten worden gezet. Wel zal er een zeker evenwicht moeten worden bewaard met de noodzaak het financieringstekort verder te verlagen en vooral ook de staatsschuld te verkleinen, die toch een zware hypotheek is op de komende generaties. Ook blijft een evenwicht nodig in uitgaven en bestedingen in de consumptieve sfeer enerzijds en die in de productieve sfeer anderzijds. Een gulden valt maar een keer uit te geven. In het eerste geval ben je hem na kortstondig 'genot' wel kwijt, in het tweede geval krijg je er een of meer guldens voor terug, zij het op termijn. Het gaat dan om vernieuwing van productieprocessen, van producten en hun afzetmarkten, om goede infrastructurele voorzieningen, als daar zijn vaarwegen, spoor- en wegverbindingen en dergelijke.

Laten wij wel zijn, voor dit alles wordt heden ten dage redelijk gezorgd. Daarover is het politieke debat niet het felst meer. Het gaat nu nog vooral om de inpassing van al die bedrijvigheid in onze natuur en het milieu. Het spanningsveld tussen economie en ecologie. Belangrijk natuurlijk, als het gaat om de uitbreiding van Schiphol, ja dan neen; of om de vraag van wel of geen tweede Maasvlakte. Geen ongenormeerde groei, wat ons betreft. Op zijn best een zeer gematigde en alleen daar waar het verantwoord kan. Wij dienen het bijbels genormeerde rentmeesterschap serieus te nemen. Pijnlijke keuzen zijn lang niet altijd te ontlopen, ook niet als zij in eigen welvaart snijden.

Welvaart, maar toch! Ik bedoel: er is wel welvaart, maar ook zijn er veel beschamende zaken. Laat er vanuit het buitenland jaloers worden gekeken naar onze economische

kracht, naar wat met een gevleugeld woord ‘poldermodel’ wordt genoemd, er wordt vanuit het buitenland ook met verbazing en ergernis gekeken naar verschijnselen van moreel verval. Die ergernis en verbazing zijn terecht. Ook bij ons zijn die er.

Moreel verval

Verbijstering beving ons allen, toen er in Leeuwarden een jonge man op straat werd doodgeschot, nadat hij enkele baldadige figuren had gewezen op het onzinnige van hun gedrag.²¹⁷ Dit afschuwelijke incident stond niet op zichzelf, al eerder waren er vergelijkbare voorvallen. Een golf van letterlijk stil protest spoelde over ons land. De maat was vol! Even later zijn er de smadelijke affaires, waarin de politie om uiteenlopende redenen terugdeinst voor het aanpakken van straatgeweld. De jaarwisseling van ‘97 op ‘98 wordt erdoor getekend. Naar aanleiding van de schrijnende voorvallen in de Oosterparkbuurt te Groningen zijn de voor openbare orde en veiligheid verantwoordelijke topfunctionarissen en ambtsdragers inmiddels teruggetreden.²¹⁸ Er werd, volkomen terecht, zwaar aan het incident getild. Het kan en mag toch niet zo zijn dat straatterreur de dienst gaat uitmaken in dorpen en buurten? Het vertrouwen van de burger in de bescherming die de overheid bieden moet, wordt ernstig beproefd. De luchtstromen van tolerantie, die jarenlang over ons land gingen, worden gestaag ijler. Er moet iets gebeuren. De burgers staren in de muilen van criminaliteit en geweld, met opgekropte woede en ergernis. Zo kan dat niet doorgaan!

Voorts zijn er de steeds weer kwalijke gevolgen en uitwassen van de verslavingsproblematiek. Drugsoverlast, verloedering in bepaalde stadswijken, in toenemende mate uitwaaiend over het platteland. Ook hier de roep om een veel daadkrachtiger optreden van de overheid. Tenslotte, om niet meer te noemen, moet worden gewezen op de vloedgolf van seksuele uitpattingen, die over ons land gaat. Overspel, zedendelicten met minderjarigen, incest. Hoe beschamend en demoraliserend is dit alles toch. Vooral ook, als blijkt dat deze gebeurtenissen christelijke kringen niet voorbij gaan. Gods Naam en eer worden er door aangerand.

Er is in onze samenleving sprake van moreel verval. Met elkaar weten wij er maar weinig tegen teweer te stellen, de overheid evenmin. Het is niet te gewaagd om te stellen dat deze problematiek alles te maken heeft met het opvoedingsklimaat van de laatste

217 Het betreft hier de geruchtmakende zaak van Meindert Tjoelker, die op 12 september 1997 in Groningen de dood vond toen hij enkele jongens aansprak die fietsen in het water smeten.

218 In de nacht van 30 op 31 december 1997 vonden in de genoemde buurt van Groningen ernstige rellen plaats. Het falen van de politie heeft personele consequenties gehad.

tientallen jaren. Veel van wat gebeurt, is terug te brengen tot een jongerenprobleem en dat is altijd verbonden aan een ouderen- of opvoedingsprobleem.

Rond 1 februari 1998 presenteerde de Utrechtse burgemeester plannen om jongeren in zijn stad uit de risicogroepen te halen en te houden. Duizenden jongeren in Utrecht, aldus zijn plan, lopen een groot risico tot jeugdcriminaliteit te vervallen. Van de 71.000 jongeren tot 24 jaar - eenderde deel van de stadsbevolking - behoren ruim 10.000 tot de risicogroep, die op de een of andere manier in de problemen raakt. Dat varieert van psychische kwalen en vroegtijdig schoolverlaten tot langdurige werkloosheid. Van hen zijn 2300 het afgelopen jaar een of meer keren met de politie in aanraking geweest. De harde kern bestaat uit driehonderd jongens van wie bijna de helft een Marokkaanse identiteit heeft.

Het is duidelijk, dat een dergelijk voorbeeld ons met de neus op een gigantische probleemstelling drukt. Wij kunnen noch mogen volstaan met halfzachte antwoorden. Wij zullen tot de kern moeten doorstoten. Die kern ligt bij het verlaten van de zegenrijke kaders die Gods Woord en Wet bieden voor de inrichting van onze samenleving en voor de opvoeding van en het onderwijs aan onze kinderen. Heel lang is als volgt geredeneerd. Geen zedenmeesterij van de overheid meer, mondige burgers weten hun eigen weg wel. Geen betutteling door ouders van kinderen, geef ze de vrijheid hun eigen verkenningstocht te ondernemen, hun eigen experimenten te doen. Kinderen ontvingen een ‘onderhandelingspositie’ tegenover hun opvoeders om hun rechten te markeren. Hun plichten raakten op de achtergrond. De kerk werd massaal de rug toegekeerd. Vrijheid, blijheid, bevrijding van knellende banden en van strakke sociale controle. Resultaten: fundamentele leegte, onzekerheid, oppervlakkigheid, verschromping.

Herstel

Als de kern dan ligt bij het verlaten van de waarden en normen in de Heilige Schrift voor eigen leven en samenleving vervat, is de remedie duidelijk: laat ons wederkeren tot de Heere,²¹⁹ terug naar Woord en Wet, land en volk ten zegen. Zeker nu wij na de toegeeflijke maatschappij van de jaren zestig en zeventig midden in een culturele omslag zitten, is deze remedie, die het hart van het SGP-beginsel uitmaakt, meer dan ooit nodig en profijtelijk.

Al enige tijd loopt de discussie hoe in ons land te komen tot een herstel van waarden en normen. Over wat eigenlijk moet, is men het sneller eens dan over hoe dat dan

219 Hosea 6,1.

moet! Waarden en normen zijn niet los te verkrijgen, zij vinden hun verworteling, hun ware karakter en voedingsbodem altijd in stelsels en geloofs- en levensovertuigingen. Over die laatste wordt omzichtigheid in acht genomen. Dat ontkracht de therapie, hoe scherp de diagnose dan ook was.

VVD-leider de heer Bolkestein beijvert zich steeds weer om het debat over waarden en normen gaande te houden en hij is daarin op zichzelf te prijzen. Nog onlangs vroeg hij om herwaardering van het begrip discipline in opvoedings- en onderwijsituaties. Een fatsoenlijke maatschappij is niet gebaseerd op rechten, maar op plichten; zo viel hij de Britse premier Blair bij. Er moet weer overeenstemming komen over een aantal basiswaarden, de gedragsregels waar we elkaar aan houden. Het klassieke liberalisme heeft onvoldoende rekening gehouden met de nadelige effecten van individueel handelen. Hij bouwt het begrip ‘eigenbelang’ derhalve om tot ‘welbegrepen eigenbelang’, waarin met de ander rekening wordt gehouden. Dat immers, is op termijn ook in je eigen belang. Opmerkelijk voor iemand van een partij die al te lang bij de autonomie van de enkeling heeft gezworen.²²⁰ Wij hebben dat altijd al gezegd! De VVD loopt tegen de grenzen van de eigen uitgangspunten aan. Men heeft steeds de markt bepleit, het individu en de zelfredzaamheid. Blijkbaar leidt dat tot een kille, harde samenleving met te veel uitvallers. Daarvoor schrikt nu toch ook de VVD meer en meer terug.

Kernvraag is natuurlijk over welke waarden en normen wij het hebben en waar deze uit voortkomen. Eeuwige waarden bestaan er voor de VVD-voorman niet. Zij krijgen vorm in lange ontwikkeling en traditie en dan blijkt onder de concrete moraal van een samenleving een verzameling van waarden en normen te liggen die universeel en onveranderlijk is. Een fundamenteel tekort in deze visie is het uitblijven van de erkenning dat de waarden en normen die onze Westerse cultuur hebben gestempeld, en voor welke wij herbevestiging zo dringend nodig hebben, de waarden en normen zijn van het bijbels christelijke geloof. Laat dat erkend worden en de waarden en normen krijgen de juiste kleur, levensechte glans en kracht en duurzaam perspectief. Buiten de mens, maar in Gods Woord ligt daarvoor de bron en autoriteit. Zonder die erkenning, alle goede bedoelingen ten spijt, blijft het knutselen in de marge van menselijke soevereiniteit. Wij moeten weer leren leven bij en uit de gratie Gods, volstandig leren bouwen op Gods trouw.

220 Van der Vlies refereert hier aan het hoofdredactioneel commentaar van het *Reformatorsch Dagblad*, d.d. 3 februari 1998.

Plan van aanpak

Wij constateren dus een algemene waarden- en normencrisis in onze maatschappij. We zien dat op straat, op de scholen, in het openbaar bestuur, bij politie en justitie. Dat is onze postmoderne tijd. Het door jeugdigen ontwikkelde straatgeweld heeft mede als achtergrond een te toegeeflijk opvoedingsklimaat, naast maatschappelijke factoren als drank en drugsgebruik, individualisering en het wegvallen van sociale controle. Het is als het ware vijf minuten voor twaalf ten opzichte van het ontwikkelen van een tegenoffensief. Na afloop van de eerste kabinetsvergadering van dit jaar kondigde minister-president Kok een plan van aanpak aan teneinde het besef van waarden en normen in ons land te herstellen. Hij verwacht mogelijkheden te kunnen aanreiken om in kleine stapjes de geweld- en misdadenspiraal te doorbreken. Het idee zou het kabinet hebben van VVD-senator Wiegel, die daar enkele maanden eerder om had gevraagd.²²¹ Belangrijker dan de erkenning dat al veel eerder ook de SGP-fractie dezelfde suggestie deed, is dat het er nu ook echt van komt. Vooral ouders zouden het goede voorbeeld moeten geven, aldus een bezorgde premier. Onze vraag is: heeft de regering de behoedzaamheid afgelegd op dit punt? Veel te lang is veel te omzichtig om de hete brei heengedraaid. Men was vuurbang om op te treden. Dat immers, zou al te zedenmeesterig zijn en de neutraliteit van de overheid opheffen. Nood breekt blijkbaar wetten, zo ook deze stijl van behoedzaamheid. Gelukkig maar! Een vrijheid die de kans krijgt zich te manifesteren in losbandigheid en ongebondenheid, komt in scherp conflict met de broodnodige geborgenheid die burgers vragen. Dat is een les die mr. G. Groen van Prinsterer ons in de vorige eeuw al trachtte voor te houden. Het revolutionaire kwaad zou, hoe, waar en wanneer dan ook, in botsing komen met de grenzen van natuur en recht. Die botsing heeft zich voltrokken. Of moet worden gezegd: is zich bezig te voltrekken. Hoe dat zij, het offer is reeds nu een emotioneel te zeer verwaarloosde generatie.

Herstellen van normbesef is geen kwestie van een druk op de knop. Dat is een zaak- van volhardende arbeid. Ploegen, eggen, zaaien, bemesten, verzorgen, wieden en snoeien. Geduld moet worden opgebracht. Gebeden moet er worden om de oogst, en ingebed

221 H. Wiegel (VVD), lid van de Tweede Kamer van 18 april 1967 tot 18 december 1977 en van 25 augustus 1981 tot 31 mei 1982. Hij was minister van Binnenlandse Zaken en vice-premier in kabinet-Van Agt I van 19 december 1977 tot 11 september 1981. Van 1982 tot 1994 was hij Commissaris van de Koningin in Friesland. Van 13 juni 1995 tot 1 april 2000 was hij lid van de Eerste Kamer.

Met zijn stem tegen het wetsvoorstel inzake de grondwettelijke regeling van het correctief referendum heeft VVD-senator Wiegel in de nacht van 18 op 19 mei 1999 niet alleen verwerping van het betreffende wetsvoorstel (28 515) bewerkstelligd maar ook een kabinetscrisis (19 mei 1999). Inschakeling van informateur Tjeenk Willink, vice-president van de Raad van State, heeft ertoe geleid dat het kabinet op 8 juni 1999 werd 'gelijmd'. Zie *De Banier* 27 mei 1999 (78/11), p. 7 en 17.

daarin, mag er ook geloof zijn in de oogst.

Ouders moeten worden aangesproken op hun zware verantwoordelijkheid. Scholen moeten weten welke goede mogelijkheden zij hebben om een wezenlijke bijdrage te leveren aan herstel van besef van waarden en normen. Wat betreft inhoudelijke inkleuringen zal de huidige overheid terughoudendheid dienen te betrachten ten aanzien van de scholen (te respecteren richtingsverschillen). In het algemeen worden ook aan buurt en clubhuiswerk goede mogelijkheden toegedicht om een bijdrage te leveren aan normherstel. Van oudsher is dit aangrijpingspunt in de SGP wat buiten beeld gebleven in verband met bezwaren van principiële aard (identiteit, zondagsontheiliging, cultuur). Toch moet worden erkend dat hier een verantwoordelijkheid ligt, een verantwoordelijkheid die, zie ik het goed, op lokaal niveau ook steeds meer gestalte krijgt. De crisis in onze rechtsstaat -wankelende gezagsverhoudingen, onbevredigende strafrechtspeling en dergelijke- moet daadkrachtig worden bezworen. Het was toch beschamend hoe de Procureurs Generaal rebelleerden tegen de minister van Justitie in de achterliggende weken.²²² Het debat erover herbevestigde het primaat van de politiek. Hoe onbegrepen laag was in dit verband de uitspraak van de rechter in de zaak tegen de mannen die Meindert Tjoelker op straat hebben doodgeschoten. Onbegrepen laag, dat vonden de familieleden van het slachtoffer, dat vonden zeer velen in ons land. Zelfs de regering toonde begrip voor het getarte rechtsgevoel van de burger. De verdediging, of althans motivering, van het parket Leeuwarden, kon daar niets meer aan doen, integendeel, het was olie op het vuur van emotie en verontwaardiging. Het kabinet heeft de minister van Justitie opdracht gegeven toch eens kritisch te kijken naar de mogelijkheden die het Wetboek van Strafrecht biedt. De gebeurtenissen van de laatste maanden hebben de kwetsbaarheid van het hele justitiële apparaat pijnlijk blootgelegd. Wij mogen daarin niet berusten! Er zullen scherpe prioriteiten moeten worden gesteld en de verantwoordelijke bewindslieden moeten met voldoende gezag zijn bekleed om orde op zaken te stellen. Wat dat gezag betreft, hebben dezelfde gebeurtenissen daar uiteraard geen goed aan gedaan. Onze fractie heeft zich in de betreffende debatten hardop afgevraagd, uitdrukkelijker dan de meeste andere fracties, of het gezag al niet te veel is beschadigd om daadkrachtig te kunnen optreden in de urgente zich voordoende kwestie.

Ook de tegenwoordigheid van het politieapparaat verdient in onze samenleving uitdrukkelijk versterking. Meer 'blauw op straat', zeker, maar er is meer! Duidelijke ge-

222 Deze rebellie leidde tot het ontslag van de voorzitter van het College van procureurs-generaal, Doctors van Leeuwen en een berisping en overplaatsing van Groningen naar Arnhem van procureur-generaal Steenhuis. Zie ook *De Banier* 5 februari 1998 (77/3), p. 25.

zagsverhoudingen binnen het apparaat, heldere taakomschrijvingen, voldoende budgettaire en administratieve ondersteuning. Geloofwaardigheid, daadkracht, dicht bij de burger! In dit kader ontwikkelt de SGP-fractie in de Tweede Kamer een eigen voorstel om de politiefunctie dicht bij de mensen in hun eigen woonomgeving te brengen.²²³ Persoonlijke bekendheid, korte lijnen, preventieve werking door zichtbare controle; het zijn accenten die wij zoeken met behulp van professioneel ondersteunde inzet van de vrijwillige politie. Het plan wordt in het kader van de verkiezingscampagne binnenkort gepresenteerd. Overigens moeten vooral op het platteland de aanrijtijden en dus eigenlijk gewoon ook de politiesterkte omhoog.

Het paarse kabinet, dat zich in binnen- en buitenland een aureool wist te verwerven van economische voorspoed en optimisme, is helaas in veler beleving het kabinet van de verdwenen veiligheid. Dat beeld roept om krachtige stellingname. Een plan van aanpak, akkoord. Maar geen plan alstublieft dat een principieel uitgangspunt ontbeert. Juist in deze discussie en aanpak zijn beginselen zo belangrijk. Men lijkt het in de politiek te hebben verleerd om over fundamentele beginselen te spreken. Toch moeten wij daar naar terug. Alleen de erkenning van levensbeschouwelijke kanten aan de zich voordoende thema's, maakt een discussie zinvol en vruchtbaar. Wij kunnen niet anders dan wijzen op het Woord van God, dat alle mensen oproept tot bekering en gehoorzaamheid, in het vaste vertrouwen dat daarin zegen meekomt. Toen mij onlangs werd verteld dat er in de Oosterparkbuurt geen enkele christelijke kerk meer functioneert, dacht ik even, ondersteld dat dat waar is, dat lijkt dan toch meer dan symbolisch.

Speerpunten

De titel van ons verkiezingsprogramma is 'Woord houden'. Met die titel wil de SGP aangeven dat zij Gods Woord tot leidraad wenst te nemen. Op dat Woord kunnen kiezers de SGP aanspreken en met dat Woord willen wij op onze beurt de kiezers aanspreken. Bovendien willen wij er mee tot uitdrukking brengen dat wij wars zijn van allerlei modieuze trends en standpunten. Wij willen betrouwbaarheid en geloofwaardigheid nastreven in de politiek. Men dient weer doordrongen te geraken van goed en kwaad in christelijke zin. Dan zou de Nederlandse samenleving beduidend veiliger en leefbaarder zijn.

223 In april 1998 heeft de SGP een notitie uitgebracht onder de titel *SGP-“inzet” voor meer veiligheid op straat*. Daarin wordt onder meer gepleit voor meer vrijwillige politie om het werk van de politie in wijken en buurten op te pakken. Deze notitie is gebruikt bij het debat in de Tweede Kamer over de politie in die maand.

Over ons speerpunt van herstel en noodzaak van een publieke christelijke moraal hadden wij het reeds. Kinderporno en prostitutie, aanstootgevende reclame, seks-advertenties, fraude en dergelijke, zijn zaken die hier rechtstreeks mee samenhangen, zo goed als orde en veiligheid op straat.

Een tweede hoofdpunt is de eerbied voor het leven in al haar vormen en stadia. Uiterwerkingskanten te over: abortus provocatus en euthanasie tegengaan, de vinger aan de pols bij onderzoeken op het terrein van de genetische manipulatie, maar bijvoorbeeld ook het bevorderen van de verkeersveiligheid. Het klonen van dieren, waarvoor een vergunningaanvraag loopt, en het klonen van mensen komt schrikwekkend naderbij. Wij willen een verbod op dergelijke experimenten. Het gaat om het beheer van Gods schepping. We mogen echt niet alles waartoe wij kennelijk in staat zijn. Derhalve moeten duidelijke normen voor wat wel en niet is toegestaan, worden overeengekomen, zo nodig en mogelijk in internationaal verband. De toegevoegde waarde van deze ontwikkeling is uiterst beperkt, zo lijkt het en al zou die er zijn, dan is het nog de vraag of een en ander past in een bijbels genormeerd rentmeesterschap.

Wij vragen vervolgens ook uitdrukkelijk aandacht voor de bevordering van gemeenschapszin. Het gezinsbeleid staat weer op de agenda en dat is helaas hard nodig. Als zelfs binnen een gezin iedereen langs de ander heen leeft, hoe zou dan de buurman de helpende hand worden gereikt? Burenhulp, vrijwilligerswerk, zorgverlof. Warmte en geborgenheid moeten worden geboden, kilte en verzakelijking worden verdreven. De overheid kan hierbij niet alles doen, maar dient in elk geval de nodige randvoorwaarden aan te bieden.

Een ontwikkeling, die hiermee op gespannen voet staat, is die van de 24-uurs economie. Gelukkig komt er tegen die ontwikkeling steeds meer protest, ook vanuit de gezamenlijke kerken, nu deze zich samen met enkele organisaties, waaronder de RMU, richten op de evaluatie van de Winkeltijdenwet en daartoe een handtekeningenactie voeren. Zij willen aan de vooravond van de departementale evaluatie van deze wet het krachtige signaal afgeven dat een verdere economisering van de samenleving ongewenst is en als bedreigend wordt ervaren. Men vreest schade aan individuele mensen en de sociale omgeving als geheel. Het verenigings- en gezinsleven komt in de knel; kerkgang, kerkenwerk, catechisaties en dergelijke komen in de verdrukking. De zondag, de afgezonderde Dag des Heeren, wordt ontheiligd. De Nationale Winkelraad van MKB-Nederland publiceerde onlangs een onderzoek, op zijn verzoek uitgevoerd door het NIPO, waaruit bleek dat de meeste consumenten helemaal niet zitten te wachten op verruiming van de tijden waarop de winkels open zijn. Een en ander moet dus worden heroverwogen. Met name ook het toeristisch regime zal daarbij aan banden moeten

worden gelegd.²²⁴ Dat regime is nu een te gemakkelijke vluchtroute voor gemeentebesturen om onder de wet uit te komen. De wet namelijk maakt het voor toeristische centra mogelijk om de beperkende bepalingen van de wet terzijde te leggen. Wij willen goed onderbouwde protesten tegen de 24-uurs economie van harte ondersteunen. Het is een heilloze weg, die veel slachtoffers eist aan verhaasting en stress. En onze welvaart dan? In dat licht zitten wij toch in een onomkeerbaar proces? Stoppen van dat proces is toch ondenkbaar? Dat wil men ons doen geloven. Maar wij geloven dat niet, zeker niet als dat leidt tot omstandigheden die ingaan tegen wat God van ons mensen vraagt. Dan wagen wij het maar liever op de weg die Koning Salomo ons wijst: “Beter is weinig mét de vreze des Heeren, dan een grote schat, en onrust daarbij”.²²⁵ Hij had er iets van geleerd zijn welvaart volstandig te bouwen op Gods trouw.

Nog enkele concrete punten

De SGP-fractie stelt er prijs op, op allerlei terreinen een zo concreet mogelijke bijdrage aan het politieke debat te leveren. Zo dienden we in het recente verleden concrete voorstellen in om krenkende reclame op straat tegen te gaan. Verwezen kan vervolgens worden naar onze voorstellen terzake van zorgverlof. Elders in deze partijrede wordt een voorstel aangekondigd over uitbouw van toezichts- en politietaken tot dichtbij de burger in de wijk.

Ook wat betreft dingen die de agrarische sector sterk bezighouden proberen we onze eigen gedachten vorm te geven. Het afgelopen jaar heeft mede in het teken gestaan van de varkenspest, een roede waarmee ons land werd getuchtigd. Wij riepen op om ons met deze gehele problematiek tot God Die wijsheid geven kan te wenden. In de Kamer heeft een diepgaande discussie plaatsgevonden over de wijze waarop in de toekomst met de varkenshouderij moet worden omgegaan. De regering stelde voor om de hoeveelheid varkens in Nederland voor iedere varkenshouder te beperken met 25 procent. Met die ingreep zou zowel het dierenwelzijnsprobleem als de mestproblematiek worden aangepakt. De SGP heeft tegen deze plannen van de regering gestemd. Niet, omdat wij niet zorgvuldig met de schepping dienen om te gaan. Net als in andere sectoren vinden wij het stellen van normen ook hier noodzakelijk. Maar de ondernemer dient zelf vrijheid te worden gelaten welk middel hij gebruikt om die normen op de daartoe bepaalde tijd te halen. Wij hebben een alternatieve oplossing aangedragen. Daarin krijgt de varkenshouderij een strikt bepaalde tijd om zich aan de aangescherpte

224 Toeristisch regime: wettelijke mogelijkheid tot openstelling van winkels op zondag in (gedeelten van) gemeenten waar veel toeristen plegen te verkeren.

225 Spreuken 15,16.

normering aan te passen. Tegelijkertijd hanteert de overheid een toereikende opkoop-regeling. Pas als blijkt dat de sector zelf de norm dan toch niet haalt, zal de overheid uiteindelijk alsnog dwingende maatregelen kunnen nemen. We hadden hoop dat deze aanpak, waarvan wij wisten dat er in de sector een draagvlak voor was, een goed onthaal zou krijgen. Om politieke redenen is dat helaas niet gebeurd. Ik ben er, nu de plannen van de minister, zij het enigszins verzacht, door een meerderheid van het parlement zijn aanvaard, zeer beducht voor dat soortgelijke ingrepen bijvoorbeeld in de veehouderij in de toekomst niet kunnen worden tegengehouden. Er gaat immers gemakkelijk een precedentwerking vanuit. Dat moet voorkomen worden! Inkrimping van de veestapel immers, is wel het laatste waaraan je denkt.

Een laatste voorbeeld van waar we in de fractie concreet mee bezig zijn, is een wijziging van het stelsel van studiefinanciering en meer in het algemeen met de kosten die verbonden zijn aan het volgen van onderwijs. Dat laatste is in ons land in de leerplichtige leeftijd gratis. Dat moet zo blijven, maar ook boven de leerplichtige leeftijd mogen de kosten niet gaan oplopen. Schoolgaan brengt natuurlijk allerlei kosten met zich, met name reiskosten en boekengeld. Die kosten worden alleen maar hoger. De SGP-fractie probeert dat extra voortdurend zo veel mogelijk te beperken. Twee voorbeelden. Toen de NS een tarievenverhoging aankondigde, hebben wij de minister bij motie naar de overlegtafel gestuurd om de gevolgen voor onder meer gezinnen met schoolgaande kinderen te beperken. En onlangs aanvaardde de Tweede Kamer de motie van ons die beoogt kinderen die zijn aangewezen op voortgezet speciaal onderwijs (LOM of MLK) ook in de toekomst recht te geven op een vergoeding voor leerlingenvervoer.²²⁶ De Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs (VGS) had er ons gelukkig op gewezen dat hier een probleem ontstond door de aanvaarding van het wetsvoorstel VBO/MAVO-leerwegen.

Niet alleen de Rijksoverheid maar ook de gemeenten hebben in dezen een taak nu zij steeds meer eigen mogelijkheden krijgen voor een minimabeleid. Zo kunnen ze gezinnen met schoolgaande kinderen een extra uitkering geven uit een schoolfonds. Raadsleden, van harte aanbevolen.

Gulden of euro?

Nederland heeft zich, door in te stemmen met het Verdrag van Maastricht, verbonden aan de ene munt voor het grondgebied van de Europese Unie. Het is niet meer de vraag

226 Kamerstukken II 1997–1998, 25 410, nr. 49.

of ons land daaraan meedoet, maar nog slechts met welke landen Nederland daaraan begint. De tot de euro toegelaten landen moeten aan enkele strenge criteria voldoen. Ons land voldoet daar aan. Nogal wat andere landen (nog) niet. Juist voor de aanstaande Kamerverkiezingen wordt er op Europees niveau beslist over de toelating van landen tot het eerste traject van de euro. Dat geeft waarschijnlijk complicaties voor het nationale debat, dat veel te laat op gang is gekomen, eigenlijk nog nauwelijks is gevoerd. Het kabinet verkeert op de grens van de ‘missionaire’ periode. Zulke gewichtige en verstrekkende beslissingen dan nog te nemen, kan formeel, maar is niet fraai. De Staten-Generaal immers, kan geen vuist meer maken.

Te vrezen valt dat uiteindelijk ten aanzien van landen die niet afdoende aan de criteria voldoen, politieke besluitvorming tot stand komt, die landen als Italië toch bij de euro betreft. Italië komt weliswaar op papier in de buurt van de te hanteren criteria van het stabiliteitspact, maar dat wordt bereikt door goudtransacties tussen de Italiaanse overheid en de Centrale Bank van Italië, waartegen door velen bezwaar wordt gemaakt.²²⁷ In Duitsland neemt het verzet tegen de euro in dit stadium toe. In Frankrijk wordt eigenlijk om een referendum gevraagd over de komst van de euro. In Nederland blijft het te stil. Economen onderscheiden zich in voor- en tegenstanders van de euro, waarbij altijd gezegd moet worden: voor dit moment. Er zijn ongetwijfeld voordelen te behalen, maar er zijn ook nadelen en risico’s. Nog dezer dagen stelden 155 Duitse en Oostenrijkse hoogleraren economie, dat Europa nog niet rijp is voor de start van de Economische en Monetaire Unie begin volgend jaar. De financieel-economische tegenstellingen tussen deelnemende landen zijn nog te groot. Derhalve moet de invoering van de Europese eenheidsmunt alsnog worden uitgesteld. Wij sluiten ons daarbij aan. Niet eerlijk, zal minister Zalm inwendig mompelen.²²⁸ De SGP bepleit uitstel in de hoop dat van dat uitstel afstel komt. Want de SGP is toch al tegen. En gelijk heeft hij. Wij willen onze gulden eigenlijk helemaal niet kwijt. Het is toch een van onze nationale symbolen? Een eigen munt is voor elk soeverein land een kwestie van eigen identiteit. En als de koopkracht van de munt dan ook nog op het spel komt te staan, is de maat helemaal vol. De harde munt inwisselen tegen een andere, veel zachtere munt. Als het tij niet keert, zullen wij er binnenkort aan moeten geloven.

227 Stabiliteits- en Groeipact, in 1997 tot stand gekomen, dat afspraken behelst tussen de landen van de Economische en de Monetaire Unie (de eurozone), die de waardevastheid van de euro moeten garanderen.

228 G. Zalm (VVD): vooral bekend als minister van Financiën van 22 augustus 1994 (kabinet-Kok I) tot 22 juli 2002 en van 27 mei 2003 tot 22 februari 2007 (kabinet-Balkenende II en III). Tijdens de laatste periode was hij tevens vice-premier.

Verkiezingen

Wij bevinden ons aan de vooravond van twee belangrijke verkiezingen. Eerst de gemeenteraadsverkiezingen, over een luttele week. De SGP is altijd opgekomen voor een krachtig lokaal bestuur, niet te grootschalig, goed toegerust. Wij stellen hoge eisen aan onze raadsleden. Wij stellen ook hoge eisen aan de ruimte die de centrale overheid laat resp. geeft aan de gemeentebesturen. Om een voorbeeld te noemen, het gemeentebestuur dat geen coffeeshop wil, moet daartoe ook ongehinderd kunnen beslissen. Gemeentebesturen moeten ook voluit de ruimte krijgen om het aantal speelautomaten drastisch aan banden te leggen. Wat dwaas toch, dat er grote partijen zijn die vinden dat op landelijk niveau moet worden bepaald dat een nul-optie niet kan. Zij zitten in de paarse coalitie en gaan gerust tegen de betreffende voorstellen van hun eigen kabinet in. Men is ziende blind.

Wij spreken graag de wens uit dat veel van onze kandidaten verkozen mogen worden, dat we verblijd mogen worden door een goede uitslag. Natuurlijk past ons allereerst het gebed om de onmisbare zegen des Heeren. Vervolgens is het ook een kwestie van het gestalte geven aan onze verantwoordelijkheid, waarop we elkaar bij dezen aanspreken. Laat geen enkele stem verloren gaan. Elke stem telt.

Datzelfde geldt in zeker zo sterke mate voor de Tweede Kamerverkiezingen Deo volente begin mei aanstaande. Vorige maal verloren wij onze derde zetel. Het zou een wonder en groot voorrecht zijn als wij die zouden mogen terugkrijgen. We zouden er meer mogelijkheden door ontvangen om het bijbelse getuigenis in de politiek uit te dragen en constructief bij te dragen aan de besluitvorming. Laat daarin een aansporing mogen gevonden worden om met elkaar het maximaal mogelijke te doen voor een gunstige uitslag. Gelukkig is de saamhorigheid groot, de eensgezindheid groter en merkbaarder dan vorige keer. Dat bemoedigt.

Wij moeten ons maar niet overgeven aan bespiegelingen over de verwachte uitslag. Prognoses zijn betrekkelijk van waarde. Dat is in het verleden wel gebleken. Mogen wij elkaar en onszelf voorhouden dat het veel wijzer is de uitslag in de hand des Heeren te weten? Hij vergist zich nooit. Ook hierbij moeten wij zoeken te bouwen op Gods trouw. Het gaat dan maar zo het gaat. Intussen zijn wij daarmee niet ontslagen van onze verantwoordelijkheid en plicht. Ik roep iedereen op zich in te spannen om tot een zo goed mogelijk resultaat te komen. Als ieder in eigen omgeving de zich aandienende mogelijkheden nu eens zorgvuldig benut, zal daaruit zeker een positieve bijdrage aan de uitslag ontstaan. Huisgenoten, familie, kennissen, collega's; zij horen toch wel van ons wat er op het spel staat?

Algemeen wordt verwacht dat de strijd vooral tussen de PvdA en de VVD gaat. Wie van de twee wordt de grootste? Dat is veler vraag. Als de heer Kok zijn gewicht goed in de strijd kan werpen, zou het wel eens zo kunnen zijn dat de VVD toch het nakijken heeft. Het VVD-congres heeft dat op voorhand zoveel mogelijk trachten te voorkomen, door met enkele correcties op het concept-verkiezingsprogramma een meer sociaal gezicht te trekken. D66 staat flink in de min. In totaal is voortzetting van ‘paars’ inzet van de verkiezingen. Zou Paars-II er komen, dan moeten wij vrezen dat enkele lijnen radicaal worden doorgetrokken. Ik denk dat euthanasie dan wel eens uit de sfeer van het wettelijk verbod kan worden gehaald. Ik denk ook aan de alternatieve leefvormen, aan het homohuwelijk. Nu wordt daarbij de pas nog wat ingehouden, eerst maar eens ervaringen opdoen met de registratie van homoseksuele relaties. Ook eens kijken hoe er in het buitenland op wordt gereageerd. Zo is de redenering. Maar onder Paars-II zou de volgende stap gemakkelijk kunnen worden gezet. Ik denk ook aan de legalisering van soft-drugs.

Het CDA staat behoorlijk in de startblokken met een goed ontvangen verkiezingsprogramma. De prognoses, voor wat die waard zijn, laten tot nu toe echter geen positieve doorbraak zien. Ferme taal van de zijde van het CDA: wij zien helemaal niet op tegen nog een periode oppositiebankjes. Ik teken daar overigens nu wel bij aan dat de oppositie van het CDA toch erg is tegengevallen. Vooral de wijze waarop met de ‘C’ is omgegaan, nu het CDA geen regeringsverantwoordelijkheid droeg en dus meer vrij uit kon spreken, stelde toch menigmaal teleur. Voor zover er ook in onze kerkelijke en maatschappelijke kringen mensen zijn die bijzondere aandacht hebben voor het CDA, moeten zij hierop toch gewezen worden. Ik verwijst, en ik doe dat bij wijze van voorbeeld, naar de definitie van gezin die door het CDA wordt gehanteerd. Het gaat om het open gezin, waaronder diverse huwelijkse, maar ook niet-huwelijkse leefvormen worden gerangschikt. Dat is toch in strijd met wat Gods Woord ons leert over huwelijk en gezin. Hoe kan daar nu toch medeverantwoordelijkheid voor worden gedragen!

Het verloofde stel, GPV en RPF, maken het goed.²²⁹ Zij hebben hun ondertrouw aangekondigd. Met een jaar of twee is er duidelijkheid over de vraag of het tot een huwelijk komt. Wij moeten aannemen dat dat zo is en de duidelijkheid zou er mee zijn gediend. Beide partijen komen, wat betreft de RPF voor het grootste deel, uit de Antirevolutio-

229 Zie Van de Vlies hierover nader: *De Banier* 27 november 1997 (76/22), p. 7; idem 19 februari 1998 (77/4), p. 9; idem 25 juni 1998 (77/13), p. 7; idem 28 oktober 1999 (78/20), p. 7; idem 9 december 1999 (78/23), p. 6.

naire traditie. Dat zij elkaar gevonden hebben, behoeft ons dan ook niet te verbazen. Die verbazing kan er wel zijn over het tempo van de recente ontwikkelingen. Het is sneller gegaan dan ik indertijd dacht. Zoals bekend is er een technische vorm van samenwerking tussen de fracties van de drie kleine christelijke partijen in de Tweede Kamer. In de Eerste Kamer gaat de samenwerking nog iets verder.²³⁰ Voor die samenwerking zijn er praktische gronden. Voorop staat dat er over een onderwerp inhoudelijke overeenstemming moet bestaan. Zodra dat het geval is, is het efficiënt om de werklast te spreiden en de onderwerpen waarbij dat zo is onderling te verdelen. Doel is vooral de inbreng vanuit de christelijke politiek te versterken. Als na de verkiezingen GPV en RPF één fractie gaan vormen - dat toch is van lieverlede de consequentie van hun voorgenomen gezamenlijk optrekken - is er voor ons op zichzelf geen reden om die samenwerking te beëindigen. De inhoudelijke en praktische redenen zullen zich onverminderd voordoen. Het christelijke getuigenis in de politiek is niet gebaat met onnodige onderlinge concurrentie. Er zijn principiële- en cultuurverschillen tussen de drie partijen en daarover moeten we gewoon helder zijn en blijven. Maar er zijn ook overeenkomsten, laten die op zichzelf al reden zijn elkaar niet uit het oog te verliezen of los te laten. En laten de verschillen dan niet stuiten op blokkades over en weer. Wij spreken de wens uit dat de door RPF en GPV verwachte stemmenwinst gehaald wordt uit een ander segment van de kiezersmarkt dan dat van de SGP. Het hemd is nu eenmaal nader dan de rok. Wij hopen en bidden dat onze mensen, jongeren en ouderen, de SGP blijven steunen met gebed en hun stem.

Herdenkingen

Wij zullen bij leven en welzijn in de loop van dit jaar enkele herdenkingen hebben. De staat Israël vijftig jaar; de eerste echte Grondwet, zoals wij die nu kennen voor ons koninkrijk, honderdvijftig jaar en de vrede van Münster - het officiële einde van de Tachtigjarige Oorlog met Spanje - driehonderdvijftig jaar. Zo worden wij bepaald bij drie markante gebeurtenissen uit onze Vaderlandse- en ook wereldgeschiedenis. Wij belijden dat het Gods vinger is die de geschiedenis schrijft. Wij geloven ook dat het doorluchte Huis van Oranje een voorname rol heeft mogen spelen in onze geschiedenis. Er is onmiskenbaar een verwevenheid van de wordingsgeschiedenis van onze natie met de stichting en ontwikkeling van de kerk van de Reformatie in ons land. Wij behoeven

230 De portefeuilles zijn door de fracties tussen de leden ervan verdeeld en de leden voeren in beginsel namens de beide fracties het woord, behalve bij de algemene beschouwingen en wanneer er verschillend gestemd zal gaan worden. Verder treden de fracties afzonderlijk op in debatten waar de fractievoorzitters het woord voeren.

het verleden niet te idealiseren noch te romantiseren, om van een en ander toch met grote betrokkenheid kennis te nemen en met overtuiging in die lijn en traditie te staan. Het is opmerkelijk dat onlangs twee dissertaties zijn verschenen over een periode uit onze geschiedenis die voor ons SGP'ers van grote betekenis wordt geacht. De eerste is van dr. T.M. Hofman: *Eenich Achterdencken, spanning tussen Kerk en Staat in het gewest Holland tussen 1570 en 1620*. De tweede is van dr. H. Klink: *Opstand, politiek en religie bij Willem van Oranje, 1559- 1568*.²³¹ Beide werken voeren ons langs de hoogte- en dieptepunten van een worsteling om heldere structuren, ordeningen en verbanden voor kerk en overheid. Het blijkt uit deze dissertaties dat niet alles goud is geweest wat er blonk. Maar er was wel degelijk ook goud, in de leiding van het Hoofd der kerk en van Hem Die de overheden tot Zijn dienaar heeft, de God van hemel en aarde, met en in het leven van mensen in hun vallen en opstaan. Met name de studie van de pastor van Hoornaar, dr. Klink, voert het bewijs van de diepste motieven van de vrijheidsstrijd, de strijd tegen Spanje, waarbij het uiteindelijk ging om een conflict tussen protestanten en rooms-katholieken. Met de vrede van Münster kwam er, aldus prof. dr. A.Th. van Deursen, een einde aan het eeuwenoude middeleeuwse idee van een christelijk Europa onder een paus en een christelijke keizer. Protestanten en rooms-katholieken werden voortaan als gelijkberechtigd erkend. Na Münster is er nooit meer een echte godsdienstoorlog uitgebroken. Een ander belangrijk aspect van de oorlog was natuurlijk de officiële erkenning van de Republiek der Verenigde Nederlanden, de voorloopster van de huidige Nederlandse Staat, aldus genoemde emeritus-hoogleraar.²³² Wij zijn nu drie en een halve eeuw verder. Van het oorspronkelijke karakter van onze natie, protestants van signatuur, is helaas niet veel meer over. Het gaat nu even niet om een waardering daarvan, wij constateren dat slechts. Zoveel is zeker, dat de Franse Revolutie hier en elders diepe sporen heeft getrokken.

Aan het hoofd van onze natie staat nog altijd het Huis van Oranje en wij zijn daar dankbaar voor. Ons Vorstenhuis is, om zo te zeggen, een onwaardeerbare stabiele factor bij alle veranderingen. Wij betuigen onze aanhankelijkheid aan onze koningin en haar Huis. Dat spreekt ons wel heel in het bijzonder aan nu er binnenkort gesproken zal worden in een Verenigde vergadering der Staten-Generaal naar aanleiding van het aangekondigde huwelijk van Prins Maurits met mej. M. van den Broek. Wij zullen

231 H. Klink, *Opstand en religie bij Willem van Oranje 1559-1568*, academisch proefschrift (RU Utrecht), Heerenveen, 1997; T.M. Hofman, *Eenich Achterdencken*, academisch proefschrift (TUA Apeldoorn), Heerenveen, 1997.

232 In: *Utrechts Nieuwsblad*, 29 januari 1998.

ons uiterst zorgvuldig beraden op alle consequenties van het aan ons voorgelegde wetsvoorstel.²³³ Er zitten vele belangwekkende kanten aan deze voorstellen, mede in historisch perspectief. Al te gemakkelijke antwoorden verdragen zich niet met het gewicht van de zaak. Uiteraard spreken wij gaarne de wens uit dat de Heere God het voorgenomen huwelijk met Zijn onmisbare zegen zal willen bekronen. Wij voegen daar de oprechte bede aan toe dat dit Prinselijk paar, zo goed als de andere Oranjes, van Godswege mogen leren volstandig te bouwen op Gods trouw.

Gods trouw beslissend

Gods trouw schittert tegenover en ondanks onze ontrouw. Als wij op onze ontrouw zien, wat moeten wij dan beschaamd het hoofd buigen. Wie zijn we geweest en wie behoorden wij te zijn. Dan past de belijdenis: wij hebben God op het hoogst misdaan; wij zijn van het heilspoor afgegaan.²³⁴ Dan gaat het niet meer in de eerste plaats over een ander, dat het zover heeft kunnen komen in ons land. Dan worden we er zelf schuldige onder. Gods Geest overtuigt van zonde, gerechtigheid en oordeel. Gods Geest leidt in alle waarheid in en Die is het ook Die levend maakt. Die Geest hebben wij allen zo nodig om ons op onze plaats te brengen en te houden. Die Geest leidt in in de breuk van land en volk, van overheid, kerk en staat. Die Geest leert daaronder buigen. Die Geest doet de schuld eigenen. Er is zoveel dat ons ernstig bezorgd doet zijn. De godsdienst is in onze gesecculariseerde samenleving naar het privé-domein verbannen. Zeker, er zijn er die spreken van een religieus ontwaken. Wie zou dat niet hopen? Toch moet nog maar worden afgewacht van welk karakter dat ontwaken dan werkelijk is. Er kunnen zich trouwens onverwacht ingrijpende verwickelingen voltrekken, bijvoorbeeld een gewapend conflict tussen de VS en Irak, waarbij ook wij betrokken zouden kunnen geraken, een conflict dat helaas niet denkbeeldig is, die het totale wereldgebeuren kunnen dooreen schudden.²³⁵ God in de hemel verhoede dat. Ook het geestelijke klimaat in ons land geeft je grote zorgen. Het wordt je wel eens bang te moede. Je schrikt wel eens van wat er allemaal passeert en passeren kan. Toch hoeven wij niet te eindigen in mineur. Immers, tegenover alle ontrouw aan onze kant, mag ook worden gewezen

233 De prins en mej. Van den Broek zijn getrouwd op 29 mei 1998. De toestemmingswet (6, R 1608), ingediend 11 februari 1998, werd op 31 maart 1998 door de Verenigde Vergadering van de Staten-Generaal aanvaard, met de aantekening dat de SGP-fracties tegen waren (*Staatsblad* 1998, 212). Zie ook *De Banier* 16 april 1998 (77/8), p. 8-9.

234 Ontleend aan Psalm 106 vers 4 berijmd.

235 Het conflict begon in feite reeds met de Golfoorlog (17 januari - 28 februari 1991) – de inval van Irak in Koeweit – en zette zich in 1993 voort met de inval in Irak door een internationale troepenmacht met als motief de verdenking dat de Iraakse president Saddam Hoessein over chemische en biologische massavernietigingswapens zou beschikken.

op Gods trouw. Deze is op het allerheerlijkst betoond in het volbrachte Borgwerk van Gods Zoon, Jezus Christus, Wiens bloed reinigt van alle zonden. We mogen elkaar wel opwekken om Hem te zoeken en te leren kennen, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is.

Mr. G. Groen van Prinsterer besluit de inleiding op zijn Handboek der geschiedenis van het Vaderland als volgt: “Te midden der beroeringen van menselijke wijsheid en menselijke driften steunen wij op Hem, door Wien, volgens het Profetisch woord, dat zeer vast is, de ontwikkeling van het lot der wereld naar dien gedachten en heerlijken afloop geleid wordt, wanneer de Heere Zelf de banier oprigt en den overmoed, ten hoogsten top gestegen, te niet zal doen met den adem Zijnsmonds. Ook dat is Historie; de Geschiedenis der toekomst en der eeuwigheid: haar kenbron ligt in Gods Woord, haar zekerheid in Gods trouw, haar heerlijkheid in Gods liefde, haar aanschouwelijk betoog in blijde of rampzalige ervaring aan de overzijde van het graf.”

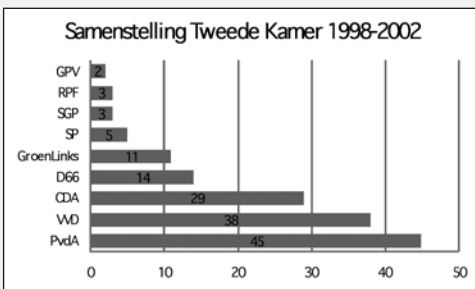
Het zou mij een lief ding waard zijn, als door ons werk parlementariërs, ministers en staatssecretarissen, ambtenaren en burgers, leden van de koninklijke familie, ja wie niet!, zouden mogen worden heengewezen naar wat bij deze God in Christus te krijgen is. Dan mag de SGP wegvallen, SGP'ers er tussenuit vallen, dan is er toch onvergankelijk perspectief. Wij gunnen dat iedereen. Het is een rijk leven! God staat Zelf voor dat leven in. Gods trouw is beslissend en wordt door genade, in de weg van wedergeboorte en bekering, in het geloof ondervonden.

*Stel op den Heer in alles uw betrouwen:
Betracht uw plicht; bewoon het aardrijk; leer
Uw welvaart op Gods trouw volstandig bouwen;
Verlustig u met blijdschap in den Heer,
Dan zal Hij u in liefd' en gunst aanschouwen,
U schenken, wat uw hart van Hem begeert'.²³⁶*

KABINET KOK-II (1998-2002)

Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 1998 verliest D66 tien zetels. Paars behoudt echter een meerderheid in de Tweede Kamer van 97 zetels. Dit komt, omdat de PvdA 8 zetels en de VVD 7 zetels wint. PvdA en VVD besluiten ondanks dat ze samen een meerderheid hebben toch een nieuw kabinet te vormen met D66. De SGP komt weer in de Kamer met een derde man. In de late nacht blijkt dat de partij een restzetel toekomt.

De samenwerking in het tweede paarse kabinet verloopt veel stroever dan in het eerste. Voordeel is dat het Nederland economisch voor de wind gaat. Maar in plaats van het

Voorste rij v.l.n.r.: A.H. Korthals, E. Borst-Eilers, W. Kok, HM Koningin Beatrix, A. Jorritsma, J.J. van Aartsen, A. Peper;
Achterste rij v.l.n.r.: E.L. Herfkens, H.H. Apotheker, J.P. Pronk, G. Zalm, L.M.L.H.A. Hermans, F.H.G. de Grave, T. Netelenbos, K.G. de Vries, R.H.L.M. van Boxtel

vinden van nieuwe mogelijkheden om te bezuinigen wordt er nu gestreden over het verdelen van de meevallers.

De nacht van Wiegel leidt in 1999 tot een kabinetscrisis. Aanleiding is dat de Eerste Kamer in tweede lezing het wetsvoorstel verwerpt om in de Grondwet de mogelijkheid van een correctief wetgevingsreferendum op te nemen. De tegenstem van VVD'er Wiegel betekent dat er net geen tweederde meerderheid is. Door invoering van dit referendum kunnen burgers overheidsbeslissingen tegenhouden. Wiegel en andere tegenstanders zien het referendum als een aantasting van de vertegenwoordigende democratie. D66, de partij die staatsrechtelijke vernieuwingen als speerpunt heeft, lijdt ernstig gezichtsverlies. Het kabinet biedt daarop zijn ontslag aan. Na enkele weken maakt Paars-II een doorstart en zal er worden gewerkt aan een nieuw referendumvoorstel.

Verschillende voornemens van het paarse kabinet zien christenen als een regelrechte oorlogsverklaring aan christelijk Nederland. Het kabinet werkt namelijk aan een verruiming van de abortus- en euthanasiewet, een wijziging van de Embryowet en de invoering van het 'homohuwelijk'. Verder wordt nagedacht over invoering van de abortuspil.

Voordat in mei 2002 verkiezingen worden gehouden, biedt het kabinet zijn ontslag aan. In april verschijnt namelijk een rapport over Srebrenica. Nederlandse militairen waren verantwoordelijk voor de veiligheid van de bewoners van de Bosnische stad Srebrenica. Desondanks wisten Bosnisch-Servische troepen de stad binnen te dringen en duizenden moslims te deporteren en vermoorden. De Nederlandse regering neemt de verantwoordelijkheid (niet de schuld) van de gebeurtenissen op zich en treedt af.

Ten tijde van het tweede paarse kabinet komt er veel kritiek uit rechtse hoek. Pim Fortuyn, lijsttrekker van de Lijst Pim Fortuyn, stelt in zijn boek *De puinhopen van acht jaar Paars* dat de kabinetten Kok er een puinhoop van hebben gemaakt door een wanbeleid in de zorg en andere vitale sectoren van de maatschappij. Een belangrijk kritiekpunt van hem en anderen is ook dat de mislukte integratie van minderheden niet op de politieke agenda stond. Een paar dagen voor de verkiezingen, op 6 mei 2002, wordt Fortuyn door de milieuactivist Volkert van der Graaf vermoord.

27 februari 1999

VOL RECHT EN WIJS BELEID²³⁷

“De HEERE regeert, de aarde verheuge zich; dat vele eilanden zich verblijden. Rondom Hem zijn wolken en donkerheid, gerechtigheid en gericht zijn de vastigheid Zijns troons.”

Zo begint de 97ste Psalm, een lied dat de majesteit van het rijk van God en de vreugde van de godzaligen over Zijn gerechtigheid en gericht vertolkt. Het is één van de Psalmen waarmee de christelijke gemeente de theocratie belijdt. De geloofsbelijdenis dat God regeert en dat iedereen verschuldigd is Hem te eren.

De grote reformator Johannes Calvijn (1509-1564) wijst er in zijn Bijbelverklaring op dat de Psalm dichter de majesteit en heerlijkheid van God bezingt die er alle mensen toe behoren te brengen om nederig en ootmoedig te zijn. God immers, heeft niets anders op het oog dan het heil der mensen. De hoogmoed en het ijdele betrouwen op eigen krachten en inzichten van mensen moeten worden opgegeven en God moet met ootmoed worden aangebeden. Er is niets ellendiger dan te leven zonder recht en gerechtigheid. Het is daarom noodzakelijk dat God onze harten door Zijn Geest van zachtmoedigheid neigt tot onderwerping aan Zijn Woord. Een hardnekkig weerstaan van de heerschappij van God in ons leven, kan niet ongestraft blijven. Dat geldt in het persoonlijke leven, dat geldt ook in het volksleven. Die dreiging komt naar ons toe door de dichterlijke woorden: rondom Hem zijn wolken en donkerheid. Opdat wij beven voor Zijn majesteit. Opdat wij Hem eren, die recht en gerechtigheid doet heersen. Aldus Johannes Calvijn bij deze Psalm. De Heere God gebruikt daarbij Zijn dienares, de overheid, die recht moet oefenen en een wijs beleid moet voeren:

*Hij vestigt Zijnen troon
Op heil' ge rijksgeboôn,
Vol recht en wijs beleid.*²³⁸

Recht betrachten, een wijs beleid voeren. Daar gaat het om, bijbels genormeerd en in voluit bijbels perspectief! Het is het grote manco van onze tijd, dat zij ver te zoeken zijn. De wrange gevolgen blijven dan ook niet uit. Onze dagen zijn er vol van.

237 Ontleend aan Psalm 97 vers 1 berijmd.

238 Psalm 97 vers 1 berijmd, laatste drie regels.

Een wonder!

De Heere regeert! Dat is wel opmerkelijk bevestigd bij de uitslag van de verkiezingen voor de Tweede Kamer vorig jaar.²³⁹ Wij behaalden minder stemmen, maar kregen een zetel meer. Wie kan dat verklaren! Natuurlijk, in technische zin was het de lijstverbinding met het GPV en de RPF, die meehielp ten goede. Maar toch, het werd na een spannende avond, waarop de uitslag steeds heen en weer schommelde tussen twee en drie voor de SGP, om uiteindelijk op twee zetels te blijven steken, midden in de nacht onverwachts een wonder dat de derde zetel ons alsnog was toegewezen. Naar achteraf bleek, was reeds vroeg in de avond een fout gemaakt in de verwerking van de uitslagen. Wij konden het haast niet geloven. Wij waren uitgestreden, wij hadden het moeten en uiteindelijk ook mogen overgeven. We hadden er immers ook geen recht op. En juist op datzelfde moment dat telefoontje. Om nooit meer te vergeten!

De Heere regeert! Niet opiniepeilers, niet ministers niet campagneleiders, niet de lijsttrekker hadden het laatste woord, maar de Heere. Vergeet nooit één van Zijn weldadigheden. Vergeet ze niet, het is God Die ze u bewees.²⁴⁰ Laten wij deze bijzondere gebeurtenis toch in herinnering houden. Het zou van ondankbaarheid getuigen, als wij dat niet doen. Een wonder, onverdiend!

Wij hebben uiteraard onze jonge en nieuwe collega, de heer Van der Staaij, graag welkom geheten in ons midden. Wij hopen van harte dat de Heere hem en onze partij met hem een gezegende tijd zal willen geven. Wij hebben nu de verantwoordelijkheid om de uitbreiding van de fractie te gebruiken om het SGP-geluid in de politiek te versterken. Met vereende krachten wordt daaraan gewerkt, onder beding van de gunst en zegen des Heeren.

Het wordt wel eens gevraagd wát gemakkelijker is, dankbaar te zijn in dagen van voorspoed of geduldig te zijn in dagen van tegenspoed. In beide situaties moet het geleerd worden. Noch het een, noch het ander komt vanzelf uit de mens naar boven. Wij mochten nu een zetel er bij krijgen. Maar als het een volgende keer onverhoopt toch weer anders gaat, dan zouden we stil moeten berusten in Gods wijze beleid. Hij weet wat goed en recht is, ook voor ons.

Komende verkiezingen

Deo volente volgende week zijn er Statenverkiezingen en over enkele maanden zijn er

239 De Tweede Kamerverkiezingen vonden plaats op 6 mei 1998. PvdA, VVD en GroenLinks waren de grote winnaars; D66 en in mindere mate het CDA de grote verliezers. Naast Van der Vlies en Van den Berg werd toen ook Van der Staaij als derde lid van de fractie gekozen. Zie over de uitslag wat betreft de SGP Van der Vlies in *de Banier* 14 mei 1998 (77/10), p. 6-7.

240 Psalm 103 vers 1 berijmd.

verkiezingen voor het Europees Parlement.²⁴¹ Van de drie bestuurslagen in ons bestel is die van Provinciale Staten de minst bekende. Het lokale bestuur regelt veel zaken in de directe woonomgeving, dat raakt je bijna altijd wel. De landelijke politiek bepaalt de wetgeving voor ons land en daaraan zijn wij allen gebonden. In Den Haag worden de grote nationale en internationale vraagstukken behandeld. Maar wat doet de provincie nu eigenlijk? Onbekend maakt onbemind. Zo is het een beetje. Bij de Statenverkiezingen is de opkomst vaak heel laag. Onterecht overigens. Daar kom je wel achter als de gemeente waarin je woont volgens een door je Provinciebestuur vastgesteld besluit op de nominatie is terechtgekomen om te worden opgeheven. De Provinciale overheid heeft enkele wettelijke taken die heel veel burgers direct aangaan. Genoemd kunnen worden de vaststelling van streekplannen, waardoor de mogelijkheden van woningbouw, bedrijfsvestiging en de inrichting van het platteland worden bepaald. Te denken valt verder aan de planning van onderwijsvoorzieningen, aan de verdeling van capaciteit voor ouderenwerk, gehandicaptenzorg en de gezondheidszorg meer algemeen. Verder moeten de milieutaken worden genoemd, de advisering over de oplossing van het mobiliteitsvraagstuk en niet in de laatste plaats ook de herstructurering van de agrarische sector. Werkelijk belangrijke taken. Daar bovenop komen nog de principiële debatten over het jeugd- en jongerenwerk, welzijn en cultuur en dergelijke. Het is duidelijk dat ook in de Statenzalen zo krachtig mogelijk moet worden opgeroepen tot een beleid dat in overeenstemming is met wat God in Zijn Woord en in Zijn Wet van ons allen vraagt. Daarom moeten er zo veel mogelijk stemmen op de SGP-kandidaten worden uitgebracht. Ik mag toch wel de vurige wens uitspreken dat wij allen onze verantwoordelijkheid in dezen verstaan. Laat geen stem onnodig verloren gaan. Wek anderen in uw omgeving op ook een principieel verantwoorde keus te maken. Elke stem telt, van jongeren en ouderen, elke stem telt ook indirect voor de samenstelling van de Eerste Kamer, die ook nog voor de zomer opnieuw staat verkozen te worden door de nieuw aangetreden Statenleden. Ook daar kunnen wij geen stem missen, ik druk mij menselijk uit, voor het behoud van onze tweede zetel. Moge er ook gebed zijn voor deze verkiezingen, zoals het er, o wonder!, mocht zijn voor die van de Tweede Kamer. Moge de Heere er Zijn onmisbare zegen over gebieden.

Ook voor de Europese verkiezingen vragen wij uw aandacht. Over deelneming aan deze verkiezingen is altijd verschillend geoordeeld in onze partij. Maar het kan niet

241 In 1999 vonden op 3 maart de Provinciale Statenverkiezingen plaats, de Eerste Kamerverkiezingen op 25 mei en de verkiezingen voor het Europees Parlement op 10 juni. Bij de laatstgenoemde verkiezingen werd B. Belder voor de RPF/SGP/GPV-fractie gekozen.

worden ontkend dat Europa steeds meer invloed krijgt op de nationale politiek. Het is daarom van belang dat op Europees niveau wordt opgekomen voor de bijbelse waarden en normen ten behoeve van de inrichting van de samenleving. Onze fractie in het Europees Parlement heeft daaraan hij herhaling stem gegeven, bijvoorbeeld als het ging om de plaats van de zondag of om ethische vraagstukken rondom genetische manipulatie van plant en dier. Wij spreken derhalve de wens uit dat dat geluid mag blijven klinken. Jarenlang heeft de heer Van der Waal het gezicht van de fractie in Straatsburg bepaald.²⁴² Nu is onze eerste man op de lijst de heer B. Belder. Met voldoende aandacht en trouw bij de kiezers, is het niet uitgesloten dat een derde zetel wordt behaald en dus ook de SGP in de fractie rechtstreeks vertegenwoordigd is. Ook nu vraag ik u uw verantwoordelijkheid te verstaan.

Opnieuw is er lang discussie gevoerd over de voorwaarden waaronder voor het Europees Parlement een gemeenschappelijke lijst van GPV, RPF en SGP tot stand kon komen. De gesprekspunten zijn voldoende bekend.²⁴³ Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat één en ander in de beeldvorming schade doet. Kunnen wij nu niet eens afspreken, de drie partijen gezamenlijk, dat het voortaan echt anders moet. Dat vraagt om wederzijds respect voor standpunten, ook als het gaat om het al dan niet kandideren van vrouwen. De nodige terughoudendheid om daarover toch elke keer weer de publiciteit te zoeken zou niemand misstaan, omdat juist publiciteit over dat soort onderwerpen voor velen vervreemdend werkt. Daar moeten wij van af.

Afkalving

De christelijke stroming in de politiek heeft grote verliezen geleden. Dat brengt grote zorgen met zich mee. Het CDA, een paar jaar geleden nog dé bepalende factor in bestuurlijk Nederland, is teruggevallen op een gehalveerde fractie en is nog nauwelijks in staat gebleken om een daadkrachtige oppositierol te ontwikkelen. Was het nu zo dat het verlies van het CDA werd goedge maakt door winst bij de kleine christelijke partijen, dan zou daarvan een helder signaal uit gaan. Helaas is dat niet zo. Dat moet ons te denken geven. Blijkbaar hebben wij onvoldoende aantrekkingskracht voor mensen die onvrede hebben met de koers van het CDA. Kennelijk nemen velen, al dan niet

242 L. van der Waal was lid van het Europees Parlement van 24 juli 1984 tot 2 september 1997. Over zijn afscheid zie *De Banier* 6 februari 1997 (76/3), p. 6-7 en van 20 februari 1997 (76/4), p. 4-5. Zie voorts J.W. van Houdt, *Plichtsbetrachting*, Heerenveen 1997.

243 Eén van de voornaamste gesprekspunten vormde de vraag welk standpunt de SGP moest innemen als er op de gemeenschappelijke lijst ook een vrouwelijke kandidaat zou staan. Het resultaat is geweest dat de samenwerking werd voortgezet ondanks het feit dat er twee vrouwelijke kandidaten op de gezamenlijke lijst stonden. Zie hierover *De Banier* 21 januari 1999 (78/2), p. 4-6.

voorgoed, afscheid van de christelijke politieke partijen. Nu zal dat voor velen ingegeven zijn door de gedachte dat de programma's van de grote politieke partijen toch dicht bij elkaar liggen en je dus wel kijken kunt naar de uitstraling van personen en naar de concentratie van de macht. Naarmate het CDA méér tobt met de 'C', is het voor hen minder beslissend het CDA om de 'C' trouw te blijven. Wij moeten het ons in die gevallen aantrekken dat dan niet gekozen wordt voor ons. Ik vrees dat, met het verval van het CDA, de gevolgen van de ontkerkelijking en de secularisatie alleen maar scherper in beeld zijn gekomen. Je kunt eigenlijk niet om die conclusie heen.

'Paars' heeft opnieuw een duidelijk mandaat gekregen van de kiezers en kwam dus opnieuw in het zadel.²⁴⁴ Enerzijds is dat een stevige plaats, omdat er voor dit moment eigenlijk geen werkbaar alternatief voorhanden is. Anderzijds zou die plaats wel eens minder stevig kunnen zijn dan het lijkt, omdat inmiddels de conjuncturele omstandigheden nogal tegenvallen, wat de druk in de coalitie doet toenemen. 'Paars' trekt diepe sporen: openstelling van het huwelijk voor paren van hetzelfde geslacht; verdere liberalisering van de euthanasieregeling; aantasting van het karakter van de zondag als afgezonderde 'dag des Heeren': de evaluatie van de Winkeltijdenwet komt er aan en vooraanstaande 'paarse' politici maken er geen geheim van dat deze wet verder moet worden aangepast; opheffing bordeelverbod.²⁴⁵ Je zou daar krachtig tegenin willen gaan, maar er is zo moeilijk 'een vuist' tegen te maken. Het gaat in het parlement uiteindelijk niet alleen om steekhoudende argumenten, maar ook om voldoende zetels om een meerderheid te halen.

Vanuit de zorg om de ontstane situatie, en eigenlijk ook om de trends die daartoe leidden, hebben wij kort na de Tweede Kamerverkiezingen vorig jaar gemeend een appèl te moeten doen op de christelijke politieke partijen, christelijke maatschappelijke organisaties en kerken om met elkaar eens in overleg te geraken over de ontstane situatie met als doel te komen tot een gezamenlijke strategie.²⁴⁶ Uiteraard is niet bedoeld partijen en organisaties op één hoop te schuiven, er zijn ongetwijfeld niet weg te poetsen verschillen. Maar de 'nood der tijden' dringt tot het ineenslaan van handen, om waar maar even mogelijk front te maken tegen het oprukken van de tijdgeest en een

244 Op 3 augustus 1998 heeft koningin Beatrix het kabinet Kok-II beëdigd. Op 25 augustus is de regeringsverklaring in de Tweede Kamer afgelegd.

245 Het wetsvoorstel tot opheffing van het algemeen bordeelverbod werd op 1 juli 1997 door de minister van Justitie bij de Tweede Kamer ingediend (25 437). Het voorstel werd op 2 februari 1999 door de Eerste Kamer aanvaard (*Staatsblad* 1999, 464) en is in werking getreden op 18 januari 2000. Prostitutie werd bij deze wet gelegaliseerd (= gebonden aan een vergunningsstelsel) als ware het een 'normale' bedrijfstak.

246 Nader hierover Van der Vlies in *De Banier* 28 mei 1998 (77/11), p. 7.

daadkrachtig pleidooi te voeren voor herstel van het normbesef en van de inwerking op onze samenleving van christelijke waarden en normen. Het gaat om een overheids-handelen, vol recht en wijs beleid. Wij mogen het tij niet laten verlopen om daarvoor met klem aandacht te vragen, juist nu de afkalving van de christelijke stroming in de politiek zichtbaar is geworden.

Oproep tot bezinning

Nu staat de afkalving van de christelijke stroming in de politiek niet op zichzelf. Ja-renlang heeft er een uithollingsproces van binnenuit in kerken en kerkelijke kringen gewoed. Relativisme, Schriftekritiek en horizontalisme hebben de weg gebaad voor moderne theologische opvattingen, die in conflict brachten met Schrift en belijdenis. Velen echter, binnen en aan de rand van de kerken, zijn er door bekoord. Het gevolg is een losraken van de wortels. Met het badwater hebben velen ook het kind weg-gegooid. Geestelijke leegte is het resultaat, verlegenheid ook met de herinnering aan het verleden, met bepaalde consequenties in de samenleving van normvervaging die er door optreedt en uiteindelijk maatschappelijke vrijbuitelij. Vooral ook verlegenheid als het gaat om de oproep tot ‘de weg terug’. Dat laatste niet bedoeld als een ongezonde hang naar het verleden, de behoefte aan restauratiepogingen op zichzelf, maar als een schreeuw om heldere kaders, eenduidige normstelling vanuit onvervalst christelijk perspectief.

Terecht werd onlangs scherp vastgesteld dat de confessionele politiek in Nederland meer dan door wie ook inhoudelijk is uitgehold door het verraad van vrijzinnige theologen en andere kerkelijke spraakmakers.²⁴⁷ Veel stemmen uit kerkelijke kringen appelleren net als de milieuorganisaties sterker aan de politieke ideeën over ecologie en sociale rechtvaardigheid van bijvoorbeeld GroenLinks, dan aan bijbels gefundeerde opvattingen over de beschermwaardigheid van alle leven met daaraan te verbinden gevolgen voor de politieke stellingname inzake euthanasie, abortus provocatus, genetische manipulatie en dergelijke van onze SGP. Dat is tekenend!

Bij principiële politieke discussies zijn de kerken te vaak de grote afwezige. Dit geldt niet alleen met betrekking tot de besluitvorming op het niveau van de Rijksoverheid, maar ook op lokaal niveau. Ik zou er voor willen pleiten dat kerkenraadsleden nog eens op het spreekuur van het college van Burgemeester en Wethouders in hun burger-

247 Aldus E. van Middelkoop in het *Nederlands Dagblad*, 10 februari 1999. E. van Middelkoop (GPV, later CU) was Tweede Kamerlid van 14 september 1998 tot 23 mei 2002 en Eerste Kamerlid van 10 juni 2003 tot 22 februari 2007. Sedert 22 februari 2007 is hij minister van Defensie.

lijke gemeente komen. Ik zou zeggen: nodig op kerkelijke vergaderingen - in lijn met de Dordtse kerkorde - nog eens overheidspersonen uit. De kerken moeten zich de les van de gelijkenis van de wijze en dwaze maagden bijzonder aantrekken en dus niet 'slapen'.²⁴⁸ Een kerk die haar opdracht van Christuswege verstaat, zal altijd veel gelegen zijn aan de 'kerstening' van de samenleving. Heden ten dage ontbreekt over het geheel genomen te zeer het besef dat de kerk een 'christelijk-nationale' roeping heeft. Kerken zouden veel meer en indringender moeten communiceren richting de overheid. De christelijke partijen komen te veel in de plaats van de kerken, om zo te zeggen en met erkenning van ieders eigen en onderling onderscheiden verantwoordelijkheden. Het profetische ambt van de kerk verbleekt steeds verder en is het dan wonder dat ook politieke partijen daarin tekortschieten? Kerken, christelijke organisaties en politieke partijen, ja wij allen, moeten, onder het gebed of de Heere ons daarin leiden wil en de nodige wijsheid schenken wil, iets terugkrijgen van profetische allure. Niet in eigenwijsheid, niet in arrogantie; maar vanuit de bewogenheid dat het alle mensen betaamt God te vrezen en Zijn geboden te gehoorzamen, dat het altijd en overal dient te gaan om de eer en verheerlijking van God en dat moet worden tegengewerkt wat zich daartegen verzet.

Op de vorig jaar gehouden jaarvergadering van de hervormde Vereniging van Kerkvoogdijen poneerde drs. W. Deetman, nu burgemeester van Den Haag, een stelling die van realiteitszin getuigt, maar velen in de kerk tot nadenken bracht: "De overheid ziet de kerk als een gewone organisatie, zoals er zo vele zijn: de vakbond, een werkgeversorganisatie of de tennisvereniging bijvoorbeeld. De kerk is één van de vele organisaties in het middenveld tussen burgers en overheid." Het blad 'Kerkinformatie' van september 1998 schreef er over onder de kop: 'Politieke invloed kerken niet meer vanzelfsprekend. Overheid overtuigen op kracht van argumenten.' Jaren geleden al verzuchtte een geestverwant van genoemde burgemeester, te weten prof. dr. A.A. van Ruler, dat een zeker 'revolutionair elan' uit het christendom geweken scheen te zijn. Men lijkt geen taak meer te zien in een agressie op de Staat. En dat in een tijd, aldus deze theoloog, waarin de christenen steen en been klagen over de ontkerstening. Zij vallen alles aan, behalve de neutrale Staat. Wij roepen dan ook met klem vanaf deze plaats de kerken op hun dure roeping alsnog of opnieuw te verstaan! Wij sluiten daarbij aan op ons appèl van vorig jaar. Inmiddels is ook van RPF-zijde op dit aambeeld geslagen. Het komt nu op concretisering aan. Wij zullen dit ter hand nemen.

248 Verwijzing naar Mattheüs 25,1-13.

Uitstraling

De tijd die wij beleven, wordt een postmoderne tijd genoemd. In die tijd is er geen plaats meer voor ‘grote verhalen’. De grote geestelijke en politieke stromingen hebben alle aan kracht ingeboet. Geen ideologische hoogstandjes meer, het praktische resultaat telt. Wij komen dat ook in eigen kring tegen. Het lijkt steeds moeilijker mensen te interesseren voor een verhandeling over onze beginselen, terwijl er gelukkig nog wel velen op de been te brengen zijn als het gaat over een actueel thema. We worden meer en meer afgerekend op daadkracht, vindingrijkheid en resultaat. Het gaat in toenemende mate om (persoonlijke) uitstraling.

Over de uitstraling van de gereformeerde gezindte is onlangs een heleboel te doen geweest, mede naar aanleiding van de resultaten van een enquête door het *Reformatorisch Dagblad*.²⁴⁹ In deze discussie is ook onze partij betrokken. Verschuivende inzichten en opvattingen worden gemeten in een vergelijking van opvolgende generaties. Ook waar het gaat om thema’s die in de geschiedenis van onze partij een grote rol hebben gespeeld: al dan niet verzekerd zijn, wel of niet inenten, het mediagebruik, de plaats van de vrouw in de politiek enzovoort. De vanzelfsprekendheid waarmee in het verleden door jongeren de partijkeuze van hun ouders werd gevolgd, is belangrijk verminderd. Zo goed als er in behoudende kerken enige uitstroom is waar te nemen naar vrije groepen, zo blijft dat ook niet zonder gevolgen voor politieke participatie en stemgedrag. Sommigen leggen het hoofd in de schoot en mompelen nog zoiets als: dat is de ‘EO-isering’ van onze kringen, die is toch onafwendbaar. Maar dat is toch wel heel erg kort door de bocht.

Aan de andere kant mogen wij de ogen niet sluiten voor de werkelijkheid. Deze is dat wij opnieuw bij de laatstgehouden verkiezing minder stemmen behaalden. Onderzoek, dat namens onze campagnecommissie is gedaan, heeft uitgewezen dat wij vooral stemmen lijken te hebben verloren in streken waar, om zo te zeggen, de SGP’ers dun gezaaid zijn. Stemmenwinst in de SGP-bolwerken, verlies in de ‘buitengebieden’. Het is goed dat inmiddels door ons Hoofdbestuur en onze Jongerenorganisatie is besloten de handschoen op te nemen.

Er zal een intensief programma worden afgewerkt om jongeren en ouderen op te zoeken en met onze staatkundig gereformeerde beginselen te confronteren, hun ook te laten zien wat die betekenen in de praktijk van alledag. De gehouden regioavonden zijn

249 Zie J.A. Coster, *De bevindelijk gereformeerden en de eeuw in hun hart*, in: J.A. Coster e.a., *De eeuw in het hart*, Houten, 1998.

daarvan een uitwerking: Hardinxveld-Giessendam, Middelharnis en Veenendaal. Er zullen er bij leven en welzijn nog volgen in andere delen van het land. Wij zullen ook alle gelegenheden moeten aangrijpen om veel meer te beklemtonen waar wij allemaal voor zijn, welke onderwerpen bij ons in goede handen zijn. We worden nu veel te veel vastgepind op karikaturen, waarvoor men de neus ophaalt. Daar moeten wij als partij ook geen voedsel meer aan geven, ook geen aanleiding toe geven. Laten we, om eens een concreet voorbeeld te noemen elke burger in ons land doen weten dat wij consequent instaan voor de beschermwaardigheid van alle leven. Waar de SGP zoal tegen is weet men doorgaans wel, maar men mag en moet weten waar de SGP vóór is.

Toewijding, discipline, offervaardigheid, liefdebetoon, integriteit, onkreukbaarheid, warmte, bewogenheid, originaliteit, daadkracht, vasthoudendheid, beginselvastheid. Dit beeld zouden we moeten uitstralen. Laten we er de schouders nog weer onder zetten, in de wetenschap dat wij in dit alles volstrekt afhankelijk zijn van de zegen des Heeren. Van de apostel Paulus op de Areopagus valt heel veel te leren.²⁵⁰ Hij leefde zich in het daar geldende moderne levensgevoel in, zocht aansluiting op eigentijdse thema's om de moderne mensen om hem heen aan te spreken en te bereiken, kon het zijn ook echt te raken. Tegelijk met een verheven doel, zielen te winnen voor Zijn Koning; niet de door het heidendom getekende omgeving was norm, dat was Gods Woord alleen. Het moge ons vergund zijn zo te staan temidden van ons volk om heen te wijzen naar een beleid vol recht en wijs beleid, zoals dat in Psalm 97 bezongen wordt. Dankbaar ben ik er voor dat deze zaken niet alleen in het Hoofdbestuur van onze partij leven, maar ook bij onze Jongerenorganisatie. Zij hebben in dit alles een belangrijke taak en verdienen onze steun, die wij als fractie ook naar vermogen proberen te bieden.

Publieke moraal

De jarenlang gepraktiseerde vrije moraal vraagt op schrijnende wijze haar tol. Die vrije moraal komt vooral naar voren in de vrijheid van het individu welke wordt opgeëist, vaak met een beroep op het recht van privacy, terwijl dat alles te veel in mindering komt op de bescherming van de gemeenschap. Wij zijn veel te ver doorgeschoten in een gedoogcultuur. Een tweede knip op de deur, de ramen extra vergrendeld, onze auto's voorzien van een alarmsysteem tegen inbraak. Als het donker is, de deur maar niet meer uit wanneer het niet echt nodig is. Gevoelens van onveiligheid en bedreiging. Maar hoe heeft het toch zo ver kunnen komen dat in onze rechtsstaat het recht van de sterkste op straat de dienst uitmaakt? Hoe is het toch te verklaren dat mensen onder

250 Verwijzing naar Handelingen der apostelen 17, 15-34.

invloed van drank en drugs op willekeurige plaatsen en in onvoorspelbare situaties hun slag slaan en daarbij medemensen niet ontzien? Schokkende gebeurtenissen rijgen zich aaneen: Leeuwarden, Amsterdam, Tiel, Gorinchem. Zinloos geweld en velen protesteren met een begrijpelijke golf van verontwaardiging. Collega mevrouw Halsema (GroenLinks) zei het onlangs treffend: “In de jaren zestig en zeventig gingen mensen de straat op om de samenleving beter te maken (betere inkomensverdeling, kernwapens weg e.d.), nu komen er vrijwel alleen nog mensen op de been om te verhinderen dat de samenleving slechter wordt”.²⁵¹ Zij doelde bij dat laatste op de stille tocht die in Gorinchem gehouden werd.

Het kan uiteraard niet blijven bij stille protesten alleen. Wij zullen serieus onderzoek moeten doen naar de achtergronden. Wij zullen ook daden moeten stellen. De publieke moraal moet worden herijkt. Minister-president Kok heeft al eens een herstelplan aangekondigd terzake van de publieke moraal. Hij zou met zijn kabinet gaan werken aan verbeterd normbesef. Wanneer horen wij daar meer over? Ik vond het eigenlijk stuitend dat in de maandagochtendkrant die gewag maakte van het vreselijke incident te Gorinchem op een advertentiepagina films werden aangekondigd met beelden van schietklare acteurs.²⁵² Je keek als het ware in de revolverloop. Het was ook stuitend dat op de zaterdagavond, waarop in Gorinchem de protesttocht gelopen werd, zoals de media berichtten op vier plaatsen toch weer op straat geschoten werd. Je ontkomt er niet aan, een daadkrachtige, overtuigende aanpak van de overheid - wetgeving, politie en justitie - is dringend vereist.

Op een breed terrein zal tegenspel moeten worden geboden. Het gaat dan om de opvoeding van onze kinderen, en dus een goed gezinsbeleid. De basis voor een verantwoordelijk gedrag en positief functioneren in de samenleving wordt immers vooral gelegd in een harmonisch gezin. Helaas schort het daar veel aan, waarom het gezinsbeleid op de politieke agenda moet blijven staan. Het gaat dan ook om het onderwijs dat opleidt en vormt en derhalve waarden en normen overdraagt. Het gaat dan ook om de beëindiging van een veel te lankmoedig gedoogbeleid, het gaat ook om een effectieve strafrechtspleging. Wie te veel en te lang gedooft, ontkomt niet aan aanvaarding en op den duur legitimering. We moeten de consequenties van het handhaven van onze rechtsstaat weer durven te trekken. Een samenleving die niet voor haar recht staat en

251 F. Halsema, lid van de Tweede Kamer voor GroenLinks sedert 19 mei 1998. Het citaat komt uit dagblad *Trouw*, 5 februari 1999.

252 Bij het incident te Gorinchem werden twee meisjes in het wilde weg neergeschoten.

dat afdwingt, gaat door ontbinding ten onder, aldus prof. dr. W.H. Velema.²⁵³ En zo is het!

Elke zinvolle en zorgvuldig uitgevoerde maatregel om de spiraal van geweld te doorbreken, verdient onze steun. Ik denk aan een felle bestrijding van het illegale wapenbezit, nota bene ook onder jongeren. Je vraagt je toch steeds weer af waar dan die wapens zo snel en gemakkelijk vandaan komen. Daar moet veel meer tegen worden gedaan. Ik denk aan het preventief fouilleren bij uitgaansgelegenheden en dergelijke. Ik denk aan het verhogen van de strafmaat tegen geweld, zeker tegen geweld bedreven jegens iemand die corrigerend probeerde op te treden tegenover ‘herrieschoppers’. Ten aanzien van deze thema’s liggen er initiatieven in de Kamer.

Er moet ook serieus werk worden gemaakt van de bestrijding van geweld op tv en in video’s. Er is in dergelijke kwesties vaak de neiging wonderen te verwachten van de zogenaamde zelfregulering. Wij willen elke eerlijke poging om tot regulering en sluitende afspraken te komen uiteraard respecteren. Maar de praktijk tot nu toe wijst uit dat de vrijwillig aangelegde criteria meestal te ruim en te vrijblijvend zijn. Daarom zal de wetgever er aan te pas moeten komen. Dat kan nu de Mediawet toch op de helling wordt geplaatst. Een andere maatregel is het uitbouwen van het cameratoezicht op plaatsen die zich daar voor lenen. Enkele gemeentebesturen zijn op dit punt experimenten begonnen, waar anderen met argusogen naar kijken. Omdat de maat meer dan vol is, vinden wij dat de behoedzaamheid maar eens moet worden afgelegd, wat nog iets anders is dan juridisch ingekaderde zorgvuldigheid overboord zetten. Die zorgvuldigheid moet vanzelfsprekend overeind blijven.

Wij willen meer aandacht voor snelrecht, voor een grotere pakkans en een hogere strafmaat, een daadkrachtig lik-op-stuk-beleid dus. De praktijk wijst uit dat mensen daar nog wel gevoelig voor zijn. De normvervaging móet een halt worden toegevoerd!

Het kabinet bepleit een herstel van de sociale cohesie in de samenleving. Mensen aanspreken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, zorg dragen voor elkaar, gemeenschapszin. In dat geheel wordt terecht een jongerenprobleem onderkend. Vele jongeren groeien voorspoedig op en gedragen zich evenwichtig. Maar daarnaast zijn

253 Zie W.H. Velema, ‘Zinloos geweld’ in: *Reformatorsch Dagblad*, 13 februari 1999. De laatste zinnen van dit artikel luiden: ‘Hoe ook, zinloos geweld is een nutteloze kreet. Voor mijn besef heeft de uitspraak iets van hypocrisie. Ze typeert een samenleving die de consequenties van de rechtsstaat niet of nauwelijks durft door te voeren. Een samenleving die niet voor haar recht staat, gaat door ontbinding ten onder.’

er te veel jongeren met grote problemen. Bij sommige probleemjongeren nemen de agressiviteit, het wapenbezit en het geweld toe en zij bepalen voor een groot deel het gewraakte straatbeeld. Hun moet op ondubbelzinnige wijze een halt worden toegevoerd. Politie mensen zoeken contacten met die jeugd om een preventief klimaat te vestigen. Aan deze jongeren zullen reële uitzichten op scholing en werk moeten worden geboden.

Tegelijk zal men eerlijk onder ogen moeten zien dat één en ander ook samenhangt met het geestelijke klimaat waarin wij leven, met de vele gezinnen die helaas gebroken zijn, met de thuissituatie die vaak verre van optimaal is. Individualisering ingebed in de moderne tijdgeest eist slachtoffers en toch blijft het beleid op die individualisering gericht. Daardoor worden de zegenrijke verbanden die God in Zijn schepping heeft gelegd, huwelijk en gezin met name, miskend. Wie wind zaait, zal storm oogsten. Velen ervaren een stuk verkillung in de samenleving. Vereenzaming is aan de orde van de dag.

Christelijke naastenliefde is dé remedie. Het vrijwilligerswerk scoort in kerkelijke kring gelukkig nog hoog. Dat heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek vastgesteld in een vergelijkend onderzoek tussen kerkgangers en niet-kerkelijken.²⁵⁴ De achterban van de kleine christelijke partijen kwam er verhoudingsgewijs heel gunstig van af. Dat stemt tot dankbaarheid. In politieke zin is het voor ons een zeer aangelegen punt dat de overheid het vrijwilligerswerk nog meer stimuleert. Het gaat daarbij om fiscale vrijstellingen, onkostenvergoedingen en deskundige ondersteuning en begeleiding. Het zou van wijs beleid getuigen als de regering hier nog meer aan doet. Het vrijwilligerswerk wordt wel eens het cement van de samenleving genoemd. Dat cement moet niet te schraal en te dun zijn. Daarvoor valt op zichzelf best te vrezen nu de 7x24-uurseconomie om zich heen slaat, waardoor mensen minder beschikbaar zijn op momenten waarop om hun hulp wordt gevraagd. Ook processen van schaalvergroting brengen verzakelijking met zich, persoonlijke contacten worden opgerekt.

Onder het kopje 'publieke moraal' zou zo heel veel meer te zeggen zijn. Het gehoorzamen van de zegenrijke geboden des Heeren is in ons land ver weg. Daarmee is eigenlijk alles gezegd. Tot de Wet en de getuigenis, anders is er geen perspectief; dan zullen alle acties niets anders opleveren dan correcties in de marge. Het gaat om een fundamentele koerswijziging, een wezenlijke ommekeer, om bekering! Opdat het recht zal worden gehandhaafd en in deze gebroken werkelijkheid - problemen zullen er altijd zijn en blijven - een wijs beleid wordt gevoerd, opdat wij "een stil en gerust leven kunnen

254 Zie *Index*, 8 februari 1999.

leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid”.²⁵⁵ Ons daarvoor te blijven inzetten, is meer dan de moeite waard.

Krachtige gemeenten

Veel van de zojuist bedoelde zaken en activiteiten voltrekken zich op lokaal vlak. Wij hebben dan ook krachtige gemeentebesturen nodig. Dat wil de minister van Binnenlandse Zaken ook: robuuste gemeenten. Hij kiest voor dat doel het middel van de grootschalige gemeentelijke herindelingen. Wij betreuren dat, omdat de bestuurskracht van een gemeente zeker niet alleen afhankelijk is van de grootte. Er spelen veel meer factoren een rol en daarom moeten de gemeenten, zo er al aanleiding toe is, van geval tot geval worden bekeken. Een knelpuntbenadering dus. Als een gemeente aantoonbaar tekort schiet, moet er natuurlijk iets gebeuren. IJkpunten zijn daarbij voor ons begrippen als gemeenschap, identiteit en lokale autonomie. Wij hebben deze benadering, waarin ook uitdrukkelijk onderscheid wordt gemaakt tussen stad en platteland, onlangs publiek verantwoord in onze notitie ‘Paal en perk, grenzen aan gemeentelijke herindeling’. Ons voorlichtingscentrum zal burgers in gemeenten die heringedeeld staan te worden, actief benaderen met onze visie.

Wat natuurlijk op zichzelf niet de doorslag mag geven, maar ook nooit helemaal buiten beschouwing kan blijven, is het effect van grootschalige gemeentelijke herindelingen op het aantal raadsleden, burgemeesters en wethouders uit onze partij. Ons bestuurlijk kader versmalt. Hetzelfde ondergaan andere kleinere partijen. Wij vinden dat een te betreuren ontwikkeling, die schadelijk is voor het geheel van de partij. Er zijn van bestuurlijke schaalvergroting ook nadelige gevolgen te vrezen voor de afstand kiezer - gekozene. Het lijkt er wel eens op dat de gemeente wordt gedegradeerd tot het doorgeefluik van Binnenlandse Zaken, een soort postkantoor van de overheid. Maar een gemeente die zichzelf respecteert, zal blijven ijveren voor een eigen beleidsruimte. Er zijn nog heel wat gemeenten die een eigen profiel trekken, als het bijvoorbeeld gaat om de zondag.

Ik denk aan de Winkeltijdenwet, die binnenkort weer aan de orde komt. Hoe groter de gemeente na herindeling, hoe moeilijker het wel eens zou kunnen blijken te zijn om bepaalde principiële standpunten te blijven innemen voor heel de gemeente. Ook dat is voor ons een argument om kritisch te zijn over diverse beleidsvoornemens ten aanzien van de schaal van de gemeenten.

255 1 Timotheus 2,2; vgl. artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Zie noot 6.

Het wordt gemeentebesturen die op godsdienstig-principiële gronden nog eigen lijnen willen trekken, heden ten dage niet gemakkelijk gemaakt. Een berucht voorbeeld is de Zondagswet. Andere voorbeelden treffen we aan inzake de beleidsruimte voor gemeenten bij het weren van coffeeshops, speelautomatenhallen en dergelijke. Wij hebben er steeds een punt van gemaakt dat gemeenten kunnen blijven kiezen voor de zogeheten nuloptie. Dat heeft ook onze houding bepaald bij het wetsvoorstel dat tot strekking heeft het bordeelverbod op te heffen. Gemeenten moeten toch bordelen binnen hun grenzen kunnen weren, ook op grond van het feit dat prostitutie principieel wordt afgewezen. Neen, zei de meerderheid van de Tweede Kamer en daarmee kwam het hoge woord er uit. Gemeenten mogen geen godsdienstig gefundeerde bezwaren aanvoeren tegen de vestiging van bordelen, een vestiging die de landelijke overheid mogelijk maakt. Er zouden nog wel andere mogelijkheden resten om vestiging van bordelen zoveel mogelijk tegen te houden. Toch is het schokkend, het is althans zo door ons ervaren, dat de tolerantie der tolerantanten toch niet zo ver gaat dat gemeenten met draagvlak in de plaatselijke bevolking om bordelen te weren daarvoor de mogelijkheid behouden. Er is weer een wissel om, het gaat van kwaad tot erger! Is dat nu recht, is dat een blijk van wijs beleid? Neen toch!

Betrouwbare overheid

Het is voor de geloofwaardigheid van de politiek en voor het gezag van de overheid van wezenlijk belang dat deze betrouwbaar zijn. Gaf de IRT-affaire al de nodige vragen en problemen, dat is zeker ook het geval met de verwickelingen rond de Bijlmerramp.²⁵⁶ Wij moeten uiteraard de uitkomsten van de parlementaire enquête naar deze ramp afwachten. Duidelijk is op voorhand dat, indien er steken gevallen zijn, de politiek verantwoordelijken niet buiten schot kunnen blijven. Zij mogen zich niet verschuilen achter onwetendheid. Niemand anders kan door de Tweede Kamer ter verantwoording worden geroepen dan de verantwoordelijke bewindslieden.

De overheid heeft een voorbeeldfunctie in de samenleving. Dat luistert nauw. Eerlijkheid, onkreukbaarheid en waardigheid moeten buiten verdenking blijven. Daarbij hoort ook een meten met eenzelfde maat, als het gaat om burgers, om ambtenaren,

256 IRT-affaire: De Parlementaire Enquêtecommissie (commissie-Van Traa) presenteerde haar eindrapport op 1 februari 1996, getiteld 'Inzake opsporing'. Zie ook Bijlage Handelingen II Kamer 1994-1995, 23945 en 24072, alsmede *De Banier* 17 mei 1996 (75/10), p. 6-9.

De Bijlmerramp: Het vliegtuigongeluk met een Israelisch transportvliegtuig dat neerstortte in de Bijlmer in Amsterdam vond plaats op 4 december 1992. Deze ramp heeft geleid tot een parlementaire enquête. Nader over de Bijlmerramp: *De Banier* 18 februari 1999 (78/4), p. 10-11; idem 10 juni 1999 (78/12), p. 7.

om ambtsdragers. In dit verband past ook het parlement zelf een deftige en waardige stijl. Terecht vraagt de voorzitter van de Tweede Kamer daarvoor aandacht. Omgangsvormen, spelregels in het politieke debat, uiterlijk voorkomen en dergelijke zijn niet waardevrij. Het politieke bedrijf voltrekt zich in een glazen huis. In deze tijd van openheid en openbaarheid wordt er door iedereen op gelet. Wie aan de weg timmert, heeft veel bekijks. En hoge bomen vangen veel wind.

Door de overheid gestelde rechtsregels moeten van onbesproken kwaliteit zijn. Zij beogen aan burgers rechtszekerheid en rechtsbescherming te bieden. Burgers moeten daarop kunnen vertrouwen. Het openbaar bestuur moet heden ten dage nogal eens worden gecorrigeerd door de rechter. De verzakelijking heeft te zeer toegeslagen, terwijl het openbaar bestuur zich tegelijkertijd een te informele stijl heeft toegeëigend. Men spiegelt zich te veel aan het bedrijfsleven. Resultaten binnenhalen heeft de overhand genomen op kwaliteit. Het is derhalve aan te bevelen dat er meer aandacht is voor de juridische deugdelijkheid van de tot stand gebrachte wet- en regelgeving door bijvoorbeeld adviezen van de Raad van State, zeker als die negatief zijn, serieuzer te nemen. Ook moet worden gestreefd naar verbetering van de kwaliteit van de overheidsbesluiten, zoals vergunningen en ontheffingen. Eén en ander zou dan bij de burger betrouwbaarder kunnen overkomen.

Wanneer milieumaatregelen worden getroffen - en die zijn bij een bijbels genormeerd rentmeesterschap onmisbaar - moet van meet af aan ook worden gekeken naar uitvoerbaarheid. Als daarop niet of te laat wordt gelet, tast dat het onontbeerlijke draagvlak voor het beleid aan. Mensen accepteren dan op zijn best de normstelling, maar zien dan in hun eigen omgeving van wonen en werken geen praktische mogelijkheden van realisering. Voor hen zijn haalbaarheid en betaalbaarheid natuurlijk cruciaal. Een overheid die daar niet voldoende op inspeelt wordt door hen gezien als een overvragende overheid. Het is dan beter er een werkbaar geheel van te maken door heldere afspraken te maken over de termijn waarbinnen een doelstelling moet zijn gehaald. Ik denk hierbij niet in de laatste plaats aan de agrarische sector. Diverse herstructureringen zijn in gang gezet, de varkenssector, de pluimveehouderij, de glastuinbouw.

Een betrouwbare overheid zoekt overeenstemming met de betreffende sector over een mogelijk plan van aanpak. Gezamenlijk in uitvoering genomen beleid naar aanleiding van heldere, door de overheid gestelde doelen, heeft meer kans van slagen dan eenzijdig afgedwongen maatregelen. Wij raden het kabinet krachtig aan zich van dit uitgangspunt te bedienen. Dat zou betekenen dat in het kader van de Wet herstructurering varkenssector de handen ineen worden geslagen, nu de rechter forse kanttekeningen heeft geplaatst bij het ontbreken van een schadevergoeding inzake de opgelegde

korting van de varkensrechten.²⁵⁷ Er kan ook een les uit worden getrokken voor de pluimveesector, die bezig is een plan van aanpak op te stellen. Ook de glastuinbouw heeft duidelijkheid nodig over de mogelijkheden om nieuwe lokaties in te richten.

De *Agenda 2000*²⁵⁸ heeft voor de agrarische sector verstrekkende gevolgen. Wij bepleiten dat onze overheid de negatieve inkomenseffecten ervan opheft door (tijdelijke?) inkomenssteun en flankerende maatregelen met positieve inkomens-effecten, zodat de uit dit geheel voortvloeiende inkomenspositie al met al niet verslechtert. Zo zou aan deze hard werkende ondernemers recht worden gedaan, de overheid zou betrouwbaar overkomen en het zou derhalve van wijs beleid getuigen.

De agrarische sector is als geen ander afhankelijk van de weersomstandigheden en van mogelijke bedreigingen, die de mens niet beheerst. De uitbraak van de varkenspest heeft dat wel geleerd en ook de gevolgen van de overvloedige regenval heeft in dezen diepe sporen getrokken. Dat wij ons die afhankelijkheid toch werkelijk bewust zouden zijn en blijven. Er geschiedt niets bij geval, overal is de voorzienige hand Gods in. Het gaat er nu maar om, of we dat voluit erkennen, of we leren berusten in Zijn beleid. Wij hebben de landelijke overheid geprezen om de tegemoetkoming in de geleden waterschade. Die tegemoetkoming werd als ruimhartig en dus doorgaans toereikend ervaren. Dat mag van dit 'paarse' kabinet aangetekend worden.

Levensbeschouwing onder 'Paars'

De overheid kan haar betrouwbaarheid ook bewijzen door nu eindelijk eens klip en klaar te bevestigen dat levensbeschouwing een ordenend principe blijft in de zorgsector. De ontwikkelde regiovisie levert voor veel instellingen met een christelijke grondslag spanningen op.

Ik denk aan de Stichting 'De Hoop' te Dordrecht, een instelling voor verslavingszorg die erkend goede hulp verleent, ik denk ook aan de GLIAGG De Poort²⁵⁹, die nu al geruime tijd moet vechten voor voldoende capaciteit in het hulpaanbod. Het is toch geen doen met zo lange wachtlijsten te moeten werken, patiënten en cliënten worden er de dupe van. Dat kan toch van niemand de bedoeling zijn!

257 Brief van de minister van LNV van 10 juli 1997 aan de Tweede Kamer (25448). De wet herstructurering varkenshouderij (25 746) is vastgesteld op 9 april 1998 en van kracht geworden op 1 september 1998 (*Staatsblad* 1998, nrs. 236 en 238).

258 Op 24 en 25 maart 1999, tijdens de Europese Raad te Berlijn, bereikten de Europese staatshoofden en regeringsleiders een akkoord over de hervormingen *Agenda 2000* ter modernisering van cruciale beleidsgebieden (waaronder het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) en ter voorbereiding van de Europese Unie op de uitbreiding met landen uit Midden- en Oost-Europa.

259 Thans werkzaam onder de naam 'Eleos'.

Wij hebben ook zorgen over bepaalde ontwikkelingen in het onderwijs. De vrijheid van onderwijs is Grondwettelijk verankerd, daar niet van. Maar hoe wordt één en ander geïnterpreteerd? Dat ouders bij de school van hun kinderen worden betrokken, is natuurlijk goed. Maar dat de overheid gaat voorschrijven welk deel van het bestuur uit ouders zal bestaan, gaat toch wel ver. Zeker, als wordt bedacht dat van die ouders ten hoogste respectering van de grondslag van de school kan worden gevraagd. Het zal zaak zijn dat schoolbesturen nauwgezet toezien op hun toelatingsbeleid. Het zogehe- ten richtingvrije plannen van scholen heeft wellicht aantrekkelijke kanten, maar heeft bepaald ook bezwaren. Daarom lopen wij nog maar niet zo hard als het CDA lijkt te doen. Wij willen eerst de concrete voorstellen wel eens bestuderen. Wij voorzien nare gevolgen voor bijvoorbeeld de kosten van het leerlingenvervoer. De overheid zou een adequate vervoerskostenregeling moeten garanderen. De overheid moet scholen het recht doen behouden om instemming met de grondslag van de school van de ouders te blijven vragen. Aan deze voorwaarden moet worden voldaan, willen wij met de voor- stellen kunnen instemmen. Het voldoen aan deze voorwaarden zou recht zijn, van wijs beleid getuigen en dat zou de betrouwbaarheid van de overheid ten goede komen.

Grote onrust

In veel gebieden ter wereld heerst grote onrust. Er woedt een toenemend aantal (bur- ger)oorlogen. Miljoenen mensen zijn van huis en haard verdreven. Persoonlijk onder- vonden of te vrezen bedreiging, dan wel bittere armoede nopen velen hun heil elders te zoeken. Een deel er van komt naar Nederland. Ons systeem van opvang en verwerking is zwaar belast. Dat roept onder de burgers uiteenlopende gevoelens op. Het draag- vlak voor een al te ruimhartig beleid neemt af. De roep om beperkende maatregelen klinkt steeds harder. SGP'ers moeten zich niet laten meeslepen door oppervlakkige sentimenten, maar nuchter zijn. Herbergzaamheid voor verdrevenen is onopgeefbaar, maar aan dit bijbelse uitgangspunt moet wel op een eerlijke, rechtvaardige manier vorm worden gegeven. Aan beperkende maatregelen ontkomen wij niet, de zogeheten economische vluchtelingen bijvoorbeeld moeten worden teruggewezen, juist terwille van de uitgestoken hand naar hen die echt op onze hulp aangewezen zijn. Snelle en correcte procedures zijn nodig, het duurt nu voor velen veel te lang.

Op Europees niveau zal er moeten worden gekomen tot een eerlijker verdeling van aantallen asielzoekers over de lidstaten van de Unie. Daarnaast moet door gemeen- schappelijke inspanning gewerkt worden aan het wegnemen van de oorzaken van de migratiestromen. Goede ontwikkelingssamenwerking, diplomatieke pressie en zo nodig militaire druk om conflicten te voorkomen, in te dammen of stop te zetten.

Ons bereiken vele signalen van toenemende christenvervolgingen (India, Vietnam, China, Ambon). De kerken hebben hier een duidelijke taak: gebed en bemoediging, waar mogelijk hulp. Ook de politiek heeft een taak: via diplomatieke weg overheden ertoe bewegen de vrijheid van belijden en beleven van het christelijke geloof te herstellen. Regelmatig roepen wij onze regering te hulp bij bekend geworden kwesties.

Israël heeft in het bijzonder onze aandacht. De El Al-perikelen naar aanleiding van de verwickelingen rond Schiphol doen daar niets van af.²⁶⁰ Het vredesproces in het Midden-Oosten sukkelt voort. Het gevaar dreigt dat Arafat op 4 mei 1999 eenzijdig de Palestijnse staat zal uitroepen. Dan zou het geweld wel eens kunnen escaleren. In Israël zelf zullen eind mei verkiezingen worden gehouden. Een vertrouwenwekkend antwoord op de vraag hoe het verder zal gaan, is derhalve nu niet te geven. Maar ons land moet Israël blijven steunen, daar mag geen twijfel over ontstaan.

Ethische kwesties

In het verleden heeft de SGP regelmatig gewaarschuwd tegen het zich begeven op een hellend vlak door de aanvaarding van het zelfbeschikkingsrecht in kwesties van leven en dood. Onthutsend was het dezer dagen kennis te moeten nemen van de opvatting van een cultuurfilosoof, de heer Rietdijk, die vindt dat op gehandicapten abortus provocatus en euthanasie kan worden toegepast. ‘Het beëindigen van (ongeboren) leven van categorieën geestelijke en lichamelijke onvolwaardigheid’ levert voor hem ‘geen enkele morele aarzeling’ op. Hij motiveert dit onder meer met de (financiële) lasten die de zorg voor deze mensen voor de maatschappij betekenen.²⁶¹ Wij hebben tegen deze opvatting krachtig stelling genomen. Het is niet te hopen dat een dergelijke redeneertrant de voorloper van de maatschappelijke ethiek van de 21ste eeuw is. Het hellende vlak zou dan wel uiterst steil zijn.

Waren het in het recente verleden abortus provocatus en euthanasie die alle aandacht vroegen, als het ging om brandende ethische vraagstukken, nu worden deze verdrongen door de regeling van het ‘homohuwelijk’, de discussie over het kloneren van dier en mens en de xenotransplantatie. Het zal duidelijk zijn dat bij ons grote beduchtheid bestaat voor politieke en maatschappelijke acceptatie van deze moderne thema’s. Stap-

260 Perikelen als gevolg van het neerstorten van een vrachttoestel van El Al in de Bijlmer op 4 oktober 1992.

261 Dr. C.W. Rietdijk doet deze uitspraken in een interviewbundel van *Parool*-journalist Maurits Schmidt, *De Holle Diamant, het grote debat over new age*, uitgeverij L.J. Veen.

je voor stapje gaat het toch in die richting. Wat zullen er de gevolgen van zijn? Bij het ‘homohuwelijk’ gaat het om het openbreken van op Gods Woord gegronde structuren voor het wettig samenleven van man en vrouw. Bij de andere onderwerpen die zijn genoemd, gaat het om geavanceerde prestaties van de mens. Niet alles echter waartoe de mens in staat is, is ook geoorloofd in het licht van onze verantwoordelijkheid voor het Aangezicht van God en ons bijbels genormeerde ‘bouwen en bewaren’ van Zijn schepping. Daarom wijzen wij op principiële gronden de genoemde mogelijkheden af. Ook het thema van de voedselveiligheid verdient steeds meer aandacht. In dat geheel is de aanwending van genetisch gemodificeerde grondstoffen van groot belang. Ook hier geldt dat grote terughoudendheid moet worden betracht, omdat de gevolgen op langere termijn onbekend zijn.

‘Paars’ heeft wind tegen

‘Paars’ heeft de wind momenteel tegen. De economische groei stagneert. De meerjarenbegroting moet worden aangepast. Voor de eerstkomende maanden wordt een intensieve discussie binnen het kabinet verwacht over de begrotingsstukken. De fractievoorzitters van de coalitiepartijen vliegen elkaar zo nu en dan al in de haren over hoe het verder moet. Het zou best eens spannend kunnen worden, want zo heel veel houden ze nu ook weer niet van elkaar in het verstandshuwelijk dat ‘paars’ is. Er lopen ook nog andere heikele kwesties, de Bijlmerramp, de uitbreiding van Schiphol enzovoort. Wij wachten deze ontwikkelingen maar af. Een belangrijke kwestie zal in de komende tijd ongetwijfeld ook worden gevormd door het belastingstelsel voor de komende eeuw. De messen worden er al over getrokken door bijvoorbeeld de heren Melkert en Dijkstal.²⁶² Wij stellen de voorwaarde dat de lasten die verbonden zullen zijn aan de overwogen aanpassingen naar draagkracht worden verdeeld. De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen. We mogen de sociaal zwakkeren niet in de kou laten staan.

Verootmoediging

Wij namen als uitgangspunt voor deze partijrede de Psalmregel ‘vol recht en wijs beleid’. Wij roepen de overheid op recht en gerechtigheid te betrachten en een wijs beleid

262 A.P.W. Melkert (PvdA), minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 22 augustus 1994 tot 3 augustus 1998. Lid van de Tweede Kamer van 3 juni 1986 tot 22 augustus 1994 en van 19 mei 1998 tot 17 oktober 2002.

H.F. Dijkstal (1943-2010) (VVD) was lid van de Tweede Kamer van 11 november 1982 tot 2 juni 1986, van 30 juli 1986 tot 21 augustus 1994, van 19 mei 1998 tot 1 september 2002. Van 22 augustus 1994 tot 3 augustus 1998 was hij minister van Binnenlandse Zaken en vice-premier in kabinet-Kok I.

te voeren. Wij beseffen heel wel dat, zou onze regering daar al optimaal aan voldoen, het nog altijd maar een zwak aftreksel zal (kunnen) zijn van wat de Psalmddichter bezingt. Wij leven ‘buiten het paradijs’. Maar dat neemt niet weg dat wij ernstig willen waarschuwen tegen het aan de hand houden van de zonde, het gedogen van ongerechtigheid, het in wet- en regelgeving verankeren van dingen die de toets van Gods Woord en Wetten enenmale niet kunnen doorstaan. Wij moeten tot inkeer komen. Het gaat immers niet goed met ons land, als wij letten op wat er allemaal kan. Er kunnen in ons land dingen die in de ons omringende landen nog ondenkbaar zijn. Bij dat alles moeten wij ons de vraag stellen, hoe het zover heeft kunnen komen en waar ons dit alles brengt. Ons past verootmoediging en de belijdenis dat wij mede schuldig staan.

De profeet Jeremia kende daar iets van door de krachtige werking van Gods Geest en hij schroomde niet dat voor het hele volk te belijden: “Wij hebben tegen de HEERE, onze God, gezondigd, wij en onze vaders, van onze jeugd aan tot op deze dag; en wij zijn der stem des HEEREN, onzes Gods, niet gehoorzaam geweest.”²⁶³ Hij riep zijn volk op terug te keren tot de HEERE, de God van hun voorgeslacht. Wanneer dat zou gebeuren, zou het genezen worden van alle afkeringen. Werkelijk, in de HEERE, onze God, is Israëls heil, aldus deze profeet. En dus ons aller heil! Het is immers heden ten dage niet anders.

Wij moeten inleven wie wij SGP’ers zijn voor God en wie wij behoren te zijn. Opdat de zonde zou wegen en schuld werkelijk schuld zou zijn voor God. Dat geldt in het persoonlijke leven, dat geldt dan ook voor de schuld en de breuk van land en volk. Dan gaan er wonderen gebeuren! Dat is Zijn belofte. Zijn beloften zijn in Christus Jezus alle ja en amen. In Hem is het leven, een leven met perspectief voor tijd en eeuwigheid. Wij mogen elkaar toch wel toewensen dat wij door wedergeboorte en waarachtige bekering, gewerkt door Gods Geest in Christus mogen geborgen zijn. Door een waar geloof, met een vaste hoop en een vurige liefde.

Wij wensen het elkaar van harte toe Hem te mogen kennen en de kracht Zijner opstanding en de gemeenschap Zijns lijdens, Zijn dood gelijkvormig wordende.²⁶⁴ Ik geloof zeker dat wij dan ook in de politiek proberen een lichtend licht en een zoutend zout te zijn, leesbare brieven van Christus, Hem tot eer. Onze diepste begeerte zal dan zijn van Hem te getuigen en een beleid te bevorderen dat in overeenstemming is met wat de Heere van ons vraagt.

263 Jeremia 3,25.

264 Filippenzen 3,10.

Wij zullen dan van harte instemmen met Psalm 97:

*God heerst als Opperheer;
Dat elk Hem juichend eer',
Gij, aarde, zee en eiland,
Verheugt u in uw Heiland.
Hem dekt met majesteit
Der wolken donkerheid;
Hij vestigt Zijnen troon
Op heil'ge rijksgeboôn,
Vol recht en wijs beleid.²⁶⁵*

Van der Vlies in zijn werkkamer

265 Psalm 97 vers 1 berijmd.

26 februari 2000

HIJ ZAL EEUW UIT EEUW IN REGEREN²⁶⁶

Voor het eerst in de lange en rijke geschiedenis van onze partij begint het jaartal bij deze partijrede met het cijfer 2. We gaan aan het einde van dit jaar de twintigste eeuw uit en, als God het geeft, de eenentwintigste eeuw in. Velen hebben de overgang van het jaar 1999 naar het jaar 2000 reeds als eeuwwisseling ervaren, temeer waar er ook de zogeheten millenniumproblematiek was. Overheid en bedrijfsleven hielden de adem in bij de vraag of de computersystemen in hun programmatuur de overgang van een jaartal dat begon met een 1 naar een jaartal dat begint met een 2 wel geruisloos zouden verwerken. Er werd van alles en nog wat voor mogelijk gehouden. Diverse voorzorgsmaatregelen werden getroffen. Informatie – en communicatiesystemen werden getest op het al dan niet millenniumproof zijn. Achterom ziende, is het voor zover wij weten, allemaal nogal meegevallen. Op zijn minst is duidelijk geworden, en dat moet ons bijblijven, hoe afhankelijk wij ons hebben gemaakt van ingewikkelde elektronische technieken, die de meeste mensen verre van overzien en door slechts enkele deskundigen ternauwernood worden beheerst.

Meer nog dan bij een andere jaarwisseling, mag deze keer wel verwondering postvatten over de lankmoedigheid van God, Die ons gedragen en verdragen heeft. Veel zonden en ongerechtigheden immers, zijn verankerd in het publieke leven in onze samenleving. Het zou naar recht zijn als God met Zijn oordelen zou doortrekken. Nog doet Hij dat niet, opdat wij mensen zouden wederkeren tot Hem en Zijn gezegende dienst. Gekregen en verlengde tijd is genadetijd!

De 20ste eeuw

Er zijn in de achterliggende weken vele typeringen weergegeven van de twintigste eeuw. Het is in menigerlei opzicht een markante eeuw geweest. Onlangs werd de Tweede Wereldoorlog daarin nog de meest ingrijpende gebeurtenis genoemd. De strijd der geesten heeft gedurende deze gehele eeuw indringend gewoed, en gaat trouwens nog door. De politieke stromingen stonden aanvankelijk scherp tegenover elkaar. Een tijd van verzuiling, confrontatie en polarisatie. Dr. W. Aalders noemde deze eeuw niet zonder grond 'de eeuw der ideologieën'. Van lieverlede werd een systeem van sociale

266 Ontleend aan Psalm 66 vers 3 berijmd.

zekerheid ontwikkeld wat bekend is geworden onder het begrip ‘verzorgingsstaat’, met als gevolg een uitholling van de persoonlijke verantwoordelijkheid. Wetenschap en techniek namen een geweldige vlucht. Er werd steeds meer mogelijk. De ouderen in onze partij, zeker zij die nog herinnering hebben aan de vooroorlogse tijd, zullen het graag beamen: er is ontzettend veel veranderd. Een enkel voorbeeld daarvan volgt.

- Woningen, wegen, vliegverkeer, ruimtevaart; de mobiliteit is enorm toegenomen. Bijna iedereen heeft een auto voor de deur. Er zijn geen afstanden meer.
- Telefonie, radio en televisie, elektronische snelweg, internet; iedereen communiceert met iedereen. Verre landen komen steeds dichterbij, grenzen vervagen. Gebeurtenissen wereldwijd rollen de huiskamers binnen. We worden heden ten dage deelgenoot en getuige van veel waarvan onze voorgelachten doorgaans geen weet hadden.
- De medische – en biotechnologie hebben mogelijkheden verschaft om ziekten te bestrijden en ongemakken te verhelpen. Tegelijk worden grenzen verlegd die voor nieuwe ethische vragen plaatsen. Een voorbeeld daarvan is de xenotransplantatie.²⁶⁷
- Zaten we op de grens van de negentiende naar de twintigste eeuw nog in de doorwerking van de ‘emancipatie der kleine luyden’, het ging in de laatstgenoemde eeuw om de emancipatie van de vrouw. Rolverdeling tussen echtelieden, de inrichting van het gezinsleven, de arbeidsparticipatie van man en vrouw veranderden sterk. Individualisering en economische zelfstandigheid werden de speerpunten van overheidsbeleid.

Deze eeuw was niet alleen een eeuw van techniek, maar ook van secularisatie. Tussen techniek en secularisatie bestaat in de praktijk van het leven een nauwe samenhang. Naarmate men meer ging zien en geloven in de verworvenheden van de techniek, waande men zich minder afhankelijk van God. Uiteraard zijn er veel meer factoren bij in geding, maar de behoefte aan kerkgang daalde aangrijpend. Men wist het zelf wel. Men meende het Woord van God noch de God van het Woord langer nodig te hebben. Mensen haakten af en dat is hun te verwijten, maar ook de kerk gaat niet vrijuit. Zij wist immers vele kerkgangers kennelijk niet meer te boeien en vast te houden. Ontkerkelijking én een hoge technische vlucht en macht gaan in de naoorlogse tijd hand in

267 Xenotransplantatie: transplantatie van organen, weefsels of cellen van de ene soort naar een andere, bijvoorbeeld van varkens naar mensen. Wordt als mogelijke oplossing gezien voor het orgaantekort. Het is niet zeker of dit ooit mogelijk zal worden.

hand. “Nooit is er een tijd geweest die zo technisch is als de onze, maar tegelijk is er geen tijd geweest die geestelijk zo leeg is als de onze.”²⁶⁸

Het geloof in de maakbaarheid van de samenleving, vooral sterk in de roerige jaren zestig, heeft een gevoelige knauw gekregen door het faillissement van traditionele concepten van socialisme en communisme. De tijd van de ‘grote verhalen’ is voorbij. Het is druk geworden in het midden van het politieke spectrum, oude en herkenbare tegenstellingen zijn er niet zo veel meer. De burger gelooft het wel en wendt zich van de politiek af. De opkomstpercentages bij verkiezingen hebben een dalende tendens.

Er wordt serieus gevreesd voor een onomkeerbaar verval van de politieke partij als het instrument om burgerlijk-maatschappelijke verantwoordelijkheid ten opzichte van het openbaar bestuur vorm te geven. De ledentallen lopen terug en daarmee het financiële draagvlak. Er wordt gezocht naar alternatieve bronnen, sponsoring bijvoorbeeld. Het risico is aanwezig dat er afhankelijkheidsrelaties ontstaan, die ongezond zijn voor onbevangenheid en objectiviteit in politieke besluitvorming. In ons omringende landen zijn er voorbeelden te over van hoe het goed fout kan gaan. Verwezen hoeft slechts te worden naar incidenten in België en naar de ongekende crisis waarin de Duitse CDU is beland. Wij moeten die kant niet op, er zijn al genoeg tendensen van ‘veramerikanisering’ van de politiek. Niet ‘het grote geld’, maar heldere politieke overtuigingen en boodschappen moeten het doen. Inmiddels moet ook onze partij acht slaan op deze ontwikkelingen. Ook aan onze kringen zullen genoemde ontwikkelingen niet geheel voorbij gaan. Gelukkig groeit ons ledental nog steeds, in tegenstelling tot het aantal op onze lijst uitgebrachte stemmen. We zullen er de schouders onder moeten blijven zetten: ledenwerving, het opzoeken van jongere en oudere nieuwe kiezers, doordenking van onze beginselen in confrontatie met de moderne tijdgeest en daaraan verbonden thema’s. We mogen ons op plaatselijk vlak best de vraag stellen hoe onze kiesvereniging functioneert en of en hoe daaraan verbeteringen zijn aan te brengen. Worden de jongeren er voldoende bij betrokken? Maak daar serieus werk van. Zijn alle kerkelijke richtingen die verwant zijn aan de SGP evenwichtig bij de zaak betrokken? Streven naar dat evenwicht zou toch van wijsheid getuigen. We moeten immers geen aanleiding vormen tot onnodige vervreemding, integendeel, degenen die de kern van ons beginsel met ons delen, moeten we het gevoel geven dat ze er bij horen en hen daarmee binden. Is er ruimte voor een open en positief, kritisch-opbouwend gesprek over de wezenlijke vraagstukken van deze tijd en onze reactie daarop? We mogen dankbaar

268 Citaat van prof.dr.ir. E. Schuurman, hoogleraar Reformatorische Wijsbegeerte en lid van de Eerste Kamer voor de RPF, later ChristenUnie.

zijn voor de vele jongeren (!) en ouderen die zich zeer betrokken tonen bij onze partij. Er zijn gelukkig groeiende en bloeiende plaatselijke afdelingen, maar er zijn er ook enkele die zorg geven, waar alles wat ingezonken oogt. Uiteraard kunnen bepaalde omstandigheden er debet aan zijn, die niet gemakkelijk zijn om te buigen. Maar dan moet de moed niet te gauw worden opgegeven. Wij zijn gaarne bereid tot ondersteuning, waar mogelijk en naar vermogen.

De 21ste eeuw

Wie zal verstandige woorden kunnen spreken over de komende eeuw? Het tempo van diverse ontwikkelingen is ontstellend hoog. Waar zal ons dat allemaal brengen? Wat zal op onze weg worden geplaatst? Er is er Eén Die dat weet, Die dat alles in Zijn hand heeft. Het gaat om Hem van Wie de psalm waaraan wij de titel van onze partijrede ontlene, belijdt dat Hij eeuw uit eeuw in regeert. Onze diepste wens is dat wij in oprecht door Gods Geest gewerkt geloofsvertrouwen die belijdenis van ganser harte mogen nazeggen. Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus zegt het zo inhoudsvol, dat het “de almachtige en alom tegenwoordige kracht Gods is, door welke Hij hemel en aarde, en alle schepselen als met Zijn hand onderhoudt en alzo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede, en alle dingen, niet bij geval, maar ons van Zijn Vaderlijke hand toekomen.”²⁶⁹ Wanneer dat in ons hart leeft, zullen wij in onverhoopte tegenspoed geduldig en in onverdiende voorspoed dankbaar zijn. We zullen dan in volstrekte afhankelijkheid van Hem ons werk doen, met de bede om wijsheid en kracht.

De overheid heeft de economische onafhankelijkheid en zelfstandigheid van de burgers door haar beleid bevorderd. Emancipatie, individualisering, mondigheid. Naar veler inzicht zullen deze trends zich nog kunnen doorzetten. Het in persoonlijke vrijheid kunnen doen van keuzes voor de inrichting van je leven, zelf daartoe te beschikken over het nodige geld, dat is voor velen de nastrevenswaardige macht. Een internationale studie naar de wereldcultuur laat zien dat arme mensen en culturen zich richten naar vaste normen en waarden, maar dat dat boven een zeker welvaartsniveau niet langer opgaat. Dan telt welvaart meer dan vaste normen en waarden.²⁷⁰ De verdere verhoging van die materiële welvaart staat steeds weer hoog in het vaandel. En dat niet alleen, maar ook de vormgeving van die welvaart. Op de wereldwijde markt geldt het primaat van de economie., economische globalisering noemt men dat. De publieke

269 Citaat uit antwoord 27. Zie ook noot 15.

270 Aldus prof. dr. ir. G. van Dijk in *Reformatisch Dagblad* van 21 december 1999.

moraal, vroeger nog een stevig bouwwerk, raakt verkrumeld tot een code voor het privé-leven. Dit zijn kenmerken van het zogeheten postmodernistische levensgevoel dat om zich heen heeft geslagen. Een ander kenmerk van dat gevoel is de nadruk op het verlangen naar “seks drugs, sport en direct op genot gerichte consumptie; het ‘kicken’ op van alles en nog wat”.²⁷¹ De hiervoor geciteerde hoogleraar Van Dijk houdt het voor mogelijk dat de nieuwe eeuw er één zou kunnen zijn waarin de burger meer zelf zijn eigen sociale omgeving gaat bepalen. De burger gaat bijvoorbeeld meebeslissen over de manier van produceren van zijn voedsel. Hij wacht niet meer af wat hem wordt voorgeschoteld, maar neemt het initiatief, stelt zijn eisen. Dat is een omslag van de eeuw van de consument naar de eeuw van de zelfbeherende burgerij. De risico’s van deze trend zijn extreem egoïsme, normloosheid en gebrek aan wederzijds respect. Het recht wordt in eigen hand genomen, men dopt zijn eigen boontjes wel. Extreme voorbeelden van dat gebrek aan wederzijds respect vind je in de golf van straatgeweld en bijvoorbeeld het geweld tegen conducteurs.

We groeien toe naar een ingewikkelde netwerksamenleving, waarin niet langer de persoonlijke contacten, maar elektronisch onderhouden relaties bepalend zijn. Er wordt steeds vaker gesproken van ‘de internetjeugd’. De jongere generaties groeien op als gebruikers van de elektronische snelweg, met naar het lijkt vooreerst nog onuitputtelijk veel nieuwe en steeds snellere mogelijkheden. Informatie – en communicatiesystemen nemen en houden velen in de ban. Dat proces heeft trekken van een moderne slavernij en knechting en lijkt onafwendbaar. Er is sprake van een digitale revolutie, waarvan de gevolgen eigenlijk nog lang niet te overzien zijn. Ongetwijfeld zitten er ook behoorlijke schaduwkanten aan de elektronische snelweg. Wat raast er allemaal niet langs die snelweg? Porno, racisme en andere ‘vunzigheid’. Terecht maken velen zich zorgen over de gevolgen van dit alles voor onze gezinnen en het geestelijke klimaat waarin wij komen te leven. We hebben niet veel tijd voor bezinning en regulering, we lopen al gauw achter de feiten en de ontwikkelingen aan. Er tekent zich een actuele generatiekloof af en op zijn minst een tempoverschil tussen oud en jong. De generatie van de beslissers - ouders, ambtsdragers e.d.- hebben en houden een achterstand ten opzichte van de jongere generaties. Mijns inziens leidt dat, als we niet uitkijken, tot een communicatieprobleem. Men zou in toenemende mate verschillende talen kunnen spreken. Communicatiedeskundigen verwachten dat. Vorig jaar is er in kerkelijk Nederland veel gesproken over ‘de boodschap en de kloof’, over de vragen hoe in de prediking,

271 Drs. I.A. Kole in: J. van der Graaf en I.A. Kole, *Onthaast verwachten*, Kampen, 1999, p. 63.

de catechese en in het pastoraat goed gecommuniceerd kan blijven worden met de jongeren van de 21ste eeuw. Zullen ouderen en jongeren elkaar nog (willen) verstaan? Hoe kun je de buitenkerkelijke medemens nog bereiken met de prediking van het Woord van God? Naar mijn mening zullen wij ook in onze partij in steeds sterkere mate met deze probleemstelling worden geconfronteerd. Wij zullen er goed aan doen deze en dergelijke vragen onder ogen te zien, opdat wij ons politiek getuigenis op een verstaanbare wijze blijven uitdragen. Volgens ons beginselprogramma is het onze roeping om de rechten en inzetten des Heeren tot meerdere erkenning te brengen ‘in den lande’. De Heere heeft ons daarbij helemaal niet nodig en Hij kan met onze kromme stokken rechte slagen toebrengen. Het hangt ten diepste niet van ons af, maar we zijn er wel verantwoordelijk voor om zo helder mogelijk over te komen. Het streven naar verstaanbaarheid moet niet uitmonden in het steeds weer aanpassen van de kern van onze boodschap, dat zou in elk geval een doodlopende weg zijn. Met behoud van wat wezenlijk is, moet hetgeen waarvoor we staan overgedragen worden aan de volgende generaties. Daartoe is onderling vertrouwen nodig; gebed om wijsheid ook.

ChristenUnie

GPV en RPF hebben hun samenwerking verdiept.²⁷² Beide partijen blijven weliswaar voorlopig (hoe lang eigenlijk nog?) zelfstandig, maar hebben zich wel verbonden in een unie. Het doel is binnenkort te komen tot één kandidatenlijst, tot één fractie, partijbureau, partijorgaan, wetenschappelijk instituut, enzovoorts. Wij hebben beide partijen met dit feit gelukkiggewent. Na lange jaren van gescheiden optrekken, zijn beide loten van de Antirevolutionaire stam weer verenigd en dat is in deze tijd van verwarring en verdeeldheid een positief signaal. In het ‘delen’ is het protestantisme tot nu toe sterker geweest dan in het ‘helen’ en dat is eigenlijk diep beschamend. Ongetwijfeld zullen er nog vele moeilijke beslissingen moeten worden genomen. De naamgeving van de Unie was er al zo één. De keuze van de lijsttrekker is een volgende. Wat ons natuurlijk in het bijzonder interesseert is de politieke lijn die zal worden uitgestippeld, welk politiek profiel de nieuwe partij zich verschafft. Bijvoorbeeld in het spanningsveld economie – ecologie (Schiphol, Betuwelijn, (kern-)energiepolitiek) werden tot voor kort verschillende standpunten ingenomen. We hebben het voor de toekomst toe af te wachten, maar we zijn wel benieuwd. Het nationaal-gereformeerde karakter waarop het GPV zich altijd voorstond moet op eigentijdse en geloofwaardige wijze verweven worden met het christelijk-sociaal accent dat de RPF steeds probeerde te zetten. Dat is

272 Van der Vlies hierover in *De Banier* 19 februari 1998 (77/4), p. 9, van 25 juni 1998 (77/13), p. 7, van 28 oktober 1999 (78/20), p. 7 en van 9 december 1999 (78/22), p. 6.

uiteraard niet op voorhand tot mislukken gedoemd, maar nu ook weer geen kleinigheid. Zeker niet, als ook nog wordt aangegeven dat men zich wil kwalificeren voor het dragen van regeringsverantwoordelijkheid. De verleiding is dan immers groot om zich wat plooibaar op te stellen, zich eventueel wat aan te passen. Het CDA is in dezen het spreekwoordelijke baken in zee.

Over en weer is beklemtoond dat samengaan van de SGP met deze unie niet aan de orde is, maar dat de gegroeide samenwerking moet worden vastgehouden. Van belang is dat wij volstrekt helder zijn over onze onderlinge overeenkomsten en verschillen en de beweegredenen die daar achterliggen. Daar vragen vooral jongeren om, maar ook andere kiezers die in hun familie en kerkelijke danwel maatschappelijke omgeving unie-sympathisanten tegenkomen en onder beking kunnen raken van het élan van een nieuwe start. De samenwerking moet ons over en weer wat waard zijn, want laten we eerlijk zijn we hebben elkaar in het huidige tijdsgewricht hard nodig. We moeten over en weer zorgvuldig met elkaar omgaan. De SGP dient volstrekt helder te zijn over het onderscheid tussen het vanouds antirevolutionaire gedachtegoed en wat de SGP altijd heeft voorgestaan. Het gaat dan om de plaats die andere religies toegekend wordt in vergelijking met de protestants-christelijke godsdienst. De Bijbel zegt dat de overheid Gods dienaar is. Niemand, ook de overheid niet, kan twee heren dienen. Al die godsdienstige en levensbeschouwelijke richtingen kunnen dan toch niet op één lijn worden gesteld. Dat is het typisch theocratische geluid van de SGP. De SGP wenst het kabinet rechtstreeks met en op het Woord van God aan te spreken, van welke kleur het kabinet ook is. De SGP is vanuit deze gezindheid tegendraads, waar Gods geboden rechtstreeks in het geding zijn. Dan kunnen we geen concessies doen aan de tijdgeest. We moeten proeven uit welke geest wetsvoorstellen opborrelen. Dat kan er in de praktijk toe leiden dat we alleen staan. Dat zij dan maar zo. We roepen de ChristenUnie op zich onvoorwaardelijk aan onze zijde te scharen, als het om deze dingen gaat.

Materieel tekort weg

De jongstleden jaarwisseling was in een bepaald opzicht in de politiek een markante overgang. Jarenlang moest een financieringstekort op de rijksbegroting worden verwerkt. Pijnlijke bezuinigingen en ombuigingen waren nodig om dat tekort nog zo klein mogelijk te houden. Nu is het eindelijk zo ver dat een begrotingsoverschot is ontstaan. Een strakke begrotingsdiscipline en vooral een meer dan verwachte economische groei zorgen daar voor. Sinds 1973 is die situatie er eigenlijk niet meer geweest. Al die jaren is de staatsschuld enorm toegenomen, jaarlijks moest er flink op worden bijgeboekt.

De staatsschuld is torenhoog en de last daarvan (aan rente een 30 miljard gulden per jaar momenteel) drukt zwaar op de toekomst. Er moet, nu er weer ruimte is, prioriteit worden gegeven aan het verlagen van die schuld. Daarover zal in het aanstaande voorjaar naar verwachting een pittig debat worden gevoerd. De coalitiepartners zitten namelijk niet op één lijn wat betreft de vraag welke bestemming kan worden gegeven aan het begrotingsoverschot. Het zou dit jaar gaan om maar liefst 11 miljard gulden, een bedrag dat in de komende jaren nog verder oploopt. Aldus het Centraal Planbureau. De PvdA en D66 willen extra geld aanwenden in de sfeer van zorg, onderwijs en veiligheid. De VVD voelt daar niets voor en wil de afspraak uit het regeerakkoord, gemaakt in somberder economische tijden, strikt naleven. De overheidsuitgaven zijn gebonden aan het zogeheten uitgavenkader. Dat behelst dat er alleen ruimte ontstaat voor extra bestedingen als er sprake is van meevallende overheidsuitgaven, bijvoorbeeld omdat de verschuldigde rente minder hoog uitvalt of omdat de overheid minder geld kwijt is aan uitkeringen. Meevallende belastinggelden gebruiken voor extra uitgaven, strookt niet met die benadering. ‘Verjubelen’ werd dat in het verleden smalend genoemd. VVD-leider Dijkstal heeft zijn coalitiepartners de wacht aangezegd. Hij dreigde onlangs het kabinet op te blazen als zij zich niet voegen naar de oude afspraken.

De SGP-fractie heeft zich altijd uitgesproken voor een verstandige mix van maatregelen. Nu het in materieel opzicht weer wat beter gaat met ons land, mogen de burgers merken dat aandacht wordt besteed aan voorzieningen die ons allemaal aangaan, te weten het onderwijs, de gezondheidszorg en de veiligheid op straat. De noden zijn op deze terreinen inderdaad groot. Het water is hier en daar tot aan de lippen gestegen. Gewezen kan hierbij worden op de grote schaarste aan goed opgeleid en vakbekwaam personeel in deze sectoren, aan achterstanden, wachtlijsten en dergelijke. Nu is met ‘meer geld’ niet meteen alles opgelost, dat is duidelijk. Tegelijk moet worden vastgesteld dat extra budgettering in elk geval op termijn verder helpt. Wij zijn derhalve bereid tot extra inzet op deze terreinen. Dat hebben wij sinds jaar en dag bepleit. Daarin zijn wij consistent.

Maar nu de andere kant. Een extra aflossing op de staatsschuld komt in de toekomst versterkt naar je toe. De rentelast op deze schuld wordt meteen beduidend lager en de hypotheek op de begrotingen voor de komende jaren kleiner. Verstandige aanpak dus. In de komende debatten zullen wij er dus met de VVD en het CDA voor pleiten om de meevallers vooral aan te wenden in deze sfeer.

Extra geld voor ‘goede doelen’ én extra aflossen op de staatsschuld, dat kan niet met dezelfde gulden. Politiek bedrijven is keuzes maken. Onze lijn is vooralsnog om de extra meevallers op de belastinginkomsten aan te wenden in de sfeer van de staats-

schuld en de extra meevallers op de begrotingsuitgaven te gebruiken voor te lenigen noden terzake van onderwijs, zorg en veiligheid. Wat betreft de genoemde 11 miljard gulden, zou het dan gaan om respectievelijk 7,5 in de eerste en 3,5 miljard in de laatste richting.

Maar nu immaterieel tekort nog

Laat het materiële tekort dan zijn weggewerkt en voor het luxe-probleem van de aanwending van de meevallers zorgen, er is nog altijd sprake van een immaterieel tekort en dat baart ons zeker zo grote zorgen. Dat is het schromelijke tekort aan normbesef, het gebrek aan geestelijke worteling in het Woord van God, aan het gehoorzamen van de Wet des Heeren. We zijn de laatste tijd op veel manieren indringend geconfronteerd met de ernstige gevolgen daarvan. Geweld op straat, in het openbaar vervoer, op scholen, rond de stadions en in de media. Drank- en druggebruik dat veel overlast bezorgt en lichamen verwoest. Onbegrijpelijk vaak voorkomend wapenbezit blijkt uit verfoeilijk, gewelddadig optreden. Agressiviteit onder jongeren en ouderen. Moordzaken onder wel uiterst bizarre omstandigheden. Mensen, jonge kinderen soms, vernederd tot lustobject en vernietigd aan de kant gelegd als een ding. Het is soms niet te vatten, als je al die verhalen leest of hoort. Wat komt door zulke droevige gebeurtenissen toch aangrijpend naar buiten wat sinds de zondeval in het hart van de mens leeft. Symptoombestrijding is een eerste vereiste. Het is te begrijpen dat de roep om zwaardere straffen steeds luider klinkt. De rechter mag zich evenwel niet laten leiden door emotie en sentiment. Maar een consequente en overtuigende berechting is geboden. Daarenboven moet de overheid er ook aan werken dat de achtergronden van dat alles worden verholpen. Dat kan de overheid niet alleen, kerken hebben in dit geheel ook een belangrijke taak en niet te vergeten de gezinnen. Mensen moeten met hun neus op de feiten worden gedrukt, ook als dat de tekortgeschoten opvoeding van hun kinderen betreft. Zij moeten krachtig aan hun verantwoordelijkheden worden herinnerd. Het normbesef moet worden hersteld. Iedereen heeft er de mond vol van, maar wat komt er nu werkelijk van terecht? En over welke waarden en normen hebben we het eigenlijk? Het moet gaan om de voluit bijbelse waarden en normen en daar wringt de schoen! Helaas denken velen het wel zonder die zegenrijke kaders te kunnen stellen. Daarin ligt de nood van onze dagen. De SGP heeft de roeping op alle overheidsniveaus land en volk, overheid en onderdaan op te wekken om te leven, te besturen en te regeren naar de eis van Woord en Wet, opdat het ernstigste tekort dat er in onze postmoderne tijd is, wordt 'weggewerkt'. Dat zal een grote zegen zijn! In het geval deze oproep veronachtzaamd blijft worden, maken we ons schuldig aan het verval dat zich steeds meer verontrustend om ons heen aftekent. Wij mogen wel vrezen dat de gevol-

gen niet lang zullen uitblijven. Het luistert nauw, God is geen ‘ledig Aanschouwer’. Wij hebben ons te verootmoedigen onder de vaststelling dat wij het er doorgaans zo onder kunnen uithouden, dat wij er wel mee leven kunnen, dat het ons niet in de nood en in de schuld voor God brengt.

Diepe ‘paarse’ sporen

Het kabinet had het in het voorjaar van 1999 knap moeilijk. Het strompelde van incident naar incident. De Bijlmerenquête, de Schipholkwestie, de dioxine-affaire, de nasleep van het IRT-dossier en een heuse, zij het korte kabinetscrisis naar aanleiding van ‘de nacht van Wiegel’ waarin het referendum in de Eerste Kamer sneuvelde.²⁷³ Met veel kunst- en vliegwerk werd het zomerreces gehaald. Niet zodra was deze misère voorbij, of het kabinet kwam met zeer ingrijpende voorstellen op de terreinen van abortus provocatus, euthanasie en het ‘homohuwelijk’. Deze voorstellen hebben inmiddels onder ons veel stof doen opwaaien. Er zijn bijeenkomsten van bezinning, verootmoediging en gebed gehouden. We zijn nu ruim een half jaar verder. Het is te wensen dat de verontrusting over de voorstellen niet verslapt, maar op de goede momenten, bijvoorbeeld tegen de tijd dat de wetsvoorstellen in de Kamer aan de orde komen, krachtig tot uitdrukking mag komen. Er zou een klem op de gewetens van bewindslieden en parlementariërs moeten worden gezet.

Inmiddels kan de abortuspil als medicijn worden verstrekt. Een voorstel dat ‘late’ abortussen mogelijk maakt, wordt binnenkort aan de Staten-Generaal voorgelegd. Een omvattend wetswijzigingsvoorstel inzake verdere liberalisering van euthanasie is door de Tweede Kamer in procedure genomen.²⁷⁴ Datzelfde geldt voor het wetsvoorstel dat het burgerlijke huwelijk openstelt voor een verbintenis van paren van hetzelfde geslacht en het adoptierecht regelt voor homoparen.²⁷⁵ Ongekend en onthutsend is de juichtoon die de fractie van D66 aansloeg in de schriftelijke procedure die zich dezer

273 Met zijn stem tegen het wetsvoorstel inzake de grondwettelijke regeling van het correctief referendum heeft VVD-senator Wiegel in de nacht van 18 op 19 mei 1999 niet alleen verwerping van het betreffende wetsvoorstel (28515) bewerkstelligd maar ook een kabinetscrisis (19 mei 1999). Inschakeling van informateur mr. H.D. Tjeenk Willink, vice-president van de Raad van State, heeft ertoe geleid dat het kabinet op 8 juni 1999 werd ‘gelijmd’. Zie *De Banier* 27 mei 1999 (78/11), p. 7 en 17.

274 Het betreft hier het wetsvoorstel ‘Toetsing van levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding’ en voorstellen tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht (artikel 293) en van de Wet op de lijkbezorging (Bijlage Handelingen II Kamer 1998-1999, nr. 26 691).

275 Het betreft de volgende twee voorstellen: Wet openstelling huwelijk (26 672) en Adoptie door personen van hetzelfde geslacht (26 673). Het eerste voorstel werd de Wet van 21 december 2000, *Staatsblad* 2001, 9 en is in werking getreden op 1 april 2001; het tweede voorstel leidde tot de Wet van 8 maart 2001 (*Staatsblad* 128), deels in werking getreden op 21 maart 2001, deels op 1 april 2001.

dagen voltrok. “Vervuld van trots hebben de leden van de D66-fractie kennis genomen van het onderhavige wetsvoorstel. Deze leden zijn van mening dat de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht, zoals de regering voorstelt, de gelijkberechtiging van mensen met een homoseksuele geaardheid, in beginsel voltooid.” We weten dus precies waar het om gaat en welke geest dit wetsvoorstel ademt. Het gaat hier om diepe ‘parse’ sporen, die in onze samenleving worden getrokken. Er worden fundamentele wendingen door gegeven aan onze rechtsorde, wel heel in het bijzonder in het geval van het ‘homohuwelijk’. Eerlijk gezegd denken wij dat onder ons nog veel te weinig wordt beseft wat er allemaal op het spel staat. Ons land staat op het punt dingen bij wet te regelen die elders nog ondenkbaar zijn. Men motiveert deze voorstellen vooral met het motief van het zelfbeschikkingsrecht dat mensen in hun ogen hebben om te beslissen over wezenlijke aspecten van hun leven, over het aangaan van een relatie voor het leven, over het al dan niet krijgen van kinderen, over de grenzen van leven en dood in gevallen van ongeneeslijke ziekte en dergelijke. Dat zelfbeschikkingsrecht wordt wat betreft levensbeëindigend handelen in de voorstellen zelfs toegekend aan jongeren vanaf de leeftijd van twaalf jaar, die desnoods tegen de uitdrukkelijke wens van de ouders in om euthanasie moeten kunnen vragen, een voorstel waartegen in de samenleving gelukkig nog een vrij breed gedragen bezwaar wordt gebracht.

Elke keer weer staan in deze discussies twee beginselen lijnrecht tegenover elkaar. Enerzijds de gedachte dat in bepaalde cruciale situaties aan de mens de eindbeslissing over leven en dood gegeven moet en kan worden en dat het de overheid, ondersteld dat zorgvuldigheidsvereisten zijn inachtgenomen, niet past om daar barrières tegen op te werpen. Anderzijds het beginsel dat alleen God, de Schepper en Onderhouder van ons aller leven, het recht toekomt om ons het leven te geven en op Zijn tijd en wijze ook weer te nemen, waarbij het niet aan de mens is dat recht op te eisen en in eigen handen te nemen.

Het moge toch duidelijk zijn dat wij om des beginsels wil met deze voorstellen niet mee kunnen. Het verwijt klinkt dan wel dat wij onze medemensen in moeilijke omstandigheden in de steek laten. Wij werpen dat verwijt verre van ons. Als het gaat om abortus provocatus wijzen wij met overtuiging op de mogelijkheden van intensieve hulpverlening en eventueel adoptie, zoals dat bijvoorbeeld door de VBOK wordt vorm gegeven. Inzake euthanasie is er een goede mogelijkheid van de palliatieve zorg – adequate pijnbestrijding, stervensbegeleiding en pastorale zorg – die in de praktijk voor velen de roep om onder de gegeven omstandigheden het leven maar beëindigd te krijgen, veelal doet verstommen. Vaak is het verzoek vooreerst een schreeuw om persoonlijke aandacht, vanuit eenzaamheid, onzekerheid en vertwijfeling. De praktijk

wijst uit dat het tekort aan beschikbare mogelijkheden voor een goede begeleiding het aantal euthanasieverzoeken negatief beïnvloedt. Wij stellen voor behandelende artsen op alle niveaus (van huisarts tot specialist) te verplichten tot voldoende kennis van de mogelijkheden van palliatieve zorg. Wij stellen ook voor de behandelende artsen en verpleegkundigen te verplichten tot de oprecht getoonzette verwijzing naar palliatieve zorg, waar nodig in een aparte voorziening aangeboden. Wij hebben en houden onze principiële bezwaren, maar, nog los daarvan, het kan toch niet zo zijn dat euthanasie wordt toegepast, immers een onherroepelijke ingreep, als niet eerst alle voorliggende mogelijkheden zijn beproefd.

In de loop van het aanstaande voorjaar zullen deze voorstellen in de Kamer definitief aan de orde zijn. Het gebed mag zich wel vermenigvuldigen of het God behagen mag het zo te besturen dat deze wetten de eindstreep niet halen. Niemand van ons is hierin vrij!

Toen vorig jaar al deze voorstellen binnen ongeveer een week bij de Kamer belandden, waren wij zo teleurgesteld en bedroefd dat wij in overweging hebben genomen nog scherper dan we al gewend waren, tegen ‘paars’ stelling te nemen. De oppositierol, in de politieke betekenis van het woord, ligt de SGP vanouds niet zo als doel in zichzelf. Onze gewoonte was en is om de daden van de achtereenvolgende kabinetten, van welke kleur ook, op eigen inhoud en betekenis te beoordelen. Oppositie voeren is in het voetspoor van *Ongeloof en revolutie* van mr. G. Groen van Prinsterer naar vermogen ons handelsmerk. Dit (in de politieke arena) in de betekenis van het bestrijden van beginsel met beginsel in de zin van het ontmaskeren van de tijdgeest en het ontkrachten van te veroordelen drijfveren. Toch menen wij er, het geheel overziende van wat ons heden ten dage wordt voorgelegd, goed aan te doen er straffer tegen in het geweer te komen. Daarbij moeten zaken en opvattingen van mensen worden onderscheiden. Daarbij moeten inhoudelijke gronden worden aangevoerd en moet de toonzetting waardig zijn.

Dilemma

De SGP werkt met haar beginselen in een parlementaire democratie. In de jaren tachtig is er een scherpe discussie gevoerd over de democratische gezindheid van onze partij. Aanleiding vormde het verwijt van wijlen de heer Den Uyl in onze richting dat wij ondemocratisch zouden zijn en derhalve een gevaar in ons bestel. Er bleek wat verwarring te bestaan in de gehanteerde terminologie. Wat was het nu: a-democratisch of on-democratisch. De dissertatie van dr. K. van der Zwaag *Onverkort of gekortwiekt?* maakt de zoektocht van de SGP en meer algemeen van hen die op grond van Schrift

en belijdenis een theocratisch beginsel in de politiek voorstaan, in dezen duidelijk.²⁷⁶ Er kan geen misverstand over onze houding bestaan. Wij aanvaarden de parlementaire democratie als werkruimte. Niet de vorm van de overheid is allermeeft beslissend, maar de norm waarnaar wordt geregeerd. Wij voeren een indringend protest aan als de enig juiste norm stelselmatig wordt genegeerd, als het gezag van het Woord van God en het beslag van Gods Wet op het openbare, het publieke leven wordt miskend. Dat is in onze tijd, gesecculariseerd en ontkerstend als deze is, niet eenvoudig. Er is nauwelijks nog een antenne voor onze uitgangspunten en doelstellingen. Het historisch besef taant ook en zelfs het begrip voor onze positie kwijnt weg. Dat is een ernstige omstandigheid. Was het niet zo dat God de Heere eeuw uit eeuw in regeert, de teugels in handen heeft, het zou moedbenemend zijn.

Een confrontatie met het spanningsveld tussen ons beginsel en de praktijk – die tot uitdrukking komt in huidige wet- en regelgeving - ontstond naar aanleiding van de discussie over het Plan van scholen in september jongstleden, toen de minister besloot een islamitische school voor voortgezet onderwijs in Rotterdam toe te staan, de eerste van die richting. Hetzelfde spanningsveld, zij het op een wat andere manier, deed zich gelden toen wij ons stemgedrag moesten bepalen ten aanzien van de fundamentele herziening van ons belastingstelsel. De herziening was nodig. De voorstellen brengen diverse verbeteringen aan. Bepaalde toezeggingen werden in onze richting gedaan, onder andere over de plaats in de fiscaliteit van de gemoedsbezwaarden tegen elke vorm van verzekering, over de positie van de alleenverdiener, over de fiscale bejegening van het hebben en verzorgen van kinderen (grote gezinnen), de verzorging van gehandicapte of chronisch zieke verwanten en de fiscale regelingen rondom bedrijfsbeëindigingen en het boerenbedrijf. Tegelijk moest worden vastgesteld dat de fundamentele van het stelsel liggen bij de individualisering en de economische onafhankelijkheid, leidend tot een partnerbegrip dat de toets der kritiek van het bijbelse spreken en denken over huwelijk en gezin niet kan doorstaan. Zulke dilemma's doen zich regelmatig voor.

Godsdienst en godsdienstige oriëntaties op waarden en normen voor het publieke bestel worden in onze pluriforme samenleving verwezen naar het privé-leven. Zij passen niet in een relativistische context, die een beroep doet op verdraagzaamheid en tolerantie. De tolerantie der tolerantanten slaat gemakkelijk om in onverdraagzaamheid in het geval gehoorzaamheid aan de universeel van kracht zijnde geboden des Heeren wordt opgeëist. Ruimdenkendheid, zelfbewustzijn en verdraagzaamheid vinden hun

276 K. van der Zwaag, *Onverkort of gekortwiekt?*, academisch proefschrift, VU Amsterdam, Heerenveen 1999. Zie ook *De Banier* van 15 juli 1999 (78/14), p. 7-8 en van 12 augustus 1999 (78/15), p. 7-9.

begrenzing zodra consequenties worden getrokken uit bijvoorbeeld het vierde gebod van de Wet des Heeren omtrent het tegengaan van de ontheiliging van de zondag als tot Zijn dienst afgezonderde dag des Heeren. Dat kan toch helemaal niet meer in deze tijd, zo redeneert men. Hetzelfde geldt als aan het zevende gebod uit de Decaloog voorschriften worden ontleend voor de inbedding ja dan neen van alternatieve leefvormen in ons bestel. Daar moeten wij ons maar even niet mee bemoeien, dat maakt ieder maar voor zich uit, zo werpt men ons tegen. En dan te bedenken dat wij nog geen begin van een oplossing hebben voor de weerbarstige vraagstukken die verbonden zijn aan de aanwezigheid van allochtone groepen in ons land. Politiek bedrijven bij een opengeslagen Bijbel, de referentie aan het ambt van de overheid als Gods dienaar zoals artikel 36 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis dat omschrijft, wordt er niet eenvoudiger op. Toch liggen daarin, naar onze diepste en oprechte overtuiging, onmisbare ‘wijsheden’ aan normen en waarden die ook in de 21ste eeuw niet dan met grote schade kunnen worden veronachtzaamd. Wij blijven er toe geroepen daarvan te gewagen, welmenend en gunnend, in een betrouwbaar getuigenis door woord en daad. Niet belerend vanuit een hooghartig ‘beter weten’, want ook wij hebben immers de wijsheid niet in pacht. Wel vanuit een ootmoedige en bescheiden houding verwijzend naar dé Bron van wijsheid, het Woord en de Wet van God. Juist vandaag de dag komt daarbij een goed woord van pas over de dienst van de levende God in het Aangezicht van Zijn Zoon Jezus Christus, welke dienst een liefdedienst is. Die alleen immers, kan de geestelijke leegte van onze moderne dagen werkelijk en wezenlijk vullen. Die alleen immers, kan een vast fundament leggen als vluchtheuvel voor ontredderde en ontwrichte levens.

Staatkundige vernieuwing

De burgers hebben zich te veel afgewend van de politiek. Zij moeten daar weer meer bij betrokken geraken. Alleen als burgers in toereikende mate deelnemen aan verkiezingen en dergelijke, zijn de gekozenen gelegitimeerd. De regering buigt zich met de parlementariërs al geruime tijd over de vraag hoe de band kiezer – gekozene kan worden aangehaald en de relatie burger – overheid kan worden verstevigd. Een hele rij voorstellen en overwegingen passeren de revue: de dualisering van het lokale bestuur (wethouders van buiten de Raad); de gekozen burgemeester, het referendum en een terugzendrecht voor de Eerste Kamer, wat inhoudt dat een wetsvoorstel door de Senaat voor wijziging kan worden teruggestuurd naar de Tweede Kamer, zo in de trant van ‘doe je werk zus of zo maar over’. Wij hebben tegen deze voorstellen allerlei staatsrechtelijke bezwaren van min of meer principiële aard. Immers in deze voorstellen wordt wel heel pregnant op het aambeeld van de volkssoevereiniteit geslagen.

Daarenboven hebben wij de gedachte dat het voor de op zichzelf terechte doelen veel meer gaat om de inhoud van het politieke debat dan om structuuradaptaties die op zichzelf nog geen enkele garantie vormen voor blijvende verbetering. Als het politieke debat weer ergens over gaat en niet op voorhand is dichtgetimmerd door een strak gesloten regeerakkoord, als de burgers in de gaten hebben dat er echte keuzes aan zitten te komen die hen rechtstreeks raken, dan zal toch de belangstelling en betrokkenheid wel toenemen! Zeker zal dat het geval zijn als de partijen in staat zijn om aan te geven dat de onderlinge verschillen groot zijn en het niet waar is dat men in feite bij de grote maatschappelijke thema's maar wat tegen elkaar aanschurkt. Het gaat bij dit alles ook om onkreukbaarheid en betrouwbaarheid. Helaas zijn er steeds weer de conflicten over, respectievelijk aanwijzingen voor of verdenkingen van frauduleus handelen. Evenzovaak wordt een smet geworpen op het blazen van het openbaar bestuur en de politiek. Dat is een zorgelijke ontwikkeling. Nog één ander aspect in dit verband: welke invloed gaat er van de vele grootschalige gemeentelijke herindelingen uit, die momenteel aanhangig zijn in het parlement? In de beleving van de burgers wordt de afstand tot het openbaar bestuur er door vergroot in plaats van verkleind of verduidelijkt. En wat te zeggen van de vele ervaringen dat burgers eensgezind tegen herindeling van hun gemeente zijn, maar de politiek daar gewoon overheen walst? Met de ene arm trekken en met de andere terugduwen, schiet doorgaans niet op! Daar prikken die burgers toch echt doorheen.

Agrarische sector

Als er één sector is die het over welhaast de hele linie moeilijk heeft, dan is het de agrarische sector. De prijzen vallen vaak tegen, de internationale concurrentie neemt toe, overheidsmaatregelen terzake van milieu, diergezondheid en dierenwelzijn knellen, het ruimtebeslag voor grootschalige projecten (woningbouw, bedrijfsterreinen, wegeaanleg, natuurontwikkeling) is aanzienlijk. De overheidsmaatregelen worden niet zelden vanuit de Europese Unie in gang gezet of zelfs in korte tijd afgedwongen. Het behoeft dan niet te verwonderen dat er met argusogen wordt gekeken naar de gang van zaken in de ons omringende landen dan wel verder weg de andere lidstaten. De harmonisatie van het beleid is nog ver te zoeken. Dat zet natuurlijk gauw kwaad bloed en leidt snel tot irritatie. De minister gaat er tot nu toe ook lang niet altijd voldoende tactisch mee om. De SGP-fracties in de onderscheiden organen schenken veel aandacht aan de landbouwproblematiek, in het tonen van begrip voor de knelpunten en in het aandragen van oplossingen. Toegegeven, dat laatste is lang niet altijd eenvoudig. Herstructureringen zijn onontkoombaar en stuiten ook nog af op veel te hoge grondprijzen. Waar wij in elk geval de overheid op aanspreken is dat er snel duidelijkheid en zekerheid moet

komen over allerlei voornemens en dat, als ingrepen niet voorkomen kunnen worden, er reële overgangstermijnen worden gehanteerd. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de varkenssector, aan het gewasbeschermingsbeleid en de nertsenfokkerij. Een zelfde verhaal is te houden over de visserijsector. Nederland heeft een internationale reputatie op het terrein van de agrarische sector en de visserij. Het is onduidbaar dat deze door al te rigide beleid op de tocht komt te staan.

In de sfeer van de biotechnologie, de genetische manipulatie en bijvoorbeeld de xeno-transplantatie zijn fundamentele ethische afwegingen in het geding. Op deze terreinen mogen geen overhaaste beslissingen worden genomen. Het gaat hier meer in het bijzonder over de geheimen van Gods schepping en over de vraag wat de mens mag en niet mag in het licht van een voluit bijbels genormeerd rentmeesterschap. Wij kunnen noch mogen anders dan grote waakzaamheid en terughoudendheid betrachten. Zou dat tot economische minpunten leiden, dan moeten we dat offer brengen ter wille van het principiële karakter van veel van deze ontwikkelingen.

Buitenland

Het buitenland wordt steeds kleiner naar het lijkt. Onze houding tot Israël komt op deze partijdag op een andere wijze ruimschoots over het voetlicht. Voor het eerst komt er een speciale Israël-paragraaf in ons beginselprogramma. Tegelijk wordt onze grondhouding jegens andere landen en volken herijkt. Dat is een goede zaak.

Op het internationale vlak is er in het afgelopen jaar veel gebeurd. We denken met name aan de gebeurtenissen in Kosovo. Voor het eerst sinds jaren was de Nederlandse Krijgsmacht betrokken in een internationaal conflict. Dat heeft ons voor indringende vragen geplaatst: wat is onze taak in het buitenland waar het gaat om het herstel van onrecht? Hoe kijken wij aan tegen principes als nationale soevereiniteit, het zelfbeschikkingsrecht van volken en dergelijke? Hoe ver strekt de verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid buiten de landgrenzen? Hebben we wel een taak op de Balkan, maar niet in Tsjetsjenië? Wel op de Molukken, maar niet in een willekeurig Afrikaans land? Over die vragen zijn we nog lang niet uitgedacht. Ons uitgangspunt staat echter vast. U kunt dat lezen in het nieuwe artikel 29a met de bijbehorende toelichting, dat in ons Beginselprogramma opgenomen zal worden: aspecten als nabijheid, politieke gebondenheid, historische of godsdienstige verbondenheid, maar ook de ernst van de situatie, moeten tegen elkaar afgewogen worden en ons handelen in het buitenland bepalen. Voor welke afwegingen we in de toekomst zullen komen te staan, weten wij nu niet. Duidelijk is echter dat er veel wijsheid en voorzichtigheid nodig zijn voor het maken van juiste keuzen. Dat is reeds gebleken toen de SGP vorig voorjaar voor de

moeilijke vraag stond of ze haar goedkeuring kon geven aan Nederlandse deelname aan de bombardementen op Kosovo en de Federale Republiek Joegoslavië.

Op Europees vlak zijn indringende ontwikkelingen gaande. In het afgelopen jaar zijn belangrijke stappen genomen voor een enorme uitbreiding van de Europese Unie, een uitbreiding waar de SGP in principe altijd voor gepleit heeft, onder andere omdat we vonden dat je Midden- en Oost-Europa na de val van de Muur niet in de kou kon laten staan. In principe staan momenteel 13 landen kandidaat voor het lidmaatschap. Ook aan Turkije is - onder voorwaarden - het kandidaat-lidmaatschap aangeboden. Weliswaar zijn die 13 landen niet van vandaag op morgen lid, maar het is duidelijk dat door toetreding ervan de Unie veel groter zal worden. Dat heeft ook zijn consequenties voor de wijze van besluitvorming in de Europese Unie. We moeten vrezen voor een verdere marginalisering van onze nationale inbreng in een vergrote Unie. De plannen voor toetreding vormen immers een sterke impuls voor een sterk federalistische Unie, alleen al om die enorme gemeenschap van staten bestuurbaar te houden. Genoemde ontwikkeling brengt voor de SGP mee dat zij zeer kritisch de ontwikkelingen moet volgen en haar stem moet verheffen tegen onnodige federalisering.

Bezinning

We staan op de grens van twee eeuwen. De Heere God zal eeuw uit eeuw in regeren. dat staat vast. De vraag komt persoonlijk naar ons toe of we het geloof daarin en het vertrouwen daarop kennen, of dat een levende werkelijkheid voor ons is. Zieende op wat iemand onlangs 'de conditie' van de gereformeerde gezindte noemde, is er veel reden tot verootmoediging. Zijn onze gezinnen in harmonie met wat de Heere van ouders en kinderen vraagt? Wat gaat er uit van onze kerkelijke gemeenten? Wat gaat er uit van onze partij? Is er sprake van werfkracht op andersdenkenden? En hoe zit het met ons persoonlijk? Wij dienen toch een zoutend zout te zijn, een licht op de kandelaar? Wij behoren leesbare brieven van Christus te zijn. Met dankbaarheid voor en erkenning van wat er door de goedheid van God nog mag zijn, is er tegelijk heel veel reden tot diepgaande bezinning. We moeten maar niet te hoog van de toren blazen. Er is veel bezinning, inkeer en gebed nodig. Het gaat om een geworteld zijn in de vreze des Heeren, die het beginsel is van wijsheid en wetenschap en die doet wijken van alle kwaad.

Het volk van Israël stond ooit ook aan een grens. Achterom zieende, was er veel wonderlijks gebeurd. De uittocht uit de slavernij in Egypte, de doortocht door de Rode Zee, de wonderen van Gods onderhoudende goedheid in de woestijn en dat ondanks alle gemurmureer en zonden onder het volk. Zo is nog meer te noemen. Het land

Kanaän kwam in zicht. Twaalf verspieders werden uitgezonden, niet de eerste de besten, maar vooraanstaanden uit het volk, uit elke stam één. Geloof maar dat het mensen waren die het vertrouwen van het volk genoten. Zij kwamen na allerlei wederwaardigheden terug van hun reis. Zij hadden hun opdracht vervuld. Onderweg zullen zij wel gesproken hebben over het verslag dat moest worden uitgebracht. Zij hadden met eigen ogen gezien dat het woord van God absoluut waar was, namelijk dat het een uiterst vruchtbaar land was, een land vloeiende van melk en honing. Daar mankeerde werkelijk niets aan. Maar over hun kansen om dat land in bezit te nemen, werden zij het uiteindelijk niet eens.

Tien verspieders rapporteerden dat het land onmogelijk zou kunnen worden ingenomen. Zij verwezen naar de kracht van het volk, de sterkte van hun steden en de Enakskinderen, reuzen in wiens ogen zij waren als sprinkhanen. Wat moeten wij daar nu toch beginnen!

Jozua en Kaleb evenwel, oordeelden dat God Zijn belofte zeker zou waarmaken, dwars door alle menselijke onmogelijkheden heen. Zij bepleitten dat het volk in dat vertrouwen vrijmoedig zou optrekken, de uitkomst zou zeker en gewis zijn. We kennen het vervolg. In Numeri 14 wordt het ons beschreven.

Nu we staan op de grens van de 20ste naar de 21ste eeuw, heeft deze geschiedenis ons veel te zeggen. We hebben er alles en onszelf in mee om vooral te letten op de omstandigheden waarin wij leven. De moed zou ons, als we daarbij blijven, kunnen ontzinken. Eén ding staat vast, juist het theocratisch beginsel zoals wij dat bedoelen uit te dragen – authentiek inhoud gegeven in het licht van Schrift en belijdenis, actueel toegepast in concrete situaties – heeft wezenlijke betekenis voor ons land en volk in de 21ste eeuw. Het is immers een boodschap met een belofte! Als de politieke debatten en besluiten in dát licht mogen staan, is er werkelijk perspectief. Met eerbied gesproken, daar staat de Heere Zelf voor in. Weliswaar onverdiend, maar toch! Dat was de kern van het vertrouwen van Jozua en Kaleb. Daar zit de bron van wezenlijke bemoediging, die wij zo hard nodig hebben in deze tijd waarin God en Zijn dienst zo breed en brutaal verlaten zijn.

We mogen onszelf en elkaar de indringende vraag wel stellen, wie wij nu zouden hebben geloofd, de tien verspieders of de twee ‘met wie een andere geest geweest is’. Moeten we, ziende op onszelf, niet vrezen dat het verslag van de tien verspieders meer beslag op ons zou hebben gelegd, dan de oproep van Jozua en Kaleb? Daarom past ons verootmoediging voor het Aangezicht van God en de bede om persoonlijke bekeering, om vergeving van onze zonden – alles dat uit het geloof niet is, dat is zonde! – en

uitdelging van onze hemelhoge persoonlijke en landelijke schuld voor God. Het gaat er om dat die ‘andere geest’ ook in ons mag zijn. In de weg van het wonder van vrije genade, van wedergeboorte en waarachtige bekering. Door Gods Geest gewerkt. Met minder kan het niet, wil het wel zijn voor tijd en eeuwigheid. Dan alleen immers, is de kloof die wij door de zonde geslagen hebben tussen God en ons overbrugd door het volbrachte werk van Christus. Verzoening door Zijn voldoening.

Met minder kan het ten diepste ook niet in ons werk in en namens onze SGP. De Heere gedenke ons ieder persoonlijk en onze partij, ons land en volk, onze overheid en niet in de laatste plaats ook ons doorluchte Vorstenhuis, naar de grootheid van Zijn vrijmachtig welbehagen. Dan kunnen we de ene eeuw uit en de andere in, als aan Zijn hand geleid. Hun geeft Hij moed en krachten, die hopen op Hem wachten! Dan zal het in rijke mate ondervonden worden, tot grote verwondering over Zijn daden:

*God baande door de woeste baren
En brede stromen ons een pad;
Daar rees Zijn lof op stem en snaren,
Nadat Hij ons beveiligd had.
Hij zal eeuw uit eeuw in regeren;
Zijn oog bewaakt het heidendom;
Hij zal d’ afvalligen verneëren;
Hij keert hun trots’ ontwerpen om.²⁷⁷*

24 februari 2001

SNODE ONTWERPEN GESMEED²⁷⁸

Triomftocht van 'paars'

Zelden zullen er in korte tijd zoveel snode wetsontwerpen zijn gesmeed als in de achterliggende maanden. Het paarse kabinet heeft op de overgang van de twintigste naar de eenentwintigste eeuw diepe sporen getrokken. Er is zelfs gesproken van de triomftocht van 'paars'. Was er onder 'paars I', het eerste kabinet-Kok, nog een zekere behoedzaamheid omtrent onderwerpen die christenen in onze samenleving diep raken, onder 'paars II' is deze radicaal afgelegd. Minister-president Kok heeft bij zijn eerste optreden in 1994 in het vooruitzicht gesteld dat hij en zijn kabinet er zouden zijn voor alle Nederlanders, ook voor christenen dus. Met name de laatste tijd is duidelijk geworden dat deze toezegging niet is nagekomen op de wijze die werd gehoopt.

Integendeel, met een zekere haast en bevlogenheid zijn diverse wetsvoorstellen ingediend, verdedigd en aanvaard die de eindstreep onder eerdere kabinetten nog niet konden halen. De eerlijkheid gebiedt wel vast te stellen dat de discussies er over ook al plaats hadden toen het CDA mee aan de macht was. Wat dat betreft heeft het CDA botter op het hoofd. In de tijd dat de christen-democraten regeringsverantwoordelijkheid droegen, hebben zij er aan bijgedragen dat abortus provocatus bij wet werd geregeld en dat onder zekere voorwaarden euthanasie straffeloos kon worden toegepast. En om nog eens iets te noemen, onder de kabinetten-Lubbers is de basis gelegd voor de opheffing van het bordeelverbod. Nu het CDA in de oppositie zit, wordt er over enkele van deze thema's wel fel uitgehaald, en dat is op zichzelf terecht, maar hun betrokkenheid bij de voorgeschiedenis van dezelfde thema's mogen zij en wij niet vergeten.

In het verleden heb ik mij wel eens laten ontvallen dat het toch eigenlijk onbegrijpelijk is dat zo velen het CDA toen steunden, ook uit orthodoxe hoek. Nu lijken de christelijke partijen in de Kamer weer op één lijn te zitten, maar dat is niet helemaal juist. Zo werd bijvoorbeeld in het euthanasiedebat van november jongstleden door de CDA-fractie onomwonden gezegd niet in alle gevallen tegen euthanasie te zijn, maar wel tegen de ruimte die het behandelde wetsvoorstel biedt. Je kunt dan wel op hetzelfde stemgedrag uitkomen, maar de achterliggende overwegingen kunnen nog fundamenteel uiteenlopen. De ogen van de kiezers zouden hiervoor toch eens open moeten gaan.

278 Ontleend aan Psalm 33 vers 5 berijmd.

Dat neemt niet weg dat we, waar even mogelijk ook met het CDA, een zo sterk mogelijk front moeten zien te maken tegen de ‘paarse’ voorstellen in dezen.²⁷⁹ Want dat deze van zeer verstrekkende betekenis zijn, staat wel vast. Ook de internationale gemeenschap staat verbaasd van wat er in ons land gebeurt. Kerkelijke en maatschappelijke leiders vragen zich verbouwereerd af hoe zich dit allemaal verdraagt met universele rechten en rechtsregels. Hoe dit verder precies zij, de regels uit het vijfde vers van de 33ste Psalm hebben op een aangrijpende wijze vorm gekregen, in een modern jasje natuurlijk: onze huidige mogendheden hebben snode ontwerpen gesmeed.

Overheidsambt

De overheid draagt een gewichtig ambt. Zij is Gods dienares.²⁸⁰ Een overheid die zich deze roeping bewust is, zoekt dat ambt te bekleden in gehoorzaamheid aan wat God in Zijn Woord en Zijn heilige Wet van haar en trouwens van ons allemaal vraagt. De Heere God heeft er recht op gediend en gevreesd te worden. Vreest God, en houdt Zijn geboden, want dit betaamt *alle* mensen!²⁸¹

Kerntaak van de overheid is dus dat het goede moet worden bevorderd en het kwaad gestraft. Een overheid, die zich deze roeping bewust is, komt eenvoudig weg niet met de voorstellen die in de achterliggende maanden zoveel stof hebben doen opwaaien. Helaas, er kwamen veel laakbare voorstellen tegelijk, die alle van de zijde van de coalitie met een sterk ideologische gedrevenheid werden behandeld. Dat heeft ons ontzettend veel te denken gegeven. Eén en ander heeft de SGP en onze kringen diep geraakt.

Snode ontwerpen

Bordeelverbod

Zo heeft de opheffing van het bordeelverbod onze raadsfracties voor onmogelijke dilemma's geplaatst.²⁸² Welke argumenten ook werden aangevoerd ter verdediging van dit Rijksbeleid, als daar bijvoorbeeld zijn de regulering en sanering van het aantal seks-

279 Van der Vlies over de relatie met het CDA: *De Banier* 13 juli 2000, p. 6-7.

280 Romeinen 13,1-7.

281 Prediker 12,13.

282 De Wet opheffing algemeen bordeelverbod (25 437), als voorstel ingediend op 1 juli 1997, werd op 2 februari 1999 door de Tweede Kamer en op 26 oktober 1999 door de Eerste Kamer aanvaard. *Staatsblad* 1999, nr. 464, in werking getreden 18 januari 2000. Zie ook: Voorlichting ten behoeve van de gemeenteraadsfracties in *De Banier* 1999, jaargang 78, nummers 15, 16, 17, 19 en 21; 2000, jaargang 79, nummer 17; 2001, jaargang 80, nummer 9.

inrichtingen per gemeente, het tegengaan van vrouwenhandel en het kunnen afdwingen van hygiëne- en gezondheidsvoorschriften van de exploitanten, principieel staat toch vast dat het om zondige en ook om allerlei andere redenen verwerpelijke activiteiten gaat die onder geen beding door ons kunnen worden gesteund. Onze raadsleden wilden in gebondenheid aan ons beginsel niet anders dan de zogeheten nuloptie bepleiten, die inhoudt dat er geen bordeel binnen hun gemeente zou zijn, maar dat bleek politiek lang niet altijd mogelijk, nog afgezien van de vraag of de nuloptie juridisch past bij letter en geest van deze wet. Die vraagstelling is helaas – ondanks alle pogingen onzerzijds om ruimte te houden voor de nuloptie - te zeer onduidelijk gebleven in het licht van uiteenlopende uitspraken die daarover zijn gedaan bij de behandeling van de wet in Tweede en Eerste Kamer. Deze onduidelijkheid heeft een grote rol gespeeld bij de afwegingen die ten grondslag liggen aan de manier waarop gemeentebesturen, gegeven de plaatselijke omstandigheden, met de door het Rijk verplicht gestelde materie zijn omgegaan. Duidelijk is dat één en ander onze vertegenwoordigers veel hoofdbreken heeft gekost. Wij vertrouwen er graag op dat zij vanuit onze gemeenschappelijke, in Gods Woord gewortelde, politieke overtuiging gestreefd hebben naar zo groot mogelijke beteugeling, kan het zijn uitbanning van het kwaad van overtreding van het zevende gebod van de Wet des Heeren. Vervolgens moeten wij nuchter vaststellen dat de mogelijkheden daartoe in de praktijk van gemeente tot gemeente verschillen.

‘Homohuwelijk’

In september jongstleden werd in de Tweede Kamer de wet aanvaard die ons burgerlijk huwelijk openstelt voor paren van hetzelfde geslacht. Ook het adopteren van in ons land geboren kinderen door dergelijke paren werd mogelijk. Door deze zaken bij wet te regelen, loopt Nederland voorop in de rij der volkeren. Wij vinden dit beschamend. Woorden schieten tekort om aan te geven hoe door deze besluitvorming is gespot met de ordening die God in Zijn schepping legde. Het huwelijk tussen één man en één vrouw is een instelling die Hij tot zegen heeft gegeven en die de eeuwen door en universeel als wijs en beschermend is ervaren. Het huwelijk als liefdesgemeenschap is in zijn aard ook op voortplanting gericht. De kinderzegen is een bijzondere bekroning van het huwelijk. Voor een paar van hetzelfde geslacht is dat zonder tussenkomst van derden onmogelijk. Het ‘homohuwelijk’ is een uiterst zorgelijke en afkeurenswaardige inbreuk op onze rechtsorde. Van verstrekkende betekenis ook voor naam- en familierecht. Het is toch wel de dwaasheid ten top dat voortaan over ouder-1 en ouder-2 gesproken moet gaan worden in plaats van over vader en moeder. Waar zijn we toch mee bezig! Een apart punt in deze discussie was en is nog de ruimte die ambtenaren van de burgerlijke stand hebben om bemoeienis met een dergelijke huwelijkssluiting

te weigeren. De regering houdt het er, in tegenstelling tot enkele gemeentebestuurders, tot nu toe op, dat een confrontatie op dit punt dient te worden voorkomen door tijdig en zorgvuldig onderling overleg. Verankering in de wet van ruimte voor bezwaarde ambtenaren, werd overigens door de paarse coalitie afgewezen. Tolerantie ten opzichte van allerlei, vaak schokkende leefvormen waarvoor bepaalde mensen in vrijheid wensen te kiezen, slaat blijkbaar nogal gemakkelijk om in intolerantie jegens hen die zulke vormen op principiële gronden afwijzen. Intolerantie van de tolerantien. De tijd kon wel eens niet ver meer weg zijn dat in ons land ook de polygamie officieel wordt erkend. Krachtig verweer tegen een onverhoopte wens in die richting is er natuurlijk niet meer als de keuzevrijheid van mensen tot norm is verheven. Nu nog is door de staatssecretaris, die de wet verdedigde, gezegd dat polygamie niet aan de orde kan zijn omdat een dergelijke relatie strijdt met de waardigheid van de vrouw.²⁸³ Maar wat nog te ondernemen, als betrokkenen zeggen dat zo helemaal niet te ervaren in een vrijwillig gekozen verband? Het heilloze, broze en bedrieglijke van de gekozen norm moet toch duidelijk zijn. De wissel is om. Vreselijk!²⁸⁴

Euthanasiewetgeving

In november volgde de euthanasiewetgeving.²⁸⁵ Euthanasie is in ons land verboden, mits aan bepaalde vereisten is voldaan. Jaren geleden, toen in feite de mogelijkheid tot levensbeëindiging op verzoek al werd aangereikt, zijn met de medische professie zorgvuldigheidsvereisten afgesproken. Indien een arts in de melding van zijn bemoeienis met een niet-natuurlijke dood van zijn patiënt zou aangeven die vereisten te zijn nagekomen, zou hij geen strafvervolging te vrezen hebben. Toch bleek de meldingsbereidheid onder artsen beperkt. Nu is gekozen voor verankering van de zorgvuldigheidsvereisten in de wet en voor melding aan intussen ook al ingestelde regionale toetsingscommissies. Deze commissies leggen alleen nog daarvoor in aanmerking komende euthanasiegevallen voor aan het Openbaar Ministerie. Met deze constructie is

283 Staatssecretaris was sinds 3 augustus 1998 M.J. Cohen.

284 Het betreft de volgende twee voorstellen: Wet openstelling huwelijk (26 672) en Adoptie door personen van hetzelfde geslacht (26 673). Het eerste voorstel werd de Wet van 21 december 2000, *Staatsblad* 2001, 9 en is in werking getreden op 1 april 2001; het tweede voorstel leidde tot de Wet van 8 maart 2001 (*Staatsblad* 128), deels in werking getreden op 21 maart 2001, deels op 1 april 2001. Van der Vlies in *De Banier* 14 september 2000 (79/17), p. 5, 8 en 9. Over gewetensbezwaarde ambtenaren zie *De Banier* van 23 december 1999 (78/24), p. 18-19 en van 12 april 2001 (80/8), p. 10-11.

285 Het voorstel van Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (26 691), ingediend bij de Tweede Kamer 5 augustus 1999. Het voorstel werd op 28 november 2000 door de Tweede Kamer aangenomen en op 10 april 2001 door de Eerste Kamer. *Staatsblad* 2001, nr. 194; in werking getreden 26 maart 2002 (*Staatsblad* 165).

de euthanasie in feite op grote afstand geplaatst van het strafrecht. De nu tot stand gebrachte regeling kan een verruimde toepassing van euthanasie tot gevolg hebben. Die inschatting is ons door de voorstanders van de euthanasieregeling betwist. We moesten meer oog hebben voor de integriteit en betrouwbare zorgvuldigheid van betrokkenen. Indringend werd gesproken over de criteria op grond waarvan toepassing van euthanasie zou mogen en kunnen worden overwogen. Ondraaglijk lijden, een voor de patiënt uitzichtloze situatie, psychische nood die niet noodzakelijk is verbonden aan een terminale fase. In zulke omstandigheden, waarover ook wij uiteraard niet lichtvaardig oordelen, zou de persoon in kwestie toch in samenspraak met zijn arts geheel vrij zijn over zijn eigen leven en sterven te mogen beslissen. Was het zelfbeschikkingsrecht in het recente verleden nog uitgangspunt van denken bij de voorstanders, in dit debat werd daar voorzichtig enige afstand van genomen. Alleen wilsbekwame mensen immers, kunnen een beroep doen op hun wil in dezen. Wilsonbekwamen kunnen dat niet. Een strak vasthouden aan het criterium van zelfbeschikking brengt in die gevallen in verlegenheid. Een schriftelijke wilsverklaring, in het verleden ooit afgegeven, lost dit dilemma maar gedeeltelijk op. We hebben in het verleden vaak gewaarschuwd tegen het zich op een hellend vlak begeven met deze hoogst ernstige problematiek.

Dat hellende vlak heeft zich in dit debat uitdrukkelijk afgetekend. Een enkele illustratie daarvan. Minister Borst maakte duidelijk ruimte voor euthanasie op dementerenden, zelfs vanaf het begin van deze ziekte. De wetenschap te lijden aan de ziekte van Alzheimer – die dementie tot gevolg heeft – kan op zichzelf door het vooruitzicht van het daaraan meestal verbonden aftakelingsproces, reeds zó drukken dat het ondraaglijk wordt; zo was haar motivering. Dan zou een verzoek al in dat stadium het leven maar beëindigd te krijgen, toch niet zonder meer terzijde kunnen worden gelegd. Een tweede illustratie is gelegen in de reacties op de, juist tijdens het debat bekend geworden vrijspraak van de arts die de heer Brongersma hielp bij de beëindiging van zijn leven.²⁸⁶ Deze vroegere senator van de PvdA zag de zin van verder te leven op zijn hoge leeftijd en in zijn omstandigheden niet langer in. Hij was ‘klaar met het leven’. Hij was

286 In april 1998 was de huisarts van oud-senator Brongersma hem behulpzaam geweest bij zelfdoding, hoewel er geen sprake was van een psychiatrische aandoening. De Rechtbank Haarlem achtte een beroep op noodtoestand gegrond en ontsloeg de arts van rechtsvervolging (30 oktober 2000). In beroep oordeelde het Gerechtshof Amsterdam (6 december 2001) dat het handelen van de arts strafbaar was, maar het zag geen aanleiding straf op te leggen. In cassatie sprak de Hoge Raad in december 2002 (LJN-nummer AE772, zaaknr. 00797/02) als belangrijkste conclusie uit dat een dokter die hulp bij zelfdoding biedt in een situatie waarin geen sprake is van een lijden dat in overwegende mate zijn oorzaak vindt in een somatische of psychische aandoening, maar het gevolg is van het ontbreken van levensperspectief, zich buiten het terrein van zijn professionele competentie begeeft.

niet ziek, laat staan in een terminale fase; hij was alleen levensmoe. Door de minister van Justitie is nog wel bevorderd dat beroep is aangetekend tegen deze opmerkelijke en opnieuw grensverleggende gerechtelijke uitspraak, maar van diverse kanten werd de uitspraak wel verwelkomd.²⁸⁷ Het zal toch hopelijk niet zo ver komen binnenkort, dat levensmoeheid ook een aanvaard criterium voor inwilliging van een euthanasieverzoek wordt? Waar zou dat dan niet allemaal toe kunnen leiden? Het hek zou dan nog weer beduidend verder van de dam zijn. Van kwaad tot erger!

Het woord is nu aan de Eerste Kamer. Op de senatoren moet een dringend beroep worden gedaan deze wet af te wijzen. In onze achterban worden activiteiten ontwikkeld, samen met anderen overigens, om dat appèl te doen uitgaan.

De SGP heeft krachtig gepleit voor verdere uitbouw van de palliatieve zorg. Het staat voor ons vast dat daarmee veel verzoeken om het leven beëindigd te krijgen, kunnen worden voorkomen of omgebogen. Geborgenheid, aandacht, pijnbestrijding, sterfensbegeleiding, pastorale zorg; een helpende hand en een luisterend oor tegenover vereenzaming en ontredde. Wat kan christelijke naastenliefde juist op dit terrein niet tot grote bloei en betekenis komen! Mensen in (uiterste) nood worden dan niet in de steek gelaten, niet aan hun lot overgelaten; integendeel, barmhartigheid betoond in de ware betekenis van het woord. Hierbij past uitstekend het voorstel van de regering om ten behoeve van de verpleging en verzorging van terminale familieleden een betaald zorgverlof mogelijk te maken. We zijn blij dat de regering deze mogelijkheid, waar de SGP-fractie een jaar of tien geleden als eerste om vroeg, nu serieus overweegt. Dit beleidsonderdeel zullen wij zeker steunen. Ook hebben wij indringend aandacht gevraagd voor artsen en verpleegkundigen die in geweten bezwaard zijn ten opzichte van euthanasie. Wij hadden ook hier een wettelijke verankering gewild van hun recht om onder alle omstandigheden persoonlijke bemoeienis (direct of indirect) met het toepassen van euthanasie te weigeren. Het werd ons niet vergund. Het zou niet nodig zijn. De beroepsgroepen zelf vroegen er overigens vanuit hun praktijkervaringen wel om. Een droevig stemmende ontwikkeling.

Medisch ethische vraagstukken

Ook voor de zogeheten late zwangerschapsafbreking – een afbreken van de zwangerschap ná de leeftijdsgrens van 24 weken, zoals die nu in de wet ligt – werd door een grote meerderheid van de Kamer in het achterliggende najaar groen licht gegeven. In

287 Minister van Justitie in het kabinet-Kok II is A.H. Korthals (VVD).

gevallen waarin gevreesd wordt dat het kindje geen of slechts een kort leven te wachten heeft door een ernstige handicap, mag voortaan een abortus provocatus worden overwogen. In januari jongstleden werd de wettelijke mogelijkheid gecreëerd om foetaal weefsel beschikbaar te stellen voor wetenschappelijk onderzoek.²⁸⁸ Dat weefsel wordt veelal onttrokken aan wat in abortusklinieken beschikbaar komt. Wij zouden ons nog kunnen voorstellen dat dergelijk onderzoek wordt gedaan op bij een miskraam beschikbaar gekomen weefsel, in het geval het echtpaar steeds wordt teleurgesteld. Onderzoek naar de oorzaken van de miskramen, in de hoop deze menselijkerwijze gesproken in het vervolg te voorkomen. Maar dan hebben we het over een volstrekt andere situatie dan die ontstaat via de abortuskliniek. Binnenkort wordt nog weer een volgende stap gezet, als de embryowet wordt behandeld.²⁸⁹ Daarbij gaat het om het beschikbaar krijgen van menselijke embryo's voor wetenschappelijke doeleinden, embryo's die overblijven bij een kunstmatige bevruchtingstechniek, de rest-embryo's bij in vitro fertilisatie en op termijn zelfs speciaal voor wetenschappelijke doeleinden 'gekweekte' embryo's. Het behoeft geen betoog dat deze en dergelijke ontwikkelingen ons ver weg brengen van het eerbiedig bewonderen van Gods scheppende hand. De mens durft wat aan. Snode ontwerpen!

Onverzoenlijke beginselen

De sfeer bij deze debatten was ook bewogen en gespannen. Duidelijker dan ooit werd klip en klaar gezegd dat de tijd definitief achter ons ligt waarin rondom ethische thema's christelijke normen konden worden aangelegd. De gedachte dat het leven van God komt en Hem toebehoort, is in veler oog achterhaald en vervangen door een redenering die haar centrum in de mens heeft. De mens is toch baas in en over het eigen leven? Alles kan worden gepland, het 'nemen' van kinderen en ook de dood. Het uitgangspunt van het zelfbeschikkingsrecht voedt deze gedachte. Natuurlijk, er kan onverwachts iets gebeuren wat daarop inbreuk doet, maar de mens voert voor het overige de regie over zijn eigen leven. Het is duidelijk dat hiertegenover van onze kant wordt beleden dat God onze Schepper is en dat Hij ons leven onderhoudt. Hij bepaalt ook het einde van ons leven. "Onze tijden zijn in Zijn hand!"²⁹⁰ Beginsel staat tegenover beginsel: de soevereiniteit van God over ons leven tegenover de vermeende soeve-

288 Wetsvoorstel 26 639 (Wet foetaal weefsel) is op 6 februari 2001 door de Tweede Kamer en op 6 juni 2001 door de Eerste Kamer aanvaard. *Staatsblad*, 2001, nr. 573.

289 Wetsvoorstel 27 423 (Embryowet) is op 9 oktober 2001 door de Tweede en op 4 november 2008 door de Eerste Kamer aangenomen. *Staatsblad* 2008, nr. 511. Zie ook *De Banier* 13 oktober 2001 (80/19), p. 14.

290 Psalm 31,16.

reiniteit van de mens. Deze beginselen zijn in de kern van de zaak onverzoenlijk. Wij weten bij het licht van de Heilige Schrift dat deze beginselen al sinds Genesis 3 met elkaar strijden. Wij moeten het ootmoedig leren belijden dat wij in die strijd van nature allemaal in het verkeerde kamp zitten en dat wij door Gods wederbarende genade ‘van koning moeten veranderen’. In de loop der geschiedenis zijn er gebeurtenissen geweest die de ‘strijd der geesten’ in het bijzonder zichtbaar maakten. De Franse Revolutie is daar een voorbeeld van. Ni Dieu, ni maître. De doorbraak van het ongelooft als leidend beginsel van denken en doen in de maatschappij. Het zaad van de revolutie is in die tijd royaal gestrooid. Secularisatie en ontkerkelijking deden sindsdien hun werk. Nu moet er worden geoogst; maar wát voor vruchten, wrange en stinkende vruchten. Wie wind zaaide, moet er niet verbaasd over zijn dat er storm wordt geoogst. Maar verdrietig en pijnlijk is het wel!

Verdeeldheid onder christenen

Daar kwam nog iets bij, dat mogelijk nog pijnlijker is. In de debatten over de ethische vraagstukken die wij in de achterliggende maanden zo intensief voerden, werd ons voor de voeten geworpen dat er ook christenen zijn die er heel anders over denken. Nu spraken wij niet namens dé christenen, maar wel op grond van het Woord van God, vanuit de christelijke overtuiging. Maar we moesten ons dan wel goed realiseren dat andere christenen kennelijk de Bijbel anders lezen of interpreteren. Met andere woorden, we moesten maar een toontje lager zingen met onze fundamentele kritiek en ons wat bescheidener opstellen in ons oordeel over de voorgelegde wetsvoorstellen. Er zijn toch ook christenen die wel voor deze wetten zijn. Welke pretentie voeren jullie eigenlijk!

In het verleden heb ik regelmatig betoogd dat de verdeeldheid onder christenen een helder en bewogen getuigenis tot de overheid ontkracht. We hebben het nu in het debat over het ‘homohuwelijk’ en de euthanasie wel heel nadrukkelijk aan den lijve moeten ondervinden. Dat was een verdrietige ervaring, die bepaalt bij de nood van de christenheid en de armoede van de verdeeldheid van de kerken. De kern van deze verdeeldheid is een verschillend omgaan met de Heilige Schrift, een faliekant uiteenlopende visie op het gezag van de Bijbel. Wij mogen wel voortdurend in gebed zijn of het God behagen mag Zijn Geest te zenden, opdat opnieuw Zijn licht en waarheid mogen glanzen.²⁹¹ Alleen langs die weg kan er wezenlijk herstel van de nu zo pijnlijk ontbeerde eenheid in en tussen kerken en christenen komen. Wat zou dat een zegen

291 Zinspeling op Psalm 43 vers 3 berijmd.

zijn! Niet mensen als Kuitert, Den Heyer en Schillebeeckx – die aan ons ten voorbeeld werden gesteld – hebben het voor het zeggen met hun modern verlichte ideeën; maar het onveranderlijke en uitsluitend gezaghebbende Woord van God.²⁹² In dat Woord mogen we, met eerbied gesproken, niet selectief winkelen. Dat Woord hebben we eerbiedig te lezen en te geloven, daaraan mogen we niet af- en niet toedoen. We willen graag alle christenen en kerken oproepen tot een eenheid op grond van de Waarheid en bidden dat allen die bijeen horen bijeen worden gebracht.

Strijd der geesten

Hoe verdrietig de omstandigheden ook zijn waarin wij leven, ze kunnen ons niet echt overvallen. De Bijbel zegt het op diverse plaatsen: “wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezen”.²⁹³ We leven ‘buiten het paradijs’. De moderne tijdgeest wordt gedicteerd door revolutionair ongelof, in de zin zoals mr. G. Groen van Prinsterer in de negentiende eeuw analyseerde in zijn standaardwerk *Ongelof en Revolutie*. Scherp maakte hij duidelijk dat de uiteindelijke scheidslijn tussen ideologieën, stelsels en opvattingen ligt tussen geloof en ongelof. Ongelof leidt tot revolutie. Ontwrichting en stuurloosheid zijn het resultaat. Een samenleving die daaraan haar richting en normen ontleent, is zeer te beklagen. Met bijna profetische allure heeft hij haar toekomst geschetst. “Evenzoo heb ik niet met onverschilligheid vermeld het te voorschijn treden der aardsche wijsheid, toen de wijsheid die van Boven is, veracht werd; de strekking eener verleidelijke leer, het betooverende van haar beloften, de doodelijkheid van haar vrucht, en de wijs waarop zij, langs wegen van rampspoed en lijden, ten laatste de bron van onmagt en nietsbeduidendheid voor den Staat, van verbastering voor de Kerk, en van ellende voor het beklagenswaardige Volk, slagtoffer der proefnemingen in Godsdienst en in politiek, geweest is.” Een citaat uit het Woord vooraf van zijn *Handboek der Geschiedenis van het Vaderland*. De door hem gesignaleerde ‘proefnemingen’ hebben wrange vruchten voortgebracht. Een omkering van waarden en normen, ja van ons rechtsbestel. Wij zitten daar nu midden in. Hij zag die omkering aankomen, in het geval land en volk zich zouden (blijven) afwenden van wat alleen heilzaam is: “Er is voor de mens slechts één goede en rechte weg; die van het geloof en van de gehoorzaamheid aan de Goddelijke Openbaring en het Goddelijk gezag”. Tot

292 H.M. Kuitert (1924), emeritus-hoogleraar theologie VU Amsterdam (1967-1989), brak met het christelijk geloof; C.J. den Heijer (1942), hoogleraar Nieuwe Testament Kampen en vervolgens hoogleraar bijbelse theologie Doopsgezind Seminarium Amsterdam, huldigt een omstreden verzoeningsleer; E.C.F.A. Schillebeeckx (1914-2009), rooms-katholiek theoloog, was laatstelijk hoogleraar dogmatiek (1958-1983) aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen.

293 Psalm 32 vers 5 berijmd.

de Wet en de getuigenis! Tegenover ongeloof het (christelijke) geloof! Tegenover de revolutie het Evangelie. Tegenover de beginselen van de Revolutie het Antirevolutionaire beginsel, dat niets anders is dan het Christelijke beginsel, het beginsel der Reformatie, niets anders dan het geloof aan de levende God. Dit jaar wordt stilgestaan bij het feit dat Groen van Prinsterer tweehonderd jaar geleden werd geboren. Ook de fractie wil daaraan niet voorbijgaan. Uit de kring van de fractie wordt in het aanstaande voorjaar een boekwerk gepresenteerd onder de titel *Vonken van heilig vuur* waarin daartoe uitgenodigde personen hun persoonlijke impressies weergeven over Groens veelzijdige nalatenschap.²⁹⁴ Tevens wordt in dezelfde tijd een borstbeeld onthuld bij de vergaderzaal in het gebouwencomplex van de Tweede Kamer die naar hem is vernoemd. Wij namen daartoe het initiatief, terwijl de verwerkelijking tot stand komt met medewerking van de andere erfgenamen van Groen in de politiek, te weten het CDA, het GPV en de RPF.²⁹⁵

Blaas alarm

Ds. Jacobus Fruytier (1659-1731), een strijdvaardig vertegenwoordiger van de Nadere Reformatie, kwam tot het schrijven van enkele tot de dag van vandaag leerzame boeken, nadat hij in diep gepeins verzonken over de gevaarlijke toestand van land en kerk, innerlijk daartoe gedrongen geraakte door de oproep; ‘blaas alarm, blaas alarm!’²⁹⁶ Fruytier toornde in zijn dagen tegen de ongodsdienstigheid van het volk, met alle gevolgen van dien voor kerk en staat. Uiteraard wees hij ook een weg tot herstel aan. In navolging van deze vroegere geestverwant mogen ook wij, gelet op de tijd waarin wij leven, wel bewogen en indringend alarm blazen. Er is alle aanleiding toe. De tijden zijn zeker zo donker als in zijn dagen. De nood is dezelfde, een ‘ongodsdienstigheid’ onder ons volk, die nauwelijks zijn weerga kent. Nederland is nota bene met de voormalige DDR het meest ontkerkelijkt land in de Westerse wereld. Een beschamende conclusie in vergelijking met de rijke geschiedenis van onze natie, waarvan de wordingsgeschiedenis zozeer samenhangt met de planting van de kerk der Reformatie in ons land. De gevolgen zijn legio. Na de reeds gewraakte wetsvoorstellen, worden de aanvallen van ‘paars’ – vooral stem gegeven door D66 – nog verder gericht op het christelijke onderwijs (het benoemingsbeleid van bijzondere scholen) en de plaats van de zondag in de samenleving (werken en misschien ooit wel stemmen op de Dag des Heeren).

294 D.J.H. van Dijk en C.G. van der Staaij (red.), *Vonken van heilig vuur*, Heerenveen, 2001.

295 Hierover *De Banier* 7 juni 2001 (80/12), p. 5-8.

296 Aldus drs. J. Koolen, emeritus predikant in de Nederlandse Hervormde Kerk, in een studie over het leven en de werken van deze markante representant van de Nadere Reformatie, uitgeverij De Banier, Utrecht, 2000, p.66.

De veldtocht tegen alles wat nog herinnert aan het oorspronkelijk christelijk karakter van ons land wordt blijkbaar voortgezet. Wij betreuren dat diep. Laat ons nu geen overdrijving of zwartgalligheid worden aangewreven. Dat overkwam ook Groen van Prinsterer in zijn tijd, maar hij kreeg lang na zijn sterven gelijk. Ik hoop dat wij geen gelijk krijgen; ik heb het op dit punt liever niet dan wel.

De verdeeldheid der kerken met daarbij een gesecculariseerde wereld zijn uiterst bezwarende omstandigheden, maar zwijgen mag noch kan de remedie zijn. Een krachtig christelijk getuigenis is onontbeerlijk. Dat is in de eerste plaats een taak van de kerk, maar ook voor een politieke partij als de SGP ligt hier een roeping. De tijdgeest moet worden ontmaskerd, ‘paars’ moet worden bestreden in het smeden van alle snode ontwerpen en hét alternatief mag worden aangewezen en aangeprezen in een aan Woord en Wet gebonden overheidsbeleid.

Alarm moet worden geblazen. Alle hens moet aan dek: jongeren en ouderen in onze partij, al haar vertegenwoordigers in Raden, Staten en parlementen, in samenspraak en samenwerking met gezinnen, kerken en verwante organisaties. Niet om op te gaan in een tot mislukken gedoemd activisme, maar om in bewogenheid en oprechte toonzetting te doen wat onze (politieke) hand vindt om te doen in het keren van het kwaad en het bevorderen van het goede voor land en volk.

Krachten bundelen

Het zal duidelijk zijn dat onze partij de krachten zoveel mogelijk wil bundelen waar dat verantwoord kan. Er wordt druk op ons uitgeoefend, net als op de andere christelijke partijen, om ons te verbinden aan een stroming die alle conservatieve krachten in onze samenleving wil bundelen. Gezamenlijk zou front gemaakt moeten worden tegen het postmodernisme – zeg maar tegen ‘paars’ – dat allerlei voor het morele gehalte en de kwaliteit van onze samenleving onmisbare verbanden en instituties heeft ontmanteld. Er mogen inderdaad geen kansen onbenut blijven. Daar zouden we uiteindelijk ook verantwoordelijkheid voor dragen. De Edmund Burke Stichting, onlangs in het leven geroepen, beoogt een platform te bieden voor bundeling van conservatief georiënteerde krachten.²⁹⁷ Vanzelfsprekend zijn we beschikbaar voor dit contact. Wel zullen we ons steeds blijven afvragen tot hoever een eventuele samenwerking kan gaan. Ook mr. G. Groen van Prinsterer had in zijn tijd volop met deze vraagstelling te maken. Conservatisme dat slechts het verleden wil doen herleven, wees hij beslist af. Ook wilde hij niet weten van een conservatisme dat slechts de vervelende consequenties

297 De Edmund Burke-stichting werd eind 2000 opgericht door A.A.M. Kinneging, B.J. Spruyt en J. Livestro.

van geestelijke en culturele dwalingen afwijst, zonder die dwalingen zelf aan de kaak te stellen en te verwerpen. Groen van Prinsterer toonde zich verbonden met het toenmalige Engelse conservatisme van Burke, dat de desastreuze infectie van de Franse Revolutie van 1789 grotendeels ontliiep. Die verbondenheid tekende zich schril af tegen zijn grondige afkeer van het regenteske conservatisme van de liberalen in die dagen dat de voedingsbodem vormde voor een gesystematiseerde plaats van het on-geloof in staatkunde en staatsrecht en uiteindelijk leidde tot de doorbraak van de godloosheid in de Nederlandse wetgeving en levenspraktijk. Het gaat derhalve om de vraag hoe fundamenteel kritisch de conservatieve stroming staat tegenover de (post-)moderne tijdgeest en op welk aambeeld wordt geslagen. Het gaat ons om de doorwerking van het bijbelse beginsel inzake de overheid en de inrichting van onze samenleving. In het isolement van dát beginsel ligt onze kracht. Dat beginsel is onopgeefbaar en mag niet vervagen, hoezeer ook samenwerking met anderen en andersdenkenden in de praktijk van het leven geboden kan zijn en ook metterdaad gestalte moet krijgen.

ChristenUnie

Er is nog een andere invalshoek actueel. Het beroep op wat heet ‘de oecumene van het hart’. Natuurlijk, met voorbijzien van wat organisatorisch en institutioneel scheidt, kan er desondanks gelukkig een geestelijke eenheid over het wezenlijke in het leven worden ervaren. Deze erkenning en ervaring evenwel, mag ons nooit brengen tot een relativieren van waar het wezenlijk om gaat. Belijnd en bescheiden in de leer, streng en oprecht in de toets van ons beginsel, mild en vriendelijk in de omgang. Zo moet onze houding zijn.²⁹⁸

Evangelische stromingen en accenten dringen door tot in ‘onze kringen’. Politiek lijken deze zich vooral te richten op de ChristenUnie. Vooral het GPV-smaldeel in deze nieuwe formatie zal daaraan moeten wennen. Vanouds werd in het GPV, anders dan in de RPF, sterk gehecht aan de binding aan de belijdenisgeschriften van de protestantse kerken, met aanvankelijk zelfs een exclusieve relatie met de Vrijmaking van 1944.

De uiteindelijke koers van de ChristenUnie is nog niet duidelijk. Christelijk-sociaal, jazeker, dat is een richting die ook anderen inslaan. Het zal derhalve gaan om de totale inbedding. Men sprak in het verleden wel over het nationaal-gereformeerde accent of over een christelijk-historische lijn. Het is de vraag of daarmee straks nog iets gebeurt. De ene commentator deelt de ChristenUnie in bij het politiek linkse kamp, de andere (als bijvoorbeeld de heer Hillen, CDA-kamerlid) ziet er een herhaling in van het CDA

298 Zie Van der Vlies in *De Banier* van 28 oktober 1999 (78/20), p. 7 en van 3 februari 2000 (79/3), p. 7.

van een twintig tot dertig jaar geleden.²⁹⁹ De partij zelf is daarover tot nu toe nog niet duidelijk. Er zijn uiteenlopende, soms zelfs tegengestelde geluiden. De nieuwe lijsttrekker, de heer Veling, zal de uitdaging wel aangaan helderheid te verschaffen.³⁰⁰ Maar welke dat is, moeten we afwachten. De heer Van Dijke (RPF) heeft zijn kandidatuur voor de nieuwe lijst (tweede plaats) alleen aanvaard nadat hij zijn bestuur de wacht had aangezegd over de koers.³⁰¹ Deze mag niet afwijken van welke hij steeds heeft uitgedragen. Hij zou zijn gerustgesteld, maar hoe dat nu precies verder moet? Ook dat wachten we maar af.

Er werden gesprekken gevoerd met iemand als dr. B. Loonstra, die over het Schriftgezag en het getuigen in de politiek toch een geheel eigen positie inneemt.³⁰² Gesprekken worden ook aangegaan met Pinkster- en andere vrije groepen. Het verwerven van steun is natuurlijk nooit weg. Maar wat betekenen al deze contacten voor het uiteindelijke profiel van de Unie? Niet alle opvattingen en accenten zijn onder één noemer gevangen te houden. Dat heeft de geschiedenis, ook van politieke partijen, wel geleerd. Wij wachten belangstellend en betrokken af.

De samenwerking tussen onze partijen moet bestendig blijven, onder de afspraak van het respecteren van de onderlinge verschillen van principiële en praktische aard. Die afspraak moet blijkbaar steeds weer in herinnering worden gebracht, bijvoorbeeld als het gaat om onderhandelingen over in te dienen lijsten, horizontaal of verticaal aan elkaar verbonden. De knelpunten zijn duidelijk. Als de politieke wil er is om er met elkaar uit te komen en elkaar vast te houden, overvragen we elkaar niet en drukt de één de ander niet in de hoek, waar hij vanwege zijn principiële overtuiging niet kan zitten. Er is zo gauw iets kapot gemaakt, waarvan het herstel weer jaren vergt.

Eigen geluid

De SGP is graag bereid tot samenwerking, maar wenst tegelijk vast te houden aan haar eigen identiteit. Daarover mag geen verwarring of mist ontstaan. Uiteraard vraagt dat ook zorgvuldige doordenking van wat wezenlijk is voor haar identiteit en wat niet. Deze bezinning wordt gelukkig permanent gestalte gegeven. Een prima voorbeeld vond ik het drukbezochte congres van fractie en studiecetrum op 19 januari 2001

299 J.S.J Hillen (1947), Tweede Kamerlid voor het CDA van 1990 tot 2002. Lid van de Eerste Kamer sinds 2007.

300 K. Veling (1948) was van 1991 tot 2002 lid van de Eerste Kamer voor het GPV, later de ChristenUnie en in 2002 korte tijd voor de CU lid van de Tweede Kamer.

301 L.C. van Dijke was lid van de Tweede Kamer voor de RPF, later ChristenUnie van 1994 tot 2003.

302 B. Loonstra is vanaf 1982 predikant in de Christelijk Gereformeerde Kerken en schreef o.a. *De geloofwaardigheid van de Bijbel* en *De Bijbel recht doen*.

over het thema ‘getuigen in de politiek’. Ieder die de werkvloer van het politieke bedrijf kent, weet dat de mogelijkheden voor Schrift Gebonden Politiek lijken af te nemen en de moeilijkheden alleen maar toenemen. Het was goed er met elkaar open en eerlijk over te spreken, elkaar te bemoedigen en tot een hand en voet te zijn.

We staan voor de uitdaging of beter de roeping, om het goud van het op Gods Woord gegronde staatkundig gereformeerde beginsel om te smeden tot de pasmunt van deze tijd, opdat we ‘paars’ dat zulke snode ontwerpen smeedt met vaste munt betalen en bestrijden. Volgens velen hebben we daartoe de potentie vanuit ons theocratisch beginsel.³⁰³ De uitwerking en toepassing van dat beginsel in onze tijd moet daartoe wervend zijn en gedrenkt in de liefde tot de naaste, een missionaire theocratie. Al eerder aanvaardden we die handschoen, maar het is de genoemde heren en anderen die zich daarop aangesproken weten, niet verboden met ons mee te denken. Het gaat om het behoud van ons land en volk, om het goede voor wereld, landen en volkeren, eigenlijk universeel.

De verkiezingen komen er weer aan, we bereiden er ons op voor. Laten we ernstig met deze zaken bezig zijn en ons niet opsluiten in ons eigen bolwerkje, dat, zien we het goed, toch steeds meer ingesloten raakt door de oprukkende ‘machten en geestelijke boosheden in de lucht’. Gelukkig is er de ‘wapenrusting Gods’, maar het is een voortdurende oefening die te leren hanteren.³⁰⁴ Uitdrukkelijk vraag ik de héle partij, onder het dringende en aanhoudende gebed of de Heere ons werk zal willen zegenen, zich bij de komende verkiezingen naar vermogen in te zetten om zoveel mogelijk kiezers te overtuigen van de noodzaak van versterking van het SGP-geluid. Onlangs mochten we een sterke ledenaanwas registreren, we passeerden in korte tijd eerst de 25.000 en daarna de 26.000-ledengrens. Dat stemt tot dankbaarheid. De schouders er verder onder, zou ik zeggen.

Vorige maal hebben we wonderlijk mogen ervaren hoe de Heere ons in de verkiezingsuitslag heeft willen zegenen. Hij is en blijft Dezelfde! Tegelijk moeten ook wij onze verantwoordelijkheid verstaan.

303 Van der Vlies noemt hier o.a. prof. dr. C. Graafland, prof. dr. F. Rutten en dr. K. van der Zwaag. C. Graafland (1928-2004) was hervormd predikant en hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond in de geschiedenis van het protestantisme aan de theologische faculteit van de Rijksuniversiteit Utrecht; F. Rutten, orthodox katholiek, was Secretaris Generaal op het ministerie van Economische Zaken van 1973 tot 1990, vervolgens tot 1993 voorzitter van de WRR en daarna tot 2000 als hoogleraar staatshuishoudkunde en macro-economische politiek aan de Erasmus universiteit; K. van der Zwaag is redacteur kerkelijk leven van het *Reformatorsch Dagblad* sedert 1984 en vanaf 1994 ook redacteur van het studieblad *Zicht*, een uitgave van de Guido de Brès-Stichting.

304 Efeze 6,12 e.v.

Voorspoed, maar toch...

Het gaat 'paars' intussen zeer voor de wind. De economische groei duurt nog voort en leidt tot een gunstig financieel-economisch klimaat waarin de miljardenmeevallers minister Zalm in de schoot rollen. Over de bestemming van die meevallers woedt reeds lang een politiek gevecht binnen de coalitie. Onze fracties in Eerste en Tweede Kamer hebben duidelijk aangegeven hoe wij dat menen te moeten zien. De aflossing van de torenhoge staatsschuld verdient sterke voorkeur. De verschuldigde rente wordt dan lager en dat levert een zichzelf versterkend proces op. Daarenboven kunnen de meevallers aan de uitgavenkant in de uitgavensfeer worden aangewend. Prioriteiten daarbij zijn de zorgsector, het onderwijs en de het thema veiligheid. In de zorgsector zijn veel schrijnende knelpunten, die dringend oplossing behoeven. Hetzelfde geldt voor de sector van het onderwijs. Overigens blijkt steeds meer dat het niet langer alleen een kwestie is van geld, maar vooral ook van het tijdig kunnen aantrekken en daarna vasthouden van voldoende bekwaam personeel. Dat laatste is een grote zorg, waarin niet in één handomdraai kan worden voorzien. Onderzoek wijst uit dat salariëring en rechtspositie in deze en andere aan de overheid verbonden sectoren sterk achterlopen bij die in vergelijkbare marktsectoren.

De overheid zal er niet aan ontkomen daaraan iets te doen. Wij stellen dan ook voor dat een taakstellend stappenplan wordt opgesteld om binnen redelijke termijn één en ander recht te trekken. Anders is het risico te groot dat de uitstroom uit deze sectoren aanhoudt, nieuwe toetreders uitblijven en uiteindelijk de kwaliteit van vitale diensten – en dat zijn de genoemde sectoren wel heel in het bijzonder – in het geding blijft. Dat zou echt onaanvaardbaar zijn.

Wat ook onverteerbaar is, is de nog steeds om zich heen grijpende criminaliteit in allerlei vorm. Dat is allereerst een kwestie van mentaliteit, van moraal en van normbesef. Normherstel kan niet gedicteerd, maar wel zoveel mogelijk afgedwongen worden. Rechtsherstel en rechtshandhaving verdienen grote aandacht. Waar je je oor ook te luisteren legt, het is blijkbaar ook een zaak van voldoende beschikbare sterkte en personeelsformatie bij politie en justitie. Het is toch beschamend dat het daaraan kennelijk nog altijd schort en dat de eenvoudige burger niet de veiligheid en bescherming kan worden geboden die nodig is. Daarin mogen wij niet berusten!

Een strengere aanpak van de door burgers ervaren overlast en bedreiging – verslavingsproblematiek, wapengeweld en dergelijke – kan niet uitblijven. Er zit een stuk agressie in onze samenleving, die de kop moet worden ingedrukt. Op steeds jongere leeftijd neemt men het recht in eigen hand, wat leidt tot welhaast onbeheersbare conflicten. Op scholen en jongerencentra wordt een beroep gedaan die ontwikkeling in te dammen. Dat is in zoverre onterecht, dat een effectieve aanpak eigenlijk moet begin-

nen bij en in de gezinnen. Het is derhalve volstrekt terecht dat het gezinsbeleid hoog op de politieke agenda komt. We zullen dan ook eerlijk moeten benoemen dat de sfeer van vrijheid-blijheid uit de jaren zestig en zeventig – waar het ging om een vrijere opvoeding en vorming – zijn tol inmiddels opeist. De weg terug is een moeizame, maar zal toch moeten worden gevonden. Het aantal echtscheidingen, ontwrichte gezinssituaties en dergelijke, neemt zeer toe, met alle negatieve gevolgen voor de kinderen en de samenleving van dien. We oogsten wat we zelf in die tijd hebben gezaaid. De vrije seksuele moraal en alles wat daaraan is verbonden, heeft haar tienduizenden verslagen. Op gevaar af voor fatsoensrakkers te worden uitgekreten, roepen wij dringend op tot bezinning op dit terrein.

Uiteraard heeft de arm van de overheid hierbij een beperkte lengte, maar de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in dezen dient te worden erkend. Er moeten consequenties aan worden verbonden, opdat niet nog meer kalveren verdrinken in de put die men tot nu toe, ondanks ons eerder aandringen, weigerde te dempen onder de oppaaf van de reden dat de overheid geen zedenmeester wil zijn. Met die stellingname maakte wijlen ds. H.G. Abma indertijd al korte metten; de overheid die de rol van zedenmeester niet zou passen, meestert intussen wel degelijk over de zeden! Wat dat betreft is er dus nog veel werk aan de winkel, te noemen zijn de zedeloosheid in de media en via bijvoorbeeld reclame in het publieke domein. Veel burgers – en dat zijn dan lang niet alleen SGP'ers – ergeren zich aan uitdagende en weinig of niets verhullende posters op de reclameborden langs de openbare weg of aan godslasterlijke en met alles dat heilig is spottende uitingen in reclame danwel culturele programma's. Verbaasd en geërgerd vraagt men zich af of dat allemaal maar zondermeer kan en mag. In het onderhouden van Gods geboden is grote loon.³⁰⁵ Ook de overheid dient dat te beseffen en uit te dragen.

Spanningsveld

Een weerbarstig spanningsveld tekent zich af door de confrontatie van economie en ecologie. In ons dichtbevolkte land moeten allerlei milieunormen worden aangelegd, niet zelden ook op Europees niveau afgesproken. Ook de aanslag op de natuur, flora en fauna, door de vele wensen aan ruimtebeslag van het leven, wonen en werken, moet tot het noodzakelijkste worden beperkt. Het gaat om een bijbels genormeerd rentmeesterschap. Op dit ogenblik komt er op dit vlak veel tegelijk.

De agrarische sector moet de klappen maar opvangen en dat kan natuurlijk niet zo

305 Psalm 19 vers 6 berijmd.

gemakkelijk. Veel boerenbedrijven hebben het uitzonderlijk moeilijk. Daardoor is er een grote uitstroom, jongeren aarzelen sterk om het bedrijf van de ouders te vervolgen. In het buitenland wordt naar een betere kans gezocht. Men is het klimaat van steeds weer en meer regeltjes waaraan voldaan moet maar niet gemakkelijk kan worden en de vele onzekerheden moe. Men neemt de wijk naar elders of een ander beroep. Dat geldt gelukkig niet voor allen. Er dient toch een duurzame landbouw te blijven in ons land, dat internationaal vooroploopt als het gaat om kwaliteit en diversiteit van het product. Daarom probeert de SGP een eigen gezicht te tonen in de landbouwdiscussie. Te verwijzen valt onder meer naar het mestdebat, naar het gewasbeschermingsbeleid en nu ook naar de BSE-crisis.³⁰⁶ Voorwaar geen eenvoudige problemen. De agrarische bedrijven moeten wel de tijd krijgen om op deze problemen in te spelen. Ongelukken moeten worden voorkomen. Minister Brinkhorst voert de druk, al dan niet daartoe door Europa en de omstandigheden aangezet, wel heel erg op.³⁰⁷ Onze waarneming is dat de goed geleide bedrijven wel degelijk bereid zijn tot extra inspanningen en investeringen. Er is ook al een heleboel gebeurd. Dat mag toch wel worden erkend. Iedereen ziet dat er ook nog veel moet gebeuren, maar dat kost tijd. Onder heldere afspraken mag die tijd worden gegeven.

Voedselveiligheid

De BSE-crisis grijpt diep in. Het onderwerp voedselveiligheid staat terecht hoog genoteerd. Daar valt immers niet mee te spotten. Het raakt ons mensen allemaal. Er zijn strenge maatregelen getroffen ten aanzien van het diermeel in veevoeders, van het verwijderen bij de slacht van alle risicomateriaal en van het pas vrijgeven van het vlees voor de voedketen als het op BSE is getest. Onder deze voorwaarden zou er, menselijkerwijs gesproken, niet langer reden zijn voor de consument om zich van het vleesproduct te blijven afwenden. Dat laatste gebeurt in enkele van de ons omringende landen op grote schaal, waardoor onze vleesekspor ernstig stagneert en er een groot probleem voor onze sector is ontstaan.

De gedachte echter, om ter wille van een herstellen van de markt, honderdduizenden gezonde runderen uit de markt te nemen en te vernietigen, wijzen wij op ethische gronden met klem af. Hetzelfde geldt voor het 'ruimen' van die bedrijven waarop een BSE-geval is ontdekt. Beide zaken hebben we met nadruk op de politieke agenda gekregen,

306 BSE: Boviene spongiforme encefalopathie, ook wel: gekkekoenienziekte bij runderen.

307 L.J. Brinkhorst (D66) was lid van de Tweede Kamer van 8 juni 1977 tot 11 november 1982; lid van het Europees Parlement van 19 juli 1994 tot 8 juni 1999. Ten slotte was hij minister van LNV van 8 juni 1999 tot 22 juli 2002.

maar dat is nog iets anders dan het vinden van werkbare oplossingen. Dat namelijk, blijkt nog niet zo eenvoudig. Onze suggestie van noodhulp aan gebieden waar honger wordt geleden, wordt wel sympathiek genoemd, maar in verband met allerlei haken en ogen tot nu toe terzijde gelegd. Toch zullen we moeten blijven zoeken naar een uitweg uit het dilemma.

Overigens zullen we, van consument tot producent, een stapje terug moeten doen. De consument moet wennen aan een duurder product, de producent aan vormen van extensivering van zijn bedrijfsvoering. Een duurder product, om de producent een betere prijs te geven voor zijn duurzame teeltwijze. Een duurder product, dat van veilige samenstelling is. Het is trouwens wel wat dubbelhartig om van bepaalde levensmiddelen te vergen dat zij risicoloos zijn, terwijl tegelijk allerlei risico's voor de gezondheid worden genomen door te roken, alcohol of drugs te gebruiken, te vet en te eenzijdig te eten en dergelijke.

De ontwikkelingen op het belangrijke terrein van de voedselveiligheid zullen naar verwachting met zich brengen dat een algehele herbezinning op gang komt over de wijze waarop ons voedsel beschikbaar komt. Daar zitten goede kanten aan. De intensivering en schaalvergroting – de industrialisatie van de agrarische bedrijvigheid – van na de Tweede Wereldoorlog stellen voor grote gevolgen. Nagestreefde perfectie met tegelijk concurrerende prijzen stuit op grenzen. Wij dachten alles in de hand te hebben, maar daarin is de laatste jaren bijzonder geblazen. Ook de biotechnologie nam een hoge vlucht. Allerlei perspectieven worden in het vooruitzicht gesteld door kansrijke toepassingen. Maar ook hiervan geldt de vraag waar de grens ligt. Niet alles wat kan, mag. En niet alles wat kan, technisch en technologisch mogelijk is, en waarvan men vindt dat het ook *mág*, zal op langere termijn nuttig en ongevaarlijk blijken te zijn. In het parlement is een bijzondere commissie ingesteld om dit fundamentele, snel zich ontwikkelende terrein in kaart te brengen, te beoordelen en te normeren. Wij maken deel uit van die commissie. Wij zullen er tijd voor uittrekken, want de probleemstelling is voor ons een zeer aangelegen punt. We moeten zien te voorkomen dat ook op dit terrein ondoordachte dingen gebeuren, dat snode ontwerpen worden gesmeed.

Brandhaarden

Snode ontwerpen gesmeed. Dat is ook realiteit op velerlei terrein in de internationale gemeenschap. Wij denken aan de brandhaard die nog altijd ligt te smeulen in het Midden-Oosten. De vredesonderhandelingen tussen Israël en de Palestijnen, zijn door incidenten in een impasse geraakt. Gewapend geweld vraagt steeds aan beide zijden offers. Wij hebben vorig jaar een uitspraak over Israël in ons beginselprogramma op-

genomen. Over onze benadering is dus duidelijkheid. De werkelijkheid is echter zeer weerbarstig. Het is te hopen dat de nieuwe regering van Israël, ondanks alle twijfels die erover bestaan, een stabiele factor zal vormen om te werken aan een duurzame vrede met breed aanvaarde en erkende grenzen.

Wij denken ook aan de ernstige incidenten op de Molukken. Met de Molukkers ervaren wij op historische gronden een speciale band. De confrontatie tussen de islam en christenen, één van de oorzaken van het conflict, heeft al vele slachtoffers geëist. Onze Molukse landgenoten zitten in grote spanning over de lotgevallen van hun familieleden. Onze regering moet zich actief betonen en betrokken weten in het zoeken naar internationale aandacht en oplossingen voor het in die regio uitgevochten conflict. Tactiek en strategie in deze netelige kwestie moeten aan deskundigen worden overgelaten, maar lijdzaam toezien kan niet.

Dan hier, dan daar blijken christenen te worden vervolgd. Uit de grond van ons hart, uit het hart ook van onze politieke overtuiging, spreken wij er onze overheid op aan al het haar mogelijke te doen om te verhinderen dat geloofsgenoten verdrukt worden vanwege hun geloof. Ons land voert de mensenrechten, het antidiscriminatiewetbeginsel hoog in het vaandel; het zal andere landen en regimes er van moeten doordringen dat er grenzen zijn van wat betamelijk is in de bejegening van mensen omtrent hun levensovertuiging.

Europese Unie

De Europese Unie is druk doende zich voor te bereiden op de toetreding van een aantal nieuwe lidstaten. Wij kozen altijd voor deze verbreding, liever dan voor verdieping van de Europese Unie. Met dat laatste wil het lang niet zo vlotten als de Europeanen in ons parlement graag zien. Komt puntje bij paaltje, dan blijken vele landen toch allereerst en allergeest aan zichzelf te denken en dan geven de grote landen nog niet zo gemakkelijk ruimte aan de kleinere. Spanningen te over dus. De SGP ligt om de ene spanning eerder wakker dan om de andere. Goede verstaanders hebben aan deze woorden waarschijnlijk wel genoeg.

Overigens prijkt op de agenda van onze partijdag of algemene vergadering voor het laatst in de langjarige geschiedenis van onze partij een contributievoorstel in de ons vertrouwde munteenheid van de gulden. Volgend jaar bij leven en welzijn, zal deze uitgedrukt zijn in euro's. Dat is een bewijs van het feit dat we van lieverlede meer en meer in Europa ingemetseld zitten.

Koninklijk Huis

Een zaak die in deze partijrede niet ongenoemd kan blijven, is de discussie die is en wordt gevoerd rondom ons gewaardeerde Huis van Oranje. Ging het vorig jaar om de plaats van de monarchie in ons staatsbestel, nu richt zich de – soms wat zeurderige – aandacht vooral op de burgerlijke staat van onze Kroonprins Willem-Alexander en zijn broers. Onze liefde tot het Huis van Oranje is duidelijk en vanuit het verleden evident. Gesmeed door de bijzondere leiding van God die gestalte kreeg in de verbintenis van de Oranjes aan onze natie. Van ganser harte hopen wij dat deze band bestendig mag blijven en dat wij in de gelegenheid zullen zijn daar uitdrukking aan te geven door in te kunnen stemmen met eventuele huwelijken van onze Prinsen in de lijn van hun voorgelacht en onze protestants-christelijke traditie. Er zou voor deze zaak ook wel veel gebed mogen zijn. Daarbij denken we ook niet in de laatste plaats aan de gezondheidstoestand van enkele leden van het Koninklijk Huis, Prinses Juliana en Prins Claus, van wie we weten dat er zorgen over hun gezondheidstoestand zijn.

Ramp en tegenspoed

Zorgen te over dus. Zorgen na de diep ingrijpende vuurwerkramp te Enschede en de hartverscheurende gebeurtenis in de nieuwjaarsnacht te Volendam.³⁰⁸ Leed en zorgen voor nabestaanden en betrokkenen. Wat een wonden, ramp en tegenspoed! Welk een sprake komt er door tot ons. Staan we daar met elkaar eigenlijk nog wel bij stil? We zouden tot inkeer moeten komen en ons leven moeten beteren! Dat geldt persoonlijk en als gemeenschap, maar ook als overheid, als belichaming van het openbaar bestuur. Zorgen zijn er immers ook om de veel te ver doorgeschoten en door deze rampen weer aan het licht gekomen bestuurscultuur van gedogen dat regels en voorschriften niet strikt worden nageleefd, waaraan ons land mank gaat. Er kan een te veel aan regeltjes zijn, dat is waar. Dan werkt het ook niet. Maar gerechtvaardigde regels en voorschriften moeten worden nageleefd en gehandhaafd. Zo niet, dan wordt de overheid medeplichtig aan onverhoopte ongelukken die daarvan het pijnlijke gevolg zijn. Het overheidsgezag moet dringend worden hersteld. Burgers hebben vaak de neiging hun eigen wensen en genoegens belangrijker te vinden dan het algemeen belang. De overheid moet strakke lijnen trekken, niet alles kan worden goedgevonden. De gedoogcultuur moet terug naar af. De balans moet nauwkeurig worden opgemaakt en lessen moeten worden getrokken. Daar kunnen we geen van allen omheen.

308 Enschede: vuurwerkramp op 13 mei 2000, waarbij 23 doden en honderden gewonden vielen.
Volendam: cafébrand op 1 januari 2001 ten gevolge waarvan 14 personen overleden en 180 gewonden vielen.

Toch troost en uitzicht

Zorgen bovenal om het geestelijke klimaat waarin we zijn terechtgekomen. Te noemen zijn de massale en onbeschaamde ontheiliging van Gods Dag, de lastering van Gods Naam en de aanranding van Gods eer. Wij behoren ons te verootmoedigen, want wij zijn daaraan mede schuldig. Wij zijn immers allen debet aan het smeden van hét snode ontwerp dat in Genesis 3 is begonnen. De architect daarvan, de duivel, gaat nog altijd rond als een briesende leeuw op zoek naar wie hij zou mogen verslinden.³⁰⁹ Radicale bekering is nodig. De eis tot zulk een bekering komt tot ons allen, ook tot onze overheid. Het is Gods Geest Die dat geven en bewerken kan. De noodzaak er van moge op ons aller hart gebonden zijn, opdat we de toevlucht leren nemen tot de Springader des levenden waters, Jezus Christus, Wiens bloed alleen wast en reinigt van alle zonden. Als we alleen letten op de omstandigheden, dan zou de moed ons ontzinken. Maar dat hoeft niet. Bij de Heere is raad en uitkomst. Het loopt Hem, met eerbied gesproken, niet uit de hand. Hij trekt het gebouw van Zijn Koninkrijk op volgens een ‘vastgemaakt bestek’. Hij behoeft slechts te spreken en het is er, Hij gebiedt en het staat er. Daarvan getuigt de Psalm waaraan wij de titel van deze partijrede ontlenuen. Tot troost en bemoediging. Eenmaal zal elke knie zich voor Hem buigen. In het oprechte geloof mag daarop worden gezien. Daarin ligt onnoemelijke troost. De uiteindelijke overwinning is aan de Leeuw uit de stam van Juda.

*Geen ding geschiedt er ooit gewisser,
Dan 't hoog bevel van 's HEEREN mond:
Zijn Godd'lijk almacht spreekt, en 't is er,
Zijn wil gebiedt, en 't wordt terstond.
Schoon de heid'nen samen
List op list beramen,
God verbreekt hun raad;
Schoon de mogendheden
Snood' ontwerpen smeden,
Hij belacht haar haat.³¹⁰*

309 1 Petrus 5,7.

310 Psalm 33 vers 5 berijmd.

23 februari 2002

TOT UW DIENST³¹¹

Er ligt een veelbewogen tijd áchter en een inspannende tijd vóór ons. Achter ons, we denken daarbij onder meer aan de mond- en klauwzeercrisis en ‘11 september’ jongstleden.³¹² Vóór ons, daarvoor verwijs ik naar de op handen zijnde verkiezingen voor de gemeenteraden en de Tweede Kamer.³¹³

Het is duidelijk dat uit genoemde gebeurtenissen lessen moeten worden getrokken. Onze kleinheid en nietigheid, onze afhankelijkheid en kwetsbaarheid ook. Wij mensen van deze eeuw denken alles wel zo ongeveer in onze vingers te hebben en te beheersen. Niets is minder waar, dat hebben de genoemde, diep ingrijpende voorvallen ons hopelijk geleerd. Zij hebben ons op onze plaats gezet. De vraag is nu of wij ons dat bewust zijn en daarnaar handelen. De indrukken van de eerste ogenblikken – alom aanwezig – slijten snel weer weg. We gaan over tot de orde van de dag. We nemen het heft weer zelf in handen.

Het zou profijtelijk, ja zegenrijk zijn als we beseffen dat we buiten God om in zonde en ongerechtigheid dwalen en dat we zonder Hem niets vermogen, afhankelijk als we zijn van Zijn gunst en zegen. Dat is de kern van de boodschap die de SGP aan ons volk voorhoudt. Ons verkiezingsprogramma heeft als titel ‘Tot Uw dienst’. Dat was de lijfspreuk van de Franse Hugenoten. Het zal duidelijk zijn dat deze spreuk twee uitwerkingen mogelijk maakt. De eerste is: tot Uw dienst. Daarbij wordt gedacht aan de dienst van God tot Zijn eer. De overheid behoort het publieke leven zó in te richten dat recht wordt gedaan aan de rechten en inzettingen des Heeren tot Gods eer, aan het houden van Zijn Dag en het dienen van Zijn Naam. De tweede is: tot uw dienst. ‘Uw’ nu met een kleine letter, de dienst aan onze medemensen ver weg en dichtbij. De overheid heeft de roeping er zorg voor te dragen dat alle burgers het goed (kunnen) hebben en tot hun recht (kunnen) komen. In dit motto staat de spanningsboog getrokken van de bijbels gefundeerde taakopvatting over het ambt van de overheid als dienaar van

311 Ontleend aan Psalm 108 vers 2 berijmd.

312 De mond- en klauwzeeruitbraak van voorjaar 2001 concentreerde zich in de IJsselvallei en in de Gelderse vallei; over ‘11 september’: zie verderop in deze rede.

313 Gedoeld wordt op de Gemeenteraadsverkiezingen van 6 maart 2002 en de Tweede Kamerverkiezingen van 15 mei 2002.

God. Een taakopvatting in gehoorzaamheid aan de Wet des Heeren, God lief te hebben boven allen en alles – met geheel ons hart, verstand en kracht – en onze naasten als onszelf. Een taakopvatting met een voluit theocratisch elan. Met minder kan en mag het niet. Het is schuld als we daarbij achterblijven, als we aan die maat niet voldoen.

Tot Uw dienst. Wij vinden deze woorden in de berijming van Psalm 108. Deze Psalm zingt de lof op Gods goedheid en is een gebed om Gods hulp. Het is duidelijk dat voor beide een oprechte gezindheid nodig is, een gezindheid die bij ons ‘van nature’ niet wordt gevonden. Wij moeten allen uit de duisternis van ons zondige bestaan worden gebracht tot Gods wonderbare en heerlijk schijnende Licht in Hém, Zijn geliefde Zoon, de Heere Jezus Christus. Dat geldt voor iedereen, ook voor ons SGP’-ers. Gods Geest leidt tot die fundamentele omkeer, tot die bekering, tot dát leven. De noodzaak daarvan mag ons wel op het hart gebonden zijn of worden. Dan alleen immers, wordt de toonhoogte van Psalm 108 gehaald: “Mijn hart, o Hemelmajesteit, is tot Uw dienst en lof bereid”. Inderdaad, Uw met een hoofdletter. In het vervolg van deze Psalm echter, wordt glashelder dat vanuit het éne ook het andere, dat van ‘uw’ met een kleine letter, bevorderd wordt. De berijmde verzen 2 en 7 bevestigen dat. Het één zit onlosmakelijk vast aan het ander.

11 september 2001

Wie van ons was niet ontsteld door de gewelddadige terroristische aanslagen op 11 september vorig jaar op enkele vitale handels- en politieke centra in de Verenigde Staten van Noord-Amerika? Deze gebeurtenissen in New York en Washington hebben diepe sporen getrokken. Het beeld dat bij velen leefde dat het machtigste land ter wereld onbereikbaar was voor dergelijke vijandelijkheden, lag in één klap in gruzelmenten. Er ging een dreiging van uit, zo in de trant van: wat zal allemaal nog volgen? De onzekerheid sloeg toe. De internationale gemeenschap reageerde vastberaden. Deze aanslag trof niet alleen de VS, maar ons allen. Een aanslag op het vrije Westen, op de democratische rechtsorde. Onduldbaar. De handen werden ineengeslagen voor de strijd tegen dit gewelddadige terrorisme. Afghanistan, het land waarvan werd vermoed dat van daar uit de aanslag onder aanvoering van Bin Laden was beraamd, heeft inmiddels een dure tol betaald. Zonder uitzicht overigens, dat dit niets en niemand ontziende terrorisme definitief zou zijn uitgeschakeld. Ook verdachte concentraties van ‘zieke geesten en bedoelingen’ in andere landen komen (vooralsnog figuurlijk gesproken) onder schot.

Nederland heeft in het geheel van het verzet tegen het internationaal opererende terrorisme zijn aandeel gehad. De SGP heeft dat gesteund vanuit de morele standaard

van een goed en betrouwbaar bondgenootschap in NAVO-verband. Een kwestie van dienstbetoon aan herstel van de aangetaste rechtsorde. In de Tweede Wereldoorlog heeft Amerika met andere bondgenoten offers gebracht voor onze bevrijding. Omgekeerd moeten we dan ook onze verantwoordelijkheid kennen. Terrorisme moet hard worden aangepakt. Het is aangrijpend en het kan ons niet onberoerd laten dat daarmee doorgaans vele slachtoffers – ook onder burgers – zijn gemoeid.

De internationale solidariteit is niet zonder slag of stoot tot stand gekomen en al zeker niet gemakkelijk te handhaven. Dat gaat nog wel als iedereen kort na het verwoestende incident onder de indruk is van het gebeurde, maar naarmate de tijd vordert, wordt het moeilijker. Dat speelt tot de dag van vandaag een grote rol, een rol die ons zorg ingeeft. Er blijkt namelijk in toenemende mate een afstand te groeien tussen de VS en Europa in de oorlog tegen het terrorisme. Het beleid van de Amerikaanse president Bush stuit op enkele vitale punten op bezwaren bij de Europese Unie. De wenkbrauwen worden gefronst bij de stijging van de defensiebegroting van de VS met maar liefst 48 miljard dollar tot een voor onze begrippen astronomisch bedrag van 379 miljard dollar in 2002. Ook is de opmerking van Bush in zijn ‘troonrede’ (*State of the Union*) slecht gevallen waarin hij Iran, Irak en Noord-Korea karakteriseerde als ‘de as van het kwaad’. Het gewelddadige internationale terrorisme moet zo mogelijk uitgeschakeld worden, dat is voor iedereen duidelijk. Men vreest door deze extra inspanning en na deze uitlatingen echter een domino-effect: na Afghanistan successievelijk een rijtje andere landen. De consequenties daarvan zijn natuurlijk niet te overzien. Zal dat dan allemaal wel beheersbaar blijven of worden we van lieverlee meegezogen in een proces dat een wereldbrand als climax heeft? Zo wordt gevreesd.

De SGP-lijn is altijd geweest dat we consequent moeten blijven. Voorkomen moet worden dat de alliantie uiteenvalt en een gemeenschappelijk optreden achterwege blijft. Noch voor de VS noch voor Europese landen is een solotoer aantrekkelijk. Het is daarom goed dat onze regering heeft opgeroepen de VS vast te houden, althans met deze wereldmacht de dialoog gaande te houden. Kwestie van trouw omwille van het verleden, kwestie van draagvlak en gespreide verantwoordelijkheid op het internationale forum ook.

Israël

Er is nog een ander verschil van inzicht tussen Europa en de Verenigde Staten. Dat verschil gaat over een kwestie die ons als SGP'-ers erg raakt, te weten de Midden-Oostenpolitiek. Het langslpende conflict tussen Israël en de Palestijnen zou nu eindelijk eens tot een oplossing moeten komen. Er zit al jaren lang helemaal geen schot in. De

EU-ministers van buitenlandse zaken denken in de richting van het uitroepen van een onafhankelijke Palestijnse staat, die direct erkend moet worden door Israël en moet worden toegelaten tot de Verenigde Naties. Zo zou het vredesproces weer uit het slop kunnen worden getrokken, omdat de aan het initiatief gekoppelde verwachting is dat de Palestijnen zich dan meer betrokken zullen betonen bij hun instellingen, het steeds weer oploeiende geweld tegen Israël zullen beëindigen en constructief vanuit een meer gelijkwaardige positie zullen meepraten over een regeling met Israël. De VS, aldus het onbehagen, is te eenzijdig op Israël gericht. De patstelling in het vredesproces moet worden doorbroken. Een gelukkige omstandigheid vindt men nog wel dat president Bush de Israëlische premier Sharon niet steunt in diens uitsluiting van Arafat als gesprekspartner. Tot een concreet Europees vredesinitiatief kwam het nog niet. Een paar landen, waaronder Groot-Brittannië, vinden het daarvoor nog te vroeg.

Hoe over deze ontwikkeling te oordelen? De SGP heeft steeds een vreedzame oplossing voor deze regio bepleit, met als absolute vereiste veilige en erkende grenzen voor de staat Israël. De weg waarlangs willen wij bij voorkeur aan Israël zelf, in samenwerking met omliggende landen en belangen, overlaten. De weerbarstige geschiedenis wijst inderdaad uit dat gezaghebbende druk van buitenaf nodig is om iets positiefs tot stand te doen komen. De politieke verhoudingen in Israël zelf zijn helaas niet al te stabiel, de bereidheid om tot het uiterste te gaan in de strijd voor eigen land en positie is – als puntje bij paaltje komt – onverminderd groot. Israël verdient onze steun, vanuit verwantschap vanwege de bijzondere plaats van dit volk, dat door God Zelf apart werd gezet, dat door aangrijpende ontwikkelingen in de verstrooiing terecht kwam en grenzeloos vervolgd werd. De ‘beminden om der vaderen wil’. Arafat met de zijnen kunnen wij, gezien hun ambitie in het verleden om de staat Israël te vernietigen, een ambitie die door sommigen maar ternauwernood en door anderen helemaal niet wordt opgegeven, bezwaarlijk ons vertrouwen schenken.³¹⁴ Wij zien in die lijn dan ook niets in een onafhankelijke Palestijnse Staat. Dat laat een eigen oordeel over wat van weerskanten geschiedt, uiteraard onverlet. Wij roepen onze regering op om pal achter Israël te blijven staan in deze moeilijke omstandigheden. Dat gebeurde in het verleden, dat moet zo blijven. Een onwankelbare opstelling blijft vereist. Ook hier een kwestie van betrouwbaar dienstbetoon!

314 Yasser Arafat (1929-2004) was leider van de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO en van Al Fatah.

Europese Unie

Nu we het toch over Europa hebben, de uitbreiding van de Europese Unie met een aantal Midden-Europese staten komt steeds dichterbij. Wij hebben altijd gepleit voorrang te geven aan verbreding van de Europese Unie, in plaats van aan de zogeheten verdieping. Verbreding, dat wil zeggen uitbreiding met andere Europese staten. Over verdieping wordt gesproken als het gaat om het opheffen van het zogeheten democratisch tekort, kort gezegd het verschaffen van meer bevoegdheden aan de Europese Commissie en het Europees Parlement. Dergelijke verdieping lijkt alleen mogelijk door het inleveren van nationale soevereiniteit en daar zitten we in de SGP, als bekend, niet op te wachten. Integendeel, daartegen hebben we principiële bezwaren. Daarom hebben we bij gelegenheid van de goedkeuring van het Verdrag van Nice, waarin vooral de verbreding wordt geregeld, een motie ingediend en aanvaard gekregen die recht wil doen aan het subsidiariteitsbeginsel, dat wil zeggen dat niet onnodig bevoegdheden worden overgeheveld.³¹⁵ Het is overigens onmiskenbaar zo dat er steeds meer in en vanuit Europa wordt bedisseld wat van groot belang is voor de regelgeving in ons land. Dat leidt regelmatig tot vèrstrekkende consequenties, die in onze ogen lang niet alle dienstig zijn. Stap voor stap komt politieke integratie dichterbij, ons ondanks. De inmiddels tegen de euro ingewisselde gulden is er een bewijs van.

Multiculturele samenleving

Na 11 september 2001 vorig jaar werd van diverse zijden gesteld dat het wel nooit meer zou worden zoals daar voor. Met argusogen werd gekeken naar fundamentalistische stromingen in godsdiensten en culturen die blijkbaar niet schromen om hun opvattingen met fors geweld af te dwingen. De ergernis zette zich allereerst vast op Bin Laden met zijn Al-Qaida netwerk en de Taliban die hem beschutting bood. De ergernis richtte zich vervolgens ook op fundamentalistische islamitische groepen in ons land die niet uitdrukkelijk afstand namen van de aanslag. Uiteindelijk kwamen ook orthodoxe christelijke bevolkingsgroepen in ons land onder heftige kritiek, want waren ze uiteindelijk niet met hetzelfde sop overgoten? Onze partij weet er inmiddels van mee te praten. De SGP? Dat is de Taliban van het Westen! Aldus het belachelijke verwijt. Zeker, de SGP heeft fundamentele standpunten, maar heeft gedurende haar langjarige bestaan en publieke optreden nimmer opgeroepen tot of gegrepen naar fysiek geweld of iets dergelijks om deze standpunten kracht bij te zetten of die de ander met dwang op te leggen. Er is niet één tegenvoorbeeld te vinden voor degenen die ons in een kwaad

315 Over het Verdrag van Nice (uitbreiding van de EU van 15 naar 27 landen) zie *De Banier* 6 december 2001 (80/23), p. 17.

daglicht willen plaatsen. De SGP kan dus niet fundamentalistisch heten, getoetst aan het spectrum van kleurklanken die daarover te berde worden gebracht.

De publiciteit die er in het achterliggende najaar veelvuldig was over de ‘vrouwenkwestie’ die de SGP nu reeds jaren achtervolgt, vormde voor velen de aanleiding tót en het decor ván de gewraakte vergelijking. Onterecht natuurlijk. Alsof knollen met citroenen te vergelijken zijn.

Al eerder trof de SGP – trouwens ook de ChristenUnie – het verwijt van gebrek aan tolerantie. Dat verwijt klonk uit de mond van de (neo-)liberale leidslieden Dijkstal (VVD) en De Graaf (D66) naar aanleiding van onze opstelling in vooral het euthanasiedebat.³¹⁶ Krachtig werd daar tegenin gebracht dat opvattingen van personen moesten worden onderscheiden, dat het debat scherp maar waardig was gevoerd over inderdaad fundamenteel verschillende visies en beginselen, een oordeel dat inmiddels ook door hen is erkend. Maar het verwijt van intolerantie bleef hier en daar toch hangen en kwam na 11 september ook weer tot leven. Is het immers niet een kenmerk van fundamentalistische stromingen dat zij intolerant zijn tegenover andersdenkenden? In een publiek debat met de heer De Graaf heb ik toegegeven dat het ons onmogelijk is de hoogste vorm van tolerantie te betrachten, als die, zoals wel is gezegd, bestaat uit het betonen van de moed om je eigen waarheid ter discussie te stellen. Zolang en zodra het gaat om onze opvattingen, vooruit maar, als deze dé Waarheid maar niet raken. Dé Waarheid immers, mogen noch kunnen wij verloochenen. Maar wij hebben de wijsheid niet zelf in pacht en hebben de ander uitnemender te achten dan onszelf. Wel mogen we, ja is het onze dure plicht, te verwijzen naar de Bron van alle wijsheid! Hét normatieve kader voor het bedrijven van politiek. Onverdraagzaamheid jegens mensen? Neen! Onverzettelijkheid als het gaat om de confrontatie van onze beginselen en daarvan afgeleide opvattingen met die van anderen? Ja! Dat kan in de praktijk van het leven inderdaad als onverdraagzaam worden ervaren. Een verzoek afwijzen als de ander om toestemming vraagt of omgekeerd. Ja en nee zijn niet te verzoenen. Het is het één of het ander. Zo werkt dat in het leven, ook in de politiek.

316 H.F. Dijkstal (1943-2010) (VVD) was lid van de Tweede Kamer van 11 november 1982 tot 2 juni 1986, van 30 juli 1986 tot 21 augustus 1994, van 19 mei 1998 tot 1 september 2002. Van 22 augustus 1994 tot 3 augustus 1998 was hij minister van Binnenlandse Zaken en vice-premier in kabinet-Kok I; Th. C. de Graaf (D66) was lid van de Tweede Kamer van 17 mei 1994 tot 27 mei 2003. Werd 8 januari 2007 burgemeester van Nijmegen. Over bedoelde discussie, zie Van der Vlies in *De Banier* 25 mei 2001 (80/11), p. 5-7.

Een derde impuls aan de verwijten aan het adres van onze partij werd gevonden in uit hun verband gerukte passages van ons verkiezingsprogramma ‘Tot Uw dienst’. Men viel over de uitspraken over het zo veel mogelijk behouden van de overblijfselen van onze christelijke cultuur in een multicultureel en multireligieus wordende samenleving en een tegengaan van de introductie van elementen die strijdig zijn met die christelijke cultuur. Vóór de exclusieve plaats van de zondag, de christelijke feestdagen, het Wilhelmus en de christelijke ambtseed; tégen polygamie, vrouwenbesnijdenis en eerwraak; om het maar eens met een enkel voorbeeld concreet te maken. Een zoveelste bewijs van intolerantie, van te weinig respect voor andersdenkenden. ‘Talibanachtige trekken’, zo heet het. Een zich kwaliteitskrant noemend blad liet aantekenen dat de SGP met zulke opvattingen ‘een pest is voor onze samenleving’; een gratis op de stations te verkrijgen ochtendkrant bood ruimte aan een columnist om op zeer godslasterlijke wijze iets dergelijks te ventileren. Genoeg er over. We doen ons werk door goed gerucht en kwaad gerucht! Het zij met grote schroom gezegd, het heeft ook iets van wat in de Heilige Schrift wordt genoemd ‘het dragen van de smaadheid van Christus’. Dat zou eerst recht een verwaardiging zijn. Dan valt het ook te dragen en veranderen de ‘gebalde vuisten’ in ‘gevouwen handen’. Dan houden we ons zelfs in als de minister van Binnenlandse Zaken ons in een kamerdebat extremisme verwijt, ons raadt maar wat in te binden als partij met zo’n profiel.³¹⁷ Onze norm ligt niet bij aardse wijsheid die nijd en twistgierigheid tot kenmerken heeft en op zijn best verwarring brengt, maar bij de wijsheid die van bóven is, die zuiver is, vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, die ongeveer is en onpartijdig is.³¹⁸ Het heeft geen zin allerlei ‘als-dan vragen’ onder ogen te zien, laat staan te beantwoorden. Sterker nog, gezien de huidige staat van Nederland wekt dat alleen maar misverstanden op.

Parlementaire democratie

Maar niemand hoeft bang te zijn voor een ‘SGP-regime’. Integendeel, het zal er goed toeven zijn! Het beknót de ruimte voor een uitleven van de zonde, van wat tegen het Woord en de Wet van God in gaat, niet als doel in zichzelf, maar met het oog op wezenlijk behoud van mensen. ‘Tot Uw dienst’ en ‘Tot uw dienst’ in een wonderlijke en perspectiefrijke verbondenheid. Tot eer van God en tot heil van onze naasten. Er moet ongelooflijk veel ten goede veranderen in ons land, jazeker, maar deze veranderingen

317 Minister van Binnenlandse Zaken van 3 augustus 1998 tot 13 maart 2000 was A. Peper (PvdA). Peper werd opgevolgd door K. de Vries (PvdA), die minister was van 24 maart 2000 tot 22 juli 2002.

318 Jakobus 3, 16 en 17.

zullen wij zoeken langs de lijnen van de rechtsbeginselen zoals we die in onze parlementaire democratie kennen. Over dat laatste kan geen enkel misverstand bestaan. Wij willen bijbelse maatstaven als normatief aanleggen in de democratie. Daar hebben we onze handen meer dan vol aan in deze tijd van secularisatie en ontkerkelijking. We vormen als christenen met elkaar helaas een steeds kleiner wordende minderheid. We mogen derhalve niet te hoog van de toren blazen gedreven door ambitie; wel moeten we onverkort – met grote trouw en betrokkenheid – vanuit de eis van het voluit bijbelse beginsel in de politiek werken aan de inrichting van ons land, aan de ontmaskering van de postmoderne tijdgeest, aan de geest van ‘paars’.

Mensen van buiten dat volk wilden graag met de Israëlieten optrekken omdat zij zagen dat God met hen was en omdat zij merkten hoe lief zij elkaar hadden. Het was bij dat volk van Israël onzeglijk veel beter dan bij welk ander volk ook. De Israëlieten moesten zich maar blijven herinneren hoe zij zelf als vreemdeling hadden verkeerd in Egypte – hoe zij daar bejegend, ja onderdrukt waren – om van daar uit de vreemdelingen in hun midden een plaats te geven. De vreemdelingen omgekeerd, moesten zich realiseren wat de gewoonten en wetten des lands waren en hun leven daarnaar richten. Mij dunkt zijn dit de grondtrekken die het gelaat van onze feitelijk multiculturele samenleving moet vertonen. Er is derhalve voor de gezinnen, kerken, scholen, verenigingen, media, politici en anderen die ernst willen maken met Schrift en belijdenis, willen staan in de traditie van Reformatie en Nadere Reformatie – ziende de grote geestelijke nood en leegte van de tijd waarin wij leven – middellijkerwijze veel werk aan de winkel. Niet te verzetten in eigen kracht, maar in afhankelijkheid van Hem Die wijsheid en krachten geven kan. Tot Uw dienst.

Koninklijke familie

Het Koninklijk Huis stond in de achterliggende maanden sterk in de schijnwerpers. Enkele prinsen traden in het huwelijk. Het meest in het oog sprong het huwelijk van onze Kroonprins Willem-Alexander met de Argentijnse Máxima Zorreguieta. Aanvankelijk was er grote zorg over deze aanstaande verbintenis, in verband met het feit dat de vader van Máxima deel uit maakte van een regering die verantwoordelijk wordt gehouden voor bepaalde laakbare feiten. Minister-president Kok heeft uiteindelijk een voorstel kunnen doen waar het parlement zich in grote meerderheid achter schaarde. Hij had daarover ook intensief contact onderhouden met de politieke fracties en anderen. Dat deed hij ten onzent ook waar het ging om de voorbereiding van de politieke bemoeienis met (de toestemming tot) het huwelijk. Bij de bekendmaking van de verloving hebben de Prins van Oranje en zijn verloofde uitdrukkelijk gezegd dat het Huis van Oranje in de protestants-christelijke traditie blijft, dat hun huwelijk kerke-

lijk zou worden bevestigd onder ambtelijke verantwoordelijkheid van een Hervormde gemeente en dat kinderen, zo ze die mochten krijgen, in de Nederlandse Hervormde kerk zullen worden gedoopt. Bovendien heeft Máxima gezegd na te denken over een overgang van de Rooms-katholieke kerk naar de Nederlandse Hervormde kerk. Dat denkproces, alle speculaties tot nu toe gedaan ten spijt, is blijkbaar nog niet ten einde. Op zichzelf betreuren we dat zeer. Het geheel overziende, na gesprekken daarover met velen op allerlei niveau, moesten we tot een eerlijke afweging komen. De uitkomst van een ernstig proces van standpuntbepaling is genoegzaam bekend.³¹⁹ We hebben onze goedkeuring op bovengenoemde gronden niet onthouden, waarbij de doorslag heeft gegeven de publieke betekenis van genoemde feiten en beloften en de plaats van één en ander in ons staatsbestel, en dat weer in het licht van onze historie. Daaraan is uitdrukkelijk onze wens en bede toegevoegd dat de verloofden van binnenuit tot één en dezelfde hartelijke keuze mogen komen voor hun kerkelijke ‘onderdak’. Het zal niemand zijn ontgaan dat de verantwoording van onze stem blijkbaar niet is mis verstaan, getuige de vele en verbouwereerde vragen die vanuit bepaalde hoek daarover aan onze woordvoerder zijn gesteld.

De huwelijksdag ligt inmiddels achter ons.³²⁰ Een stralende dag, die velen zich lang zullen blijven herinneren. De kerkdienst kende naast tot dankbaarheid stemmende momenten en onderdelen – ik denk aan de tekstkeuze, aan de overhandiging van de Statenbijbel, aan het gezamenlijk zingen van ‘Mijn Schildt ende betrouwhen’ – ook droevig stemmende hiaten. De boodschap van zonde en genade, de noodzaak van wedergeboorte en bekering, de beslissende notie dat alleen in Jezus Christus het Leven is; wij hadden het zo graag gehoord (juist ook in déze dienst) en wij misten het node. Het heeft ons ook verdriet gegeven dat het jonge echtpaar meteen de zondag (de dag na het huwelijk) bij zijn huwelijksreis betrok. Eens te meer mag het gebed zich wel vermenigvuldigen of God het Kroonprinselijke echtpaar de onberouwelijke keuze van Ruth in het hart wil leggen. Zoals we dat geen van allen kunnen ontberen.

De voorbede voor onze Koninklijke familie is dringend nodig. Te denken is daarbij aan de gezondheidstoestand van Prinses Juliana, Prins Claus en Prins Bernhard. En aan zo veel meer, ik noem nog slechts de voorname en verantwoordelijke taak van onze

319 Het voorstel van rijkswet (9, R1684) waarbij toestemming voor het huwelijk werd gevraagd is op 3 juli 2001 in de Verenigde Vergadering van de Staten-Generaal behandeld. Zie *De Banier* van 8 juni 2000 (79/12), p. 6-7 over de verlovings- en van 5 juli 2001 (80/14), p. 6-7 over de verleende toestemming.

320 2 februari 2002.

Koningin. God in de hemel bestendige de band van ons Vorstenhuis met onze in een bange worsteling tot stand gekomen natie tot in lengte van jaren.

Failiet van 'paars'

'Paars' heeft het economische tij lang mee gehad. Na alle bezuinigingen en ombuigingen van de kabinetten-Lubbers kwam er armslag. 'Geen geld' was niet langer steeds weer het probleem. Er was ruimte voor noodzakelijke investeringen en intensiveringen. Toch zijn blijkbaar de kansen te weinig gebruikt om een einde te maken aan diverse noden en zorgen. In de gezondheidszorg is er reeds lang de problematiek van de wachtlijsten en een capaciteitstekort. In het onderwijs is een schrijnende schaarste aan voldoende bekwaam personeel. Politie en justitie zijn ondanks alle inzet niet in staat om de veiligheid op straat in voldoende mate te garanderen. De WAO-problematiek kan maar niet tot een bevredigende oplossing worden gebracht. Deze kwesties raken alle burgers. Er is een groot onbehagen door ontstaan. Dat is op zichzelf voluit begrijpelijk. We mogen noch kunnen berusten in deze ernstige tekortkomingen.

Ons verkiezingsprogramma 'Tot Uw dienst' geeft aan hoe wij het zien en dat willen doen. We zullen prioriteiten moeten stellen. Een euro kan maar één keer worden uitgegeven. Uitgaven in de consumptieve sfeer, in de sfeer van sport, spel en vermaak, moeten worden gekort; ter wille van overheidstaken als zorg, onderwijs en veiligheid. Bovendien is er een soort identiteitscrisis rondom de overheid gaande. De integriteitsvraag wordt te vaak hardop gesteld. Allerlei voorvallen geven voeding aan de twijfel die er over het imago van de overheid is. Zonder naar volledigheid te streven, moeten Enschede, Volendam en recent weer Tiel worden genoemd.³²¹ Het vergunningenbeleid niet op orde, te veel gedoogd, te weinig daadkracht om orde op zaken te stellen. De bouwfraude rond Schiphol, die aanleiding vormde voor een parlementaire enquête. Het heenzenden van bolletjesslikkers omdat voor hen onvoldoende cellen beschikbaar zijn. Verschrijvingen in declaraties door bestuurders, provinciale besturen die met een stuk van hun financiële beleid tegen de lamp lopen. Het zijn incidenten die het beeld bevestigen dat er maar wat wordt 'aangerommeld'. Zij ondermijnen het broodnodige gezag van de overheid. Een beeld, zowel onterecht generaliserend als begrijpelijk. De politieke en bestuurlijke cultuur laat een ernstig tekort zien, dat is wel duidelijk. Dat moet echt binnen de kortste keren afgelopen zijn. Uiteraard mag niet alles en iedereen over één en dezelfde kam worden geschoren. Dat doet velen, die hun zaakjes wel dege-

321 Tiel: een parkeergarage in deze plaats stortte gedeeltelijk in. De vraag was of er conform de bouwvergunning was gebouwd en of er voldoende toezicht vanwege de gemeente was uitgeoefend bij de bouw.

lijk op orde hebben, groot onrecht. In de beeldvorming moeten de goeden altijd onder de kwaden lijden. Dat euvel moet worden verholpen. Gezaghebbende en vertrouwenwekkende beleidsdaden zijn dringend nodig. Zo niet, dan duurt de ontevredenheid onder burgers voort. Zij wenden zich vervolgens meer en meer af van de overheid en van de politiek, óf nemen hun toevlucht tot politieke eendagsvlinders, die zonder duurzame uitvalsbasis – zonder een gedegen en doortimmerd gedachtegoed als fundament – wat heen en weer fladderen en pronken met beloftes en verwachtingen die bij lange na niet kunnen worden waar gemaakt. Kortom, als hier niet met grote inzet iets aan wordt gedaan, zullen er de wrange vruchten in de nabije toekomst nog verder van worden geplukt. Een unieke kans voor degenen die na de verkiezingen van 15 mei 2002 betrokken zullen zijn bij de onderhandelingen over een nieuwe coalitie.

Het nieuwe regeerakkoord zou eindelijk eens niet zo gedetailleerd moeten zijn, maar een overeenstemming op hoofdlijnen moeten vastleggen. Dan krijgt het parlementaire debat weer kansen. De inzichtelijkheid en openheid van het debat zouden er door toenemen. In de beleving van burgers zal het dan weer ergens over gaan. Immers, niet alles ligt dan van tevoren vast. Er valt iets aan te beleven. De interesse voor het politieke debat zal kunnen groeien. De SGP roept er toe op een akkoord alleen op hoofdlijnen tot stand te brengen. In theorie vindt iedereen dat het zo moet. Nu de praktijk nog!

‘Paars’ gauw weg

‘Paars’ is nu twee kabinetsperiodes aan de macht. Het is te hopen dat het daarbij blijft. Met name op het terrein van ethisch gevoelige thema’s heeft ‘paars’ diepe sporen getrokken.

In de eerste kabinetsperiode was het vooral de Winkeltijdenwet die als een groot ‘paars’ succes werd verwelkomd. De openstelling van winkels op zondag, de Dag des Heeren, is door ons steeds principieel afgewezen. Men wenste desondanks aan het moderne tijdsbeeld tegemoet te komen. Inmiddels blijkt dat de moderne mens er veel minder behoefte aan heeft, er althans veel minder gebruik van maakt, dan indertijd gedacht. Reden voor collega Van den Berg om heroverweging van deze wet op de politieke agenda te plaatsen. Hij kaartte deze kwestie onlangs in de Kamer aan.

In de tweede periode volgde een lange rij wetsvoorstellen die ons bijzonder hebben geraakt. In willekeurige volgorde de meest bekende: de opheffing van het bordeelverbod, de openstelling van het huwelijk en adoptierecht voor paren van hetzelfde geslacht, verdere liberalisering van de euthanasiewetgeving, uitbreiding van de mogelijkheden van abortus provocatus tot over de leeftijdsgrens van vierentwintig weken, de wetgeving die ruimte biedt aan experimenten op menselijke embryo’s en in de nabije

toekomst zelfs legaliseert dat speciaal voor onderzoeksdoeleinden menselijke embryo's worden 'gekweekt'. In vorige partijredes en in diverse artikelen in ons partijorgaan De Banier is omstandig betoogd wat van deze wetgeving de achterliggende gedachten zijn. Dat hoeft niet uitvoerig te worden herhaald. Kort gezegd komt het er op neer dat het zelfbeschikkingsrecht en de daarbij horende keuzevrijheid die autonoom zich wanende burgers voor zichzelf opeisen, de grondtonen zijn van de roep om ruimte voor het zelf bepalen en inrichten van je relatie, van het trekken van de grenzen van leven en dood, van de omstandigheden waaronder je (verder) leven wilt. Met de aanvaarding van deze wetten zijn grenzen verlegd in een richting die haaks staat óp en omtrent zaken die flagrant in strijd zijn mét wat God in Zijn Woord en in Zijn heilige Wet van ons vraagt. Het 'Tot Uw dienst' in de beide betekenissen kan hier dus absoluut niet gelden. In dergelijke wetgeving kunnen noch mogen we dus berusten. Integendeel, daarom moet 'paars' maar gauw weg en zullen wij ons er voor blijven inzetten weer van deze wetten af te komen.

Vaak is door de SGP-fracties benadrukt dat als eenmaal een schrede wordt gezet op een glibberig pad, de volgende stappen snel zullen volgen. Zelden kwam dat helderder naar voren dan in het euthanasiedebat, tijdens welk debat het criterium 'levensmoeheid' naast de reeds eerder geldende criteria van ondraaglijk lijden, uitzichtloze situatie en psychische nood in de overwegingen werd betrokken. Dat naar aanleiding van een gerechtelijke uitspraak in de 'zaak-Brongersma'. Mevrouw Borst, minister van VWS, voegde daar hardop denkend nog aan toe dat zij het zich kon voorstellen dat patiënten met de ziekte van Alzheimer al in een vroeg stadium van deze ziekte om euthanasie zouden vragen en dat hulp daarbij dan ook ernstig zou moeten worden overwogen én – en dat was helemaal een nieuwe impuls aan de euthanasiediscussie – dat zij vond dat ook de maatschappelijke discussie over de zogeheten pil van Drion moet worden gevoerd.³²² Over deze zelfmoordpil moeten mensen, uiteraard onder stringente voorwaarden, kunnen beschikken om op een eigen gekozen moment hun leven zelf te kunnen beëindigen. Haar uitspraken leidden tot commotie. Van diverse kanten werd beklemtoond dat het niet zo moest worden opgevat dat ze dat reeds op kortere termijn voorzag of wilde bevorderen. Dat neemt niet weg dat ze bereikte dat dit onderwerp op de politieke agenda staat. In- en intriest. Het heeft ons in bewogenheid gebracht tot de

322 E. Borst-Eilers (D66) was minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 22 augustus 1994 tot 22 juli 2002. De gewraakte uitspraken deed zij in een interview met *NRC/Handelsblad* van 14 april 2001.

besliste keuze van oppositiepartij in dezen, een omslag voor onze partij.³²³ D66 heeft in haar verkiezingsprogramma een zinsnede opgenomen die aangeeft dat de opzet van minister Borst wordt overgenomen, op voorstel van het Eerste-Kamerlid Kohnstamm, die behalve D66-senator ook voorzitter is van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie (NWE).³²⁴ Het is daarmee duidelijk uit welke hoek de wind waait. D66 heeft een krachtig stempel gezet op deze zwaar geladen ethische debatten. De kleinste geleding in de coalitie heeft in dezen het meest bereikt. Het is onbegrijpelijk dat de PvdA en vooral de VVD het zo ver hebben laten komen. Van deze fracties hadden we toch een grotere terughoudendheid verwacht. Daarom is het te hopen dat ‘paars’ gauw verdwijnt, zodat deze fracties elkaar niet langer in de greep kunnen houden. Het viel ons overigens positief op dat mevrouw Borst geen vergunning gaf aan de abortusboot om onze treurige nationale visie op abortus provocatus internationaal te gaan verbreiden. Alsof de afbreking van zwangerschappen een kansrijk exportartikel zou zijn. Neen dus. Terecht is de vergunning geweigerd, zij het op andere gronden dan wij aanvoeren.

Burgerlijk fatsoen

Veel mensen zijn aangeslagen door een schromelijk gebrek aan wat ik maar noem ‘burgerlijk fatsoen’. Verrommeling en verloedering van de samenleving, doordat jongeren en soms zelfs ouderen maar denken dat ze kunnen doen wat ze willen, zich nergens aan gelegen laten liggen en niet laten gezeggen. De vervelende voorbeelden stapelen zich op: spuwen in het gezicht, dreigen en steken met scherpe voorwerpen, slaan en trappen soms tot de dood volgt, bekladden van muren, inslaan van ruiten, nutteloze vernielingen, straatroof en dergelijke. Wee je gebeente, als je er ter plekke meteen iets van zegt. Je bent je leven niet zeker. Velen kruipen in hun schulp, draaien zich om, horen er even niet meer bij, wenden hun blik af en komen niet in actie uit vrees voor represaille. Tijdens de algemene politieke beschouwingen in september vorig jaar speelde dit thema – naast de gebeurtenissen rondom de aanslag van 11 september – een grote rol. De heer Dijkstal karakteriseerde het laakbare gedrag van jongeren zelfs als ‘hufferigheid’ die maar eens streng moet worden aangepakt, waarin we niet mogen berusten. Wie zal het daarmee niet grondig eens zijn? In het recente verleden heeft de SGP al eens gepleit voor een soort ‘Delta-plan tegen de verloedering’. Dat vond men toen overdreven en te dik aangezet. Inmiddels wordt breed erkend dat we

323 De SGP-fractie nam het initiatief tot een motie van afkeuring.

324 J. Kohnstamm (D66) was lid van de Tweede Kamer van 1981 tot 1982, van 1982-1986 en van 1986-1994. Van 22 augustus 1994 tot 3 augustus 1998 was hij staatssecretaris van Binnenlandse Zaken. Van 8 juni 1999 tot 7 september 2004 was hij lid van de Eerste Kamer.

hier met een maatschappelijk probleem van doen hebben. We herhalen derhalve onze suggestie, we hebben er een speerpunt van gemaakt voor de komende tijd. Niet dat we het primair verwachten van nieuwe dikke beleidsnota's. Integendeel, veranderingen ten goede zullen moeten beginnen bij de bron van de ontsporing en verwildering: de kennelijk hier en daar tekort schietende opvoeding in de gezinnen; de tanende invloed van kerken, scholen en andere instituties op vormingsprocessen van jongeren. Niet te vergeten ook de indringende rol van de moderne media die veel te lang een beeld uitstraalden van alles-moet-kunnen. Daarnaast noem ik de maatschappelijke trends van individualisering en materialisme geworteld in secularisatie en ontkerkelijking. Er is sprake van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de ontstane situatie, waaraan velen zich mateloos ergeren. Het zou de overheid sieren als zij de leiding zou nemen in een proces van herstel van normbesef en burgerlijk fatsoenlijk gedrag. Het is uiteindelijk een mentale kwestie, van moreel besef. Om dat laatste een deugdelijk fundament te geven, moet het uitsluitend gezaghebbende Woord van God geopend worden, moet de universeel van kracht zijnde Wet des Heeren worden nageleefd. Dan zal het goed zijn in onze samenleving. De SGP heeft hier een duidelijke roeping, zo concreet mogelijk vertolkt in 'Tot Uw dienst'. Het is onze innerlijke overtuiging dat daarin het fundament ligt voor een bestendige beschaving. Een radicale ommekeer is nodig, een zich afwenden van het kwaad en een najagen van het goede. Wat zeg ik, ten diepste is bekering nodig, bekering door Woord en Geest. Daar is ons land dringend om verlegen, want zoals het nu gaat op de straat, op stations, in treinen en trams en op nog veel plaatsen en in allerlei andere opzichten meer, kán het echt niet langer meer.

Landbouwsector in de problemen

Van alle sectoren van bedrijvigheid is de landbouwsector, zo komt het ons voor, momenteel wel het meest in de problemen. Mondiaal zijn er intensieve discussies over handelsstromen, over de prijsvorming, over kwaliteitsborging, milieunormen en gezondheids- en welzijnsnormen voor dier en mens. Het ene land is met de oplossing van die problematiek veel verder dan het andere. Deze constatering beïnvloedt de concurrentieverhoudingen en derhalve de afzet van landbouwproducten en het rendement dat op zijn beurt de investeringsbereidheid weer stuurt. Het Gemeenschappelijke Europese landbouwbeleid maakt de marges voor eigen beleid binnen ons land smal. We zijn een sterk exporterend land, na de VS en Frankrijk het derde in grootte van exportvolume. Daarom luistert het nauw. De sector is voor ons land van onschatbare betekenis en moet dus alle kansen krijgen.

Toch wordt er veel pijn geleden door tegenvallende inkomsten – bijna een derde deel van de boeren leeft met het primaire inkomen onder het sociale minimum – en door

beknellende milieuregels en dergelijke. Veel boeren verzuchten in deze omstandigheden dat de overheid hen blijkbaar weg wil hebben. Velen nemen de wijk naar het buitenland om daar een nieuw (boeren-)bestaan op te bouwen. De bedrijfsovernames worden ernstig bemoeilijkt door onder meer de hoge grondprijzen. De continuïteit van veel bedrijven is in gevaar. De SGP heeft zich bij dit sombere beeld niet willen neerleggen. Wij hebben ruimte op de Rijksbegroting gecreëerd voor vestigingssteun aan jonge boeren. Ons amendement hiertoe werd door de Kamer aanvaard, ondanks een sterk tegenspuiterende minister.³²⁵ Zo zijn meer wapenfeiten te noemen. Bijvoorbeeld in de sfeer van het beleid inzake de gewasbeschermingsmiddelen of in het kader van de Reconstructiewet, de Wet op de ammoniakemissie en de Wet op de stankemissie of terzake van het nitraatbeleid (derogatieverzoek, kaarten droge zandgronden).

De varkenspest van 1997, de dioxine-affaire, salmonella-incidenten, de BSE-crisis en niet in de laatste plaats de mond- en klauwzeercrisis hebben ons met de neus op de feiten van onze intensieve sectoren gedrukt. Het is niet aan twijfel onderhevig dat thema's als voedselveiligheid, diergezondheid en dierwelzijn hoog op de politieke agenda zullen prijken in de komende jaren. Zo is het ook duidelijk dat aan de stringente milieunormen zal moeten worden voldaan. Ik noem ook de mestproblematiek. Een duurzame en concurrerende landbouw, harmonisch ingepast in de omgeving; jazeker, maar niet alles kan tegelijk. Onze voornaamste grief in de richting van de bewindslieden is dat zij te veel tegelijk en in te korte tijd willen. De boeren staan daardoor hier en daar onder onverantwoorde druk. Hier en daar, het hangt er inderdaad van af waar je met je bedrijf zit en onder welke omstandigheden je er boert. Onze lijn is dat de agrarische ondernemers de tijd moeten krijgen om nodige aanpassingen te verwerken. Die aanpassingen moeten overigens wel echt nodig zijn, haalbaar zijn en betaalbaar. Niet alle kosten van veranderingsprocessen, extensivering en dergelijke, mogen eenzijdig op de boeren worden afgewenteld. De doorsnee consument zal ook een bijdrage dienen te leveren. De overheid kan inmiddels zorgen voor aanvullende inkomstenbronnen, bijvoorbeeld in de sfeer van agrarisch natuurbeheer. Interessant voor agrariërs die daarvoor kunnen en willen kiezen. Wij hebben ons – en dat stemt tot dankbaarheid – in de Kamer niet zonder resultaat hier voor ingezet.

Apart wil ik de mond- en klauwzeercrisis nog noemen. Daarover is al heel veel gezegd, ook binnen onze partij. Het heeft veel spanningen gegeven, omdat ons de wel heel

325 Kamerstukken II 2001-2002, 28 000, XIV, nr. 42.

robuuste aanpak van de minister emotioneerde. Wij wijzen het massaal doden en vernietigen van gezonde dieren in het kader van de ruiming principieel af. Veel bedrijven zijn geruimd waarvan je je kunt afvragen of dat nu onontkoombaar was. We erkennen de complexiteit van één en ander. Maar op zijn minst had door de beleidsmakers meer oprecht medeleven met betrokkenen kunnen worden getoond en had een nú strak gehanteerd regime van financiële afwikkeling van de geruimde veestapels veel beter van meet af aan soepel en warm menselijk kunnen zijn ingericht. Nu waren diverse, qua sfeer hoog oplopende vergaderingen nodig om concessies af te dwingen, uiteraard op steekhoudende gronden. De uiteindelijk opgelegde kortingen hebben begrijpelijk veel kwaad bloed gezet. Kort en goed, wij hebben ons herhaaldelijk geschaamd voor wat er gebeurde. We hebben dat in de vele daarover gevoerde Kamerdebatten eerlijk naar voren proberen te brengen. De minister toonde zich helaas niet altijd voor onze bezwaren ontvankelijk. Uitdrukkelijk wil ik aandacht vragen voor de mensen in de uitvoerende diensten, die natuurlijk ook voor een moeilijke en vervelende taak stonden. Van diverse kanten hebben we als fractie te horen gekregen dat zij zich tot het uiterste hebben gegeven om hun opdracht zo menselijk mogelijk ten uitvoer te brengen. Helaas hebben we anderzijds ook moeten vernemen dat het wel eens moeizamer ging, met alle nare gevolgen van dien. Kort en goed, er zullen van beide kanten fouten zijn gemaakt. Ook andere dan agrarische bedrijven hebben schade ondervonden.

De evaluatie van het gehele gebeuren wordt op ditzelfde ogenblik opgesteld. Nog vóór de verkiezingen wordt er, als alles volgens plan verloopt, in de Tweede Kamer over gedebatteerd. Men mag er van uit gaan dat we heel wat noten te kraken hebben.

Uiteindelijk is onze wens en bede dat we uit al deze affaires onze lessen zullen trekken. De mens meent wel alles te beheersen en in de hand te hebben, maar daar kan kennelijk maar zo in worden geblazen. Ook daarin is de voorzienige leiding en hand des Heeren, Die beoogt ons tot inkeer te brengen, opdat we onze afhankelijkheid van Hem bekennen en ons met onze zorgen en noden tot Hem wenden. De wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God³²⁶ de vreze des Heeren evenwel is het beginsel der wijsheid.³²⁷ Dat moeten we leren beseffen, ook als we werken in de meer vooroplopende sectoren en ontwikkelingen, bijvoorbeeld de biotechnologie, waarin veel gaande is wat zich beweegt op de rand van wat principieel geoorloofd is. Ik denk aan het ‘mengen van soorten’, het kloneren en de xenotransplantatie.³²⁸

326 1 Korinthe 3,19.

327 Psalm 111,10.

328 Xenotransplantatie: transplantatie van organen, weefsels of cellen van de ene soort naar een andere, bijvoorbeeld van varkens naar mensen. Wordt als mogelijke oplossing gezien voor het orgaantekort. Het is niet zeker of dit ooit mogelijk zal worden.

Verkiezingen

We staan aan de vooravond van twee verkiezingen, Deo volente op 6 maart voor de gemeenteraden en op 15 mei voor de Tweede Kamer. Meer dan de keren hier vóór, loopt de spanning op. Velen zijn (terecht) uitgekeken op ‘paars’. Het is dus lang niet meer vanzelfsprekend dat de huidige coalitie kan worden voortgezet. Alleen al de rol van D66 lijkt uitgespeeld. Maar wat dan? De speculaties zijn niet van de lucht en dat zal nog wel even zo blijven, misschien wel tot ver ná 15 mei aanstaande. Een onzekere factor wordt gevormd door de komst van enkele luidruchtige nieuwe partijen. De opkomst van deze nieuwelingen hebben de grote gevestigde politieke partijen aan zichzelf te wijten door onduidelijkheid (de grijsheid van het politieke midden), achterkamertjes-politiek en de ‘sorry-cultuur’.

Eén van die nieuwe is Leefbaar Nederland met aanvankelijk de professor en columnist Fortuyn aan het hoofd.³²⁹ Binnen korte tijd had deze formatie in de opiniepeilingen de ongekend hoge score van ruim twintig zetels. Het cement van deze kiezers is alleen ontevredenheid. Geen omvattend partijprogramma, geen funderend gemeenschappelijk gedachtegoed. Dat kan toch niet lang stand houden, zou je denken. Er zijn ook bewijzen van in de parlementaire geschiedenis: de Boerenpartij, de Middenstandspartij en de Ouderenpartijen. Voorbeelden van opgaan, blinken en verzinken. Opgaan door bundeling van ontevredenheid en het bundelen van proteststemmen. Enige tijd blinken door de indruk dat er in één klap zoveel kamerleden komen binnenstappen. Snel verzinken door interne ruzies en versplintering. Het eerste bewijs is reeds eerder dan menigeen durfde dromen geleverd door het aan de kant zetten van de beoogde lijsttrekker. Deze had in een interview onwelgevallige uitspraken gedaan, tegen daarover gemaakte afspraken in. Over het vol zijn van Nederland. Over de islam als een achterlijke godsdienstige cultuur, over het schrappen van artikel 1 van onze Grondwet. Zou hij bij dat laatste punt op een zorgvuldige wijze de gelijkheidsideologie die er aan ten grondslag ligt, zoals in de uitwerking van dat artikel in de Algemene wet gelijke behandeling pregnant is gebleken, aan de kaak hebben gesteld, hij zou uit onze hoek op bijval hebben kunnen rekenen. Er is immers, anders dan enkele fractieleiders uit de Tweede Kamer suggereerden, geen hiërarchie tussen grondrechten. Maar zo ging dat niet. De politieke wereld was even te klein. Fortuyn heeft inmiddels een eigen lijst ingediend en de vraag is nu wat de kiezers doen. Wij kunnen nog voor verrassingen komen te staan. Eén ding is zeker, niemand kan aanbevolen worden zijn heil bij deze man te zoeken. Hij sneert naar iedereen, heeft natuurlijk in bepaalde dingen best een

329 W.S.P. Fortuyn (1948-2002) was aanvankelijk lijsttrekker van Leefbaar Nederland en vanaf 11 februari 2002 totdat hij werd vermoord op 6 mei 2002, aanvoerder van de Lijst Pim Fortuyn.

punt, maar genuanceerdheid, respect en waardigheid passen niet bij zijn stijl. Dan laten we zijn onacceptabele ethische opvattingen verder nog maar rusten. Er is, het werd in deze partijrede al eerder vastgesteld, veel reden tot ontevredenheid en onbehagen over het gevoerde beleid. Het moet inderdaad fundamenteel anders. De weg die Fortuyn wijst, kan toch de onze niet zijn. Overigens heeft hij bij zijn afscheid van Leefbaar Nederland de kans nog even gegrepen om alle gereformeerden dubbelhartigheid te verwijten. Absoluut ook niet te vertrouwen en te volgen, zo is zijn verwijt. Dan Fortuyn zelf: vertrouwenwekkend, onkreukbaar, geheel tot onze dienst. At your service, zo salueerde hij voor een propvolle zaal. Een mens kan niet zonder een gezonde portie zelfvertrouwen, maar het kan ook te veel worden van het goede. Dan is het gauw onuitstaanbaar. Wij kiezen liever voor bescheidenheid en tegelijk beslistheid als het gaat om ónze versie van ‘at your service’, te weten het ‘Tot Uw dienst’ met die twee uitwerkingskanten.

Nu zullen weinig potentiële kiezers van de SGP in vervoering raken van Pim Fortuyn, inmiddels met zijn eigen lijst. Voor ons zijn het CDA en de ChristenUnie veel belangrijker.

Sinds het CDA in de oppositie zit, werken we er in de Tweede Kamer meer mee samen, bijvoorbeeld als het gaat om onderwijskwesties of de Embryowet. Tegelijk weten we dat er behoorlijke, principieel te funderen verschillen zijn. Het CDA moet ook mede verantwoordelijk worden gehouden voor diverse door ons gewraakte wetten als die m.b.t. de abortus provocatus en de euthanasie. Nog in het laatstgehouden debat werd gezegd dat het CDA niet principieel tegen euthanasie is, maar de door het kabinet verdedigde aanpak niet wilde volgen – en de opheffing van het bordeelverbod; om maar een enkel voorbeeld te noemen. Het is derhalve nog maar de vraag of het CDA er zich voor zal inzetten om de ethische bakens in deze en dergelijke kwesties opnieuw en dan in de goede richting te verzetten als het bij de formatie wordt betrokken.

We hebben al wel gehoord dat voor het CDA de kilometerheffing een vitaal punt zal zijn in de onderhandelingen en terecht, maar rond ethische kwesties als genoemd, zal men toch geen genoegen nemen met de status quo? Het CDA schiet veel te ver door in het compromis. Ook heeft het een open definitie van het gezin, zodat er andere samenlevingsvormen onder vallen. Binnen het CDA is er ruimte voor niet-christenen, een lijn die met nadruk door de nieuwe politieke leider Balkenende wordt uitgedragen. Kortom, men dient wel te beseffen waarvoor men zoal verantwoordelijkheid neemt als men stemt op het CDA. In het verleden was nog wel eens een argument om er door je stem voor te zorgen dat het CDA de grootste partij bleef. Dat argument kan

nu niet meer gelden. Wij roepen derhalve iedereen op om op de SGP te stemmen als consequent alternatief.

Met de ChristenUnie wordt veel samengewerkt. Tussen onze visies en standpunten zijn gelukkig veel overeenkomsten, maar ook hier geldt – zonder deze te willen uitvergrooten – dat er principiële verschillen zijn. De ChristenUnie kiest principieel voor de gelijkberechtiging van godsdiensten of ‘ongenormeerde godsdienstvrijheid’ en wil een vrijwel onbegrensde geestelijke vrijheid erkennen. Vanuit artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis ervaren wij deze grondwettelijke uitgangspunten juist als spanningsvol. De theocratische gedachte betreft voor ons het hart van ons beginsel, dat kunnen we niet uit handen leggen ter wille van ons staan en mee doen in de werkelijkheid van deze postmoderne samenleving. Het verwijt dat dit maar een theoretisch verschil is dat in de praktijk van de politiek weg valt, wordt ontkracht door het recente voorbeeld van een lokale ChristenUnie-fractie die juist op die gronden vóór openstelling van een zwembad op zondag stemde. Dit voorbeeld staat, zo valt uit andere voorvallen te vrezén, niet op zichzelf. Zó stemmen kan een SGP-er ‘om des beginsels wil’ niet doen.

De ChristenUnie is een jonge formatie en vraagt ruimte om een eigen profiel te zoeken. Dat is begrijpelijk. De SGP laat zich het etiket ‘rechts’ bepaald niet zonder meer opplakken en de ChristenUnie wil niet altijd ‘links’ worden ingedeeld; toch valt het stemgedrag van de ChristenUnie wel vaak zo uit. Bijvoorbeeld als het gaat om het spanningsveld ecologie – economie, waar de boeren zo veel mee te maken hebben. Een zelfde lijn tekent zich af in debatten over het asielzoekersbeleid. Daar zal de ChristenUnie redenen voor aan voeren, maar het leidt wel tot verschillen. Uiteindelijk moet worden afgewacht waar onze politieke vrienden precies uit gaan komen, mede in het licht van eventuele kandidering voor toetreding tot een nieuwe coalitie, iets wat de huidige fractievoorzitter, de heer Van Dijke, in beeld wil houden.³³⁰ De ontwikkeling van het CDA als verzamelplaats van drie eerdere partijen, zij een baken in zee.

In onze politieke verhoudingen moet er samengewerkt worden met anderen om iets te bereiken. De ChristenUnie staat van alle politieke partijen het dichtst bij ons, dat is duidelijk. Daarom wordt daarmee het meest zichtbaar samengewerkt. Vervolgens is er op bepaalde thema’s ook samenwerking met het CDA. Ook een nieuwe stroming vraagt om die samenwerking. Ik doel op de bundeling van conservatieven in de Ed-

330 L.C. van Dijke was lid van de Tweede Kamer voor de RPF, later ChristenUnie van 1994 tot 2003.

mund Burke-stichting. Geen partij, maar een gespreksplatform. Zij vragen aandacht voor de gebreken van onze samenleving en wekken op om vanuit de aloude instituties als bijvoorbeeld het gezin en de opvoeding tot verbeteringen te komen. Uiteraard zijn we beschikbaar voor gesprek, bepaalde accenten in hun analyse spreken ons zeker aan. Tegelijk moeten we oog houden voor de fundamentele onderscheiding van een onvoorwaardelijk christelijke fundering voor politieke standpunten met een aanpak vanuit een hoogwaardig ontwikkeld burgerschap. In concrete keuzes kunnen we dan heel goed bij elkaar uit komen. Een gezamenlijk aangespannen strijd tegen de moderne tijdgeest is méér dan geboden. Elke gedrevenheid daartoe, mits doordacht onderbouwd en waardig vorm gegeven, is welkom.

Twee verkiezingen. Ik ga er graag van uit dat iedereen zijn roeping verstaat en al het rechtmatig mogelijke doet om tot een goed resultaat te komen. Men moet dat niet te gemakkelijk aan anderen overlaten. Je kunt in je eigen omgeving kiesgerechtigden aanspreken op hun verantwoordelijkheid en opwekken om op de SGP te stemmen. Het gáát ergens over. Onze gemeenten moeten bestuurd worden en ons land moet geregeerd worden naar Gods Woord en Wet. Dát is de kern waar het om draait. Land en volk tot zegen! Laat geen stem onnodig verloren gaan. Het kan op één stem aan komen, dat is de vorige maal gebleken. Bovenal mag er wel gebed zijn of de Heere ons wil zegenen. Hij is een verrassend en wonderdoend God. Dat we het dan maar van Hém verwachten.

Andere geest

Ziende op de omstandigheden alleen, wel, dan is er eigenlijk geen verwachting dat het ooit nog eens fundamenteel anders wordt in ons land. Alle dingen lijken tégen. Vanzelfsprekend zullen we krachtig proberen op te komen voor de rechten en inzetten des Heeren, voor huwelijk en gezin, voor het veel omvattende thema veiligheid, voor de beschermwaardigheid van alle leven en voor een wegwerken van de tekorten in het onderwijs en de zorgsector. Zorg voor de ander is toch een zaak van het hart, liefdedienst aan onze naaste. Daar mag men ons op aanspreken.

Echter, de werkelijkheid is complex en de samenleving doordrenkt van een geest die de onze niet is, noch ooit kan zijn. Dat hoeft ons evenwel de moed niet te ontnemen om met alles dat in ons is dóór te gaan, onder beding en gunst van de onmisbare zegen des Heeren.

De geschiedenis van de twaalf verspieders kan ons op dit punt veel leren. We vinden deze geschiedenis in Numeri 13 en 14. Mozes krijgt de opdracht van God om verspie-

ders te zenden naar het land Kanaän. God had hun dat land beloofd, maar het moest nog wel worden ingenomen. Mozes wees uit elke stam één man aan. Hij zal vast niet de eerste de beste hebben aangewezen, het zullen vooraanstaanden zijn geweest, mannen van naam, vertrouwelingen. Zij deden hun werk en zij moesten erkennen dat wat hen van dat land werd voorzegd, voluit waar was, een uitnemend land, vloeiende van melk en honing. De bewijzen er van droegen ze op hun schouder mee terug. Maar verder, de twaalf konden over het door hen uit te brengen rapport geen overeenstemming bereiken. Ze zullen er onderweg over hebben beraadslaagd, maar werden het niet eens. Wat waren de bergen hoog, wat waren de steden vast, wat was het een sterk volk, moet je die Enakskinderen eens zien. Daar is toch niet van te winnen. We moeten het echt maar uit ons hoofd zetten om dat land te gaan innemen. Dat kunnen we wel vergeten. Tien van de twaalf brachten in deze geest hun rapport uit. Jozua en Kaleb echter, hadden een minderheidsstandpunt. Dat viel slecht, men geloofde hen niet. Ze zouden haast gestenigd worden. Nijd en teleurstelling balden tegen hen samen. Toch hielden ze stand en vermaanden het volk om te zien op God, Die Zijn belofte gestand zal doen: “Laat ons vrijmoedig optrekken, en dat erfelijk bezitten; want wij zullen dat voorzeker overweldigen”.³³¹ Zagen zij dan niet dat al die bezwaren en omstandigheden golden, als door hun tien collega’s geschetst? Ik denk dat Jozua en Kaleb daar, om zo te zeggen, op zichzelf nog zwaarder aan tilden dan de tien. Maar zij vertrouwden op God, Die het toch beloofd had! We kennen het vervolg van deze geschiedenis. Jozua en Kaleb kwamen in Kanaän, zij het na vele wederwaardigheden, de anderen niet. Er was, naar het woord van de Heere God Zelf, een andere geest in hen.

Een andere geest. Daar gaat het voor ons SGP-ers toch om. Wedergeboorte, waarachtige bekering, het geloof in de Heere Jezus Christus, een leven in Zijn dienst. Dan is er ‘een andere geest’ in ons en kunnen we, ondanks alle grote bezwaren en hindernissen, de confrontatie met de tijdgeest aan, dan staan we pal voor ons beginsel in de politieke discussie. Dan zal duidelijk zijn dat we het behoud van onze medemensen, van land en volk op het oog hebben. Dan zijn we gekruisigd aan ons streven naar eigen eer, dan gaat het ons om Gods eer. Dan zullen we toornen tegen de zonde en de ongerechtigheid, dan zullen we onze overheid opwekken Gods eer te bevorderen. In het vaste vertrouwen dat het onze samenleving dan goed zou gaan. Dat vertrouwen wordt in vele Psalmen vertolkt. Zo ook in Psalm 108:

331 Numeri 13,30.

*Mijn hart, o Hemelmajesteit,
Is tot Uw dienst en lof bereid.
'k Zal zingen voor de Opperheer;
'k Zal psalmen zingen tot Zijn eer.
Gij, zachte harp, gij schelle luit,
Waakt op; dat niets uw klanken stuit';
'k Zal in de dageraad ontwaken,
En met gezang mijn God genaken.*

*O God, die 's lands benauwdheid ziet,
Red toch Uw volk uit zijn verdriet;
Want 's mensen heil is ijdelheid;
Maar als Gods almacht ons geleidt,
Dan doen w'in Hem de kloekste daân,
Zodat wij duizenden verslaan;
Want allen, die ons wederstreven,
Zal Hij vertreden en doen sneven.³³²*

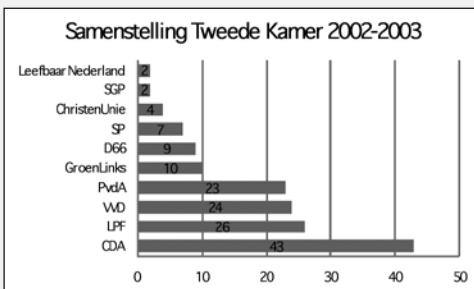

Van der Vlies en Van der Staaij tijdens een campagnebijeenkomst van de SGP

332 Psalm 108 vers 1 en 7 berijmd.

KABINET BALKENENDE-I (2002-2003)

De moord op Pim Fortuyn in 2002 zorgt voor een onrustige verkiezingsperiode. De verkiezingsuitslag laat een politieke aardverschuiving zien. De paarse regeringspartijen verliezen samen 41 zetels: 22 voor de PvdA, 14 voor de VVD en een verlies van 5 zetels voor D66. De Lijst Pim Fortuyn (LPF) komt vanuit het niets met 26 zetels in de Tweede Kamer. Het CDA wint 14 zetels. Er wordt een kabinet gevormd van CDA, LPF en VVD. Minister-president wordt de nog relatief onbekende CDA'er Jan-Peter Balkenende.

Voorste rij v.l.n.r.: J.G. de Hoop Scheffer, J.W. Remkes, J.P. Balkenende, HM Koningin Beatrix, E.J. Bomhoff, M.J.A. van der Hoeven, J.P.H. Donner;

Achterste rij v.l.n.r.: A.J. de Geus, H.Ph.J.B. Heinsbroek, H.G.J. Kamp, J.F. Hoogervorst, A.H. Korthals, R.H. de Boer, C.P. Veerman, H.P.A. Nawijn

De enorme verkiezingswinst voor de LPF heeft echter ook politieke instabiliteit tot gevolg. De LPF slaagt er niet in de onderlinge eenheid te bewaren en een goed functionerende partijorganisatie uit te bouwen. Fractievoorzitter Mat Herben wordt na korte tijd opgevolgd door Harry Wijnschenk. Later wordt Wijnschenk afgezet en volgt Herben hem weer op. Al vrij snel blijkt dat de LPF nog niet aan regeringsdeelname toe is. Tussen de LPF-ministers Bomhoff en Heinsbroek ontstaat een onoplosbaar conflict. In contacten met de pers lanceren de LPF-kabinetsleden onuitgewerkte voorstellen en plannen. Interne ruzies binnen de LPF en tussen de LPF en het kabinet leiden er uiteindelijk toe dat het kabinet Balkenende-I na een korte regeringsperiode van 86 dagen valt. Het blijkt dat er onvoldoende basis is voor een vruchtbare en duurzame samenwerking. Minister-president Jan-Peter Balkenende dient daarom het ontslag in van het kabinet bij de Koningin.

In de periode 2002-2003 heeft Nederland te maken met de laagste economische groei sinds de crisis van 1981-1982. Omdat de arbeidsmarkt krap is en de overheidsfinanciën relatief goed op orde zijn, dringt dit besef echter pas laat bij de politiek door. Tijdens de korte regeringsperiode van Balkenende-I komt de economische groei vrijwel tot stilstand. Hierdoor is er nauwelijks ruimte voor extra investering in het onderwijs en de zorg. Het kabinet wil het zorgstelsel en de WAO hervormen. Door de val van het kabinet kunnen deze plannen echter niet worden geëffectueerd en gaat er kostbare tijd verloren.

22 februari 2003

EEN TOEVLUCHT T' ALLEN TIJDE³³³

Roerig jaar

Er ligt een roerig jaar achter ons. Sinds onze vorige jaarvergadering is er in de politiek ontzettend veel gebeurd. De val van het kabinet Kok-II,³³⁴ een door een afschuwelijke moord afgebroken verkiezingscampagne,³³⁵ aardverschuivingen in de krachtsverhoudingen in de Kamer,³³⁶ gestuntel van een nieuwe (coalitie)fractie,³³⁷ nogmaals de val van een kabinet³³⁸ en weer nieuwe verkiezingen.³³⁹ En dit is dan nog maar een greep uit alle verwickelingen. De uitzonderlijke situatie deed zich voor dat tussen de vorige en deze jaarvergadering van onze partij tweemaal verkiezingen werden gehouden voor de Tweede Kamer, vorig jaar mei en vandaag precies één maand geleden.

Vorig jaar stonden we er bij stil wat de 'paarse' kabinetten zoal hadden aangericht in ons land. Wijzigingen van de Winkeltijdenwet en de Arbeidstijdenwet, die de bescherming van de zondag minder maakten. De openstelling van het wettelijke huwelijk, een levensverbintenis van één man en één vrouw, voor paren van hetzelfde geslacht (het zogeheten 'homohuwelijk') met daaraan gekoppeld een adoptiemogelijkheid voor kinderen. Verruiming van mogelijkheden voor abortus provocatus en voor euthanasie. De intrekking van het bordeelverbod en de in betekenis en reikwijdte verregaande Embryowet. We herinneren ons nog de commotie die er door ontstond. De SGP-fractie koos voor het eerst in haar bestaan voor een expliciete oppositierol.

Financieel-economisch ging het voor de wind. Er konden weer wat leuke dingen voor

333 Ontleend aan Psalm 62 vers 5 berijmd.

334 Op 16 april 2002, vier weken voor de verkiezingen, kwam het kabinet-Kok II (PvdA-VVD-D66) ten val vanwege het NIOD-rapport over het Srebrenicadrama uit 1995. Volgens het kabinet was de regering tekort geschoten in het bieden van voldoende bescherming. Bosnisch-Servische eenheden vermoordden duizenden moslimmannen nadat de Nederlandse VN-militairen zich uit Srebrenica hadden teruggetrokken.

335 Op 6 mei 2002, negen dagen voor de verkiezingsdatum, werd W.S.P. Fortuyn, de leider van de Lijst Pim Fortuyn (LPF), in Hilversum vermoord. De Tweede Kamerverkiezingen gingen door, maar de campagne werd stilgelegd.

336 Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 15 mei 2002 verwisselden niet minder dan 46 Kamerzetels van partij. De PvdA verloor er 22, de VVD 14, terwijl de LPF in een klap met 26 zetels in de Tweede Kamer kwam.

337 Na de dood van Fortuyn was er van een duidelijk leiderschap in de LPF geen sprake.

338 Het kabinet-Balkenende I (CDA-LPF-VVD) kwam na slechts drie maanden ten val.

339 Op 22 januari 2003.

de mensen worden gedaan. Geld was immers het probleem niet meer... en toch werden de problemen waar mensen tegenaan liepen niet opgelost. Integendeel: wachtlijsten in de zorg, achterstanden en tekorten in het onderwijs, een diep ingrijpend gevoel van onveiligheid op straat en in de samenleving meer algemeen. En daarbij dan ook nog de toenemende spanningen rond de multiculturaliteit van onze samenleving, die vooral losgemaakt werden na de terroristische aanslagen op 11 september 2001 in de Verenigde Staten.³⁴⁰ Burgers voelden zich op allerlei manier door de overheid in de steek gelaten.

Het onbehagen hierover zat en zit nog steeds diep. Een bundeling van lokale partijen in Leefbaar Nederland probeerde daar op in te spelen. De gevestigde partijen reageerden aanvankelijk zelfverzekerd en laconiek. Dat werd snel anders toen na een inhoudelijk conflict binnen Leefbaar Nederland met de inmiddels aangetrokken lijsttrekker Fortuyn, laatstgenoemde voor zichzelf begon en snel aan zijn opmars begon. De gemeenteraadsverkiezingen van maart vorig jaar leverden een eclatante winst voor hem op.³⁴¹ Het legendarisch geworden lijsttrekkersdebat na afloop van de gemeenteraadsverkiezingen heeft in de maanden daarna een geweldige uitwerking gehad. Fortuyn won niet alleen electoraal, maar ook mentaal; de heren Melkert en Dijkstal dropen af.³⁴² Korte tijd later diende het kabinet zijn ontslag in naar aanleiding van het verschenen NIOD-rapport over het Srebrenica-drama.³⁴³

Inmiddels was de campagne begonnen voor de verkiezingen van de Tweede Kamer. Ineens was er op 6 mei het schokkende bericht – wij waren op campagne in Veenendaal – dat de heer Fortuyn was vermoord. De moordenaar³⁴⁴ zou later verklaren dat hij in de opkomst van de heer Fortuyn een gevaar zag voor ons land dat moest worden afgewend. De ontsteltenis was groot; de campagne werd na spoedberaad tussen alle lijsttrekkers afgelast. Uiteindelijk werd besloten de verkiezingen wel gewoon op de geplande datum 15 mei te houden.

De uitslag was in allerlei opzicht veelzeggend. ‘Paars’ werd onmiskenbaar afgestraft:

340 Islamitische zelfmoordterroristen deden op 11 september 2001 met gekaapte passagiersvliegtuigen een geslaagde aanval op de Twin Towers in New York en het Pentagon in Washington. Drieduizend mensen kwamen daarbij om het leven.

341 In Rotterdam werd zijn partij, Leefbaar Rotterdam, in een keer de grootste met 17 van de 45 raadszetels.

342 A.P.W. Melkert was fractievoorzitter en lijsttrekker van de PvdA, H.F. Dijkstal van de VVD.

343 Zie noot 334.

344 Fortuyn werd vermoord door de milieu-activist Volkert van der Graaf.

zowel PvdA als VVD en D66 verloren fors. Het CDA won sterk, de rust en stabiliteit die de heer Balkenende in die woelige dagen had getoond, werden beloond. Maar het meest opmerkelijke was dat de Lijst Pim Fortuyn (LPF) met het in onze parlementaire geschiedenis ongekennd grote aantal zetels van zesentwintig de Kamer binnen kwam. In betrekkelijk korte tijd werd een kabinet geformeerd dat steunde op de beide winnaars CDA en LPF én de aanvankelijk tegensputterende VVD. Een centrum-rechts kabinet dus. Het zou het slechts 87 dagen uithouden. Dat vroegtijdige einde werd voor een belangrijk deel veroorzaakt door een stuntelende LPF-fractie, alsmede door enkele naijverige ministers uit datzelfde kamp.³⁴⁵ Dagelijks was er wel weer een of ander incident: haaks op elkaar staande politieke stellingnames uit één en dezelfde fractie; schermselingen en zelfs handgemeen met de media; twee afsplitsingen.³⁴⁶ Het aanzien van het parlement werd geschaad en het gezag van het kabinet werd ondermijnd. Nieuwe verkiezingen werden uitgeschreven. Deze zijn inmiddels gehouden met het bekende resultaat. Veel kiezers vertoonden het gedrag van stuifzand. Het meest opmerkelijke was dat de PvdA sterk terug kwam.³⁴⁷ Op dit ogenblik lopen de onderhandelingen weer voor een nieuw kabinet. Men werkt in de richting van een centrum-links kabinet van CDA en PvdA.³⁴⁸

Verademing

Na alles wat we met ‘paars’ hadden meegemaakt, werd de komst van het kabinet-Balkenende door de SGP als een verademing ervaren. Het Strategisch akkoord van de nieuwe coalitie liet enkele aanzetten zien tot een ander beleid dat door ons werd verwelkomd. Te denken is daarbij aan de kritische insteek die werd gekozen jegens enkele verworvenheden van ‘paars’: een evaluatie van de abortuswetgeving én de euthanasieregelingen; een duidelijke inperking van de ambitie van de Embryowet; het kennelijke voornemen om een indringend waarden – en normendebat te gaan voeren. Vanzelfsprekend was dit lang niet alles wat in het licht van het bijbelse gebod ten zegen nodig is. Toch was het méér dan waarop we tot kort daarvoor hadden durven hopen. Derhalve zijn we het kabinet positief afwachtend tegemoet getreden. Positief vanwege de eerste aanzetten tot een omslag, afwachtend in verband met de vraag of het er nu wérkelijk van zou komen en er toch weer niet afkeurenswaardige voorstellen zouden

345 Er was voortdurend ruzie tussen de LPF-ministers Bomhoff (Volksgezondheid) en Heinsbroek (Economische Zaken).

346 Op 1 oktober 2002 werden W.E. de Jong en C.R. Eberhard uit de LPF-fractie gezet.

347 Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2003 won de PvdA 19 zetels.

348 Deze kabinetsformatie mislukte. Het kabinet-Balkenende II dat vervolgens tot stand kwam, was een combinatie van CDA, VVD en D66.

worden gedaan. We namen ons voor (als voor de SGP gebruikelijk) constructief mee te denken over de vraagstukken die zich zullen aandienen. Tegelijk stelden we een bewogen en zo nodig scherpe opstelling in het vooruitzicht als men zou komen met zaken die de toets der kritiek van het Woord en de Wet van God niet zouden kunnen doorstaan. Ook dát hoort bij de SGP. Dat is onze roeping, onder welk kabinet ook. Overigens hadden we ook wel weer de nodige teleurstellingen te verwerken. Zo werden ondanks ons herhaald aandringen de zogeheten flitsscheidingen³⁴⁹ niet ongedaan gemaakt, werd de opheffing van het bordeelverbod gehandhaafd, voelde het kabinet er weinig voor het geweld op tv aan te pakken en bleven ergerlijke reclame-uitingen ongemoeid. Om maar eens wat voorbeelden te noemen.

Het kabinet-Balkenende heeft niet veel kansen gekregen. Enkele belangwekkende internationale thema's – de internationale agenda trekt zich natuurlijk niets aan van onze binnenlandse perikelen – werden behandeld, waaronder de verwickelingen rondom Irak en de uitbreiding van de Europese Unie met tien lidstaten.³⁵⁰ Ook kwam de begroting voor het dienstjaar 2003 natuurlijk aan bod. Op landbouwgebied ging er een andere wind waaien onder de nieuwe minister.³⁵¹ Zo is nog wel meer te noemen. Wat in elk geval niet mag worden vergeten is het waarden – en normendebat. Dat werd eind december, net voor de Kerstdagen nog gevoerd.

Het enige fundament

Onze samenleving is ontkerkelijkt. Het denken van veel mensen, de sfeer in veel verbanden in de samenleving is helemaal gesecculariseerd. De Bijbel van ouders of grootouders is voorgoed dicht geslagen en ligt opgeborgen achter in een kast of ergens op zolder. Vrijheid, blijheid. De mens kan het voor zichzelf wel uitmaken wat goed is en kwaad. Materialisme en individualisme zijn er voor in de plaats getreden. Het ik-gerichte domineert. De tijdgeest heet postmodern en zit echt niet meer te wachten op de grote verhalen. Inmiddels spreken we wel over een stuk verloedering van de samenleving, over hufterig gedrag van jongeren die het publieke domein op menige plaats en niet alleen meer in het donker van het late uur tiranniseren. Vandalisme, kleine en grote criminaliteit. Alleen al in het jaar 2002 zijn ruim tweehonderd brute en gewelddadige moorden in ons land geregistreerd. Ouderen voelen zich belaagd op

349 Daarbij werd een huwelijk eerst omgezet in een geregistreerd partnerschap, dat vervolgens zonder de tussenkomst van een rechter snel kon worden ontbonden.

350 Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, Malta en Cyprus.

351 Minister C.P. Veerman (CDA) had duidelijk meer affiniteit met de agrarische sector dan zijn voorganger Brinkhorst (D66).

straat, op het station, in de trein, de bus en de metro; bij het winkelcentrum, op de parkeerplaats en in het park. Daar moet je gewoon maar niet meer komen, je wordt er maar lastig gevallen. Velen ergeren zich hier aan, staan hiertegenover in hun beleving machteloos.

Om deze en dergelijke redenen klinkt al enige jaren de roep om herstel van normbesef. Het moet weer gewoon worden in dit land om gewóón te dóen! In veel gemeenten is de kat de bel aangebonden, niet zelden op initiatief vanuit onze hoek. Uiteraard is alles wat ten goede wordt gekeerd winst. Maar het gaat natuurlijk om veel meer dan het verhelpen van de dagelijkse kleinere ergernissen. Als we onze buurtbewoners hebben duidelijk gemaakt dat het geen pas geeft hun hond elke keer weer net op de stoep voor onze deur uit te laten, dan hebben we die ergernis mogelijk verholpen, maar we zitten daarmee nog niet in een vernieuwd en beter geestelijk klimaat! Daar is echt meer voor nodig! Daar is een wezenlijke wending, een fundamentele ommakeer voor nodig. Het probleem is dat de overheid deze niet innerlijk kan afdwingen. De overheid echter, is wel geroepen om deze discussie te voeren en de burgers te dwingen zich naar bepaalde normen te gedragen in het openbare leven. Daarom is het goed dat daarvoor weer breed aandacht is.

Te spreken over waarden en normen is in een land als het onze niet gemakkelijk. Zo veel hoofden, zoveel zinnen. Over welke waarden en normen hebben we het eigenlijk? Fatsoen moet je doen. Uiteraard. Elkaar respecteren in de omgang. Natuurlijk, zo lang dat maar even kan. Het recht moet worden gehandhaafd en boeven moeten dus worden gepakt. Vanzelfsprekend. Met dit alles mag geen dag worden gewacht. Het is immers dringend nodig. Wie zal dat betwisten.

Toch zullen we er oog voor moeten hebben dat we dieper moeten boren. Het gaat om een leven naar universele, algemeen van kracht zijnde Geboden des Heeren, om de Tien Geboden. Deze moeten het fundament vormen onder het gebouw aan rechtsbeginselen en rechtsregels in ons land. Alleen dán is er vastigheid. Alleen dán is er zegen te wachten. Alleen dán is er een helder zicht op wat goed is en wat kwaad, wat mag en niet mag, wat kan en niet kan. Met deze benadering moet je eigenlijk maar niet meer aankomen, zo heet het. De tijd van ‘de grote verhalen’ is immers voorbij? Intussen zitten velen met een fundamentele leegte, een diep geworteld gevoel van niet geborgen te zijn.

Burgers zien in deze tijd van onzekerheden en bedreigingen uit naar geborgenheid. Op een onoverzichtelijk en druk verkeersplein kan een vluchtheuvel waarop je staat

temidden van al die gevaren geborgenheid bieden. De gevaren zijn er nog wel, maar ze raken je daarop niet en je slaakt een zucht van opluchting. Zo zien burgers uit naar een klimaat en overheidsbeleid dat net als die vluchtheuvel in alle verwarring geborgenheid bieden. De meest wezenlijke vraag nu is of de overheid daartoe in staat is, hoe de overheid dat waarborgen kan, waarin haar roeping in dezen verankerd is. Met álle beste bedoelingen, die rechtgeaarde overheden eigen zullen zijn, blijft de vraag of men de waan van de dag zal weten af te leggen in het kiezen van doelen en middelen om burgers het gevoel van die geborgenheid te verschaffen. Het gaat niet alleen om welvaart, uitwendige voorspoed en wat dies meer zij. Het gaat in elk geval óók om innerlijke beschaving.

Het ambt van de overheid is naar bijbels getuigenis dienaars van God te zijn. Dat is helder, zie bijvoorbeeld Romeinen 13. Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, waarin het ambt van de overheid wordt beleden, citeert 1 Timotheüs 2. In dát hoofdstuk wordt de christelijke gemeente de voorbede voor de overheid opgelegd, zelfs met prioriteit: “vóór alle dingen”. “Opdat wij een stil en gerust leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid.”³⁵² Een stil en gerust leven, dat is samen te vatten met het begrip ‘geborgenheid’. Deze geborgenheid is kennelijk gegéven met een leven in alle godzaligheid en eerbaarheid. Godzaligheid: het gehoorzamen van de geboden van de eerste Tafel van de Wet des Heeren. Eerbaarheid: leven in overeenstemming met de geboden van de tweede Tafel van de Wet des Heeren. Aldus de kanttekenaren op de Statenvertaling. Zij voegen er aan toe: want de rechte overheden zijn bewaarders, of beschermers, van de beide Tafelen der Wet. Willen we de waarden- en normendiscussie een deugdelijk, duurzaam en vruchtbaar fundament geven, dan gaat het dus om de Tien Geboden des Heeren. Met minder kán en mág het niet, op straffe van het verzaken van dure roeping en plicht. Dat is de kern van wat de SGP beweegt. Daartoe zijn we geroepen, uit liefde tot God en liefde tot onze naasten. Alles wat daar niet op is gericht, is ten diepste misleiding. Hetzij dat we eten, hetzij dat we drinken, hetzij dat we iets anders doen, doet het alles tot eer van God. Het is de oproep uit 1 Korinthe 10, het hoofdstuk uit de brief van de apostel Paulus dat eindigt met het doel en perspectief ‘opdat zij mochten behouden worden’. Het gaat om de eer van God, het gaat om het behoud van mensen. Dat dient de diepste drijfveer van ons politieke optreden te zijn. Daarom zal in de politiek de boodschap er uiteindelijk ook op gericht moeten zijn dat God een Toevlucht is t’ allen tijde! Vanzelfsprekend ligt hier allereerst een schone taak

352 I Timotheüs 2,1-2.

voor de kerk, nu zovelen in ons land het spoor bijster zijn. De taak van de overheid is wezenlijk en werkelijk daarvan onderscheiden. Te volstaan echter met de vraag hoe op een fatsoenlijke manier in dit leven te staan en door dit leven te komen, betekent een onverantwoorde reductie op wat mensen nodig hebben, wil het wél zijn. Het gaat uiteindelijk toch om een geborgenheid voor tijd en eeuwigheid!

Maar ook voor de praktische vraagstukken van de tijd waarin we staan, geldt voluit dat God een Toevlucht is t' allen tijde. Wie wijsheid ontbreekt – en wie heeft niet het gevoel wijsheid tekort te komen – dat deze dan van Mij wordt begeerd, Die mild schenkt en niet verwijt! Wie geen rekening houdt met God, het Woord van God en de Wet van God, dwaalt ten principale en ontbeert de nodige wijsheid. Dat geldt ook voor de regering, voor het parlement, voor ons persoonlijk. Het is een dwaas die zegt dat er geen God is, dat God er niet is. Dat met Hem geen rekening hoeft te worden gehouden, dat we het zelf allemaal wel kunnen uitmaken. Wanneer in een dergelijke keuze wordt volhard, ontstaat er geen perspectief. Men onthoudt zichzelf dan de ruimte en de vrijheid die ondervonden worden als de toevlucht tot God mag worden genomen. Dat mag te allen tijde, in en onder welke omstandigheden ook. Een troostrijke boodschap!

Deze meest fundamentele noties mogen niet ontbreken in een waarden- en normendiscussie, integendeel, ze zouden brede erkenning moeten krijgen. Daarmee zou ons land bijzonder zijn gediend. Innerlijke beschaving zou opbloeien onder de bevolking en dat zou eerst recht vernieuwend zijn. Uiteraard zouden niet alle problemen waaronder we in ons land gebukt gaan, in één klap verholpen zijn. Wel zou de oplossingsrichting de goede zijn, in welke richting op zegen gehoopt mag worden. Naar Gods eigen belofte!

We hebben de wijsheid ook niet in pacht, dat is waar. Met andere woorden: ons past géén verwaandheid vanwege onze christelijke visie op de politieke problemen. Wel mag het ons een vreugde zijn te mogen verwijzen naar de Bron van álle wijsheid, Die ook in de politiek een toevlucht is voor alle tijden en omstandigheden. Over het enige fundament gesproken!

Adeldom verplicht

De adeldom van te verlangen bij déze Bron te leven, verplicht tot het gehoorzamen van de bijbelse waarden en normen. Concreet gaat het dan om de beschermwaardigheid van alle door God geschapen leven. Dan kunnen we niet berusten in de wetgeving inzake abortus provocatus en euthanasie. Dan staan we afwijzend tegenover allerlei

medisch-technologische experimenten met als doel het klonen van mens en dier. We zullen dan ten strijde blijven trekken tegen godslastering in cultuur en media. Zedeloze reclame-uitingen op billboards zijn en blijven ons een doorn in het oog. Er zijn dingen die nooit wennen en dat niet mogen ook. Je omgeving kan je honderd keer vragen je er maar bij neer te leggen, omdat we nu eenmaal in déze tijd leven, de strijd er tegen opgeven kan niet. Het gaat uiteraard ook om concretisering van het bijbels genormeerde rentmeesterschap over natuur, milieu en landschap; om de rol van de overheid als schild der zwakken verweg en dichtbij. We zullen er ons derhalve tegen blijven verzetten als de hand wordt gelicht met optimaal inhoud te geven aan onze verantwoordelijkheid voor onze gehandicapte medemensen, voor chronisch zieken, langdurig werklozen, alleenstaande ouders, de jongeren én voor de ontwikkelings-samenwerking. Op deze terreinen zijn nog werelden te winnen. Ons verkiezingsprogramma 'tot Uw dienst' wijst ons daartoe de weg.

Deze adeldom brengt er ons opnieuw toe pal te staan voor de plaats van de zondag als nationale rustdag, voor de blijvend erkende plaats van huwelijk en gezin. Deze adeldom verplicht ook tot een zekere radicaliteit. Zo is het toch te gek voor woorden dat velen avond aan avond zich vergapen aan tv-programma's waarin fysiek geweld, moord en doodslag, verkrachtingen en dergelijke, schering en inslag zijn; terwijl dezelfde mensen – op zichzelf begrijpelijk natuurlijk – te hoop lopen als er in hun woon-omgeving iemand wordt vermoord of wordt verkracht. Dat heeft iets van een dubbele moraal en die moeten we eerlijk aan de kaak stellen, ook als dat in eigen vlees snijdt. De SGP fulmineerde bij herhaling tegen geweld en seks op tv, zelfs vertoond in de vroege avonduren als jongeren nog plegen mee te kijken. Minister-president Balkenende vond dat toch echt een kwestie van zelfregulering, van eigen verantwoordelijkheid van uitzendende omroepverenigingen en providers van sites op internet. Nu ontkennen wij uiteraard niet dat deze verantwoordelijkheid speelt en men elkaar daarop moet aanspreken, maar de overheid kan toch niet maar lijdzaam blijven toezien als de resultaten van die zelfregulering tegenvallen! De overheid heeft een geheel eigen verantwoordelijkheid, juist ook in het licht van het streven naar herstel van normbesef. Veel burgers vragen zich verbouwereerd af of er nog érgens grenzen aan worden gesteld. Zij willen tenminste het gewóne fatsoen terug. Terecht natuurlijk.

Fatsoensrakkerij is evenwel niet ons hoogste doel. Ons hoogste doel ligt in het (doen) gehoorzamen van wat God in Zijn Woord van ons allen vraagt. Hij heeft er recht op door iedereen te worden gediend. Dat immers, betaamt alle mensen.

Urgenties

In de verkiezingscampagne werd ons vaak gevraagd: ‘Wat heeft bij jullie nu de hoogste urgentie?’ Die vraag was niet moeilijk. Immers, onze prioriteit ligt bij een inrichting van onze samenleving naar bijbelse waarden en normen, met alle daaraan te verbinden consequenties. Tegen dit licht zijn heel veel concrete actiepunten te noemen. Volgende vraag was dan vaak: en verder? En natuurlijk, er zijn ook allerlei andere vraagstukken die vervolgens om de voorrang strijden.

Aan alle beleidsvoornemens van de overheid hangen prijskaartjes. Er is bijna altijd veel geld mee gemoeid. Daarom moet ons het financieel-economische klimaat een doorlopend punt van zorg zijn. De ‘parse’ kabinetten hadden wat dat betreft de wind steeds meer mee, tot ruim een jaar geleden zich een terugslag openbaarde. De economische groei stagneerde, de werkloosheid ging weer oplopen. In december jongstleden waarschuwden de rekenmeesters en adviseurs van het Rijk dat in de eerstkomende jaren tenminste 10 miljard euro aan ombuigingen moesten worden gevonden. Inmiddels is dat bedrag voor de onderhandelingen die moeten leiden tot een nieuw kabinet, opgelopen tot een 14,5 miljard. Dat is niet mis! Het zal veel inspanning vragen deze taakstelling te verwerkelijken. Zeker na alle mooie beloftes die zijn gedaan omtrent wachtlijsten in de zorg, zelfs het recht op zorg, omtrent het onderwijs, de veiligheid op straat en dergelijke. Beloftes ook, bijvoorbeeld van de PvdA, om de koopkracht voor de minima op peil te houden; een voluit sociaal beleid te voeren.

Nu wil iedereen dat laatste uiteraard, maar waar vinden we het nodige geld? De verleiding is groot om de noodzakelijke aflossing van de torenhoge staatsschuld maar weer even enige jaren op te schorten. De lasten worden dan opnieuw verlegd naar de toekomst, die door de vergrijzing van onze bevolking toch al zwaar wordt belast. Een dergelijke lijn is derhalve onverantwoord. Nog erger zou het zijn om de staatsschuld maar weer te laten oplopen. Daarom valt aan pijnlijke maatregelen niet te ontkomen. Er zullen daarbij scherpe keuzes moeten worden gemaakt.

De SGP heeft in de campagne allerlei concrete voorstellen gedaan, zie daarvoor het bijgestelde financiële kader bij ons programma ‘tot Uw dienst’. Ik noem, zonder naar volledigheid te streven, eigen bijdragen in de sfeer van cultuur en media, het schrappen van het derde net, wijziging van de systematiek van de kinderopvang, herijking van het coördinerend emancipatiebeleid, verhoging van de accijns op alcohol en tabak en een heffing op vuurwerk en het luchtverkeer. Maar wij zitten niet aan de onderhandelingsstafel. Het is voor dit moment de vraag of het CDA er met de PvdA gemakkelijk uit zal komen. Ze denken in elk geval verschillend over de gestrengheid waarmee de

staatsschuld moet worden beheerst. Dat zou op zichzelf genomen op dit terrein met de VVD gemakkelijker gaan.

Een andere mogelijkheid van bezuinigingen zit in een reductie van de eerder beloofde extra investeringen in veiligheid, zorg en onderwijs. Een dergelijke ingreep zou hard aankomen. De noodzaak immers van deze investeringen staat reeds lang vast. Daar nu van af te zien, legt ook een last op mensen en op de kwaliteit van voorzieningen die mensen direct raken. Er wordt in dit verband wel gesproken over een sociale schuld, die net zo goed moet worden afgelost. Wij althans, zien niets in deze mogelijkheid, die alleen maar verdere moeilijkheden zal opleveren. Immers, stel je voor dat opnieuw een pas op de plaats wordt gemaakt met het vergroten van de veiligheid op straat. Of dat de wachtlijsten in de zorg toch weer langer worden. Of dat de knelpunten in het onderwijs maar moeten voortduren. Dan zullen burgers zich opwinden, zich opnieuw in de steek gelaten voelen en het onbehagen weer toenemen. Dan komen we in een neerwaartse spiraal terecht en dat lijkt onverantwoord. Het is een kwestie van prioriteiten vasthouden.

Onlangs werd op veel plaatsen stil gestaan bij het feit dat het vijftig jaar geleden was dat ons land werd geteisterd door de watersnoodramp van 1 februari 1953. Ons viel op dat er sprekers waren die er nog weer eens de aandacht op vestigden dat er toen een grote achterstand was in het onderhoud van de zeedijken en andere waterkeringen. Daarbij trokken zij een vergelijking met de situatie van nú. Onze fractie heeft er bij monde van de vorig jaar teruggetreden gewaardeerde collega Van den Berg in de achterliggende jaren regelmatig de vinger bij gelegd dat het niet te verantwoorden is tegenover de betrokken burgers dat de staat van onderhoud van de zee- en rivierdijken toch weer te wensen overlaat. De Commissaris van de Koningin van Zuid-Holland heeft zich over dat feit terecht bezorgd getoond. Het was voor ons reden om bij het Kamerdebat over het rapport over de eerste informatieronde, aandacht hiervoor te vragen. Het zou moeten leiden tot een plan van aanpak voor de eerstkomende jaren, vanzelfsprekend in het licht van het kwantitatieve waterbeheer meer in het algemeen, opdat de achterstand zo snel mogelijk wordt ingelopen. Ons werd toegezegd dat er serieus naar wordt gekeken. Ook een kwestie van urgentie.

Om niet méér te noemen: ook aan de kwaliteit en de herinrichting van ons landelijke gebied moet extra aandacht worden besteed. De agrarische sector staat onder grote druk. Vele bedrijven hebben het moeilijk, de bedrijfsopvolging stagneert. Diverse gebieden moeten worden onderworpen aan een reconstructie. Daarvoor zijn in het

parlement wetten aangenomen en op provinciaal niveau worden concrete plannen opgesteld. Daartoe worden door ingestelde reconstructiecommissies, waarin ook de agrarische sector en natuur- en milieuorganisaties zijn vertegenwoordigd, voorstellen gedaan. Maar het zal duidelijk zijn dat aan één en ander ook een prijskaartje hangt. In de meerjarenbegrotingen wordt daar tot nu toe onvoldoende in voorzien. Daarom heeft de SGP in haar financieel kader als enige van alle partijen extra geld voor dit doel gereserveerd. Wij vinden het niet te aanvaarden dat weliswaar verregaande plannen worden ontwikkeld, die hun schaduwen vooruit werpen op de bedrijven die het aangaat, terwijl als het puntje bij paaltje komt er te weinig geld zou zijn om de plannen ook metterdaad uit te voeren. Dat kun je de boeren niet aandoen. We mochten in de sfeer van de bedrijfsovernames voor jonge boeren succesjes boeken, waardoor deze iets gemakkelijker kunnen verlopen.³⁵³

Ook hebben we ons niet onbetuigd gelaten op het weerbarstige terrein van het gewasbeschermingsmiddelenbeleid. Boeren, tuinders, kwekers en telers – trouwens ook de vissersmannen, die het van hetzelfde departement moeten hebben – hebben dringend behoefte aan duidelijkheid en zekerheid voor de langere termijn. Veel, te veel, is in beweging; nationaal en internationaal. Het is voor velen blijkbaar moeilijk om het hoofd boven water te houden. Een kwart tot een derde deel van hen zit qua inkomen onder de armoedegrens. Dat móet natuurlijk consequenties hebben. Voor hen is extra aandacht zeer urgent.

Oorlog in Irak

De spanningen over een oorlog tegen Irak lopen op. Er is natuurlijk geen wéldenkend mens die vóór oorlog is. Een oorlog werkt altijd verwoestend uit. Te vrezen valt dat er veel slachtoffers zullen vallen, ook onder de burgerbevolking. Daarom moet alles er op zijn gericht een oorlog te voorkomen. Daarom wordt de internationale druk op Irak opgevoerd om de VN-resoluties die op dat land zijn gericht, onverwijld te gaan gehoorzamen. Saddam Hoessein lapt deze signalen tot nu toe aan zijn laars. Naar verluidt beschikt hij over een ongekend groot arsenaal aan massavernietigingswapens.³⁵⁴ Daarvan gaat een grote dreiging uit op de internationale rechtsgemeenschap, niet in de laatste plaats op de regio van het Midden-Oosten waarin Israël een door de omringende landen sterk betwiste plaats inneemt. De laatstelijk aanvaarde VN-resolutie vergt

353 Van der Vlies kreeg de Tweede Kamer mee in zijn pogingen om jonge agrarische ondernemers in geval van bedrijfsovername tegemoet te komen. Dit in de vorm van een structurele subsidieregeling en meer budget voor de zogenaamde Tante Agaath-regeling.

354 Na afloop van de oorlog tegen Irak, die leidde tot de uitschakeling van Saddam Hoessein, bleek dit niet zo te zijn.

van Saddam Hoessein dat hij bewijst werkelijk met ontwapening van zijn potentieel aan atoom-, biologische en chemische wapens bezig te zijn. VN-inspecteurs controleren dat, maar krijgen geen volledige medewerking. Hun rapportage bewijst de aanwezigheid van massavernietigingswapens weliswaar tot nu toe niet, maar geeft tegelijk aanwijzingen dat de verdenkingen niet onterecht zijn. De Verenigde Staten dreigen al enige tijd met een aanval op Irak en zoeken daarvoor steun bij andere landen. De VS laten daarmee Saddam Hoessein merken dat het hun ernst is en militaire interventie onvermijdelijk is, als hij niet snel voldoet aan de hem te recht gestelde eisen. De NAVO-lidstaten, bondgenoten van de VS dus, zijn over een aanval op Irak tot nu toe sterk verdeeld, net als de VN-Veiligheidsraad. Dat is een slecht signaal naar de agressor in Irak, tegenover wie een vastberaden houding past. Juist ter wille van het zo lang mogelijk en naar is te hopen definitief voorkomen van een oorlog moet een eensgezinde en niet wankelmoedige internationale gemeenschap ondubbelzinnig aangeven dat het haar ernst is. In de hoop dat de tegenpartij daarvoor dan zwicht. Saddam Hoessein zelf kán en móet een oorlog voorkomen door in te schikken. Hoewel dat volkenrechtelijk na alle reeds bestaande resoluties niet is vereist,³⁵⁵ komt het ons gewenst voor dat aan een werkelijke aanval een hernieuwd VN-mandaat ten grondslag ligt.

Nederland heeft (met instemming van de SGP) tot nu toe achter de VS gestaan in het opvoeren van de druk op Irak. Voorbereidingen worden getroffen voor een eventuele aanval op Saddam Hoessein, juist ook in het kader van die druk. De stok niet alleen meer onzichtbaar achter de deur, maar nu en dan daarmee eens zwaaien. Het ernstige van zulk een proces is dat je in ultieme fase ook bereid moet zijn om er werkelijk mee te slaan. Je siddert bij die gedachte. Maar is er een andere weg om nog veel erger te voorkomen? Saddam Hoessein deinsde er in zijn land niet voor terug onder eigen burgers vele slachtoffers te maken. Als hij zijn gang maar kan blijven gaan, valt dat ook buiten zijn landsgrenzen niet uit te sluiten en vormt hij dus een grote bedreiging voor de wereldgemeenschap. Daarom moet zijn agressie worden beteugeld en niet worden afgewacht. Volkswijsheden melden dat de eerste klap een daalder waard is en dat de aanval de beste verdediging is. Er mag echter wel gebed worden gevonden of God de Heere het zó wil leiden dat een vernietigende oorlog wordt afgewend. Ook hier geldt wel zeer in het bijzonder dat Hij een Toevlucht is te allen tijde. Moge die toevlucht worden gezocht! Immers, oorlogen en geruchten van oorlogen; we weten in welk kader de Bijbel deze plaatst!

355 De commissie-Davids kwam in 2010 tot een andere conclusie.

Inmiddels leidde een discussie over de bijdrage aan de beveiliging van Turkije, buurland van Irak binnen de NAVO tot grote onenigheid. Een dergelijke vraagstelling raakt de kern van het bondgenootschap in de NAVO. Dat bondgenootschap is er niet alleen voor goede tijden maar ook in slechte of spanningsvolle tijden. Ons land is bereid enkele van onze Patriot-systemen in Turkije defensief in te zetten ten behoeve van het afslaan van een onverhoopte raketaanval vanuit Irak op Turkije. Laten we hopen dat ze nooit in actie hoeven te komen.

Bestrijding terrorisme

De spanningen rondom Irak, maar ook rond Tsjetsjenië en andere haarden van gewelddadige onrust, zijn niet los te zien van de gevaren die zijn verbonden aan extreem fundamentalistische islamitische stromingen die uitdrukkelijk van zich doen spreken. Het gaat daarbij om een botsing van beschavingen met een sterk religieuze ondertoon. Van daaruit is het fanatisme te verklaren dat ten toon wordt gespreid. Uit de djihad en de ultieme bereidheid tot deelname aan zelfmoordcommando's blijkt een restloze inzet en gedrevenheid. Het meeste dat een mens voor zijn overtuiging en idealen geven kan, te weten zijn eigen leven, wordt opgeofferd. Daartegen is moeilijk effectief op te treden. Waartoe dat allemaal kan leiden, weten we in onze moderne Westerse samenleving inmiddels maar ál te goed. De aanslag op 11 september 2001 in de VS, de aanslagen op burgerdoelen in Israël waardoor het zo noodzakelijke en al te lang verbeide vredesproces stagneert. Nu een werkelijke oorlog met Irak niet langer valt uit te sluiten, moet ook in ons land een extra waakzaamheid worden betracht tegen terroristische aanslagen op vitale doelen. Vanwege de havenfuncties (water en lucht) met hun betekenis tot ver in het achterland van Europa, heeft ons land een kwetsbare ligging. Onze regering heeft besloten tot die extra waakzaamheid tegen terreur, maar wil overigens beklemtonen dat het uit voorzorg is en niet naar aanleiding van reële dreigingen, opdat angst onder de bevolking niet zou worden aangewakkerd

Het is overigens van grote betekenis te onderkennen dat ook aan ons land de internationaal vertakte terroristische activiteiten niet voorbij gaan. Dan een bericht over een haard van extremisme in of rond een moskee hier, dan weer een bericht over ronselfraktijken voor de djihad daar. Deze berichten stemmen ons uiterst zorgelijk. Het lijkt de tol te zijn voor de bewust open samenleving die we met elkaar vormen. De keerzijde daarvan is extra aandacht van inspectie- en veiligheidsdiensten voor wat er werkelijk gaande is en speelt. We willen er toch niet aan denken dat ons land wordt meegezogen in een vlijmscherpe en uiteindelijk gewelddadige confrontatie van aan bepaalde wereldgodsdiensten verbonden culturen. Ná 11 september 2001 is de discussie over het pluriforme karakter van onze samenleving verdiept. De multiculturaliteit, in

de Tweede Kamer eerder een verworvenheid en grote verrijking genoemd, blijkt niet alleen maar winst te betekenen. Integendeel, steeds uitdrukkelijker blijken er latente spanningen door te bestaan.

Heel duidelijk is dat naar voren gekomen naar aanleiding van het vermoeden dat rees als zou in bepaalde islamitische scholen worden aangezet tot haat jegens christenen, westerlingen en Amerikanen. Moeilijke discussies waren het gevolg. Moeilijk, omdat vermoedens gegrond moeten zijn, wil je er iets tegen kunnen ondernemen. Daarom is nader onderzoek ingesteld en zou blijken dat waar is wat werd vermoed, dan is optreden ertegen onontkoombaar, ja zelfs geboden. De Onderwijsinspectie draagt een dergelijke zaak dan snel over aan het Openbaar Ministerie. Moeilijk ook, omdat door velen – waaronder vooraanstaande politici – de verdenking meteen maar werd uitgebreid tot niet alleen alle islamitische scholen, maar ook tot orthodox-christelijke scholen. Wie weet wat er op scholen van deze laatstgenoemde signatuur ‘op de Veluwe’ en elders op kosten van onze centen de kinderen niet allemaal wordt ingeprent. Zo is de opgeworpen vraag, die een eigen vlucht nam tot zelfs een heuse aanval van de zijde van vooral de VVD op de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van onderwijs. De heer Zalm³⁵⁶ stelde in het waarden- en normendebat dat artikel 1 van onze Grondwet voortaan vooraf moet gaan aan en nota bene dient te heersen over de reikwijdte en uitleg van de overige grondrechten, waaronder de zojuist genoemde. Dat gaat wel héél ver en is in strijd met de tot nu toe gangbare opvatting over de hiërarchie tussen grondrechten, namelijk dat deze er niet is.

Uitvoerig is gesproken over de bevoegdheid van de Onderwijsinspectie om godsdienstlessen bij te wonen in scholen voor bijzonder onderwijs. Op zichzelf is die bevoegdheid onbetwist en trouwens, wat zou er te verbergen zijn! Om zo te zeggen: voor iedereen zijn de godsdienstlessen aan te bevelen. Kernvraag is echter: met welk doel zit de inspectie er en welk oordeel komt de inspectie toe? Het is natuurlijk meer dan vrijetijdsbesteding. Ultiem geredeneerd wordt de pretentie gevoerd dat de overheid via haar verlengde arm van de inspectie zich een oordeel aanmatigt over de inhoud van het godsdienstonderwijs en daar heeft de overheid zich – onder de in ons land gegroeide omstandigheden terecht – nu juist verre van willen houden.

Wij hebben deze accenten in de discussie als te ongenueanceerd en derhalve als een ontoelaatbare vergroving ervaren. Het gaat toch niet aan scholen, die al sinds jaar en dag naar behoren functioneren en respect verdienen voor hun identiteit en geleverde

356 G. Zalm was van 2002-2003 voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de VVD.

kwaliteit, zonder verdere omhaal en bewijsvoering in de verdachtenbank te plaatsen. We hebben er ons eigenlijk flink aan geërgerd. Degenen, die er zich aan hebben schuldig gemaakt - waaronder de heren Bos, Cohen en Zalm³⁵⁷ - is dat toch eigenlijk onwaardig! Overigens doen scholen er wijs aan desgevraagd (en misschien zelfs juist wel óngevraagd) alle medewerking te geven aan openheid en transparantie over wat er in de school terzake gebeurt. We hoeven zelfs de schijn niet op ons te laden.

Duidelijk is dat de vrijheid van onderwijs in de nabije toekomst een onrustig bezit vormt. Mede in het kader van de spreiding van de last die is verbonden aan het bestrijden van onderwijsachterstanden, zal het te voeren toelatingsbeleid van leerlingen tot scholen voor bijzonder onderwijs, die daarin tot nu toe autonoom zijn, voorlopig wel op de politieke agenda prijken. Een thema dat het hart van de onderwijsvrijheid raakt. Waakzaamheid is derhalve geboden.

Uitbreiding Europese Unie

Zoals bekend is onlangs besloten tot uitbreiding van de Europese Unie met tien landen uit Midden- en Oost Europa. De SGP heeft altijd gekozen voor verbreding in plaats van voor verdieping van de Europese Unie. Verdieping leidt tot het verder concentreren van besluitvorming op Europees niveau, met daaraan verbonden een grotere betekenis van de democratische controle.³⁵⁸ Dat leidt al snel tot het inleveren van soevereiniteit en daar moeten wij niets van hebben. Verbreding van de Unie met nieuwe lidstaten zet naar verwachting een rem op dat proces en drukt tegelijk solidariteit uit met landen in onze regio die het door hun geschiedenis de laatste decennia met minder hebben moeten stellen dan ons land. Op dit ogenblik wordt er gewerkt aan de verwerkelijking van deze besluitvorming.

Groot twistpunt was lang hoe moest worden omgegaan met de landbouwsubsidies zoals deze voor de Europese Unie tot nu toe in het Gemeenschappelijke landbouwbeleid waren voorzien. De uitbreiding te ondergaan zonder verdere maatregelen op dit punt, zou het landbouwbeleid onbetaalbaar maken. Uiteindelijk is voor een tussenvorm gekozen, de boeren in de toetredende landen wél subsidie en de boeren hier op datzelfde niveau minder dan zij tot nu toe krijgen. Met in het vooruitzicht een gewijzigd Gemeenschappelijk landbouwbeleid, waarin niet meer de productiehoeveelheid telt, maar de productiewijze en de groene en blauwe diensten aan natuur, milieu

357 W.J. Bos was bij de verkiezingen van 2003 de lijsttrekker van de PvdA, G. Zalm van de VVD en M.J. Cohen was burgemeester van Amsterdam en de PvdA-kandidaat voor het premierschap.

358 Bedoeld is een intensivering van de democratische controle en verantwoording, waarbij het direct gekozen Europees Parlement grotere bevoegdheden krijgt.

en landschap daar om heen.

Op zichzelf is dat een benadering die vrij breed steun krijgt. Het is alleen de vraag in welk tempo deze omschakeling zich moet en kan voltrekken. Dat zal geleidelijk moeten gebeuren, willen er geen ongelukken gebeuren met een sector die het op zichzelf toch al zo moeilijk heeft. Eén en ander staat ook in verband met een verdere aanpassing aan de wereldhandel; marktconformiteit zagezegd. Aan dit proces zitten onmiskenbaar risico's voor onze agrarische sector, maar het biedt ook kansen. Indien kan blijven worden ingezet op kwaliteit en diversiteit en we onze voorsprong op deze thema's en onze concurrentiekracht weten vast te houden, hoeft het dus geen verlies te zijn. Waarbij een harde voorwaarde nog is dat het beleid over het hele EU-gebied is geharmoniseerd. Gelijke monniken, gelijke kappen; zegt een spreekwoord. Dat is tot nu toe bij bijvoorbeeld het gewasbeschermingsbeleid veel te ver te zoeken geweest.

In het kader van een nieuwe inrichting van de uitgebreide Europese Unie wordt gewerkt aan een zogeheten constitutioneel verdrag, zeg maar een Grondwet voor het nieuwe Europa. Er worden pogingen aangewend – vanuit sommige politieke stromingen en lidstaten – om in dit document een 'bezielend verband' te laten doorklinken dat refereert aan de joods-christelijke traditie met een, daaraan in deze éérentwintigste eeuw onlosmakelijk verbonden verwijzing naar de humanistische traditie. De media versmallen deze discussie tot de vraag of de Allerhoogste Majesteit met Zijn Naam moet worden genoemd in deze grondwet. Compromissen worden geredigeerd, alternatieve teksten uitgewisseld. Alsof over zoiets wezenlijks te onderhandelen valt. Toch moet dat in de politiek soms, denk maar aan teksten voor het ambtsgebed in onze raadsvergaderingen die deze gebeden hier en daar gelukkig nog kennen. Maar het zal duidelijk zijn, de SGP zit niet te wachten op een vage tekst van 'elk wat wils'. Het zou overigens een getuigenis op zichzelf zijn als we een grondwet zouden krijgen op Europees niveau die op het besproken punt onze nationale Grondwet in gebreke of in de schaduw zou stellen! Laat dan tenminste nog op Europees niveau beleden worden dat God een Toevlucht is te allen tijde! Overigens is de SGP om allerlei andere redenen tegen een Europese grondwet. Zulk een document immers, zal snel werken als opmaat voor Europese eenwording.

Israël

Het land en volk Israël gaat ons als altijd ter harte. Veilige en internationaal erkende grenzen, een vreedzame regeling voor de elkaar al jaren lang in de greep houdende volkeren op die de eeuwen door zwaar beproefde strook land aan de meest Oostelijke begrenzing van de Middellandse Zee. Onze jongeren kwamen onlangs terecht

en overtuigend in het geweer tegen de activiteiten van het eenzijdige comité ‘stop de bezetting’, dat sterk pro de Palestijnen is. Benadrukt is dat de SGP niet alles wat Israël doet op voorhand bewondert, maar er mag geen misverstand over rijzen waar onze sympathie zich op richt. In de nood leer je je vrienden kennen. We mogen onze handen niet van het in nood verkerende volk van Israël aftrekken, een volk dat op historische gronden wel als eerste gerechtigd én gehouden is te erkennen en te vertolken dat de enige Toevlucht de God hunner vaders is, de God van Abraham, Izaäk en Jacob, de God Die ook de Vader is van Jezus Christus.

Tien-punten-plan voor het gezin

Het gezin heeft als cel van onze samenleving een hernieuwde erkenning nodig. Het gezin dat dienen kan als veilige haven voor opgroeiende kinderen, kinderen die het in deze tijden van verwarring op velerlei gebied moeilijk hebben. In het gezin worden waarden en normen op volgende generaties overgedragen, worden ze als het goed is vóórgeliefd. Toch staan het gezin en het opvoedingsklimaat er binnen onder zware druk. Materialisme en individualisme verslaan hun duizenden. Het veel geprezen tweeverdienerschap vraagt zijn tol. De kosten van huisvesting, studie, gezondheidszorg en dergelijke lopen op zodanige wijze de pan uit, dat het voor een doorsnee éénverdiener niet allemaal meer is op te brengen, al zeker niet in de grotere gezinnen, zoals een NIBUD-onderzoek dezer dagen aantoonde. De koopkrachteffecten van beleidsmaatregelen van de overheid worden berekend in een model waarin het gezin wordt gerekend met twee kinderen. Zodra er meer kinderen zijn in één huishouden, kom je dus qua effect in de min.

Nu onderkent de SGP als eerste dat ouders een geheel eigen en onvervreembare verantwoordelijkheid hebben om in het levensonderhoud van hun gezin te voorzien. Maar deze zorg, zo blijkt, gaat de draagkracht niet zelden te boven. Naast, en zo men wil ná, de verantwoordelijkheid van betrokkenen zelf, hebben ook families, kerken, organisaties van particulier initiatief en óók de overheid een rol. Daarom heeft onze fractie een tien-punten-plan opgesteld om aan deze laatste concreet inhoud te geven. Het plan steunt op evenzovele voornemens uit ons verkiezingsprogramma. Over de hele breedte van het overheidsbeleid worden mogelijkheden aangegeven om de gezinnen te ondersteunen. In de fiscale sfeer, in de sfeer van de sociale voorzieningen, de studie en de huisvesting.

Een belangrijk onderdeel ervan zit in een ombuiging van het vele geld dat door de overheid wordt aangewend voor kinderopvang buiten de medische en sociale indicatie, dus de kinderopvang die het tweeverdienerschap als instrument voor economische onafhankelijkheid en emancipatie ondersteunt. Wij stellen voor dat geld gelijkelijk

te versleutelen over de kinderbijslag, zodat mensen dat zelf kunnen bestemmen in het gezinsbudget en er zo dat wordt gewenst, formele of informele (d.i. opvang door familie, buren of vrienden) kinderopvang voor kunnen regelen. Principieel vinden we dat ouders samen aansprakelijk zijn voor de opvang van hun jonge kind(eren) en dat ze die niet maar zo kunnen uitbesteden voor grote delen van de dag. Maar als desondanks anders wordt gekozen, moet er van de zijde van de overheid niet een premie op worden gezet die omslaat in een fictieve boete voor hen die daar niet voor willen, of om des gewetens wil kunnen kiezen.

Wie aan gezinnen denkt, denkt aan de opvoeding. Deze schiet in nogal wat situaties te kort. Daarom is de overheid serieus bezig opvoedingsondersteuning te bieden. Eigenlijk een aanklacht dat daarover in ernst moet worden gesproken. Toch kan niemand er omheen dat hier een groot probleem schuilt, een probleem dat wel te becomingentariëren maar niet op te lossen valt met alleen te verwijzen naar tekortschietende ouders. Zo simpel werkt het helaas niet. Gelukkig gaat het met veel jongeren goed. Maar tegelijk moet worden vastgesteld dat het met te veel jongeren niet goed gaat. Onze raadsleden weten er van, zij worden geconfronteerd met maatregelen om er op plaatselijk vlak iets tegen te doen. Buurt- en clubhuiswerk; hangplekken; hulpverlening voor verslaafden; bestrijden van overlast in de buurt; voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten en dergelijke.

Een probleem lijkt gelegen te zijn in de zwakke motivatie van veel jeugdigen om zich voor hun toekomst in te spannen. Dat zou kunnen verbeteren door aansprekende onderwijsprogramma's mét een praktijkervaringskant. Daar moeten we nog meer aandacht aan schenken. Het idee van een sociale stage binnen een opleidingstraject verdient opnieuw aandacht. Deze gedachte is reeds vaker geopperd, onder meer vanuit de kring van de Reformatorisch Maatschappelijke Unie (RMU). Natuurlijk zitten er allerlei haken en ogen aan, maar daarom hoeft een dergelijke mogelijkheid niet meteen te worden terzijde gelegd. In samenspraak met RMU en onderwijsdeskundigen willen we deze stage proberen uit te werken, waarvoor we dan uiteraard ook bij instellingen en bedrijven die stages kunnen aanbieden te rade moeten gaan.

Statenverkiezingen

We staan aan de vooravond van belangrijke Statenverkiezingen.³⁵⁹ Belangrijk voor onze Statenfracties, maar ook voor de op deze verkiezingen volgende nieuwe samen-

stelling van de Eerste Kamer. De verhoudingen in de Eerste Kamer zijn van grote betekenis voor de stabiliteit en bestaansmogelijkheid van een nieuw te vormen kabinet en de daarachter zittende coalitie. In de ogen van velen lijken CDA en PvdA tot elkaar veroordeeld. Dat is echter maar zeer de vraag. Immers, ook andere combinaties kunnen leiden tot een meerderheid in de Tweede Kamer. Maar goed, de grootste partij (het CDA) en de grootste winnaar (de PvdA) vormen een duo dat in de nieuw verkozen Kamer een ruim draagvlak heeft. Het zal overigens naar veler inschatting nog heel wat voeten in de aarde hebben voordat het CDA en de PvdA elkaar vinden. De verschillen zijn voornamelijk groot.

Veel mensen hebben blijkbaar bij de laatstgehouden verkiezingen speculatief gestemd op het CDA en zijn hun partijen CU en SGP helaas niet trouw gebleven.³⁶⁰ Hoezeer ook begrip is op te brengen voor het motief om de PvdA de wind uit de zeilen te houden en het CDA zo groot mogelijk te maken, het is een reductie op het geluid van de kleine christelijke partijen dat te betreuren valt. Ook onze SGP heeft onder dit gedrag geleden. We blijven bij dit alles beklemtonen dat de verschillen tussen het (multireligieuze) CDA en de SGP niet gradueel, maar principieel van aard zijn. Laten we vurig hopen dat het uitwijken met de stem tot deze ene keer beperkt blijft. Wij roepen met klem en overtuigd op tot een principiële keuze voor een onversneden en herkenbare christelijke politiek. Ons werk, het zij erkend, is ménsenwerk; maar onze beginselen zijn het waard gesteund te blijven worden. We kennen onze verantwoordelijkheid. Waar het CDA goede dingen doet en voorstaat, zullen we die partij niet in de kou laten staan. Maar omdat het CDA helaas veel principieel nodige dingen laat liggen, of zelfs gewoon verkeerd ziet, is een krachtige SGP dringend nodig!

In de achterliggende campagne werd door velen, jongeren en ouderen, een grote en hartverwarmende betrokkenheid getoond. We gaan daar niet over uitweiden, ons past altijd bescheidenheid. En een lesje in bescheidenheid heeft de uitslag ons wel opgeleverd. We mogen echter de Heere wel oprecht zoeken te danken voor alles wat Hij ons gaf en nog altijd schenkt. Wie roemt, roeme in de Heere! Wat immers hebben we, dat we niet hebben ontvangen? Laat, ook als er teleurstellingen te verwerken zijn, onze toevlucht persoonlijk mogen zijn tot Hem Die een Toevlucht is ook in zulk een tijd, onder zulke omstandigheden.

360 De ChristenUnie verloor 36.259 stemmen en een Kamerzetel, de SGP verloor 13.257 stemmen, maar bleef in zeteltal gelijk.

Duidelijk is dat de moderne media een steeds indringender en toonaangevender rol in verkiezingscampagnes spelen. Deze rol gaat helaas gepaard met ‘verplating’ en ‘veroppervlakkiging’. Wij hebben een terughoudende opstelling tegenover de moderne media. Erkend moet worden dat die opstelling steeds moeilijker te hanteren valt in het huidige tijdsgewricht. We zullen als partij trouwens meer algemeen moeten nadenken over de manier waarop we onze bekendheid bij de burgers van ons land bevorderen. Het gaat om de doorwerking van onze op Gods Woord gefundeerde beginselen in onze samenleving, om die tot meerdere erkenning te krijgen. Het minste is dan wel dat we deze zo breed mogelijk bekend maken en vertolken. De traditionele middelen lijken het steeds minder te doen. Althans, dat willen deskundigen ons doen geloven. Een nieuw middel als internet is daar bij gekomen en wordt in toenemende mate intensief gebruikt. Dat hebben we duidelijk gemerkt. Toch zullen we ons hebben te beraden over mogelijkheden om op een verantwoorde manier onze beginselen uit te dragen op een wijze die burgers en dus kiezers bereikt.

Daar komt nog het volgende bij. Als we ons niet vergissen, is er ook het één en ander aan het verschuiven in wat tot nu toe de hechte achterban van de SGP wordt genoemd. De vanzelfsprekendheid van vroeger bij jongeren om de politieke keuze van de ouders te volgen, is reeds geruime tijd weg. We prijzen ons onder de voorzienige leiding van Boven daarom heel gelukkig met een actieve jongerenorganisatie. Toch is nu voor het eerst gebleken dat de hechtheid van de band aan de SGP kennelijk toelaat dat er onder omstandigheden op een andere partij wordt gestemd. Toegegeven, die omstandigheden waren dit keer extreem: de nek-aan-nekrace tussen CDA en PvdA. Maar wat zal er een volgende keer weer aan de orde zijn? Kortom, we zullen onder de bede of het aan God behagen wil onze arbeid te zegenen, hard moeten werken aan die hechtheid en er mensen van dienen te overtuigen dat zij om principiële redenen op onze partij moeten blijven stemmen.

Alom wordt gediscussieerd over wat heet het ‘nieuwe profiel van de kiezer’. Ook andere partijen gaan onder hetzelfde verschijnsel gebukt. Meer het kijken naar hoe iemand het doet, hoe iemand overkomt en dergelijke, in plaats van te letten op de boodschap die wordt uitgedragen en de ernst en vasthoudendheid waarmee dat gebeurt. Het is eigenlijk opzienbarend dat zoveel mensen in korte tijd van de ene naar de andere partij overstappen. Mensen die er verstand van hebben, zeggen ons dat deze ontwikkelingen, deze gedragswijzigingen ook onze kringen niet voorbij gaan. Nu hebben we in onze ‘achterban’ de jaren door altijd een opvallende kiezerstrouw gehad, zeker in vergelijking met andere partijen. Dat stemde ons altijd weer dankbaar. Nog vorig jaar hadden

we een opvallende stemmenwinst.³⁶¹ We mogen vertrouwen hebben in de toekomst, omdat we geloven in de grote waardij van onze beginselen. Derhalve geloven we dat door een goed gesprek en een positieve houding mensen met hun stemmen terug gewonnen kunnen worden. Daarenboven hoeft uiteindelijk niet allereerst en allermeeest te worden gelet op het getal. Dat zou van ‘machtsdenken’ getuigen en daaraan wenste de SGP zich nimmer te verbinden. Aan de andere kant is de nuchtere werkelijkheid wél dat voor het pleiten voor de rechten en inzetten des Heeren, en de doorwerking ervan in onze samenleving, nu eenmaal krachtige fracties nodig zijn. Ook dat is nooit óntkend!

Bemoediging

Het moet voor Gideon heel wat geweest zijn om van zijn grote leger de allermeeesten naar huis te moeten sturen. Hij was kennelijk geroepen tot een gewichtige taak. Zijn land moest worden bevrijd van een machtige vijand, de in getal en kracht overheersende Midianieten. Zijn land en volk moesten ook worden terug gebracht van de afgodendienst. De dienst van de God zijner vaders moest worden hersteld. Hij achtte zich tot die taak niet bekwaam, zeker niet nu de Heere zijn volk had verlaten en had overgegeven in de hand van de Midianieten. Al zijn bezwaren moesten terzijde worden gesteld. “Ga heen in deze uw kracht”! Niet meer tegensputteren, geen bezwaren blijven opwerpen, zo van: waarmee zal ik dat doen? Mijn duizend is het armste in Manasse en ik ben de kleinste in mijns vaders huis. Hij nam in zijn vertwijfeling de toevlucht tot God en vroeg om een teken tot bevestiging. We kennen het verdere verloop.³⁶² Toen er een groot leger (meer dan 32.000) op de been was gebracht, moest het merendeel terug naar huis. Ze waren te wankelmoedig, te versaagd. Slechts een handjevol (welgeteld 300) kon blijven en daarmee zouden wonderen gaan gebeuren. Maar om dat nu te geloven en daarop te vertrouwen. Er was nog heel wat voor nodig om hem zo ver te brengen. Maar het wonder van de verlossing kwam wél. Gideon en de zijnen konden niet meer denken dat hun eigen kracht en krijgskundige inzichten daaraan ten grondslag lagen. Het was kennelijk en onmiskenbaar Gods hand!

Het ging dus blijkbaar niet om de grootte van een leger, het ging om de gunst en zegen van God. Maar menselijk gezien, zal er veel in Gideon zijn omgegaan, toen hij die tienduizenden naar huis moest sturen. Hij werd er voor ingewonnen, hij leerde zich op God en Zijn leiding verlaten en kwam niet beschaamd uit. Hij zou van harte hebben

361 De SGP won toen 9.979 stemmen.

362 Zie Richteren 6.

ingestemd met de psalm die de latere koning David dichtte, waarin wordt vertolkt dat God een Toevlucht is te allen tijde.

Deze geschiedenis biedt een bemoediging aan allen die zich vertwijfeld afvragen hoe het toch verder moet in tijden waarin alles tégen lijkt te zitten en fout lijkt te gaan. Tenminste, als dezelfde Bron van troost en kracht door de leiding van Gods Geest mag worden gezocht en gevonden.

Wanneer we rondom ons zien in deze tijd en letten op de tijdsomstandigheden waarin we verkeren, dan kan ons de moed wel eens ontzinken. Zovelen zijn er om ons heen die zich ten enenmale niet meer bekommeren om God, om Zijn Woord en Wet. In de bedding van de Franse Revolutie spelevaren socialisten en liberalen nu al twee eeuwen op het fundamenteel ontregelde kompas van de autonome mens, die zichzelf soeverein waant en zichzelf tot maat stelt. Moderne theologische inzichten hebben ook op kerkelijk erf hun tienduizenden verslagen en aan de ketting gelegd van té horizontalistische interpretaties van een slechts op medemenselijkheid gericht inzicht. Er zijn niet alleen spreekwoordelijk vele wegen die tot Rome leiden, er zijn ook veel wegen tot een vermeende zaligheid. Niet alleen de weg tot de zaligheid ontsloten in Jezus Christus, neen, ook andere wegen, inzichten, overtuigingen en visies zouden er toe kunnen leiden. Maar het zijn dwaalwegen!

Het moet ons zeer ter harte gaan dat velen zich heden ten dage in ons land bevinden op zulke dwaalwegen. Daarom kúnnen noch mógen we zwijgen. De omstandigheid kán ons niet onverschillig laten dat de énjige weg tot hét leven, ontsloten in de Heere Jezus Christus, wordt gemeden of afgewezen in onze multiculturele samenleving, waarin zoveel godsdiensten en culturen vreedzaam met elkaar moeten optrekken. Iedereen heeft zo wel zijn weg die hem recht schijnt. Maar dat kán niet in het licht van het bijbelse getuigenis. Het moet ons ten diepste gaan om het behoud van onze medemensen. We moeten echter allemaal bekeerd worden, door Gods Geest worden vernieuwd van hart. Inderdaad, ook wij zelf, wij SGP-ers. We kúnnen ook niet berusten in de zonde en de ongerechtigheid, zoals die zich in ons land manifesteren en zelfs (droevig genoeg) zijn verankerd in onze wetgeving.

Daarom willen we met alles dat in ons is, krachtig en bewogen oproepen te erkennen dat alleen de God van de Bijbel een Toevlucht is bij Wie heil is, bij Wie geborgenheid is. En dat te allen tijde, in alle omstandigheden. De kerken moeten dat uitzeggen in een eenparig getuigenis van Hem in Wie het leven is en dat tot in eeuwigheid. Het is zonder meer verdrietig dat we moeten vaststellen dat er zoveel verdeeldheid is in en tussen kerken. Het getuigenis wordt er door ontkracht. Het zij ons waarlijk tot schuld!

Eerst als de kerken op een geestelijke wijze weer volstromen, is er verwachting voor versterking van het onverkorte christelijke getuigenis in de politiek. Het gebed dient zich te vermenigvuldigen dat zulk een reveil, een dergelijke reformatie of vernieuwing, zich mag aandienen. Tot eer van God! Opdat in verwondering mag gezien worden dat God werkelijk en wezenlijk een Toevlucht is voor de Zijnen, dat Hij hun sterkte en kracht is, zelfs als zij door droefheid kwijnen.³⁶³

Wij betrekken met overtuiging onze Koninklijke familie bij onze oproep. Hare Majesteit de Koningin is door het verlies van haar geliefde en door ons allen gewaardeerde echtgenoot Z.K.H. Prins Claus³⁶⁴ in een weg van diepe beproeving gebracht. Datzelfde geldt voor haar kinderen, die een toegewijde vader verloren. Nu onze koningin op vijftenzestigjarige leeftijd alleen verder moet in haar hoge ambt, willen we haar oprecht toebidden dat zij mag ondervinden dat het Israëls God is Die krachten geven kan. Moge zij in rijke mate met wijsheid van Boven worden bedeed in haar gewichtvolle taak. Moge zij haar toevlucht vinden in God.

Er is én blijft een rijke toekomst voor hen die op de lippen gelegd kregen:

*In God is al mijn heil, mijn eer,
Mijn sterke rots, mijn tegenweer;
God is mijn toevlucht in het lijden.
Vertrouw op Hem, o volk, in smart,
Stort voor Hem uit uw ganse hart:
God is een toevlucht t' allen tijde.*³⁶⁵

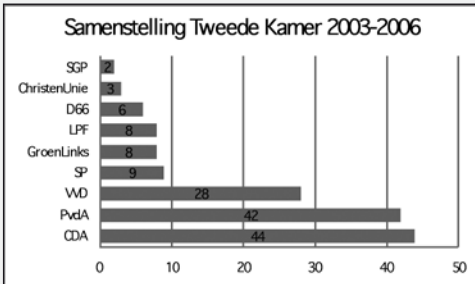
363 Psalm 46.

364 ZKH Prins Claus overleed op 6 oktober 2002 op 76-jarige leeftijd.

365 Psalm 62 vers 5 berijmd.

KABINETTEN BALKENENDE-II EN III (2003-2007)

Door de val van het Kabinet Balkenende-I worden er binnen een jaar tijd opnieuw Tweede Kamerverkiezingen gehouden. De verkiezingsuitslag laat een enorme winst zien voor de PvdA (19 zetels) en een fors verlies voor de LPF (18 zetels). Verder verandert er niet zoveel in het politieke krachtenveld. Ondanks de winst van de PvdA zit een regeringscoalitie van CDA en PvdA er niet in. Balkenende en Bos liggen elkaar niet zo en het CDA geeft de voorkeur aan samenwerking met de VVD. Deze laatste twee partijen hebben echter samen te weinig zetels voor een kamermeerderheid. Balkenende en Zalm gaan daarom in onderhandeling met zowel de SGP en de ChristenUnie als D66. In de gegeven politieke

Voorste rij v.l.n.r.: M.J.A. van der Hoeven, Th.C. de Graaf, J.P. Balkenende, HM Koningin Beatrix, G. Zalm, J.G. de Hoop Scheffer, J.P.H. Donner;

Tweede rij v.l.n.r.: H.G.J. Kamp, A.M.A. van Ardenne-van der Hoeven, K.M.H. Peijs, J.W. Remkes, S.M. Dekker, R. Verdonk;

Achterste rij v.l.n.r.: A.J. de Geus, C.P. Veerman, L.J. Brinkhorst, J.F. Hoogervorst.

omstandigheden tilde de SGP zwaar aan zijn verantwoordelijkheid. De politieke onrust is in het land groot en van D66 is weinig goeds te verwachten. Uiteindelijk kiezen het CDA en de VVD echter voor D66.

Op economisch terrein blijkt D66 een betrouwbare bondgenoot. Het tweede kabinet Balkenende slaagt erin tot een herziening van het zorgstelsel te komen, de instroom in de WAO te beperken en de bijstandswetgeving aan te passen. Allemaal maatregelen die in het licht van het gezond maken van de economie nodig zijn. In 2004 stapt Geert Wilders uit de VVD-fractie en richt de eenmansfractie Groep Wilders op.

In 2005 sluiten de coalitiepartijen het zogeheten Paasakkoord. Dit akkoord is nodig, omdat er in de Eerste Kamer geen meerderheid is om de Grondwet te wijzigen om versnelde invoering van de gekozen burgemeester mogelijk te maken. D66-ministers De Graaf dient om die reden zijn ontslag in en Alexander Pechtold volgt hem op. De val van het kabinet kan worden voorkomen, omdat in het Paasakkoord onder andere afspraken worden gemaakt om de mogelijkheden te onderzoeken om de positie van de minister-president en dienst bevoegdheden te versterken, het kiesstelsel aan te passen en wordt afgesproken dat er voorbereidingen worden getroffen om de Grondwet te wijzigen zodat er alsnog een gekozen burgemeester komt.

In juni 2006 stapt D66 uit de regering. Aanleiding daarvoor is het optreden van de minister van Vreemdelingenzaken en Integratie Rita Verdonk (VVD) in de zaak Ayaan Hirsi Ali. Punt van discussie is of Hirsi Ali al dan niet terecht het Nederlanderschap heeft gekregen. D66 steunt in deze zaak een motie van afkeuring die door GroenLinks wordt ingediend. De motie wordt verworpen en het kabinet voelt zich daarom niet geroepen om minister Verdonk te vervangen. De D66-fractie in de Tweede Kamer zegt daarop het vertrouwen in het kabinet op. Vervolgens dienen de D66-bewindslieden hun ontslag in. Na de val van het kabinet Balkenende-II wordt er een missionair rompkabinet gevormd dat bestaat uit CDA en VVD, het kabinet Balkenende-III. De belangrijkste taken van dit kabinet waren het voorbereiden van de begroting van 2007 en het uitschrijven van vervroegde verkiezingen op 22 november 2006.

28 februari 2004

ZIJN RECHTEN IN HET OOG³⁶⁶

Er gist iets in onze samenleving. De gemoederen van veel burgers zijn onrustig en oproerig door allerlei aangrijpende gebeurtenissen en tendensen. Opwinding over geweldadigheid, protest tegen verzuim, ergernis over een overheid die niet lijkt opgewassen tegen de euvels waaronder we in ons land gebukt gaan. Enerzijds maakt men duidelijk dat men dit alles niet langer pikt, terecht natuurlijk, anderzijds toont men een grote en fundamentele verlegenheid bij de vraag hoe het tij te keren. In morele zin lijkt onze samenleving meer en meer van slag, we zijn de koers blijkbaar kwijt. Secularisatie en ontkerkelijking eisen hun tol. Het gaat om herstel van moreel besef, maar de vraag hoe dat herstel kan worden bereikt is gemakkelijker te stellen dan te beantwoorden. Toch zal er iets moeten gebeuren. De tijd van ‘pappen en nathouden’ is voorbij. Niemand mag zich onbetrokken en vrijblijvend gedragen bij de noodzaak van een wezenlijke koerswijziging. Het gaat om niet minder dan het gehoorzamen van wat God in Zijn Woord van ons mensen vraagt, om een leven naar Zijn geboden. Opdat we in alles Zijn rechten in het oog houden. Tot Zijn eer, dat allereerst, en onszelf, land en volk ten goede!

Behoefte aan reveil

Ons land heeft dus allereerst behoefte aan een ethisch en moreel reveil. Dat kan niet van bovenaf worden afgedwongen. De mogelijkheden voor overheid en politiek zijn uiteindelijk ook beperkt. “Het herstel van de staat begint bij herstel van de kerk en herstel van de kerk bij persoonlijke bekering”. Dat is een terechte uitspraak van dr. Ph.J. Hoedemaker,³⁶⁷ ruim een eeuw geleden. Zo was het toen, zo is het nog. We moeten het daarom maar niet alleen verwachten van ónze activiteiten en inzet, hoezeer we er ook voor verantwoordelijk zijn ons tot het uiterste in te zetten voor een helder en krachtig getuigenis van Gods recht op het hart van mensen en van Gods bemoeienis met mensen en Zijn schepping meer algemeen. Dat getuigende geluid is de kern van het SGP-profiel, dat mag nooit in het gedrang komen. Wél past ons bescheidenheid, we vormen een kleine partij. We hebben evenwel een rijke en krachtige boodschap: wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezén; maar wie op God vertrouwt, op Hém al-

366 Genomen uit Psalm 18 vers 7 berijmd.

367 Ph.J. Hoedemaker (1839-1910) was hervormd predikant.

leen, zal zich omringd zien door Zijn weldadigheden.³⁶⁸ Een woord dus dat vermaant, maar ook wijst op een ongekend rijk perspectief.

Dit woord is het zout in ‘de pap’ van het politieke bedrijf. Wee ons als dát zout smakeloos wordt. Waarmee zal het dan nog gezouten worden?³⁶⁹ Het zou nergens meer voor deugen en worden weggegooid. Zout is bederfwerend, doortrekt alles en geeft een pittige smaak. De Heere Jezus gaf aan Zijn discipelen de opdracht mee: “Hebt zout in uzelf, en houdt vrede onder elkander”.³⁷⁰ Deze opdracht moet onze roeping zijn, die we volgen onder het gebed om wijsheid van Boven en in het besef van volstreekte afhankelijkheid van Hém. “Laat ons getrouw zijn, een ieder op eigen post; laat ons bedenken dat, zo het ons niet gegeven wordt grote dingen te verrichten, de ergste ontrouw in de kleinste zaken kan worden gepleegd.”³⁷¹

Het gaat dus om een helder getuigenis in woord en daad. Ook in de politiek, in alle – soms héél praktische – politieke handwerk, dat in bescheidenheid en bewogenheid én tegelijk met beslistheid moet en mag worden verricht. Terwijl we als het goed is, Zijn rechten daarbij in het oog hebben. Dát geeft er het gewicht aan en maakt er de ernst van uit. In de hoop en onder de bede dat deze bijdrage tot zegen mag worden gesteld. Opdat mensen in en buiten de politiek tot nadenken mogen worden gestemd en er een reveil mag komen. Een geestelijke opwekking, een duurzame vernieuwing!

Kabinetsformatie

Velen hebben op een dergelijke omslag gehoopt en er om gebeden toen de SGP in april vorig jaar bij de besprekingen betrokken raakte die moesten leiden tot een nieuw regeerakkoord. Na de verkiezingen in januari van 2003 wilde het tussen de twee winnende partijen, het CDA en de PvdA, maar niet boteren. Een poging om met die twee een coalitie te vormen, mislukte. De steven werd gewend. Het CDA moest het nu gaan proberen met de VVD, samen goed voor tweeënzeventig zetels. Er was dus voor een meerderheid in het parlement nog een aanvulling nodig. Deze versterking te zoeken bij de LPF, was na het kabinet Balkenende-I niet erg geloofwaardig. Die coalitie immers, was schromelijk mislukt. Er bleven twee mogelijkheden over. Uitbreiding met D66 zou leiden tot een draagvlak in de Tweede Kamer van achtenzeventig zetels, maar de neoliberale democraten zeiden regeringsdeelname niet zonder meer te zien zitten na

368 Ontleend aan Psalm 32 vers 5 berijmd.

369 Matthéüs 5,13.

370 Marcus 9,50.

371 Een citaat van G. Groen van Prinsterer (1801-1876), de leider van de antirevolutionaire richting, uit het slot van diens *Ongeloof en revolutie* (1847).

hun forse verkiezingsnederlaag.³⁷² Wel, dan een poging om serieus te spreken met de ChristenUnie en de SGP, een combinatie goed voor zevenenzeventig zetels. Men vroeg of wij daartoe bereid waren. En zo werden deze twee opties naast elkaar verkend: met D66 of met de christelijke fracties. In een later stadium zou dan een definitieve keuze vallen.

Voor het eerst in de geschiedenis bereikte ons dit verzoek, gedaan door de kabinetsinformateurs die in opdracht van Hare Majesteit onze koningin onderzochten hoe een kabinet zou kunnen worden samengesteld dat voldoende vertrouwen zou hebben in het parlement. Ik ga hier in het vervolg omstandig op in omdat we dit voor het eerst als partij meemaakten en ik de partij een toelichting beloofd heb.

Een serieuze uitnodiging tot gesprek kun je in dit verband uiteraard niet afwijzen. Integendeel, we hebben een programma aan de hand waarvan naar onze oprechte overtuiging ons land heel goed kan worden ingericht en geregeerd. Het zou zelfs een grote zégen zijn! Maar er dienen zich vervolgens wel uiterst gewichtige en spannende vragen aan. Hoe ver kun je komen in de onderhandelingen? Welke compromissen moeten worden aangeaan? Wat zul je wél kunnen bereiken en wat niet? Met andere woorden, wat is de winst, maar ook wat is de prijs van het mee dragen van regeringsverantwoordelijkheid? Het hoofdbestuur heeft indertijd³⁷³ een notitie uitgegeven met daarin een algemeen normatief kader voor het eventueel dragen van regeringsverantwoordelijkheid. Maar nu zou dat kader concreet moeten worden uitgewerkt en worden toegepast.

We hebben heel diep beseft hoe gewichtig één en ander was en is. De verantwoordelijkheid die er onmiskenbaar aan is verbonden, heeft ons zwaar gedrukt. Als gesprekspartner in de verkennende besprekingen, als fractie voor de gelegenheid die zich onverwachts en ongedacht aandiende om concreet gestalte te geven aan ons staatkundig gereformeerde beginsel. Als partij – hoofdbestuur en leden – tegenover al die kiezers die ons hun vertrouwen gaven en geven, als christen-politici met een roeping in een verworden wereld die schreeuwt om verankering in bijbelse waarden en normen. Kortom, we zijn de besprekingen ingegaan, die vooralsnog een verkennend karakter zouden krijgen. Na en onder een ernstig gebed of het in Gods gunst zou zijn en of Hij

372 Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2003 ging D66 van 7 naar 6 zetels. Dat was echter belangrijk lager dan het zetelaantal dat de partij in de jaren negentig behaalde (in 1994 24 zetels, in 1998 14 zetels).

373 Deze notitie, opgesteld naar aanleiding van speculaties over de zgn. Staphorster variant (een combinatie van CDA, VVD en de kleine christelijke partijen), is gepubliceerd in *De Banier* van 3 juli 1986 en opnieuw in *De Banier* van 2 mei 2003.

ons er de kracht en wijsheid toe zou willen geven, uiteraard ook in voorzichtigheid. We hielden intensief contact met ons hoofdbestuur en enkele deskundigen in onze partij. Op overstelpende en toegenegen wijze hebben velen van binnen en buiten onze partij hun persoonlijk meeleven doen blijken. Ondertoon in al die reacties was de verwonderde vraag wat de Heere hiermee voor had voor ons land en onze partij. Een invloed en keer ten goede!? Breed werd het unieke van dit ogenblik en deze gelegenheid beseft.

Tegelijk hebben velen met het zweet in de handen gezeten en zich afgevraagd wat hier nu toch wel van zou terecht komen. Enkelen zeiden zelfs hardop te vrezen dat de fractie op het punt leek gekomen het beginsel, waarvoor de SGP altijd pal had gestaan, te verkwanselen.

Welnu, dat laatste was natuurlijk niet de bedoeling. De verkennende besprekingen zijn in het verslag erover dat is opgesteld door de kabinetsinformateurs, summier weergegeven. Daaruit blijkt dat over een veelheid aan principiële onderwerpen is gesproken. Over enkele zwaarwegende punten kwamen we al in deze fase enigszins tot elkaar, over andere niet en er zou dus nog stevig moeten worden onderhandeld. Over de moeilijke financieel-economische paragraaf – een ongekend zware bezuinigingsoperatie stond voor de deur – bleek een akkoord mogelijk.

Uit de verslaglegging van de gevoerde besprekingen blijkt dat de VVD grote, eigenlijk onoverkomelijke moeite had en hield met de SGP. De VVD is geworteld in de Verlichting, de SGP in de Reformatie en de reformatorische staatsvisie en dat kon, aldus de heer Zalm,³⁷⁴ toch niet goed gaan. Hij noemde als voorbeeld één van de grootste uitdagingen voor het nieuw te vormen kabinet, te weten het integratiebeleid. Inburgering van vreemdelingen in onze samenleving, respect bijbrengen voor onze grondwettelijke vrijheden en regels (waaronder de plaats van de vrouw in onze samenleving en homoseksualiteit); en dat samen met een partij die er geen geheim van maakt met enkele van die moeite te hebben in het licht van een eigen hoger geachte norm. De SGP was opgericht om het liberale gedachtegoed te bestrijden, zo vatte hij samen. De VVD zette daarmee in feite het CDA voor het blok.

Daarvóór was trouwens in de loop van de verkenning ook nog de mogelijkheid van gedoogsteun³⁷⁵ van de SGP aan de orde geweest. Van onze kant is gezegd dat we dat pas wilden overwegen als er geen andere oplossing kon worden gevonden en dat daaraan onzerzijds ook voorwaarden zouden worden verbonden.

374 G. Zalm was fractievoorzitter van de VVD.

375 De SGP zou dan het kabinet waar mogelijk steunen, maar verder buiten het kabinet blijven.

Het geheel van deze spannende periode overziende, kunnen we terugzien op een leerzame periode. Dé principiële discussie in dezen is natuurlijk altijd die over de grenzen van het compromis. Want de situatie dat het verkiezingsprogramma van de SGP ongewijzigd wordt omgedoopt tot regeerakkoord, zal zich waarschijnlijk nooit voordoen. Zou, praktisch gesproken, de handtekening naar eer en geweten kunnen worden gezet onder een onderhandelingsresultaat als daarmee bijvoorbeeld een paar principiële punten kunnen worden 'binnen gehaald', terwijl andere dus moeten blijven liggen? Op gemeentebestuurlijk en provinciaal niveau werkt dat sinds jaar en dag zo. Dat wordt vanouds in onze partij als benadering geaccepteerd, los van eventuele kritiek op concrete punten waartegen nu eenmaal verschillend kan worden aangekeken. Geldt dat dan ook voor het landelijke niveau? Die vraag kan theoretisch worden beantwoord, maar beseft moet worden dat elke situatie weer anders zal zijn, en net als nu ongezocht op onze weg kan komen. Een volgende vraag is nog hoe mag en kan worden omgegaan met de variant van gedoogsteun.

Naar mijn overtuiging moet in eventueel zich voordoende gevallen van enigerlei betrokkenheid bij onderhandelingen, vertrouwen geschonken blijven worden aan de fractie (uiteraard in samenspraak met het hoofdbestuur) die zo de ruimte krijgt het best mogelijke te zoeken. Het heeft ons tot diepe dankbaarheid gestemd dat dit vertrouwen er in zeer ruime mate was. Er kan overigens geen enkel misverstand over bestaan dat ook in dergelijke spannende en gewichtige omstandigheden allereerst en vooral het oog op de rechten en inzettingen des Heeren moet zijn geslagen. Zijn rechten in het oog!

Overigens stemt het ook tot dankbaarheid dat in het uiteindelijke regeerakkoord tussen CDA, VVD en D66 een paragraaf over zwaarwegende ethische kwesties is opgenomen, die rechtstreeks komt uit de verkennende besprekingen met ons en de ChristenUnie. Als we daarop letten, mogen we vaststellen dat het niet voor niets is geweest en we er iets mee hebben mogen bereiken.

Tegelijk is duidelijk dat er nog heel wat te onderhandelen zou zijn geweest. Maar daaraan zijn we dus niet echt toegekomen. Eerlijk gezegd zijn er na de beëdiging van het kabinet Balkenende-II al weer heel wat dingen op mijn bureau beland waarvan ik moet zeggen: dat had er dus onder een coalitie met onze SGP echt anders uit moeten zien. Ik volsta met slechts twee voorbeelden: een brief met een veel te toegeeflijk standpunt over de aanwezigheid van beeldmateriaal met harde porno binnen een kazerne én een

brief van minister Donner³⁷⁶ met daarin zijn wens dat de internationale gemeenschap welwillender zal gaan staan tegenover (de adoptie van kinderen door) homoparen.

Pluralisme

De wordingsgeschiedenis van onze natie is verbonden aan de langjarige strijd (1568-1648) om in vrijheid God naar Zijn Woord te kunnen dienen. Maatschappelijk volgde een bloeitijd, de Gouden eeuw. In de Vaderlandse kerk was er de beweging van de Naderere Reformatie. Uiteindelijk echter, verslaptte het geestelijke klimaat. Een belangrijke episode uit die tijd is door ons raadslid uit Zwijndrecht, de heer C.R. van den Berg, beschreven in zijn dissertatie over ds. Johannes Barueth (1709-1782), een ‘strijdbaar verdediger van de gereformeerde kerk en staat’.³⁷⁷ De geest van de Verlichting rukte op en verdrong de klassiek gereformeerde levenshouding en overtuiging op menige kansel en plaats. Even later in de tijd trok de Franse Revolutie diepe sporen in ons land. Het thema van de volkssoevereiniteit was er voorgoed geagendeerd. De regering van de Bataafse Republiek eiste onderwerping aan de ‘Rechten van den mensch en van den Burger’. De stelling was ‘dat de eigenlijke Oppermagt berust in de boezem des volks’. Iemand als Bilderdijk kon het er niet mee en onder uithouden, protesteerde en werd verbannen.³⁷⁸

Midden de negentiende eeuw werd de scheiding van kerk en staat wettelijk verankerd. Even later ontstond christelijke partijvorming als een bundeling van krachten tegen liberalisme en vrijzinnigheid in de politiek. Wie denkt in dit verband niet aan de namen van de liberale Thorbecke³⁷⁹ die te vuur en te zwaard werd bestreden door de Evangeliebelijder Groen van Prinsterer? De ontbrande schoolstrijd, waaraan hun namen verbonden zijn, werd eerst in 1917 beslecht door politieke uitruil met een algemeen kiesrecht, een speerpunt van de emancipatiebeweging toen. Gelijkberechtiging van alle gezindten, gelijkberechtiging van openbaar en bijzonder onderwijs, gelijkberechtiging in het kiesrecht van mannen en vrouwen.³⁸⁰

376 Minister van Justitie J.P.H. Donner is lid van het CDA.

377 C.R. van den Berg, *Ds. Johannes Barueth 1709-1782. Een strijdbaar verdediger van de gereformeerde kerk en staat*, Houten, 2003.

378 W. Bilderdijk (1756-1831) geldt als de vader van het Réveil. Omdat hij in 1795 weigerde de eed af te leggen op ‘de rechten van den mensch en van den burger’ werd hij verbannen. Zie W. van der Zwaag, *Twaalf Réveilgetuigen. Willem Bilderdijk en zijn geestverwanten*, Barneveld, 2003, p. 68.

379 J.R. Thorbecke (1798-1872) was in het midden van de 19e eeuw de leider van de liberalen.

380 De grondwet van 1917 bracht het passieve kiesrecht voor de vrouw en de mogelijkheid van actief vrouwenkiesrecht. Die mogelijkheid werd in 1919 gerealiseerd door de initiatiefwet van de vrijzinnig-democraat Marchant.

We nemen weer een grote sprong in de tijd. Tot ver ná de Tweede Wereldoorlog werd Nederland ingedeeld bij de landen met een christelijke bevolking. De atlassen uit die tijd getuigen daar van. Dat is helaas nu niet meer zo. Nog krap aan de helft van onze bevolking heeft een administratieve band met een christelijke kerk. Nog slechts een twintig procent van onze bevolking komt min of meer regelmatig in de kerk. Deze trend zet nog door, naar te vrezen valt. Allerlei andere godsdiensten en culturen hebben zich intussen aangediend.

De ontwikkeling, zojuist grofmazig geschetst, heeft diepgaande gevolgen voor de politieke besluitvorming in ons land. De moderne tijdgeest die zich niet langer oriënteert op de joods-christelijke traditie en zich heeft ontworsteld aan de zeggenschap van Woord en Wet, maakt voor zeer velen uiteindelijk de dienst uit. In dat geheel vallen de ‘paarse’ kabinetten te plaatsen.³⁸¹ We weten wat deze kabinetten hebben aangericht.³⁸² Dat hoef ik nu niet te herhalen. In eerdere partijredes heb ik daar menigmaal de vinger bij gelegd. Het was hoog tijd aan die ontwikkelingen een krachtig halt toe te roepen. Ook de verkilling, verruwing en verloedering in de samenleving moeten dringend worden bestreden.

Eén van de tegenbewegingen is de discussie over waarden en normen. Fatsoen moet je doen, respect voor elkaar, verantwoordelijkheid voor en in de publieke ruimte. Veiligheid op straat, minder geweld en onzedelijkheid in de media, beschaafd woordgebruik. Bij herhaling is onzerzijds gesteld dat deze actiepunten uiteraard belangrijk zijn, maar dat het om veel méér gaat. Zondagsrust, beschermwaardigheid van het door God geschapen en onderhouden leven, mededeelzaamheid ten opzichte van de zwakkere groepen in ons land en daarbuiten, herbergzaamheid ten behoeve van hen die de wijk moesten nemen omdat zij voor hun leven te vrezen hadden of om hun geloofsovertuiging werden vervolgd, het oefenen en bevorderen van recht en gerechtigheid wereldwijd. Beslissend bij de invulling van deze thema’s is uiteraard welke grondbeginselen de basis vormen en norm zijn. De norm kan nooit liggen in de mens, want niets is zo veranderlijk als de wispelturige mens. De ankerplaats moet worden gevonden in de universeel van kracht zijnde Wet des Heeren, de Tien Geboden. Als niet Zijn rechten in het oog worden gehouden, zal men wezenlijk dwalen en geen duurzaam herstel

381 De paarse kabinetten Kok-I (1994-1998) en Kok-II (1998-2002) rustten op een coalitie van PvdA, VVD en D66.

382 Te denken valt aan de legalisatie van de euthanasie en de prostitutie, de invoering van de koopzondagen en het ‘homohuwelijk’.

bereiken. Dat is de onvervreembare kern van de boodschap van de SGP. Dat is het zout tegen bederf.

Deze boodschap stuit op verzet in onze multiculturele samenleving en wordt op zijn best als één van de mogelijke varianten beschouwd. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) adviseerde onlangs over de waarden- en normendiscussie.³⁸³ Uitgangspunt in dat advies ligt bij de erkenning dat in onze samenleving een veelheid aan levensbeschouwelijke overtuigingen naast elkaar bestaan. Dit pluralisme is het kader voor het handelen van de overheid. Dit levensbeschouwelijke pluralisme is inderdaad een niet te ontkennen feitelijkheid. Maar het maakt wel veel uit of het pluralisme als feitelijkheid wordt beschouwd, dan wel als wenselijkheid en uiteindelijk tot norm wordt verheven. En dat laatste gebeurt. Zo wordt er een zekere exclusieve waarheidsclaim in gelegd. Deze positiekeuze is uiterst confronterend, zelfs zo dat levensovertuigingen die een andere exclusieve waarheidsclaim voorgeven in de fundamentalistische hoek worden geplaatst. Concreet worden de christelijke en islamitische geloofsopvattingen en het neo-burkianisme (conservatieve gedachtegoed van de Edmund Burke Stichting) genoemd. Het rapport plaatst ze alledrie met een schijn van recht in de absolutistische hoek en laakt in dat verband ‘zendingsdrang’ en ‘bekeerzucht’. Het is maar dat we het weten!

Het *Nederlands Dagblad* constateert kort na het verschijnen van dit WRR-rapport in een commentaar dat ook het pluralisme als dragend principe voor denken en doen van de overheid, zeker in combinatie met de kernwaarden van de Verlichting en vormgegeven in de moderne democratie, al snel de trekken krijgt van een wereldlijke ‘theocratie’. Scherp wordt opgemerkt dat sommigen er zelfs hun eigen ‘artikel 36’ bij schrijven en de overheid oproepen om bepaalde ‘afwijkende’ opvattingen te verbieden.³⁸⁴

Deze benadering raakt de SGP tot in het hart van haar theocratische gedachte. Dat dienen we ons te realiseren. We worden met onze overtuiging in de verdachtenbank geplaatst die de moderne democratie heeft klaargezet. We worden met onze godsdienstige en politieke overtuiging verdreven uit het publieke domein en verwezen naar het privé-domein en zelfs daar moeten we het niet te gek maken. We wensen land en volk op te roepen ‘tot de Wet en de getuigenis’, maar die ‘bekeerzucht’ past niet meer. We wensen onze samenleving langs rechtmatige lijnen in te (doen) richten overeenkomstig de voluit bijbelse beginselen en de overheid te houden aan haar roeping dat als Gods

383 In december 2003 publiceerde de WRR zijn rapport *Waarden, normen en de last van het gedrag*.

384 *Nederlands Dagblad*, 12 december 2003.

dienares zo – en alleen zó – te doen, maar dat is veel te uitsluitend. We wensen onderwijs te doen verzorgen bij een opengeslagen Bijbel voor alle kinderen, maar we moeten oppassen zulk georiënteerd onderwijs niet ook nog kwijt te raken voor onszelf. Zo is er nog wel meer te noemen.

Kort en goed, ons ideaal staat ver af van de werkelijkheid waarin we zijn gesteld. Dat moet goed tot ons doordringen. Ons dan maar wat aanpassen aan die werkelijkheid, het hoofd in de schoot leggen en de geestelijke strijdbijl begraven, kan en mag uiteraard geen verantwoorde uitweg bieden. Dat verdraagt zich niet met het in het oog houden van Gods rechten. Niemand heeft immers het recht zich tegen God te blijven verzetten. Het betaamt alle mensen Hém te vrezen en Zijn geboden te gehoorzamen. Dat geldt ook voor de overheid.

Geen isolement

De kern van die boodschap kunnen en mogen we niet afleggen. We mogen en zullen ons niet laten opsluiten in ons eigen huis of in de kerk. We zijn dopers noch defaultistisch. We hopen onze plaatsen in het politieke en maatschappelijke debat te blijven innemen. We wensen ons dienstbaar te blijven maken aan de samenleving. Daarbij dient men ons te blijven accepteren met onze staatkundig gereformeerde beginselen. Ook als het gaat om de daarin vervatte eis van bekering en wederkeer tot God en Zijn dienst. Ook als het gaat om de bijbelse waarden en normen die nimmer geheel zijn te harmoniëren met de ‘vruchten van de Revolutie’, zoals Groen van Prinsterer het zou zeggen. Tegen de Revolutie het Evangelie. Zoals Groen zijn strijd voerde tegen de liberale hegemonie van zijn dagen, voeren wij strijd tegen de claims van het post-moderne tijdperk, tegen de gevolgtrekkingen uit het pluralisme. De moderne tijdgeest moet worden ontmaskerd, een tijdgeest voor welke nauwelijks nog iets te dol lijkt te zijn. Afschaffing van het bijzonder onderwijs, afschaffing (nota bene!) van de vrijheid van godsdienst wordt dezer dagen bepleit door bijvoorbeeld Paul Cliteur in zijn laatst-verschenen boek.³⁸⁵ Je hoort het allemaal. Onhistorisch, onwezenlijk en onwenselijk zijn zulke pleidooien. Maar – en dat is de harde werkelijkheid – ze agenderen wel discussies waarin we ons hebben te weren. Laten we niet in onze schulp kruipen en het isolement zoeken, waarin we het voor onszelf mogelijk nog harden kunnen en het wel goed hebben, maar onze samenleving en medemensen ‘overgeven aan het moderne heidendom’. Integendeel, in het isolement van ons beginsel (onverzwakt en onverwaterd) ligt onze kracht om deze uitdaging van confrontatie en verantwoordelijk burgerschap

385 P.B. Cliteur, *Tegen de decadentie. De democratische rechtsstaat in verval*, Amsterdam, 2004.

tot in de politieke arena te blijven aanvaarden. Niet in eigen kracht overigens, maar met Gods hulp. “Hulp van God verkregen hebbende, sta ik tot op deze dag!”³⁸⁶ Moge dat onze ondervinding in verwondering zijn. Met Zijn rechten in het oog!

Artikel 23 Grondwet

Van diverse kanten in en buiten de Staten-Generaal wordt artikel 23 van onze Grondwet ter discussie gesteld. Het is begonnen met de verdenking van enkele islamitische scholen waarin met overheidsgeld leerlingen verkeerde denkbeelden zouden worden ingeprent. Haat tegen de westerling, de Amerikanen en allerlei moderne en libertijnse verworvenheden. Onderzoek vanwege de inspectie toonde aan dat niet mag worden gegeneraliseerd. Toch is men er niet gerust op. De geest was intussen wel uit de fles, een aanhoudende stroom van aanvallen op het bijzonder onderwijs volgde. Niet eens van de eersten de besten. Enkele collega's in de Tweede Kamer spelen daar op in. Was een beroep op artikel 23 van onze Grondwet tot voor enkele jaren nog redelijk gezaghebbend, het is nu een onrustig bezit. We zullen uit de verdediging moeten treden en de aanval moeten openen. Ds. W. Visscher, predikant van de gereformeerde gemeente te Amersfoort, bond de kat de bel aan en zei het als volgt: met al die betreurenswaardige ethische beslissingen van de laatste jaren (euthanasie, abortus provocatus, 'homohuwelijk', wetgeving tegen discriminatie, opheffing bordeelverbod, winkelen op zondag en dergelijke) heeft men onze leefomgeving omlaag gehaald, maar nu dreigt men aan onze eigen spullen te komen. Dat gebeurt door het openbreken van het autonome beleid van schoolbesturen ten aanzien van het toelatingsbeleid en benoemingsbeleid, de twee scharnierpunten voor schoolbesturen om gestalte te geven aan de identiteit van de school. Nu moeten we er ons niet toe laten verleiden achter elke boom een vijand te vermoeden van positief christelijk onderwijs. Een zekere nuchterheid is geboden, maar ook waardige strijdbaarheid. 'We laten ons onze scholen niet afnemen.' Alarmfase 1 is ingetreden.

Er doen zich voldoende gelegenheden voor om in de discussie over de vrijheid van onderwijs (artikel 23 Grondwet) op positieve wijze te laten zien dat onze scholen helemaal geen 'geestelijke gevangenissen' zijn, dat daarin helemaal geen haat gepredikt wordt, maar juist liefde. Nooit haat die zich richt op mensen, wel een afkeer van zonde en ongerechtigheid. We moeten de uitdaging maar aangaan om aan te geven welke positieve rol onze afgeleverde leerlingen spelen voor en in de samenleving. Uiteraard

386 Handelingen der apostelen 26,22.

niet vanuit een hooghartige eigendunk, maar vanuit de erkenning dat van ons en onze jongeren ook een positieve bijdrage aan onze maatschappij mag worden verwacht en mag worden gevraagd.

Het is een volstrekt onterechte vergelijking die regelmatig opduikt tussen enkele fundamentalistisch georiënteerde islamitische scholen én orthodoxe christelijke scholen. De gewraakte vergelijking hoeven we ons echt niet te laten aanleunen, daartegen moeten en mogen we ons verweren. Niet defensief, maar positief. We hebben niets te verbergen, maar wel te beschermen.

Het is trouwens opmerkelijk en veelzeggend tegelijk, dat in het ontwerp voor een verdrag tot vaststelling van een Europese ‘Grondwet’, in artikel II-14 lid 3 klip en klaar het volgende wordt geregeld: “De vrijheid om instellingen voor onderwijs op te richten met inachtneming van de democratische beginselen en het recht van de ouders om zich voor hun kinderen te verzekeren van het onderwijs en de opvoeding die overeenstemmen met hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen, worden geëerbiedigd volgens de nationale wetten die de uitoefening ervan beheersen.” Zou deze bepaling de eindstreep halen, dan blijft er ook Europees ontegenzeggelijk ruimte voor christelijk onderwijs. En dat is maar goed ook! Alleen, de democratische beginselen moeten in acht worden genomen. Welk addertje van overheidsbemoedening met de inhoud van het onderwijs zit hier onder het gras? Waakzaamheid blijft dus absoluut geboden. Het is hoog tijd dat alle hens aan dek gaan.

Beschamend geweld

Er is geen krant of er moet verslag worden gedaan van gewelddadigheid. Moord en doodslag zijn helaas aan de orde van de dag. Dat is weliswaar ná Genesis 3 nooit anders geweest, maar diep beschamend blijft het wel. En het komt zo verontrustend dichtbij. Voor het eerst werd onlangs binnen een school een docent door een leerling neer geschoten.³⁸⁷ De consternatie in de samenleving steeg ten top. Ergernis ook! Dit kán toch niet waar zijn. Het was de harde en hartverscheurende werkelijkheid. De veiligheid op straat was al ver te zoeken, maar nu blijkt je ook in je eigen werkomgeving niet meer veilig.

De overheid is gehouden aan haar burgers geborgenheid te bieden en naar vermogen te garanderen. Dat het laatste in absolute zin niet te doen is, ontslaat de overheid en de politiek niet van de plicht tot het uiterste te gaan in het bereiken er van. Verbanden worden gelegd met de botsing van culturen in onze samenleving, met verboden wapen-

387 Op 13 januari 2004 werd conrector Hans van Wieren van het Haagse Terracollege door een 17-jarige leerling doodgeschoten.

bezit, met de te lichte strafmaat en dergelijke. Het zal allemaal wáár zijn en daaraan moet dus worden gewerkt. Maar er moet niet met de kraan open gedweild worden. Eerst moet de kraan dicht. Nu zijn er vast en zeker diverse kranen. Maar één kraan wil ik noemen en die kan, als de politieke wil er is, op korte termijn echt dicht. Ik bedoel het geweld in de media. Naar verluid worden er veel beelden van geweld vertoond op tv en in andere nieuwere media, computerspelletjes en dergelijke. Deskundigen raken het er steeds meer over eens dat deze beelden in films op tv, video en DVD en in computerspelletjes een negatieve invloed hebben op de (jeugdige) kijkers. Nu doen de omroepen wel aan zelfregulering (de Kijkwijzer met een classificatiesysteem op leeftijd), maar het resultaat is al met al zeer onbevredigend. We kunnen wel ach en wee roepen als weer een gruwelijke moord is gepleegd en terecht te hoop lopen tegen gewelddadigheid, maar het is dubbelhartig als we ons – om zo te zeggen – dezelfde avond nog weer laven aan en verlustigen met programma's via welk medium dan ook vol bruut geweld. Gelukkig gaan de ogen van velen er steeds meer voor open. Dat bleek onlangs ook in een Kamerdebat over de evaluatie van de zelfregulering in de media. Daar moesten we op een vertrouwenwekkende manier op zien in te spelen.

Eenzelfde verhaal geldt voor onzedelijkheid op het scherm. Het kan toch niet zo zijn dat we de mond vol hebben over het erge van echtscheiding, huwelijksontrouw, verkrachtingen, lustmoorden, (kinder-)porno, vrouwenhandel en wat dies meer zij, terwijl programma's die op deze zonden inspelen goede aftrek blijven krijgen. Het kabinet Balkenende-II is op dit terrein nog uiterst terughoudend, maar moet tot een krachtig optreden hiertegen worden gemaand. We kunnen toch beter de put dempen, voordat het kalf er in verdrinkt? Of wachten we het maar af, of en hoe de wal het schip keert? De Heere God heeft er recht op dat ook het zesde en zevende gebod van de Wet des Heeren worden nageleefd.

Dat onze regering zich in alle bochten wringt en daarvoor brede instemming van de Kamer krijgt om de jongerenzender BNN in de lucht te kunnen houden, staat daar haaks op. Zonder alle programma's over één kam te scheren, we weten toch dat er grensoverschrijdende programma's worden verzorgd die volstrekt ontoelaatbaar zijn. Ontoelaatbaar, als de norm van geestelijke volksgezondheid wordt aangelegd, zelfs als de norm van algemeen erkend fatsoen wordt gebruikt en al helemaal als de toets van Gods Wet wordt gehanteerd, als Zijn rechten in het oog worden gehouden. Hoe beschamend toch dat zoiets in ons land gewoon moet blijven kunnen!

Vanzelfsprekend is er een onvervreemdbare verantwoordelijkheid voor ouders van kinderen, voor scholen en kerken om te doen aan wat tegenwoordig heet 'media-opvoeding'. We kunnen niet alle zorg afwentelen op de overheid. Op dat vlak blijkt

een zekere verlegenheid. Het lijkt ook een kwestie van een generatiekloof. Daaraan zal moeten worden gewerkt, een evenwicht tussen begeleide confrontatie én distantie waar mogelijk als consequentie van vreemdelingschap. Dat de media een geweldige invloed uitoefenen, merken we allemaal om ons heen. Ook onze partij merkt dat en de distantie van weleer – waar we goede redenen voor hebben – valt steeds moeilijker vol te houden. Voor dit dilemma mogen we de ogen niet sluiten, terwijl we onze vertegenwoordigers met het participatievraagstuk laten zitten. Zij vragen zich af hoe ze geloofwaardig kunnen functioneren. Zij worstelen met de vraag hoe het authentieke en karakteristieke, want onderscheidende geluid van de SGP het best en naar beste vermogen kan klinken. We moeten eerlijk vaststellen dat één en ander steeds moeizamer wordt buiten de media om. Deze constatering te doen betekent nog iets anders dan alle remmen er maar af te gooien. We behoren werkelijk op afstand te staan van de moderne en eigenlijk doorgeslagen ‘ik denk – ik voel – cultuur’ die alle ruimte en genot voor zichzelf opeist. Die cultuur behoort ons vreemd te zijn en te blijven. We houden het voor onmogelijk om ons oog op Gods rechten te richten en tegelijk onbezwaard te ademen en te participeren in die cultuur. Verzet tegen de tijd en tijdgeest³⁸⁸ betekent minstens ook verzet tegen deze cultuur.

Integratievraagstuk

Het integratievraagstuk wordt door velen in de politiek als het belangrijkste van de nabije toekomst beschouwd. Met de oplossing van dit vraagstuk zal de kwaliteit van onze samenleving in hun ogen staan of vallen. Wij erkennen graag dat hier een geweldig probleem ligt. De verkleuring van stadswijken, de islamisering van grotere delen van onze samenleving, de botsing van twee diep gewortelde culturen, de segmentering van het onderwijs in witte en zwarte scholen. Over deze problematiek bestaat in onze samenleving onmiskenbaar gevoelsmatige onvrede (waarneming van de commissie uit de Tweede Kamer onder voorzitterschap van collega Blok die een rapport over deze problematiek opstelde.³⁸⁹ Misschien zelfs wel meer dan dat. Er blijkt hier en daar ook gewoon verzet.

Nu is er heel veel over deze zaak te zeggen, méér dan hier en nu kan. Het probleem is te lang onderbelicht gebleven. Er is te veel het vertrouwen geweest dat het op den duur

388 Van der Vlies doelt hier op Aalders' publicatie: *In verzet tegen de tijd. Een protest tegen de verwereldlijking van God en de vergoddelijking van de wereld*, Den Haag z.j.; en op de bundel met artikelen van de hand van Aalders, verschenen onder de titel *De tijdgeest weerstaan*, Amsterdam 1984. Dr. W. Aalders (1909-2005) was hervormd predikant en lector aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen.

389 Op 19 januari 2004 publiceerde de Tijdelijke Commissie Onderzoek Integratiebeleid, onder voorzitterschap van het VVD-Kamerlid S.A. Blok, haar rapport *Bruggen bouwen*.

wel goed zou komen. We zijn ook te lief voor elkaar geweest in het debat. Multiculturaliteit als kenmerk zou een uitdaging en verrijking vormen voor onze samenleving. Maar voorlopig is het veelal een groot probleem. De eisen aan vreemdelingen die een legale plaats in ons midden krijgen of al hebben, zijn intussen opgeschroefd. Men dient de Nederlandse taal machtig te zijn, de wetten van ons land te kennen en na te leven, zichzelf een bron van bestaan te verwerven via scholing en werk en dergelijke. De Vreemdelingenwet is aangescherpt, de toestroom van asielzoekers is verkleind. Er wordt krachtig werk gemaakt van een daadwerkelijk terugkeren van uitgeprocedeerde en afgewezen asielzoekers. Waarbij het altijd weer een uiterst moeilijk vraagstuk is om daarbij de menselijke maat aan te houden en voldoende clementie te hebben voor zogeheten schrijnende gevallen. Ook mogen gezinnen niet uit elkaar gehaald worden. We hebben tegelijk rechtvaardigheid én barmhartigheid willen laten wegen bij onze opstelling in een emotioneel debat er over.

Maar goed, bij het integratievraagstuk gaat het vooral om hen die hier (langere tijd) blijven. Een zwaar accent wordt nu gelegd op inburgering. Taal, wet, cultuur, geschiedenis. Toch is het de vraag of er niet meer moet gebeuren. De grote vraag is: wat dan? Bij de herdenking van de neergeschoten conrector H. van Wieren vertelde zijn rector van de intense problemen, waarmee scholen kampen als het gaat om het goed begeleiden van allochtone leerlingen en het in contact treden met hun ouders. Ongetwijfeld zal dat vaak goed gaan. Echter, te vaak loopt dat van geen kant. De achtergronden zijn vaak zeer verschillend. 'Ik thuis baas, de politie op straat baas, u op school baas.' Een heldere indeling, dat kan niet worden ontkend. Maar nu de verantwoordelijkheid voor zichzelf en anderen, kinderen bijvoorbeeld, die kan zich toch niet beperken tot de houding dat ieder het maar in eigen domein moet zien te klaren. Botsende culturen!. In het publieke domein dienen de wetten van ons land zonder meer te worden gerespecteerd. Deze gehoorzaamheid moet ook krachtig worden afgedwongen door de overheid. Het kan echt niet zo zijn dat iemand met een beroep op zijn herkomst daarmee een loopje neemt. Ik denk concreet aan eerwraak, aan vrouwenbesnijdenis, aan polygamie. Deze en dergelijke zaken zijn wezensvreemd aan onze cultuur en dat moet ook maar duidelijk zijn. Ongeschreven regels, tradities en gewoonten zijn daarnaast net zo belangrijk, om je ergens blijvend thuis te voelen. Er is dus nog veel werk aan de winkel.

Iemand vroeg zich onlangs af "waarom we niet tobben over de integratie van Chinezen of Vietnamezen, hoewel er binnen de eerstgenoemde bevolkingsgroep wel degelijk

sprake is van criminele groepen.”³⁹⁰ Hij zocht de verklaring in de verschillen in aantallen, maar vooral in het feit dat Marokkaanse danwel Turkse jongeren een enorme collectieve dreiging kunnen vormen, waar je zomaar op straat tegenaan kunt lopen. Met andere woorden, het gaat dus niet alleen om een allochtone herkomst, maar vooral ook om gedrag dat overlast veroorzaakt, als dreiging wordt ervaren en zo wordt beleefd dat het onrustig en onzeker maakt.

Nog verder gaat het volgende. Er wordt in ons land door geradicaliseerde, extremistische stromingen in de islam actief geworven voor de jihad, de heilige strijd waarbij je bereid bent een zelfmoordaanslag te plegen. Deze recrutering, die jongeren leidt tot het kiezen voor een ‘heilige opdracht’ in een sfeer waarin geweld wordt verheerlijkt en na de dood de hemel als beloning in het vooruitzicht wordt gesteld, moet uiteraard met alle mogelijke middelen worden tegengegaan. Dat is overigens gemakkelijker gezegd dan gedaan. Maar het wereldwijd vertakte islamitisch terrorisme met een geperfectioneerde, moeilijk grijpbare netwerkstructuur mag haar gang niet gaan. De gevolgen zouden echt niet te overzien zijn. Met een ongekende gedrevenheid, zeg maar fanatisme, wordt alles geofferd voor verdrijving van de Verenigde Staten uit het Midden-Oosten en nog liever van het wereldtoneel, voor het beschadigen en intimideren van landen die hun rol nemen in bijvoorbeeld Irak (waaronder Nederland dus) en het elimineren van verderfelijke invloeden van dat ‘goddeloze Westen’.

Kortom, er zijn terecht veel zorgen over deze spanningshaard, die zich tot binnen onze landsgrenzen toont en eigenlijk steeds dichterbij komt. Oplossingen zijn niet eenvoudig en weinig voorhanden. Ook wij hebben die niet, andere dan tegen de regering te zeggen er met de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ‘bovenop’ te zitten.

De SGP heeft altijd gemengde gevoelens als het om niet-christelijke godsdiensten en culturen gaat. Wij kennen artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Wij gunnen iedereen een levende geloofsverbinding met de Christus der Schriften als de enige weg tot het leven, tot verlossing van zonden en schuld en tot eeuwig behoud. Wij hebben onze medemensen, onze naasten die wij behoren lief te hebben zoals we onszelf liefhebben, niet voor de dwaling over. Daarom kan het ons niet om het even zijn of een kerkgebouw wordt bezocht waarin het Woord bediend wordt, dan wel een moskee. Om het zo maar eens te zeggen. We behoren in dezen ook de rechten van God op ons allen in het oog te houden. En dan is het ten diepste van tweeën één. Dat zout horen we bij ons te hebben en uit te geven. Tegelijk wordt ons geraden vrede te houden,

390 Van der Vlies citeert R. Bisschop uit het *Reformatorisch Dagblad*, 31 januari 2003. R. Bisschop is Statenlid voor de SGP in de provincie Utrecht.

zoveel als in ons is, met alle mensen.³⁹¹ Het gaat immers in onze complexe tijd met al die godsdiensten en culturen toch ook om een vreedzame samenleving. Daar moet van twee kanten aan worden gewerkt, zonder concessies te doen aan onze identiteit. Wat ons betreft, zullen we ons ook geducht moeten realiseren dat we zelf ook tot een kleine minderheid behoren. Nu gaat het weliswaar niet om de macht van het getal, maar om de kracht van onze argumenten. Onze argumenten en overwegingen zijn goed, daaraan hoeven we niet te twijfelen. Anderen echter, waarmee we wél samen verder moeten, kennen er niet zoveel gewicht aan toe als zou passen. Enige bescheidenheid en voorzichtigheid zijn dus geboden. We kunnen gemakkelijk onze hand overspelen en dan keren onze acties als een boemerang op onszelf terug. Dat zou in de praktijk van het dagelijkse leven, een leven waarin we nog altijd vele en grote voorrechten hebben, tot schade kunnen leiden.

Voorzichtigheid en weloverwogenheid mogen echter niet leiden tot kleurloosheid of besluiteloosheid. Daaraan gaat de politiek in ons land al genoeg mank. Beslissingen worden vaak te lang omzeild en uitgesteld. Daardoor wordt het euvel meestal alleen maar erger. De spanningen door de onzekere toekomst van een multi-etnische samenleving, de gevolgen van globalisme en het uithollen van de eigen soevereiniteit en dergelijke, worden er niet door opgeheven. Het kleur- en risicoloze denken is als een meeldauw op onze politici gaan liggen en doordrenkt de politiek, klaagt de historicus Von der Dunk in *Trouw* van 9 augustus 2003. Laat er geen enkele aanleiding zijn dat dit scherpe verwijt ook op de SGP van toepassing zou zijn.

Europese Unie

Europa kwam al even ter sprake, toen het ging om de vrijheid van onderwijs. Het zou een onbegrijpelijke loochening zijn van historie en identiteit als een verwijzing in die tot stand te brengen ‘Grondwet’ voor Europa naar de joods-christelijke traditie zou ontbreken. Terecht zet onze minister-president zich daar voor in, zelfs tegen de meerderheid in het parlement in.

Per 1 mei 2004 treden tien nieuwe lidstaten toe. Nieuwe kandidaten melden zich. Een gigantische operatie. Wij hebben altijd meer gezien in deze verbreding van de Europese Unie, die we dan ook hebben gesteund, dan in de zogeheten verdieping, die beoogt een versterking van het democratische mandaat tot besluitvorming in het Europees Parlement. Voor dat parlement worden binnenkort verkiezingen gehouden. Onze partij

391 Mattheüs 5,13 en Romeinen 12,18.

heeft daartoe vriend Belder opnieuw gekandideerd, op een lijst die wordt aangevoerd door de heer Blokland van de ChristenUnie. Laten we hopen dat de heer Belder opnieuw zal gekozen worden. Door allerlei factoren is dat getalsmatig niet zeker. Bij de laatst gehouden nationale verkiezingen verloor de ChristenUnie veel stemmen en ook wij stonden enigszins in de min. Door de uitbreiding van de Unie daalt het aantal zetels voor Nederland.³⁹² Voor één zetel moet dus ‘meer worden betaald aan stemmen’. Wel, dat betekent dus dat we, menselijkerwijze gesproken, al het ons mogelijke moeten doen om de heer Belder op zijn post te kunnen laten terugkomen.

Onze fractie in dat parlement heeft zich in de achterliggende jaren intensief bezig gehouden met allerlei in het oog springende en principieel belangrijke ethische kwesties. Ook is op velerlei terrein – buitenlands beleid ten behoeve van christelijke minderheden, milieu, noodhulp in rampgebieden; om maar enkele voorbeelden te geven – een constructieve inzet getoond. Laten we hopen dat deze inbreng een vervolg mag en kan krijgen.

In ons nationale parlement wordt het steeds duidelijker dat ‘Brussel’ een behoorlijke vinger in de pap heeft. Minstens vijftig procent van onze regels komt daar vandaan. Verwezen kan worden naar het landbouwbeleid en de noodzakelijke heroriëntatie op dit voor ons zo gevoelige terrein. Je hoeft het ook onze visserijsector niet te vragen wat er zoal uit Brussel op hen af komt. Ik denk ook aan de onderhandelingen in het verband van de Wereldhandelsorganisatie, voor een exporterend land als wij zijn natuurlijk van groot belang. Ook kan en niet in de laatste plaats worden genoemd het internationale vredes- en veiligheidsbeleid. Kortom, we kunnen niet gemakkelijk meer om de Europese Unie heen en daarom is het zinvol dat onze stem ook dáár klinkt. Ik mag toch hopen dat we onze verantwoordelijkheid in dezen verstaan. Zijn rechten in het oog, deze regel uit Psalm 18 laat zich qua opdracht én betekenis niet opsluiten binnen landsgrenzen, welke ook.

Iets verder van ons weg dan Europa ligt het Buitenland van minister Bot. Irak, Israël, Bosnië, Afghanistan enzovoort. In Irak is na de uitschakeling van de dictator Saddam Hoessein de rust nog lang niet weergekeerd en ook de orde niet hersteld. Nog bijna dagelijks vallen er slachtoffers. Laten we hopen en bidden dat onze militairen die daar een gebied bewaken, gezond en wel in ons land zullen mogen terugkeren. Het vredesproces in de regio van Israël stagneert nog altijd. Was er enige hoop op een

392 Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2003 verloor de ChristenUnie 36.259 stemmen en de SGP 13.257. Bij de Europese verkiezingen van 2004 waren er 27 Nederlandse zetels in het Europees Parlement te verdelen. In 1999 waren dat er 31.

doorbraak, die positieve verwachting was opnieuw geen lang leven beschoren. Zelfmoordaanvallen, schermutselingen, provocaties. Acties van Palestijnen roepen reacties op van de zijde van Israël. Momenteel loopt een niet onbeduidend deel van de internationale gemeenschap te hoop tegen het door Sharon³⁹³ geplaatste veiligheidshek. Wij bepleiten dat de Westerse samenleving pal achter Israël blijft staan. Niet slaafs in de zin van dat we alles wat Sharon en de zijnen doen, maar hebben goed te keuren. Wel vanuit solidariteit met dit de eeuwen door zeer beproefde volk, dat recht heeft op veilige en erkende grenzen. Uiteindelijk moet er toch vreedzaam zijn samen te leven met buurlanden, die hun expansieve ambities dienen in te binden.

Opnieuw bezuinigingen

Het kabinet Balkenende-II zag zich geplaatst voor de noodzaak van drastische bezuinigingen. Daar komt binnenkort nog een ronde overheen met als doel het EMU-tekort binnen de norm van drie procent te houden. Het gaat om vele miljarden euro's. Dat is uiteraard niet gemakkelijk. Onze lijn is steeds geweest dat de sectoren onderwijs, zorg en veiligheid uit de wind zouden gehouden worden. In het najaar bleek dat het belastingplan voor het jaar 2004 flink nadelig uitpakte voor chronisch zieken, gehandicapten en ouderen. Dat was voor ons in die mate niet acceptabel. We hebben dus bijgedragen tot het verzet tegen de plannen. Deze zijn bijgesteld en sterk gematigd. De oppositie had natuurlijk nog wel verder willen gaan. De ChristenUnie schaarde zich aan die zijde. Wij wilden de gevolgen van het uiteindelijke pakket afwachten – de effecten namelijk waren nog lang niet allemaal precies duidelijk – en dienden een motie in die de regering opdraagt onverwijld met aanvullende maatregelen te komen in het geval zou blijken dat ongerechtvaardigde effecten optreden. Deze motie is door de Kamer aanvaard en doet inmiddels zijn werk. Dat stemt tot dankbaarheid en hieruit blijkt dat een kleine fractie een 'groot politiek vraagstuk' wel degelijk flink kan beïnvloeden. Ook de SGP heeft haar sociale gezicht en hecht eraan op te komen voor de zwakkeren in de samenleving.

Landbouw

Er is veel geld nodig voor de hervorming die is voorzien voor de landbouwsector. Uiteraard moet de noodzaak hiervan eerst worden vastgesteld per sector binnen de landbouw en per regio. Vervolgens moeten er in onderlinge samenspraak goede, haalbare en betaalbare plannen worden opgesteld. Enkele van deze reconstructieplannen

393 Ariel Sharon was van 2001 tot 2006 premier van Israël.

liggen intussen klaar. Maar er is veel geld mee gemoeid. Onze lijn is dat als er te weinig geld is, de plannen moeten worden opgeschort dan wel moeten worden bijgesteld. Er moet een evenwicht zijn tussen ambities en geldelijke middelen. Hetzelfde geldt voor de natuurontwikkeling. De onzekerheid en onrust moeten de landbouwsector uit, een sector die het om allerlei redenen al moeilijk genoeg heeft. Vanzelfsprekend dienen de voedselkwaliteit, de diergezondheid en het dierenwelzijn te worden bevorderd en naar menselijk vermogen te worden gegarandeerd.

De consument moet voor een goed product een goede prijs over hebben. Je kunt wel hoge kwaliteit eisen, maar het boerenbedrijf moet wél kunnen concurreren en renderen. Als onze bedrijven wegvallen en er producten uit andere landen moeten worden gehaald, staat het nog maar zeer te bezien of deze zijn geproduceerd onder dezelfde kwaliteitseisen, die we hier zo nodig hoger wilden gesteld zien. Daar moeten we onze ogen niet voor sluiten. We jagen anders onze onmisbare agrariërs het land uit. Dat wil de SGP niet laten gebeuren.

Koningshuis

Het koningshuis heeft heel wat stormen te verduren gehad. Gelukkig waren er ook de vreugdevolle momenten. We denken aan de geboorte van prinses Amalia, de dochter van onze Kroonprins en zijn gade prinses Máxima. Maar de onverkwikkelijke affaires met het nichtje Margarita³⁹⁴ en rond mevrouw Mabel Wisse Smit³⁹⁵ zullen nog lang nadreunen. Wij hopen dat de rust en de verhoudingen mogen worden hersteld. Van harte hopen we dat Hare Majesteit de gunst en zegen des Heeren, ook voor haar zo onmisbaar, in rijke mate mag ervaren. Zij moge bemoedigd worden en gesterkt door Gods rechten in het oog te mogen houden. Dat zal dan ook haar beleid op haar verantwoordelijke plaats in ons koninkrijk richting geven. Datzelfde wensen we uiteraard alle leden van de Koninklijke familie toe. De band tussen onze natie en het Huis van Oranje moge tot in lengte van jaren bestendig blijven.

394 Margarita, een dochter van prinses Irene, beschuldigde in 2003 in televisie-interviews en in het opinie-tijdschrift *HP/De Tijd*, de koningin en andere familieleden van treiterijen en af luisterpraktijken tegen haar en haar echtgenoot, Edwin de Roy van Zuydewijn. Nadat Margarita het jaar daarop met haar man gebroken had, verbeterde de relatie met de Koninklijke familie.

395 Prins Johan Friso, de tweede zoon van koningin Beatrix, was verloofd met Mabel Wisse Smit, die ervan beschuldigd werd dat zij eind jaren tachtig een relatie zou hebben gehad met de vermoorde topcrimineel, Klaas Bruinsma. Ook had Wisse Smit later een relatie met een omstreden en getrouwde Bosnische minister van Buitenlandse Zaken, Mohammed Sacirbey. Omdat het paar over het verleden van Mabel tegenover de premier had gelogen, kregen zij geen parlementaire toestemming voor hun huwelijk. Het paar trouwde op 24 april 2004, waarmee de rechten van Johan Friso op de troon vervielen.

Wij hopen ook dat onze Koningin nog veel burgemeesters en andere ambtsdragers zal mogen blijven benoemen. We moeten van de Kroonbenoeming toch niet af! Een gekozen burgemeester, in haast mogelijk gemaakt, een speelbal op de ongewisse golven van de opinie van de plaatselijke bevolking. Hoe indringender tot oordelen bevoegde deskundigen waarschuwen voor dit haastwerk en de daarmee gepaard gaande onzorgvuldigheid, zo minder problemen lijkt minister De Graaf³⁹⁶ te zien en zoveel meer haast hij krijgt om zijn stokpaard aan te spannen in het gerij, zelfs tegen de klip van een barrière in de Grondwet op.

Vitale partij

We hebben een vitale partij met veel activiteiten. Daar zijn we dankbaar voor. Procentueel is ons ledental hoog. We kunnen wat dat betreft vergelijking met andere partijen royaal doorstaan. Maar het kan nog beter.

Het is niet meer zo in om je via een lidmaatschap te binden, of vergaderingen trouw te bezoeken. Alle partijen hebben daar mee te maken. Andere organisaties trouwens ook. Maar laten we er aan werken om ons ook op dit terrein van anderen te onderscheiden. Ik doe een ernstig beroep op allen die dit horen of lezen om hiermee actief aan de slag te gaan. Ledenwerving, zeker nu het ledental van een partij mede basis wordt voor subsidies vanuit de overheid. Maar ook om voor de partij een breed draagvlak te verwerven in onze gezindte. Er zijn plaatselijke afdelingen die floreren, er zijn er ook die een beetje een kwijnend bestaan hebben. Daar zijn vaak lokale omstandigheden debet aan, vergrijzing van de bevolking bijvoorbeeld omdat er te weinig wordt gebouwd en jongeren wegtrekken. Zij worden dan hopelijk elders lid. Toch moeten we in zulke omstandigheden niet bij de pakken neer gaan zitten. We kunnen nog heel wat proberen om animo te verwekken. Het partijbureau kan daarbij zeker van dienst zijn. Ook de fractie wil zich er naar vermogen voor inzetten. Binnenkort trekt het hoofdbestuur het land weer in met regionale bijeenkomsten. Zou plaatselijk een activiteit worden gestaakt, dan is het volgens opgedane ervaring knap lastig de mensen en dus de stemmen bij de partij te houden. Kort en goed, laten we er met elkaar nog eens de schouders onder zetten. Mogen we op u rekenen? Het hoofdbestuur zal ook nadenken over acceptabele vormen van benaderen en vasthouden van mensen, jongeren en ouderen die wat betreft kerkelijke en maatschappelijke oriëntatie toch als aan de SGP verwant kunnen worden beschouwd. Ook buiten deze kring willen we mensen in kennis stel-

396 Minister Th.C. de Graaf was in het kabinet Balkenende-II (CDA-VVD-D66) vicepremier en minister voor bestuurlijke vernieuwing. In 2005 trad hij af als minister toen zijn voorstel voor de gekozen burgemeester strandde in de Senaat.

len van onze politieke standpunten, opdat het draagvlak voor onze boodschap wordt versterkt. Zeker, God moet het zegenen. Maar wij mogen bidden én werken. Ter wille van een vitale partij en haar geluid.

Zijn rechten in het oog

Van nature hebben we Gods rechten niet in het oog. Onze ogen staren op het klatergoud van deze wereld. Die schittering verblindt ons. We weten het zelf wel, gaan onze eigen weg. Totdat er Geestelijke ogenzalf wordt aangewend, die onze ogen opent voor het gevaar waarin wij verkeren, de dwaasheid waarin we gevangen zitten. Tot we in de weg van wedergeboorte en waarachtige bekering oog en oor krijgen voor de eis tot het gehoorzamen van de rechten en inzettingen des Heeren en de rijkdom en troost die daaraan dan zijn verbonden. Het is dan de diepste wens en bede in het leven en bij het dragen van verantwoordelijkheden, ook in de politiek, om Gods rechten in het oog te mogen hebben en houden. Koning David kende die geestelijke begeerte. Hij maakte er gewag van in de 18^e Psalm. Er waren ook tijden waarop hij die begeerte niet volgde of wist te volgen. Tot zijn schade, schande en schaamte. Daarom bidt hij een andere keer: Wend, wend mijn ogen van de ijdelheden af.³⁹⁷

De 18^e Psalm is een danklied na een overwinning. David was benauwd van alle kanten. Banden van de dood hadden hem omvangen, een sterke, ja machtige vijand had hem ingesloten. Dat kón in zijn ogen niet goed gaan. Maar zijn God – zijn Schild en Uithelper – was sterker dan al zijn vijanden. Hij werd uit het gevaar weggerukt en in de ruimte en de vrijheid gesteld. Davids mond vloeit over van dankbaarheid en van Gods eer. Hij kan de situatie, zó bemoedigd en gesterkt, weer aan. “Want Gij doet mijn lamp lichten; de HEERE, mijn God, doet mijn duisternis opklaren. Want met U loop ik door een bende, en met mijn God spring ik over een muur. Gods weg is volmaakt; de rede des HEEREN is doorlouterd; Hij is een Schild allen, die op Hem betrouwen.”³⁹⁸

Wel, wij kunnen ons niet op één lijn plaatsen met koning David. Hoe zouden we durven! Maar we hebben wél hetzelfde nodig als deze koninklijke psalmdichter. En de God van David is nog altijd Dezelfde. Dezelfde in Zijn bedreigingen en beloften.

We beleven zorgelijke tijden. Ons beginsel vindt nauwelijks nog gehoor. We worden met dat staatkundig gereformeerde beginsel naar de rand van de samenleving verwezen en liefst gemarginaliseerd. Ook dát kan wel eens benauwen. Het is niet altijd even

397 Psalm 119 vers 19 berijmd.

398 Psalm 18, 29-31.

eenvoudig in deze tijd blijmoedig en vrijmoedig je werk te blijven doen. Toch kán en mág dat met Gods rechten in het oog. Het is niet onze zaak, het gaat om de doorwerking van die rechten. Deze zullen niet straffeloos blijken te kunnen worden genegeerd. Dat is de ontdekkende boodschap voor onszelf en de waarschuwing voor anderen. Maar we mogen met twee woorden spreken, ook hier. Heenwijzen, opwekken, be-moedigen! Hij is het waard gediend en gevreesd te worden. Hij heeft daar ook recht op. En Hij zal nimmer beschamen degene die zijn hoop op Hem heeft leren stellen. Ook nu nog kán en zál Hij uit de grote en diepe waterplassen optrekken, als Zijn hulp wordt afgesmeekt. Verzwelgende waterplassen van zonden en ongerechtigheden in het persoonlijke leven, dezelfde waterpartijen in het volksleven waarvan de golven hoog kunnen zijn. Ze zijn voor Hém nooit te diep en de golven nimmer te hoog. Daarin ligt troost voor hen die door Gods Geest geleid worden, hoezeer de omstandigheden ook tégen zijn. In Jezus Christus is redding en eeuwig behoud. Van Hem komt wijsheid en kracht. Tot verwondering! En verwondering heeft altijd ootmoed in zich. Moge het ook voor ons in waarheid en oprechtheid gelden:

*Want 's HEEREN weg heb ik getrouw bewandeld,
En niet godd'loos met mijnen God gehandeld.
Ik hield gestaâg Zijn rechten in het oog,
Terwijl Zijn wet mijn ziel tot deugd bewoog.
Ik werd oprecht en vroom bij Hem bevonden;
Ik wachtte mij zorgvuldig van mijn zonden;
Dies liet mij God ook naar mijn recht geschiên,
En heeft in gunst mijn onschuld aangezien.³⁹⁹*

2 april 2005

HUN GEEFT HIJ MOED EN KRACHTEN, DIE HOPEND OP HEM WACHTEN⁴⁰⁰

Uit koers en van slag

Nederland is van slag. Iedereen herinnert zich natuurlijk nog als de dag van gisteren de afslachting van de filmmaker en columnist Theo van Gogh.⁴⁰¹ Maar die schokkende gebeurtenis staat niet op zichzelf. Ik noem slechts enkele namen en plaatsen om het palet te schilderen: New York, Madrid, Hirsi Ali, Wilders.⁴⁰² En als ik om me heen kijk op mijn werkvloer, de Tweede Kamer, zie ik iets wat ik in al die 23 jaren die ik nu op het Binnenhof werk nog nooit heb gezien: detectieapparatuur, hermetisch gesloten veiligheidsdeuren en kamerleden en bewindslieden die dag en nacht door lijfwachten moeten worden beschermd.⁴⁰³

Van een verhoudingsgewijs kalme periode onder de kabinetten Lubbers en Kok, waarin overigens meer dan genoeg passeerde waartegen de SGP zich hartgrondig en principieel verzette, zijn we vanaf het jaar 2002 in een fase terechtgekomen van politieke instabiliteit, mede als gevolg van schrikbarende ontwikkelingen wereldwijd. Er is al heel wat geanalyseerd en becommentarieerd wat betreft de achtergronden van één en ander. Allerlei ontwikkelingen en tendensen worden hierbij genoemd. De mondialisering van de economie bijvoorbeeld, de toenemende immigratiestromen, de internationalisering van de politiek, de gevolgen van het wereldwijde internet, de opkloppende werking van de media meer algemeen.

Het zal allemaal van betekenis zijn geweest. Toch moeten we dieper boren. Het gaat ongetwijfeld uiteindelijk ook om het verval van het gezag van de overheid en van de identiteit van onze samenleving. Naarmate dat verval groter is, is de botsing

400 Ontleend aan Psalm 31 vers 19 berijmd.

401 Theo van Gogh werd op de ochtend van 2 november 2004 in de Amsterdamse Linnaeusstraat vermoord door de extremistische moslim Mohammed Bouyeri.

402 In New York werd op 11 september 2001 door moslimterroristen een aanslag gepleegd, waarbij door het instorten van de Twin Towers meer dan 2700 mensen omkwamen. In Madrid werd op 11 maart 2004 een aanslag gepleegd bij het Atocha treinstation, waarbij 191 doden vielen. De Tweede Kamerleden A. Hirsi Ali (VVD) en G. Wilders (groep-Wilders) kregen speciale beveiliging vanwege gevreesde aanslagen van de kant van extremistische moslims.

403 Een tijd lang gold ook voor Van der Vlies een verhoogd bedreigingsrisico en kreeg hij speciale politie-beveiliging.

van godsdiensten en culturen bedreigender. Als je zelf weinig tot niets te bieden hebt aan waarden en normen, geef je anderen grotere kans zich te profileren en te manifesteren.

Het is zo ver gekomen dat de Nederlanders in het duister tasten over hun eigen identiteit. Dat is een treurige en tegelijk ontdekkende constatering. Waar liggen onze wortels? In welke traditie staan wij? Voor velen moeilijk te beantwoorden vragen! Breed wordt onderkend dat er een grote onbekendheid is met onze eigen vaderlandse geschiedenis. Maar hoe zullen we het heden kunnen verstaan zonder ons verleden te kennen? En hoe zullen we met die leemte de onzekere toekomst 'gewapend' tegemoet kunnen treden? Gelukkig komt er aandacht voor dit probleem en deze vraagstelling. Er wordt gewerkt aan een herijkte canon voor het vakgebied van de geschiedenis. Het historisch besef is naar het oordeel van deskundigen op een dieptepunt beland. We leven te vlak, slechts van de ene in de andere dag. Wel overspoeld door de dagelijkse actualiteit, maar geen zicht op en kennis van de verklaringen, achtergronden en betekenis ervan. Natuurlijk, er zullen altijd de uitzonderingen zijn die de regel bevestigen; we mogen niet generaliseren. Maar toch!

Ook op politiek terrein wordt de geschiedenis miskend. Denk bijvoorbeeld aan de preambule van de Europese 'Grondwet' waar om volstrekt onterechte redenen afgezien is van een vermelding van het joods-christelijke erfgoed in de landen die de Unie vormen. Wij hebben deze beslissing als onhistorisch en als een miskening van de Europese identiteit ervaren.

Als het gaat over onze identiteit, dan is er nog iets wezenlijks. Onze nationale historie laat zich verklaren vanuit haar wordingsgeschiedenis en de betekenis van het Huis van Oranje daarbij. Deze wordingsgeschiedenis is onlosmakelijk verweven met de 'planting Gods' van de kerk der Reformatie in ons land. De Gereformeerde kerk kwam tot bloei, we vormden een christelijke natie. De Heilige Schrift lag geopend op de kansels, maar ook op het pluche van de bestuurstafels. Inderdaad, er werd niet altijd naar gehandeld, het ging toch nog regelmatig fout. Dat wijst ons de geschiedenis uit. Maar er was aanvankelijk nauwelijks of geen discussie over de betekenis van de bijbelse waarden en normen voor het persoonlijke en openbare leven. Dat is helaas anders geworden. Ons volk heeft in meerderheid nagenoeg geen band meer met het Woord van God. "Ze hebben des HEEREN Woord verworpen, wat wijsheid zouden ze dan hebben?"⁴⁰⁴ Deze scherpe analyse uit het Oude Testament geldt ook voor ons en onze tijd. Dat is reden om ons voor God te verootmoedigen, maar ook om land en volk op te wekken deze

404 Jeremia 8,9.

eigenzinnige en dwaze houding te laten varen en te gaan vragen naar de Heere en Zijn sterkte, zoals één van de psalmen dat zegt. Hier ligt de kerntaak van de SGP, om op te komen voor de rechten en inzettingen des Heeren, om te pleiten voor erkenning van de bijbelse waarden en normen, opdat alles zou uitlopen op de eer en verheerlijking van God Die er recht op heeft dat iedereen, ook de overheid, Hem dient en gehoorzaamt. Met verdriet en grote zorg moet worden vastgesteld dat er ondanks dit alles maar weinig naar wordt geleefd. Onze samenleving is uit koers en van slag. Dat geldt algemeen maatschappelijk, dat geldt al helemaal als we de toets aanleggen van Woord en Wet. Je zou er bij ogenblikken moedeloos van worden. Waar haal je de moed en de kracht vandaan om dan toch gewoon in getrouwheid aan je roeping dóór te gaan, onder het gebed of de God aller genade er op Zijn tijd en wijze een onmisbare en rijke zegen aan zal willen verbinden? Zwak van moed en klein van krachten als we in en vanuit onszelf zijn, om het koning David met de 103e Psalm na te zeggen. Die vraag wordt in Psalm 31 beantwoord. Hún geeft Hij moed en krachten, die hopen op Hém wachten.

Ambtsjubileum Koningin Beatrix

Deo volente op 30 april 2005 aanstaande wordt nationaal stilgestaan bij het Zilveren Regeringsjubileum van ons staatshoofd. Hare Majesteit Koningin Beatrix zal dan 25 jaar haar door ons zeer gewaardeerde positie innemen. SGP'ers voelen een bijzondere band met het Huis van Oranje. De achtereenvolgende Oranjes hebben een vooraanstaande en verantwoordelijke rol gespeeld in de geschiedenis van onze natie. Wij zien dat als een treffende leiding van God, Die immers álle dingen bestuurt. Koningin Beatrix heeft op een integere, deskundige en zeer betrokken wijze inhoud gegeven aan haar positie. Veel is over haar hoofd heengegaan, veel persoonlijk verdriet heeft ze moeten verwerken. In korte tijd haar echtgenoot Prins Claus én haar beide ouders gestorven.⁴⁰⁵ Wat betreft haar familie in breder verband geldt dat men door goed en kwaad gerucht moest voortgaan. Jaar in jaar uit hebben we als partij de Koninklijke familie en Hare Majesteit in het bijzonder, de onmisbare zegen van God toe gebeden. Wij wensen uit de grond van ons hart dat het Huis van Oranje zich omringd mag weten door ons aller dagelijks gebed, maar bovenal dat het door de leiding van de Heilige Geest, Die harten vernieuwt en tot waarheid en wijsheid brengt, mag 'wandelen' in de vreze des Heeren. De vreze des Heeren doet ook wijken van alle kwaad. Wij wensen onze Koningin en allen die haar lief zijn toe te mogen ondervinden dat moed en kracht geschonken worden aan hen die hopen op de God aller genade wachten.

405 Prins Claus overleed op 6 oktober 2002, prinses Juliana op 20 maart 2004 en prins Bernhard op 1 december 2004.

Kloof

Eén van de meest sprekende kwesties in onze samenleving is de zichtbare kloof tussen autochtone (in ons land geboren en getogen Nederlanders) en allochtone inwoners. We gaan nu voorbij aan de op zichzelf zeer terechte vraag hoe het heeft kunnen gebeuren dat zoveel mensen van verschillende etnische achtergrond in ons land wonen. Het is bekend dat onze partij daar altijd zorgen over heeft uitgesproken, juist met het oog op de te verwachten botsing van godsdiensten en culturen. Het is nog niet eens lang geleden dat het politiek correct was de multiculturaliteit van onze samenleving als ideaal en uitdaging te zien. Daar tegenin te gaan, leverde het risico op te worden verdacht van racistische of zelfs fascistische trekjes. En dat is toch wel zo ongeveer het laatste dat je moet willen riskeren. Maar het gevolg was wél dat te lang gezwegen is over onze eigen identiteit en cultuur. Nogmaals, vanuit de achtergrond van ontzuiling, ontkerkelijking, en een sterk waarden- en cultuurrelativisme. Ieder moest de ander in zijn eigenheid maar in zijn of haar waarde laten en dan zou het allemaal wel goed komen. Harde realiteit is intussen dat de onderscheiden groepen elkaar steeds minder in hun waarde (weten te) laten. Tot verbazing van de postmoderne Nederlander kwamen opnieuw kwesties aan de orde die men al lang achter zich had gelaten: gemengd zwemmen, homoseksuele leraren voor de klas, vrouwenbesnijdenis, eerwraak, gelijkheid van man en vrouw en het dragen van hoofddoekjes.⁴⁰⁶ Aanvankelijk deed men er het zwijgen toe, je wilde toch niet discrimineren! Welnu, dit bleek onhoudbaar. Men werd opgeschrikt door de wrede moord op Theo van Gogh, waarbij de dader wel degelijk extremistisch religieus bleek te zijn geïnspireerd. De botsing van godsdiensten en culturen in geradicaliseerde en extreme vorm.

Grondwettelijke vrijheden

Na de moord op Theo van Gogh werd de loftrumpet gestoken over het vrije woord. De columnist Van Gogh stond bekend om zijn vlijmscherpe woorden, waarmee niets en niemand werd ontzien. Er werd regelmatig de spot gedreven met wat gelovigen heilig is. Christenen, moslims en anderen, ze werden bij herhaling op afschuwelijke wijze geconfronteerd met brutale en lasterlijke woorden en beelden. Maar het moest en moet allemaal kunnen. Dat is de mentaliteit van velen, ook in de politiek. Vanzelfsprekend rechtvaardigt wélk kritisch oordeel over zijn pennenvruchten ook, nimmer zijn liquidatie! Dat moet zondermeer helder zijn. Maar de moord op Theo van Gogh werd gezien als

406 Volgens de analyse van prof. Jouke de Vries, in *Vrij Nederland*, 26 februari 2005. De Vries is hoogleraar Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden en Wetenschappelijk directeur van de Universiteit Leiden - Campus Den Haag.

een frontale aanval op het vrije woord. Daar kwam de samenleving tegen in opstand. De vrijheid van meningsuiting zou overeind blijven! Iedereen mag vrijuit zeggen wat hij denkt. In dát verband leek de bepaling in het Wetboek van Strafrecht over de godslastering te moeten en te kunnen sneuvelen.⁴⁰⁷ Waarom mag men niet onbelemmerd zeggen hoe men denkt over de kern van godsdiensten en de God tot Wie de godsdienstige verering zich richt? Elke opgeworpen belemmering beknót de vrijheid van meningsuiting en als het te gek zou worden kan de gang naar de rechter worden gemaakt. Terecht heeft de regering tot nu toe weerstand geboden aan deze redenering. Immers, de vraag is wel degelijk gerechtvaardigd of alles maar gewoon gezegd moet kunnen worden, dan wel of er grenzen gesteld mogen worden, in het bijzonder ook naar aanleiding van het motief van godslastering, iets wat in onze historie en cultuur verankerd is. Wij vallen deze redenering volstrekt bij, overigens met de spijtige constatering dat het papier van het betreffende wetboek kennelijk geduldig is, maar de rechtspraak zich al jaren lang verre houdt van een ál te strak hanteren van de regels. Maar goed, het was juist de regering die het betreffende artikel opnieuw onder de aandacht wilde brengen als onderdeel van een heel pakket maatregelen om in de verwarring ná de moord op Van Gogh orde te scheppen en er met strakke hand tegenaan te gaan. Alle vormen van (sluimerend en ontwakend) terrorisme moeten aangepakt worden, zo vroeg mogelijk en zo effectief mogelijk. Diverse maatregelen van terrorismebestrijding zijn of worden genomen. Met onze instemming. Wel maken we de kanttekening dat we niet moeten doorslaan in het inbreken op de fundamenteën van onze rechtsstaat, waar het gaat om bijvoorbeeld de privacy. Het gaat om gezaghebbende en geloofwaardige en tegelijk doeltreffende maatregelen om deze angstaanjagende ontwikkelingen naar vermogen te keren, in nationaal en in internationaal verband. Op hoop van zegen!

Nauw met deze vrijheid verbonden is de vrijheid van godsdienst. Wereldwijd is deze vrijheid een groot goed. Christenvervolgingen onder bepaalde regimes stellen wij terecht aan de kaak. Vanouds is deze vrijheid onder ons opgevat als de vrijheid om God, de God van de Bijbel, naar Zijn Woord te dienen. De Verlichting en de Franse Revolutie hebben geleid tot wat in die tijd werd genoemd 'de gelijkheid der gezindten' met als gevolg de gelijkberechtiging van alle godsdiensten. Een overheid die wat betreft het thema godsdienst neutraal zou zijn. De vraag wordt, gelet op de recente conflicten in ons land, door liberalen en neo-liberalen in toenemende mate opgeworpen of dit beginsel niet consequenter moet worden toegepast.

Moeten we, gelet op vermoede tendensen in geradicaliseerde milieus, niet nauwlettender

407 Artikel 147 Wetboek van Strafrecht.

gaan toezien op wat in de onderscheiden kerken en gebedshuizen wordt geleerd? Het kan toch niet zo zijn dat onder de dekmantel van de vrijheid van godsdienst tot bijvoorbeeld haat wordt opgeroepen tegen de Westerse samenlevingen? De behoedzaamheid van het verleden in zulke kwesties kan dan gerechtvaardigd zijn geweest, maar is niet onvoorwaardelijk vol te houden. Dat is het ene front. Het andere wordt verwoord in de vraag waarom de overheid eigenlijk nog godsdienstonderwijs in scholen financiert. Moet iedereen dat in het vervolg maar niet voor zichzelf uitmaken en in het privé-domein regelen? Dit dringt te meer als in deze lessen aan de leerlingen leerstof wordt voorgehouden die zich niet verdraagt met fundamentele waarden van onze democratie en rechtsstaat. Vrijheid en gelijkheid zijn norm. Deze mogen noch kunnen, aldus de liberale visie, ingeperkt of gebonden worden ánders dan de wet doet door te wijzen op ieders persoonlijke verantwoordelijkheid voor de wet. Een universeel normatief kader, vanuit godsdienstige overtuiging aangehangen, zet degenen die niet geloven (de seculieren), zet de ‘verlichte geesten’ op achterstand. De gehanteerde gezaghebbende bronnen zijn voor hen niet verifieerbaar, aldus indertijd de liberale voorman de heer Zalm.

Het is buiten kijf dat hier fundamentele zaken aan de orde zijn en komen. Ze raken zowel de vrijheid van godsdienst als de vrijheid van onderwijs. Als in elk geval één ding maar duidelijk is: godsdienst kan noch mag naar het privé-domein worden verdreven. Een door liberalen wel gemaakt onderscheid tussen de binnenkant en de buitenkant van je leven doet gekunsteld aan. Je geloofsovertuiging doortrekt je hele zijn. Je godsdienstige overtuiging is niet op te bergen in bijvoorbeeld een kastje van de hal bij de voordeur van je huis als je die dicht trekt om de publieke ruimte binnen te treden en daar medeverantwoordelijkheid te dragen voor het reilen en zeilen van onze samenleving. Het is ook ondenkbaar om goed en verantwoord christelijk onderwijs te geven zonder dat de christelijke geloofsovertuiging alle vakken doordeseemt.

De vrijheid van onderwijs staat overigens ook anders ter discussie. De PvdA stelt grenzen aan de autonome bevoegdheid van schoolbesturen in het bijzonder onderwijs tot een eigen, door identiteit genormeerd toelatingsbeleid. Als ouders de grondslag van de school respecteren maar niet kunnen onderschrijven, moet dat toch genoeg zijn. Ook moeten de ouders, die onder deze voorwaarden aan een school verbonden raken, meer zeggenschap krijgen in de school. Mevrouw Van der Hoeven,⁴⁰⁸ minister van Onderwijs, gaf onlangs te kennen van mening te zijn dat besturen bij het stichten van hun scholen inzicht moeten kunnen verschaffen over de wijze waarop ze in het

408 Minister M.J.A. van der Hoeven behoort tot het CDA.

onderwijs met de waarden en normen van onze samenleving omgaan. Dat immers, moet wel op een goede wijze gebeuren.

Kort en goed, de vrijheidsrechten vormen elk voor zich en in onderlinge samenhang een onrustig bezit. Gelukkig heeft het Kamerdebat over de grondrechten als conclusie herbevestigd dat er geen hiërarchie is tussen grondrechten. Even leek het of artikel 1 van de Grondwet, de bepaling die zich tégen discriminatie richt, zou gaan heersen over de andere grondrechten in gevallen waar zij botsen. Grondrechten bedoelen de burger te beschermen tegen de staat en pas als afgeleide daarvan burgers tegen elkaar. De staat immers, kan opdringerige pretenties en ambities hebben, die burgers in hun rechtmatige en onopgeefbare, persoonlijke intenties en vrijheden raken. Deze moeten worden gestuit, ongeacht de sociale spanningen die zijn toegenomen in onze samenleving, zoals trouwens in alle moderne democratieën. De grondwettelijke vrijheden vormen een ‘moeilijk rechtsgoed’, maar het is de moeite waard om in het huidige geestelijke klimaat voor deze vrijheden op te komen. Vrijheden die altijd vrijheid in verantwoordelijkheid betekenen. Vrijheden die dus nooit ongelimiteerd (kunnen) zijn.

En de SGP dan?

Het kan dan wel zijn dat de zojuist vermelde overwegingen vooral zijn ingegeven door spanningen over, om niet te zeggen angst voor de consequenties van de vestiging van de islam in ons land (imams, moskeeën en moslimscholen), vanuit het dogma van gelijke behandeling moeten ook orthodox-christelijke kringen zich in een bijzondere belangstelling verheugen. Wat wordt er vanaf hun kansels precies verkondigd en hoe gaat het in hun scholen toe? Als het gaat om een ethisch oordeel over andere godsdiensten en culturen, als het gaat om een oordeel over homoseksualiteit, als het gaat om de gelijkheid van man en vrouw?

En hoe zit het precies met de SGP? Vriendelijke en hardwerkende mensen, daar niet van. Maar hoe zit het met de ruimte die andersdenkenden van hen mogen hebben en krijgen?

Vrijheid van meningsuiting, maar die SGP treedt regelmatig in het krijt als er gevloekt wordt, er lasterlijke opmerkingen of beelden voorkomen in media, reclameboodschappen en dergelijke. Inderdaad, zo is het. De vrijheid van meningsuiting is een groot goed, maar het past absoluut niet die vrijheid te misbruiken door met God en Zijn gebod en alles wat heilig is te spotten.

Vrijheid van godsdienst, maar zijn SGP'ers niet ál te terughoudend en lastig als het bijvoorbeeld gaat om de bouw of stichting van een moskee? Inderdaad, wij kunnen beslist niet voluit meewerken aan de op- en uitbouw van een godsdienst die haaks

staat op de zegenrijke waarheid van het Woord van God, de Heilige Schrift, waarin de enige Weg tot de zaligheid wordt getekend in de Heere Jezus Christus. Naar Hém zijn christenen vernoemd, van Hém kunnen zij niet af in de confrontatie met andere godsdiensten.

Vrijheid van onderwijs, maar horen we uit staatkundig gereformeerde hoek niet ten principale de toets en kritiek van Schrift en belijdenis aanleggen aan alle door de overheid bekostigde onderwijs? Inderdaad, het zou de overheid een zorg moeten zijn met welke waarden en normen de jeugd in het onderwijs wordt tegemoet getreden. Er mogen geen knollen voor citroenen worden verkocht. Onderwijs bereidt voor op het leven, verantwoord onderwijs doet méér. Het bereidt ook voor op de eeuwigheid.

En wat te denken van hun eisen aan de inrichting van onze samenleving op het punt van de zondag? Als ze kans zien, onthouden ze jou het zwembad of de tennisbaan op die dag, om maar eens wat te noemen. Vrijheidsberoving, niks anders! Alternatieve samenlevingsvormen mogen ook al niet. Ze hebben fundamentele kritiek op het eigentijdse motief van zelfbeschikkingsrecht voor mensen in kwesties van leven en dood (abortus provocatus en euthanasie). Het is allemaal waar en we menen er goede redenen voor te hebben. Sterker, we geloven dat alle mensen gehouden zijn er net zo over te denken. We lezen in het Woord van God immers dat het alle mensen betaamt Hém te vrezen en naar Zijn geboden te leven. Zie het slot van het Bijbelboek Prediker.⁴⁰⁹

Ze hebben het over een theocratie. Een theocratisch ideaal, een theocratisch beginsel als uitgangspunt. Wat betekent dat precies? Wordt alles weggemaaid dat zich daarmee niet verdraagt? Onderdrukking, vervolging? Een theocratie als religieus rechtssysteem, waar de kerk het voor het zeggen heeft in de staat, is toch geen wenkend vooruitzicht? Men rilt nog bij de gedachte aan het Iran van Khomeini. Zo iets willen we in ons land nimmer beleven. De SGP, de Taliban van het Westen; Van der Staaij en Van der Vlies, de ayatollah's in de verafschuwde pendant van een gereformeerde theocratie. Deze en dergelijke aantijgingen zijn met vele te vermeerderen.

Verongelijkt én fel, wordt ons de indringende vraag voorgehouden wat hun te wachten staat als de SGP het voor het zeggen zou hebben. Bijvoorbeeld onlangs in het felle interruptiedebat - tijdens de behandeling van de nota Grondrechten in een pluriforme samenleving - tussen de heer K. de Vries (PvdA) en de heer Van der Staaij.

409 Prediker 12,13.

Verantwoording

Het kan blijkbaar niet vaak genoeg worden gezegd dat elke vergelijking van de SGP met extremistische stromingen in radicaal-islamitische kringen volstrekt mank gaat en ten diepste onheus is. Men wéét beter, althans men kán beter weten. Sinds 1922 zijn we onafgebroken in het nationale parlement vertegenwoordigd. Welke partij kan dat eigenlijk nazeggen? Collega Van der Staaij in het debat: “Wij hechten namelijk zeer veel belang aan de kaders van de democratische rechtsstaat en wij hebben elke verbinding met geweld om politieke doelstellingen te bereiken voortdurend en consequent van de hand gewezen. Wij hebben, zeg ik met een knipoog naar de heer De Vries, zelfs geen Troelstra⁴¹⁰ gehad die in deze Kamer de revolutie uitriep (1918). Dat wilde ik voor de volledigheid nog even beklemtone(n)”.

Wij hebben altijd benadrukt dat niemand bevreesd hoeft te zijn voor een beleid dat beantwoordt aan de SGP-principes. Integendeel, het zal nergens zo veilig zijn als juist dáár. We zijn er oprecht en diep van overtuigd dat de inhoud van ons verkiezingsprogramma, om het zo eens aan te geven, garant staat voor geborgenheid van burgers. Het is als geen ander programma heilzaam voor land en volk. Als we dat niet zouden geloven, we zouden er gauw mee ophouden. We hebben ook altijd beklemtoond dat de parlementaire democratie voor de SGP een vanzelfsprekende zaak is die het voluit waard is om verdedigd te worden. De wereld rondkijkend, zeggen we het Winston Churchill na: het is de minst slechte regeringsvorm die er is. Een betere methode om tot besluiten te komen, weet ik niet te bedenken, maar het mag natuurlijk ook niet zo zijn dat de democratie een soort substituut voor religie wordt of is. Evenwel, waarom komt ons niet wat meer onbevangen over de lippen dat wij passen in de democratie? Waar zit dat op vast? Dat ligt niet aan de vorm waarin in de loop der jaren de ‘medewerking van het volk’ aan het openbaar bestuur is gegoten, maar aan de ‘vruchten van de democratie’, de besluitvorming over wat goed wordt geheten in onze samenleving en wat kwaad, die tot stand komt bij meerderheid van stemmen, zeg maar de nórm. Deze resultaten van de democratie, hoezeer ook als uitkomst al dan niet node te aanvaarden – en de SGP heeft zich nimmer tegen rechtmatig tot stand gekomen beslissingen met burgerlijke ongehoorzaamheid verzet, hoe diep die beslissingen soms ook werden betreurd – kúnnen in conflict stellen met de bijbelse principes. In dat geval kunnen we de uitkomsten moeilijk tot de onze verklaren. Het gaat dan ten diepste om de plaats van de volkssoevereiniteit en het daaraan verbonden mandaat. Volkssoevereiniteit als uitgangspunt en bestemming

410 P.J. Troelstra (1860-1930) was de leider van de SDAP, de voorloper van de PvdA.

tegelijk, heeft de SGP altijd met klem afgewezen, daarbij opererend in de traditie van niemand minder dan mr. G. Groen van Prinsterer.⁴¹¹

Onmiskenbaar hebben wij doelstellingen die ver afstaan van de huidige trends en opvattingen die door meerderheden worden gedragen. Natuurlijk zullen er wetten veranderen als we daarop een doorslaggevende invloed hebben. Maar voor welke partij geldt dat niet? Mevrouw Halsema⁴¹² zei nog onlangs dat je de politiek in gaat om dingen veranderd te krijgen. Met andere woorden: mogen we alstublieft! Het zou een zegen zijn voor ons land als wetten weer meer gaan beantwoorden aan bijbelse waarden en normen, bijvoorbeeld omtrent huwelijk en gezin, de beschermwaardigheid van alle leven, de zondagsrust en zo veel meer. Recht doen aan bijbelse uitgangspunten in de praktijk van wetgeving en bestuur, waarbij ook een respectvolle wijze van omgaan met minderheden hoort. Wij hebben absoluut geen dictatuur of totalitaire staat voor ogen, maar een democratisch georganiseerde rechtsstaat met bijbels genormeerd beleid. Een door het bijbelse zuurdesem doortrokken democratie, waarin genoemd beleid nooit wordt afgedwongen door fysiek of mentaal geweld, maar bevorderd door argumenten, overreding, geduld en vasthoudendheid. Er zullen parlementaire meerderheden moeten zijn voor onze voorstellen. Voor grondwetswijzigingen zelfs een gekwalificeerde meerderheid van tweederde.

Onwerkelijk experiment

Voor velen zit daar nu juist de kneep. Het experiment in gedachten is dan de denkbeeldige sprong naar voren dat de SGP het inderdaad te dicteren zou hebben in dit land. In een situatie waarin je hard je best moet doen om twee á drie zetels te halen, is dat een onwerkelijke optie. Iemand uit eigen gelederen noemde het onlangs een haast anekdotische explicatie. Eén ding staat vast, zou het ooit zo ver komen, dan móét er intussen al heel veel veranderd zijn. Het geestelijke klimaat van onze samenleving zal dan krachtig zijn gewijzigd. Tegen allen die de vraag stellen wat er allemaal zal veranderen, kan met recht en reden worden gesteld dat er dan ongetwijfeld al veel veranderd is. Maar we zouden drukker moeten zijn met de vraag hoe we het ooit zover veranderd kunnen krijgen, dan over de vraag voor daarna. De kerken zouden weer vol moeten stromen. Ons volk zou onder beslag moeten geraken van de heilzame bediening van het Woord van God. De Heilige Geest zou veler hart moeten vernieuwen en tot kennis van de Waarheid moeten brengen. Kort en goed: een wonderlijke ommekeer. Zoiets als met Pinksteren, toen de Heilige Geest over de discipelen werd uitgestort

411 G. Groen van Prinsterer (1801-1876) was de leider van de antirevolutionaire richting.

412 F. Halsema is fractievoorzitter van GroenLinks.

(Handelingen 2). Dat we daarnaar wel eens heimwee hebben, geven we graag toe. Maar dan mogen we ook verwijzen naar de rijke zegen die deze doorbraak van de Geest betekende voor mensen, en uiteindelijk ook voor landen en volken. De wereldgeschiedenis getuigt daarvan.

Laten we ons haasten naar de situatie van de beide benen op de grond. We moeten ons niet mee laten zuigen in de fuik van een fictieve werkelijkheid. Het kan dan al gauw gaan om karikaturale beelden voor hen die weigeren hun best te doen de door henzelf opgeworpen utopie op eigen kenmerken te gaan doorgronden.

Nuchterheid

Gereformeerde christenen staan voor de eis dat allen en alles Hém, de God van de Bijbel, dienen te eren. Het Koninkrijk van God uit te breiden is onder de leiding en werking van de Heilige Geest primair een taak van de kerk (prediking en zending). Voor de politiek geldt, als eerder geschreven, dat in de publieke ruimte langs legale weg wordt gestreefd om de bijbelse normen tot meer erkenning te brengen, maar de uitvoering van die opdracht wordt wel gelijktijdig begrensd door de afwijzing van geloofsdwang.

In de vraag naar onze visie op de vrijheid van godsdienst heeft de SGP altijd verwezen naar een ruimhartige gewetensvrijheid als minimumnorm. Bij deze gewetensvrijheid hoort vanzelfsprekend een zekere bewegingsvrijheid. Je mag met je overtuiging de straat op om naar een locatie te gaan waar je jouw overtuiging met anderen deelt. Iets anders is om tijdens je tocht elke willekeurige trottoirtegel als ‘kansel’ te gebruiken om anderen in te winnen voor je overtuiging. Dat immers, zou tot ongewenste confrontatie kunnen leiden. Zo begrepen gewetensvrijheid loopt over in godsdienstvrijheid in engere zin. We hebben het dan niet over cultusvrijheid, die op grond van de vrijheid van godsdienst kan worden opgeëist. Tegen deze cultusvrijheid kan verweer geboden zijn, bijvoorbeeld als het aanzien van de samenleving er door wordt bepaald. Voorbeeld: we hebben het tegenwoordig over de islamisering van de samenleving. Daartegen hebben met ons terecht velen bezwaar: gebedsoproepen vanaf minaretten, prominente moskeeën e.d. Dat past niet in onze traditie, identiteit en cultuur. Afwegingen op de breuklijnen van gewetensvrijheid, bewegingsvrijheid, godsdienstvrijheid en cultusvrijheid moeten principieel en tegelijk nuchter worden gemaakt. We hebben ons niet te verloochenen staatkundig gereformeerde beginsel, zij leveren heldere overwegingen op.

De ons aangelegde lakmoesproef van onze democratische gezindheid, namelijk of we nu vóór of tégen een moskee zijn, is dus ontoereikend en in ieder geval te kort door de bocht. Als de vraag zou luiden of we in staat zijn vanuit onze overtuiging alle godsdiensten evenwaardig te vinden, ligt het helder. Dat kan men niet van ons verwachten. Niet

voor niets heeft de SGP indertijd tegen het artikel over vrijheid van godsdienst in de nieuwe Grondwet van 1983 gestemd. Reden was dat de huidige vrijheid te ver gaat in haar vormgeving en uitvoering. Maar de Grondwet is wel aangenomen en daar hebben we dus nu mee te maken. In de traditie van de SGP is, als gezegd, de principiële voorkeur uitgesproken voor het smallere begrip gewetensvrijheid. Uiteraard is er geen scherpe lijn te trekken tussen gewetensvrijheid en godsdienstvrijheid, eenvoudig omdat privaat en publiek niet strikt te scheiden zijn, welk gegeven tot een zekere praktische nuchterheid moet leiden. Vandaar dat de SGP nooit heeft gepleit voor het afschaffen van de godsdienstvrijheid zonder meer, maar wel voor het beperken er van. Zo waren er in het verleden felle discussies over processieverboden.⁴¹³ Nu zou dat actieve inzet kunnen betekenen tegen het voor de wijde omgeving hoorbaar doen uitspreken van gebeden vanaf minaretten.

Actieve overheidsbemoediging zal zich intussen ook hebben af te vragen of geen maatschappelijke conflicten worden opgeroepen. Wanneer theocratisch georiënteerde initiatieven ertoe zouden leiden dat er tegelijk een einde komt aan een stil, gerust en geordend leven in ons land, zal een pas op de plaats moeten worden gemaakt. Een christelijke overheid faalt jammerlijk wanneer zij de moskeeën weet te sluiten tegen de prijs van de burgerlijke vrede, om het maar eens scherp te zeggen. Het gaat om een wijs beleid.

Het is overigens een illusie dat bij de andere partijen de vrijheid van godsdienst onbeperkt is. Denk bijvoorbeeld aan de kandidaat voor de Europese Commissie, de heer Buttiglione,⁴¹⁴ die aangaf om principiële redenen moeite te hebben met de homoseksuele praktijk. Hoewel hij daarbij zei dat zijn opvattingen geen rol zouden spelen bij de uitoefening van zijn functie, werd hij uiteindelijk toch gedwongen om terug te treden. Hierbij is zelfs de vrijheid van geweten in het geding!

Geduld

Een geheel ander aspect aan het SGP-profiel is nog het geduld dat opgebracht moet worden jegens andersdenkenden. God heeft geduld met mensen, Hij verdraagt voor een tijd mensen die Hem niet gehoorzamen en dienen. Gods lankmoedigheid is groot, Hij is taai van geduld. In dat spoor moeten ook wij andersdenkenden verdragen, wel vanuit het perspectief dat we hen van de waarheid en waarde van Gods geboden proberen

413 De Nederlandse grondwet bevatte tot 1983 een processieverbod dat beperkt was tot die gemeenten waar vanouds geen processies waren toegestaan.

414 De rooms-katholieke Italiaan Rocco Buttiglione was in 2004 kandidaat-eurocommissaris. Een meerderheid van het Europees Parlement wees zijn kandidatuur af op grond van zijn persoonlijke opvattingen.

te overtuigen. Hoezeer we ook fundamentele uitgangspunten hebben - anderen zullen ons fundamentalistisch noemen met alle risico van de kleurklank van dit begrip op de koop toe - die ingeven dat het fundamenteel anders moet en dat mensen ook behoren te veranderen. We zullen voor dat veranderen nooit dwang gebruiken, integendeel, juist liefde en geduld oefenen. Tijd van leven is voor ieder mens genadetijd en die kan worden tot bekeringstijd. In deze context is tolerantie geen kwestie van concessie, maar van confessie!

Een laatste overweging is nog dat we onze idealen niet mogen of kunnen invullen in termen van een naderbij te brengen christelijke heilsstaat. We leven 'buiten het paradijs' en deze heilsstaat zal hier niet zijn. Later wél, na de wederkomst van Christus en als er zullen zijn een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid wonen zal. Daar is dus onze politiek écht niet bij nodig, daaraan hoeven we geen handje mee te helpen. We kunnen dat ook niet, we zouden alleen maar kunnen tegenwerken. Niet door kracht, noch door geweld van mensen, maar door Gods Geest zal dat onweerstaanbaar geschieden! Alleen Zijn Naam ter eer. Op zijn best kunnen enkele bescheiden tekenen daarvan worden opgericht, in het geloof te aanschouwen. Bescheidenheid dus en ootmoed aan onze kant.

Samenwerking

Wereldwijd wordt aangegeven wat in internationaal verband te duchten is van de islamitische jihad, waarvoor ook binnen onze landsgrenzen wordt gerekruteerd. Een fanatieke, niets en niemand ontziende haatcampagne en terroristische aanvallen. Ook is gewezen op wat wel wordt genoemd de liberale jihad. Het openbreken van christelijke scholen, verenigingen, partijen en in een enkel geval zelfs kerken. Dr. G. van den Brink en ds. W. Visscher⁴¹⁵ hebben bepleit om samen te werken met moslims in de strijd tegen het agressieve, seculiere liberalisme dat in haar pogen om publieke uitingen van de islam aan banden te leggen, ook de ruimte van christenen voor openbare uitingen van hun godsdienst zullen beperken. We zouden er een gemeenschappelijk belang bij hebben om liberalen te wijzen op het belang van religie. In beide gevallen – de islamitische jihad en de liberale jihad – gaat het om een geestelijke strijd. Gelegenheidscoalities kunnen afhankelijk van het front dat in stelling komt, wisselen van samenstelling. Zo is het altijd geweest en zo zal het wel blijven. We hebben daar ook altijd een rol in gespeeld. Ook dát zal zo blijven. Maar een duurzaam bondgenootschap met het ene

415 Dr. G. van den Brink (geb. 1963) is predikant in de Protestantse Kerk en buitengewoon hoogleraar in de geschiedenis van het gereformeerd protestantisme te Leiden. Ds. W. Visscher (geb. 1955) is predikant in de Gereformeerde Gemeenten.

of het andere kamp gaat principieel te ver. Dat zou onverantwoord zijn. En dat wordt over en weer ook voluit beseft. Samenwerking dus naar gelang de gelegenheid zich voordoet. Samenwerking, met behoud van eigen identiteit.

We zijn uitvoerig op deze fundamentele materie ingegaan, omdat onze partij allerwegen ter verantwoording is geroepen. Anderen hebben gesproken over de SGP en tót de SGP. Wij wilden niet zwijgen en mogen dat ook niet. Daarvoor is het te gewichtig. Iets anders is voor te geven het laatste woord er over te hebben gesproken. Dat is niet het geval. Het blijft geboden om als partij op deze gewichtige thema's te blijven studeren. Maar ieder die er voor ons de spanning uit weg redeneert, heeft onze diepste drijfveren niet begrepen. De SGP met haar boodschap 'alzo spreekt de Heere' – overigens in grote ernst en bescheidenheid gebracht – past nu eenmaal niet goed in het moderne tijdbeeld, staat haaks op de Verlichte tijdgeest. Dat zullen we in de kern niet kunnen noch willen veranderen. Dan zouden we ons bestaansrecht verliezen. En dat kan niet de bedoeling zijn.

Tussenbalans Kabinet

Het kabinet Balkenende-II is halverwege de rit. Een evaluatie of 'tussenbalans' is op zijn plaats. De regering is zeer voortvarend te werk gegaan als het gaat om thema's als veiligheid en bestuurlijke vernieuwing. En op het terrein van de sociale zekerheid is het regeerakkoord al bijna uitgevoerd. Maar we missen die voortvarende aanpak als het gaat om de ethische thema's die ons zo na aan het hart liggen: de evaluatie van de abortus- en euthanasiewetgeving, de nuloptie voor bordelen, de positie van gewetensbezwaarde ambtenaren tegen het sluiten van 'homohuwelijken' en de plaats van de zondag als rustdag. De SGP betreurt het dat de regering op deze thema's onvoldoende daadkracht toont.

Referendum

De SGP is altijd beducht geweest voor uitbreiding van instrumenten in de traditie van de volkssoevereiniteit. Het referendum is er zo een. Toch wordt een raadgevend referendum gehouden over de Europese Grondwet op 1 juni 2005. Het woord grondwet voor dit document vinden we eigenlijk te pretentief. Deze pretenties komen niet toe aan een Europees verdrag, het is gewoon een verdrag. Maar het is nu eenmaal zo gaan heten. Wat nu te doen. In ons partijorgaan is omstandig beredeneerd waarom we toch maar onze stem moeten uitbrengen. In Zwolle zullen 'onze mensen' wel niet gearzeld hebben over hun houding bij het in die stad gehouden referendum over de komst van een gokhal. Daar ben je tegen. En dat wil je tot uitdrukking brengen ook. Zo ongeveer moet het ook bij deze gelegenheid gaan, denk ik.

Waar liggen onze bezwaren? In willekeurige volgorde de volgende overwegingen. De Grondwet kiest niet voor verdere afslanking, maar juist voor uitdijen van het takenpakket van de Europese Unie. Er wordt sprake van meer machtsconcentratie dan van machtsspreiding. In de preambule is, zoals gezegd, afgezien van een vermelding van het joods-christelijke erfgoed in de landen die de Unie vormen. Dat is na stevige discussies bewust gebeurd en dat maakt de zaak te schrijnender. We nemen afstand van enkele bouwstenen van het verdrag, bijvoorbeeld van de versterking van het Europese buitenlands beleid en de voorziene aanstelling van één EU-minister van Buitenlandse Zaken.

In de ‘campagne’ tegen de EU-Grondwet zal de kritiek op de voortgaande centralisatie en machtsconcentratie in het middelpunt staan. De Socialistische Partij van Marijnissen en de Groep Wilders hebben al geruime tijd geleden aangekondigd er stevig tegenaan te gaan. De SGP zal op haar bescheiden wijze niet kunnen achterblijven. Ik neem aan dat allen hun verantwoordelijkheid nemen.

Conservatieven

In het debat over de EU-Grondwet zal ook de toetreding van Turkije tot de Europese Unie worden betrokken. Hoewel deze toetreding niet in dit verdrag wordt geregeld, grijpt met name de heer Wilders dit onderwerp aan om kiezers te mobiliseren. Het is de vraag hoe de heer Wilders zijn partijvorming verder gestalte gaat geven. Zeker nu de heer Spruyt⁴¹⁶ van de conservatieve Burkestichting heeft aangegeven zich mogelijk bij Wilders te voegen. Is Wilders de nieuwe Pim Fortuyn?⁴¹⁷ En wordt zijn groepering een tweede LPF? We weten het niet, maar ik maak me wel grote zorgen om het populisme van deze groepering die op velen een grote aantrekkingskracht kan hebben. Het kwaad zit niet alleen in een uitgedijde en logge overheid, maar ook en vooral in de mens zelf. Daarom mogen noch kunnen wij af van een voluit christelijke benadering. Die valt van Wilders c.s. niet te verwachten. De presentatie van zijn ‘Onafhankelijkheidsverklaring’ op een zondag, maar ook al eerder zijn steun voor de D66-voorstellen om de strafbaarheid van godslastering uit de wet te halen, en zijn pleidooi om de bijzondere positie van kerkgenootschappen in ons burgerlijk recht aan te pakken, spreken wat dat betreft boekdelen.

416 B.J. Spruyt (geb. 1964), voorheen politiek redacteur van het *Reformatorsch Dagblad*, was nauw betrokken bij de oprichting van de Burkestichting en later werkzaam voor het Tweede Kamerlid G. Wilders.

417 W.S.P. Fortuyn was de leider van de Lijst Pim Fortuyn (LPF), die in 2002 vanuit het niets met 26 zetels in de Tweede Kamer kwam. Op 6 mei 2002, negen dagen voor de verkiezingen, werd hij vermoord.

Israël

Er zal in decennia achter ons geen partijrede zijn uitgesproken, waarin geen aandacht werd gevraagd voor de netelige positie van het land en volk van Israël. Tot in ons beginselprogramma toe belijden wij onze warme sympathie voor het oude bondsvolk, de beminden om der vaderen wil. Het ging en gaat om veilige en erkende grenzen voor Israël in een vreedzame verhouding tot de regionale omgeving. Dat is jarenlang zeer moeilijk geweest. Het vredesproces ging op en neer. De Palestijnen kregen het steeds weer voor elkaar zand in de machine te gooien. De onlangs gestorven Palestijnse leider Arafat had geen greep op militante groepen, wilde die greep misschien ook helemaal niet hebben. Vele doden zijn aan weerszijden van de linies te betreuren door zelfmoordacties en de tegenacties van de kant van Israël. Nu Arafat is weggefallen en er een nieuwe leider is aangewezen, komen er hopelijk nieuwe kansen op een akkoord. Hoe vaak hebben we niet verzucht of er nooit een einde komt aan de precaire situatie en een doorbraak kan worden bewerkstelligd. Daar is moed voor nodig en volharding. Er gloort nu hoop! Er mag wel gebed worden gevonden om vrede in deze diep beproefde regio.

Financiële en economische omgeving

Dit kabinet trad aan met een stevig bezuinigingspakket. Voor het grootste deel is dat doorgevoerd, in de volksgezondheid en in de sociale zekerheid waarin nog alleen de strengere WAO op parlementaire behandeling wacht. We hebben veel wetsvoorstellen gesteund, omdat deze in onze ogen meer recht doen aan de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Maar niet alle voorstellen kregen onze steun. We hielden ons hart namelijk wel regelmatig vast bij de gevolgen voor de lagere inkomensgroepen: vele ouderen met alleen AOW of een klein aanvullend pensioen, gehandicapten en chronisch zieken. Ook de middeninkomens krijgen klappen. We hebben in deze discussie nog een rol mogen spelen via de inmiddels bekende motie van onze fractie om de negatieve gevolgen voor het jaar 2004 voor iedereen kleiner te houden dan 1 procent. Daar is hard aan gewerkt om het zover te krijgen. In feite loopt deze actie nog door, ook nu er voor het jaar 2005 al weer een ronde overheen is gekomen. We gaan de partij maar niet vermoeien met techniek, we houden het hier bij. Wel is duidelijk dat een christelijk sociaal profiel niet kan worden opgeëist door linkse fracties, ook niet door de ChristenUnie, die in deze dossiers veelal één lijn trekt met politiek links.

Gelukkig trekt het financieel-economische klimaat (mede in internationaal perspectief) langzaam weer wat aan. Dat is goed voor de werkgelegenheid en voor de bereidheid onder de ondernemers om weer te investeren. We moeten maar niet te vroeg juichen, maar er zou voor volgend jaar niet opnieuw hoeven te worden bezuinigd. Dat geeft

ruimte die evenwichtig moet worden aangewend. Wij vergeten daarbij de nog altijd torenhoge staatsschuld niet. Deze hypotheek op ons nageslacht moet zo snel mogelijk minder drukken.

Dat er nog meer dan genoeg te doen is, geldt in het bijzonder ook voor de beleidsterreinen van LNV.⁴¹⁸ Om het met één zin te zeggen: het wordt blijkbaar steeds moeilijker om deze eeuwenoude activiteiten, die overigens niet zelden spectaculair zijn geïntensiveerd, te verzoenen met aangelegde normen voor voedselveiligheid, dierwelzijn en het milieu. Vaak komen deze normen uit Europa, maar vanwege de bijzondere kenmerken van ons land moet er vaak nog een schepje bovenop. Met alle concurrentievervalsing van dien. De visserijsector heeft het uiterst moeilijk. Makkelijke oplossingen zijn niet voorhanden. De vraag hoe het nu werkelijk zit met de visbestanden, lijkt een niet gezaghebbend te beantwoorden vraag. Hoe kan dat nu! Over feiten moet je het in een beschaafd land toch eens kunnen worden. Of er moet rivaliteit tussen visserijnaties opspelen. Duidelijk is dat we de sector niet mogen laten wegzakken. Het water staat tot aan de lippen. Eenzelfde somber stemmend verhaal geldt de palingvissers. Moeten zij dezelfde weg van ‘afbraak’ van hun bedrijven gaan als de kokkelvissers, in hetzelfde gure, want vooral onzekere weer terechtkomen als de mosselsector? Zou het onverhoopt onontkoombaar zijn, is het minste waaraan je denkt toch wel een royale warme sanering. Goed begrepen, niet als doel in zichzelf, maar als laatste, dus ónverhoopt nodige redmiddel. Ook andere sectoren onder dit departement hebben het zwaar. De akkerbouw, diverse teelten met uitzonderlijk lage prijzen. Onzekerheden in de veehouderijen. Het voert te ver om deze allemaal te schetsen. Duidelijk is dat de aanstaande mestwetgeving van eminent belang is. De tuinbouw en bloemeteelten werden zwaar getroffen door de exportstop naar een grote afnemer, te weten Rusland. Deze barrière lijkt weer te zijn geslecht. Zo is er elke keer weer wát. Waakzaamheid en inventiviteit blijven dus geboden.

Waarden en normen

Het is rond dit thema al enige tijd opmerkelijk stil. Onterecht natuurlijk. Veel van de aangeroerde problematiek zou er geheel anders uitzien, als vaste waarden en normen werden gehanteerd. Wie zou durven beweren dat de opwinding rondom moorden en aanslagen hier niets mee van doen heeft! Dan gaat het om het grote en heftige. Maar wat te denken van de kleinere incidenten die helaas aan de orde van de dag zijn? Om eens een concreet voorbeeld te noemen. Wij ergeren ons toch allemaal mateloos aan

418 Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

die onverantwoorde snaken die tegels van viaducten afgooien op auto's en schepen, soms met fataal gevolg? Wat drijft zulke onverlaten! Daar kan toch niet hard genoeg achteraan worden gezeten? Zo is er heel veel meer te noemen. Het gaat al lang niet meer om pappen en nathouden, om plakken en knippen, er moet zorgvuldig en trefzeker worden doorgepakt.

Wij staan te trappelen van ongeduld. Wij hebben immers een goed verhaal. Ontleend aan de Bron van álle wijsheid, naar welke Bron we met grote vrijmoedigheid mogen verwijzen. We hoeven dus niet in een soort angstcultuur te belanden of onze SGP wel overleven zal. We hebben een heilzame boodschap, waarvoor we ons absoluut niet hoeven te schamen. "De gehele geschiedenis leert mij dat er voor overheid en volk, buiten gemeenschappelijke eerbied voor de hoogste Wetgever, geen cement ter vereniging van vrijheid en gezag is. Zij leert mij dat de leus 'Er is geschreven!' alleen tegen het geweld der dwaalbegrippen een beproefd wapen in de hand geeft." Met ondermeer deze woorden leidt mr. G. Groen van Prinsterer zijn beroemde *Handboek der geschiedenis van het Vaderland* in. We spreken ze met overtuiging na.

Hopend wachten

Een kleine partij in een grote wereld. De ontwikkelingen, enkele uitzonderingen daargelaten, voeren ons af van een leven vanuit en bij Gods Woord. Neem maar de levensbeëindiging van pasgeborenen met een open ruggetje. De bewindslieden zullen hals werk hebben om deze incidenten in te dammen. Neem maar de adoptiemogelijkheid voor homoparen. We zeiden het aan het begin al. De moed zou je bij ogenblikken ontzinken. En toch is dat niet gewenst en ook niet nodig. Daar immers, ligt niet de laatste waarneming. Hún geeft Hij moed en krachten, die hopend op Hém wachten. Daar ligt de voedingskabel, daar, met eerbied gesproken, het tankstation. Van daar uit kun je weer verder. Zeker, met een afzien van jezelf en eigen krachten. Met belijdenis van zonde en schuld voor land en volk, voor jezelf heel persoonlijk ook. Wat een ontrouw, wat een plichtsverzaking aan onze kant. Wat een kiezen voor de gemakkelijkste weg met verzwijgen van de zaken waar het wezenlijk op aankomt. Kort en goed: ons past verootmoediging en vergeving. Maar in deze houding, gewerkt door de Heilige Geest Die verbindt aan de Koning der koningen en Heere der heren, ligt bemoediging en troost. Onverwacht en ongedacht. Daarom is het te wensen dat we op God mogen leren hopen en vertrouwen. Steeds weer opnieuw. Dan zal het altijd goed gaan, hoe het dan ook gaat.

Het is een bekend verhaal. Toch vertel ik het maar. Ik neem u mee naar een dorp waarvan de bevolking moet leven van de akkergewassen. Het is op een jaar kurkdroog. De gewassen verschroeien welhaast. De kerkenraad van de kerk op het dorp besluit

om een bijzondere bidstond bijeen te roepen. De tijd is daar, de schare trekt op. Een strakblauwe hemel, een zinderende zon, geen wolkje dat verandering aankondigt. Het valt op dat een oud vrouwtje met een paraplu loopt. Schouders worden opgehaald, in de war zeker. Desgevraagd komt haar beschamende antwoord: We gaan toch bidden om régen!

Kijk, deze vrouw heeft vast geweten wat hopen op God te wachten, werkelijk betekent. De vraag komt naar ons toe of wij dat óók weten. Zou daar niet een groot tekort zitten in kerken, gezinnen en onze politieke partij, dat we dat vertrouwen in de verhoring van alle opgezonden gebeden voor land en volk, voor overheid en Vorstenhuis, uiteindelijk ten diepste missen? Hoe velen onder ons zullen heimelijk de moed al lang hebben opgegeven dat het nog ooit ten goede zal keren in ons land? Zij beperken zich tot te redden wat er nog te redden valt. Dat moet trouwens zéker gebeuren. Maar het hopen op HéM wachten ziet uit naar meer. Naar wonderen van Zijn hand. Daarop te mogen leren zien, doet gemakkelijk en met geheel het hart instemmen met de Psalmdichter:

*Bemint de HEER, Gods gunstgenoten;
De HEER, Die vromen hoedt,
En straft het trots gemoed.
Zijt sterk; Hij zal u niet verstoten:
Hun geeft Hij moed en krachten,
Die hopen op Hem wachten.⁴¹⁹*

Van der Vlies spreekt zijn rede uit op de partijdag

419 Psalm 31 vers 19 berijmd.

25 maart 2006

VERNIEUWDE KRACHT

*Ik ben op 't diepst verdrukt; ai, schenk mij, HEER,
Vernieuwde kracht, sterk naar Uw woord mijn leven.⁴²⁰*

Vernieuwde kracht

Vernieuwde kracht. Dat is geen eigen kracht, maar geschonken kracht. Kracht, waarom de HEERE gebeden wil zijn. Kracht die van Hem ontvangen moet worden. Kracht die Hij wil en kan geven. Vernieuwde kracht is nodig, nu onze partij in bijzondere omstandigheden is terecht gekomen. Deze omstandigheden zouden je soms de moed doen verliezen, alle op zichzelf bemoedigende reacties van binnen en buiten de partij ten spijt. Maar ziende op Hém, Die moed en krachten schenkt aan hen die hopen op Hem wachten, zoals we vorig jaar zeiden, kunnen en mogen we verder. Met vernieuwde kracht!

Wat is er met 'mijn stad'?

Wat is er met mijn stad gebeurd? Deze indringende vraag stelde een hervormde predikant⁴²¹ aan het begin van zijn slotwoord op de campagneavond voor de gemeenteraadsverkiezingen, onlangs in Rotterdam. Hij is in deze havenstad geboren en getogen. Hij herinnert zich uit zijn jeugdijaren de sfeer van een stad in wederopbouw, met een nog herkenbaar kerkelijk leven. Hij nam een beroep naar Rotterdam aan en kwam er dus na enkele tientallen jaren terug. En vroeg zich verbaasd af wat er intussen met zijn stad was gebeurd.

Bedrijvigheid en expansie als weleer, maar versukkelde achterstandswijken. Een ontvolkte binnenstad, de Rotterdammers hadden in grote aantallen een heenkomen gezocht in de regio. Vergrijsde kerkelijke gemeenten; kerkgebouwen gesloopt of een andere bestemming gekregen. Wel waren er sindsdien moskeeën gebouwd, was het straatbeeld 'verkleurd' door veel mensen met een andere etnische afkomst.

Was dit nog zijn stad? Hij waande zich meer in het buitenland. Hij eindigde overigens niet in mineur. Vanwege de trouw van God, Die in staat voor Zijn eigen werk en de voortgang er van. Zo mocht ook in deze stad – onder deze sterk gewijzigde omstan-

420 Psalm 119 vers 54 berijmd.

421 Ds. D.M. van der Linde, predikant van de hervormde gemeente Rotterdam-Hillegersberg.

digheden – de lofzang op Gods bemoeyenis en zegen nog verder gezongen worden. Hij hoopte tot in de raadsvergaderingen toe. Vandaar zijn publieke steun aan onze fractie in zijn stad. Hij hoopte ook dat het kwaad beteugeld zou worden.

Daartoe is een straffe aanpak nodig. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. De werkelijkheid van het leven is weerbarstig en complex. Het beleid in Rotterdam kenmerkte zich door een consequente benadering. Niets meer tolereren, weg met de cultuur van pappen en nat houden, van nog maar eens aanzien en gedogen, van alsmaar praten en overleggen. Eén en ander begint vruchten af te werpen, nog wel aarzelend, maar toch! De volgende vraag is nu wel hoe dit verder gaat nu de politieke verhoudingen er danig zijn gewijzigd.

De SGP heeft er altijd voor gepleit vanuit een helder kader van waarden en normen beleid te voeren. Het gaat daarbij om de voluit bijbelse waarden en normen, omdat deze alleen zegenrijk zijn voor land en volk. Laat er dan een begin van herstel zijn in Rotterdam van bijvoorbeeld veiligheid op straat en daar mag je dankbaar voor zijn, het gaat dan wél om nog veel méér. Wat geldt voor Rotterdam, geldt uiteraard voor heel ons land.

Halfslachtigheid voorbij

Het burgerlijke verzet tegen bepaalde trends in onze samenleving neemt toe. Slaat ook over op de politiek. Daar liggen onverwachts kansen. Maar men moet dan wél de moed hebben om door te pakken. Om de halfslachtigheid voorbij te komen.

Diverse muziekzenders (TMF en MTV) hebben videoclippen in hun programma's die het omgaan van jongens met meisjes op meer dan platvloerse wijze neerzetten. Deskundigen stellen dat hierdoor een beeld ontstaat bij jongeren dat ze hun gang maar kunnen gaan. Groepsverkrachtingen die voor de rechter tot veroordelingen van zeer jeugdigen leidden, zouden er door zijn ingegeven. Degenen die er voor verantwoordelijk zijn, ontkennen dat natuurlijk. Hun materiaal werd ook door de ingestelde keurmeester, de Kijkwijzer, geaccepteerd; is hun verweer. Onze fractie heeft bij herhaling aan de regering gevraagd normerend op te treden. Even zovele malen werden wij verwezen naar het instrument van de zelfregulering. Zeg maar naar de slager die zijn eigen vlees keurt. Maar gelukkig, de bereidheid neemt in de politiek ook bij andere fracties toe om geen genoegen te blijven nemen met wat gebeurt. Alleen jammer dat er enkele maatschappelijke schandalen, dat de bevindingen van gedragsdeskundigen rondom de groepsverkrachtingen er voor nodig waren. Geboden en verboden? Daaraan zou je dan toch gaan denken. Neen, haasten enkele woordvoerders van grotere fracties zich te zeggen, gesprekken, overreding, het nemen van je eigen verantwoordelijkheid. Maar dat is toch halfslachtig!

Het gedoogbeleid ten aanzien van softdrugs is ook een uit de hand gelopen beleidsterrein. Velen zijn verslaafd aan soft- en hard-drugs die lichaam en geest verwoesten. Er ontstaat veel overlast door in bepaalde wijken en buurten. Straatroof, winkeldiefstal, prostitutie om in korte tijd het vele benodigde geld te verwerven. Coffeeshops rezen als paddestoelen uit de grond. Via de voordeur mochten inkopen worden gedaan, in grammen gerantsoeneerd per persoon, maar via de achterdeur kan de handelswaar niet worden aangevoerd. Ra, ra: hoe kan dit nu toch! De clandestiene wietplantages zijn in aantal sterk gegroeid. In de steden, maar ook op het platteland. Ook al een snelle manier om over rugen van anderen snel rijk te worden. Men struikelt over de wietplantages. Voor eigen gebruik *mág*, voor handel niet. De dwaasheid gekroond! Onbegrijpelijk dat weldenkende politici in deze opzet blijven geloven. Onbegrijpelijk dat velen ook de achterdeur maar willen legaliseren. De omgekeerde wereld! Halfslachtingheid ten top! Daar helpt ook echt geen ‘rap’ tegen van de altijd bedaarde en bezadigde minister van Justitie, de heer Donner die voor dit doel opmerkelijk buiten zijn eigen stijl trad.⁴²² Wij willen dat growshops, waar benodigdheden voor o.a. hennep teelt worden verhandeld, verboden worden en dat de coffeeshops dicht gaan. Vanzelfsprekend kunnen de meedogenloze drugshandel en het duistere criminele circuit er omheen, niet hard genoeg worden aangepakt.

De opheffing van het bordeelverbod had tot doel de prostitutiebranche uit de sfeer van het geniep, uit de illegale vrouwenhandel en uit de handen van niets en niemand ontziende profiteurs te halen. Evaluaties laten echter zien dat daar niets van is terecht gekomen. Integendeel, dit beleid is totaal mislukt. Een weg terug is er natuurlijk wél, maar men wenst deze niet in te slaan. Over halfslachtingheid gesproken! De regering zegt dat een baan in de prostitutie inderdaad legaal is, met alle consequenties van dien, maar niet normaal is. En dan stopt het zo ongeveer, onder voorwaarde dat men er vrijwillig voor kiest. Niet normaal? Volstrekt ábnormaal, totaal verwerpelijk. Vrouwonvriendelijk, een schandvlek in plaats van een toeristische trekpleister (zoals in Amsterdam!). Maar dat geldt dan net zo goed in de richting van hen die hun lichaam ontierend verkopen, als in de richting van hen die ‘kooplustig’ zijn. Kortom, waarom geen strafbaarheid overwogen van hoerenlopers, zoals wij voorstellen? Het minste dat wij doen kunnen – en dan ook intensief ondernemen – is het uittreden uit dit mensonteerende bezig zijn te vergemakkelijken. Collega Van der Staaij heeft gelukkig het één en

422 Minister J.P.H. Donner kwam op 25 februari 2006 met een ‘rap’ als reactie op burgemeester G. Leers van Maastricht (eveneens CDA) die in een ‘rap’ het Nederlandse drugsbeleid hypocriet had genoemd.

ander mogen bereiken op dit vlak.⁴²³ Maar we zijn er nog lang niet. Lokale overheden die bordelen en seksinrichtingen uit hun territorium willen houden, zouden daarvoor de ruimte krijgen. Het wordt tijd dat deze belofte wordt ingelost.

Vanouds heeft de plaats van de zondag in onze samenleving veel aandacht van de SGP. Het is toch de Dag des Heeren, die tot Zijn dienst moet worden besteed. De praktijk is daar heel ver van verwijderd. Dat is al lang zo. Tot ons verdriet. Actueel is de gang van zaken rondom de openstelling van winkels op zondag. De Winkeltijdenwet maakt het gemeentebesturen mogelijk desgewenst op ten hoogste twaalf zondagen per jaar ontheffing te verlenen op het algemene verbod de winkels op zondag open te hebben voor publiek. Indertijd is in de wet een uitzondering bepaald voor toeristische gebieden: oude binnensteden bijvoorbeeld of zoiets als de boulevard van Scheveningen. Bepaalde gemeentebesturen kruipen door deze maas in de wet. De gemeente Almere maakt het wel heel bont. De vraag was hoe aan Almere, dat meer wil zijn dan een slaapstad van de regio Amsterdam, betere uitstraling te geven. De volgende cirkelredenering werd opgezet: verklaar heel Almere tot toeristisch gebied, de winkels kunnen dan open op zondag, mogelijk komen er dan meer mensen op af en wie weet, wordt Almere dan van lieverlede wel een toeristisch gebied omdat de horeca en dergelijke op de aanwezigheid van die mensen inspeelt. Wij vinden deze gang van zaken uitdrukkelijk en zonneklaar in strijd met de wet, in elk geval met de geest van de wet. We hebben deze kat de bel aangebonden. We dachten de steun van enkele grote fracties er voor te krijgen. Dat bleek toch niet het geval. De SP (wat dit betreft: compliment) en CU waren snel akkoord, de steun van PvdA én nota bene het CDA bleef uit, ook na herhaald aandringen. En dan maar roepen dat de zondag als 'een haven van rust' in onze jachtige samenleving behouden moet blijven. Wie schetst overigens onze op zichzelf positieve verbazing dat inmiddels uit de PvdA-fractie geluiden klinken om het beleid inderdaad zodanig aan te scherpen dat een gemeente als Almere terug wordt gefloten. Hoe dit alles zij, wegkruipen achter de evaluatie van de wet, die er inderdaad binnenkort aan komt, is al te naïef. Laten we alle halfslachtigheid toch afleggen, zeker bij principiële kwesties.

De consumptie van alcoholhoudende dranken onder jeugdigen ligt hoog. Op steeds jongere leeftijd leidt dit tot dronkenschap. Een alarmerende trend. Deze moeten worden omgeboogen. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, immers de economische be-

423 Hiermee wordt bedoeld op gemeentelijke uitstapprogramma's voor prostituees, waarop werd aangedrongen in de motie-Van der Staaij van 7 november 2002.

langen laten zich ook gelden. Toch mogen we geen genoegen nemen met deze feiten. Reden waarom we een motie indienden en door de Kamer aanvaard kregen die vraagt om extra maatregelen.⁴²⁴ De regering heeft er enige tijd over gedaan deze te bedenken. Onlangs kwam minister Hoogervorst met zijn plannen naar buiten. Kamerleden van fracties die toen wij de motie indienden, vonden dat wij terecht een punt er van maakten, haastten zich nu om diverse voornemens van de minister onder kritiek te stellen. De ene maatregel zou toch niet te handhaven zijn, de andere kwam ze als te bevoogdend over. Er bleef in hun kritiek niet veel meer van over. Kijk, dat is nu de halfslachtingheid die wij voorbij willen komen. Natuurlijk moet er over de handhaafbaarheid en dergelijke van de voorstellen nagedacht worden, maar deze vraagstelling mag een naïeve opstelling toch niet in de benen houden?

Vijf voorbeelden van maatschappelijke trends waar burgers tegenop lopen, waar ze een hekel aan hebben, zich om uiteenlopende redenen van afwenden, zorg over hebben; maar waar de politiek aarzelt om – om het zo eens te zeggen – dóór te pakken. Dat daadkrachtig aanpakken is naar de eis van het gebod van God. Het is ook de dure roeping van de overheid. Tot zegen van land en volk. Laten we niet aflaten er met vernieuwde kracht wegen voor te zoeken die er toe leiden dat tegen deze en dergelijke euvels en zonden wordt opgetreden. In ernst en met bewogenheid! God heeft er recht op zó te worden gediend.

Uit het publieke domein

De oproep God te dienen, Zijn Wet na te leven? Dat houd je maar voor je privé-leven. Het publieke domein is seculier. Dat willen velen ons doen geloven. Als er één dilemma centraal staat in onze dagen, dan is het de botsing tussen godsdiensten en culturen. De claims die vanuit bepaalde fundamentalistische stromingen in de islam op de Westerse wereld worden gelegd, de er door gevreesde ondergraving van onze democratische rechtsorde, de aanvallen op de fundamenten van onze rechtsstaat en vooral de terroristische aanslagen, politieke moorden en dergelijke die worden opgeëist door extremistische, geradicaliseerde exponenten uit deze hoek, brengen velen uit evenwicht. Een beroep bij dergelijke, soms zelfs expliciet gewelddadige activiteiten op de Koran kán niet worden getolereerd. De relevantie van een beroep op ‘heilig verklaarde bron-

424 Bij het waarden- en normendebat in april 2005 diende de SGP een motie in waarin de regering verzocht werd om ‘het maatschappelijke debat over dit thema te stimuleren en het tegengaan van overmatig alcoholgebruik tot en integraal speerpunt van het regeringsbeleid te maken door dit thema in de Begroting 2006 op de diverse beleidsterreinen concreet invulling te geven’ (29 454, nr. 7).

nen' staat hierbij buiten discussie. En dat moet men weten ook. Dat moet betrokkenen worden ingepeperd. Natuurlijk: géén discriminatie. Dat geldt net zo goed mensen die zich op de Koran, als mensen die zich op de Bijbel beroepen. Wat men voor eigen leven wil, moet men zelf weten. Dat is privé. Maar in de politieke en maatschappelijke discussie zijn godsdienstige overwegingen, religieus georiënteerde gedachten niet terzake doende. Anderen immers, kunnen daar niets mee. Dat zou tot ongelijke en oneerlijke posities leiden. Ten diepste neem je elkaar dan niet serieus. Liberale en progressieve politici verbinden daar verstrekkende consequenties aan. Eisen van de overheid een consequente neutraliteit en stellen daarmee de positie van bijvoorbeeld het bijzonder onderwijs ter discussie.

Geloof in de politiek

Maar heeft geloof dan nog wél een plaats in de politiek? Mevrouw Hirsi Ali⁴²⁵ vindt, daarin gesteund door haar fractieleiding, dat politiek een seculiere zaak moet zijn. Het geluid dat godsdienst en politiek van elkaar gescheiden moeten worden, zwelt aan. Maar voor ons SGP-ers hebben politiek en godsdienst alles met elkaar te maken. Het geloof doortrekt heel ons leven. Wij kunnen onze geloofsovertuiging toch niet opbergen in ons nachtkastje, als we ons klaar maken voor vertrek naar de politieke arena. Wáár dat maar mogelijk of geboden is, proberen we naar eer en geweten de Bijbel als leidraad te nemen voor wat we zeggen en doen. Als er over de afbraak van het milieu moet worden gesproken, is voor ons het christelijke principe van het bijbels genormeerde rentmeesterschap leidend. Als we over abortus provocatus in discussie gaan, realiseren wij ons dat God als ons aller Schepper en Onderhouder, het opneemt voor álle leven, ook het ongebooren leven. Als we het moeten opnemen tegen hen die smalende godslastering (in reclame en media) geen probleem vinden, doen we dat vanuit het besef dat de Naam van God heilig is en ons allen heilig moet zijn.

Scheiding van kerk en staat?

Liberalen verklaren de scheiding van kerk en staat heilig. Het is volgens hen één van de grondbeginselen voor een vreedzaam samenleven. Daar zijn we het voor een deel mee eens. Het zou ook in onze ogen een slechte zaak zijn als Den Haag zich zou bemoeien met synodebesluiten. Andersom is het net zo onwenselijk als predikanten en andere geestelijken het land gaan regeren. Hun taak is vooral geestelijk en ze moeten zich vooral bij die leest houden. Ook al kunnen ze de politiek terecht aanspreken op

425 De uit Somalië afkomstige ex-moslim A. Hirsi Ali was lid van de Tweede Kamerfractie van de VVD.

het verzaken van waarden en normen, zoals onlangs gelukkig gebeurde in het kader van de evaluatie van de Wet afbreking zwangerschap.⁴²⁶ Langs de lijn van deze verantwoordelijkheid is een intensief contact tussen ‘consistorie’ en ‘stadhuis’ raadzaam en zelfs geboden. De Mozes en Aäronstraat te Amsterdam is daar een mooi historisch voorbeeld van, met een tot in deze tijd strekkende symboliek.⁴²⁷

Maar hiermee houdt de overeenstemming met de liberalen wel ongeveer op. Veel liberalen interpreteren de scheiding van kerk en staat namelijk steeds radicaler. Waar zit de angel voor de seculieren? In het feit dat voor ons de publieke opinie niet de hoogste waarheid is, niet de beslissende norm is. De Bijbel, het onfeilbare Woord van God, is voor ons de hoogste waarheid. De Bijbel is heilzaam en goed voor iedereen, voor christenen die dat geloven, maar ook voor hen die – aangrijpende werkelijkheid – niets met de Bijbel hebben. De maatschappelijke vraagstukken wensen wij in de politieke besluitvorming aan de Bijbel te toetsen. Ook de Grondwet is voor ons zeer belangrijk, daar kan geen enkel misverstand over ontstaan. Een kleine eeuw politieke participatie – de SGP heeft van alle nog bestaande politieke partijen verreweg en met stip de oudste papieren – bewijst dit. Trouwens, elke politicus neemt vanuit vaste uitgangspunten deel aan het democratische proces. Zelfs een van huis uit pragmatische partij als D66 heeft tegenwoordig een ideologische gedrevenheid. Verwezen kan worden naar de haast fanatieke geluiden in de debatten over godslastering en de schepping versus evolutie.

Een cirkel heeft één brandpunt, het middelpunt; een ellips heeft er twee. Dit beeld is van wijlen prof. dr. A.A. van Ruler.⁴²⁸ Kerk en staat zijn voor ons in hun authentieke verscheidenheid de brandpunten van de ene ellips die onze samenleving verbeeldt. Gescheiden verantwoordelijkheden, beide verantwoording schuldig aan God over het gehanteerde normatieve kader.

426 Op 6 maart 2006 richtten de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, de Gereformeerde Gemeenten, de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Hersteld Hervormde Kerk, de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland, de Oud Gereformeerde Gemeenten, de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en de Gereformeerde Gemeenten in Nederland (buiten verband) zich met een brief tot staatssecretaris Ross-van Dorp (CDA) inzake de evaluatie van de Wet afbreking zwangerschap. Daarin wezen zij op de noodzaak om in de voorgenomen beleidsevaluatie ‘het recht op abortus’ ter discussie te stellen.

427 De Mozes en Aäronstraat loopt in het centrum van Amsterdam tussen het Paleis op de Dam (het voormalige stadhuis) en de Nieuwe Kerk.

428 De confessioneel-hervormde prof. dr. A.A. van Ruler (1908-1970) vertolkte de theocratische idealen van Hoedemaker.

Niet op één hoop

De ene godsdienst is de andere niet. Dat lijkt volstrekt duidelijk, maar dat is het voor velen kennelijk niet. Lees een willekeurig boek van enig niveau over fundamentalisme en de kans is groot dat moslimfundamentalisme gelijkgeschakeld wordt, op één hoop wordt gezet met orthodox christendom. Zo bijvoorbeeld ‘Fundamentalism; The Search for Meaning’ van de bekende Engelse auteur Malise Ruthven uit 2004,⁴²⁹ waarin in één adem de uithuwelingspraktijk in Afghanistan én de conservatieve abortuswetgeving in sommige Amerikaanse staten worden genoemd. Grote delen van de intellectuele goegemeente presteren het om bijbelvaste christenen op één hoop te gooien met koranvaste moslims. Typeringen als homo-onvriendelijk, vrouwonvriendelijk, intolerant en antidemocratisch worden op beide groepen op dezelfde wijze toegepast. Bij nader inzien blijken die typeringen gebaseerd te zijn op gebrek aan kennis van het christelijke geloof en de islam en op oppervlakkig waargenomen overeenkomsten.

Wat die onkunde over het christelijke geloof betreft, men lijkt zich maar niet te kunnen voorstellen dat je homoseksualiteit kunt afkeuren zónder homofoob te zijn; dat je mannen en vrouwen verschillende posities kunt toekennen zónder vrouwvijandig te zijn; dat je je kunt bemoeien met de opvattingen van anderen zónder intolerant te zijn en dat je kritiek kunt hebben op de uitkomsten van het democratische proces zónder ondemocratisch te worden. En wat die oppervlakkige overeenkomsten met de islam betreft, het volgende. Christenen zullen nooit zeggen dat je homo’s van flatgebouwen moet afgooien,⁴³⁰ integendeel. Christenen zullen geweld categorisch en overtuigd afwijzen om hun opvattingen breder ingang te doen vinden. Christenen streven geen soortgenoot van het kalifaat na, waarin geestelijke leiders het wereldlijke bestuur domineren, maar aanvaarden uit overtuiging de democratie.

Bijbelgetrouwe christenen nemen een volstrekt eigen positie in. Ze zijn sinds jaar en dag vergroeid met het Nederlandse politieke stelsel en leveren een vreedzame, constructieve bijdrage aan de samenleving. Wij zijn echt uit totaal ander hout gesneden dan fundamentalistische moslims. Maar we passen ook niet in de radicaal-liberale of seculiere mal. Ons wordt verweten dat we ons te weinig hebben aangetrokken van, althans te weinig te hebben gedaan met de Verlichting en het vermeend zegenrijke

429 De historicus Malise Ruthven (geb. 1942) heeft zich vooral bezig gehouden met de islam. Hij was hoogleraar in Schotland en de VS.

430 In 2004 ontstond veel ophef toen bleek dat in de El Tawheed moskee in Amsterdam een boek verkocht en aangeprezen werd, waarin de auteur een pleidooi voerde om homo’s met hun hoofd naar beneden van hoge gebouwen af te gooien.

Verlichtingsdenken. Wij zien dat echter bepaald niet als een gemis, sterker, we hadden en hebben van meet af aan principiële kritiek daar op. In het spoor van de staatsman én Evangeliebelijder mr. G. Groen van Prinsterer⁴³¹ uit de negentiende eeuw veronachtzamen wij het altijd durende geding tussen Geloof en Ongeloof niet. Zijn *Ongeloof en revolutie* is het tot de dag van vandaag waard gelezen en herlezen te worden. Ontmaskerend, ontdekkend en inspirerend. Kortom, we zijn waarlijk niet op één hoop te zetten met fundamentalisten uit welke wereldgodsdienst ook.

Het gelijkheidsbeginsel dan?

Een belangrijk beginsel in de democratie is het gelijkheidsbeginsel. Maar dit beginsel biedt geen toereikende oplossing voor problemen met religie. De toepassing ervan kan zelfs ontaarden in een dictatuur die het juist wenst te voorkomen. Met een beroep op dit beginsel wordt dan aan godsdienstige minderheden het recht ontzegd verschil in kwesties en opvattingen te maken waar de meerderheid dat niet doet. Zo dreigen we in een korset te worden gewrongen.

Scherp geformuleerd: het smalle liberalisme dat behept is met het gelijkheidsbeginsel, betekent – als niet wordt opgepast – een dictatuur voor godsdienstige burgers van ons land. Een dictatuur van de seculieren over de religieuzen. In de woorden van de mondiaal spraakmakende collega mevrouw Hirsi Ali: “Mijn ‘fundamentalisme’ stoelt op de overtuiging dat Gods Woord of Gods stelsel van politiek bedrijven, de sharia, ondergeschikt is aan de liberale samenleving die wij nu hebben.”⁴³² Anders gezegd, zij tolereert op basis van haar seculiere gelijkheidsideologie niet dat wij op basis van ons christelijke geloof verschillen maken. Maar wie is er nu intolerant? Wie spreekt er nu in termen van Jihad, strijd en overwinning? Was het niet het duo Hirsi Ali – Wilders dat destijds in een opiniërend artikel de ‘liberale Jihad’ afkondigde? En was het niet mevrouw Hirsi Ali die de uitspraak van de rechter ten aanzien van de subsidiëring van de SGP beschouwde als ‘een overwinning voor het seculiere deel van het volk’? Zijn wij wel veilig in het Utopia waar zij van droomt? En maar rugdekking krijgen van de huidige VVD-fractie. Wie is nu eigenlijk wel veilig bij wie?

Natuurlijk begrijpen wij heel goed dat men krachtige maatregelen wil tegen radicalisme. Een deel van de moslims blijkt door radicalisering te zijn bekoord. Allerlei deskundigen laten zien dat moslims in hun heilige boek en hun traditie aanknopingspunten kunnen vinden om religieus geweld te rechtvaardigen. De fractienotitie *De Islam*

431 G. Groen van Prinsterer (1801-1876) was de leider van de antirevolutionaire richting. In 1847 verscheen zijn boek *Ongeloof en revolutie*.

432 Zie interview met mw. Hirsi Ali in het *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2005*.

*in huis*⁴³³, geschreven door onze beleidsmedewerker drs. E.J. Brouwer – een notitie die door deskundigen van buiten onze partij om haar scherpe en tegelijk objectieve analyse wordt geroemd – maakt heel helder dat ook wij de ogen open hebben voor bepaalde dreigingen en ontwikkelingen, dat ook wij ons verzetten tegen wat wel heet de islamisering van onze samenleving. Maar men dient te beseffen dat het louter baseren van maatregelen op het gelijkheidsbeginsel, leidt tot het vergelijken van vijgen met dadels. Er is geen enkele reden om mét lastig te integreren moslims óók Bijbelvaste christenen aan te pakken in de uitoefening van hun vrijheden. Waar dit wel gebeurt of dreigt te gebeuren – en er zit een zekere hardnekkigheid in – is dit onhistorisch, onwerkelijk en onheus!

Niet aankoersen op morele chaos

Wie geloof buiten de politieke orde verklaart, loopt het reële risico af te koersen op een morele chaos. Men wenst zich dan niet in te laten met godsdienst. Men beperkt zich tot het formuleren van een aantal basisrechten en vrijheden, waarbinnen de samenleving zich kan en mag ontwikkelen. Men spreekt zich dan niet uit over wat goed of slecht is voor de mens, dat bepaalt het autonome individu helemaal zelf en voor zich alleen. Kiest iemand er voor om apert ongezond te leven (alcohol, drugs, vet en dergelijke), het komt de overheid niet toe zo iemand op andere gedachten te brengen, afgezien wellicht van een welgemeend advies in de sfeer van algemeen opgezette voorlichting. Aldus stelde de woordvoerder gezondheidszorg en sinds kort ook vice-voorzitter van de VVD-fractie zich nog onlangs in de Kamer op. Geen bevoogding, geen betutteling, geen drang of dwang. Eigen verantwoordelijkheid van betrokkenen, is de redenering. Of men die verantwoordelijkheid nu aan kan of niet.

De vraag is echter of de som van al die individuele opvattingen over goed en kwaad leidt tot een optimaal moreel kompas. Leidt één en ander tot een goede en vreedzame samenleving, waar mensen er voor elkaar zijn, elkaar materiële en immateriële geborgenheid bieden? Dat staat zeer te bezien!

Michael Sandel, Amerikaans politiek filosoof, heeft in zijn lezenswaardige boek *Democracy's Discontent*⁴³⁴ (Het ongenoegen van de democratie), laten zien dat de liberale staatsneutraliteit en de morele autonomie van burgers ertoe leiden dat de politiek koers verliest. Staatsneutraliteit en morele zelfbeschikking leiden tot morele chaos. We

433 E.J. Brouwer, *De Islam in huis. Een politieke positiebepaling*, Den Haag 2005

434 Michael J. Sandel, *Democracy's Discontent. America in search of a public philosophy*, Cambridge 1996.

zien dat in ons eigen land om ons heen. Mensen gaan louter voor eigen behoeftebevrediging. De gemeenschapszin brokkelt af, egoïsme neemt de overhand, een afschuwelijk percentage echtscheidingen en kapotte gezinnen is het gevolg. We kunnen ook wijzen op het omgaan met het ongeboren leven en het leven in de schaduw van de naderende dood. De zorg voor het leven onder die omstandigheden moet niet zelden wijken voor het gezonde, krachtige en snelle leven, een leven dat zich hoe dan ook wil ontplooien. Morele chaos. Mensen raken verstrikt in hun eigen vrijheid. Ze raken verzeild in de ellende waarin ze ongedacht terecht zijn gekomen. Uiteraard kost het geen moeite tegenvoorbeelden van mensen te vinden die zich wel degelijk dienstbaar opstellen, die wel degelijk in mensen hun naasten zien. Zij mogen dankbaar worden gememoreerd. De samenleving zal pas echt een onoplosbaar probleem hebben als deze naastenliefde (al dan niet in christelijk perspectief betoond!) weg valt. Intussen kan niemand er de ogen voor sluiten dat verzakelijking en verkillung om zich heen grijpen. Met alle nare gevolgen van dien.

Men zou zich in liberale en seculiere kringen eens ernstig moeten afvragen of hun morele agenda niet te beperkt is. Of zij niet teveel bezig zijn met louter het bestrijden van wat men als uitwassen ziet. Of men nu echt een samenleving wil doen ontstaan waarin iedereen grijs is en niemand zwart of wit.

Over het moeten waarborgen van bijvoorbeeld de veiligheid op straat, zijn we het snel eens. Ook als het gaat om het waarborgen van burgerlijke vrijheden. Maar op andere belangrijke vragen hebben de seculiere jihadisten, in hun fixatie op gelijkheid, nog zo maar geen antwoord. Toch zijn die vragen, gelet op de ‘staat van Nederland’ – een excursie van hoe het er met en in ons land voor staat – onontkoombaar. Het is te hopen dat men zich die vragen stelt. Hoe kunnen we het huwelijk en het gezin beschermen? Hoe houden we onze jongeren op de rails – een 15 procent heeft het moeilijk en komt met maatschappelijke instanties in aanraking – en met welke waarden en normen brengen we ze groot? Hoe brengen we de eerbaarheid terug in het publieke leven? Hoe kunnen we het menselijke leven beschermen, het ongeboren leven, het gebrekkige leven? Hoe kunnen we de rijkdom van Gods goede schepping behouden? Hoe maken we onze solidariteit met de Derde Wereld waar? Deze en dergelijke vragen schreeuwen om een gefundeerd en constructief antwoord, ook als de islam in Nederland door de Verlichting heen zou kruipen, een ideaal dat velen in de politiek koesteren. Wij durven de stelling aan – tegelijk bescheiden én beslist – dat wij vanuit onze christelijke overtuiging en vanuit onze staatkundig gereformeerde beginselen in ieder geval op al die vragen een begin van een antwoord hebben. Nu de seculieren nog!

Met vernieuwde kracht

Voorgaande analyse van wat er ten diepste aan de hand is in onze samenleving, is mede gegeven om de achtergronden te peilen van het vonnis dat de Staat der Nederlanden aan de broek kreeg en er in uitmondde dat we per 1 januari 2006 als partij geen overheidssubsidie meer ontvangen.⁴³⁵ De eerste en enige partij tot nu toe, die dit treft. Er is hoger beroep aangetekend en gezaghebbende juristen willen ons doen geloven dat het vonnis geen stand kán houden. In de politiek hebben we echter geleerd dat er altijd nog een groot verschil zit tussen gelijk hebben en gelijk krijgen. Hoe dit zij en te eniger tijd uit pakt – de finale uitspraak kan nog lang op zich laten wachten – men zal onze partij niet gauw met rust laten. De ultieme vraag die wij aan onze samenleving te stellen hebben, is dan ook of in onze pluriforme samenleving nog ruimte zal zijn voor een minderheid met ‘eigen-aardige’ opvattingen die afwijken van wat mén vindt. Onze visie op de taakverdeling tussen mannen en vrouwen, de bejegening van de homoseksuele praktijk; conflictstof met de postmoderne tijdgeest te over. Ten diepste gaat het er om of er in deze tijd, waarin het gelijkheidsbeginsel de boventoon voert, nog plaats is voor hen die aan de Heilige Schrift onfeilbaar gezag toekennen en wensen te blijven bij klassieke, authentieke exegese er van. Wijlen mevrouw Dales, indertijd minister van Binnenlandse Zaken,⁴³⁶ zei het onomwonden: jullie verstaan van de Bijbel op het punt van de homoseksuele praxis accepteer ik niet als nog terzake doende in het politieke of publieke debat. Dat kwam toen, in de beginjaren negentig van de vorige eeuw, schokkend over. Haar lijn van denken kreeg bij velen een vervolg. Dat maakt de ernst uit van de situatie waarin wij ons heden ten dage bevinden. Dat scherpt ons in om met alles dat in ons is, onder het gebed of de Heere er ons de kracht en wijsheid toe geven wil, met vernieuwde én ook vereende kracht er front tegen te maken.

De omstandigheden dwingen er ons ook toe ons diepgaand te bezinnen op de inrichting van onze partij. De ophef in de laatste maanden van vorig jaar over enkele gecombineerde lijsten met de ChristenUnie heeft glashelder gemaakt dat er ook intern verschillend wordt aangekeken tegen de gevolgen die moeten worden verbonden aan de Schriftgegevens over de plaats en roeping van de vrouw naast en tegenover de

435 Op 7 september 2005 sprak de Haagse rechtbank uit dat de SGP in strijd handelt met het VN-Vrouwenverdrag. Minister Remkes (VVD), minister van Binnenlandse Zaken, zette als gevolg van deze uitspraak de subsidie aan de SGP stop.

436 Minister C.I. Dales (PvdA) maakte als minister van Binnenlandse Zaken deel uit van het derde kabinet-Lubbers (1989-1994). Zij zei dit bij de behandeling van de Algemene Wet Gelijke Behandeling.

man.⁴³⁷ De bezinning op één en ander liep al geruime tijd, maar heeft natuurlijk door het vonnis van de Haagse rechtbank een versnelling gekregen. We zullen er met elkaar uit moeten komen. Er staat veel op het spel.

We moeten ons niet laten drukken in de hoek van de misvatting dat de SGP staat of valt met wat is gaan heten: het vrouwenstandpunt. Het SGP-getuigenis in de politiek omspant het hele leven, beslaat alle beleidsterreinen. Het ‘alzo spreekt de Heere’ is niet afhankelijk van de vraag of de SGP nu wel of geen vrouwen toelaat tot haar vergaderingen, met wel of geen rechten. Het opkomen voor ‘de rechten en inzettingen des Heeren’, het opkomen voor de eer van God in het publieke bestel, de theocratische gedachte als onmisbaar zout in de pap van de parlementaire democratie, kan noch mag ontbreken. Dat moet dus ook niet op het spel komen te staan. Wij hebben allen een zware verantwoordelijkheid in deze tere kwestie, die we door de tijdsomstandigheden waarin we verwickeld zijn geraakt niet langer kunnen ontlopen. Verantwoordelijkheid hebben wij ook voor het pijnlijke feit dat onze inhoudelijke inbreng in het debat in raden, staten en parlement ál te gemakkelijk wordt afgedaan met een simpele verwijzing naar ons ‘vrouwenstandpunt’, waarom we toch niet serieus genomen behoeven te worden.

Uiteraard hoeven we niet in paniek te raken en ons onder druk te laten zetten. Wel zijn we gehouden om een eerlijke inhoudelijke afweging te maken. Het zit mij wel eens dwars dat vastgesteld moet worden dat een bepaald thema, door de loop der dingen, ook onder ons niet meer onbevangen besproken lijkt te kunnen worden. Dat zou toch anders behoren te zijn. Het vrouwenstandpunt is zo’n thema. Hoe zwaar beladen het ook is geworden, een open gesprek in gebondenheid aan de Heilige Schrift erover dient toch mogelijk te zijn en te blijven. Een welgemeend en tegelijk klemmend beroep op allen in de partij is op zijn plaats, om de overwegingen en voorstellen terzake die ons hoofdbestuur binnen afzienbare tijd hoopt aan te bieden, serieus en welwillend te willen overwegen. Opdat ons nageslacht ons niet zal kunnen verwijten dat we te weinig oog hebben gehad voor de kern van waar het ons bij het regeerambt nu precies om gaat. En waardoor de continuïteit van het onvervalste christelijke getuigenis in de politiek, ingebed in de traditie van Reformatie en Nadere Reformatie, langs de lijnen van de ‘aloude staatkundig gereformeerde beginselen’ op het spel kwam te staan. Bezinning

437 De vraag was of SGP-kiesverenigingen bij de gemeenteraadsverkiezingen gemeenschappelijke lijsten met de ChristenUnie mochten indienen waarop vrouwelijke kandidaten van de ChristenUnie op een verkiesbare plaats stonden.

op de vraag waar de grenzen van het regeerambt getrokken moeten worden, is niet op voorhand hetzelfde als inleveren van principes of het verzaken van ons beginsel.

Gemeenteraadsverkiezingen

Het voert te ver in dit verband uitvoerig in te gaan op de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen. Dat zal ongetwijfeld in ander verband nauwkeurig gebeuren. Het totale beeld voor onze partij stemt tot dankbaarheid, vooral door de trouw onder onze kiezers. Hier en daar was er winst, tegelijk zijn er op plaatselijk vlak ook teleurstellingen te verwerken. Restzetels die vorige keer werden gehaald, gingen nu toch weer verloren. In drie plaatsen verdwenen we na tientallen jaren helemaal uit de raad. Dat komt hard aan. De gekozen raadsleden wensen we de nodige kracht en wijsheid toe van de Heere. Het is onze wens en bede dat het onze fracties gegeven mag worden met vernieuwde kracht aan het werk te gaan.

Als gezegd, de uitslagen zullen per gemeente nauwgezet worden bekeken. Maar het valt in ieder geval op dat we in sommige plaatsen stemmen verloren hebben, waarvan de les moet zijn dat we een uiterste poging moeten inzetten bij bijvoorbeeld de kandidaatstelling, om de hele breedte van onze interkerkelijke partij daarbij zichtbaar te betrekken. Dat dit in bepaalde plaatselijke situaties moeilijk is, zal waar zijn. Dat dit er alleen maar moeilijker op is geworden na de pijnlijke verwickelingen in het Hervormde segment van onze achterban per en na 1 mei 2004, zal ook waar kunnen zijn.⁴³⁸ Laten we er voor waken dat kerkelijke kwesties onze vanouds interkerkelijke partij niet binnen worden gesleept. Het behoren tot de ene of andere kerk is op zichzelf nooit doorslaggevend geweest, maar de hartelijke verbondenheid aan de beginselen van onze partij. Willen we als partij de weg naar de toekomst met vernieuwde kracht kunnen gaan, zo de Heere ons die geven wil bij leven en welzijn, dienen we in afhankelijkheid van Hém elkaar ook vast te houden. In saamhorigheid en hartelijke verbondenheid, die zo nodig enige inschikkelijkheid gemakkelijk opbrengen.

Met stijgende verbazing overigens hebben we via de media kennis genomen van uitspraken, gedaan door vooraanstaande CU'ers, dat de samenwerking tussen CU en SGP eerder schadelijk is, dan positief. Dergelijke geluiden te vernemen uit kringen die decennia lang juist hebben gepleit voor die samenwerking ter wille van een zo sterk

438 Een deel van de hervormde SGP-ers ging mee bij het samengaan van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch Lutherse Kerk tot de Protestantse Kerk in Nederland op 1 mei 2004. Een ander deel wilde buiten deze fusie blijven en ging naar de Hersteld Hervormde Kerk.

en eensgezind mogelijk christelijk geluid in de politiek, vraagt om verheldering en verantwoording.

De gemeenteraadsverkiezingen hebben een flinke ruk naar links opgeleverd. Links heeft omgerekend naar de landelijke schaal, een nipte meerderheid in de Tweede Kamer. De huidige coalitie heeft sterk verloren. Vooral D66 en de VVD hebben daardoor een groot probleem. Het CDA kan dat ook nog krijgen! Want de onrust na een zo groot verlies steekt doorgaans vroeg of laat de kop op. Premier Balkenende zal alle zeilen moeten bijzetten om de rust in eigen gelederen te bewaren. Het kabinet loopt een risico op instabiliteit. Deze omstandigheid zou er toe kunnen leiden dat het kabinet de rit toch niet kan uitzitten.⁴³⁹ Hoe dit zij, er moet heel wat gaan veranderen om de PvdA-voorman Bos uit het Torentje te houden. Nog veertien maanden te gaan voor het kabinet Balkenende-II, doet men er goed aan zich dit te realiseren.

Over instabiliteit gesproken

Over instabiliteit binnen onze landsgrenzen gesproken, er buiten is het helaas al niet anders. Het jaar 2005 was in internationaal opzicht een veelbewogen jaar. De landen rond de Indische Oceaan maakten de trieste balans op van de verwoestende uitwerking van de tsunami op tweede Kerstdag 2004. Later, in 2005, werd Pakistan getroffen door een zeer zware aardbeving. De kusten van Midden-Amerika en het zuiden van de VS werden geteisterd door orkanen van ongekende kracht. De AIDS-epidemie maakte vele nieuwe slachtoffers.

Bijzondere aandacht moeten we hebben voor de toenemende godsdienstige spanningen in de wereld. Het vele religieuze geweld en de heftige reacties van moslims op de Deense cartoons⁴⁴⁰ laten zien dat de islam zich steeds agressiever profileert. Heel gemakkelijk kunnen deze spanningen rond de islam overslaan naar West Europa en ook ons land treffen. In de wereld van de globalisering weten moslims zich wereldwijd met elkaar verbonden en kunnen we zo'n cartoonkwestie niet meer afdoen als een buitenlandse aangelegenheid. Vanuit bijbels perspectief zijn deze ontwikkelingen zeer zorgwekkend. Immers, de islam vertoont – in de nadrukkelijke ontkenning van Christus' godheid – antichristelijke trekken. Zie maar de positie van christenen, die

439 Op 30 juni 2006 kwam het tweede kabinet-Balkenende (CDA-VVD-D66) ten val door een breuk met coalitiepartner D66. Dit leidde tot vervroegde verkiezingen.

440 Het Deense dagblad *Jyllands-Posten* drukte op 30 september 2005 twaalf cartoons af over Mohammed en de islam.

in veel islamitische landen worden vervolgd. Dat moet in eerlijkheid worden gesteld. Maar dat leidt niet tot een soort vrijbrief om wat in de islam als heilig wordt beschouwd maar onbelemmerd en grof op de korrel te kunnen nemen. In het volle besef moslims daardoor diep te kwetsen. En zo de vrijheid van meningsuiting te misbruiken. Een dergelijk gedrag is toch moeilijk als verantwoordelijk te kenschetsen. De apostel Paulus ging het godsdienstgesprek als geen ander in ernst en bewogenheid aan, maar hield de vervolgte gemeente te Rome wél voor dat zij, indien het maar enigszins mogelijk was, zoveel in hen was, vrede te houden met alle mensen.⁴⁴¹ Het zou dus niet altijd mogelijk blijken te zijn, maar men zou er goed en wijs aan doen dat toch met alle kracht te proberen. Spotprenten van de gewraakte soort laten zich maar moeilijk op deze noemer brengen. De vrijheid van meningsuiting en persvrijheid zijn voorname rechten. Kom daar maar eens om in veel van de islamitisch georiënteerde landen! Dat is één kant. Maar ze kunnen ten onzent ook onverantwoord worden misbruikt. Dat is de andere kant. Bepaalde dingen doe je gewoon niet! Als het goed is. Dingen die je voor de wet mág doen, hoef je nog niet te doen. Bepaalde dingen doe je niet in de richting van moslims noch in de richting van christenen noch in de richting van wie ook. Kwetsen, dat doe je gewoon niet! Laat staan dat daar een recht op zou bestaan. Trouwens, wat wil je er mee bereiken? De Bijbel leert ons dat “het geloof de wereld overwint”.⁴⁴² Op dát geloof komt het voor ons allen zéker nu aan. Wie volharden zal tot het einde, zal zalig worden. De uitholling van binnen uit, de zwakte van en verdeeldheid tussen christenen, geeft andere religies met daaraan verbonden extremistische varianten meer kansen. Een geestelijk vacuüm wordt altijd wel weer opgevuld. Wat staat ons te wachten? Redenen te over om met vernieuwde kracht op te komen voor het authentiek christelijke getuigenis in onze samenleving, in de politiek ook. Opdat er aandacht komt voor de wortels van dreigende ontwrichting en instabiliteit. Dan alleen kunnen fundamentele en duurzame oplossingen worden gevonden.

Bedreigde regio's

De haat van moslims concentreert zich in sterke mate op Israël. In Iran is een nieuwe president aangetreden met een zeer agressieve anti-joodse houding.⁴⁴³ In Libanon is Hezbollah tot de regering toegetreden. In Egypte heeft de moslim Broederschap forse winst geboekt bij de verkiezingen. En in de Palestijnse Gebieden heeft Hamas zelfs

441 Romeinen 12,18.

442 1 Johannes 5,4.

443 De religieus-conservatieve Mahmoud Ahmadinejad werd op 3 augustus 2005 president van Iran.

een absolute meerderheid behaald. Meer dan ooit komt het aan op sterke solidariteit met Israël, een verbondenheid die de SGP blijvend tot uitdrukking wil brengen. En op het stellen van ononderhandelbare eisen aan islamitische regimes en groeperingen in het Midden-Oosten: een ondubbelzinnig afzweren van terrorisme, een ondubbelzinnig erkennen van Israëls bestaansrecht. De SGP heeft daarom recent, namens een Kamermeerderheid, de regering aangespoord om geen enkele financiële steun te verlenen aan terroristische organisaties als de Hamas-beweging zolang aan die voorwaarden niet is voldaan. Laat de ‘vrede over Israël’⁴⁴⁴ alsook over de buurvölker in deze steeds weer bedreigde regio, voortdurend voorwerp van ons gebed zijn.

In het najaar heeft onze fractie voor de moeilijke afweging gestaan om wel of geen steun te verlenen aan de uitzending van Nederlandse militairen van Uruzgan, een gevaarlijke provincie in Zuid-Afghanistan. Nederland wil daar, als NAVO-lidstaat, een bijdrage leveren aan de bestrijding van het terrorisme en het bevorderen van stabilisatie en wederopbouw. Dat is ook in Nederlands eigen belang. Als de terroristen weer vaste voet aan de Afghaanse grond krijgen, zullen zij zich weer voorbereiden op nieuwe aanslagen in de Westerse wereld. Na veel gesprekken, hoorzittingen met deskundigen en Kamerdebatten, heeft de SGP-fractie uiteindelijk een overtuigd ‘ja’ uitgesproken. We erkennen de grote risico’s, maar zien tegelijk dat er grote belangen op het spel staan en dat onze regering er alles aan doet wat menselijk mogelijk is om er een veilige missie van te maken. We hopen en bidden dat ‘onze mensen’ mogen slagen in hun missie. Dat ze behouden mogen thuis komen. En dat Afghanistan, en daarmee de internationale wereld, weer een stukje veiliger wordt.

Israël, Irak, Afghanistan en nog wel andere regio’s, die om onderscheiden redenen bedreigde regio’s zijn, moeten met niet aflatende inzet en steeds weer vernieuwde krachten worden geholpen, opdat er vrede zou kunnen komen, zijn of blijven.

Beleidsterreinen onder druk

a. De agrarische sector

De agrarische sector staat onder grote druk. Het wordt steeds moeilijker om een renderende bedrijfsvoering te behouden. Dat is voor deze hardwerkende sector zeer ontmoedigend. Er zijn diverse oorzaken. Het Europese gemeenschappelijke landbouw-

444 Zie de Psalmen 125 en 128.

beleid (GLB) dat vele jaren positieve effecten had voor ons land, vraagt nu drastische ingrepen om een definitieve omslag te kunnen verwerklijken van de te duur geworden productiesteun naar inkomensondersteuning en de zogeheten plattelandsontwikkeling. De onderhandelingen op het terrein van de wereldhandel (WTO) vragen daarenboven ruimte voor de minder ontwikkelde landen om hun producten op de wereldmarkt te kunnen afzetten. Op het punt van bijvoorbeeld de suikerteelten – in ons land de suikerbieten – betekent dat het laten van nogal wat veren. De onderscheiden landbouwsectoren moeten zo inspelen op de prijsvorming op de wereldmarkt en dat vergt een scherpe concurrentie. Vaak betekent dat schaalvergroting op bedrijfsniveau, een ontwikkeling die we overigens met gemengde gevoelens waarnemen.

Binnen onze landsgrenzen spelen dan nog de vrij strikte milieunormen en de inpasbaarheid in natuur en landschap. Zolang door ons land strengere eisen worden gesteld dan in de ons omringende landen, treedt oneerlijke concurrentie in. Die strengere eisen zijn niet altijd te voorkomen vanwege de specifieke kenmerken van ons land: laag en dus dicht bij het grondwater, dichtbevolkt, intensieve teeltwijzen en dergelijke. Maar overigens dient er te worden gestreefd naar een gelijk speelveld voor alle lidstaten binnen Europa, een level playing field, zoals dat heet.

Belangrijke thema's zijn de voedselveiligheid, het dierwelzijn en de diergezondheid. Wie denkt dan niet met vrezen en beven aan de dreiging van enkele ons land naderende dierziektes. De vogelgriep en de varkenspest. We zijn de gevolgen van eerdere uitbraken binnen ons land en daarbuiten nog lang niet vergeten.⁴⁴⁵ Ze werken nog steeds na in de betreffende sectoren en nu zijn de dreigingen al weer dichtbij. Het is vurig te hopen dat het God behagen mag deze gesels ons en onze agrarische ondernemers te besparen. Tégen verdienste, dat is waar. Maar het zou uiterst pijnlijk zijn. Diverse bedrijven zouden dit, menselijk gesproken, niet overleven. Het is volstrekt duidelijk dat álle betrokkenen tot het uiterste moeten gaan om gezamenlijk met vernieuwde krachten al het hun mogelijke moeten doen om door zorgvuldige bedrijfsvoering 'insleep-risico's' te voorkomen. Bidt en werkt!

Dankbaar stellen we vast dat onze fractie een positieve bijdrage heeft mogen leveren aan het vergemakkelijken van bedrijfsovernames in de landbouw. De 'gulden-vlies-

445 In 1997-1998 was er een omvangrijke uitbraak van varkenspest, in 2003 was er een vogelgrieppepidemie. In beide gevallen vonden massale ruimingens plaats.

regeling' is opengesteld en er wordt veel gebruik van gemaakt.⁴⁴⁶ Kennelijk werd in een grote behoefte voorzien. Fijn dat dit na lange tijd van aanhouden lukte.

b. Het bijzonder onderwijs

De positie van het bijzonder onderwijs staat opnieuw onder druk. De vrijheid van onderwijs, het befaamde artikel 23 van onze Grondwet, is de jaren door steeds weer een onrustig bezit. Maar nu gaat het wel erg diep. De opkomst van de islam heeft velen in de politiek gebracht bij het pleidooi kerk en staat radicaal van elkaar te scheiden. Godsdienst zou daarom uit het door de overheid bekostigde onderwijs moeten worden gehaald. Het Liberaal Manifest van de VVD – richtinggevend voor het eerstkomende verkiezingsprogramma – zegt het zo: “Vanuit liberale beginselen is er geen goede reden te bedenken waarom de staat scholen op religieuze grondslag zou financieren. Voor zover bijzondere scholen in het huidige financieringssysteem een voordeel genieten ten opzichte van openbare, dient de staat dit te corrigeren. Liberalen vinden in beginsel dat het onderwijs niet langs religieuze lijnen moet zijn georganiseerd. Het onderwijs – en des te meer de kennis die wordt onderwezen – is niet katholiek, protestants, islamitisch of atheïstisch, maar seculier. Samen met de ouders vormt het onderwijs kinderen tot burgers die in de publieke ruimte met hun medeburgers kunnen samenleven (goed burgerschap). Dat moet de toetssteen zijn waarlangs de vrijheid van onderwijs wordt gelegd.” Er wordt een wijzigingsvoorstel voor artikel 23 van onze Grondwet aan verbonden. Naast de VVD zijn D66, de SP en in mindere mate, maar toch ook Groen Links en de PvdA (een meerderheid dus) gevoelig voor deze benadering. De een heeft dan seculiere motieven, de ander sociale. Er ligt zelfs een initiatief-wetsvoorstel uit deze hoek om algemene toegankelijkheid van scholen, ook in het bijzonder onderwijs, te bevorderen. Het gaat dus opnieuw spannen rondom de vrijheid van onderwijs. Het is duidelijk dat met vernieuwde en niet aflatende kracht tegen deze trend front moet worden gemaakt. Niet uit behoudzucht als doel in zichzelf, maar om onderwijs bij een opengeslagen Bijbel mogelijk te laten blijven. Daar zijn genoeg inhoudelijke, principiële argumenten voor.

c. Het midden- en kleinbedrijf

Het midden- en kleinbedrijf maakt een moeilijke tijd door. Prijzenoorlogen, werkgelegenheid, Winkeldiefstallen en dergelijke. Een werkbezoek op uitnodiging van de

446 In 2005 kwam na jarenlange aandring van de SGP een steunmaatregel tot stand voor jonge boeren en tuinders (tot 40 jaar) die bedrijfsovername gemakkelijker maakte. Zo kan er medefinanciering worden aangevraagd voor investeringen.

landelijke koepel van deze ondernemingen, MKB-Nederland, bracht er ons toe het voor deze sector op te nemen. Wij kregen een motie aanvaard om door ramkraken getroffen winkeliers, die hun bedrijf via forse investeringen weer overeind moeten zien te krijgen, daarbij betekenisvol te ondersteunen.⁴⁴⁷ Aan de uitwerking van één en ander wordt nog gewerkt. Wel is dit een voorbeeld van hoe onze fracties in het parlement en in andere verbanden constructief proberen mee te denken en te werken.

Een beetje minder Europa

Spectaculair was de uitslag van het referendum over wat is gaan heten de Europese grondwet. Nadat het in Frankrijk op een neen was uitgelopen, deed ook onze bevolking een niet voor tweeërlei uitleg vatbare uitspraak.⁴⁴⁸ Dit document werd naar de prullenbak verwezen. Dat leverde een flinke dreun op voor onze regering en de fracties die hun zinnen op aanvaarding hadden gezet. Zij zagen de uitslag, door ons welkom geheten, als een historische vergissing. Sindsdien is het kommer en kwel in Europa. Onze bezwaren richtten zich op de pretentie en ambitie van het document, dat ook nog niet een verwijzing naar het christelijke gedachtegoed mocht meedragen. Het humanisme wél en het christendom niet als richtinggevend waardencomplex voor de historische ontwikkeling tot het Europa van nú; wie komt op zulk een onterecht selectieve onderscheiding! Wij niet, in elk geval.⁴⁴⁹ De vraag 'hoe nu verder met Europa' houdt velen bezig. Toch maar weer er mee door gaan, alsof er niets is gebeurd, lijkt geen haalbare kaart. Het zou natuurlijk ook volstrekt onterecht zijn. Hoe dit echt verder gaat, moet worden afgewacht. Maar vele commentatoren houden het er op dat vooreerst de ziel uit Europa is. Om op de thema's waar dat geëigend is tussen lidstaten samen te werken, hoef je wat ons betreft helemaal niet verder samen te gaan. En dan is er nog genoeg te doen, alleen al de 'opvang' van de tien nieuw toegetreden lidstaten met nog enkele kandidaten op de stoep: Bulgarije, Roemenië en op termijn Turkije.

447 Na een werkbezoek aan een kledingzaak die diverse keren te maken had met ramkraken, heeft Van der Vlies in oktober 2004 bij de behandeling van de begroting van Economische Zaken een motie ingediend (29800 XIII, nr. 30) om de hoge beveiligingskosten in verband met criminaliteit eenvoudiger aftrekbaar te maken. Daar wilde de regering eerst niet aan. Het volgende jaar is bij de behandeling van de begroting Economische Zaken weer een dergelijke motie ingediend (30 300 XIII, nr. 39). Daar is uiteindelijk een regeling uit voortgevloeid.

448 Bij het referendum van 1 juni 2005 werd de zogenoemde Europese Grondwet door 61,6 procent van de opgekomen kiezers afgewezen. In Frankrijk had op 29 mei 2005 54,9 procent van de kiezers tegen het voorstel voor een Europese Grondwet gestemd.

449 Zie voor de argumentatie ook de notitie *Kiezen op een kruispunt* van de Eurofractie ChristenUnie-SGP, Rotterdam 2003.

De hand en de knip

Een minister van Financiën heeft traditiegetrouw de hand stevig op de knip. Toen het kabinet Balkenende-II aantrad, was daar ook alle reden voor. Er moest drastisch worden bezuinigd. Ook wij waren daar van overtuigd. Zie ons verkiezingsprogramma en het daarbij horende financiële kader. Intussen zijn ingrijpende maatregelen genomen die wij (waar even mogelijk) hebben gesteund. Bijstandswetgeving, de wetgeving voor arbeidsongeschiktheid, het nieuwe stelsel van zorgverzekeringen met daarin gelukkig nog een door ons bewerkstelligde regeling voor gemoedsbezwaarden, de Wet op de maatschappelijke ondersteuning waarin we keuzevrijheid voor cliënten wisten te bedingen, om niet nog meer te noemen. Rode draad door dat alles is dat burgers meer op hun eigen verantwoordelijkheid worden aangesproken, maar ook de ruimte krijgen daarin eigen accenten te leggen en keuzes te doen. Vast staat dat dit alleen geldt voor mensen die deze eigen verantwoordelijkheid ook aan kunnen. Anderen, die dat om uiteenlopende redenen niet gegeven is, mogen niet tussen wal en schip raken. Ouderen, chronisch zieken en gehandicapten bijvoorbeeld. De discussie concentreerde zich vaak op de effecten van de beoogde veranderingen voor deze doelgroepen. Wij hebben aan die discussie een eigen bijdrage geleverd en hopen dat te blijven doen. Dat was ook de inzet van het motto van de SGP-jongeren voor de campagne in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen: kiezen voor kwetsbaar. Een motto dat wij hebben overgenomen. Deze belofte verplicht!

Het kan ook in onze ogen niet zo zijn en blijven dat elke keer weer de hogere inkomensgroepen er beter van af komen dan de lagere. Dat beeld dient zoveel mogelijk te worden gecorrigeerd. De minister van Financiën zal, uiteraard op een weldoordachte wijze, de hand dus van de knip moeten doen. Niet dat de torenhoge staatsschuld er ineens niet meer toe zou doen of om te boek gesteld te worden als een goedlachse en gulle gever, maar wel als een bewindspersoon die draagvlak voor zijn straffe beleid zoekt. De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen dwingt ook tot een kritische bezinning. Men zal het toch niet lijdzaam afwachten totdat 'Links' de macht in Den Haag volgend jaar overneemt? Onze voorspelling is dat er in de komende, nog resterende maanden veel 'leuke dingen' voor de mensen zullen worden gedaan. In de hoop daarmee de kiezersgunst om te buigen. De uitstraling van het huidige kabinet moet wat mens-vriendelijker worden. Het vreemdelingenbeleid moet gekenmerkt worden door een vertrouwenwekkende balans tussen rechtvaardigheid én barmhartigheid. De inkomenseffecten van diverse maatregelen per 1 januari 2006 moeten over de onderscheiden inkomensgroepen meer gelijk worden getrokken. Dat was ook de inzet van het dezer dagen begonnen voorjaarsoverleg met organisaties van werkgevers en werknemers.

De roep van hoe het beter kan in dit land, klinkt van twee kanten. Van links, onder aanvoering van de heren Bos (PvdA) en Marijnissen (SP): veel socialer en humaner, is hun boodschap. Van rechts, met als nieuwkomer Wilders en in zijn kielzog de onder ons ook bekende Spruyt:⁴⁵⁰ ‘weg’ met de bevolkingsgroepen van nationale herkomst, maar vooral van andere etnische afkomst die zich niet onvoorwaardelijk wensen te voegen naar onze rechtsregels. Alsof dat allemaal gewoon kán door samenballing van alle conservatieve krachten, waarvoor dan authentiek christelijke motieven moeten worden opgeschort, wat een knieval voor de secularisatie zou betekenen. Het is een illusie te denken dat de fricties in onze samenleving zó kunnen worden opgelost. Maar ook anderen hebben hun eigen benadering: de heer Rouvoet van de Christen-Unie bijvoorbeeld, hamert op het aambeeld van het christelijk sociale profiel. Hij ziet zich nogal eens genoopt om het linkse imago dat vele commentatoren in de media zijn fractie bij herhaling toeschrijven, van zich af te schudden.

Wat onze lijn betreft, wij zullen ‘naar eer en geweten’ blijven in de lijn die wij neerzetten onder het motto ‘Tot Uw dienst’.⁴⁵¹ God lief te hebben en dus op te komen voor Zijn rechten en inzetten, en de naaste lief te hebben als onszelf. De verkiezingscampagne voor de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen, uiterlijk in 2007,⁴⁵² is begonnen! Laten we eerlijk zijn, het gaat opnieuw spannen! De uitslag ligt in Gods hand vast. Maar we zijn wel verantwoordelijk voor ons doen en laten. Laten we een partij mogen vormen die eensgezind is, zorgvuldig is naar elkaar en anderen toe, waar anderen van ‘aflezen’ dat we een principiële en hechte ‘club’ zijn. Laten we bidden om en werken aan een verblijdend resultaat. Mensen, de handen ineen; op het ene moment gevouwen, op het andere ‘aan de ploeg geslagen’. Het één gedragen en gericht door het andere.

Koninklijk Huis

Vorig jaar mocht stil worden gestaan bij het vijftienvigjarige jubileum van onze koningin. Op zeer waardige en toegewijde wijze nam zij de positie van ons staatshoofd een kwart eeuw in. Daar mogen we de Koning der koningen wel diep dankbaar voor zijn. Veel is over haar hoofd heen gegaan. Veel heeft ze ook in familiekring, juist ook de laatste jaren, moeten meemaken. Haar geliefde echtgenoot, Prins Claus, en haar ouders ontvielen haar. Naast dit intense verdriet waren er ook de vreugdevolle mo-

450 B.J. Spruyt (geb. 1964), voorheen politiek redacteur van het *Reformatisch Dagblad*, was nauw betrokken bij de oprichting van de Burkestichting en later werkzaam voor het Tweede Kamerlid G. Wilders.

451 SGP-verkiezingsprogramma 2003-2007.

452 Deze vonden plaats op woensdag 22 november 2006.

menten: de huwelijken van haar zonen, de geboorten van haar kleinkinderen. Wij wensen haar uit de grond van ons hart toe dat zij in rijke mate mag ondervinden wat zij als bede bij haar inhuldiging verwoordde: “Mijn Schild en de betrouwen, zijt Gij, o God, mijn Heer”. Deze wens strekt zich uiteraard uit tot de gehele familie van het Huis van Oranje. In het bijzonder ook tot ons kroonprinselijk paar met hun kinderen. Onze diepe wens is vooral ook dat zichtbaar mag worden dat zij in het spoor van Gods Woord en Wet willen gaan, zoals dat in de belijdenis van de kerk van de Reformatie tot uitdrukking komt. Het heeft ons onlangs – om een concreet voorbeeld te noemen – diep verdriet gedaan dat opnieuw de zondag misbruikt werd voor een fotosessie.⁴⁵³ Wat zou er een positieve voorbeeldwerking vanuit gaan als zij bewust voor een andere dag zouden gekozen hebben.

Met vernieuwde kracht

Wij zijn mensen van vlees en bloed. De omstandigheden kunnen wel eens ter neer slaan. Maar het oog moet en mag op God gericht zijn. Hém loopt niets uit de hand. Hij heeft het ook toegezegd dat we onze weg op hem mogen afwentelen en dat Hij dan voor ons zal zorgen. Daar hoort wel iets bij, niet als ontbindende bepaling of voorwaarde bij Zijn belofte, maar wel als oprecht geestelijke houding aan onze kant. Hoe zouden we onze weg op Hem kunnen afwentelen, zónder verootmoediging en schuldverslagenheid over onze zonden en ongerechtigheden, onze tekortkomingen en afdwalingen? In het volbrachte offer van de Heere Jezus Christus aan het kruis op Golgotha is volkomen vergeving en verzoening aangebracht en te vinden. Daardoor wordt alles radicaal nieuw! Daardoor komt alles in een nieuw daglicht en perspectief te staan. Dan ontspruit in ongekend rijke mate vernieuwde kracht! Dat gunnen we iedereen in en buiten de politiek, in en buiten onze partij. Dat hebben we allemaal nodig. Die genade bidden we allen toe. Dan kan worden ingestemd met het psalmvers:

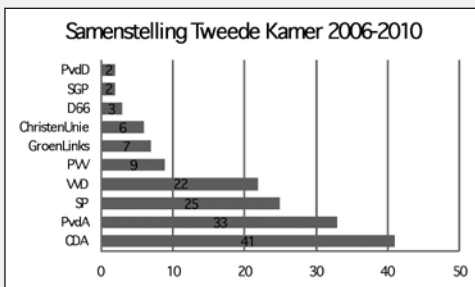
*Ik ben op 't diepst verdrukt; ai, schenk mij, HEER,
Vernieuwde kracht, sterk naar Uw woord mijn leven.
Merk op in gunst, mijn God, hoe ik U eer;
Hoe hart en mond vrijwillig' offers geven;
Ai, zie daarop met welgevallen neer;
Laat in mijn hart Uw rechten zijn geschreven.⁴⁵⁴*

453 Op zondag 17 juli 2005 vond op het landgoed De Eikenhorst voor de pers een fotosessie plaats van het kroonprinselijk gezin.

454 Psalm 119 vers 54 berijmd.

KABINET BALKENENDE-IV (2007-2010)

De verkiezingsuitslag van 2006 betekent verlies voor de PvdA (9 zetels) en de VVD (6 zetels). De SP boekt een enorme winst van 16 zetels. De PVV komt vanuit het niets met 9 zetels in de Tweede Kamer. De ChristenUnie weet haar zetelaantal te verdubbelen. Het CDA wordt voor de derde keer achtereen de grootste partij. Na diverse verkennende besprekingen blijkt een regering van CDA, PvdA en SP niet mogelijk. De coalitieonderhandelingen leiden uiteindelijk tot het kabinet Balkenende-IV dat bestaat uit CDA, PvdA en ChristenUnie. Interessant is dat de fractieleiders van deze drie partijen: Balkenende, Bos en Rouvoet alle drie studeerden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, die toen nog een gereformeerde grondslag had. Daarom werd wel van het 'VU-kabinet' gesproken.

Voorste rij v.l.n.r.: E.M.H. Hirsch Ballin, A. Rouvoet, J.P. Balkenende, HM Koningin Beatrix, W.J. Bos, M.J.M. Verhagen en G. ter Horst;

Achterste rij v.l.n.r.: A.G. Koenders, J.P.H. Donner, M.J.A. van der Hoeven, J.M. Cramer, R.H.A. Plasterk, E. van Middelkoop, C.M.P.S. Eurlings, G. Verburg, A. Klink en C.P. Vogelaar

De regering gaat aan de slag onder het motto van het hoofdlijnenakkoord 'samen werken, samen leven'. Het kabinet wil werken aan het herstel van vertrouwen in elkaar en de samenleving, de overheid zal mensen als bondgenoot tegemoet treden, maar ook zo nodig grenzen stellen. Doordat er de afgelopen jaren ingrijpende hervormingen hebben plaatsgevonden, is er een solide financiële basis om te investeren in de toekomst. De eerste honderd dagen besteedt de regering aan het rondreizen door het land om in contact te treden met maatschappelijke organisaties. Vervolgens wordt het akkoord op hoofdlijnen uitgewerkt in een beleidsprogramma. Eén van de kabinetsplannen heet 'Samenwerken aan Nederland'.

Voor het eerst in de Nederlandse parlementaire geschiedenis komt er een minister voor Jeugd en Gezin (Rouvoet, CU) echter zonder eigen departement. In 2008 worden Centra voor Jeugd en Gezin gerealiseerd. Dit zijn centrale punten op lokaal niveau waar ouders, kinderen, jongeren en professionals terecht kunnen met vragen over opvoeding.

In 2008 komt Nederland in een kredietcrisis terecht die spoedig wordt gevolgd door een economische recessie. Om de crisis te bestrijden komt er onder andere een crisis- en herstelwet waardoor het mogelijk wordt de procedures rond grote bouw- en infrastructurele projecten te versnellen. Bedrijven die door de crisis in de problemen komen, krijgen de wettelijke mogelijkheid werktijdverkorting in te voeren. In 2009 wordt deze mogelijkheid vervangen door de deeltijd-WW. Verder worden twintig ambtelijke werkgroepen ingesteld om de mogelijkheden tot bezuinigingen te onderzoeken.

De besluitvorming over een eventuele verlenging van de militaire missie in de provincie Uruzgan in Afghanistan is een heikel punt. In februari 2010 blijkt dat de tegenstellingen tussen de regeringspartijen CDA en ChristenUnie enerzijds en de PvdA anderzijds onoverbrugbaar zijn. Dit heeft tot gevolg dat de PvdA-bewindslieden hun ontslag aanbieden. De CDA- en CU-bewindslieden blijven aan in een demissionair kabinet dat de lopende zaken zal behandelen en de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni 2010 voorbereidt. Dit betekent dat zogeheten controversiële onderwerpen niet meer mogen worden behandeld. De Tweede Kamer stelt een lijst op van 300 onderwerpen die controversieel worden verklaard. Duidelijk is dat de oppositie het kabinet maar weinig speelruimte meer gunt. De val van het kabinet heeft tenslotte tot gevolg dat Van der Vlies zijn termijn als Kamerlid en fractievoorzitter van SGP met één jaar zag worden bekort.

31 maart 2007

UW GUNST, UW TROUW, UW WOORD⁴⁵⁵

“Alles wat de Heere, onze God, met ons doet, is heerlijkheid, wijsheid en majesteit, ofschoon wij het op het moment zo niet bekijken...” Woorden uit een brief van dr. H.F. Kohlbrügge⁴⁵⁶ aan zijn moeder, toen een diepe beproeving hem trof. Hij zal hartelijk hebben ingestemd met Psalm 40, waaraan ik de titel van deze partijrede ontleen. Een psalm die ons bepaalt bij het komende lijden en sterven van de Heere Jezus Christus. Daar staan we naar de orde van het kerkelijke jaar, in de christelijke gemeenten juist ook deze weken bij stil. Koning David mag zijn toevlucht in dagen van strijd en beproeving nemen tot God en Hem om Zijn weldaden en trouw prijzen. Vanuit die geestelijke houding kwam hem zijn zoveelste psalm, deze veertigste, over de lippen en uit het hart. Een getuigenis over ‘de meerdere Davidszoon’,⁴⁵⁷ over Zijn vrijwillige overgave, over Zijn offer, over Zijn werk. Hij leert er zich helemaal aan toevertrouwen. Dat loopt uit op verwondering en het roemen van Gods weldaden. Hoe kán het anders! “Uw weldadigheid en Uw trouw verheel ik niet in de grote gemeente.”⁴⁵⁸

Er kunnen wel bladzijden van tekortschieten, zonden en schuld te over zijn in ons levensboek, maar toch...! Ondanks dat alles, waarover wij ons te schamen en te veroetmoedigen hebben, is het verzwijgen van ‘Uw gunst, Uw trouw en Uw woord’ toch onmogelijk. Eerder zullen de stenen spreken, dan dat wij daarover zwijgen kunnen. Ja, juist dán! De Heere God heeft er recht op, Hij is het eeuwig waard. Koning David ging er zijn volk in voor, eeuwen later trok de door zijn kerk miskende Kohlbrügge⁴⁵⁹ zich er geestelijk aan op. De persoonlijke vraag is of wij ook iets kennen van die geestelijke houding, nu de omstandigheden waarin wij politiek, en in zeker opzicht ook als partij verkeren, niet zondermeer gunstig te noemen zijn. Ons past dankbaarheid en waardering voor alles wat we mogen hebben. Tegelijk mogen we onze ogen niet sluiten voor wat er gaande is.

455 Naar aanleiding van Psalm 40 vers 5, berijmd.

456 Dr. H.F. Kohlbrügge (1803-1875) was predikant in het Duitse Elberfeld.

457 Christus.

458 Psalm 40,11.

459 Kohlbrügge werd in 1827 afgezet als proponent van de Hersteld Lutherse Kerk en vervolgens geweigerd als lid van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Statutenwijziging

Opnieuw ligt een veelbewogen jaar achter ons. De partij nam in juni vorig jaar een historisch besluit dat naast mannen nu ook vrouwen lid kunnen zijn.⁴⁶⁰ Een zorgvuldige voorbereiding van dit besluit ging er aan vooraf. Intensief is er over van gedachten gewisseld. Het was van het begin af aan duidelijk dat niet iedereen zou kunnen instemmen met dit besluit. We mogen er dankbaar voor zijn dat onze partij, die om het zogeheten ‘vrouwenstandpunt’ heel veel te verduren heeft gehad en dat nóg heeft, de discussie die organisatorisch en principieel onontkoombaar was, op een waardige wijze heeft gevoerd. Overigens wordt nu van de plaatselijke afdelingen verwacht dat deze statutenwijziging correct wordt verwerkt. Een gevoelige kwestie die om wijsheid en doortastendheid vraagt.

Het is mijn oprechte wens dat ieder die de staatkundig gereformeerde beginselen van harte steunt, bij de partij betrokken mag worden, zijn en blijven. De ernst van de tijd waarin wij met onze roeping gesteld zijn, vergt eensgezindheid en dus gezamenlijk optrekken onder het gebed of de Heere ons ook in de toekomst gezegen wil.

Vijfentwintigjarig jubileum

Persoonlijk mocht ik een hartverwarmende tijd beleven rondom de herdenking van het feit dat ik vijfentwintig jaren lid mocht zijn van de Tweede Kamer.⁴⁶¹ Dankbaarheid past tegenover Hem Die daartoe de gezondheid en de krachten gaf. Graag wil ik het hoofdbestuur en daarin de hele partij uit de grond van mijn hart bedanken voor de vele verrassingen die men mij in dit verband bereidde. Uiteraard betrek ik daarbij ook graag de fractie, die zich niet onbetuigd liet. Mede namens echtgenote en verdere familie van harte dank. Er zijn vele goede woorden en wensen uitgesproken. Lof werd toegezwaaid. Wat mij betreft: onverwachts en ook onverdiend. Hoe dat zij, overtuigd en met klem wil ik opnieuw wijzen op het begin van Psalm 115: “Niet ons, o HEERE, niet ons, maar Uw Naam geef eer, om Uwer goedertierenheid, om Uwer waarheid wil!”

Kabinetscrisis

Een derde gebeurtenis die de maand juni van 2006 tekende, was de heuse kabinetscrisis met als gevolg vervroegde verkiezingen eind vorig jaar. De neo-liberalen van D66 verlieten namelijk, na een intern zeer onrustige tijd, het kabinet. De aanleiding was gelegen in het fors aangezette en door ons op hoofdlijnen gesteunde beleid van

460 Daarvoor bestond, vanaf 1995, voor vrouwen de mogelijkheid van het buitengewoon lidmaatschap.

461 Dit jubileum werd op 10 juni 2006 in Amersfoort herdacht. Zie ook: M. de Bruyne, J. de Jong en C.G. van der Staaij (red.), *Van der Vlies 25 jaar Kamerlid. 10 juni 1981-2006*, Den Haag 2006.

de minister voor Vreemdelingenzaken en integratie, mevrouw Verdonk. Zij bleek als geen ander in staat met enige regelmaat een groot deel van de Kamer tegen zich in het harnas te jagen. Diverse malen overleefde zij een motie van afkeuring. De druppel die uiteindelijk de emmer deed overlopen, was haar overhaast naar buiten gebrachte conclusie dat aan het lid van de Tweede Kamer, mevrouw Ayaan Hirsi Ali, ten onrechte de Nederlandse nationaliteit en het daarbij horende paspoort was verstrekt. Deze collega had onwaarheid gesproken over haar persoonsgegevens, op grond waarvan de conclusie onontkoombaar zou dienen te luiden dat het paspoort nooit als aan haar uitgegeven mocht worden beschouwd. Met als harde consequentie dat zij ten onrechte lid was van ons parlement, dat (terecht natuurlijk) is voorbehouden aan Nederlanders.

Een conclusie, die in binnen- en buitenland veel stof heeft doen opwaaien. Het ging immers om een VVD-kamerlid dat de aandacht op zich had weten te vestigen over de door haar fel afgewezen elementen uit de islam die zouden rechtvaardigen dat moslimvrouwen onderdrukt worden. Deze militante opstelling bracht haar wereldwijd veel lof. Daarenboven aarzelde ze niet zich ook pregnant duidelijk uit te laten over de rol van religie in het publieke domein. Ook de SGP moest het daarbij ontgelden. In een rechtstreekse confrontatie tussen haar en mij, via een door *NRC-Handelsblad* georganiseerde discussie op de Haagse campus van de Universiteit van Leiden,⁴⁶² bond zij wel wat in over de SGP, maar hield zij tegelijk de grondtonen van haar kritiek op diverse consequenties van religie in de politiek recht overeind.

Het kabinet Balkenende-II ging zonder D66 verder als het kabinet Balkenende-III.⁴⁶³ Dat was een minderheidskabinet, dat verkiezingen zou uitschrijven en enkele nog reserterende hete hangijzers van de zogeheten hervormingsagenda van Balkenende-II door het parlement zou loodsen. Bij dat laatste ging het nog vooral om de wetgeving ten aanzien van de winstbelasting, een in het vooruitzicht gestelde lastenverlichting voor het bedrijfsleven. Eén en ander lukte, omdat voor de aanhangig gemaakte wetsvoorstellen, waaronder ook de begrotingswet voor het jaar 2007, steeds een parlementaire meerderheid bleek. De kleine SGP-fractie speelde daarbij soms een beslissende rol. Dat past ook bij ons keurmerk van degelijkheid en betrouwbaarheid. Voorstellen die dat verdienen, krijgen als altijd onze steun. En kritiek blijft, waar dat nodig is, onzerzijds niet uit.

462 Op 20 december 2005. De (verkorte) bijdragen van de twee debaters stonden diezelfde dag op de opiniepagina van *NRC Handelsblad*.

463 Dit was een minderheidskabinet van CDA en VVD.

Verkiezingen

De vervroegde verkiezingen zijn gehouden op 22 november vorig jaar. De uitslag is bekend en ook in de kring van onze partij voldoende beoordeeld. Velen hebben zich opnieuw voor een goede uitslag ingezet. De regionaal georganiseerde campagne-avonden werden zonder uitzondering massaal bezocht betrokken jongeren en ouderen. Dit alles gebeurde in het besef van de afhankelijkheid van Gods zegen. De uitslag was positief,⁴⁶⁴ zij het dat de derde zetel, waarop stilletjes was gehoopt, er niet in zat. Het komt er nu op aan ‘stil te berusten in Zijn beleid’, zoals Psalm 131 dat uitdrukt. En ons moedig en sterk te gedragen in de toekomst op weg naar de volgende verkiezingen, zo de Heere wil en wij leven. Om met ons verkiezingsprogramma ‘naar eer en geweten’ voor ogen, een getuigende en constructieve bijdrage te leveren aan de politieke besluitvorming.

Zonder subsidie

Natuurlijk is het wel eens moedbenemend als we na het beruchte vonnis tegen de Staat der Nederlanden met als bevel onze partij geen subsidie meer te geven, omdat we niet zouden voldoen aan het VN-vrouwenverdrag,⁴⁶⁵ tot nu toe inderdaad geen subsidie krijgen. We menen daar toch wel recht op te hebben. De statuten zijn vorig jaar gewijzigd. Een stap in de goede richting, aldus het Clara Wichmann proefprocessenfonds, maar nog lang niet genoeg. Het feit dat er geen vrouwen op onze kandidatenlijsten staan, is hun een doorn in het oog. Ze zullen er ons, zoals het er naar uitziet, mee blijven achtervolgen. Een ingewikkeld kluwen van processen is het gevolg. Ons hoofdbestuur heeft er maar werk mee.

Niet ontmoedigd

Moedbenemend, zéker nu de juridische procedures nog veel tijd nemen ook, maar niet definitief ontmoedigend. Immers, we mogen ons bemoedigd weten door wat de titel van deze rede uitdrukt. Uw gunst, Uw trouw, Uw woord. De gunst van God, die meer sterkt dan de meest uitgezochte spijze. De trouw van God die onwankelbaar is en blijft tot in eeuwigheid voor hen die Hém oprecht willen dienen. Het woord van God dat de enige waarheid is en spreekt van Hém, de Heere Jezus Christus, Die dé Weg, dé Waarheid en hét Leven is. Het woord ook, dat ons wijst op Zijn rechten en inzetten, Zijn

464 De SGP won 2961 stemmen, het stemmenpercentage bleef gelijk.

465 Op 7 september 2005 sprak de Haagse rechtbank uit dat de SGP in strijd handelt met het VN-Vrouwenverdrag. De minister van Binnenlandse Zaken, Remkes (VVD), zette als gevolg van deze uitspraak de subsidie aan de SGP stop.

geboden en beloften, en dat spreekt over de roeping en het ambt van de overheid als Gods dienaar. In dat woord komt het helder naar voren dat alle mensen God moeten vrezen, Zijn geboden hebben te gehoorzamen. Dat betaamt ons allen! Het is de diepste drijfveer van de SGP om daarvan met alle ernst die in ons is, te blijven gewagen. Land en volk tot zegen! Wij mogen dat nog altijd doen. Wat een verwaardiging, wat een schone taak en roeping. Zeker, wij volbrengen die opdracht met veel gebrek. Dat zij eerlijk toegegeven. Er is ook wijsheid bij nodig om dit op een wijze te mogen doen die niet onnodig verzet wakker maakt. We moeten ook zo veel mogelijk, als het even kan, vrede houden met alle mensen. Maar dat kan niet altijd, als dat zou betekenen dat we het iedereen naar de zin moeten maken. Dat kan nu eenmaal niet. Het gaat uiteindelijk om de eer van God in het dienen en gehoorzamen van wat Hij billijk van ons vraagt.

Kabinetsformatie

De uitslag van de verkiezingen liet een vlucht van de kiezers uit het midden zien. De SP van Marijnissen won sterk op links, Wilders met zijn Partij voor de Vrijheid, deed het goed op de rechterflank van het politieke spectrum. Overigens mocht ook de Christen-Unie winnen en het zetelaantal verdubbeld zien.⁴⁶⁶ Daarmee mag deze partij, waarmee wij al jaren samenwerken, van harte worden gefeliciteerd. Het voert nu te ver om nauwkeurig na te gaan hoe de kabinetsonderhandelingen zich hebben voltrokken. We kennen allen het resultaat. Kort gezegd: met de SP zat het er niet in, GroenLinks had geen trek. Bleef over een combinatie van CDA, PvdA (door de uitslag tot elkaar veroordeeld) met de ChristenUnie. Een combinatie goed voor 80 zetels, een meerderheid dus. Voor het eerst in de parlementaire geschiedenis van ons land, maakt de Christen-Unie deel uit van een coalitie. Dat is een opmerkelijk en tot voor kort voor welhaast onmogelijk gehouden feit. Dat in een tijd waarin religie toch naar de achterbank van de samenleving leek te zijn verwezen, nu onmiskenbaar een christelijk accent van de nieuwe kabinetsploeg af straalt.

We beleefden een tijd waarin de individualisering de trend zette, een individualistische inslag zich versterkte, de ontkerkelijking diepe sporen trok en de marginalisering van het christelijke geluid in de samenleving onder ogen moest worden gezien. Was een honderd jaar geleden onze natie nog doordrenkt van het christelijke gedachtegoed, nu zijn we één van de meest geseclariseerde landen ter wereld. En nu dit! De vraag dringt zich op of we, dit alles overziende, te maken hebben met een blijvende trendbreuk of

466 De SP won 16 Kamerzetels, de PVV 8 en de ChristenUnie 3.

met een voorbijgaande oplossing die werd geboren uit verlegenheid over het feit dat andere mogelijkheden niet voorhanden waren. De heren Balkenende, Bos en Rouvoet hebben om het hardst betuigd dat hun coalitie méér is dan een verstandshuwelijk tussen hun partijen. Het tegendeel was het geval: de vonk was overgesprongen. Ze wilden echt met elkaar, met als grote doel Nederland veiliger, schoner en duurzamer te maken. Hoe dit zij, er liggen kansen voor de komende vier jaren. Wie zou niet vurig wensen dat deze in positieve zin kunnen worden benut? Dat zal echter lang niet allemaal vanzelfsprekend zijn en gemakkelijk gaan. De ongemeen fel oplaaiende reacties op het regeerakkoord wijzen daar op.

Fel verzet

Wanneer we die felle reacties willen peilen, komen we terecht bij het uitdrukkelijke streven van radicaal-liberale, anti-religieuze en dus ook anti-christelijke stromingen in de politiek om religie terug te dringen tot de privé-sfeer. Een streven dat haaks staat op het klassieke liberalisme. Men voelde zich gelukkig bij de gedachte dat ‘de geest van de jaren zestig’ (van de vorige eeuw) Nederland zou hebben bevrijd van het juk van de kerk, die de samenleving een intolerante moraal oplegde. Een humaan respect voor de mens om zijn levenssfeer naar eigen geweten zoveel mogelijk zelf te bepalen, was toch dé publieke moraal geworden? Orthodoxe christenen moeten eindelijk maar eens leren verwerken dat ze hun grip op de samenleving zijn kwijtgeraakt. Ze dienen zich daar ook bij neer te leggen. Ze moeten eindelijk eens een toontje lager zingen. Het schema van deze ‘verlichte moderniteit’ moet als definitief doorgebroken worden beschouwd en dat moet koste wat kost zo blijven. Men laat zich deze ‘verworvenheid’ niet meer afpakken.

De vermoorde politicus Fortuyn zei het indertijd zo: “Alleen een godsdienst die ‘door de Verlichting heen’ is gegaan, kan deel hebben aan de moderniteit”. Bij het geliberaliseerde christendom vond hij dat wel het geval, bij de islam niet. Ook de orthodox-christelijke stromingen vallen in deze gedachtegang onder dat laatste oordeel. Oud-collega Hirsi Ali ging nog een stap verder. Zij suggereerde een absolute tegenstelling tussen zo ongeveer alle religie enerzijds en de gesecculariseerde moderniteit anderzijds. Dit zijn twee signalen van een verbeterde gevoerde strijd om ‘de scheiding van kerk en staat’, ‘secularisering’, ‘gelijkheid van seksuele geaardheden’ en andere neoliberale dogma’s. Zo werd ‘de scheiding van kerk en staat’ een soort toverformule om andersdenkenden monddood te verklaren, als zou alle vorm en uiting van religie (zelfs grondwettelijk!) naar de privé-sfeer zijn verbannen. Er zou zo een dusdanig taboe op religie in de publieke sfeer rusten, dat zelfs ook alle godsdienstig gemotiveerde bijdragen aan

het publieke debat op voorhand ongeldig worden verklaard. Deze redenering treft ons staatkundig gereformeerde politieke optreden in het hart. Ze moet als onwerkelijk, onhistorisch en onheus worden afgewezen. Het kan absoluut niet zo zijn, dat wij onze godsdienstige levensovertuiging thuis laten als we op weg gaan naar het politieke debat en breder, als wij beantwoorden aan onze roeping in de samenleving, waar en hoe dan ook. Trouwens, dat doen liberalen, socialisten en anderen toch ook niet met hun levensbeschouwing?

Is deze door ons dus gewraakte opvatting toch niet over haar hoogtepunt heen? Religie is toch weer 'in'? Enkele recente rapporten, van het Sociaal Cultureel Planbureau en van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, maken dat duidelijk.⁴⁶⁷ Op zichzelf is deze deels aangetoonde en deels veronderstelde tendens de moeite waard. Het is altijd winst als mensen zich weer meer gaan afvragen wat hun diepste drijfveren zijn en zich daarmee bezig houden en tot de erkenning komen dat de maat der dingen niet in henzelf, maar buiten hen ligt. Hernieuwde aandacht voor godsdienst en religie betekent echter nog geen Reveil in de ware zin van het woord. Dan immers, zou het besef leven en groeien dat geborgenheid, heil en geluk alleen in te wachten zijn van Hém Die er toe opwekt: "Wendt u naar Mij toe, wordt behouden, alle gij einden der aarde! Want Ik ben God, en niemand meer."⁴⁶⁸ Zo, en zo alleen, wordt religie 'religie van het Kruis'. Die al-
léén is heilzaam, zij brengt tot de verwondering: 'Uw gunst, Uw trouw, Uw woord!'

Religie terug?

Tegenwoordig identificeren veel mensen zich niet meer met een religieuze traditie, weten zich niet langer alleen thuis bij eigen kerk en cultuur, maar mengen elementen uit verschillende tradities die passen bij hun eigen, individuele levensstijl. Dit leidt tot een fundamentele omslag. Het is niet meer de kerk die mij leert en zegt wie ik ben en wat ik moet geloven en doen. Ik ben het zelf die wel bepalen zal wat de kerk nog voor mij kan betekenen en moet doen. Niet een kerk of religie waarin de 'bediening der verzoening' centraal staat, maar een netwerk voor contact en inspiratie. Niet langer een gemeenschappelijk beleden waarheid en een daaruit voortvloeiend moreel besef, maar een moraalopvatting door strikt individuele keuze en morele intuïtie. Van overheidswege werken aan het besef bij burgers van waarden en normen is dan betutteling, tegeltjes-

467 Op 7 december 2006 publiceerde het SCP het Sociaal en Cultureel Rapport 2006 onder de titel *Investeren in vermogen*. Op 19 december 2006 verscheen het WRR-rapport *Geloven in het publieke domein. Verkenningen van een dubbele transformatie*.

468 Jesaja 45,22.

wijsheid en dergelijke schimpscheuten meer. En bleef het nu nog bij schimpscheuten, ze zouden zijn ter weerstaan. Het gaat dieper, men wenst geen afscheid te nemen van de bevochten moderniteit. En toch zou, wat onze cultuur betreft, dit afscheid nog slechts een kwestie zijn van tijd. Aldus de jubileumbundel van de CSFR 'Strijdbaar of lijdzaam' over de positie van christenen in het publieke domein.⁴⁶⁹

De moderne mens heeft zijn eigen graf gegraven. Stelselmatig is gewerkt aan eigen innerlijke leegte. Dat vacuüm zoekt vulling. De fundamentalistische islam kan zich sterker maken in onze Westerse samenleving naarmate die zelf leger is aan fundamenteel gedachtegoed. De snelle groei van immigratie uit niet-westerse landen heeft Nederland en het seculiere volksdeel er van in het bijzonder, overvallen en in verwarring gebracht. Dat is in het bijzonder af te lezen van de richtingstrijd binnen het liberalisme. Bijvoorbeeld de VVD lijkt verscheurd te zijn over de vraag: Wat is liberalisme? Is dat een radicaal, religieusvrijdend liberalisme of een open, tolerant liberalisme dat onder ogen ziet dat de voorgestane individuele keuzevrijheid inhoudt dat ook gekozen kan worden voor ónliberale beginselen. Tolerantie bestaat nu eenmaal in het toestaan van meningen die men zelf hartgrondig verwerpt. Zonder de hoop en het perspectief dat het ooit anders wordt. Nu het regeerakkoord en de presentatie en sfeer er omheen suggereren dat het onverwachts en ongedacht toch anders wordt of kan worden, lopen liberalen en neo-liberalen eensgezind te hoop.

Regeerakkoord

Terug naar het regeerakkoord. De inkt er van was nog niet droog, of het tumult brak los. Welke poets heeft Rouvoet met zijn gewonnen onderhandelingsresultaat, ons nu gebakken? Het kan toch niet zo zijn dat de klok tientallen jaren wordt terug gedraaid? Men doelde op de passages in het akkoord over bijvoorbeeld de ambtenaar van de burgerlijke stand die een gewetensbezwaar heeft tegen medewerking aan het sluiten van een huwelijk tussen mensen van hetzelfde geslacht, over bijvoorbeeld de alineas over de medisch-ethische dilemma's. Na zware maatschappelijke en politieke strijd verworven rechten op een abortus voor de ongewenst zwangere vrouw of op euthanasie als er ondraaglijk wordt geleden of dat men zich in een uitzichtloze situatie bevindt, kunnen echt niet meer worden terug gedraaid. Dat laten we niet gebeuren! Iemand als de heer Pechtold van D66 drukte het heel indringend uit. Als ik op mijn uiterste kom te liggen, wil ik noch de kerk noch de staat aan mijn bed (hij bedoelde om te zeggen

469 G. van den Brink en E. van Burg (red.), *Strijdbaar of lijdzaam. De positie van christenen in het publieke domein*, Heerenveen, 2006.

wat ik in mijn omstandigheden nu wel of niet mag), maar dan wil ik in absolute vrijheid eventueel samen met mijn geliefden kunnen beslissen of, hoe en wanneer ik er een einde aan wil. Dat maakt de wet mij nu mogelijk, dat moet onverkort zo blijven. Over het te overwegen alternatief van adoptie voor een abortus provocatus, zijn veel artsen al snel terughoudend, zo niet afwijzend. Past toch niet meer in deze mondige tijd! Over de ‘trouwambtenaar’ stonden de media bol van de opwinding. Bij het COC, de toonaangevende homobewegingen, bij linkse fracties in diverse gemeenteraden, bij burgemeester Cohen van Amsterdam die nu een opvatting vertolkte die haaks staat op wat hij indertijd als staatssecretaris bij de verdediging van de betreffende wet in het parlement beloofde.⁴⁷⁰ Verbazingwekkend, aangrijpend en verdrietig tegelijk.

Uitholling van binnen uit

Maar nog meer dan de aanvallen van buiten, zijn de optredens van binnen de coalitie die het regeerakkoord relativeren of ondermijnen, ons opmerken waard. Zij geven ons verontrusting in over wat het regeerakkoord nu wel beoogt of juist niet. Zéker de CU benadrukt dat er het één en ander ten goede verandert, terwijl uit de hoek van de PvdA op een gedreven wijze wordt gesteld dat er nauwelijks iets wijzigt ten opzichte van de huidige praktijk. De heer Bos (vice-premier) begon er al mee op het partijcongres van zijn partij, de PvdA, die zich moest uitspreken over het bereikte akkoord. Niks wettelijke bescherming voor gewetensbezwaarde ambtenaren van de burgerlijke stand, integendeel, hij riep raadsleden op zich er voor in te zetten dat in hun gemeente geen nieuwe ‘trouwambtenaren’ met een gewetensbezwaar worden aangesteld. En staatssecretaris mevrouw Bussemaker is openlijk en uitdagend in de media bezig die de betekenis van de paragraaf over medisch-ethische thema’s uit het akkoord te minimaliseren. Het gaat dan vooral om abortus en euthanasie. Aan rechten er op wordt absoluut niet getornd. Dat is haar uitdrukkelijke stelling. En de wettelijke termijn van vijf wachtdagen, kan in het geval van de zogeheten overtijdbehandeling met de daarvoor beoogde flexibele wachttijd ook wel vijf minuten lang zijn.

Wij hebben dat alles verbouwereerd aangehoord. Als het inderdaad hierbij zou blijven zijn genoemde passages uit het regeerakkoord niet meer dan een lege huls. Wij protesteren hier tegen. Daar zal stelling tegen moeten worden genomen, door óns, maar ook vooral door de ChristenUnie. Trouwens, als dit de trend wordt van omgaan met en interpreteren van het regeerakkoord, wordt het een grote teleurstelling. Ik wil de CU ertoe oproepen: laat het zo ver niet komen. Een door ons ingediende motie

470 M.J. Cohen (PvdA) was van 1998-2001 staatssecretaris van Justitie in het tweede kabinet-Kok (PvdA-VVD-D66).

in het debat over de regeringsverklaring, waarmee we probeerden helderheid te verkrijgen over de interpretatie van de passage in het regeerakkoord over de huidige en toekomstige ‘trouwambtenaar’ met een gewetensbezwaar tegen het ‘homohuwelijk’, kreeg geen steun van andere fracties, zelfs niet van het CDA en de CU. Wij hebben dat uiteraard als zeer verdrietig ervaren. Het is niet te hopen dat deze gang van zaken maatgevend wordt voor vergelijkbare kwesties in de nabije toekomst. Het lijkt erop dat de PvdA zich er voor beijvert om de christelijk-ethische punten te minimaliseren en dat is kwalijk. Als dát de vonk is die is overgesprongen in Beetsterzwaag,⁴⁷¹ dan zeker koud vuur!

Gebod nodig

Het regeerakkoord onderscheidt zich in sommige opzichten positief van eerdere. Grote aandacht voor jeugd en gezin, voor het feit dat we gemeenschappelijke verantwoordelijkheden dragen en er met elkaar uit moeten zien te komen, voor diverse ethische kwesties op een wijze die ons aanstaat. We hebben daar dankbaarheid over uitgesproken. Dan letten we vooral op wat er in staat en wat we in het verleden node misten. Gelegd naast ons verkiezingsprogramma, blijft er nog heel veel te wensen en op grond van ons beginsel en onze visie dat de overheid als Gods dienaar heeft op te treden, ook veel te eisen. Ook voor de ChristenUnie zal dat zo zijn. Het is uiteindelijk eindresultaat van een intensief onderhandelingstraject. Onderhandelen, een kwestie van geven en nemen om er zo goed en herkenbaar mogelijk uit te komen. Voor dat proces heb je in de politiek begrip. Je ontkomt er niet aan compromissen te sluiten, concessies te doen om met de andere partijen tot overeenstemming te komen. Maar het zou toch ten diepste moeten gaan om een trendbreuk met het verleden, voor zover het betreft zaken die we met overtuiging vanuit onze diepste motieven in de achterliggende jaren hebben gemeend te moeten bestrijden. Zo bezien, lijken de lijnen toch te veel ongewijzigd vanuit de kabinetten Balkenende II en III naar zijn vierde kabinet te zijn doorgetrokken. Ik zeg niet dat het dus allemaal niets voorstelt, wel moeten juist wij er de vinger bij blijven leggen dat het helaas nog veel te weinig is. Daar komt nog bij dat papier geduldig is, maar dat het nu aankomt op de verwerkelijking van één en ander. De daad bij het woord. De verwachtingen moeten nu nog wel worden waargemaakt. Bidt en werkt! Dat geldt ons allen, ieder op eigen plaats en in eigen verantwoordelijkheid.

471 Op 3 januari 2007 begon de kabinetsformatie in het Friese Beetsterzwaag.

Functie van waakhond

Betekent dit nu onvoorwaardelijke steun? Na de ‘paarse’ kabinetten waren die van Balkenende een verademing. Zo hebben we dat indertijd ervaren. Het hoeft geen betoog dat we in dit licht juist ook déze coalitie verwelkomen. Het was ook de coalitie die wij direct na de verkiezingen als meest haalbare en werkbare aan Hare Majesteit hebben aanbevolen. Dat verplicht tot zorgvuldigheid! Het zou nu ook een onchristelijke houding betekenen als we alles wat denkbaar is – en er is inderdaad het één en ander denkbaar! – van meet af in het werk zouden stellen om het kabinet en daarin vooral de ChristenUnie het leven zuur te maken. Gesteld dat de meest goede voornemens leven, dan nog zijn die niet per omgaande gerealiseerd. Er is tijd voor nodig. Maar het moet er dan wel een keer van komen. Men zal het van ons begrijpen als we daaraan wel steeds blijven herinneren. Dat gaat om de goede dingen, bij die minder zijn moeten we kritisch zijn en blijven. Dat kan toch niet anders? Wie anders dan wij, de enige christelijke partij buiten de coalitie, moeten de wacht betrekken bij de agenda van de met de bijbelse waarden en normen in verband te brengen punten in de politieke arena. Zo zijn we inderdaad een waakhond voor de ChristenUnie en het CDA, zoals de VVD dit is voor het CDA en SP respectievelijk GroenLinks het zijn voor de PvdA. Maar dat niet alleen, eigenlijk moeten we een stap verder gaan. Het is onze roeping land en volk, dus parlement en regering, op te roepen tot een beleid dat in harmonie is met wat God ons in Zijn Woord en Wet als zegenrijk voorhoudt. Een waakhond is trouw aan zijn baas en slaat daarom bij onraad aan. Met dit altijd ook wel weer ergens mankgaande beeld voor ogen: de SGP waakhond voor het hele land, voor overheid en onderdaan. Soms moet dat helaas een kwestie zijn van doorbijten. Maar alleen om onraad af te wenden. ‘Onraad’ door ontwikkelingen in het overheidsbeleid, door elementen in wetten en regels die ons in gevaar brengen of doen blijven dat we de gunst van God gaan ontberen, waardoor Zijn trouw over ons land en volk scherp wordt beproefd, waarmee Zijn woord wordt genegeerd. Dat zou ver af doen blijven van de jubel van het geloof, bijvoorbeeld in Psalm 40: Uw gunst, Uw trouw, Uw woord!

Samen...

De eerdere kabinetten onder leiding van de heer Balkenende lagen onder vuur ten aanzien van de band die zij onderhielden met de samenleving. Het zou te veel zijn gegaan langs de lijn van ‘zonder u, over u’. Te weinig maatwerk, te weinig de menselijke maat. Het is daarom verstandig dat dit kabinet inzet op samspraak met de samenleving. Samen werken, samen leven; het motto van het regeerakkoord. Maar dit ‘polderen’ mag geen excuus worden voor een tekort aan daadkracht, visie en tempo. In overleg met geledingen uit de samenleving worden in het eerstkomende paar maanden de

plannen verder ontwikkeld en daarna ontvouwd. Deze aanpak hoeft de verantwoordelijkheid van onze regering om leiding te geven aan ons land, niet in de weg te staan. Als correctie op een in individualisering veel te ver doorgeschoten samenleving, kan een hernieuwd besef van gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid gemeenschapszin en draagvlak voor beleid doen opbloeien. Iemand zei heel treffend, dat aan het samen werken en samen leven, het samen bidden zou moeten worden toegevoegd. Gebed als uiting en vrucht van een doorleefde afhankelijkheid en geestelijke houding. Die notie is wezenlijk en dus onmisbaar!

Hoe verder met Europa?

Het valt op dat het regeerakkoord van de nieuwe coalitie een zwaar accent zet bij het feit dat we onderdeel uitmaken van de Europese Unie. We zouden ons dat, zo is de mening, veel meer en beter moeten realiseren. Voor onze welvaart zijn we daarvan ook in hoge mate afhankelijk. Heel veel van onze nationale wetgeving wordt bepaald door Brussel en in Straatsburg. Dat valt inderdaad allemaal niet te ontkennen. Wij zien ook wel dat er een oplossing moet komen voor de situatie die is ontstaan nadat de ‘Europese grondwet’ in ons land en Frankrijk werd afgewezen. De Europese Unie is onlangs sterk uitgebreid en vooralsnog lopen de directe belangen van de lidstaten behoorlijk uiteen. Andere kandidaten staan op de stoep om toegelaten te worden, waaronder Turkije, een land dat bijvoorbeeld de mensenrechten nog lang niet op orde heeft. Christenen worden er nog altijd achtergesteld. Wat zijn trouwens de buitengrenzen van het Europa dat men voor ogen heeft? Moet daarover niet eens een fundamentele discussie worden gevoerd? Hoe deze discussie ook wordt beslecht, men moet minder ambities hebben die uiteindelijk eindigen in één Verenigd Europa. Men moet ook de grondslag van onze Europese beschaving erkennen in de joods-christelijke traditie. Onbegrijpelijk, dat men daar zo afwijzend tegenover staat.

Wij kiezen voor de toekomst van Europa voor het model van samenwerking van soevereine staten. Uiteraard is samenwerking nuttig en onontkoombaar op diverse beleidsterreinen. Ik denk aan het thema veiligheid, mede in het licht van het internationaal vertakte terrorisme, ik denk aan de immigratieproblematiek (het vreemdelingen- en vluchtelingenvraagstuk), aan inburgering en integratie. Ik denk aan het terrein van het milieubeleid, de verontreiniging van lucht en water. Aan het dilemma van de klimaatverandering. We leven niet op een eiland, zonder verbinding van welke aard ook met onze omgeving. Ik denk niet in de laatste plaats ook aan het gemeenschappelijk gevoerde landbouwbeleid. Landbouw en visserij staan voor indringende hervormingen, die in Brussel worden bedacht en gevraagd. Niet alleen ‘Brussel’ moet beseffen wat dit

op bedrijfsniveau en in de daarbij betrokken gezinnen allemaal teweeg brengt, ook onze eigen overheid moet zorgen voor geleidelijkheid en fatsoenlijke overgangstermijnen. Waar nodig moet er geld beschikbaar zijn om een koude sanering te voorkomen en de nodige omschakelingen te ondersteunen. Alle inspanningen moeten er op zijn gericht dat landbouw en visserij op een renderende en duurzame wijze verder kunnen voortbestaan. De vanzelfsprekendheid dat dit kan, zijn we al lang voorbij. Voor de kwaliteit van het platteland en van karakteristieke gemeenschappen rond de visserijhavens luistert onze aanpak nauw.

Jeugd en gezin

Wij steunen de hernieuwde aandacht voor jeugd en gezin. Dit thema krijgt een extra accent in de minister voor Jeugd en Gezin.⁴⁷² Het is ook een thema waarbij de kleine christelijke partijen het verschil in de politiek kunnen maken.

Deze aandacht sluit naadloos aan op de eerste prioriteit uit onze eigen verkiezingscampagne. Wij hebben gedurig op het aambeeld geslagen van opnieuw te investeren in de opvoeding van onze kinderen en in de begeleiding van onze jeugd. Te veel jongeren groeien in een mankerende omgeving op, krijgen vroeger of later te maken met de hulpverlening, geven zich over aan overmatig alcoholgebruik, verlaten vroegtijdig hun school of opleiding en raken van lieverlede aan lager wal of vallen in verkeerde handen. Gelukkig gaat het de meeste jongeren al met al naar menselijke maatstaven gerekend wel goed, maar voor een te groot en groeiend deel geldt dat niet. Veel werk aan de winkel dus. We hebben het dan allereerst over de voorname taak van de ouders, over het onderwijs, over het verenigingsleven dat zich vooral op jongeren richt, over de moderne media en het zogeheten uitgaansleven. Veel activiteiten op dit nieuwe beleidsterrein richten zich op de combinatie van betaalde arbeid en zorg in gezin of familie, op het afhouden van verslavingen, op moreel en zedelijk gedrag en uiteindelijk op de discussie over waarden en normen. Qua aandachtsvelden moet de invulling van het ministerschap voor de heer Rouvoet een kolfje naar zijn hand zijn. Tegelijk moet worden onderkend dat hij ook zal stuiten op gevoeligheden en weerbarstige praktijken, diep ingeslepen gewoontes en dergelijke. Wij ervaren alles bijeen een bijzondere betrokkenheid bij dit beleidsterrein.

Islamisering en de stijl van Wilders

Die betrokkenheid is er ook bij een thema als de oprukkende islamisering van onze

472 A. Rouvoet, de leider van de ChristenUnie, werd in het vierde kabinet-Balkenende (CDA-PvdA-ChristenUnie) minister van Jeugd en Gezin.

samenleving. Daarom volgen wij de toelating van vreemdelingen tot ons land zeer kritisch. Gastvrijheid voor hen die om reden van lijf of goed moesten vluchten uit hun land is één, het eigenlijke vluchtmotief is in de praktijk nog vaak twee. Terughoudendheid is geboden. Dat heeft de praktijk van de laatste decennia wel bewezen. Er zijn nu zo veel allochtonen in ons land, dat we er ons in onze programma's van inburgering en integratie aan dreigen te vertillen. Er zijn veel onderhuidse spanningen in de van kleur verschoten wijken. Het onderwijs staat voor een extreme inspanning om alle onderwijsachterstanden weg te werken. De zorgsector heeft er ook een groot probleem door. Botsing van godsdiensten en culturen zeggen we dan. Een probleem te signaleren is het eerste, het op te lossen het volgende. Dat laatste is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Als dan ook nog blijkt dat de allochtone groepen oververtegenwoordigd zijn in kleinere en grotere criminaliteit, in vormen van vandalisme en zo voort, is de volksofinie al gauw dat allochtonen maar eens een toontje lager moeten zingen en zo niet, het land dan maar moeten verlaten, daarin geholpen door de straffe hand van politie en justitie.

De heer Wilders, fractievoorzitter van de Partij voor de Vrijheid, speelt hier op in, ongenueanceerd en fel als hij is. De superlatieven zijn in zijn betogen dan niet van de lucht. Schandelijk dit, knettergek dát. Dat is onze stijl niet. Wilders heeft op dit thema helemaal geen monopolie, ook wij hebben – in het licht van artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis - principiële bezwaren, en moeten dus soms scherp zijn. Dat kan echter niet betekenen dat wij onze, de jaren door gewaardeerde stijl van waardigheid en inhoud (een stijl ontdaan van demagogie) mogen verruwen. We leven bovendien (en gelukkig!) in een rechtsstaat, waarin je wel van alles kunt roepen en daarmee de suggestie aan de bevolking voorhouden dat iets moet en kan, terwijl nationale wetten zich daartegen gewoon verzetten en dus eerst zouden moeten zijn gewijzigd. Ook lopen diverse door hem gedane voorstellen, waarmee hij bij het gewone volk op straat goede sier zou maken, vast op internationale verdragen waaraan we gebonden zijn. Wensen in bepaalde gevallen: prima. Maar niet doen alsof dat even te regelen zou zijn. Dan houd je willens en wetens burgers voor de gek en wordt onrust en onbehagen gezaaid. Daar doet de SGP niet aan mee. Maar we hopen wel een open oog te hebben voor wat er in onze veelkleurige samenleving zoal wringt, die kwesties eerlijk te benoemen en oplossingen aan te dragen. De islam kent geradicaliseerde stromingen, die zich wereldwijd gewelddadig manifesteren, en zich beroepen op de Koran. Dat is een duidelijke schaduwkant van de islam. Daar mogen we onze ogen niet voor sluiten. Dat dwingt tot daadkracht, indringende dialoog en krachtige handhaving van onze rechtsorde. Recht toe, recht aan. Onverbloemd, ook waar het gevoelige kwesties betreft. De

islamisering van onze samenleving is er zo één, zeker voor enkele grotere steden en stedelijke regio's. Ook leggen we bij herhaling de vinger bij vervolging van christenen in islamitische staten. Over het naleven van fundamentele mensenrechten gesproken!

Israël en het Midden-Oosten

De spanningen tussen bepaalde allochtone groepen en onze democratische rechtsorde, hangen in zeker opzicht samen met de agressieve en expansieve wijze waarop enkele islamitische landen zich in hun regio en op het internationale platform doen gelden. Irak en Iran, om er maar twee te noemen. Geldstromen vanuit deze regio naar moskeeën en scholen hier om haatzaaiende boodschappen te verspreiden, rekrutering voor de jihad, het ongrijpbare fanatisme achter de zelfmoordaanslagen. En zo meer. Israël zit aanhoudend er door in de klem. Het haast onoplosbare conflict in het Midden-Oosten houdt de internationale gemeenschap al tientallen jaren in zijn greep. Wij zullen er onze regering aan houden een goede vriend te blijven van dit beproefde land dat wordt bevolkt door (nazaten van) 'de beminden om der vaderen wil'. De Palestijnen lijken op de gunst van velen ter wereld te kunnen rekenen. Maar Israël dan? Zal er ooit vrede komen in deze regio? Het zal kunnen samenhangen met de eindtijd. Nabij Jeruzalem stond het kruis. Jeruzalem, die lastige steen in de wereldgeschiedenis. Wij blijven bij ons pleidooi om onze ambassade in Tel Aviv naar de hoofdstad Jeruzalem te verplaatsen. Jeruzalem, toch maar in de gaten houden.

Moderne media

Bij dat 'in de gaten houden' zijn de moderne media onmisbaar. Kranten, tijdschriften en tegenwoordig met voorbij zien van radio en televisie internet, breedband en satellietverbindingen. Deze mogelijkheden leveren een heuse informatie-explosie op. Een ongekend snelle en brede informatiestroom. Een aanbod van rijp en rauw. Van goed en verantwoord, tot kwaad en pervers. Het positieve gebruik legaliseert niet de negatieve kanten en mogelijkheden. Daarom is gewetensvorming onder de gebruikersgroepen en dus de jongeren via gezin, kerk en school van levensbelang. Daar ligt een grote taak en verantwoordelijkheid. De overheid heeft hier wat ons betreft een stimulerende rol. Bovendien is de overheid geroepen om 'vunzigheid' en dergelijke te weren. Het stelt van de huidige coalitie teleur dat men daar toch met een grote boog omheen lijkt te willen.

De SGP werkt in een publieke ruimte, waar de media niet meer weg te denken zijn en uiteindelijk grote invloed uitoefenen op de beraadslagingen. We kunnen ons niet aan deze werkelijkheid onttrekken. Terughoudendheid was er en blijft er. Zij leidde in het verleden vaak, zo niet stelselmatig tot distantie. Dat is in de praktijk van het politieke

leven niet meer werkbaar gebleken. Het is niet langer geloofwaardig de media, zoals die trouwens steeds meer geïntegreerd op ons afkomen, te blijven mijden. Het blijft daarbij wel aankomen op selectief gebruik, participatie in een verantwoorde omgeving en een helder en principieel geluid. Ik dank de partij namens alle vertegenwoordigers in raden, staten en parlement voor vertrouwen dat wordt gegeven om naar vermogen binnen de lijnen van onze identiteit op te treden, als dat nodig is ook via de media.

Werk aan de winkel

Er is voor onze partij weer veel werk aan de winkel. We moeten roeien met de riemen die wij hebben. En daarvoor krijgen we gelukkig ook nog steeds de gelegenheid. Er geschiedt niets bij geval. In alles is de wijze raad des Heeren. Wij mogen en moeten stil berusten in Zijn beleid. Maar laten we dan actief zijn met ledenwerving, met het binden van jongeren aan onze partij, met de doordenking van onze beginselen, van onze geschiedenis en met het steeds weer opnieuw vinden van onze houding in de politiek. Met zorgvuldigheid en waardigheid. Laten we daarbij de hele breedte van de partij in beeld houden, zoals dat gelukkig ook altijd in onze gelukkig bewust interkerkelijke partij is gesteld. Leden uit allerlei kerken en verbanden, jongeren en ouderen. Het gaat om instemming met grondslag en doel van onze partij, met onze statuten dus. Andere overwegingen zijn altijd riskant gebleken. We hebben elkaar hard nodig. Het gaat om de toekomst van onze partij, menselijkerwijze gesproken dan. Onder beding en gunst van de zegen van de Heere.

Geduld én uitzicht

Dr. Ph.J. Hoedemaker⁴⁷³ leefde op de grens van de negentiende en twintigste eeuw, dus voorafgaande aan de radicale secularisatie die ons land in vooral de tweede helft van de vorige eeuw trof. Hij stelde in zijn tijd de volgende indringende vraag: Gelooft u dat God Nederland weer een christenland, de Nederlandse overheid een christelijke overheid en de Nederlandse kerk een welingerichte kerk kan maken? Laat me het anders zeggen, aldus dr. Hoedemaker, gelooft u dat Hij het op Zijn eigen tijd en langs Zijn eigen weg doen zal? Neen, ook deze vraag is nog niet helemaal ter zake: wenst u dat Hij dit doet? Zoudt u het een zegen achten als Hij het deed? Bent u overtuigd dat wij verloren zijn als Hij het niet doet?

Welke rechtgeaarde SGP-er voelt zich door deze vragen niet aangesproken? Intussen mogen deze vragen inderdaad onderwerp van gebed zijn, maar de werkelijkheid van

473 Ph.J. Hoedemaker (1839-1910) was hervormd predikant.

de dag van vandaag in de politiek en breder onze samenleving, staat mijlen ver af van dit wezenlijke herstel. Uitzicht en tegelijk geduld zijn nodig. Zijn dat niet twee wezenlijke noties van het bijbels doorleefde vreemdelingschap? Inderdaad, als puntje bij paaltje komt, vreemd zijn aan de denkschema's van deze wereld. Zeker, een strijdbaar getuigenis tegen de nog aanwassende vloedgolf van de beoogde privatisering van het geloof. Maar ook lijdzaamheid onder de ontwikkelingen, die leiden tot verdraagzaamheid en geduld. Waar christelijke waarden steeds minder ruimte krijgen in de samenleving, weten christenen die verdraagzaamheid en dat geduld op te brengen omdat zij kunnen en mogen wachten op Gods grote daden in het laatste oordeel en de doorbraak van het Koninkrijk.⁴⁷⁴

Beslissende vraag voor ieder persoonlijk is natuurlijk wel aan welke kant we dan zelf staan. Wedergeboorte en bekering zijn niet alleen voor anderen, maar ook voor ons onmisbaar. Alleen het geloof in Jezus Christus leidt tot behoud. Buiten Hem en buiten Hem om, is dat absoluut niet te vinden. Dat te beseffen, geeft ernst in het leven en bewogenheid om het eeuwige heil van onze medemensen. Daarom is bijbelgetrouwe politiek altijd missionair gericht. Dat kan niet anders! Wat is het dán, als we onszelf daaraan meten, toch vaak 'armoe troef'. Daarover past verootmoediging, persoonlijk en met elkaar.

Wij vragen uw gebed, opdat we wijsheid, standvastigheid, bewogenheid en ernst kennen in ons werk. Ook past het gebed voor land en volk, voor overheid en vooral ook voor ons Vorstenhuis. Wij zijn dankbaar voor de voorbede die er voor onze partij en fractie is en voor de steun die wij regelmatig ervaren. Daarover zijn we wel eens stil en verwonderd. Wat zijn we dan klein en afhankelijk.

Aan de Heere God ligt het niet. Hij roept ons persoonlijk, maar ook ons land en volk, onze overheid en ons Vorstenhuis van het pad van de zonde af en wijst op de welgebaande wegen,⁴⁷⁵ de wegen van Zijn geboden, die ten diepste alleen gegaan kunnen worden in de vreze des Heeren als de wortel van wijsheid en wetenschap. Daar is een land en volk pas goed mee. Natuurlijk, ook oprechte christenen, die hun roeping en verantwoordelijkheid in ondermeer de politiek goed verstaan en proberen te volgen, struikelen in veel. In het strijdperk van dit leven is hun geen kalme reis, maar wel een

474 Citaat uit de bijdrage van ds. W. Visscher in de CSFR-bundel *Stijdbaar of lijdzaam*; zie noot 459. Ds. W. Visscher (geb. 1955) is predikant in de Gereformeerde Gemeenten.

475 Zie Psalm 84 vers 3 berijmd.

behouden uitkomst in het vooruitzicht gesteld. Als daarop in het geloof mag worden gezien, breekt ook de verwonderde jubel los: Uw gunst, Uw trouw, Uw woord.

*Uw heilleer wordt door mij alom verbreid;
'k Bedwing mijn tong en lippen niet;
Gij weet het, Heer, Die alles ziet.
Mijn hart verbergt nooit Uw gerechtigheid;
Uw waarheid doe ik horen;
Uw heil, de mens beschoren,
Vloeit daaglijks uit mijn mond;
Uw gunst, Uw trouw, Uw woord
En Godsgeheimen, hoort
Uw talrijk volk in 't rond.⁴⁷⁶*

Van der Vlies werd bij publieksstemming uitgeroepen tot politicus van het jaar (2007)

476 Psalm 40 vers 5 berijmd.

15 maart 2008

TROUW, IN VREUGDE OF SMART⁴⁷⁷

We mogen elkaar weer treffen in dit bijzondere jaar. Het is voor onze partij een jubileumjaar. De partij mag over enkele weken precies negentig jaar oud zijn.⁴⁷⁸ Dat is een respectabele leeftijd. De Heere wil ons dat schenken. Grote reden tot dankbaarheid dus. Negentig jaar oud, maar gelukkig nog altijd een zeer vitale partij. Moet je alleen al onze SGP-jongerenorganisatie eens zien! Dat geeft moed voor de toekomst.

Onze partij mocht in het jaar dat tussen de vorige algemene vergadering en deze bijeenkomst ligt, een bijdrage leveren aan het politieke bedrijf. Het was om allerlei redenen een veelbewogen jaar. Voor de politiek in het algemeen, waar er een nieuw kabinet aantrad met voor het eerst in de geschiedenis daarin bewindslieden uit de Christen-Unie. Maar ook voor onze partij in het bijzonder.

Omstandigheden van voorspoed en tegenspoed, van vreugde en verdriet wisselen elkaar in het leven af. Ze liggen allemaal onder de voorzienige leiding van God, ze komen ons door Zijn Vaderlijke hand toe.⁴⁷⁹ Het is een hele levensles om in alle tegenspoed geduldig en in voorspoed dankbaar te zijn. Als we het proberen, komen we er wel achter hoe moeilijk dit is.

Koning David wist zich in dergelijke omstandigheden. Zie Psalm 17. Hij werd onderworpen aan de toets of er bij alle aantijgingen en verdachtmakingen tegen hem, onrecht en bedrog in hem werden gevonden. Hij doorstaat die toets: de Heere vindt van dat alles niets. Ook overtreedt hij met zijn mond niet. Blijkbaar geen onvertogen woord. Hem wordt van alles en nog wat nagegeven. Ten onrechte, dat weet God. Hij hoopt op publieke erkenning daarvan. Een rechtvaardig vonnis. Dat is een zaak van gebed voor hem, een gebed dat genadig door God wordt verhoord.

477 Ontleend aan Psalm 17 vers 2 berijmd.

478 De SGP werd op 24 april 1918 te Middelburg opgericht.

479 Catechismus van Heidelberg, Zondag 10. Voor de tekst, zie noot 15.

*Gij toetstet mij bij dag en nacht;
Gij vond mij trouw, in vreugd' of smarte;
De mond sprak steeds de taal van 't harte;
Door beide is hun plicht betracht.
Wat ook de zondaar aan moog' vangen,
Ik heb voor zijn afschuw'lijk pad
Een haat, een afkeer opgevat;
Ik gruw van zijn verkeerde gangen.⁴⁸⁰*

Twee gerechtelijke uitspraken

Trouw, in vreugde of smart. De tweede regel van dit psalmvers. Waarom deze titel voor de politieke rede op deze partijdag? In deze algemene vergadering kunnen we niet om de gerechtelijke uitspraken van december vorig jaar heen. Twee uitspraken, die onderling totaal verschillen in strekking, motivering en uitkomst. De eerste kwam op 5 december en gaf aanleiding tot gepaste vreugde; de tweede op 19 december en stemde ons bedroefd en bezorgd. Eerst vreugde en kort erop smart. In beide omstandigheden is het zaak trouw te blijven aan onze roeping in de politiek.

De eerste uitspraak kwam van de Raad van State, die oordeelde dat de Staat der Nederlanden onze partij de subsidie in het vervolg en over de jaren 2006 en 2007 alsnog moet verstrekken. De argumentatie die tot dit oordeel leidde, staat als een huis! We zijn daar dankbaar voor. Zij sluit naadloos aan op de visie die we er zelf, in navolging van juristen van naam en faam, altijd over hebben gegeven. Het gaat daarbij, als bekend, om de interpretatie en consequenties van het VN-vrouwenverdrag dat Nederland indertijd zonder voorbehoud ratificeerde. Tegen dat licht is het voor de Raad van State van belang dat in Nederland is verzekerd dat vrouwen binnen het gehele spectrum van politieke partijen lid kunnen worden van een politieke partij, die vrouwen op gelijke voet met mannen voordraagt voor vertegenwoordigende functies. Van een daadwerkelijke beperking van het passief kiesrecht is geen sprake. “Ook een partij wier gedachtegoed wat betreft de gelijkheid en gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen afwijkt van heersende opvattingen en actuele rechtsontwikkelingen, dient, behoudens ieders verantwoordelijkheid ingevolge het strafrecht, onbelemmerd te kunnen deelnemen aan het publieke debat”, aldus de Raad van State. Omdat onze partij voldoet aan de criteria in de Wet subsidiëring politieke partijen en ook aan de wettelijke eis dat zij

480 Psalm 17 vers 2 berijmd.

nooit strafrechtelijk is veroordeeld voor discriminatie, vindt de Raad in deze uitspraak dat de Staat gehouden is onze partij subsidie te verstrekken. Dit is intussen ook (weer) gebeurd. We hebben het als onrecht ervaren dat onze partij subsidie werd onthouden, deze einduitspraak geeft 'gerechtigheid'. Gepaste vreugde dus.

De tweede uitspraak werd gedaan door het Gerechtshof te Den Haag. Daarin bleef de kern van het eerdere vonnis van de rechtbank in hoger beroep overeind. Zij houdt in dat de overheid onze partij tot de orde moet roepen over het voorbehoud dat onze partij hanteert bij het opstellen van kandidatenlijsten. Daarop worden vanuit onze partij geen vrouwen voorgedragen. Dat onderscheid nu, mag naar het oordeel van het Gerechtshof niet meer worden gemaakt. In de argumentatie wordt verwezen naar het VN-vrouwenverdrag én naar onze Grondwet die in artikel 1 elk ongerechtvaardigd onderscheid tussen mannen en vrouwen uitsluit. Hoewel andere grondrechten spreken van de vrijheid van godsdienst en van vereniging, waarop door onze partij steeds een beroep is gedaan, moeten deze volgens het Hof in dit geval wijken voor de gevolgtrekkingen uit het eerste artikel van onze Grondwet. Hier komt een vermeende hiërarchie tussen grondrechten om de hoek kijken. Een rangorde in de onderscheiden grondrechten is door de grondwetgever altijd ten stelligste ontkend. Het Gerechtshof verontschuldigt zich op voorhand, in het geval er op dit punt commentaar zou komen, met de in onze ogen uiterst laakbare redenering dat de exegese door de SGP van de Bijbel die leidt tot de in geding gestelde opvatting, hooguit de schil van de vrijheid van godsdienst raakt en bij lange na niet de kern. Alsof een Gerechtshof – hoe binnen ons bestel ook hoog te achten – gerechtigd is zich uit te spreken over wat binnen een godsdienstige kring tot de kern van zijn overtuiging behoort. Verbazingwekkend!

Voor zover valt te overzien is dit een novum in de rechtspraak op dit niveau. Een uitspraak die naar onze overtuiging verstrekkende consequenties kan krijgen voor kerken, verenigingen en stichtingen die een beroep menen te moeten doen op grondwettelijke vrijheden. Als deze redenering in stand blijft, gaat het echt niet alleen om de SGP, maar volgt er meer. Een zeer principiële kwestie dus, waarin we niet mogen berusten. Het gaat om niet minder dan onze visie op de fundamenten van onze samenleving. Zowel de Staat der Nederlanden als onze partij tekent cassatie aan bij de Hoge Raad. Naar verwachting zal het nu weer geruime tijd kunnen duren voordat er een definitieve uitspraak komt van dit hoogste rechtscollege. Misschien wel weer anderhalf jaar. Deze juridische kwestie over onze partij loopt nu al jaren. Erg lang dus, te lang! Maar we zien uit naar het oordeel van dit hoogste rechtscollege, in de hoop dat dit voor ons definitief gunstig is.

Trouw!

Dat het zo ver heeft moeten komen, levert ons de nodige, intense zorg op met het daaraan verbonden verdriet. Een langjarige, zich voortslepende zaak. Om nu trouw op onze post te mogen zijn en blijven, mag onze bede wel zijn. Trouw in vreugde of smart. Allereerst en allermeeft trouw te zijn in het gebed tot God, om Hem deze ernstige zaak voor te leggen en te vragen om Zijn leiding, zegen en uitzicht in de weg die we moeten gaan. De Heere regeert. Hij heeft altijd het laatste woord. Er geschiedt ook niets bij geval. Met eerbied gesproken: het loopt Hem niet uit de hand.

Trouw te blijven aan de beginselen van onze partij, juist in een tijd waarin er tegen die principes en uitgangspunten veel opkomt omdat deze niet meer van deze tijd zouden zijn. Minister Plasterk⁴⁸¹ maakte het op dit punt wel erg bont toen hij publiekelijk onze opvattingen over de plaats van de vrouw als ‘van de ratten besnuffeld’ bestempelde. Zo blijkt er dus tegenaan gekeken te kunnen worden. Ongehoord toch! Het is de vraag over wie dat nu precies wat zegt!

Trouw te blijven op de plaats waar we door de Heere God zijn geroepen tot de politiek. Om daar op te komen voor de rechten en inzettingen des Heeren, te getuigen van Zijn Naam en de weg tot behoud bij God in Christus. Het gaat om de bijbelse waarden en normen. Het bevorderen van recht en gerechtigheid, het vormgeven aan een bijbels genormeerd rentmeesterschap, het ophouden van het overheidsschild voor ‘de zwakken’ en het staan voor de beschermwaardigheid van alle leven. Om van daar uit een constructieve bijdrage te leveren aan de politieke besluitvorming. Denk bijvoorbeeld aan godslasterlijke uitingen, die maar moeilijk zouden zijn aan te pakken vanwege de vrijheid van meningsuiting. Wij schromen niet om deze toch maar eerlijk aan de kaak te blijven stellen. Ten tweede: hoezeer ook het bijzondere karakter van de zondag als de dag des Heeren in onze moderne samenleving wordt genegeerd, we blijven toch overheid, land en volk trouw opwekken zich gelegen te laten liggen aan een bijbels te verantwoorden leefpatroon. Daarbij kan concreet worden gedacht aan het openstellen van winkels, sportcomplexen en dergelijke. Voldoende werk aan de winkel.

Soms levert dat taai werk op. Maar regelmatig smaken we het genoeg dat er voorstellen van ons de eindstreep halen. Voorstellen over zeer uiteenlopende al dan niet tot de verbeelding sprekende onderwerpen. Onderwerpen, vaak met een duidelijk principiële achtergrond en bedoeling. Zo werd een SGP-amendement aanvaard dat 6 miljoen euro extra beschikbaar maakte voor humanitaire hulp aan Assyriërs (vooral

481 Minister R.H.A. Plasterk (PvdA) was minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap in het vierde kabinet-Balkenende (CDA-PvdA-ChristenUnie).

christenen) in Irak.⁴⁸² Een ander voorbeeld betreft een forse extra inspanning om kindersekstoerisme vanuit ons land in Zuid-Oost-Azië te bestrijden.⁴⁸³ Onze inzet voor bijvoorbeeld boeren en kleine middenstanders, en de visserijsector niet te vergeten, is bekend. We kregen de Tweede Kamer mee in voorstellen die opvang en verdere begeleiding voor ex-prostituées en ex-gedetineerden mogelijk maakten.⁴⁸⁴ Onze bestrijding van internetsites met laakbare boodschappen (haatzaaien, opruien, porno en geweld) ondervindt steun.⁴⁸⁵ Hetzelfde geldt voor voorstellen die zich richten tegen ‘pooiers’⁴⁸⁶ en het gewelddadige computerspel *Manhunt-2*.⁴⁸⁷ Zo kan gelukkig meer worden genoemd. Wij zijn dankbaar voor deze mogelijkheden en resultaten. We hopen en bidden dat de Heere er zo Zijn zegen aan wil blijven verbinden.

Trouw blijven aan onze partij, aan haar identiteit, haar traditie en haar cultuur. Juist nu we elkaar zo bijzonder hard nodig hebben. We doen een beroep op jongeren en ouderen, op u allen dus, om er de schouders onder te blijven zetten. Velen doen dat gelukkig ook, in grote trouw, zowel in tijden van ‘vreugde’, maar gelukkig ook onder omstandigheden van ‘smart’. Wij zijn daar dankbaar voor. De vraag naar het perspectief is reëel, maar niet alles beslissend. Laten we op God vertrouwen en de uitkomst in Zijn handen weten.

Eén jaar Balkenende-IV

Het kabinet Balkenende-IV staat ruim een jaar aan het roer. Na de roemruchte honderd-dagenter⁴⁸⁸ het beleidsprogramma, door enkelen meesmuilend een plaatjesboek genoemd. De presentatie en verdediging van de rijksbegroting voor het dienstjaar

482 Dit amendement-Van der Staaij werd op 11 december 2007 aanvaard (31 200 V, nr. 19).

483 Op 20 november 2007 werd een motie-Van der Staaij aangenomen over het bestrijden van kindersekstoerisme (31 200 V, 58).

484 Dit betreft de inspanningen van de SGP om uitstapprogramma's verplicht te stellen en de jaarlijkse geslaagde poging om toch geld beschikbaar te stellen voor de begeleiding van ex-gedetineerden. Dit laatste punt moest steeds opnieuw terug terugkomen, omdat minister Donner van Sociale Zaken en Werkgelegenheid weigerde dat geld structureel beschikbaar te stellen.

485 Zo werd op 11 september 2007 een motie-Van der Staaij aangenomen over geweldsverheerlijkende jihadistische teksten (30 800 VI, 136).

486 Op 27 november 2007 werd een motie-Van der Staaij aangenomen om het souteneurschap strafbaar te stellen (31 200 VI, 82).

487 Op 27 november 2007 werd een motie-Van der Staaij aangenomen over een plan van aanpak inzake schadelijke geweldsbeelden (31 200 VI, 80).

488 Na de installatie van het kabinet op 22 februari 2007 trokken de ministers honderd dagen lang het land in om te luisteren naar en te overleggen met de bevolking. Eerst op 14 juni werd het beleidsprogramma gepresenteerd.

2008. De perikelen rondom het ontslagrecht,⁴⁸⁹ het boerka-verbod⁴⁹⁰ en nog wel meer. De beeldvorming rondom dit kabinet is bepaald nog niet positief. Integendeel, eerder negatief. Niemand minder dan de fractieleider van de ChristenUnie, de heer Slob, had het rond de jaarwisseling over een uitstraling van ‘nikserigheid’. De media speuren naar opvattingen onder politici over de kwaliteit en kansen van het kabinet, over de veronderstelde levensduur ook. Wij hebben die boot wat afgehouden, want we vinden het nog te vroeg om tot een oordeel te komen. Maar het loopt nog lang niet zo voor-
spoedig als is gehoopt. Er zijn ook diverse signalen die zeer te denken geven. Enkele voorbeelden daarvan.

We herinneren aan het beschamende gedoe over de zogeheten trouwambtenaar. In plaats van ruimte voor ambtenaren met onoverkomelijke bezwaren tegen het sluiten van een verbintenis tussen twee mensen van hetzelfde geslacht, werd in diverse gemeenteraden tot het tegendeel besloten. Nota bene na een oproep van coalitiepartner PvdA bij monde van niemand minder dan de heer Bos. We denken aan de genante wijze waarop over de Winkeltijdenwet wordt gesproken. Inderdaad, het oneigenlijke gebruik van de toerismebepaling in deze wet, moet aan banden worden gelegd. Maar de al veel te ver doorgeschoten praktijk op dit punt wordt niet terug gedraaid en de minister van Economische zaken, die een eventuele wetswijziging door het parlement moet loodsen, nota bene zelf behorend tot het CDA,⁴⁹¹ erkende desgevraagd op zondag gewoon te winkelen als haar dat zo eens uitkomt. Want ja, wanneer moet ik dat met mijn drukke baan ánders doen! En om niet méér te noemen: de PvdA-fractie in de coalitie beijvert zich om te beklemtonen dat er op medisch-ethisch terrein, vooral ten aanzien van abortus en euthanasie, écht niets ‘verslechtert’. Dat kunnen CDA en ChristenUnie wel willen, maar daar kan geen sprake van zijn.

Dit moet voor deze christelijke fracties een bittere pil zijn, en nog wel het meest voor de ChristenUnie. Toch moet hiermee ernstig rekening worden gehouden. Zowel in het feministische blad *Opzij*, als in een bijeenkomst van de PvdA-achterban, beklemtoonde staatssecretaris mevrouw Bussemaker, dat er geen sprake is van enige merkbare invloed van de ChristenUnie op haar beleid. Zij is niet zomaar een staatssecretaris,

489 Minister J.P.H. Donner (CDA), minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, moest eind 2007 onder druk van de coalitiepartners zijn plannen voor een versoepeling van het ontslagrecht bijstellen.

490 Inzake het boerkaverbod wilde het CDA verder gaan dan minister G. Ter Horst (PvdA), minister van Binnenlandse Zaken, die slechts een verbod voor gezichtsbedekkende kleding wilde instellen op scholen en voor ambtenaren.

491 Minister M.J.A. van der Hoeven.

neen, zij is nu juist verantwoordelijk voor de medisch-ethische vraagstukken. Zij bezwoer haar ongeruste en vrijzinnige achterban met woorden die niet voor tweeërlei uitleg vatbaar zijn dat er absoluut geen wijziging komt in het scharnierpunt in de Wet afbreking zwangerschap, zoals zij dat ziet, te weten dat de vrouw uiteindelijk helemaal zelf beslist. Voor de zaal partijgenoten: “Nee, absoluut niet. Er is geen enkele achteruitgang op het gebied van abortus en euthanasie.” Wel erkende ze bij die gelegenheid dat de ChristenUnie nadenkt over vragen als: “Wanneer start je de behandeling van te vroeg geboren baby’s? En hoe ga je om met mensen die lijden?” Geen denkrichting echter, laat staan een oplossingsrichting. Zeer pover dus. Dat moet Rouvoet en de zijnen goed dwars zitten en als dit niet snel verandert behoorlijk gaan opbreken. We zijn benieuwd hoe zij hier weerstand tegen bieden. Ze kunnen dat niet maar over zich heen laten komen.

Toen het kabinet aantrad, werden veel verwachtingen gewekt. Er zou het één en ander veranderen op principieel gebied. En inderdaad, enkele papieren voornemens wijzen in die richting. Maar dan moet het er nu ook wél van gaan komen. Het CDA en de ChristenUnie mogen het niet laten gebeuren dat opnieuw tot een soort van uitstelscenario wordt vervallen, waarmee indertijd ook D66 aan het lijntje werd gehouden als het ging om hún kroonjuwelen. Het tij mag niet verlopen door nog weer eens een onderzoek in te stellen en voor de zoveelste keer een advies te vragen. In de politiek zit daar niet zelden de verborgen agenda achter dat van uitstel uiteindelijk wel afstel komt. De genomen tijd doet dan zijn werk. Wij zouden deze gang van zaken zeer betreuren!

Als voorbeeld mag strekken dat dezer dagen bekend werd dat het in het coalitieakkoord in het vooruitzicht gestelde onderzoek naar de psychosociale gevolgen voor vrouwen die een abortus ondergingen, zeker vijf jaar gaat duren. En dus binnen deze kabinetsperiode niet meer tot beleidsconclusies zal leiden. Daar ga je met je voornemens voor de kortere termijn. Maar zien wat er veel later dan nog wél van terecht komt. Je zou zeggen dat dit onderzoek toch binnen twee jaar moet kunnen!

Er zijn door deze coalitie wel al hobbels genomen die vanaf het begin erg moeilijk lagen. Het generaal pardon, waarbij het CDA door de knieën moest. Geen referendum over het document dat de verworpen Europese ‘grondwet’ moet vervangen, wat slikken betekende voor de PvdA. En de mogelijk gemaakte adoptie door homoparen, die toch bij de ChristenUnie moeilijk te verteren moet zijn. De pijn is verdeeld, offers om in een coalitie mee te kunnen doen.

Fundament

Voor het vormen van een coalitie komen enkele politieke stromingen bij elkaar op grond van helder gemaakte afspraken. Een coalitieakkoord met een beleidsprogramma. Meestal is het gewoon een ‘verstandshuwelijk’, soms iets meer. Belangwekkende vraag is altijd wat nu precies samenbindt. Wat is het fundament onder de coalitie? En hoe verplichtend is dat? Zo kan bijvoorbeeld in de verschenen beleidsbrief over de medisch-ethische thema’s wel gesproken worden over een goed evenwicht tussen de fundamentele noties van beschermwaardigheid van het leven én zelfbeschikkingsrecht of autonomie, maar de klemmende vraag is of deze noties wel te verzoenen zijn. Als de praktijk wordt beoordeeld, is al gauw de verzuchting: hoezo evenwicht! Beschermwaardigheid van het leven valt niet te verenigen met zelfbeschikkingsrecht. In wat voor ‘mensenrechtenjasje’ je het ook stopt.

En om nog een tweede voorbeeld te noemen. Er kan nog wel een vaag besef zijn dat de zondagsrust moet worden bevorderd, al was het alleen maar om sociale redenen. Maar hoe zwaar weegt dat besef als daarnaast het motief wordt aangedragen van keuzevrijheid voor burgers om die dag in te vullen naar eigen snit? In deze en dergelijke dilemma’s moet kleur worden bekend. Daarover moeten duidelijke afspraken zijn gemaakt, waaraan men elkaar binnen de coalitie houdt. Zeker als een gemeenschappelijk fundament eigenlijk gewoon ontbreekt! Te vaak geldt in dit type vraagstellingen dat al werkende weg de koers wordt bepaald. Zo in de trant van: komt tijd, komt raad. Als het om fundamentele kwesties gaat, leidt een dergelijke aanpak zelden tot wijze en verantwoorde resultaten. CDA en ChristenUnie: kom op! Laat zien wie je bent. Waar je voor staat!

Jeugd en gezin

In de achterliggende verkiezingscampagne was ons eerste speerpunt de aandacht voor het gezin, een hernieuwde investering in de opvoeding van onze kinderen en de begeleiding van onze jeugd. Op deze fronten bestaat immers een schrijnend tekort. Het is hoog tijd dat dit tekort wordt aangepakt. In dit verband hebben we het accent van het huidige kabinet op juist deze kwestie zeer verwelkomd. Een programmaministerie voor Jeugd en Gezin. Prima! De minister staat voor een geweldige uitdaging om een wending ten goede te bewerkstelligen. Er komen in elke gemeente Centra voor jeugd en gezin, waarin diverse functies van signalering, advies, opvang en begeleiding bijeen komen. Waar deze centra van de grond zijn gekomen, vormen zij veelal een succes. Directere hulpverlening, integrale aanpak, geen kinderen en jongeren – met op de achtergrond hun gezinnen – meer tussen wal en schip. Wij stimuleren deze beleidsontwikkeling, maar hebben daarbij vervolgens nog wel een paar wezenlijke vragen.

In de richting van minister Rouvoet hebben we de vraag wat zijn definitie nu precies is van het gezin. Zijn alle samenlevingsvormen voor hem evenveel waard in het creëren van een veilige plek waar kinderen zich geborgen kunnen weten? Ook de vraag waar precies de grenzen liggen van de overheidsbemoeyenis met de opvoedingssituatie binnen een gezin. In welke gevallen is die bemoeyenis er wél, en onder welke voorwaarden? Het zal duidelijk zijn dat dit nauw luistert. Minister Rouvoet heeft over deze toch fundamentele vragen toegezegd er in zijn in het vooruitzicht gestelde Gezinsnota (ook al een keer uitgesteld) op in te gaan. We zijn daar om diverse redenen zeer benieuwd naar. Zullen het de bijbelse kaders voor huwelijk en gezin zijn die tot maatstaf dienen, of zal een compromis gesloten zijn met de moderne tijdgeest? Het spanningsveld ten voeten uit bij deelneming aan een kabinet van een coalitie waarbinnen fundamenteel verschillende uitgangspunten gelden.

Een probleem dat zich niet alleen op minister Rouvoet, maar op het hele kabinet richt, is het volgende. Enerzijds wordt – en terecht – beklemtoond dat ouders aandacht en tijd moeten hebben voor hun kinderen, maar anderzijds worden dezelfde ouders, in de praktijk vooral de vrouwen dus, aangesproken op hun aandeel aan de betaalde arbeid. Op de arbeidsmarkt komen we handen tekort. Tegen het licht van de vergrijzing zal dat eerder erger dan minder worden. Daarom wordt van alle mensen die werken kunnen, verwacht dat zij beschikbaar zijn, ongeacht hun eventuele zorgtaken voor kinderen, zieken, gehandicapten en ouderen. Daar moet dan maar opvang voor geregeld zijn of worden. Het is duidelijk dat het beleid hier wringt door tweeslachtigheid.

Zelfs de keuzevrijheid voor mensen om wel of geen baan te nemen als en zolang er thuis nog kinderen te verzorgen zijn, wordt gaandeweg ingeperkt. Zo hebben wij er grote moeite mee dat de overdraagbare algemene heffingskorting wordt beëindigd. Nota bene op initiatief van het CDA. Deze fiscale maatregel werd indertijd getroffen in het kader van het wegnemen van het kostwinnersbeginsel in de belastingwetgeving. Momenteel beloopt die een bedrag van ruim € 2.000 per jaar. Gelukkig neemt de belangstelling voor deeltijdbanen nog toe, als beter in te passen in een traject waarin arbeid en zorg moeten worden gecombineerd. Maar de overheid is er als de kippen bij om er toe aan te zetten dat die deeltijdbanen omvattender worden. Men wil de moeders vaker en langer op de arbeidsmarkt zien dan nu het geval is. De overheid heeft daar ook veel geld voor over. Honderden miljoenen worden gestopt in de opvang van kinderen in dagverblijven, buitenschoolse opvang of bij erkende gastouders. Toch blijkt uit een recent rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau ‘Nederland deeltijdland’ dat de gemiddelde Nederlander meent dat kinderen het beste door de

eigen ouders kunnen worden opgevoed. Het geloof in de bijzondere zorgkwaliteiten van vrouwen en het belang van hun aanwezigheid in het gezin, is de afgelopen jaren toegenomen, luidt klip en klaar de conclusie. We horen het zo ook eens van een ander. Uit onverdachte hoek. We stellen de vraag welke gevolgen aan dit rapport worden verbonden voor het beleid. Wordt wel voldoende gebruik gemaakt van deze ervaringswijsheid? Wat ons betreft moeten de ouders met rust worden gelaten om hun eigen werkverdeling te maken, met als eerste vereiste dat de kinderen goed worden verzorgd en opgevoed. Wij vragen ook aandacht voor vormen van informele kinderopvang, een vorm die vanouds bestaat, het verzorgen van kinderen in gevallen waarin dat echt moet door mensen in de eigen omgeving (familie, vrienden, bureu).

Investeren in de jeugd betekent investeren in de toekomst van onze samenleving. Het beste dat we kunnen geven, is dan nauwelijks goed genoeg. In de gezinnen zelf, in het onderwijs, in de kerk, in de media, op straat. Het onderwijs moet en kan hier en daar stukken beter. Die conclusie valt te trekken uit een onderzoek dat onder leiding van collega Dijsselbloem⁴⁹² door de Tweede Kamer zelf is ingesteld. Rode draad er in is dat afgerekend moet worden met het veel te ver doorgeschoten gelijkheidsdenken in het onderwijs. Ook de kerken zullen hun verantwoordelijkheid in deze moeten invullen. Daar gaat de politiek uiteraard niet over. Maar we hebben elkaar hard nodig om bijvoorbeeld front te maken tegen de overmatige alcoholconsumptie onder zeer jeugdigen. Het is schrijnend dat evident kerkelijk gestempelde burgerlijke gemeenten niet als de minsten onder deze problematiek gebukt gaan. Wie kent de discussie niet over de keten waarin naast gezellig kletsen niet zelden ook de alcoholische drank rijkelijk vloeit. Tenslotte de media, waaronder er zijn die jongeren zoeken te binden met apert zedeloze programma's. Provocerend, schokkend soms. De SGP heeft hier sinds jaar en dag tegen gewaarschuwd. Op principiële gronden, omdat religieuze en fatsoensnormen worden gebruuskeerd. Om de vervlakking en verruwing die er het gevolg van zijn, zeker op termijn.

Daarom roepen wij de overheid op om op dit terrein eindelijk eens door te pakken met een gezaghebbend en daadkrachtig optreden. We hebben concrete voorstellen ge-

492 J.R.V.A. Dijsselbloem is lid van de Tweede Kamer voor de PvdA, van maart 2000 tot mei 2002 en vanaf november 2002.

daan in de notitie ‘Waarden, normen en media’,⁴⁹³ die we hebben aangeboden aan de minister voor mediabeleid, de heer Plasterk. Versterking van de rol van ouders bij het toezicht op naleving van de Kijkwijzer,⁴⁹⁴ een klachtenregeling voor ouders, gewetensvorming van jongeren bij mediagebruik en aanscherping van de strafrechtelijke bepalingen voor tegengaan van programma’s en dergelijke die aanstotelijk zijn voor de eerbaarheid.

Er kan naar onze overtuiging over het algemeen veel meer dan nationale en internationale kaders, waarnaar men verwijst, voorgeven. Als we nu eens beginnen met de ruimte te benutten die er is tot aanscherping van beleid. Niet meer gedogen van brutaliteit en losbandigheid. Niet meer accepteren dat hulpverleners (artsen, ambulancepersoneel e.d.), gezagsdragers (politie, docenten e.d.) en bijvoorbeeld ouderen op straat agressief worden bejegend. Daar schamen we ons toch voor? Nou dan!

Waar ‘paars’ nog terugschrok voor het toestaan van interlandelijke adoptie door homoparen, heeft déze regering ons opgeschrikt door een voorstel door het parlement te loodsen, dat dit wél mogelijk maakt. Met mooie woorden over het belang van het kind wordt er aan voorbijgegaan dat een kind het beste af is als het wordt opgevoed binnen een liefdevolle relatie tussen een vader en een moeder. De regering heeft ook nog eens een commissie ingesteld die onderzoek moet doen naar de ‘meemoeders’. Deze commissie heeft geadviseerd om te komen tot een eenvoudiger methode om ook een vrouwelijke partner binnen een relatie moeder te laten worden van het kind dat bij de andere vrouw wordt geboren. Ook hier geldt dat zelfs ‘paars’ hier nog voor terugdeinsde. Deze uitholling van het familierecht gebeurt allemaal onder het motto dat gelijke gevallen gelijk moeten worden behandeld. Het is duidelijk: de invoering van het ‘homohuwelijk’ was slechts het begin van het verder op zijn kop zetten van de familierechtelijke verhoudingen binnen Nederland. Waar een accentueren van het gelijkheidsbeginsel al niet toe kan leiden. Het kabinet moet nog een definitief standpunt bepalen. We mogen toch aannemen dat vooral de ChristenUnie voor deze wezenlijke verslechtingen geen verantwoordelijkheid wil dragen.

493 De notitie *Waarden, normen en media. De visie van de SGP op de rol van de overheid in de waarden- en normenoverdracht via de media*, geschreven door stagiair G. Schipaanboord, is in september 2007 aan de minister aangeboden.

494 Door middel van de Kijkwijzer worden ouders en opvoeders gewaarschuwd voor de schadelijkheid van bepaalde films en televisieprogramma’s voor kinderen.

Gelijkheidsbeginsel

Voor velen is het gelijkheidsbeginsel een allesoverheersend dogma, waarvoor veel, zo niet ongeveer alles wijken moet. Het aangrijppingspunt is voor hen artikel 1 van onze Grondwet, dat voornamer wordt gevonden dan de andere grondrechten. Alsof er een hiërarchie zou zijn tussen de grondrechten. De grondwetgever weet daar niet van. Maar toch blijft men dat van een bepaalde kant in de politiek maar suggereren. Met verstrekkende consequenties. De Staat der Nederlanden is ter verantwoording geroepen door een lid van de Europese Commissie⁴⁹⁵ over de wijze waarop onze anti-discriminatiewetgeving ruimte laat bij arbeidsrechtelijke verhoudingen voor kerken en scholen om onderscheid te maken naar aanleiding van iemands leefwijze.

Enkele linkse fracties sprongen er bovenop en eisten op stel en sprong aanpassing van de wet. Binnen een paar weken! Het moet nu maar eens definitief afgelopen zijn met de eigen beleidsruimte die bijvoorbeeld scholen hebben om sollicitanten met een homoseksuele leefwijze, zij het niet op grond van dit enkele feit, ‘buiten de school te houden’. Hiermee is de discussie over de Algemene wet gelijke behandeling opgelaaid. Geen storm in een glas water, naar we vrezen. De gevolgen kunnen heel ver gaan voor verenigingen, stichtingen en scholen. Maar naar onze overtuiging uiteindelijk ook voor kerken. We rekenen op een zorgvuldige behandeling door het kabinet.

We roepen het CDA en de ChristenUnie op om standvastig te blijven en in deze aan gelegenheid niet toe te geven aan de PvdA. Deze kwestie lijkt ons, mocht dat nodig worden, alleszins een kabinetscrisis waard. Het raakt immers overduidelijk karakter en kwaliteit van de ordeningen in onze samenleving. Daarbij moet de wacht worden betrokken.

Vanzelfsprekend keuren ook wij het ten sterkste af als mensen met een gerichtheid op hetzelfde geslacht met geweld worden bedreigd. Dat kan natuurlijk niet. Toch schijnt dat bijvoorbeeld onder scholieren en op plaatsen waar vertier wordt gezocht, best veel voor te komen. Daar moet tegen worden opgetreden. Alleen, dat mag niet ook een ver vaging van de bijbels gefundeerde ethische norm op dit punt met zich brengen. Daarom is het ook zo spannend hoe deze discussie van onderop in de ChristenUnie aanhangig

495 De Tsjechische Eurocommissaris Vladimir Spidla (sociaal-democraat).

werd.⁴⁹⁶ Er tekenen zich tot in het kader van de partij twee lijnen af. Enerzijds die van acceptatie van de homoseksuele leefwijze voor de eigen vertegenwoordigers in de politiek, anderzijds die van principiële bezwaren hier tegen. Het zal een hele toer worden om deze twee lijnen met elkaar te laten accorderen in een door de hele partij gedragen beleidslijn. We hopen dat men trouw blijft aan de bijbelse lijn zoals die op dit punt ook altijd door RPF en GPV aangehouden is. Kwestie van geloofwaardigheid!

Voor de wet zijn alle burgers gelijk. Een basaal uitgangspunt. Toch worden de wenkbrauwen van velen opgetrokken als het gaat om autochtonen en allochtonen. Bij de botsing van godsdiensten en culturen binnen onze landsgrenzen en zo langzamerhand wereldwijd. Collega Wilders is niet de enige die de vinger legt bij de negatieve kanten van de islamisering in onze samenleving. Iets wat hij wél wil doen geloven en nog erg luidruchtig ook. Hij gaat namelijk regelmatig te ver in het demagogisch bespelen van het volkssentiment op dit punt en het altijd zoeken van een nog weer sterkere uitspraak zonder met constructieve voorstellen te komen. Het gebruiken van de overtreffende trap! Goedkope bedoening om in de peilingen te scoren. Ook wij zien absoluut de negatieve kanten van de oprukkende islamisering in onze samenleving, die mevrouw Vogelaar⁴⁹⁷ die verantwoordelijk is voor het integratiebeleid, helaas niet wil zien of al te gemakkelijk weg wuift. Onze fractie wil daar met een helder geluid en concrete voorstellen iets tegen doen. Maar we willen daarbij wel onze waardigheid behouden. De vrijheid van meningsuiting niet laten kapen door hen die daarin een recht op kwetsen zien. Niet polariseren als doel in zichzelf. Niet opzetten van bevolkingsgroepen tegen elkaar. Niet generaliseren en alles maar op één hoop gooien. De praktijk wijst ook uit dat het niet echt helpt.

Problemen zijn er dus wel. Moskee-bouw, die van zodanige omvang moet zijn dat het object beeldbepalend is en dominant overkomt. ‘Straatterreur’ door doelloos rondslenterende Marokkaanse jongeren. Signalen dat antisemitisme eerder groeit dan afneemt. Internetsites, met boodschappen waar de honden geen brood van lusten. Bedreigingen

496 In september 2007 trok het raadslid van de ChristenUnie in Wageningen zich terug vanwege haar homoseksuele relatie. Het Amsterdamse deelraadslid van de ChristenUnie, Yvette Lont, wilde voor het partijcongres van november 2007 een motie indienen waarin het praktiserende homo's verboden werd de partij te vertegenwoordigen. Daarentegen verklaarde staatssecretaris Huizinga in januari 2008 in het feministische maandblad *Opzij* dat zij er geen moeite mee had wanneer samenwonende homo's de ChristenUnie zouden vertegenwoordigen.

497 Minister C.P. Vogelaar (PvdA) was minister van Wonen, Wijken en Integratie. In november 2008 trad zij af omdat zij het vertrouwen van haar partij had verloren.

met de dood zelfs, die beveiliging vragen van hen op wie het gemunt zou zijn. Dat moet anders worden!

Het zou verzaking zijn van roeping en plicht, als aan deze en dergelijke zaken (we hebben die echt niet uitputtend opgesomd) nonchalant wordt voorbij gegaan. Dat kan natuurlijk niet. Onze partij is vanouds opgekomen voor het protestants-christelijke karakter van onze natie. Daarom heeft de pluriformiteit van onze samenleving ons nooit bekoord. We moeten altijd blijven verwijzen naar de enige weg tot de zaligheid, ontsloten in de Heere Jezus Christus. Er is naar bijbels getuigenis géén andere weg. Daarom staan we niet ‘onpartijdig’ in de botsing van godsdiensten en culturen en mogen noch kunnen we denken vanuit een zekere gelijkwaardigheid van religies. Dat geeft ons ook een eigen plaats in het islam-debat. Bewogen en ernstig, respect waar nodig en mogelijk, kritisch waar geboden.

Het is een geestelijke strijd en daarbij past niet élk middel. Als onze kerken steeds leger worden, valt niet snel te verwachten dat het geestelijke vacuüm waarin een groot deel van onze bevolking verkeert ‘christelijk’ wordt gevuld. Daardoor kunnen andere geestelijke stromingen hier te gemakkelijk emplooi vinden. Daarom is in wezen een bijbels georiënteerde Reformatie nodig. Een Reveil, een krachtige doorwerking van de Heilige Geest. Daartoe roepen wij op, daarom moeten we ernstig bidden. Wat wijsheid zal er zijn, als de Bijbel dicht blijft! De profeet Hoséa zegt het: “Komt, laat ons wederkeren tot de Heere!”⁴⁹⁸ Deze oproep behoren we te volgen. Wee ons, als dat niet gebeurt.

Verruwing

Het zit ons dwars dat de omgangsvormen in de politiek aan verruwing lijken onderhevig te zijn. Platvloerse taal, weinig verheffende discussies over de orde van de vergadering, onverzorgde kleding, een losjes omgaan met ons eigen vergaderreglement. Zelfs staatsrechtelijke regels worden regelmatig geschoffeerd. En dan maar klagen over het tanende gezag en aanzien van het parlement. Het is toch nu en dan volstrekt begrijpelijk als meeluisterende en meekijkende burgers zich verbouwereerd afvragen waar dat parlement nu toch wel mee bezig is. Men haalt er de schouders over op. Het parlement heeft zich dit aan te trekken. Stijl en waardigheid moeten terug in de Tweede Kamer. Gelukkig hebben niet alleen wij hier zorgen over, het leeft breder. Vandaar een commissie voor interne reflectie. Het moet ánders en de geschiedenis heeft bewezen dat het ook anders kán. Aan ons mag het niet liggen!

498 Hosea 6,1.

Trouw in smart

We behoren trouw te blijven, ook als het ons tegen zit. Idem als ons ernstig leed wordt berokkend. We hebben daaraan gedacht toen we onze houding moesten bepalen tegenover het voorstel van de regering om de militaire missie in Afghanistan met twee jaren te verlengen. Het is absoluut een ingrijpende beslissing om daar mee in te stemmen. Gevaarlijk, er vielen doden. Het is en blijft riskant. De keerzijde er van is dat je de plaatselijke bevolking toch moeilijk aan krachten kunt overlaten die tirannie beogen uit te oefenen, aan de Taliban. We moeten een betrouwbare partner zijn, juist als de prijs mentaal hoog is. Tegelijk hopen we vurig dat het einde van het diepe conflict snel in zicht komt en er werkelijk aan wederopbouw kan worden gewerkt. Het mag wel een plaats hebben in onze voorbede dat er niet nog meer slachtoffers vallen en dat er spoedig vrede komt.

Dezelfde trouw willen we blijven betonen ten opzichte van het land en volk van Israël. Israël bestaat binnenkort zestig jaar. Daarbij zal door onze partij stil worden gestaan. Terecht! Elke keer weer wisselen hoop en vrees elkaar af, als we op ons laten inwerken in wat voor lastige en soms uitzichtloze situatie dat land zich bevindt. In de nood leer je je vrienden kennen. Daarom moeten we niet wankelmoedig worden onder alle intriges in deze regio, de regio waarin de Oudtestamentische tijd zich voltrok en van waar uit een voornaam stuk van de christelijke kerkgeschiedenis zich over de wereld ontrolde. De beminden om der vaderen wil. Jeruzalem, 'een lastige steen'.⁴⁹⁹ Israël, intussen ook een modern op het Westen georiënteerd land, waarvan we de tekorten en fouten niet over het hoofd zien. Het zijn immers nog altijd je vrienden die jou je feilen tonen. Ook hier spreken we de hoop uit dat er veel gebed mag zijn om uitkomst uit deze nood: Vrede over Israël.

We noemen als terloops nog het bijzondere jaar voor de Verenigde Staten. Een wissering van de wacht in het Witte Huis. Het is niet om het even wie aan het hoofd komt te staan van het machtigste land ter wereld. Het zal vooral een voorrecht zijn als het iemand wordt voor wie het besef leeft president te zijn bij de gratie van God. Hoe moeilijk de afwikkeling van bijvoorbeeld de oorlog in Irak ook wordt en hoezeer de strijd tegen het internationale terrorisme inzet blijft vergen, dan mag worden geweten waar met al die moeiten en zorgen heengegaan kan worden.

499 Zacharia 12,3.

Trouw in vreugde

Wat in het begin al werd opgemerkt, in de komende maand mogen we er bij stil staan dat onze partij negentig jaren bestaat. Dat is een gedenkwaardig feit, dat tot gepaste vreugde stemt. We vormen met elkaar veruit de oudste politieke partij in ons land. Gelukkig mogen we vaststellen dat de partij vitaal is. Verwezen mag worden naar het feit dat we veruit het grootste jongerenverband hebben van alle politieke partijen. Een feit dat tot grote dankbaarheid stemt. Ik mag er wel opnieuw toe oproepen juist nu trouw te zijn in het betonen van verbondenheid aan de inzet voor de partij die ons toch lief is. Bovenal mogen we de onmisbare zegen van God wel inwachten. Aan Zijn gunst en zegen immers, is alles gelegen. Ook met de blik op de toekomst. In het besef dat er aan onze kant geen verdienste ligt. Alleen Zijn lankmoedigheid en trouw hebben ons tot hiertoe geleid. Het is onze wens en bede dat die ons mogen bijblijven.

Kortom: we hebben de roeping het goede te zoeken voor ons land en ons volk. Heel praktisch. Als de boeren en visserlui, zoals nu, moeilijke tijden doormaken, mogen ze op de SGP rekenen. Als de kleinere middenstanders door de grote winkelketens worden weggedrukt, mogen ze van onze SGP aannemen dat we al het ons mogelijke zullen doen om concurrentieverstorende elementen aan te pakken. Als er hele regio's zijn op de wereld waar zware honger wordt geleden en mensen van het allernodigste aan medicijnen en dergelijke zijn verstoken, dan mag men terecht uitzien naar onze inzet om deze noden te helpen lenigen. We zullen meedenken over de personeelsproblematiek in het onderwijs en de zorgsector. Ouderen, gehandicapten, chronisch zieken en dergelijke, kloppen niet tevergeefs bij ons aan. Zo kunnen we nog wel even door gaan. De intentie zal al wel duidelijk zijn. Kwestie van trouw, in tijden waarin het mee zit en juist ook in tijden van forse tegenwind.

Tegenwind

En die tegenwind is er. Van diverse kanten wordt ons betwist dat we ons in de politiek baseren mogen op onze godsdienstige overtuiging. De scheiding van kerk en staat wordt doorgetrokken tot een scheiding tussen religie en politiek. Religie of godsdienst, dat houd je maar voor jezelf, dat doe je thuis. De overheid is neutraal en je moet een ander niet vermoeien met religieuze overwegingen en tegemoet treden met aan je godsdienstige overtuiging ontleende argumenten. Immers die gelden voor een andersdenkende niet. Zo is dan de redenering. Niet in te voelen, niet gezaghebbend. Alsof het ons mogelijk zou zijn tussen onze overtuiging en ons optreden een knip aan te brengen. Beschouwingen en publicaties over het thema religie en politiek, of scherper gezegd religie in de politiek, buitelen over elkaar heen. Voor de SGP uiteraard een zeer aangelegen punt.

Er is daarin een trend om het weer vanzelfsprekender te vinden dat religie in de politiek qua argumentatie en besluitvorming weer een rol speelt. Dat biedt mogelijk kansen voor onze partij. Mits we er ons intensief op beraden hoe dat dan kan en gaat, hoe we daar getuigend en constructief op inspelen. We wisten het al lang: alleen bijbels genormeerde politiek heeft écht dé toekomst. Tegen dit licht past ons bescheidenheid en beslistheid beide.

Bescheidenheid: dr. Maarten Luther tekent bij de bekende tekst: ‘Het kromme kan niet recht gemaakt worden; en hetgeen ontbreekt, kan niet geteld worden’ uit het Bijbelboek Prediker⁵⁰⁰ het volgende aan. De voorzitter van de kiesvereniging te Ederveen wees me er op. Hij vond het in de Bijbelverklaring van Dächsel.⁵⁰¹ Luther schrijft: “Want het kan op aarde niet zo goed toegaan, dat er toch niet veel gebreken overblijven. Daarom is het best, dat men van ganser hart op God vertrouwe, Hem het bestuur overlate, en gelovig bidde: ‘Uw koninkrijk kome’. Verdraag intussen het onrecht, u door de goddelozen aangedaan en draag uw zaak de grote Rechter op. Wanneer gij nu niet alleen wijs, maar ook heilig en vroom zijt, zo bemerkt gij ook wel, dat niet alle dingen recht toegaan. Maar dewijl gij toch niet al het kromme recht kunt maken, zo verricht het werk dat u op de hand gesteld is en doe het met al uw macht. Het andere dat niet goed gaan wil, beveel dat Hem aan, Die wijzer en sterker is dan gij, namelijk de Heere in de hemel, die kerk, land en volk, huis en hof, vrouw en kind beter kan regeren dan gij.”

Beslistheid: om het met de woorden van de enkele jaren terug op zeer hoge leeftijd overleden dr. W. Aalders⁵⁰² te zeggen: “Wat onze tijd het meest dringend nodig heeft, is een nieuwe doorbraak van bijbels en dus evangelisch getuigen. Tegenover de velen, die in de netten van de leugengeest van deze tijd verstrikt zijn geraakt, en die het Evangelie niet anders meer kunnen verstaan dan in de fatale verkleuring van het moderne bewustzijn, is het nodig, dat er gelovigen zijn, die moedig en krachtig de tegenstelling tussen Evangelie en wereld, als de tegenstelling tussen licht en duister, waarheid en leugen, naar voren brengen. Want het domein van de vader der leugenen is in de geschiedenis het domein van het schemerdonker, waarin waarheid en leugen vervloeien; maar het rijk van Christus is het rijk van het licht, waarin waar en onwaar scherp en duidelijk

500 Prediker 1,15.

501 De 19^e eeuwse Duitse predikant Karl August Dächsel stelde tussen 1862 en 1880 deze Bijbelverklaring samen, die al spoedig ook in het Nederlands werd vertaald.

502 Dr. W. Aalders (1909-2005) was hervormd predikant. Het citaat is genomen uit zijn *Burger van twee werelden*, Den Haag z.j., pag. 156.

onderscheiden worden.” Tot zover dr. Aalders. Om daartoe nu de kracht, wijsheid en gedrevenheid te ontvangen! In afhankelijke trouw.

Trouw?

Valt deze trouw van onze zijde te verwachten? Niet uit eigen kracht. De trouw van ons is in zichzelf kwetsbaar en uiterst wankel. Maar de Heere is zo getrouw als sterk. Hij zal Zijn werk voor mij, zo gaat de psalmdichter door, voleinden. Hij bidt dan: “Verlaat niet wat Uw hand begon, o Levensbron, wil bijstand zenden.”⁵⁰³ Dáár gaat het om. Onze trouw is wankel, Gods trouw onwankelbaar! Het is genade dát te mogen leren.

In deze lijdenstijd mogen we elkaar ook wijzen op het diepste blijk van Gods trouw in het zenden van Zijn Zoon. De Heere Jezus Christus, Die Zichzelf vrijwillig in de dood aan het vloekhout van het kruis op Golgotha overgaf, om door die dood de weg te banen tot het leven voor hen die in zichzelf schuldig zijn tot de dood.

Het is ten diepste alleen van Zijn kant te verwachten. Dr. Hoedemaker⁵⁰⁴ formuleerde het kernachtig in klemmende vragen aan zijn geestverwant dr. De Savornin Lohman⁵⁰⁵ (we bevinden ons dan in de buurt van de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw): “Geloof u dat God Nederland weer een christenland, de Nederlandse overheid een christelijke overheid en Nederlands kerk een welingerichte kerk kan maken? Laat me het anders zeggen: gelooft u dat Hij het op Zijn eigen tijd en langs Zijn eigen weg doen zal? Neen, ook deze vraag is nog niet helemaal terzake: wenst u dat Hij dit doet? Zoudt u het een zegen achten als Hij het deed? Bent u overtuigd dat wij verloren zijn als Hij het niet doet?”

Indringende vragen, die aan actualiteit en kracht bepaald nog niet hebben ingeboet. We maken ze graag tot de onze. De God aller genade gedenke ons, ons land en volk en niet in het minst ook onze regering en ons Vorstenhuis. Hij gedenke in Zijn gunst en zegen.

503 Psalm 138 vers 4 berijmd, slotregels.

504 Ph.J. Hoedemaker (1839-1910) was hervormd predikant.

505 A.F. de Savornin Lohman (1837-1924) was de leider van de christelijk-historischen.

14 maart 2009

GEEN IJDELE ZORG⁵⁰⁶

De zorgen om de gevolgen van de om zich heen grijpende kredietcrisis⁵⁰⁷ nemen ernstige vormen aan. De werkloosheid zal in korte tijd stijgen naar tien procent van de beroepsbevolking. Het begrotingstekort zal groeien naar 5,5 procent, de staatsschuld zal weer fors oplopen. De Nederlandse economie krimpt dit jaar volgens het Centraal Planbureau met 3,5 procent. Sinds de jaren dertig van de vorige eeuw zijn de vooruitzichten niet meer zo slecht geweest. Er is sprake van een zware economische recessie, die veel sneller en dieper gaat dan werd verwacht. De politieke leiders roepen alle hens aan dek. Vooral de snel oplopende werkloosheid die wordt voorspeld, wordt het ‘meest pijnlijke’ van de ‘grote beproeving’ genoemd die onze samenleving te wachten staat. Het is een illusie om te denken dat alleen de overheid de problemen die op ons af komen kan oplossen in deze uitzonderlijk ‘ingewikkelde tijd’. Minister-president Balkenende: ‘We hebben elkaar nodig’. Alleen al op de rijksbegroting moet voor het resterende deel van de lopende kabinetsperiode het formidabele bedrag van 40 miljard euro worden bezuinigd. Als het daarbij blijft! Ook de Europese afspraak om geen groter financieringstekort toe te staan van 3 procent, moet helaas, net als in de ons omringende landen, tijdelijk (!?) worden geschonden. Heel jammer, maar onontkoombaar.

Het zag er op Prinsjesdag van 2008 zo zonnig uit. Er werd een begroting aangeboden met een overschot. In lang was dat niet vertoond. We stonden er goed voor. Lage werkloosheid, een stevige economische groei. Er kon worden nagedacht over ‘leuke dingen voor mensen’. De dag er voor was er in de Verenigde Staten een crisis uitgebroken in de bankwereld. Sombere geesten voorspelden dat we daar in Europa ook een tik van mee zouden krijgen. Maar dat zou allemaal wel meevallen, we stonden er immers stevig voor. We konden een duwtje hebben. Nu, dat is dus heel anders uitgepakt. Een enkele week later waren er miljarden euro’s nodig van het Rijk om het vertrouwen van eenvoudige spaarders in de banken te herstellen en hun spaarcenten veilig te stellen. Tot nu toe is dat herstel van vertrouwen overigens nog maar matig gelukt. Maar als er niets zou zijn gedaan, zouden de negatieve gevolgen waarschijnlijk nog groter zijn geweest.

506 Ontleend aan Psalm 37 vers 3 berijmd.

507 In de zomer van 2007 begon in de VS een crisis op de financiële markten (de kredietcrisis) die ook ingrijpende gevolgen had voor andere landen.

Intussen belooft het totale pakket aan steunmaatregelen voor diverse banken het grote bedrag van 90 miljard euro. Het is zeer de vraag of het daarbij kan blijven. Nog dagelijks melden de media grote onrust rondom de positie van enkele grotere banken.

Wat gaandeweg meer werd gevreesd in de achterliggende maanden, is werkelijkheid geworden. Niet alleen de financiële instellingen zitten in zwaar weer, ook de zogeheten reële economie wordt aangetast. Faillissementen, afslankingen, werktijdverkorting, ontslagen. Helaas aan de orde van de dag. Het begon met de sector van ‘de harde metaal’, de transportsector volgde, de bouwwereld ook. Als we de kranten en de daarin weergegeven trends moeten geloven, gaat het nu steeds harder omlaag. Het is dan ook volstrekt te begrijpen en terecht, dat velen zich grote zorgen maken. Om hun baan of inkomen, om hun uitkering of pensioen. Je zult er maar mee te maken hebben of kunnen krijgen. Goed bekeken: wie van ons eigenlijk niet? Zorgen te over dus.

Maar waarop richten zich deze zorgen? Gaat het daarbij alleen over onze luxe, onze welvaart, ons bestedingspatroon, waarop het vooruitzicht van inboeten tot een schrikbeeld is? We moeten daar niet goedkoop en gemakkelijk over doen, het zijn natuurlijk reële punten. Als de marges toch al smal waren – en die gevallen zijn er ongetwijfeld – komt de werkelijkheid van te moeten inleveren hard aan. Tegelijk moet in ogenschouw worden genomen dat velen van ons de laatste jaren behoorlijk verwend zijn. De ouderen weten nog van de tijd dat elk dubbeltje twee keer moest worden omgedraaid voordat het werd uitgegeven. De jongere generaties echter, hebben dit nog niet eerder meegemaakt. Het is de vraag hoe deze er op reageren. Het kan zo maar gebeuren dat de onrust en onvrede in onze samenleving opnieuw de kop opsteken. Voor bijvoorbeeld het arbeidsklimaat zou dat slecht uitkomen. Het zou het bestrijden van de economische crisis bemoeilijken.

Psalm 37 heeft het over ‘ijdele zorg’. Die zorg moeten we maar niet hebben en al helemaal mag die zorg geen ‘sta in de weg’ zijn bij het zoeken van en gaan in het heilspoor dat ons in de Heilige Schrift wordt aangewezen en aanbevolen. “Geen ijdele zorg doe u van het heilspoor dwalen; houd in uw weg het oog op God gericht; vertrouw op Hem, en de uitkomst zal niet falen.” Deze psalm heeft het ook over de trotsaard die zijn weelde een perk gesteld ziet, heeft het er over dat we onze welvaart op Gods trouw volstandig moeten leren bouwen. Deze psalm heeft het over de hoop in bange dagen van hen die door Gods goedheid worden gevoed en verblijd en legt er daartegenover de vermanende vinger bij dat we niet door hebzucht moeten worden aangedreven. Kortom: een rijke en leerzame psalm.

Zorgen hebben is begrijpelijk, kan zelfs in gegeven omstandigheden gebóden zijn, maar ijdele zorg is totaal verkeerd gericht. Bij ijdele zorg gaat het veel te veel om onszelf en niet allereerst om de ander. Dit type zorg sluit naadloos aan bij een hedendaagse cultuur van individualisme en uiteindelijk egoïsme. Daar moeten we tegen vechten, ook bij onszelf.

Alom wordt de uitdaging verwoord om er met elkaar voor te zorgen dat we sterker uit deze crisis komen dan we er zijn in gegaan. Maar dat is niet met materiële maatregelen alleen te bereiken, daartoe is een wezenlijke mentaliteitsomgeving vereist. Hebzucht en begeerte – en wie kan zeggen daar geheel vrij van te zijn! – moeten dan worden gekruisigd. De bijbelse begrippen matigheid, soberheid en rentmeesterschap moeten dan gidsen zijn in het (praktische) leven. Alleen dán ontstaat er de bereidheid tot het eventueel doen van een stapje terug en tot het blijven delen van bestaansmiddelen met de naasten dichtbij en waar ook ter wereld. Niet minder dan een loutering moet worden ondergaan. Maar achter dit ‘verlies’ ligt winst! Dan komen we er sterker uit dan we er ingingen. De dagen van een ongebreideld materialisme zijn dan echt geteld, we zijn dan tevreden met ‘genoeg’.

Koortsachtig wordt overlegd over wat te doen staat om de gevolgen van de kredietcrisis terug te dringen. Ook onzerzijds is er bij herhaling op aangedrongen om met zo effectief mogelijke maatregelen te komen. Een tijdelijke regeling voor werktijdverkorting werd getroffen. Deze moet overgaan in een mogelijkheid tot een werkloosheidsuitkering in deeltijd, de zogeheten ‘deeltijd-ww’. Deze nieuwe variant hebben wij met anderen bepleit. Ook wordt een bonus voor werkgevers overwogen die iemand in dienst nemen uit een andere branche. Daarmee wordt de bemiddeling van werk naar werk bevorderd, waartoe mobiliteitscentra zijn ingericht. Vaak is in een dergelijk programma omscholing voorzien, maar ook her- en bijscholing krijgt een accent. Terecht! Zo liggen er in de sectoren van het onderwijs, de zorg, de politie en het leger grote kansen op een baan. Daar moet wel vrijwillig voor worden gekozen. Immers, het gaat ook om de goede motivatie van binnenuit. Natuurlijk heeft onze fractie zich ook aangesloten bij degenen die de overheid aanmoedigen om toch al voorgenomen en geplande investeringen zoveel mogelijk naar voren te halen. Dat schept banen en werkgelegenheid. Wegenbouw, verbindingen voor openbaar vervoer, dijken en zeekeringen, binnenwateren, sociale woningbouwprogramma’s, energiebesparende ingrepen in gebouwen en bedrijfsvoering, verduurzaming van productieprocessen, achterstallig onderhoud in bijvoorbeeld de natuur; om maar eens concreet te zijn. Mogelijkheden genoeg!

De regering overweegt al deze mogelijkheden en komt medio maart, omstreeks onze jaarvergadering dus, met een eerste aanzet voor een actieplan. Daartoe is ongetwijfeld veel wijsheid nodig, die we het kabinet dan ook van harte toewensen. We hebben steeds op spoed aangedrongen in het besef dat elke dag telt, elke week extra er één te veel is. Maar we kunnen niet anders dan de voorstellen van het kabinet nu af te wachten. Wel hebben we de regering op het hart gebonden om er bij het maken van de onvermijdelijke keuzes tot sanering van de overheidsfinanciën, voor te zorgen dat de negatieve gevolgen de ‘zwakkeren’ in onze samenleving ontzien. Het zou toch wel heel zuur zijn als ouderen, gehandicapten, chronisch zieken en kwetsbare groepen van jongeren en ouderen verhoudingsgewijs meer dan anderen het gelag moeten betalen. Als vanouds dringt de SGP aan op het verdelen van de lasten naar draagkracht. Ook vallen we minister Rouvoet bij als hij er voor waarschuwt de jeugdwerkloosheid niet opnieuw te laten oplopen, omdat juist voor deze leeftijd de gevolgen wel heel erg ontmoedigend en bepalend voor het verdere leven zijn.

Onze samenleving staat op een kruispunt. De zware economische crisis dwingt tot stevige keuzes. Of we kiezen voor het behoud van alles wat we hebben, maar dan dreigen we veel te verliezen. Of we durven het aan om oude verworvenheden bij de tijd te brengen door een nieuwe en robuuste aanpak. Er moeten vernuftige combinaties worden gevonden voor het stimuleren van de economie en dus de werkgelegenheid met een geloofwaardige sanering van de overheidsfinanciën, die uit het lood dreigen te slaan. Allerlei suggesties doen de ronde. Bevriezen van lonen en uitkeringen in lijn met de pensioenen. Langer doorwerken door hen die dat kunnen, mede ten behoeve van blijvende solidariteit met hen die dat helaas niet meer kunnen. Geleidelijke versoering van de ouderenzorg in de AWBZ en de WMO, hetzelfde wordt gesuggereerd voor het persoonsgebonden budget (het PGB) in de gehandicaptenzorg, met als harde grens een onaanvaardbare verschraling voor hen die er uitsluitend op zijn aangewezen. Modernisering van het ontslagrecht. Aftopping van de hypotheekrenteaftrek. Werken aan een groenere, vergrijzende economie. Tegengaan van het zogeheten ‘scheefwonen’, waarvan sprake is als de woonlasten veel lager zijn dan door de hoogte van je inkomen zou mogen worden verwacht. Ongetwijfeld zou nog meer te noemen zijn.

Eén ding is duidelijk, met halfzachte maatregelen redden we het niet. De recessie slaat breed toe in onze economie. De hoop dat Nederland betrekkelijk ongehavend door de crisis heen komt, heeft men intussen laten varen. We zullen het naar menselijke verwachting allemaal gaan merken. De klap van deze crisis, die een flinke deuk in onze welvaart slaat, waarin ook ‘het spreken van God’ opgemerkt moet worden Die

onze consumptiemaatschappij tot de orde roept en ons wakker schudt, zal nog vele jaren doordreunen. Daarom dienen we de komende voorstellen constructief tegemoet te treden. Er blijft daarbij uiteraard plaats voor onze eigen prioriteiten. Een versneld beëindigen van de overdraagbare algemene heffingskorting bijvoorbeeld, zoals hier en daar ook wordt voorgesteld, zullen wij blijven afwijzen. Immers, wij willen ouders die er voor kiezen hun kleine kinderen zelf te verzorgen, niet nog weer sneller de arbeidsmarkt opjagen. Eigen accenten, eigen afwegingen dus. Maar wel het besef dat we een redelijke bijdrage moeten leveren aan het tegengaan van de negatieve gevolgen van deze crisis. Een crisis, waarvan diverse commentaren zeggen dat deze ook kan verkeren in een zegen. Als we de nodige lessen maar weten te trekken. Daarbij wijst ons psalm 37 de weg.

Zijn we tot het trekken van deze lessen wel in staat? Niet vanzelfsprekend! Daar is inderdaad een mentale omslag voor nodig. We hebben er allen aan mee gedaan met boven onze stand te leven. We hebben met elkaar roofofbouw gepleegd op de schepping, op de natuur en het milieu. We zullen nu de broekriem aan moeten trekken, het moet, zéker vooreerst, met een tandje minder. Kunnen we dat aan? Zullen we in staat blijken te zijn om samen met andere landen oplossingsrichtingen in te slaan die leiden tot een integrale aanpak van nog andere groeiende dilemma's die om een oplossing schreeuwen? We noemen de klimaatverandering, de voedselprijzen wereldwijd en de energievoorziening. Kortom, het gaat om toekomstgerichte, duurzame oplossingen. Daar is visie voor nodig, wijsheid en moed. Ook bescheidenheid!

We leven in het jaar waarin herdacht wordt dat de bekende reformator Johannes Calvijn vijfhonderd jaar geleden geboren werd. Deze herdenking wordt breed aangepakt. Elk medium dat zichzelf respecteert, besteedt er aandacht aan. In de eeuwen achter ons is hij door velen gelauwerd, maar door minstens zoveel anderen werd hij verguisd. Een zekere rehabilitatie is hem nu, naar blijkt, vergund. Hij verdient dat! Met overtuiging en veel betrokkenheid willen we daarbij helpen. Op een paar plaatsen in ons land mogen we daaraan, daartoe uitgenodigd, een bijdrage leveren. Wij mogen ons dan uitlaten over de invloed van Calvijn en het calvinisme en daarmee ook de reformatie op ons huidige staatsbestel. De verleiding is groot er hier en nu ook uitvoerig op in te gaan. Dat gebeurt bij een andere gelegenheid binnen onze partij.⁵⁰⁸ Wij kunnen tot de dag van vandaag heel veel van Calvijn leren. In zijn schriftelijke nalatenschap, niet in

508 Op 19 juni 2009 werd in de Augustijnenkerk te Dordrecht door de Guido de Brès-Stichting in samenwerking met vier andere organisaties een congres gehouden onder de titel 'Calvijn op scherp'.

de laatste plaats in zijn honderden brieven, hamert hij er op – en dat tegen het licht van de soms erbarmelijke tijdsomstandigheden – vergenoegd te zijn in wat we zijn, hebben en krijgen. Juist ook in deze kredietcrisis een les die ter harte moet worden genomen. Honger en kommer, verdriet en rouw, worden in zijn prediking en verdere nalatenschap getemperd door de overdenking van het toekomstige leven. Voor ware gelovigen komt de beste tijd er nog aan! Deze overdenking, die is geworteld in het bijbelse kader van de geestelijke vreemdelingschap, verhindert onze aardse roeping in studie, arbeid, gezin, gemeente en samenleving niet. Integendeel, deze roeping wordt in het juiste licht geplaatst. Deze les houdt ons af van ijdele zorg, maar bewaart ons tegelijk voor zorgeloosheid.

Integendeel. We kennen allen wel het historisch bepaalde etiket wat iemand opgeplakt kan krijgen die zich onderscheidt door zuinigheid, spaarzin, soberheid, werklust, plichtsbefef, verantwoordelijkheid, offervaardigheid en dienstbetoon. Typisch calvinistische trekjes, zo heet het dan. Voor niemand vraagt die aanduiding om enige toelichting, ook niet in ons parlement. We weten meteen wat wordt bedoeld. Het is er een bekend plaagstootje, overigens met een serieuze ondertoon. Ook een soort compliment namelijk. Op deze wijze bekeken, lopen er veel meer calvinisten rond dan je denkt en voor mogelijk houdt, zelfs onder atheïsten. Het heeft blijkbaar ook iets met onze volksaard te maken, met ons karakter. Onze internationaal gemeten opvallend sterke arbeidsethiek komt uit de Calvinistische traditie voort. Wij willen als SGP graag in deze traditie staan. Dat is ons een eer! Zelfs in deze gesecculariseerde tijd. Omdat we geloven dat in zijn gedachtegoed wezenlijke noties liggen die ook vandaag de dag nog verrijkend zijn. Denk maar alleen aan het vraagstuk van de tolerantie tegen het licht van de botsing van godsdiensten en culturen, waar onze samenleving regelmatig bol van staat. De radicaliteit enerzijds en de mildheid anderzijds, die we beide vinden bij Calvijn, mogen ons blijvend inspireren tot de juiste houding. Beslist, bewogen wervend.

Overigens zou Calvijn er niets voor hebben gevoeld om een stroming in het protestantisme naar hem vernoemd te zien worden. Hij kwam voor zichzelf niet verder dan zich als een herdershond van God te beschouwen, een hond die gaat blaffen als zijn baas wordt aangevallen. Welnu, ‘geblaft’ hééft hij, aanhoudend en indringend. Zonder aanzien van personen. Onafhankelijk en met gezag. We horen het vijf eeuwen later nog! Hij strekt ons in veel opzichten tot voorbeeld. Ook in de politiek!

Tussenbalans

Voor dat ‘blaffen’, dat aanslaan is helaas voldoende reden. Niet alleen als in ditzelfde

jaar Darwin⁵⁰⁹ wordt herdacht, de grondlegger van de evolutietheorie, die daarmee een scherpe en aanhoudende aanval heeft ingezet op het eenvoudig kinderlijke geloof in Gods scheppende hand en kracht. Maar ook als het huidige kabinet komt met voorstellen die de toets van de kritiek van Gods Woord niet kunnen doorstaan.

Het kabinet is halverwege de rit. Tijd voor een tussenbalans. Het kabinet begon met de belofte van een frisse wind. We herinneren ons nog de honderd dagen toer⁵¹⁰ door ons land om ideeën op te halen bij de burgers, met hen in gesprek te gaan en zo geïnspireerd te raken voor een daadkrachtig beleid met draagkracht onder de bevolking. Na die honderd dagen werd het beleidsprogramma gepresenteerd met zes ingekaderde werkvelden en tientallen actiepunten. De beloofde frisse wind is echter intussen wel weer gaan liggen. Na een veelbelovende start, is ook dit kabinet, meer dan wordt toegegeven, vastgelopen en verzand in de dagelijkse politieke praktijk. Het is ook minder dualistisch dan in het vooruitzicht was gesteld. Aanvankelijk hebben we dit kabinet in zeker opzicht verwelkomd. De coalitie immers, bestaande uit drie politieke partijen, heeft een herkenbaar profiel omdat twee van de drie een christelijke oriëntatie hebben. Regelmatig hebben we dit verwoord. En daaraan toegevoegd dat het er dan ook écht van moest gaan komen. Kansen moesten worden benut en niet worden verspeeld. Je zou immers op zijn minst van dit kabinet met CDA en ChristenUnie op ethisch terrein een ‘standstill’ mogen verwachten. Het zat van het begin af aan op dit terrein niet mee. We zijn nu twee jaar verder. Op onze tussenbalans prijken plussen en minnen. Zware minnen, zo zwaar dat de plussen er uiteindelijk niet gemakkelijk tegen opwegen.

Laten we concreet worden. De adoptie van kinderen uit het buitenland door homoparen is bij wet geregeld, iets wat zelfs ‘paars’ in die jaren nog niet aandurfde. De gang van zaken rond de zogeheten ‘weigerambtenaar’ – de ambtenaar van de burgerlijke stand die zijn medewerking weigert bij het sluiten van een huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht – heeft eerder geleid tot achteruitgang dan vooruitgang. Iemand als minister Van Middelkoop heeft dat indertijd ook ruiterlijk toegegeven. Ook op het terrein van de strafrechtelijke bepaling tegen smalende godslastering zet uitgerekend dit kabinet een verdere stap in de richting van een oud D66-voorstel.⁵¹¹ Te vrezen valt

509 Charles Robert Darwin (1809-1882).

510 Na de installatie van het kabinet op 22 februari 2007 trokken de ministers honderd dagen lang het land in om te luisteren naar en te overleggen met de bevolking. Eerst op 14 juni 2007 werd het beleidsprogramma gepresenteerd.

511 In november 2004 verwierp de Tweede Kamer een motie van D66 om het verbod op Godslastering in het Wetboek van Strafrecht te schrappen.

dat de gekozen denkrichting van compensatie van het schrappen van het artikel tegen godslastering door het uitbreiden van de bepaling tegen directe en indirecte vormen van belediging, tot weinig of niets leidt.⁵¹² Deze constatering is gerechtigd als wordt gelet op de grote verdeeldheid er over in het parlement. Om niet meer te noemen, ook de principiële wissel die is omgezet bij het thema van de embryoselectie, weegt zwaar.

Deze selectie is al langer mogelijk bij in vitro fertilisatie bij paren in gevallen van erfelijke indicaties die met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid in het verdere leven tot een ongeneeslijke ziekte leiden. Een kans van 100 procent, om zo te zeggen. De staatssecretaris wilde toestemming geven om deze selectie uit te breiden tot enkele ziektebeelden waarbij de kans er ook is, zij het heel wat lager. Terecht stak de ChristenUnie hier meteen een stokje voor. Er ontstond een crisisachtig sfeertje. Er werd een compromis gesmeed, wat door alle partijen werd bejubeld. We hebben dat diep betreurd. Uiteindelijk gaf de heer Slob van de ChristenUnie nog wel toe dat het binnen de coalitie een kwestie was geweest van ‘geven en nemen’, waarbij het eindresultaat ook niet hún ideaal is. Maar overigens stelde men zich er – in eerste instantie en uiteindelijk bij de stemmingen – vierkant achter als een verbetering. Ze hadden toch erger voorkomen? Dat konden wij zo niet meemaken. Het is wel degelijk een forse verslechtering. Zo had de ChristenUnie het toch ook altijd gezien en beschreven in hun verkiezingsprogramma? Het reële risico op deze verslechtering werd ook wel duidelijk uit opmerkingen van de medici die zich met deze experimenten bezighouden. Er is nu geen enkele bestendige waarborg meer tegen uitbreiding voor nog weer andere ziektebeelden. Het zou, zo werd gesteld in het debat, slechts gaan om het Academisch Ziekenhuis te Maastricht. Nu dezer dagen de regeling is afgegeven, als uitwerking van het gevoerde debat, blijkt dat acht medische centra zich er bij kunnen aansluiten, zij het door een samenwerkingsovereenkomst met ‘Maastricht’. Het gaat principieel om het binnendringen in de schepping van God, om daar door menselijk ingrijpen risico’s tot een minimum te beperken en het leven naar onze hand te zetten, het leven ‘maakbaar’ te maken. Daarmee gaan we een fundamentele grens over. Uiteraard poetsen wij de grote spanningen niet weg die er in het leven kunnen zijn als bekend is dat deze ernstige, ongeneeslijke erfelijke ziekten in jouw familie voorkomen. Het gaat om de principiële vraag hoe ver de (kundige) mens in dit alles mag en kan gaan. Dat er grenzen zijn, is toch iedereen duidelijk. Een grens uit handen te geven, geeft altijd on-

512 In mei 2009 kwam justitieminister Hirsch Ballin (CDA) terug op zijn voornemen om het verbod op godslastering (art. 147 Wetboek van Strafrecht) te schrappen en het beledigingsverbod (art. 137 Wetboek van Strafrecht) uit te breiden.

herstelbare gevolgen. Een weg terug is er niet, dan met veel moeite. Dat moeten CDA en ChristenUnie op een vitaal punt als dit, toch beseffen!

Er zijn gelukkig ook plussen. Zeker in het begin van de kredietcrisis handelde het kabinet adequaat en met gezag. Dat deze crisis er kwam, is niet aan hen te wijten. Dat is een vorm van overmacht. Elk kabinet, van welke politieke kleur ook, zou er onder gebukt zijn geraakt. Deze crisis betekent voor de coalitie een ultieme test voor de gezamenlijke bereidheid er uit en doorheen te komen, een test die tot nu toe is doorstaan. Ook de aandacht voor de negatieve gevolgen van echtscheiding waarderen wij positief. Dat geldt trouwens meer algemeen de toegenomen aandacht voor jeugd en gezin. Ook de aanzetten tot een straffere aanpak van de alcoholproblematiek en enkele aspecten aan het uit de hand gelopen drugsbeleid, ervaren wij als winstpunten. Dat de regering front maakt – hopelijk niet alleen met woorden – tegen de seksualisering van de samenleving, heeft ons positief getroffen. Nu de daden nog op dit thema! Om nog een laatste punt te noemen. Dat gaat over de krachtige houding die onze minister van Buitenlandse Zaken tot nu toe in neemt bij christenvervolgingen waar ook ter wereld en ten aanzien van de uiterst kwetsbare positie van Israël. De wereld mag en moet weten dat dit volk in ons en in onze partij vrienden heeft. Op dit punt moeten we, vooral gelet op het karakter en de pretenties van haar vijanden in de regio van het Midden-Oosten, geen compromissen sluiten, andere dan dit volk zelf eventueel sluit ter wille van het zo verbeide vredesproces. Absoluut belangrijke punten. Jammer dat er zoveel negatieve naast staan.

Het kabinet heeft normaal gesproken nog twee jaar te gaan. In die twee jaar kan nog veel gebeuren, maar moet er ook nog veel gebeuren. Wij spreken graag de wens uit dat deze tijd wordt benut om ‘de christelijke accenten’ in concreet beleid zichtbaar te maken. Als het er dan tot nu toe niet van kwam of kon komen, dan moet dat in de komende tijd toch echt gebeuren. Daartoe moet de seculiere en liberale meerderheids-cultuur, die in ons land de kop opsteekt, gezaghebbend worden weerstaan. Ik denk bijvoorbeeld concreet aan paal en perk stellen aan het aantal koopzondagen. Zodra het daarover gaat, schreeuwen VVD, D66 en PVV moord en brand, hebben het over betutteling van burgers door de wet en slepen er de kredietcrisis met de haren bij in de trant van: je neemt toch nu geen maatregelen die banen kosten. Dat laatste wordt vervolgens schromelijk overdreven. Maar dat doet het in de beeldvorming even wel. Terwijl zij vervolgens de werknemers en de kleine winkeliers vergeten waar ze zeggen altijd voor op te komen. Het is echter zonneklaar dat veel gemeenten de bedoeling

van de zogeheten Winkeltijdenwet op dit punt (laten) uithollen.⁵¹³ Men moet durven doorpakken. Het CDA en de ChristenUnie moeten de PvdA hierop toch kunnen aanspreken, gelet op de afspraak er over in het coalitieakkoord! En dan alstublieft geen halfbakken aanpak, maar een daadkrachtige zoals in het initiatiefwetsvoorstel van onze fractie met de SP wordt voorgesteld. En over het coalitieakkoord gesproken, het is duidelijk dat de huidige omstandigheden het bestaande akkoord op losse schroeven zetten. De financieel-economische randvoorwaarden immers, zijn drastisch gewijzigd. Daar willen wij begrip voor hebben, maar het kan niet zo zijn dat daarmee ook allerlei principiële afspraken op de schop gaan.

Daarbij denken we in elk geval ook aan de afspraken over de thema's van abortus en euthanasie. Wij bespeuren een zekere traagheid als het gaat om iets wezenlijks te verbeteren aan de abortusproblematiek. Over de zogeheten tienermoeders zou er rond de jaarwisseling een ons toegezegde beleidsbrief komen. We hebben nog niets gezien. Ook hebben we er ons over verbaasd dat de coalitie niet mee ging in steun aan onze motie die vroeg om informatieverschaffing bij de '20-wekenecho',⁵¹⁴ een motie die wel werd gesteund door de SP, GroenLinks, D66 en de Partij voor de Dieren. We meenden van CDA en ChristenUnie anders te hebben mogen verwachten. En wat betreft de euthanasie, de NVVE gaat onverdroten voort met het promoten van versoepelen van de grenzen die in elk geval dan nog in acht dienen te worden genomen bij levensbeëindiging op verzoek. Onder het mom van barmhartigheid worden mensen in die benadering aan hun lot overgelaten. Dat kunnen we toch niet laten gebeuren! Als laatste punt noemen we de afspraken in de coalitie om coffeeshops te sluiten, zeker in de buurt van scholen. Daar moet nog veel gebeuren, sommige gemeenten lijken niet erg van plan hier vaart mee te maken. Maar een afspraak van deze importantie kan toch niet met voeten worden getreden? Daar móet aan worden gewerkt! Handen uit de mouwen broeders!

513 Dat gebeurde door gebieden en gemeenten als toeristisch te bestempelen die dat volstrekt niet waren. Daardoor was men niet meer gebonden aan de wettelijke beperking van het aantal koopzondagen.

514 Deze motie (30 371, nr. 13) die werd ingediend op 9 april 2008, vroeg om objectieve informatieverschaffing aan ouders die een twintig wekenecho laten maken. Zij zijn zich van tevoren vaak onvoldoende bewust van het risico dat de uitslag negatief is en dat men dan voor de keuze geplaatst kan worden of men het kind wil doden. Ook was deze motie bedoeld om ouders duidelijke - en dus niet eenzijdige - informatie te geven over het gehandicapte leven, om op die manier te voorkomen dat gehandicapt leven wordt gedood.

President Obama

Obama heeft verandering beloofd. Deze belofte inspireerde velen die nu vol verwachting uitkijken naar wat gebeurt. Intussen is Obama genoodzaakt geweest om zijn eerste begroting voor dit grote land aan te bieden met het spectaculaire tekort van 1,37 biljoen euro; met deze 12,3 procent het hoogste tekortpercentage van het Amerikaanse bruto binnenlands product sinds de Tweede Wereldoorlog. Het zit hem dus niet mee. Tijdens de verkiezingscampagne vorig najaar trok de kredietcrisis diepe sporen, en woei over naar andere delen van de wereld, waaronder Europa. De marges zullen uiterst smal blijken te zijn. Het is zonder meer spannend hoe dit af zal lopen. Hij is als een soort ‘redder’ bejubeld, ook in ons land, maar de glans is er zo af. Het kan snel verkeren. Voor de krachtsverhoudingen op deze wereld is het overigens te hopen dat het hem lukt. Obama staat aan het hoofd van de machtigste staat ter wereld, hijzelf wordt wel de machtigste man op aarde genoemd. Hij draagt ongetwijfeld een zeer zware verantwoordelijkheid. Terecht dat er op wordt aangedrongen hem in onze voorbede te gedenken. Het zou heel wat kunnen gaan betekenen als dit immens grote land langdurig ontregeld is. Instabiliteit zou de wereldverhoudingen negatief kunnen beïnvloeden. Er zijn enkele opkomende economieën die waarschijnlijk de ambitie hebben in een eventueel gat te springen. Daar zitten we niet op te wachten.

In de gegeven omstandigheden hecht Nederland buitengewoon veel waarde aan goede trans-Atlantische betrekkingen. Amerika moet onze sterke bondgenoot blijven. Ook vanwege historisch-culturele achtergronden. In tal van opzichten is Europa veel harder en venijniger seculier dan Amerika. De christelijke cultuur is in Amerika nog sterker en zelfbewuster, hoe algemeen of oppervlakkig die wellicht ook wordt ingevuld. Dat uit zich bijvoorbeeld in de vele ijzersterke denktanks over gezin en familie, pro-life organisaties en dergelijke. Tijdens de vorig jaar in China gehouden Olympische Spelen bezocht Bush⁵¹⁵ op zondag een kerkdienst en onze premier Balkenende een wedstrijd. Maar juist wat betreft het christelijke gedachtegoed gooit Obama helaas het roer om. Onder grote toejuiching van velen in Europa. Zie zijn standpunten over abortus en homoseksualiteit. Dat is méér dan jammer. Maar we blijven Amerika middellijkerwijs nodig hebben in de internationaal vertakte strijd tegen het terrorisme, ook in diverse brandhaarden ter wereld om recht en vrede te (doen) herstellen. De Verenigde Staten vormen nu eenmaal een economische en militaire supermacht. Dat zal voorlopig ook wel zo blijven. Wat dat betreft kunnen we ons wel meer zorgen maken over Europa.

515 De republikein George W. Bush (geb. 1946) was president van de USA van 2001 tot 2009. Hij werd opgevolgd door de democraat Barack H. Obama (geb. 1961).

Europa

In allerlei Europese notities wordt nog steeds met onverholen trots gesproken over de economische macht die de Europese Unie vormt. Die macht is er nog steeds, zij het nu als overal getemperd door de kredietcrisis. De werkelijkheid is echter wel, dat de eenentwintigste eeuw gestempeld zal worden door de opkomende economische grootmachten uit het Oosten, met als harde kernen China en India.

Europa vergrijst; worstelt met haar identiteit of beter gezegd met het ontbreken er van; strijdt met de vele hardnekkige vraagstukken van immigratie (islamisering!) en verliest op steeds meer onderdelen de concurrentieslag met het Oosten.

Zelfs op terreinen als onderzoek en ontwikkeling, vanouds Westerse paradepaardjes, wint China thans de race. Europa kampt met grote jeugdproblemen: ongemotiveerde jongeren, die verslaafd zijn aan drank, platte muziek en losse relaties. In China bestaat op deze punten een totaal andere en tot nu toe meer gedisciplineerde mentaliteit. Dit besef – Europa als relatief tanende grootmacht, qua identiteit en in economisch en cultureel perspectief – dringt slechts langzaam door. De EU-ambities worden nog hoog aangehouden. Om er eens één dilemma uit te lichten. Een hoge sociale standaard gecombineerd met strenge klimaatdoelstellingen en tegelijk de concurrentieslag aangaan met andere opkomende regio's. Misschien zal snel blijken, zeker door de economische crisis, dat deze combinatie van ambities te hoog gegrepen is. Dan zijn er ruwweg twee mogelijkheden. Of we stellen ze naar beneden bij, of we vragen offers van bedrijvigheid en uiteindelijk de burgers. Of dat haalbaar is, blijft voor ons vooralsnog een vraag.

Een ander dilemma is de omgang met de interne markt, de daaraan verbonden arbeidsmigratie en de latente veiligheidsrisico's. Natuurlijk moet er de bereidheid zijn om welvaart te delen. Uiteraard moeten er grenzen worden gesteld aan vormen van protectionisme (zeg maar: eigen volk eerst!). Maar telkens weer blijkt het hemd nader dan de rok. Markteconomieën zijn nooit spontaan en vanzelfsprekend sociaal. Vanuit Europa wordt een groot deel van onze wet- en regelgeving bepaald. Soms prijzen we dat, bij het drugsbeleid bijvoorbeeld.⁵¹⁶ Soms is dat voor ons een bezwaar, bij de wijze van uitwerking op nationaal niveau van de Vogel- en Habitatrichtlijn bijvoorbeeld met enorme gevolgen voor de agrarische bedrijven.⁵¹⁷

516 Het Nederlandse gedoogbeleid ten aanzien van softdrugs wordt alom in Europa afgewezen.

517 Op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn moeten waardevolle natuurgebieden (Natura 2000 gebieden) worden aangewezen en vervolgens worden beschermd. Het voorzorgsprincipe is het uitgangspunt voor deze bescherming. Door strikte toepassing van dit principe in Nederland stond het voortbestaan van met name veehouderijbedrijven in en om de beschermde natuurgebieden op losse schroeven.

Maar er zijn ook terreinen waarop je elkaar nodig hebt of kunt versterken. De terrorismebestrijding bijvoorbeeld, vredes- en veiligheidsvraagstukken meer algemeen. Het opkomende antisemitisme moet in ons land, maar ook daarbuiten krachtdadig worden bestreden. Bij herhaling hebben we daartoe klemmende verzoeken gedaan via moties, die we aanvaard kregen.⁵¹⁸ Wij blijven ook op dit niveau aandacht vragen voor de benarde positie van de staat en het volk van Israël. Diverse omringende volken in de regio van het Midden-Oosten hebben het op de ondergang van dit land aangelegd. Morele en politieke steun zijn in die context onontbeerlijk. Daar moeten we onze overheid en de internationale instellingen op blijven aanspreken. Soms lijkt de sympathie voor Israël in bredere kring dan ons lief is, af te brokkelen. Een sympathie die zich vervolgens richt op de Palestijnen, waaronder er georganiseerd zijn die openlijk betuigen op de vernietiging van Israël uit te zijn. Daarbij kunnen we niet lijdzaam toezien! Dat mógen we ook niet!

Al met al reden te over om attent te zijn op de verkiezingen voor het Europees Parlement Deo volente op 4 juni 2004. Opnieuw komen met een lijst uit die is gecombineerd met de ChristenUnie. Onze partner in deze strijd heeft een nieuwe lijsttrekker aangewezen, nu de heer Blokland zich vrijwillig na een lange staat van dienst terug trekt. De heer Van Dalen was al eerder als beleidsmedewerker aan onze Eurofractie verbonden in de tijd van ‘onze’ heer Van der Waal en kent dus het klappen van de zweep in Brussel en Straatsburg. Onze kandidaat, de heer Belder, blijft op zijn post. Uiteraard met onze steun!⁵¹⁹

Het wordt er op Europees niveau niet gemakkelijker op naarmate de ontwikkelingen doorgaan. Verbreding van het gebied van de Europese Unie met enkele lidstaten, welke in verhouding nog op achterstand staan en veel energie kosten om ze naar de EU-standaard op te krikken, met nog enkele kandidaat-lidstaten waarbij de wenkbrauwen gefronst worden. Denk daarbij maar eens aan Turkije. Naast de verbreding is er

518 Zo werd op 15 januari 2009 een motie-Van der Staaij aanvaard (23432, nr. 273) waarin de regering werd opgeroepen om geen enkele tolerantie te betrachten ten opzichte van antisemitische uitingen en terzake een actief vervolgingsbeleid te voeren. Eerder werd een motie ingediend in 2003, waarin verzocht werd een plan van aanpak op te stellen voor de bestrijding van antisemitisme (28963, nr. 12), in 2005 over het opsporen van haatzaaiende websites en uitlatingen op internet en het vervolgen van verantwoordelijke personen (29754, nr. 16) en in 2007 in verband met geweldsverheerlijking en jihadistische teksten (30800 VI, 136).

519 Bij de Europese verkiezingen van 4 juni 2009 steeg het aantal stemmen op de gecombineerde lijst van ChristenUnie en SGP van 279.880 naar 310.540. Het stemmenpercentage steeg van 5,87 naar 6,82. De twee zetels bleven behouden, terwijl het aantal Nederlandse zetels in het Europees Parlement daalde van 27 naar 25.

steeds weer de discussie over de verdieping, het dichten van het democratische gat in Europa. In ons gezamenlijke verkiezingsprogramma, waaraan heel hard is gewerkt nu ChristenUnie en SGP in het politieke spectrum een onderscheiden positie innemen,⁵²⁰ is getracht in dit alles de juiste toon en accenten te vinden. Wij hopen dat dit, ons van andere partijen die meedoen echt onderscheidende programma op brede steun kan rekenen. Bovenal is ook hier de zegen van Boven nodig.

Openbare ruimte

Geen ijdele zorg! Maar wel diepgaande zorgen over bepaalde uitwassen in ons land. Uitwassen die voor veel welwillende mensen de kwaliteitsbeleving van de openbare ruimte helaas negatief beïnvloeden, vooral in de kleine uurtjes. Het is niet te tolereren als mensen zich agressief gedragen tegenover politie of hulpverleners bij bevallingen aan huis of ambulancepersoneel. Het is toch te veel voor woorden als in zulke gevallen politiebegeleiding moet worden geregeld. Het is ook alle fatsoensgrenzen tartend als jongeren buschauffeurs belagen die gewoon hun werk doen. Niet te accepteren.

Helaas gebeurt er elke week wel weer wat van deze orde, niet zelden aan de zogenaamde uitgaanstijden gekoppeld. Daar is de straffe hand het enige antwoord, naast de oproep tot mentaliteitsverandering uiteraard.

Wij betreuren een en ander diep, ja schamen er ons voor. In dit verband bepleiten we al geruime tijd dat de politie meer zichtbaar is op straat. Ook is ons pleidooi voor meer politie op het platteland tot nu toe onbeantwoord gebleven door de minister, die het overlaat aan regionale verdeling en daarmee onze aanvaarde motie negeert.⁵²¹

Helaas moet worden vastgesteld dat bij deze gesignaleerde problemen en irritaties de Marokkaans-Nederlandse jongeren oververtegenwoordigd zijn. Het blijkt in de praktijk van alledag moeilijk te zijn om geleden schade te verhalen. Iets wat toch normaal dient te zijn. Mensen die onheus bejegend zijn, belaagd werden en materiële of psychische schade is aangebracht, mogen niet de dupe worden van stroperigheid en ingewikkelde regels, maar moeten hun verhaal kunnen doen én kunnen halen. Zij verdienen de steun van de overheid, ze mogen zich niet in de steek gelaten gaan voelen.

520 Bedoeld is dat de ChristenUnie deel uitmaakte van het kabinet en de SGP niet.

521 Op 20 november 2008 diende Van der Staaij een motie in (31 700 VII, nr. 35) waarin de regering gevraagd werd de feitelijke beschikbaarheid van agenten in landelijke gebieden te onderzoeken en tot een evenwichtige spreiding te komen over stad en platteland. In de loop van 2009 zegde minister Ter Horst (PvdA) van Binnenlandse Zaken toch toe dat zij met deze motie aan de slag gaat en dat hier bij de verdeling van de budgetten rekening mee wordt gehouden.

De fractie van de heer Wilders scoort op dit punt in de beeldvorming. Hij doet boude uitspraken over deze categorie jongeren. Van dik hout zaagt men planken. Het lijkt of deze fractie bewust zoekt naar wat wij regelmatig ‘de overtreffende trap’ noemen. Het wordt dan steeds robuuster, soms zelfs steeds grover. Hij durft het dan toch maar te zeggen, heet het dan. Hij schiet in de peilingen na een dergelijk moment steevast weer omhoog. Hoezeer moet worden toegegeven dat deze fractie nu en dan een punt heeft, moet daarbij niet uit het oog worden verloren dat daarnaast ándere punten worden opgebracht, die al helemaal niet de onze zijn. Twee concrete voorbeelden. Vanuit deze fractie is vasthoudend gepleit voor toestemming aan beroepsmilitairen om in uniform te mogen deelnemen aan de Gay Pride, elke zomer in de grachten van Amsterdam. En tot onze verbazing werd door deze fractie de mogelijkheid geopperd van een commercieel draagmoederschap. Dat zijn toch twee overtuigende punten van zeer principiële aard die sympathisanten met de harde lijn tegen de islamisering in onze samenleving, van definitieve steun aan deze partij moeten afhouden. Je moet een partij altijd op het geheel beoordelen van wat wordt voorgestaan en uitgedragen, en niet alleen op één punt wat je aan spreekt.

Als het gaat over de openbare ruimte, moeten we het ook even hebben over de Oudejaarsnacht. Wij vinden het beschamend dat de overlast en het spoor van vernielingen dat traditiegetrouw in die nacht aan de orde zijn, nu juist in de zogeheten ‘Biblebelt’ er negatief uit springen. In vergelijkbare zin geldt dat ook al voor de, de gemoederen in bestuurlijk Nederland sterk bezighoudende problematiek van de drankketen. Dat zou ánders moeten zijn. Ouders mogen niet alleen wijzen naar de lokale en regionale bestuurders, of zelfs naar de landelijke overheid. Zij moeten ook bij zichzelf terecht komen. Leer én leven moeten harmoniëren met wat ons in het zo zegenrijke Woord van God wordt voorgehouden. Zorg hierover te hebben, is bepaald geen ijdele zorg. Die zorg gáát ergens over. Ouders hebben hier in overleg met hun kerken, een verantwoordelijke taak. Ook de kerken kunnen deze kwestie niet laten liggen. Onlangs kwamen we een gedurfd voorbeeld tegen in Staphorst, als alternatief voor cafés, disco’s en drankketen.⁵²² Met vallen en opstaan waarschijnlijk, maar het kan door gezamenlijke inspanning dus wel!

522 Op vrijdag 20 februari 2009 ging de fractie op werkbezoek in Staphorst. Daar bracht zij een bezoek aan het jongerencentrum SJOS van de Stichting Jongeren Ontmoeting Staphorst. Dit initiatief vanuit de bevolking wil een laagdrempelig ontmoetingscentrum creëren voor jongeren om hen op een verantwoorde manier een gezellige avond te bieden. In *De Banier* van 27 februari 2009 wordt daarvan verslag gedaan.

Nu we het over de openbare ruimte hebben, moet ons nog iets van het hart. Men durft wat aan tegenwoordig. Op de voorpagina van het *Reformatisch Dagblad* stonden naast elkaar twee berichten, die sterk contrasteerden. Dat greep ons werkelijk aan! Het ene bericht behelsde een verwonderde erkenning van Gods sparende goedheid, genoteerd uit de mond van een jonge vrouw en man die in het gecrashte Turkse vliegtuig hadden gezeten,⁵²³ maar deze ramp als door een wonder overleefden. “Ik heb God gedankt dat we gespaard zijn gebleven. Dat hebben we ons hier terdege gerealiseerd.” Een helder getuigenis, wat in veel huiskamers heeft geklonken. Daar kun je dankbaar voor zijn.

Pal ernaast een bericht over het voornemen om langs de snelweg A4 bij Schiphol, niet ver van de plaats van de vliegtuigramp dus, een billboard van 9 bij 12 meter te plaatsen met daarop de tekst: ‘Er is waarschijnlijk geen God, durf zelf te leven en geniet van dit leven.’ Het initiatief komt van drie humanistische organisaties, die daarmee aansluiten bij eenzelfde initiatief in Groot-Brittannië, waar bussen rondrijden met een soortgelijke, door ons verwerpelijk beschouwde, atheïstische tekst. Zelfs de vliegramp is voor hen geen aanleiding een pas op de plaats te maken. Hoe aangrijpend toch! Een schriller contrast is nauwelijks denkbaar. Dat blijkt allemaal te kunnen in ons land. Welk een schuld laden we er mee op ons. Collega Van der Staaij heeft namens onze fractie geprobeerd dergelijke voornemens op bussen van lijndiensten te voorkomen.⁵²⁴ Met wisselende commentaren in de media natuurlijk. Door goed gerucht en door kwaad gerucht. We moeten trouw op onze post blijven. Met een krachtige, waarschuwend stem. Heilig vertoornd. Over deze en dergelijke ontwikkelingen en verschijnselen kun je nu juist zo’n zorgen hebben!

Van zorg ontslagen

Uiteraard moeten we tijd en gelegenheid kennen. We zijn verantwoordelijk voor wat we doen en voor wat we nalaten. Ook voor de wijze waarop we iets doen. Maar er moet geen enkele twijfel kunnen ontstaan over waar we staan en wie we als SGP zijn. “Laten we de moed hebben om te zeggen wie we zijn”, stelde ds. G.H. Kersten⁵²⁵ op de oprichtingsvergadering in 1918 van onze partij. De tijden zijn veranderd en dan moeten wel eens bakens worden verzet. Maar het wezenlijke blijft! Niet de omstan-

523 Op 25 februari 2009 stortte een Boeing 737 van Turkish Airlines neer bij Schiphol. Daarbij vielen 9 doden.

524 Op 29 januari 2009 stelde Van der Staaij schriftelijke vragen aan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat (nr. 1791).

525 Ds. G. H. Kersten (1882-1948) was predikant in de Gereformeerde Gemeenten. Van 1918-1946 was hij voorzitter van de SGP en van 1922-1945 Tweede Kamerlid voor de SGP.

digheden bepalen onze houding en boodschap, als je jezelf daardoor laat leiden, kom je bij de afgoden terecht, heeft eens iemand gezegd die veel heeft nagedacht over de theocratie.⁵²⁶ Het grootste gevaar schuilt er in wanneer Gods Woord wordt losgelaten en de bijbelse claim op de overheid wordt gereduceerd of zelfs verduisterd. Voorwaar een hoge roeping voor christelijke politiek, die een bijbels genormeerde dient te zijn.

Onze beleidsmedewerker mr. D.J.H. van Dijk schreef het onlangs kernachtig: “Ik zeg het met overtuiging: het is niet de overheid en het zijn niet de wetten en de politiek die een samenleving bewaren. Het zijn het geloof en gebed en getuigenis vóór de overheid die een volk in stand houden. Dit besef doordeseemt artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis als het proclameert dat wij ‘voor de overheden zullen bidden, opdat de Heere hen sturen wil in al hun wegen, en dat wij een gerust en stil leven leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid’.”⁵²⁷ De theocratische gedachte, een zaak van geloof en belijden!⁵²⁸ Niet van politiek programma alleen, om een billboard met een tekst als daarnet, met geweld te weren. Maar het zal duidelijk zijn dat die tekst iets wil uitdragen wat haaks staat op Gods wil en bedoelen met ons mensen. Dat heeft ook een overheid, die zich bewust dient te zijn dienaars van God te zijn, zich aan te trekken. Twee recent verschenen boeken gewagen daar van. Het ene is de dikke pil van prof. dr. W.J. op ’t Hof over Willem Teellinck.⁵²⁹ We verwijzen alleen maar naar pagina 104, noot 60, waarin de theocratie ter sprake komt. Overigens wordt in dat boek duidelijk dat het altijd al wat is geweest tussen kerk en staat. Ideaal en werkelijkheid hebben altijd een heel eind van elkaar verwijderd gestaan. Het andere is het proefschrift van dr. M.A. van den Berg, *Het rijk van Christus als historische realiteit*, met als ondertitel ‘Calvijs anti-apocalyptische uitleg van het boek Daniël’.⁵³⁰ Een nuchtere exegeese van en kijk op de koningen onder wie Daniël aan het puur wereldse hof te Babel diende. Deze en dergelijke studies brengen ons verder in het bepalen van onze houding in grote trouw aan onze wortels.

526 Citaat van prof.dr. A.A. van Ruler. De confessioneel-hervormde prof. dr. A.A. van Ruler (1908-1970), hoogleraar aan de Universiteit Utrecht, vertolkte en actualiseerde de theocratische idealen van Ph.J. Hoedemaker.

527 In het *Reformatorsch Dagblad* van 2 februari 2009.

528 Aldus mr. G. Holdijk, ‘Geloven in de theocratie’, *Zicht*, 2005-1, pag. 20-24.

529 W.J. op ’t Hof, *Willem Teellinck. Leven, geschriften en invloed*, Kampen, 2008.

530 M. A. van den Berg, *Het rijk van Christus als historische realiteit. Calvijs anti-apocalyptische uitleg van het boek Daniël*, Utrecht, 2008.

Kern van het gedachtegoed wat wordt bedoeld met de verwijzing naar onze wortels, is de innerlijke overtuiging dat de Heere regeert. Het loopt Hem – met eerbied gesproken – ook anno Domini 2009 – echt niet uit de hand. We behoeven geen ijdele zorg te hebben. In Mattheüs 6 komt het zo leerzaam naar ons toe. Zijt niet bezorgd voor uw leven, wat gij eten en wat gij drinken zult, waarmede gij u kleden zult. We kunnen met bezorgd te zijn niet één el tot onze lengte toe doen. Onze roeping is wél om eerst het Koninkrijk van God en Zijn gerechtigheid te zoeken, en al deze dingen zullen ons worden toegeworpen.⁵³¹ Dat geeft enerzijds een ontspannenheid in de politiek, een zekere rust, anderzijds geeft het ontegenzeggelijk een richting aan in het persoonlijke leven en ook in dat van de samenleving en dus in de politiek, die niet veronachtzaamd kan of mag worden.

Vanzelfsprekend zijn er dan grote zorgen over de vele zonden en ongerechtigheden die in onze samenleving aan de hand worden gehouden. Daarbij wordt dat tot schuld! Maar de grootste zorg is er dan over jezelf. Hoe brengen we het er zelf af? Lichtende lichten, een zoutend zout? Of kleurloos en futloos, onze roeping verzakend? Psalm 25 spreekt hierover als een zware last waaronder gebukt wordt gegaan: wel duizend zorgen! Maar deze psalm wijst ook de weg tot Hem Die aanraadt ál deze zorgen op Hém te leren afwentelen.

Er is een volk dat, dus geleerd, verheugd is in het Hoofd van de Kerk, de Koning der koningen aan het hoofd van het Koninkrijk van God, de Heere Jezus Christus, in Wie alleen hét leven is, in Wie ze definitief van zorg ontslagen zijn.⁵³² Dat is niet iedereen zo maar gegeven, het is wel voor iedereen te vinden in de weg van het wonder. Door wedergeboorte en waarachtige bekering, gewerkt door de Heilige Geest. Dat gunnen we iedereen, dat hebben we allemaal nodig. Ook Hare Majesteit, onze koningin en de leden van haar familie, het doorluchte Huis van Oranje. Wij bidden haar dat uit de grond van ons hart toe. Datzelfde geldt voor de leden van het kabinet en van de Staten-Generaal. Dat geldt voor u allen!

531 Naar aanleiding van Mattheüs 6, 25-33.

532 Zinspeling op Psalm 118 vers 12 berijmd.

Dan spreekt ons het advies van Psalm 37 aan:

*Geen ijd'le zorg doe u van 't heilspoor dwalen;
Houd in uw weg het oog op God gericht;
Vertrouw op Hem, en d' uitkomst zal niet falen.
Hij zal welhaast uw recht, voor elks gezicht,
Doen dagen, als de morgenzonnestralen,
En blinken, als het helder middaglicht.⁵³³*

V.l.n.r.: B. Belder, J. Lock, C.G. van der Staaij en B.J. van der Vlies tijdens een forumdiscussie over de Europese verkiezingen op de partijdag 2009

533 Psalm 37 vers 3 berijmd.

27 maart 2010

ZIJN TROUW EN GOEDHEID PRIJZEN!

*Gij, hemel, aarde en zee, vermeldt Gods lof;
laat al wat leeft Zijn trouw en goedheid prijzen.⁵³⁴*

Twee regels uit Psalm 69, een lied waarin koning David God prijst voor Zijn hulp en verlossing, en het behoud van Zijn kerk. Laat deze opwekking weerklank vinden in ons leven, nu ook wij aan het eind staan van een lange reeks van jaren,⁵³⁵ waarin veel passeerde waarover we afwisselend bedroefd moeten, maar ook verblijd mogen zijn. Bedroefd als het gaat om de ontwikkelingen die ons land en volk helaas al verder hebben af gebracht van een gehoorzaam en gelukkig leven bij een opengeslagen Bijbel. Verblijd als we zien op Gods trouw en goedheid, ondanks al onze zwakheden en gebreken.

We verkeren in bijzondere omstandigheden. Was er al jaren sprake van een morele crisis in ons land, en zitten we sinds enige tijd in een diepe economische crisis,⁵³⁶ een week of wat terug ontstond er ook nog een kabinetscrisis. Dat zijn inderdaad bijzondere omstandigheden, die nog van heel andere orde zijn dan de natuurrampen in Haïti en Chili.⁵³⁷ Wat een leed, rouw en verdriet. De overheden staan daar voor de immense taak hun land er weer bovenop te helpen. In omgekeerde volgorde een enkele kanttekening en gedachte bij onze crises.

Kabinetscrisis

In de nacht van 19 op 20 februari 2010 brak een heuse kabinetscrisis uit.⁵³⁸ Deze crisis is het gevolg van een onherstelbare vertrouwensbreuk in het kabinet, die bleek rond het vraagstuk van het wel of niet verlengen van onze militaire missie in Uruzgan, een provincie in Afghanistan.⁵³⁹ Het spande echter al langer. Eigenlijk was het niet zozeer

534 Psalm 69 vers 14 berijmd.

535 Van der Vlies doelt hier op zijn naderend afscheid als Tweede Kamerlid en politiek leider van de SGP.

536 In de zomer van 2007 begon in de VS een crisis op de financiële markten (de kredietcrisis) die ook ingrijpende gevolgen had voor andere landen.

537 In Haïti vond op 12 januari 2010 een aardbeving plaats waarbij honderdduizenden doden vielen. Chili werd op 27 februari 2010 geteisterd door een aardbeving.

538 Daarbij kwam het kabinet Balkenende-IV (CDA-PvdA-ChristenUnie) ten val.

539 Voor de PvdA was het opnieuw verlengen van de Nederlandse militaire missie in Uruzgan onbespreekbaar.

nog de vraag óf er een kabinetscrisis zou komen, maar alleen wannéér en naar aanleiding waarván. Zeker na het heftige en ruwe debat in de Kamer een dag ervoor zat een crisis in de lucht. De vaart was er al langer uit, er gebeurde niet heel veel meer. Nogal wat belangrijke kwesties werden vooruit geschoven, nog nauwelijks werden knopen doorgemaakt. Dat kon dus niet lang zo doorgaan. Het kabinet is nu demissionair, nieuwe verkiezingen zijn uitgeschreven tegen Deo volente 9 juni aanstaande. Ook voor onze fractie in de Tweede Kamer betekent dit een hele wending.⁵⁴⁰

Economische crisis

Een kabinetscrisis komt zelden goed uit. Deze al helemaal niet! Over enkele maanden zouden betekenisvolle stappen worden gezet om de economische crisis het hoofd te bieden.⁵⁴¹ Omdat ook onze overheid zich spectaculair diep in de schulden heeft moeten steken met als voornaamste doel de eenvoudige spaarders te behoeden voor de pijnlijke gevolgen van het reëel dreigende omvallen van hun banken, is een drastisch ombuigingsprogramma onontbeerlijk om de overheidsfinanciën weer op orde te krijgen. Diverse banken waren namelijk in een internationaal vertakt financieel drama meegezogen, met alle risico's daarvan. Er moest worden opgetreden, wat inderdaad kordaat gebeurde, met alle gevolgen voor het financieringstekort op de Rijksbegroting en de opnieuw torenhoog oplopende staatsschuld. Vanzelfsprekend legt deze gang van zaken een zware hypotheek op de komende jaren. Uitstel van broodnodige maatregelen is ongewenst. Toch zal dat de consequentie zijn van de val van het kabinet. Eerst nieuwe verkiezingen, daarna een waarschijnlijk moeizame kabinetformatie. Het kost maar zo een klein jaar, voordat weer missionaire bewindslieden zijn aangetreden. Verloren kostbare tijd!

Wel zal het zo (kunnen) zijn dat in de aanstaande campagne de noodzakelijke keuzes een rol van betekenis spelen. De ingestelde werkgroepen, een twintig in getal, komen begin april met hun voorstellen om in totaal een slordige dertig miljard om te buigen. Dat is 'groot geld'. Hopelijk komen de echte keuzes en verschillen tussen partijen in beeld. De burgers hebben dan wat te kiezen. Het dwingt ook onze partij tot heldere voorstellen, waaraan hard wordt gewerkt. Er zal vandaag al wel een tip van deze sluier worden opgelicht.

540 Daarmee werd het afscheid van Van der Vlies van de Tweede Kamer een jaar vervroegd. Ook moest versneld een verkiezingsprogramma worden ingesteld.

541 Een twintigtal ambtelijke commissies waren ingesteld om te rapporteren over de mogelijkheden om circa 35 miljard euro te bezuinigen. Daaruit zou het kabinet een keuze moeten maken.

In internationaal verband slaat ons land een slecht figuur met de terugtrekking van onze troepen uit Uruzgan. Juist nu deze risicovolle missie vruchten begint af te werpen, moet zij dus als rechtstreeks gevolg van de crisis worden afgebroken. Dat wordt in de NAVO met spijt vastgesteld. Wel zullen allerlei ontwikkelingsrelaties onderhouden kunnen blijven worden. Maar de gang van zaken is waarschijnlijk heel frustrerend voor onze militairen die daar met de eraan verbonden risico's goed werk deden en doen. Laten we hopen dat de verhoudingen in dit ontredderde land snel kunnen worden genormaliseerd. En dat daarmee de latente dreiging vanuit deze regio van terroristische acties en intriges is ontmanteld.

Morele crisis

De kabinetscrisis levert ook een robuuste breuk op in de bestrijding van de morele crisis, waar ons land onder gebukt gaat. Waren ons de aanzetten tot deze bestrijding in het kabinetsbeleid eigenlijk al te mager, nu komt daar in elk geval voorlopig weer helemaal niets van terecht. Aanvankelijk was er enige hoop en verwachting dat het kabinet Balkenende-IV, met daarin twee christelijke partijen, diverse kwesties zou gaan aanpakken. Het deelnemen van de ChristenUnie aan de coalitie die aan dit kabinet ten grondslag lag, gaf daarvoor aanleiding. Het werd hier en daar als een klein wonder ervaren dat zoiets in deze postmoderne tijd nog bleek te kunnen. Er was ook wel enige moed voor nodig. Van tevoren stond vast dat er een prijs voor moest worden betaald, de prijs van het compromis, van het genoeg nemen met het mindere resultaat ter wille van de samenwerking. Al snel werd duidelijk dat het niet van een leien dakje ging. Het duurde te lang voordat bepaalde kwesties werden aangepakt. Het tij verliep, mede door interne weerstand in vooral de PvdA en dus vertraging van het beoogde beleid. Nu het kabinet gevallen is en nog slechts 'op de winkel mag passen', moet nieuw beleid helemaal blijven wachten. Dat moet voor de ChristenUnie een bittere pil zijn, die lastig is weg te slikken. De balans kan en moet nu worden opgemaakt. Deze valt dus mager uit. We hadden van deze coalitie meer en beter gehoopt! Deze teleurstelling delen we met vele anderen, ook in de ChristenUnie en het CDA. Bijvoorbeeld de heer Bilder⁵⁴² uit de CDA-fractie gaf daaraan eerlijk uitdrukking toen hij zijn afscheid uit 'Den Haag' aankondigde.

Een morele crisis vraagt om een radicale mentaliteitsomgeving. Het gaat daarbij dus om veel meer en dieper liggende oorzaken, dan al in een paar jaar werkelijk kunnen

542 E.J. Bilder, behorend tot de hervormd-gereformeerde richting, gold in de CDA-fractie als vertegenwoordiger van de orthodox protestantse achterban.

worden verholpen. Maar er zijn wel symptomen van deze morele crisis, die aangepakt hadden moeten worden, in elk geval ook principieel aangepakt behoorden te worden. Daar is helaas weinig tot niets van terecht gekomen. Hier ligt dus een blijvende opdracht.

- Het begon indertijd al met de ‘trouwambtenaar’. De PvdA voelde niets voor de gevraagde ruimte voor ambtenaren van de burgerlijke stand die in geweten bezwaar hebben tegen het sluiten van een ‘huwelijk’ tussen mensen van hetzelfde geslacht en zou er de randen van het coalitieakkoord voor opzoeken om dat zo lang mogelijk tegen te houden. Met succes, naar nu blijkt: niets aan gebeurd tot nu toe.
- Verder noemen we het (veel te beperkt!) indammen van het oneigenlijke gebruik van de toerismebepaling in de Winkeltijdenwet, een wet die nog altijd in de Eerste Kamer voorligt. Het is volstrekt duidelijk dat de praktijk van de Winkeltijdenwet aan ‘verrommeling’ onderhevig is.⁵⁴³ Dat erkent zelfs de VVD, die het overigens helemaal vrij wil geven. Vrijheid, blijheid, die een gebondenheid blijken te kunnen betekenen voor ondernemers die op principiële of andere gronden hun winkel niet op zondag open willen stellen, zoals dat bijvoorbeeld in Rotterdam nu blijkt.⁵⁴⁴ Het initiatief dat wij samen met de SP hebben verdedigd, een initiatief dat veel verder ging dan het regeringsvoorstel, vond geen genade in de ogen van de coalitie met daarin dus ook CDA en CU. Men staat nu mogelijk helemaal met lege handen. Dat zou wel heel triest zijn.
- We noemen ook de heftige politieke strijd die is gevoerd over een uitbreiding van mogelijkheden tot embryoselectie, een strijd waarin de ChristenUnie zich aanvankelijk ferm opstelde, maar die uiteindelijk werd verloren, omdat genoeg werd genomen met een compromis dat ons echt verder van huis heeft gebracht.⁵⁴⁵
- Op het terrein van de euthanasiewetgeving is eigenlijk niets gebeurd, hoewel de kansen om deze wetgeving aan te scherpen, ons door de internationale gemeen-

543 Gemeenten maakten in toenemende mate misbruik van de ruimere regels inzake de zondagsopstelling die alleen golden voor toeristische gebieden.

544 Nadat de gemeente Rotterdam het gebied had aangewezen als toeristisch gebied, werden de huurders in het Alexander Shopping Center door verhuurder Corio gewezen op de verplichting om hun winkels voortaan ook op zondag open te stellen.

545 In mei 2008 stuurde staatssecretaris Bussemaker (PvdA) een brief aan de Tweede Kamer waarin zij liet weten dat echtparen met bepaalde vormen van erfelijke kanker voortaan een embryo kunnen selecteren dat deze ziekte niet met zich meedraagt. Vice-premier Rouvoet (ChristenUnie) was het principieel oneens met deze brief. Deze werd ingetrokken, waarna een compromis werd bereikt dat in de Tweede Kamer alleen door de SGP werd afgewezen.

schap op een presenteerblaadje werden aangereikt.⁵⁴⁶ De evaluatie is nog steeds niet van een regeringsstandpunt voorzien, laat staan dat de rem is gezet op ontwikkelingen die om ruimte vragen voor levensbeëindiging op verzoek, bijvoorbeeld bij levensmoeheid of dementie. Wel is regelmatig gesproken over betere mogelijkheden voor palliatieve zorg. Dat willen we uiteraard positief waarderen, en kreeg vanzelfsprekend ook onze hartelijke steun.

- De overtijdbehandeling zou onder de Wet afbreking zwangerschap worden gebracht. Ook van dit voornemen is niet veel terecht gekomen. Triest, maar waar. Het onderzoek naar de psychosociale gevolgen van abortus, heeft een looptijd van vijf jaar. Een eventueel daaraan te verbinden conclusie valt dus ver buiten het bereik van deze periode, zeker nu het kabinet dat overeenkwam dit onderzoek in te stellen, gevallen is.
- Overeengekomen was dat gemeentebesturen officieel de mogelijkheid zouden krijgen er voor te kunnen zorgen dat er geen bordelen zich zouden vestigen op hun grondgebied (de zogeheten nuloptie). Ook dat coffeeshops op een grotere afstand van scholen zouden gevestigd zijn. Helaas, ook deze voornemens zijn niet tot uitvoering gebracht door verankering in wet- en regelgeving.

Het valt ons zwaar om deze opsomming te moeten geven. En dan hebben we het nog maar niet eens over wat door de ChristenUnie en onze fracties gezamenlijk ook altijd fel bestreden is, maar nu wel is gerealiseerd, te weten dat homoparen in de gelegenheid zijn gesteld om buitenlandse kinderen te adopteren. Dit principiële punt is dus gewoon verloren. Kortom, de betaalde prijs voor het dragen van regeringsverantwoordelijkheid was erg hoog. Zo zien we dat, in politieke termen gesproken.

De vraag die de ChristenUnie te beantwoorden heeft is, of zij haar profiel wel voldoende heeft weten te handhaven, nu zij ‘binnen de coalitie meer op de rem heeft getrapt om verder afglijden te voorkomen dan dat ze de kans kreeg het gaspedaal in te drukken om uit het dal van verwording omhoog te komen’, zoals een commentator schreef.⁵⁴⁷ Erger voorkomen, dat is in elk geval nog iets! Maar beginselpolitiek mag niet ingeruild zijn voor resultaatpolitiek. Daarvoor staan te grote principiële belangen op het spel.

546 In juli 2009 drong het VN-Mensenrechtencomité opnieuw aan op een herziening van de Nederlandse euthanasiewetgeving. Het comité vreesde dat rechten van de patiënt daarin onvoldoende zijn beschermd. In een concluderend rapport stelde het comité te blijven bij de eerdere kritiek uit 2001. Toen toonde het VN-Mensenrechtencomité zich „ernstig bezorgd” en beval aan de wet te „heroverwegen.”

547 Het commentaar in het *Reformatorisch Dagblad* van 6 maart 2010.

Het dagblad *Trouw* is al enige tijd bezig met de ChristenUnie te presenteren als een aantrekkelijke partij in een ‘centrum-linkse coalitie’ waarbij zelfs samenwerking met D66 denkbaar is. Dat laatste wordt bevestigd door de directeur van het wetenschappelijk instituut van de ChristenUnie en tevens lid van de commissie die het verkiezingsprogramma opstelt.⁵⁴⁸ Inzetbaar op een breed front? Te breed!?

Gemeenteraadsverkiezingen

De gemeenteraadsverkiezingen zijn voor onze partij gunstig verlopen. Er is hard gewerkt aan een goed resultaat. Overal is beklemtoond dat het naast deze inzet vooral ook gaat om het gebed om de zegen van God. Bidt en werkt! De Heere heeft dat willen zegenen. Natuurlijk is er in een enkele gemeente een zetel verloren. Soms ook helaas gewoon niet gehaald, hoezeer er ook uitzicht bestond of gehoopt werd op een zetel. Dat is pijnlijk, zeker voor betrokkenen. Maar in veel meer gemeenten mochten we een zetel (extra) behalen. De optelsom van deze plussen en minnen leidt tot uitbreiding van het totale aantal raadszetels met 13.⁵⁴⁹ Dat is voor onze partij heel wat. We mogen bescheiden en dankbaar constateren dat we zo gezien een beter resultaat hebben verkregen dan het CDA en de ChristenUnie, die beide heel wat zetels moesten inleveren, vooral het CDA. Reden te over om ‘de trouw en goedheid van God te prijzen’!

Het is al vele jaren aan de orde, maar nu wel heel in het bijzonder. De campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen werd opnieuw erg overschaduwed door thema’s en gebeurtenissen uit de landelijke politiek. Daar zit iets onbillijks in voor onze mensen die plaatselijk actief zijn en terecht lokale onderwerpen aan de orde stellen. In het verleden is hier regelmatig de vinger bij gelegd, maar steeds weer blijkt dit moeilijk te voorkomen. Als dan anderhalve week voor de gemeenteraadsverkiezingen ook het kabinet nog valt, kun je het helemaal vergeten dat er een onderscheid bestaat tussen de plaatselijke en landelijke politiek.

Daarbij bedoelen we natuurlijk niet dat de beginselen en accenten principieel gesproken, niet dezelfde zouden zijn. Het is volstrekt duidelijk dat deze overal en altijd gelden. Maar iedereen voelt wel aan dat je op plaatselijk vlak nog zo je best kunt doen, maar dat je als het ware wordt weggedrukt door de landelijke ontwikkelingen. Moeilijk te voorkomen, blijkt steeds weer.

548 *Trouw* d.d. 8 maart 2010.

549 De SGP heeft na de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart 2010 in totaal 266 raadsleden in 102 gemeenten en twee deelgemeenteraadsleden in Rotterdam.

Een punt van zorg moet eerlijk onder woorden worden gebracht. In enkele plaatsen is de jarenlange samenwerking tussen de SGP en de ChristenUnie door de laatste opgebroken. Twee schrijnende voorbeelden zijn Den Haag en Haarlem. Men dacht op eigen kracht wel een zetel te halen en de SGP niet meer nodig te hebben. Dat is anders uitgepakt. Helaas ging die ene zetel, die we in Den Haag jarenlang samen hadden, verloren.⁵⁵⁰ Ook de zetel die vorige maal in Haarlem werd behaald. Dat moet tot bezinning leiden. Misschien een ‘mooi klusje’ voor de door de ChristenUnie ingestelde werkgroep bevindelijken⁵⁵¹ om de samenwerking met de SGP op lokaal niveau weer vlot te trekken? Een en ander valt nu uiteraard niet meer terug te draaien, maar zoiets mag volgende keer niet opnieuw gebeuren. We blijken elkaar nodig te hebben. Natuurlijk moet het programmatisch kunnen. Dat is op zichzelf al spannend genoeg, zeker nu beide partijen in toenemende mate blijken verschillende accenten te zetten. Maar nu valt een Bijbelgetrouw geluid meer en meer weg. Dat is een zware verantwoordelijkheid.

Populisme

Een situatie die de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen heel erg heeft gedomineerd, is dat de PVV van de heer Wilders in slechts twee gemeenten mee deed, te weten in Den Haag en Almere, maar daar meteen ook een factor van betekenis werd. In Almere de grootste fractie, in Den Haag nummer twee.⁵⁵² Het vertalen van de uitslag van deze verkiezingen naar de landelijke politiek, is daardoor heel lastig. Immers, als de PVV straks landelijk mee doet, zal dat naar verwachting heel wat kunnen betekenen voor bijvoorbeeld de VVD, de SP en de PvdA. Het wordt voor hen één van de uitdagingen van de aanstaande campagne om de PVV van repliek te dienen.

Het heeft geen zin noch grond om te ontkennen dat deze partij de vinger legt bij een gevoel dat breed leeft in onze samenleving, namelijk dat de botsing van godsdiensten en culturen veel stof doet opwaaien. In diverse stedelijke agglomeraties, trouwens in toenemende mate ook op het platteland en in de regio, zijn er verschijnselen van vreemding, vereenzaming en irritatie. Het is voor bestuurders spannend om ‘de boel bij elkaar te houden’.

550 Van 1982 tot 2010 hadden SGP en ChristenUnie (voorheen RPF en GPV) gezamenlijk een raadszetel in Den Haag. Beide partijen deden in 2010 afzonderlijk mee omdat de ChristenUnie de samenwerking had verbroken.

551 Op de avond van de gemeenteraadsverkiezingen (3 maart 2010) deelde A. Slob, de voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie, mee dat zijn partij dacht over de vorming van een werkgroep bevindelijken naast de reeds bestaande werkgroepen voor evangelischen en rooms-katholieken.

552 In Almere behaalde de PVV 9 van de 39 raadszetels; in Den Haag 8 van de 45.

De heer Wilders heeft een punt als hij de vinger legt bij wat hij samenvat onder dat ene trefwoord ‘islamisering’. We kunnen daar de ogen niet voor sluiten. Het gaat ten diepste om de identiteit van ons land, waarbij voor ons de wortels in de christelijke traditie inspirerend en verrijkend zijn. In dat licht valt het vanuit ons beginsel niet zwaar om aan de voluit christelijke geloofsovertuiging – aan Schrift en belijdenis gebonden en vanuit Reformatie en Nadere Reformatie belicht – het primaat toe te kennen. Beslissende vraag is natuurlijk hoe daar vervolgens mee wordt omgegaan. Op links in de politiek hekelt men de daar geconstateerde tweedeling in onze samenleving tussen rijken en armen, tussen kansrijken en kansarmen. Op rechts (vooral de PVV) vraakt men de tweedeling tussen allochtonen en autochtonen. Er is daarenboven de confrontatie van ‘geloof’ en ‘ongeloof’, ook een tweedeling.

Tweedeling onder de bevolking staat vreedzaam met elkaar samenleven gemakkelijk in de weg. Dat moet worden voorkomen. Ook onze SGP zet er zich voor in een vreedzame samenleving te bevorderen, een samenleving waarin iedereen zich geborgen en veilig weet. Het is de onvervreembare roeping van de overheid om een beleid te voeren om de samenleving dichter te brengen bij wat de apostel Paulus een ‘stil en gerust leven in alle godzaligheid en eerbaarheid’ noemt.⁵⁵³

Populisme helpt daarbij niet. Populisten willen de stem van het volk vertolken, doorgeven wat er op de straat leeft. Men speelt in op de als groot ervaren afstand tussen het volk en de politiek. Voorgegeven wordt dat de bevolking zo ongeveer wordt onderdrukt door de elite die de touwtjes in handen heeft. Populisme keert zich af van de gevestigde orde, van bestaande wetten en regels. Men heeft lak aan gebruiken en gewoonten, doet een beroep op ‘de wil van het volk’. Charismatisch leiderschap wordt geadoreerd, met een beroep op eenheid en vaderlandsliefde. Daarmee wordt beoogd de kloof tussen de leef- en belevingswereld van de politieke elite en het ‘gewone’ volk te overbruggen. De communicatiemiddelen spelen hierin een belangrijke en niet weg te denken rol. De angst voor een slecht imago in de media is daarbij een belangrijke stok achter de deur. Uiteraard kan het geen kwaad als de politieke elite nu en dan met de neus op de feiten wordt gedrukt. De belevingswereld van politici moet wel eens worden doorgeprikt. Zo is de multiculturele droom van de jaren negentig van de vorige eeuw intussen ruw verstoord. Ook de onderschatting van bepaalde consequenties die aan de islam (kunnen) worden verbonden, is nu krachtig geagendeerd. Dat was onontkoombaar en is dus winst. Maar als die agendering blijft steken in populistische

553 1 Timotheus 2,2.

kreten, zonder dat werkelijke oplossingen worden geboden, of volstrekt onuitvoerbare voorstellen worden gelanceerd, helpt het uiteindelijk niet verder. Er is meer nodig! Het gaat om een heldere en constructief uitgedragen visie. Niet abstract, maar concreet.

Heldere taal is in de politiek een verademing, mits deze zuiver klinkt natuurlijk. Ruwe taal wijst op verarming en is een schande. Helaas is deze verruwing een trend in de onderlinge bejegening en verwoording in de Tweede Kamer. Een zekere verharding en verlies aan fatsoen. Allerlei incidenten hebben zich voltrokken. Dergelijke incidenten zijn er de jaren door altijd wel geweest. Maar vandaag de dag heeft het er veel van weg dat ze tot het gewone genre behoren. Dat kunnen we niet accepteren. Wat gaat daar nu van uit? Over een voorbeeldfunctie gesproken! Wat betekent dat voor het aanzien en het gezag van het parlement! Een volksvertegenwoordiging moet met gezag functioneren en zonodig knopen doorhakken, moet het vertrouwen verdienen en houden van de bevolking. Politiek kan noch mag er op zijn gericht alleen de burgers te willen bezighouden als een soort volksvermaak, maar moet allure tonen, ook als de uitkomsten van het beleid soms tegen de wensen van burgers in gaan. Leiderschap heet dat. Dat brengt een zich concentreren op de grote lijnen met zich mee. De kameragenda is helaas steeds vaker gevuld met soms zelfs onbetekenende incidenten. Het aantal spoeddebatten neemt snel toe. Een hijgerige werkwijze is het gevolg. Men jaagt elkaar op naar de overtreffende trap. Eindresultaat: alleen morele verliezers. En een burger die zich teleurgesteld afwendt van 'dat gedoe in Den Haag'. Er komt toch allemaal niets van terecht.

Soms wordt een bepaalde boodschap te gemakkelijk als populisme weggezet, in de hoop de inhoud van deze boodschap daarmee onschadelijk te maken. Het is de taak van de politicus om na toetsing aan principiële uitgangspunten, recht te doen aan reële gevoelens van burgers in het dagelijkse leven. Dit niet in de trant van: u vraagt en wij draaien. Wel in de trant van het serieus nemen van wat er leeft, bijvoorbeeld in oude stadswijken waarin de bewoners die er decennia lang woonden, er door oosterse en islamitische invloeden vervreemding ervaren.

De vraag naar oplossingen is uiteraard met recht gesteld, maar voorsnog veel moeilijker te beantwoorden. Theoretisch gaat dat nog wel, maar nu in de praktijk en de mogelijkheden of onmogelijkheden van verwerkelijking. Populisten hebben aan dat laatste lak, bespelen de snaren van het volk, zeggen waar het op staat, maar blijven absoluut in gebreke om aan te geven hoe het anders kan. Een diagnose zonder therapie. Alleen voorstellen waarvan men uiteindelijk best weet dat ze niet kunnen! Daarmee laat je ten diepste de mensen om wie je zegt dat het gaat, in de steek. Dat willen wij niet!

Minarettenmotie

Collega Van der Staaij diende onlangs een motie in die de regering vraagt bij gemeenten aan te dringen op het hanteren van een wijze terughoudendheid bij het mogelijk doen zijn van publieke uitingen van de islam, zoals gebedsoproepen vanaf een minaret, zodat meer rekening wordt gehouden met gevoelens die onder bewoners leven. De motie werd in het betreffende debat aanvankelijk gunstig ontvangen. De minister zag er wel iets in en zou hem gaan uitvoeren. Diverse grote fracties beloofden steun. Een dag of wat later werd in Zwitserland via een referendum, tegen de verwachting in, gestemd voor een verbod van minaretten.⁵⁵⁴ Een golf van protest tegen deze vermeende aantasting van de vrijheid van godsdienst spoelde over West-Europa. De sfeer rond de motie van onze fractie sloeg om. De ene na de andere fractie trok de toegezegde steun in. De motie werd verworpen.⁵⁵⁵ Zo kan het gaan in de politiek. Dat begrijpen we. Maar wat we niet begrijpen is dat, tot in christelijke kring toe, kritiek werd geuit op deze uiterst voorzichtig geformuleerde motie, als zouden we het risico hebben genomen ermee in eigen voet te schieten, of ons ook al te hebben laten leiden door onderbuikgevoelens. Zo wordt een serieuze poging om een bijdrage te leveren aan de oplossing van een latente spanning onder onze bevolking, onheus weggezet.

Het valt niet uit te sluiten dat ook in orthodox-christelijke kring enige aantrekkingskracht bestaat voor populistische geluiden. Maar er moet dan wel scherp worden geluisterd naar de oplossingsrichtingen die worden geboden. Als de bouw van beeldbepalende megamoskeeën aan de orde is, of het toestaan van doordringende publieke gebedsoproepen vanaf een minaret, is met recht en reden vast te stellen dat ook wij daar tegen zijn. Gewelddadige praktijken en activiteiten die zich richten tegen onze rechtsorde en vrijheden, mogen met rechtmatige middelen worden bestreden. Dat moet zelfs. Maar dat is de ene kant van het verhaal. De andere kant bemoeit zich met de implicaties van de godsdienstvrijheid in onze Grondwet en in internationale verdragen waaraan ons land zich gebonden heeft, en ook met de tolerantie die daarmee gepaard gaat. Een tolerantie die voorwaarde is voor vreedzaam samenleven in een pluriforme natie, een tolerantie die natuurlijk niet hetzelfde is als iedereen precies gelijk te behandelen. Over de eerste kant horen we de PVV van de heer Wilders wel, over de tweede niet of nauwelijks.

554 Op 29 november 2009 stemde 57,5 procent van de Zwitserse kiezers voor een verbod op de bouw van minaretten.

555 De SGP kreeg bij de stemming op 1 december 2009 uiteindelijk alleen de steun van de PVV en het onafhankelijke Kamerlid Verdonk.

Daar komt nog bij dat door zijn fractie over nagenoeg alle ethisch zwaar geladen kwesties uiterst moderne of libertijnse standpunten worden ingenomen. Of het nu gaat om de plaats van de zondag in het publieke bestel, of om de beschermende betekenis van huwelijk en gezin tegenover alternatieve samenlevingsvormen, of om bijvoorbeeld de presentie in uniform van politie en militairen bij omstrede gebeurtenissen als de Gay Pride, en zo is veel meer te noemen, het gaat de PVV zelden ver genoeg op weg naar het losgooien van remmen. Daarom, als twee hetzelfde zeggen, zij het met andere woorden, dan is het nog niet hetzelfde. Het is onverantwoord om de PVV in dat alles te volgen. Wat neem je dan niet allemaal voor je rekening!

Gelijkheidsbeginsel

De bekende rechtsgeleerde prof. mr. P. Scholten⁵⁵⁶ schreef in de eerste helft van de vorige eeuw: “Er is in de 16e eeuw gestreden voor de geestelijke vrijheid van ons volk, voor vrijheid van geloof en geweten. Die vrijheid is niet willekeurig en niet de oppermacht van het individu. Het is de vrijheid om God te gehoorzamen in gerechtigheid. De christelijke vrijheid is de grondslag van de algemene gewetensvrijheid. En niet omgekeerd.” We zijn eeuwen verder. De vrijheid om God te gehoorzamen in gerechtigheid staat nu onder grote druk. De Verlichting, de Franse Revolutie, de secularisatie en ontkerkelijking hebben hun werk gedaan, hebben hun sporen diep getrokken. De ‘heiligverklaring van het gewone leven’ heeft zich voltrokken. De mens leeft nu in een leeg heelal en staat er zelf voor. Dat is de kern van de moderniteit, aldus dr. A.A.A. Prosman,⁵⁵⁷ die promoveerde op de Duitse filosoof Nietzsche en vindt dat in de kerk veel te weinig bezinning op de ingrijpende omslag in het Westen van een christelijke naar een heidense cultuur bestaat.

‘De tijdgeest knaagt aan de wortels van ons geloof.’ Die tijdgeest zit ook in de boten van christenen. Daarom is het, nog altijd volgens dr. Prosman, die we geneigd zijn daarin geheel bij te vallen, ook zo lastig om de tijdgeest te verstaan, laat staan te weerstaan. Hij verwijst naar de remedie die de door de Duitsers gefusilleerde Dietrich Bonhoeffer⁵⁵⁸ aangaf: bidden en het goede doen. Eenvoudig, maar geestelijk! Alleen

556 De jurist prof. mr. P. Scholten (1875-1946) was nauw betrokken bij de voorbereiding van de hervormde kerkorde van 1951. Korte tijd was hij lid van de Eerste Kamer, eerst voor de CHU en daarna voor de PvdA.

557 Dr. A.A.A. Prosman (geb. 1948) is predikant in de Protestantse Kerk in Nederland. In 2007 promoveerde hij op een studie over Nietzsche, *Geloven na Nietzsche. Nietzsches nihilisme in de spiegel van de theologie*, Zoetermeer 2007.

558 Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) was een van de leidende figuren in de Bekennende Kirche. Wegens zijn verzet tegen Hitler werd hij door de nazi's op 9 april 1945 ter dood gebracht.

zó valt de tijdgeest te overwinnen. En die moet overwonnen worden, althans zoveel mogelijk worden weerstaan. Ook in de politiek.

Een belangrijk, zo niet het belangrijkste symbool van de moderne tijdgeest is het gelijkheidsbeginsel. Als een zware deken wordt dit beginsel over onze samenleving uitgerold. Als het er op aan komt, blijken zij die tolerantie hebben gepredikt, zo intolerant te zijn als wat. Een christelijke hulpverleningsorganisatie die in het werven van personeel rekening houdt met de voorgestane identiteit, verdient geen overheidssubsidie.⁵⁵⁹ Een politieke partij⁵⁶⁰ die bij haar kandidaatstelling onderscheidt tussen mannen en vrouwen, is ‘dwaasheid gekroond’ en moet gedwongen worden tot aanpassing. Zo maar twee concrete voorbeelden dicht bij huis.

De tolerantie in onze maatschappij neemt zienderogen af. Een voorbeeld daarvan vinden we in de aanhoudende aanvallen op de vrijheid van onderwijs (artikel 23 Grondwet), nu weer met het initiatief om de acceptatieplicht in te voeren voor leerlingen waarvan de ouders de grondslag respecteren.⁵⁶¹

Dat komt door de breed aangehangen verabsolutering van het gelijkheidsdogma. Alles wordt getolereerd, immers, het moet allemaal kunnen, behalve intolerantie, je verzetten tegen wat anderen doen of zeggen. De tijdgeest brandmerkt elk onderscheid tussen bijvoorbeeld huwelijk en andere samenlevingsvormen, of tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit, gelijk als ontoelaatbare discriminatie. Discriminatie is het ongelijk behandelen van gelijke gevallen. Maar bij het bepalen van wat gelijke en ongelijke gevallen zijn, moet de godsdienst zwijgen. Aldus een scherpe analyse van dr. H. van den Belt,⁵⁶² ons hoofdbestuurslid. Klassieke en christelijke opvattingen, waarin de gestolde wijsheid van veel generaties en culturen bijeen zijn gebracht, worden gekneveld of zelfs gecriminaliseerd. Religie mag dan nog wel, maar de ‘seculiere synode’ bepaalt de grenzen van de godsdienstvrijheid. Die grenzen worden steeds nauwer getrokken. Daar gaat een intimiderende werking van uit, die een verlamdend effect sorteert. We

559 Zo nam de Amsterdamse gemeenteraad in november 2009 bijna unaniem een motie aan om Scharlaken Koord geen subsidie meer te geven voor zijn werk onder prostituees. Dit vanwege zijn personeelsbeleid dat gebaseerd was op zijn christelijke identiteit.

560 Bedoeld is de SGP.

561 De PvdA, de SP, D66 en GroenLinks kwamen in maart 2010 met een initiatiefontwerp inzake de acceptatieplicht. Daarbij werd een uitzondering gemaakt voor scholen met een specifieke identiteit, die een consistent toelatingsbeleid voeren.

562 In het *Reformatorsch Dagblad* van 8 januari 2010. Dr. H. van den Belt (geb. 1971) is predikant in de Protestantse Kerk in Nederland en bijzonder universitair docent gereformeerde Godgeleerdheid aan de Universiteit Utrecht vanwege de Gereformeerde Bond.

hebben dan de neiging maar vooral te letten op wat we nóg mógen hebben. En zeker, dat kan je als een wonder van Gods genade en lankmoedigheid zijn. Maar de kerk moet niet gaan zwijgen om erger te voorkomen, zeker als dat ten diepste voortkomt uit verwarring of angst. Een politieke partij ook niet, zij het dat we tegelijk de raad van de apostel Paulus ons ter harte dienen te nemen, namelijk tijd en wijze te weten.⁵⁶³ We moeten de tactiek van intimidatie geen kans geven, door als christenen te zwijgen waar we te spreken hebben. Daarbij moet de blik niet naar binnen gericht zijn, iets wat we door alle omstandigheden van de laatste jaren al te gemakkelijk doen, ook niet naar buiten, maar naar boven. Naar Boven! Open vensters tegen Jeruzalem aan. Zijn trouw en goedheid prijzen, het goede doen en bidden.

Er tekent zich een monsterverbond af tussen artikel 1 van onze Grondwet en de seculiere moraal. Men pretendeert in dat eerste artikel over een supergrondrecht te beschikken dat de klassieke vrijheidsrechten, zoals de godsdienstvrijheid, de verenigingsvrijheid en de onderwijsvrijheid naar het leven staat, aldus collega Van der Staaij.⁵⁶⁴ Gedwongen gelijkheid eet de vrijheidsrechten op, leidt tot verdrongen vrijheid. Voorbeeld hiervan: orthodox-christelijke scholen mogen wel anders zijn, maar niet anders doen. Slechts met moeite worden wankele uitzonderingsposities voor eeuwenoude instituties als kerken, verenigingen en scholen bedongen. Het is hoog tijd voor een radicale koerswijziging, die leidt tot een meer evenwichtige balans tussen de grondrechten. Het gaat om de fundamenten van onze klassieke rechtsstaat. Daarin past niet de tirannie van welke meerderheid ook. Alexis de Tocqueville (1805-1859), een bekend Frans filosoof, zag het toen al als zijn taak om de democratie in goede banen te leiden, door te voorkomen dat de negatieve effecten van democratie niet de boventoon zouden gaan voeren. Mr. G. Groen van Prinsterer waarschuwde in diezelfde tijd voor “het exces van de democratie, de consequente toepassing van het beginsel der volkssoevereiniteit, dat eerst leidt tot anarchie, later tot dictatuur”. We verkeren in goed gezelschap als we ons in dezelfde lijn blijven opstellen van verzet tegen ‘deze geest van onze eeuw’.

Wie denkt in dit verband ook niet aan het nog altijd lopende proces tegen de SGP? De uitspraak in cassatie van de Hoge Raad wordt binnenkort ingewacht. We houden de adem in. Het kan toch niet zo zijn dat de eenheid in rechtspraak binnen onze rechtsorde ter discussie komt te staan! De Raad van State deed uitspraak, die van de

563 Kolossensen 4, 5-6.

564 C.G. van der Staaij en J.W. van Berkum in *de Volkskrant* van 6 februari 2010.

Hoge Raad kan daar toch moeilijk haaks op komen te staan?⁵⁶⁵ Dat zou leiden tot diepgaande ontreddeing. Laat er gebed mogen zijn binnen onze partij, gezinnen en kerken om de blijblijvende zegen en nabijheid van God in deze netelige kwestie. Laat er binnenkort een extra aanleiding mogen zijn om Gods trouw en goedheid te prijzen.

Kern van de zaak die hier ten diepste speelt, is welke ruimte er in onze samenleving geboden blijft worden om consequenties te verbinden aan ons verstaan van de Heilige Schrift, die reiken tot in het publieke domein. Deze vraag reikt tot ver voorbij de zogeheten vrouwenkwestie in de SGP. Het gaat daarbij uiteraard niet om zo maar een opvatting van eigen snit en bedenkfel, maar om een verstaan van de Heilige Schrift in gebondenheid aan de belijdenis van de protestantse en rooms-katholieke kerken in een eeuwenoude traditie.

De postmoderne mens heeft aan dit principiële denkkader geen enkele boodschap meer. Prof. dr. G. van den Brink⁵⁶⁶ schaaft dit type mens onder de ‘apatheïsten’ (een combinatie van apathie en atheïsme), mensen die echt genoeg hebben aan hun kleine leven, aan wie de grote vragen naar God en de zin van het leven niet besteed zijn. In die context wordt het mogelijk dat de exegese van de Heilige Schrift over de homo-seksuele praktijk buiten de orde wordt verklaard van het publieke debat, iets wat in de jaren negentig van de vorige eeuw al via een minister⁵⁶⁷ gebeurde in het debat over de Algemene wet gelijke behandeling. Ook dat een opvatting over de roeping van de vrouw ‘naast en tegenover de man’ die naar het oprechte inzicht van iemand die zich daarbij beroept op de vrijheid van godsdienst, tot bepaalde gevolgen dient te leiden, nota bene door een Gerechtshof wordt gelokaliseerd in de schil van die godsdienstvrijheid en niet behoort tot de kern er van, en dus niet tot de grondwettelijke bescherming behoort. Waar komen we met deze redenering en gang van zaken nog terecht! Een thema van voldoende gewicht om de vinger permanent aan deze pols te houden. Juist van een principiële partij als de SGP mag dat worden verwacht.

565 De Raad van State sprak op 5 december 2007 uit dat de SGP recht heeft op overheidssubsidie. Het Haagse gerechtshof kwam daarentegen op 20 december 2007 tot de conclusie dat de staat maatregelen moet nemen waardoor de SGP het passief kiesrecht (het recht om gekozen te worden) toekent aan vrouwen. De regering ging in cassatie bij de Hoge Raad om het belang van rechtsvorming en rechtszekerheid.

566 Dr. G. van den Brink (geb. 1963) is predikant in de Protestantse Kerk in Nederland en buitengewoon hoogleraar in de geschiedenis van het gereformeerd protestantisme te Leiden.

567 Mevrouw C.I. Dales (PvdA) was in het kabinet Lubbers-III (CDA-PvdA) minister van Binnenlandse Zaken. Zij was ook lidmaat van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Principiële bezinning

Een principiële partij moet zich permanent principieel bezinnen. Wat is haar fundamenteel? Wat is de vertaling in de praktijk? Hoe liggen de fronten, ook als deze verschuiven? Wat is de best mogelijke reactie op zich voordoende kwesties? Zo zijn vele vragen toe te voegen. De SGP-jongeren hebben op dit vlak hun best gedaan met de presentatie van hun kernideeën.⁵⁶⁸ Een te waarden poging met een over het geheel genomen honorabel resultaat. Hiermee bedoelen ze een discussie te voeren over fundamentele vraagstukken die we als politieke partij, willen we ons serieus verantwoorden over ons profiel en onze positie in het politieke krachtenveld, niet mogen veronachtzamen. Daarbij gaat het ook om verduidelijking van wat de SGP drijft. Er is nu eenmaal een tekort in het christelijk-historische denken; een gebrek aan nationaal-gereformeerd besef. Met een beroep op de noodzaak van een onvervalst christelijk fundament, willen we met elkaar het SGP-geluid versterken. Aldus onze jongeren. Welnu, daar tekenen we voor. Waarbij het natuurlijk allereerst gaat om de persoonlijke doorleving van het christelijke geloof in haar kern. Vraagstukken waarover het laatste woord nog niet is gezegd, zijn hoe we hebben om te gaan met de godsdienstvrijheid, wat de implicaties zijn van een denken vanuit artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, en hoe we het van sommige zijden aanbevolen concept van christelijk conservatisme precies hebben te verstaan en wat dat dan betekent voor samenwerking met anderen.

Christelijk conservatief

Conservatief staat voor afkerigheid van ingrijpende hervormingen, vanuit het willen vasthouden aan wat bestaat. Verkleefdheid aan het bestaande, behoudzucht. Het tegenovergestelde van progressief. Er was een tijd in de politiek dat je niet graag werd versleten voor een conservatief, en al helemaal niet voor een aartsconservatief. Het was in om progressief te zijn, veranderingen voor te staan. In die zin hebben we de SGP wel eens als de meest progressieve partij van ons land genoemd, omdat wij de meest radicale vernieuwing voorstaan die maar denkbaar is, namelijk een beleid dat zich oriënteert op en voegt naar wat God ons als zo zegenrijk in Zijn Woord voor houdt.

Deze sfeer is aan het kantelen. De ontworteling in de Westerse samenleving, met alle daaraan verbonden gevolgen, doet hunkeren naar vastigheid. Die klassieke instituties, tradities en ideeën zijn zo gek nog niet. Je hoort nu weer uitdrukkelijker refereren aan

568 In de notitie *Kernideeën*, opgesteld door Dirk-Jan Nijsink, Jan Kloosterman en Geert Schipaanboord, brachten de SGP-jongeren hun politiek-filosofische uitgangspunten onder woorden.

een conservatieve denklijn. Daar moeten we op inspelen, vanuit christelijk perspectief. Dan krijgen we medestanders uit andere bevolkingsgroepen, zo wordt geredeneerd. Het zou kunnen! Dat mag inderdaad de inzet zijn.

Met het boek van de publicist B.J. Spruyt over de legendarische dominee van Oene ds. J.T. Doornenbal ‘Als je eenmaal hebt liefgehad’⁵⁶⁹ worden we herinnerd aan een definitie van conservatisme die een heel ander accent geeft dan de gangbare duiding. De dichter en essayist W. Barnard⁵⁷⁰ beschouwt conservatisme niet als het verlangen om terug te keren naar de spreekwoordelijke jaren vijftig of naar de periode van vóór de grote revoluties waarop het conservatisme sinds 1789 een reactie is. Maar hij ziet conservatisme als het verlangen dat ‘alles blijft zoals het nooit geweest is’, naar een wereld dus die nooit heeft bestaan. Kernwoord voor deze benadering lijkt het woord heimwee te zijn. Daar wist de pastor van Oene wel van. Daarover heeft hij kolommen vol gemijmerd. Vanuit een diepe gereformeerde bevindelijkheid, gepaard aan oog voor een katholieke breedheid. Daarin wordt bij herhaling gemarkeerd dat als mensen de wetten van het Koninkrijk van God breken, ‘wetten die lichamelijk en geestelijk in ons gestel geschreven zijn’, zij ons dan vroeg of laat breken. Dan leidt dat enkel tot verderf en ondergang over de hele linie van ons bestaan. Welnu, heimwee kennen wij in de SGP ook.

Heimwee naar een samenleving die zich richt op ‘de Wetten van het Koninkrijk van God’, waarin recht en gerechtigheid de toon zetten. Naar een wereld waarin geen achterstanden, geen pijn en ziekte, geen inwendige en uitwendige zonden meer zijn. Naar een wereld waarin het woeden van oorlogen gestild is en de zwaarden omgesmeed kunnen zijn tot ploegscharen,⁵⁷¹ ook in het Midden-Oosten in Israël, om het met dit bijbelse beeld te zeggen. Een wereld van vrede en aangename rust, van verblijdende milde zegen.⁵⁷² Een heimwee dat alleen wordt gekend door hen die burger zijn van twee werelden. Enerzijds staan zij nuchter en waakzaam of alert met beide benen op de grond van een door de ‘seculiere kerk’ gedomineerd domein met daarin de barre werkelijkheid van de politiek, anderzijds turen ze naar de poort die in het volbrachte

569 Bart Jan Spruyt, *Als je eenmaal hebt liefgehad. Over ds. J.T. Doornenbal, geloof, cultuur en politiek*, Zoetermeer, 2009.

570 In: *Vogels en vissen*, 1954, van Willem Barnard (geb. 1920), gepubliceerd onder het pseudoniem Guillaume van der Graft. Hij leverde een bijdrage aan het Liedboek voor de kerken. Hij was hervormd predikant, maar ging later over naar de Oud-Katholieke Kerk.

571 Jesaja 2,4 en Micha 4,3 (in de vertaling van het Nederlands Bijbel Genootschap uit 1951).

572 Psalm 122 vers 3 berijmd.

werk en koningschap van de Heere Jezus Christus open staat naar de Grote Toekomst, om er een glimp op te vangen van de hemel. Beelden en associaties die in de nalatenschap van ds. Doornenbal veelvuldig treffend spelen.

De vraag wordt door onze jongeren opgeworpen of het concept van een christelijk conservatief gedachtegoed de SGP verder kan helpen, sterker kan maken. Een relevante vraag. En inderdaad: heimwee, nuchterheid en waakzaamheid, deskundigheid en oprechtheid, laten er zich in positioneren. De theocratische notie laat er zich ook nog wel mee verenigen. Mogelijk dat deze notie er ook een missionair karakter door krijgt, iets waar in het verleden in hervormd-gereformeerde kring al voor is gepleit. De vraag echter, die er naast ligt, is de vraag of de verbinding van de woorden christelijk en conservatief voorwaarde is tot die versterking. Want gaat het niet altijd om het verhaal dat er achter zit, het verhaal dat verteld moet worden, eerlijk, bewogen en wervend?

Onze boodschap

Onze boodschap is toch dat de teloorgang van het christelijke culturele fundament onder bijvoorbeeld democratie, rechtsstaat en economie een belangrijke, zo niet de doorslaggevende oorzaak is van alle actuele problemen waar onze samenleving onder gebukt gaat. Een gebrek aan fatsoen, verpaupering, vereenzaming, verkillig, desintegratie; de media confronteren er ons aanhoudend mee. Met recht en reden. Wij zeggen het mr. G. Groen van Prinsterer⁵⁷³ anderhalve eeuw later na:

“Als in de Staat het christelijke beginsel niet meer de boventoon heeft, zal het anti-christelijke beginsel, in de staatsvorm genesteld, tegen al wat aan een christelijke Natie nog heilig en dierbaar is, worden gekeerd!”⁵⁷⁴

En:

“Eerst in 1829/1831 heb ik, onder het gieren van de omwentelingsstorm, uit de boeken en uit de ervaring geleerd dat het liberalisme met het radicalisme in onafscheidelijk verband is, dat de wortel in de stelselmatige verloochening der oppermacht Gods ligt, dat elk staatsgebouw waggelt, zo het niet rust op christelijk-historische grondslag.”⁵⁷⁵

Groen van Prinsterer zag scherp in dat de tijden van weleer niet zouden terug ko-

573 G. Groen van Prinsterer (1801-1876) was de leider van de antirevolutionaire richting.

574 Uit zijn *Handboek der geschiedenis van het vaderland*, 4^e druk, p. 903.

575 Uit zijn *Nederlandsche Gedachten*, deel 5, nr. 27 en zijn *Aan de kiezers*, nr. XIX, p. 3 e.v.

men. Er was ná, en als gevolg ván de Franse Revolutie definitief afscheid genomen van het christelijk-nationale, protestantse karakter van ons volksleven. Hij erkende de realiteit van de verworvenheden van de woelige revolutie. We zouden nooit terug komen bij wat het daarvoor was. Zijn stelling werd dat verdraagzaamheid moest worden betracht, echter zonder verloochening van de ‘christelijke eigenaardigheid’ van de staat. In de aanhoudende discussie tussen hem en Da Costa, in hun brieven rond 1848 en 1853 (aprilbeweging rond de bisschoppelijke hiërarchie in de Rooms-katholieke kerk), beklemtoonde laatstgenoemde dat hij “mét de tijdloop mee moet als kind van zijn tijd, maar tegelijk tegen de geest van die tijd in verzet blijft.”⁵⁷⁶ Hier ligt ook onze intentie en boodschap!

Onze boodschap is dus dat symptoombestrijding uiteindelijk niet helpt, de problemen moeten bij de wortel worden aangepakt. Het gaat om fundamentele keuzes. Met het perspectief dat daarbij hoort, dat daaraan verbonden is. We hebben er ons voor te wachten dat de vertolking van deze boodschap wordt overschaduwed door interne kwesties, waar we noodgedwongen de laatste jaren veel energie in hebben moeten steken, en dingen die op de keeper beschouwd tegen het licht van de wezenlijke dilemma’s in onze Westerse cultuur op het niveau belanden van middelmatigheid of futiliteit.

We verzaken onze roeping als we niet op de gezette tijden, op de gepaste momenten, rekenschap geven van de hoop die in ons is, waarop die hoop is gegrond, op Wie die hoop is gericht. Het gaat om het authentieke verhaal dat vertelt wat het betekent en hoe goed het is om in Gods weg te willen gaan, ook in de politiek. Bescheiden, maar beslist. Niet verwaand of betweterig, maar welmenend en heen wijzend. Niet alsof wij de wijsheid in pacht hebben en ons beter wanen dan anderen, maar wel omdat we verwijzen mogen naar de Bron van alle wijsheid. We kregen dit ‘goud’ mee in onze rugzak, met daarin de onveranderlijke richtlijnen van het Koninkrijk, samengevat in de Tien geboden en gepraktiseerd (met vallen en opstaan, dat zij erkend) in de navolging van Christus.⁵⁷⁷ Het moet daarom een inspirerend en wervend verhaal kunnen zijn! Een verhaal dat helder maakt op welke gronden perspectief ontstaat op een vreedzame samenleving. Dat verhaal, die boodschap, leeft toch voor ons nog wel? Het verhaal, waarin ook Gods trouw en goedheid wordt geprezen?

576 J.G. Barnhoorn, *Amicitia Christiana, Da Costa en Groen van Prinsterer in hun briefwisseling (1850-1860)*, Apeldoorn 2009, aldaar p. 305 en 321.

577 Het beeld van de rugzak is gebruikt door J. van der Graaf in het *Nederlands Dagblad* van 5 februari 2010.

De SGP heeft goede standpunten. Aan deskundigheid toch eigenlijk geen gebrek! Aan ervaring op diverse niveaus ook niet echt. Hoewel, het kan altijd beter. En dan moet het ook nog beter. Regelmatig blijkt dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse bevolking bij het invullen van de stemwijzers als advies op zijn scherm krijgt om SGP te stemmen. De sympathiebetuigingen zijn bij diverse gelegenheden niet van de lucht en komen uit het hele land. Hartverwarmend! Laten we hopen dat dat zich ook vertaalt in een gunstige verkiezingsuitslag. Laten we hopen en bidden dat we binnenkort weer met drie zetels vertegenwoordigd mogen zijn.

Het gaat daarbij volgens ons in de eerste plaats om het gebed of de Heere het zover wil brengen dat de kerken weer vol stromen. De kerk moet weer een ‘stad op een berg’ zijn, zoals prof. James Kennedy schreef in zijn boek over de publieke rol van protestantse kerken.⁵⁷⁸ Eerder valt niet met recht en reden te verwachten dat de aanhang van de SGP groeit. Tegelijk mogen we nooit uitsluiten dat dit gebeurt. Er mag om worden gebeden. Er mag en moet aan worden gewerkt. Bij nieuwe gelegenheden en nieuwe kansen.

Het is duidelijk dat onze partij een nieuwe fase ingaat. Onder aanvoering van collega en vriend Van der Staaij. Uit de grond van ons hart wensen we hem daarbij de nabijheid en leiding van de Heere God toe. Dat geldt vanzelfsprekend het hele fractieteam. Het is Den Haag een komen en gaan van politieke kopstukken (Cohen voor Bos bij de PvdA, Roemer voor Kant bij de SP e.a.), met alle gevolgen daarvan voor de aard en de spits in de aanstaande campagne waarin iemand als Balkenende ineens heel andere tegenstanders krijgt. We roepen met alles wat in ons is, op om de SGP het vertrouwen te blijven geven, of opnieuw te gaan geven.

Gods trouw en goedheid prijzen

Het is de laatste maal dat ik het woord in dit verband richt tot de partij die mij van jonge jaren af lief is. Binnenkort komt voor mij het ogenblik terug te treden uit de Tweede Kamer, een jaar eerder dan aanvankelijk gedacht. De gedachten vermenigvuldigen zich en brengen mij naar de jaren zeventig van de vorige eeuw. Aanvankelijk werd ik voor, naar ik meen, plaats 17 op de lijst gevraagd. Het werd de zevende plaats in 1971.⁵⁷⁹ Het jaar erop, kwam het verzoek mij voor de eerste reserveplaats beschikbaar te stellen. Plaats vier achter een fractie van drie. Het werd dus serieus! Als een

578 J.C. Kennedy, *Stad op een berg. De publieke rol van protestantse kerken*, Zoetermeer, 2010.

579 Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1971 kwam Van der Vlies niet op de zevende maar op de achtste plaats van de SGP-kandidatenlijst. Op de zevende plaats stond P.H.D. van Ree.

zware last kwam dit verzoek op mij te liggen. Aan diep ervaren bezwaren van binnen en van buiten, van lichamelijke en geestelijke aard, geen gebrek! Volstrekt onbekwaam en zo meer. Er moest een antwoord komen. De avond voor de afgesproken dag kwam ik er zwaar mee in de klem. Het werd nood. Nog weet ik de parkeerplaats langs één van onze snelwegen, waar ik mijn auto stopte en probeerde in gebed een antwoord te krijgen van de Heere wat ik doen moest. Met kracht werden de woorden me in het hart gelegd “ga dan heen in deze uw kracht”. Uit Richteren 6, de roeping van Gideon.⁵⁸⁰ Tot in het diepst van mijn ziel, grepen me die woorden, dat bevel aan. Het overweldigde me totaal. Na een tijdje van eerbiedige stilte werd ik er op die parkeerplaats voor ingewonnen. Er is heel wat op gevolgd. Moeite, strijd en verdriet, verguizing en bedreiging; maar ook verwonderlijke en verblijdende momenten en mooie dingen. Het is niet nodig die alle in herinnering te brengen. Ik hoop ze wel in herinnering te houden! En mogelijk nog eens met u te delen.

Met grote klem wil ik zeggen niet te bedoelen mezelf in het middelpunt te plaatsen. Ik zou niet durven. Maar wel om vooral de jongere generatie te bemoedigen. Zie toch af van de mens, maar op tot God Die in niets van wat Hij zegt in Zijn bedreiging en belofte, achter blijft. Terugziende, moet ik belijden veel schuld te hebben opgelopen. Er is alle aanleiding tot verootmoediging. Ik wil er ook u vergeving voor vragen. Ik wil u ook hartelijk bedanken voor alle vertrouwen de jaren door, en de fractie voor alle vriendschap. Het is mijn oprechte wens dat Gods trouw en goedheid om dit alles in al die jaren wordt geprezen.

*Gij, hemel, aard' en zee, vermeldt Gods lof;
Laat al wat leeft Zijn trouw en goedheid prijzen;
Want God zal aan Zijn Sion hulp bewijzen,
En Juda's steên herbouwen uit het stof.
Daar zal Zijn volk weer wonen naar Zijn raad,
God eeuwig hun Zijn volle gunst betonen;
Daar zullen zij, Gods knechten met hun zaad,
Zij, die Zijn naam beminnen, erf'lijk wonen.⁵⁸¹*

580 Richteren 6,14.

581 Psalm 69 vers 14 berijmd.

“IK HEB HET KAMERLIDMAATSCHAP ERVAREN ALS EEN ROEPING”

Fragmenten uit interviews met ir. B.J. van der Vlies⁵⁸²

In het voorjaar van 1985 is de SGP de eerste partij die haar lijsttrekker aanwijst voor de Tweede Kamerverkiezingen die in 1986 zullen worden gehouden. Het is ir. Bastiaan Johannes (Bas) van der Vlies, toen 42 jaar, op wie tijdens de SGP-partijdag 500 van de 502 geldige stemmen worden uitgebracht.

Bijbel

In een interview met de nieuwe lijsttrekker wordt hem gevraagd of het gesprek voor niet-gelovigen met SGP'ers wel zinvol is, omdat zij Gods Woord als absolute leidraad en onvoorwaardelijk uitgangspunt nemen. Van der Vlies: “Ik denk van niet. De Bijbel is een Boek dat voor iedereen ter beschikking staat. Je kunt een op de Bijbel gebaseerd standpunt toetsen. Wel is het een geloofsbelijdenis dat in de Bijbel de norm voor het leven ligt en dat die norm een hogere is in het leven dan de waarden die mensen hebben geformuleerd. In die zin is het een premisse, iets absoluuts. Ik vind niet dat je in deze kwestie zo ver kunt gaan als Den Uyl indertijd: ‘Die partijen hebben een onverifieerbare bron waarop ze zich beroepen’, of als Brandt Corstius die spottend zei: ‘Christenen zijn amoreel, want die kunnen op elk door hen gewenst moment een ingeving van God krijgen en dan beweren ze weer iets totaal anders.’ In die trant. Dat is natuurlijk niet waar: de Bijbel is een publiek verifieerbare bron.”⁵⁸³

Maar wordt de autoriteit van de Bijbel dan niet ondergraven door de verschillende interpretaties ervan? “Zo komt het bij mensen over, ja. Maar wat ik van of over Gods Woord vind, valt natuurlijk ten principale weg, want Gods Woord is in zichzelf gezaghebbend. Dat bemoeilijkt wel de discussie, dat erken ik. En het is droevig genoeg dat die verschillen in standpunten er zijn, want daaraan zou de conclusie kunnen worden verbonden: is het allemaal zo onduidelijk? Nee, als iemand in gehoorzaamheid wil luisteren naar God, dan probeert hij toch daarnaar te leven. We zijn allemaal mens

582 De citaten van Van der Vlies zijn genomen uit diverse interviews in kranten en tijdschriften verschenen in de jaren 1985 tot en met 2010. Met dank aan mw. J. de Jong en dhr. J. Reijnoudt voor het aanleveren van de bronteksten.

583 *De Tijd*, 22 maart 1985, p. 7.

en als je vraagt: brengt u daar nou wat van terecht?, dan wil ik ook best nog toegeven dat dat niet het geval is. Dus ik heb helemaal niet zo'n hoge dunk van mezelf. Maar u moet afblijven van de waarde en het gezag van de Bijbel, want dat is voor ons een onbespreekbare kwestie.”⁵⁸⁴

A-democratisch

De SGP heeft in de loop der jaren veel verwijten over zich heen gekregen. Den Uyl heeft de SGP bijvoorbeeld a-democratisch genoemd.⁵⁸⁵ Uit het SGP-programa spreekt volgens hem een ‘klimaat van geestelijke onvrijheid’. Van der Vlies weerlegt dit verwijt: “De SGP heeft altijd gefunctioneerd volgens de spelregels van de parlementaire democratie. De werkruimte van de parlementaire democratie met de daarin afgesproken spelregels is door de SGP altijd aanvaard. Daarom hebben sommige SGP'ers Den Uyl na zijn geruchtmakende uitspraak uitgedaagd aan te geven wáár de SGP buiten de oevers van de bedding van de democratie is getreden. Tot nu toe is hij het antwoord schuldig gebleven. Begrijpelijk. De SGP heeft, om maar iets te noemen, nóóit in haar bestaan, hoewel we principieel moeite hebben met diverse beslissingen, opgeroepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid. Er zijn parlementariërs die daarmee minder schroom hebben.” [...] “Wij leven nu ook onder de vigeur van wetten waarvan we met droefheid in het hart moeten vaststellen, dat die dingen mogelijk maken waarmee wij om des gewetenswil niet kunnen leven. Als wij, als SGP'ers met onze opvattingen, op de stranden van nu komen, dan matigen mensen zich daar vrijheden aan in gedrag - ontkleding etcetera - die een inperking zijn van onze vrijheid. Dus de vrijheid die de één neemt, kan een inperking zijn van de vrijheid van de ander, kan onvrijheid opleveren voor anderen. Die situatie van geestelijke onvrijheid is er nu ook op sommige punten.”⁵⁸⁶

Euro

Eind jaren negentig vindt politieke besluitvorming plaats over toetreding tot de Economische en Monetaire Unie (EMU). De SGP maakt zich zorgen over de uitkomst van dit proces. Het gevaar is groot dat Nederland zijn harde gulden verkwanselt. Van der Vlies vreest dat de koopkracht van de gulden zal afnemen wanneer Nederland

584 Ibidem.

585 Dr. J.M. den Uyl, destijds politiek leider van de PvdA, deed zijn omstreden uitspraken over SGP, GPV en RPF in een lezing op 25 augustus 1984 te Zwolle. De bijeenkomst werd belegd ter gelegenheid van het feit dat negentig jaar terug de SDAP werd opgericht. Onder anderen ir. H. van Rossum, voorzitter van de SGP-fractie in de Tweede Kamer, diende hem stevig van repliek in een Kamerdebat na het zomerreces.

586 *De Tijd*, 22 maart 1985, p. 10-11.

zich verbindt met landen met een zwakke economie en een onrustig sociaal klimaat. “Dat zal zeker tot sociale onrust leiden, want de mensen zullen dan merken dat ze minder met hun geld kunnen doen dan voorheen. Wat gebeurt er met hun spaarcenten, met hun pensioenen, met hun hypotheeken?” De SGP heeft ook principiële bezwaren tegen de introductie van de euro. De euro is niet alleen sluitstuk van de economische integratie maar vooral ook de opmaat naar een Europese politieke unie. “En vanuit ons ideaal van het behoud van onze nationale soevereiniteit zijn wij daar fel op tegen. In het streven naar Europese eenwording zien wij een miskennis van Gods vinger in de geschiedenis van ons land.” “Wij hebben wel degelijk oog voor de economische voordelen van één munt op Europees grondgebied. Maar nu de euro nadrukkelijk is bedoeld als motor voor verdere politieke eenwording en daarmee tot een aantasting van onze autonomie leidt, haken wij af. Want er zijn ook andere maatregelen denkbaar om de hobbels van het betalingsverkeer weg te nemen. Voor die route kiest de SGP.”⁵⁸⁷

Initiatief

In 2002 wordt er een regering gevormd bestaande uit CDA, LPF en VVD. Onenigheid en ruzies in het kabinet brachten helaas ernstige schade toe aan het aanzien van de politiek. Dit nam zulke ernstige vormen aan dat de SGP met het voorstel kwam dat de premier op eigen initiatief de Tweede Kamer moet ontbinden, op grond van artikel 64 van de Grondwet. Van der Vlies zag het niet gebeuren dat de LPF intern de rijen zou sluiten. “Ik heb daar eerlijk gezegd geen vertrouwen meer in. Ik zie de moeilijkheden in die partij, gelet op haar karakter, de ontstaansgeschiedenis en de aard van de conflicten, als structureel. [...] Daarbij komt: verloren gezag en aanzien laten zich eigenlijk niet meer herstellen.”⁵⁸⁸

Regeringsdeelname

In 2003 breekt een spannend jaar aan voor de SGP. Nooit eerder is regeringsdeelname zo dichtbij geweest. Van der Vlies: “De SGP staat open voor een constructief gesprek over hetzij gedoogsteun, hetzij regeringsdeelname. In het strategisch akkoord bijvoorbeeld zitten goede aanknopingspunten voor gesprek, daar zitten ook op ethisch vlak interessante aanzetten tot bezinning. Maar er hangt voor ons natuurlijk wel een prijskaartje aan de te verlenen steun. We willen, als het tot serieuze gesprekken zou komen, onze huid duur verkopen. We gaan niet zomaar van onze principes af.” [...] “De nood en het landsbelang vergen dat we ons verantwoordelijk gedragen. Als we geen

587 *Reformatorisch Dagblad*, 5 februari 1998.

588 *Reformatorisch Dagblad*, 15 oktober 2002.

belangstelling tonen, geven we ruim baan aan D66. Dat is geen aantrekkelijke gedachte. We staan dus open voor een gesprek, ook over eventuele regeringsdeelname.”⁵⁸⁹

Uiteindelijk was er voor de SGP geen plaats in het kabinet Balkenende-II. Met name de VVD zag samenwerking met de SGP niet zitten. Van der Vlies reageert op de uitkomst van de verkennende onderhandelingen: “Ik wist dat het moeilijk zou worden, maar wanneer is iets onmogelijk? Dat hangt af van de inschikkelijkheid over en weer, van de afspraken die je kunt maken. We zaten aan tafel om dat te verkennen. Meteen in het eerste gesprek heeft Zalm van de VVD aangegeven dat hij bepaalde problemen zag ten aanzien van de SGP. Ik heb hem toen direct gevraagd wat voor conclusies hij daaraan verbond, want dat was natuurlijk wel bepalend voor de manier waarop ik aan tafel zat. Hij wilde toen geen conclusies trekken. En dus zijn we verdergegaan om te kijken hoe ver we konden komen.” [...] “Voor ons was daarbij een cruciale overweging dat het land niet onbestuurbaar mag worden. Daar hebben we als fractie heel indringend over nagedacht. De conclusie was dat we niet afzijdig mochten blijven, maar dat we ook niet tot elke prijs mee zouden doen. Op grond daarvan zijn we de verkennende fase ingegaan.”⁵⁹⁰

Antisemitisme

In de Tweede Kamer levert de SGP-fractie een bijdrage op alle terreinen. Vaak zijn onderzoeksrapporten aanleiding om de regering aan te zetten om een bepaald beleid in gang te zetten. In 2004 was dat het geval toen een verontrustend rapport van het Centrum voor Informatie en Documentatie Israël (CIDI) verscheen. Uit dit rapport blijkt dat het antisemitisme in Nederland de laatste jaren weer is toegenomen. De SGP vraagt van de regering om met een plan van aanpak te komen om het oploeiend antisemitisme te bestrijden. Van der Vlies: “... [V]oor de aanpak van antisemitisme geldt dat wij een ereschuld hebben. Dat gevoel werd in de Kamer breed gedeeld. Als het antisemitisme weer de kop op steekt, is dat een zo ernstig signaal dat we daar afzonderlijk aandacht voor dienen te hebben. Voor de SGP komt daar nog bij dat we een speciale band hebben met het Joodse volk. Het is een volk waarmee de Heere God een bijzondere bemoeienis heeft gehouden.”⁵⁹¹

Tolerantie

De SGP opereert in een omgeving waarin de parlementariërs enerzijds wel op respect

589 *Reformatorisch Dagblad*, 16 april 2003.

590 *Reformatorisch Dagblad*, 20 mei 2003.

591 *Reformatorisch Dagblad*, 16 maart 2004.

kunnen rekenen, maar anderzijds dat hun boodschap steeds meer weerstand oproept. Van der Vlies: “Ik kan niet anders zeggen dan dat mijn collega-politici tot nu toe de mening van de SGP-fractie voluit respecteren. Ook in de persoonlijke omgang gaan ze respectvol met mij om. Maar ik ervaar wel weerstand. Alle belemmeringen voor homoseksualiteit uit de weg ruimen, is een van de speerpunten van deze moderne tijd. Een ieder die zich daartegen verzet, is een buitenbeentje. Ik lees soms verbaasdheid en ergernis van de gezichten. Dan denk ik: wanneer komt het omslagpunt dat collega-politici het bijbels geluid niet meer willen horen? We leven in een tijd waarin de tolerantie afneemt. Ik zal er niet van staan te kijken wanneer orthodoxe christenen op enig moment onder het juk door moeten van niet-gelovigen.”⁵⁹²

Religie

Ondanks dat de tolerantie voor bijbelse opvattingen lijkt af te nemen, signaleert Van der Vlies dat religie weer meer in beeld is in Den Haag. “In de jaren ’80 en ’90 was de trend toch vooral dat godsdienst als iets voor het privé-domein werd gezien. Bij de liberalen zie je die opvatting nog steeds heel sterk, maar over het algemeen is zij wel op haar retour.” Van der Vlies voert hier twee redenen voor aan. “In de eerste plaats is er de opkomst van de islam, wat een beetje een negatieve invalshoek geeft. Aan de andere kant speelt mee dat de huidige generatie Kamerleden nogal eens de kinderen en de kleinkinderen zijn van hen die hebben gebroken met het geloof. Ze zijn de weg naar de godsdienst kwijt en ervaren een zekere leegte. Ze hebben niet meer de vijandigheid van hun ouders en willen eigenlijk weer op zoek naar iets.” [...] “Het is op zich iets positiefs, al is het wel wezenlijk anders dan een oprechte belangstelling voor de Bijbel en voor de God van de Bijbel. Je mag hopen dat het daarheen wordt geleid. Dan zou er pas echt reden tot dankbaarheid zijn.”⁵⁹³

Ruim 60 procent van Van der Vlies’ collega-Kamerleden noemt zich religieus en een meerderheid geeft aan dat religie aan betekenis wint. Wat is de reactie van Van der Vlies hierop? “Dat ik uitzie naar het moment dat dat ook in de besluitvorming gaat doorklinken. Ik heb er wel vaker met collega’s over gepraat: als je nu zó in het leven staat zoals je mij vertelt, hoe kan het dan dat je politieke besluiten voor je rekening neemt die in een heel andere richting wijzen? Ik wil niet over mijn collega’s oordelen, maar ik zie er in de praktijk toch te weinig van terug.”⁵⁹⁴

592 *Reformatorsch Dagblad*, 5 november 2004.

593 *Reformatorsch Dagblad*, 27 augustus 2005.

594 *Ibidem*.

10.000 dagen

Op 25 oktober 2008 was Van der Vlies 10.000 dagen lid van de Tweede Kamer. De nestor van de Kamer vierde deze mijlpaal op een voor hem passende wijze: rustig en bescheiden. Hoe heeft hij het volgehouden, 10.000 dagen? “Die tijd is omgevlogen. Ik heb het Kamerlidmaatschap ervaren als een roeping. Het is een voorrecht en een zware verantwoordelijkheid tegelijk. Het is geweldig om vanuit hetgeen God ons in Zijn Woord aanreikt te mogen bijdragen aan het bestuur van ons land en om - op z’n tijd - te getuigen van Zijn goedheid. Daar komt bij dat ik dit werk graag doe. Ik kan genieten van een goed debat, maar ook van de contacten met - zoals Hans Wiegel het noemde - de mensen in het land.”

Wat heeft Van der Vlies in al die dagen zoal geleerd? “Dat politieke en ambtelijke molens erg langzaam malen. Geduld is op het Binnenhof een schone zaak. Wat ik verder heb geleerd is dat de persoonlijke verhoudingen in de Kamer heel goed kunnen zijn en dat politieke scheidslijnen daarbij gelukkig niet ter zake doen. Verder is het belangrijk dat je je Kamerwerk serieus doet. Alleen dan is er bereidheid bij anderen om naar de inhoud van je boodschap te luisteren. De kunst daarbij is om die boodschap eenvoudig en begrijpelijk te verwoorden.”

Wat heeft hij afgeleerd in deze 10.000 dagen? “Een heleboel dingen. Bijvoorbeeld: niet afgaan op geruchten, of op ‘de pers’. Wat ik ook heb afgeleerd is te denken dat als er in de agenda staat dat een vergadering om zes uur is afgelopen, die bijeenkomst ook écht om zes uur is afgelopen. Nee dus. Hetzelfde geldt voor beloftes van het kabinet. Als beloofd is dat een nota of een wetsvoorstel er over twee maanden is, kun je er wel van uitgaan dat het minstens vier maanden duurt.”⁵⁹⁵

Samenwerking

De SGP zoekt samenwerking met andere partijen waar dat mogelijk en nodig is. Niet alleen met de ChristenUnie, maar ook bijvoorbeeld met de Socialistische Partij (SP). Een voorbeeld is het initiatiefwetsvoorstel dat de SGP samen met de SP heeft ingediend om het oneigenlijk gebruik van de toerismebepaling in de Zondagswet tegen te gaan. Van der Vlies: “Wanneer je het als partijen eens bent over een doelstelling, worden bijzondere verbonden wel vaker gesloten.” [...] Uiteraard hebben beide partijen hun eigen drijfveren, maar ze vinden elkaar bij de zondag als algemeen punt van bezinning en rust. Van der Vlies: “De een, en dat zou mijn accent zijn, doet dat uit godsdienstige motieven. Een ander wil onbekommerd de ruimte om ‘s zondags met

595 *Reformatorisch Dagblad*, 24 oktober 2008.

zijn gezin op te trekken.” Ondanks dat Van der Vlies ruim 27 jaar in de Tweede Kamer zit, is dit zijn eerste eigen initiatiefwetsvoorstel. Een historisch feit? “Dit is het eerste initiatiefwetsvoorstel waarbij ik de eerste ondertekenaar ben. Wel ben ik soms mede-indiener bij voorstellen van anderen geweest. Maar inderdaad, dit is de eerste van mezelf. Dat is ook gerechtvaardigd, de zaak van de zondag als dag van rust is het meer dan waard.”⁵⁹⁶

Respect en waardigheid

Een sleutelwoord in het optreden van Van der Vlies is respect. “Als het parlement en de regering bij herhaling oproepen om tot een herstel van waarden en normen en onderling fatsoen te komen, dan moet je het goede voorbeeld geven. Het aanzien en gezag van het parlement in de samenleving staan absoluut ter discussie in de afgelopen jaren.” ... Als het aan Van der Vlies ligt mag een debat scherp zijn. Mensen willen de zaken benoemd hebben zoals ze ondervonden worden. Maar het moet wel een respectvol debat zijn. “Onze taal is rijk genoeg om te debatteren op een manier die respect uitstraalt voor jouw tegenstander.” Incorrect taalgebruik is nu een normaal geacht onderdeel uit de gereedschapskist van de parlementariër. “En dat weiger ik te accepteren.”⁵⁹⁷

Wanneer was de omslag? “Van een geweldige impact zijn de natuurlijk de politieke moorden geweest, op Pim Fortuyn en op Theo van Gogh. En de aanslag op de *Twin Towers*. Die tijd heeft een stukje radicalisering opgeleverd. En natuurlijk de opkomst van partijen die weinig ophebben met tradities, met gewoonten, met regels.” Van der Vlies wil politiek bedrijven op een manier die respect uitstraalt en waardig is. Bij Geert Wilders mist hij dat. “Als je invloed verwerft door je onfatsoenlijk te gedragen, dan is dat niet de weg die ik wil gaan. Dat is voor mij een kwestie van innerlijke beschaving.”⁵⁹⁸

“Je kunt wel zeggen dat je alles moet kunnen zeggen, maar ik denk dat de overgrote meerderheid van het Nederlandse volk als het erop aankomt van Kamerleden andere taal verwacht.”⁵⁹⁹

Van geweld moet het langstzittende Kamerlid van de oudste politieke partij van Nederland niets hebben: “Er zit geen draad aan mijn body die er maar aan denkt

596 *Reformatorsch Dagblad*, 3 november 2008.

597 *NRC-Handelsblad*, 27 februari 2010.

598 *Ibidem*.

599 *Vrij Nederland*, 15 september 2007.

geweld te gebruiken of wreed te zijn voor een ander. Ik zou zelfs de vliegen die hier af en toe in huis hun intrede doen liever voorzichtig met een doekje willen vangen dan dat ik ze doodmep.”⁶⁰⁰

Persoonlijke omgang

Vrienden en (politieke) vijanden roemen Van der Vlies' correcte, prettige omgangsvormen en zijn humor. Spotprenten of vileine columns worden op de SGP-burelen uitgeknipt en vaak onder hartelijk gelag aan elkaar voorgelezen. Het gaat er gezelliger aan toe dan bij veel progressieve partijen, zeggen Kamerleden, die dat vaak tot hun eigen verbazing moeten constateren. Oud-PvdA-Kamerlid en oud-Kamervoorzitter Jeltje van Nieuwenhoven noemt Van der Vlies een 'slimme en aardige man'. "Ik kwam na hem in de Kamer, maar ik lette eerst nauwelijks op hem. Toen ik een keer een voorstel voor de monumentenzorg indiende, kwam hij in de pauze dodelijk beledigd op me af: waarom had ik hem niet gevraagd om mee te ondertekenen? 'U wilt niet eens dat er vrouwen in de politiek zitten', antwoordde ik spontaan. Nou, daar moesten we even thee over drinken. Wij naar de rookzaal, en daar legde hij uit: hij vond dat dan wel, maar hij erkende ook de Nederlandse democratie, dus hij en ik waren gelijk. Vanaf dat moment konden we het goed vinden, al vond en vind ik de SGP-standpunten vaak 'abject en infaam', zoals dat heet. Van der Vlies was er ook erg tegen dat ik Kamervoorzitter werd. Maar na een paar maanden gaf hij toe dat ik het goed deed. Hij is een van de weinigen in de Kamer die soms zijn ongelijk erkent.”⁶⁰¹

Stuurman in politieke wateren

In zijn jonge jaren wilde Van der Vlies graag naar zee. "Stuurman op de wilde vaart leek me helemaal het einde. Dat was echter een schrikbeeld voor mijn moeder. Ze zag alle verleidingen die de scheepvaart met zich meebrengt al op haar zoon afkomen." Uiteindelijk volgde Van der Vlies het advies van zijn vader op om weg- en waterbouw te gaan studeren.

Hoe is hij dan in de politiek verzeild geraakt? Van der Vlies: "Aan het begin van mijn studententijd, in 1961, werd ik lid van de SGP-kiesvereniging van Delft en richtte daar samen met anderen een SGP-studievereniging op. [...] Het SGP-hoofdbestuur vroeg mij in 1971 om op de achttiende plaats van de kandidatenlijst te staan. Een jaar later was

600 *De Volkskrant*, 26 mei 2005.

601 *NRC-Handelsblad*, 7 januari 2008.

het de zevende plaats en kort daarna de vierde plaats.⁶⁰² Ik woonde toen in Utrecht en kerkte in het nabijgelegen Groenekan. Later heb ik begrepen dat een ouderling van die gemeente, De Kruijf, die ook SGP-Statelid was, mij naar voren heeft geschoven. In 1973 vroeg De Kruijf of ik hem wilde opvolgen als Statelid. In 1981 kwam ik op een verkiesbare plaats van de kandidatenlijst te staan omdat ds. Abma terugtrad.”⁶⁰³ Op 10 juni van dat jaar werd Van der Vlies lid van de Tweede Kamer.

Roeping

Politiek is voor Van der Vlies geen gewoon beroep. “Politiek als roeping, zo mag je het noemen.” Hij heeft eerder de neiging in het geweer te komen tegen iets wat God onteert dan tegen iets wat hemzelf kwetst. “Als het om God gaat of iets wat mij zo heilig is, dat het haast niet valt uit te drukken in woorden, trek ik aan de bel.” Voor de islam is hij niet bang, maar hij is er ten diepste van overtuigd dat het enige geluk te vinden is in de christelijke godsdienst. “Ik ben zeker zo bang voor mezelf als voor andersdenkenden. Ik moet in harmonie zien te raken met wat God van mij vraagt. Je mag niet al te veel vertrouwen hebben in jezelf. Als christen besef je dat je aan de hand moet worden meegenomen. Zo niet, dan heb ook ik het in mij om af te dwalen.”⁶⁰⁴

Van der Vlies neemt de bundel ‘Op weg naar honderd jaar SGP’ in ontvangst. Links G.J. Schutte, rechts J.A. Schippers

In 2006 neemt de SGP voor de 25-ste keer deel aan de Tweede Kamerverkiezingen.

602 Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1971 stond Van der Vlies op de achtste plaats van de SGP-kandidatenlijst en bij de volgende verkiezingen in 1972 op de vierde plaats.

603 *Reformatorsch Dagblad*, 9 juni 2006.

604 *Elsevier*, 25 februari 2006.

CURRICULUM VITAE

Personalia

Naam: Bastiaan Johannes van der Vlies
Geboorteplaats: Sliedrecht
Geboortedatum: 29 juni 1942
Woonplaats: Maartensdijk
Huwelijkse staat: gehuwd te Lisse, 21 november 1968,
met Willy Coster, vijf kinderen

Onderwijs

1948-1949: Prot. Chr. lagere school te Sliedrecht
1949-1953: Prot. Chr. lagere school te Middelharnis
1953-1954: Prot. Chr. lagere school te Raamsdonksveer
1954-1957: Mulo te Raamsdonksveer
1957-1958: Weg- en waterbouwkunde, Hogere Technische School te Dordrecht
1958-1961: Afdeling weg- en waterbouwkunde, Hogere Technische School te Utrecht,
Vondellaan
1961-1968: Weg- en waterbouwkunde, Technische Hogeschool te Delft

Loopbaan

1967-1981: leraar wiskunde, "College Blaucapel", Christelijke School voor v.w.o.
en h.a.v.o. te Utrecht
1972-1981: plaatsvervangend rector "College Blaucapel", Christelijke School voor
v.w.o. en h.a.v.o. te Utrecht
1974-1982: lid Provinciale Staten van Utrecht (van 2 juli 1974 tot 6 juli 1982)
1981-2010: lid Tweede Kamer der Staten-Generaal (vanaf 10 juni 1981)
1986-2010: fractievoorzitter SGP in de Tweede Kamer der Staten-Generaal
(vanaf 22 mei 1986)

Politieke functies

- 1986-2006: lijsttrekker voor de SGP bij de Tweede Kamerverkiezingen in 1986, 1989, 1994, 1998, 2002, 2003 en 2006
- 1986-1994: ondervoorzitter vaste commissie voor de Visserij (van 18 november 1986 tot 17 mei 1994)
- 1986-1987: lid subcommissie visquoteringsregelingen uit de vaste commissie voor Visserij (van 1 december 1986 tot juni 1987)
- 1994-1998: plaatsvervangend lid Presidium van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (van 17 mei 1994 tot 19 mei 1998)
- 1994-2010: ondervoorzitter vaste commissie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (vanaf 4 oktober 1994)
- 2007-2008: lid Stuurgroep Parlementaire Zelfreflectie

Bijzondere acties als lid van de Tweede Kamer

- Interpelleerde op 17 december 1997 minister-president Kok en minister Borst over uitspraken van laatstgenoemde over het wetsvoorstel herstructurering varkenshouderij, waarbij het leek alsof zij afstand nam van het kabinetsbeleid en (impliciet) steun gaf aan wijzigingsvoorstellen van de D66-Tweede Kamerfractie
- Diende in 2001 samen met Van Blerck-Woerdman (VVD), Oudkerk (PvdA) en Bujs (CDA) een initiatiefwetsvoorstel in om de belemmering weg te nemen voor huisartsen om als apotheker op te treden. Dit voorstel werd in 2006 ingetrokken, nadat het doel via amendering van een regeringsvoorstel was bereikt.
- Interpelleerde op 3 juli 2002 minister Borst over de door haar afgegeven vergunning aan de zgn. 'abortusboot' van de organisatie 'Womens on Waves' om overtijdbehandelingen aan te bieden op zee
- Diende in december 2006 samen met mevrouw Gesthuizen (SP) een initiatiefwetsvoorstel in over beperking van de zondagsopenstelling van winkels op grond van de toerismebepaling. Een geamendeerd regeringsvoorstel met minder vergaande strekking werd wel aangenomen.

Maatschappelijke en kerkelijke (neven)functies

- 1965-1966: praeses van de Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato
- 1968-2008 lid Raad van Bestuur "Erdee Holding" te Apeldoorn
- 1972-2004: lid Raad van Toezicht Scholengemeenschap AVO/VWO en PABO "De Driestar" te Gouda
- 1974-1995: lid bestuur Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel
- 1980-1982: lid Raad van Toezicht Stichting Utrechts Landschap
- 1980-1982: lid bestuur Stamin te Nieuwegein
- 1983-1995: lid bestuur Vereniging voor voortgezet onderwijs op Reformatorische grondslag te Amersfoort
- 1986-2010: voorzitter Stichting fractiebijstand SGP
- 1995-2005: lid bestuur Guido de Brès-Stichting , Studiecentrum SGP

- 1967-heden: Lid Bestuur Stichting Reformatorische Publikatie te Driebergen
- 1976-heden: Lid Kerkenraad (ouderling Hersteld Hervormde Gemeente te Maartensdijk
- 1984-heden: Lid Commissie van Beroep Verbond van Scholen van Gereformeerde Belijdenis

Onderscheiding

Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, 29 april 1994

Hobby's

filatelie, tuinieren, lezen (theologie, parlementaire geschiedenis)

Foto verantwoording

Reformatorisch Dagblad: voorzijde omslag, p. 7, 25, 74, 108, 157, 194, 231, 316, 341, 407

SGP-archieff: p. 57, 91, 156, 212, 253, 463, 492

Roos Beeldwerk: achterzijde omslag, p. 315, 383, 426, 493.